

НИКОЛАЙ ХАЙТОВ
ТРОЯНСКИТЕ КОНЕ В
БЪЛГАРИЯ
КНИГА ПЪРВА

chitanka.info

ДА СЛУШАМЕ СОБСТВЕНИЯ СИ ГЛАС

— **Покаяние или разкаяние — коя думичка от двете предпочитате?**

— И двете са еднакво неуместни. Способни на покаяние (или разкаяние) са тези, които са прозрели действителните стойности на досегашното си поведение. Броят на подобните обаче е извънредно малък, защото мнозинството от нашите съвременници, които очаквам да се покаят, бяха подложени на десетилетна нравствена и умствена деформация. Някои от тях ще си умрат, без да разберат какво ново се е случило, а други толкова късно ще го разберат, че покаянието им няма да има никакво практическо значение.

— **Трябва ли да има индулгенция за разкаялите се грешници?**

— Индулгенциите са форма на висшия нравствен и политически разврат. Те са измислени от грешниците, на които са необходими.

— **Вие за какъв се считате — писател, публицист или журналист? (В учебниците пише, че сте ярко явление в българската журналистика).**

— Едва ли ще намерите в световната практика пример на „писател“, „журналист“, „публицист“ и прочие в чистата им форма. Няма писател или поет да не се е докоснал до публицистиката или журналистиката — в една или друга степен. В „Диви разкази“ или „Шумки от габър“, струва ми се, че съм писател, във „Вълшебното огледало“ или „Бодливата роза“ съм публицист, а в хилядите статии, които съм написал — журналист. Кой в коя категория ще ме слага, когато става дума за моето творчество, това зависи и от целите на изучаването.

— **Мисията на интелектуалците днес: способни ли са да преместят света?**

— Виждам около себе си хора, които преследват определени благовидни, неблагоприятни и пр. цели. Виждам агитатори и даже пророци, но доказани мисионери все още не забелязвам. Дали тепърва

ще се родят или някои вече родени ще изпъкнат — ще видим. Що се отнася до нашия български свят, той, разбира се, ще се промени, но едва ли ще се „премести“. Всички места под слънцето вече са заети — къде да се премести?

— Сред купчините от обръщения, декларации и призови, вие призовавате ли за нещо и кого?

— Призивите, които съм искал да отправя към хората, се съдържат в написаното от мене през последните 30 години. Не виждам сериозни поводи да ги повтарям в едно време, когато всеки предпочита да слуша собствения си глас.

— Как изглежда образът на днешния лидер — борец за демокрация, някогашен бунтар (имам предвид каква е концепцията след книги като „Капитан Петко войвода“, „Хайдути“, „Родопски властелини“)?

— В момента има много кандидати за водачи или, както вие ги наричате, „лидери“. Тепърва ще се разбере, кой от тях има истинските качества да оцелее в състезателната обстановка, която настъпва. Едно мога да кажа: истинският водач се ражда генетично обезпечен и след това се изгражда в борбата за една или друга идея, за постигане на една или друга цел.

— Сред реабилитациите на преустройството трябва ли да бъде и реабилитацията за гроба на Левски? (Гробът му да е в България и всякой да го знай.)

— В научно отношение спорът за гроба на Левски е приключен — публикувани са съответните документи по този въпрос, но предложението на БАН да се сложи паметна плоча на софийската църква „Св. Петка Самарджийска“ бе отклонено от неколцина виновници за взетото през 1956 г. политическо решение за унищожение на тленните останки на Апостола и потушването на неговия гроб (Първи секретар на ЦК по това време бе Т. Живков и от неговия кабинет бе отклонено взетото на 28 април 1987 г. от БАН решение за слагане на паметна плоча на гроба на Левски. Лично аз вярвам, че този гроб скоро ще бъде официално обявен.

— Какъв сте по убеждение — с една дума?

— Най-близко до моя идеал за политическа система е шведското приложение на социалдемократията (Швеция е засега най-балансираната в социално отношение държава на света, а нейната

социалдемократия е за предпочитане пред всякаква, дори най-съблазнителна утопия).

— **Простете неосведомеността. Участвувате ли в независима организация?**

— Не. Най-добре е за един писател да зависи само от себе си.

— **Как се отнасяте към „Екогласност“ (в контекста на идеите от „Бодливата роза“)?**

— Изцяло съм за „Екогласност“. Идеите на това сдружение, напълно съвпадат с моите собствени. Моята книга „Бодливата роза“, посветена на опазването на природната среда, излезе през 1977 г. — т.е. 22 години по-рано.

— **Нищо не стои по-високо от чистотата на българския език. Можем ли да говорим за „преображение“ на езика ни от 10 ноември насам?**

— Рано е да говорим да промени или „преображения“ на езика ни от 10 ноември насам, макар че в него вече се трупат характерни за настъпилата промяна термини. За да настъпи преображение, е нужен по-дълъг период от време, за да изчезнат някои от най-уродливите калъпи, в които се отливаше езикът ни. Не съществува обаче гаранция, че няма да се появят други „калъпи“. Така или иначе промените ще се отразят на езика ни и ще ми се да очаквам — за добро.

— **Как би трябвало според вас да изглежда новият, ренесансов език, наследник на досегашния канцеларски, който се експлоатираше в средствата за масова информация?**

— Именно „ренесансов“ — вие го казахте. Но не разчитайте на незабавно революционно преображение. Езикът е отражение на мисленето, а мисленето се променя отчайващо бавно.

— **Какво трябва да забрави нашата журналистика от времето след 1944 година? (Трябва ли да се срамува от него?)**

— Разбира се, лъжата. Това бе основният порок и от него нашата журналистика трябва да се срамува.

— **Вярвате ли в мита за независими средства за масова информация?**

— Печатните издания, радиото и телевизията е трудно да бъдат независими. Те трябва да бъдат издържани, а издръжката определя от кого ще бъдат зависими. Идеалната независимост е фикция.

— **Кои са най-бляскавите фойерверки на промените?**

— Лошото на фойерверките е, че бързо гаснат, и когато угаснат, тъмнотата е по-неприятна. И все пак, фойерверките за мене свършиха на 10 ноември: събитията от тогава насам стават все по-сериозни и нямат нищо общо с празничните фойерверки.

в. „Труд“ — 18.1.1990 г.

ИЗ ДЕБРИТЕ НА ЕДНА АРХЕОЛОГИЧЕСКА АФЕРА

На 28 септември т.г. „Диалог“ публикува две свързани с мене писма: едното е от бившия апаратчик в ЦКРК Н. Рельовски, а другото — от археолога Стамен Михайлов.

С приказките, които те са наприказвали, нямам намерение да се занимавам. Ст. Михайлов се е докоснал, обаче, до един особено болезнен и с голямо научно и обществено значение въпрос — **спора за гроба на Левски.**

Няма да подхващам наново този спор на страниците на „Диалог“ — по него има авторитетно научно решение от Българската академия на науките в полза на версията за препогребването на Апостола в софийската църква „Св. Петка Самарджийска“. И не само това. С писмо № 03–08–83 от 12 юни 1986 г. ръководството на академията предлага на Съвета за духовно развитие при Министерския съвет да се сложи пред църквата паметна плоча в този дух, но това предложение и досега не е изпълнено.

До неотдавна бе трудно, но сега вече може да се попита: **Кой и защо замрази предложението за слагане на плочата?**

Всички възлови решения по този спор са взимани в ЦК на БКП, в по-голямата си част на „четири очи“! И то защото от самото му възникване през 1956 г. той е бил третиран и решаван с пълно предимство на характерните за петдесетте години идеологически съображения (както са били решавани не само въпросите на историята и археологията, но и на икономиката, биологията, генетиката и т.н.).

Не е тайна за никого — тези „съображения“ са се свеждали до една водеща идея: интернационализирането, съветизирането или по-точно денационализирането на България. Известна е ръководната в това отношение мисъл на В. Червенков, че **„българският национализъм е най-големият враг на социализма“**. С това мото започва у нас сталинският кръстоносен поход срещу родните

традиции, гробове, паметници, национални идеи и реликви. Не бяха пожалени дори паметниците на падналите във войните: със заповед на министъра на войната П. Панчовски през 1946 г. бе наредено те да се премахнат. Разкритият през същата година в Търново саркофаг на цар Иван Александър бе натрошен, а костите на средновековния монарх — изсипани в Янтра. Тленните останки на Гоце Делчев бяха експулсирани от страната, а в речта си по този повод на 7 октомври 1946 г. Тодор Павлов обяви, че той не е българин. Последва разжалването на царете. Думата „цар“ бе изтрита както от табелките по улиците, така и от учебниците. Мавзолеят на Александър Батенберг бе затворен, костите му изчезнаха; гробът на цар Борис III беше „преместен“ и след това — заличен. Посегна се и върху паметта на Левски с едно решение за събаряне на Къкринското ханче, което дълги години просъществува в нелегалност като склад за картофи на ТКЗС. Пренаписана беше — и съответно политизирана — историята. Водените от средновековна България войни за обединение бяха заклеймени като „грабителски“. Всичко, което можеше да подхрани националното самочувствие, бе зачеркнато. Дори Балканската война в академичното издание на манипулираната Българска история от 1954 г. бе определена като „завоевателна“. От средство за национална самозащита историята ни беше превърната в инструмент за отродяване и духовна стерилизация.

Сходни процеси настъпиха и в археологията. Веднага изникна теорията, че Плиска не била строена от Аспаруховите българи, а сварен от тях византийски град; че Мадарският конник не бил изображение на български владетел, а фигура с култово предназначение от неизвестен произход. Римските старини, като „аполитични“, придобиха изведнъж предимство, парите започнаха да се хвърлят за откриване на мозайки, вместо за разкопаване на средновековните обекти. Славянската тема в археологията набъбна, за прабългари стана опасно да се говори. Оспорен беше дори пръстенът на Калоян. Всичко това бе в една или друга степен свързано с името на Стамен Михайлов. Пак той през 1956 г. попадна на гроба на Левски и стана физическият изпълнител на политическото решение да се потули този гроб.

Разбира се, „черно на бяло“ за това няма. Но за кое от другите подобни престъпления по времето на сталинизма са ни оставени преки

писмени доказателства? За гроба на цар Борис III ли? За костите на Батемберг ли? Или за тези на Никола Петков и Трайчо Костов? Действащите по онова време лица много добре са знаели какво вършат и, съответно, са се постарали да не оставят каквато и да било писмена следа. В замяна на това до нас са стигнали многобройни, макар и непреки свидетелства.

Засега ще се ограничи само с едно: доклада на бившия ръководител на разкопките в „Св. Петка Самарджийска“ Стамен Михайлов от 2 юни г. до директора на Археологическия институт и музей при БАН. Основното искане в тоя доклад е: **„Да се назначи комисия, която да установи на място положението на един от погребаните в олтара (на църквата) лица и вероятността едно от тях да е на Левски“**. Докладът е заведен с вх. № 427 още на същата дата (2 юни) само един ден след като скелетът „приписван на Левски“ е бил разкрит. За голяма изненада, върху този тъй важен документ **няма резолюция. Комисия не е била съставена** и което е още по-странно, само шест дена след това скелетът „приписван на Левски“, изчезва. Най-странното е обаче друго: предприема се преписването на Дневника на разкопките и **в преписа изчезват и всички метрични данни за положението на спорния скелет № 95, които са били събрани при неговото откриване на 31 май 1956 г.** Тези явно криминални действия, свързани с премахването на сензационната за времето находка, могат да бъдат обяснени само с идеологическа намеса „свише“. А че става дума именно за нейното премахване, говори фактът, че (цитирам): „краката от коленете до стъпалата (на спорния скелет № 95, «приписван на Левски») въобще не са разкривани.“ (Виж Стенограма от дискусиата в БАН на 27.II.1986 г., т. III, с. 161 изказването на Г. Джингов).

Защо ръководителят на разкопките така неочаквано преустановява доразкриването на спорната находка, за която самият той се беше погрижил да се назначи комисия за определяне на точното ѝ положение? Защо нито един от 147-те предмета намерени в „Св. Петка Самарджийска“ не попада в музей? Защо е пропиляна цялата полева документация, включително рисунката на спорния скелет, направена на 31.V. от художничката на АИМ Вера Недкова? Пропилени са и материалите, всичко!

Междувременно, на 1 август 1957-а г. директорът на АИМ Кр. Миятев записва в своя дневник, че „министър-председателят А. Югов дал нареждане до 9.IX. с.г. църквата «Св. Параскева Самарджийска» да се събори“. Вярно, заповедта след няколко дена е спряна, но „приписваните“ на Левски кости не се връщат на определеното им място, така че вече не е възможно да се докаже, че гробът на Апостола е в „Св. Петка Самарджийска“, разположена в най-централното място на София, където в това време вече се замисля издигане на паметник на вожда на пролетарската революция В.И. Ленин.

Разбира се, може да се оспорва, че едното е непременно свързано с другото, но е неоспоримо, че отгук нататък всичките усилия на Ст. Михайлов и на неговите „научни“ и политически покровители се посвещават на една безогледно преследвана цел: да потулят всякакви опити за разкриване действителното положение на скелета, „приписван на Левски“, и да отхвърлят документираното още през 1937 г. във в. „Мир“ от в март твърдение, че гробът му е в олтара на църквата „Св. Петка Самарджийска“. Няма да описвам старанията на Михайлов в това отношение, нито енергичните усилия на Археологическия институт след разпалване на спора за гроба на Левски през 1979–1983 г. да го прекрати и потуши на всяка цена. Ще отбележа само, че когато положението в печата стана неудържимо, идеологическите механизми бяха отново задвижени.

През 1983 г. бе назначена държавна комисия, начело с акад. Димитър Косев. Ето какво изявление направил той още на първото заседание от стъкмената почти само от историци комисия, на 19 април 1983 г.:

„Аз имам обяснение защо именно през 1935–1937 година се вдига шум около гроба на Васил Левски. Това е времето след идването на власт на Хитлер в Германия. Хитлеристите вдигнаха шум, за да присвоят великите символи на историята. Нашата българска фашизирана буржоазия по същия начин търсеше да се насочи вниманието към църквата...“

След тази анатема над гроба на Левски едва ли е имало член на Комисията, комуто да не е ясно какво ще е решението за този гроб. За да няма съмнение, ето как акад. Косев се е погрижил още на следващото заседание да доизясни задачите на своята комисия:

„Тя е комисия «ад хок» (по спешност) да вземе отношение, за да не се създават изкуствени идоли...

Ние трябва да преградим алармите по «Света Петка». Не е изключено да има тенденция от страна на църквата. Прави се опит да бъде подведен ЦК да постави знак...“

Кратко и ясно: трябва да се преградят „алармите по «Св. Петка»“. Изразът не издава особена грамотност, но в замяна на това е изчерпателен: комисията трябва да прегради алармите. Това ѝ е задачата и тя се справя с тая задача блестящо.

За пълната несериозност на взетото, и в края на краищата продиктувано всъщност, решение, може да се съди по смехотворния факт, че тя е разполагала при своята „работа“ само с една снимка и с Дневника воден от арх. Сава Бобчев, погрешно смятан през цялото време за археологическия дневник на разкопките. И което е най-куриозно: никой не успява да разбере, че от дневника на Бобчев липсват цели 20 страници, че комисията е боравила горе-долу само с кориците — тъжно доказателство, че никой въобще не е погледнал в този дневник.

Ето така едно чиста проба идеологическо решение за гроба на Левски, взето „ад хок“, прегради през 1984 пътя за неговото по-нататъшно изследване. Беше обявена пълна мобилизация на Археологическия и исторически институт под ръководството на академиците Косев, Агалов и Христов, в подкрепа на застрашения Ст. Михайлов. Беше му осигурена и пълна амнистия на всичките злоумишлени опити да заблуди научното търсене.

Десетки пъти от тогава Стамен Михайлов е бил запитван къде са спорните кости. Десетки сигнали са изпращани до ръководството на Археологическия институт да се подирят те, но никой не е потърсил отговорност за тяхното пропиляване и най-вероятно унищожаване. Вместо това, ЦК на БКП нареди преустановяване на спора за гроба на Апостола, като запрещението засегна н практика **само противниците на Ст. Михайлов, не неговите привърженици**. По времето на това „ембарго“ — от 29 април 1987 г. до края на 1988 г. — Михайлов и неговите закрилници успяха да публикуват 19 (деветнадесет) статии. В отговор на тях аз съм предложил 13, а бяха отпечатани само две (Виж изложението ми до Й. Йотов по този въпрос с приложените към него две справки от 10.11.1989 г.).

Излишно е да питам кой и защо сложи този чадър над главата на Ст. Михайлов.

Ст. Михайлов твърди в писмото си до Рельовски, че в спора за гроба на Левски е било оказано височайше „давление“ в моя полза. Е добре, как да си обясним тогава, че „ембаргото“ на ЦК върху спора за гроба запуши устата само на привържениците за препогребението на Левски в „Св. Петка Самарджийска“?

Чиста заблуда е твърдението на Ст.М. в писмото му до Н.Р., че не му се разрешавало да помести в печата „обстойна рецензия“ за моята книга „Последните мигове и гробът на Васил Левски“. Истината е, че когато Михайлов е вписал писмото си до Н.Р; на 3.XI.1967 г., тази рецензия е била вече под печат. (Виж Сборник „Археологически данни по спора за гроба на Васил Левски“, БАН, 1988 г., с. 240–279).

За тези, които все още не са убедени, че спорът за гроба на Левски през всичките фази след неговото възникване през 1956 г, се е третираше като чисто политически и се е решавал не другаде, а в ЦК, ще приведа следния най-пресен факт:

Във връзка с предложението на БАН под № 03–08–53 от 12 юни 1986 г. за слагане на паметна плоча на гроба на Левски, Комитетът за култура беше предвидил в „Програмата за честване на 150-годишнината от рождението на Апостола“ (т. 7 3, с. 31), да се постави „паметен знак“ с подходящо съдържание пред църквата „Св. Петка Самарджийска“. Уточнено било и съдържанието: **„Според редица данни тук през 1873 година е вил погребан Апостола на свободата Васил Левски.“**

На 27 април 1987 г. в кабинета на члена на Политбюро на ЦК на БКП Йордан Йотов се събират председателят на БАН акад. Балевски, зам.-председателят акад. П. Зарев, зам.-председателят на МС Г. Йорданов, секретарят на ЦК проф. Стоян Михайлов и вземат между другото и решение за слагане паметна плоча пред „Св. Петка Самарджийска“. Още на следващия ден, обаче; решението е отменено, а спорът за гроба — преустановен с телефонно нареждане — и това „преустановяване“ трае вече три години. Остава само да се уточни: **кой би могъл да отмени взетото при И. Йотов — на възможно най-високо равнище в ЦК — решение за гроба на Апостола?** Едно е ясно, че ако по време на спора за Левски е действало нечие „високо покровителство“, за каквото говори Михайлов в писмото си до Н.

Рельовски, то е било упражнено **не в моя, а в негова полза**. Под това покровителство узря **истински заговор за злоумишленото преиначаване и потушване на действителните резултати от разкопките в „Св. Петка Самарджийска“**. В името на това е извършено и **манипулирането на дневника на археологическите разкопки в „Св. Петка Самарджийска“ по времето на неговото преписване**.

Манипулирането е налице и всеки може да се убеди в това, ако разгледа записката от 31 май 1956 г. в оригинала и в преписа на дневника, и по-специално на съдържащата се в записката Скица № 13. На тази скица се вижда разкритият на 30 и 31 май 1956 г. в олгара на „Св. Петка Самарджийска“ гроб, „приписван на Левски“. Положението на скелета е перфектно определено с помощта на три мерки: две по 100 см и една 15 см. А сега, обърнете внимание, че при преписването на оригиналния дневник **всички тези метрични данни са изоставени!**

Работата е в това, че трите заличени в скица № 13 координати препращат скелета „приписван на Левски“, в непосредствена близост до подпрестолната основа, при чието изграждане той изобщо не би оцелял, ако произхождаше от погребение, извършено преди строежа на храма. Ето защо са „изоставени“ веднъж нанесените в дневника метрични данни (Сравни приложените ксерокопия на скица № 13 в оригинала и в преписа). Все по същата причина, където в оригинала на дневника е имало написано „**турски тухли**“ на повечето места в преписа то е заменено със „**стари тухли**“ (с. 21 до 75). Защо? — За да могат скелетите, под които са намерени турските тухли да бъдат датирани като „ранновизантийски“.

Изложих в една статия всички тези и много други злоумишлени манипулации в Дневника за разкопките и я предложих на списанията „Исторически преглед“, „Археология“ и „Векове“, но протекционистите от ЦК главни редактори отхвърлиха обнародването им. Разбира се, зад тези техни враждебни към спора за гроба на Левски действия твърдо седяха съответните институти — Историческият и Археологическият. Показателно е за поведението на Археологическия институт, например, че когато излезе моята първа книга за гроба на Левски през 1985 г., **тя бе обсъдена от партийната първична организация при АИМ и веднага изпратено изложение до ЦК „да**

бъде спряно подготвяното второ издание“. И това бе наистина сторено. (Изложение № 429 от 18.XII.1985 г. до Секретариата на ЦК на БКП).

Отново с партийно изложение реагира ръководството на АИМ, начело с Д. Ангелов, и след решението на БАН в полза на версията за препогребването на Левски в „Св. Петка Самарджийска“ през юни 1986 година — все до спасителния ЦК. Така постъпиха и историците (броят на техните поверителни до ЦК изложения все още не е уточнен!).

Заедно с това пряко ангажираните в спора за гроба историци и археолози развиха чрез пасквили, подписки и изложения една невиджана по размерите си клеветническа срещу мене кампания, целяща политически да ме сразят и обезверят. Но това е друга тема. По-важното е, че в крайна сметка историческата „наука“ успя да потули аферата с гроба на Левски. Време е да ѝ се признае на тази „наука“, че е отлично въоръжена и маскирана. Докато платени бодряци венцехвалят „постиженията“ ѝ малкото оцелели от валяка на сталинизацията сериозни учени не желаят да си цапат ръцете с разкрития за нанесените от нея дълбоки поражения и всичко си върви по старому. Академиците Косев, Хр. Христов и Д. Ангелов, които носят пряката вина за кастрирането на историята ни, продължават чрез внедрените във всички нейни звена „свои хора“ да дирижират положението както и преди. Децата учат по същите убоги учебници по история които карат младите хора да забравят думата „отечество“ и да подскачат дори и на сън при думите „национално“, „национализъм“ във всичките им спрежения.

Когато се опитам преди години, макар и крайно пестеливо, да кажа нещичко за тези — меко казано — неблагоприятия, акад. Косев веднага размаха пръст от страниците на „Исторически преглед“: „Тя (нашата историческа наука) се развива със съдействието и **под наблюдението на високи партийни и държавни органи и никой не ѝ е отправял подобни обвинения.**“

Да, вярно е, че никой не бе отправял подобни обвинения към нашата историческа наука, докато е вегетирала в сянката на „високите партийни“ органи, но сега, когато тези „органи“ вече не са толкова високи, защо мълчанието продължава?

Дали не се дължи това странно и срамно мълчание около злоещото дело на денационализацията на България само на това, че нейните механизми са все още силни? Или българският народ излиза от желязната преса на сталинизма **духовно смазан, та не може дори да си повдигне ръката, за да посочи виновника?**

Все едно: крайно време е да се каже, че **гробът на Левски е жертва на идеологията и продължава да бъде!**

1.XI.1990 г.

ДВЕ ДУМИ ЗА ИСТОРИЯТА

Мисля, че напразно се кълнем в историята: един път е трудно да се каже кое в нея е история и кое измислица, но даже когато е истинска, тя е достъпна за много ограничен кръг от хора, а полезна — за единици. Продума един професор по телевизията, че историята се пишела ту в Берлин, ту в Москва — или нещо подобно — и повече никой не обели зъб кои са тези, които писаха нашата история през последните четиридесет години и как я написаха. Всичко сега се обсъжда и ревизира, а за тежки последици от фалшифицирането на историята се мълчи; а не бива, защото метастазите на фалшификациите проникнаха чрез учебниците в историческото образование. Националното самочувствие у младите е катастрофално, понятието „Родина“ вече никого не въодушевява, за Отечеството малцина са готови да направят жертви и търпят лишения. Повечето се срамуват да се наричат българи — и това е все резултат от систематично извършваната у нас денационализация с помощта на някои специалисти от сферата на историята, археологията и пр. Отдавна трябваше да почне пренаписването на учебниците, но не виждам и не чувам, някой по този въпрос нещо да прави.

Масово бягат младите от България — това не е само зарад препитанието. В Родопите не може да се каже, че няма препитание, но бягат и оттам, а защо?

Време е да си зададем този въпрос и да му отговорим без да си кривим душите.

ПРОБЛЕМЪТ С „ЧАНТАРМЕРИЯТА“

Четем статии, слушаеме дискусии, препирни около кръгли и обикновени маси как да подобрим икономиката, да тласнем развитието на производителните сили и пр. Даваме най-различни оценки и рецепти, но никой не споменава за бедственото положение с живата производителна сила — човека в нашата страна. Ще си послужи само с един пример: през 1967 г. в страната ни имаше около половин милион държавни чиновници, тъй наречената „чантармерия“ (хора с чанти), а през 1980 г. те нараснаха на милион и половина, без да се броят служащите в АПК (около 250 000 човека). Сега тази внушителна армия е нараснала, по всяка вероятност, на два милиона. Училищата и многобройните — не според нуждите ни — университети всяка година бълват нови кандидати за служби. Вярно, сред тях има и специалисти, свързани с производителната сфера, но те са малка част от общия брой „интелектуализирани“ български граждани, които се канят да седнат на държавната софра. Това са така наречените от дядо Петко Славейков леснохранци, които си вадят хляба с калема.

Не ще и дума, без такива не може, лошото е, че те са навярно десет пъти повече, отколкото са потребни. Един прост пример: в Персенкското горско стопанство през 1949 г. имаше 7 щатни бройки при годишно производство 30 000 кубически метра дървесна маса, а след 20 години щатът му нарасна на 77 човека при производство 25 000 куб. метра дървесна маса. Имаше доскоро АПК, като това в гр. Брезово, Пловдивско, с толкова горе-долу чиновници в „апарата“, колкото производственици на полето.

Доскоро имаше у нас Институт по културата с около 150 научни работници (не знам има ли го още). Няма, току-речи, министерство без някакъв подобен научен институт. Броят на институтите на глава от населението в България е на първо място в света. Някои от тях са явно необходими, като например Почвоведския институт в София, който беше отначало с около триста души, а сега се твърди, че в него работят около 3 000 човека — достатъчни за комплектуването на една

мирновременна дивизия. Същото е положението в системата на БАН и в университетите. В резултат на провежданата през последните три-четири десетилетия мегаломанска политика бяха произведени рекорден брой професори и старши научни сътрудници, голяма част от тях без необходимите качества, като се има предвид порочната система, по която се подбираха, създаваха и повишаваха. Така стана, че имаме и рекорден брой академици, рекорден брой агрономи, а селското стопанство едвам крета. Рекорден брой университетски преподаватели и учители, а половината от дипломираните излизат полуграмотни поради калпавата система на образованието, при която писането на слаби бележки беше забранено едва ли не с декрет. Не споменавам за големия брой историци, което съвпада не с възхода, а с най-безобразното фалшифициране историята на България.

Оказва се, че на двама души, заети в производството, се пада един трети с чанта.

Какво ще правим с тази чантармерия никой не продумва, защото никой не иска да си разваля отношението с тази могъща бюрократична, интелектуална и пр. върхушка, която участва в управлението. Никой не предлага да се преогледа висшето образование и да започне най-сетне да ни дава то само нужния брой специалисти, а не просто хора с дипломи и с претенции. Никой не зачеква щекотливия въпрос с неимоверно нарасналия брой на т.нар. интелигенция. И партиите в платформите си заобикалят тези горещи точки в нашата действителност, защото всеки се бори за гласове, и поне за известно време не иска да си връзва ръцете.

Така или иначе, проблемът си остава и трябва ясно да се каже, че той съществува, за да се пристъпи към неговото „лекуване“.

сп. „Родопи“, кн. 6 — 1990 г.

ИЗКАЗВАНЕ

Драги колеги,

Напълно споделям призива на Инициативния комитет за организирането на независим съюз на лесовъдите в България — или още по-точно — за възстановяване на закритото преди 45 години дружество на лесовъдите. Напълно споделям и казаното в доклада на колежата Сираков.

Събрали сме се тук, в тая зала, не по заповед, по принуда или по нареждане. Събрала ни е тревогата за българската гора. След десетилетия на принудително мълчание, откровено да обсъдим настоящето и бъдещето на родното лесовъдство, на гората и тежките проблеми на горското ни стопанство в един момент, когато облаците над него стават все по-тъмни, а перспективите — мрачни.

Наистина проблемите са тежки, след като зрелите ни насаждения са почти изрязани. След като няколко десетилетия милиони кубически метри дървесина бе изсечена над прираста. Една трета от иглолистните гори у нас са болни. Съхнат и са реално застрашени от изчезване в близките 90 години.

Всички знаете, че лесовъдството в нашите гори от години е крайно занемарено. Дърветата рядко се маркират. Сметка не се държи. Лесоустройствените планове са фикция, слабо се съобразяваме с тях. Да не говорим за спекулативните способности при тяхното съставяне с **цел** да узаконят „високите добиви“. Една остаряла техника мачка подраства и съкращава живота на гората. Пътища няма.

Амортизирането на комерсиалните фирмени похвати в стопанисването на горите води до прогресивно разстройване на насажденията с необратими, фатални за тях последици. В момента ние сечем не по-добре от търговците през трийсетте години. На всичко отгоре в настъпилото държавно безначалие и безвластие горската контрабанда придоби нечути и невиждани досега размери. Не става дума за традиционната в миналото контрабанда с мулета и магарета, а за тази, която се прави с камиони и вагони. Механизираната.

Настъпилите в последно време демократични промени ни свариха без горска охрана. **Въоръжената охрана на гората, както е известно, бе на практика разпусната. Проверителните пунктове — закрити. Законът за горите със символичните си наказания никого вече не стряска. Анархията е в ход, заражда се и спекулата с дървени материали — също.** Само че за всичко това никой дума не продумва, защото горите са далеч от хората, а хората забравиха при другите си грижи, че има гори и че от тези гори зависи тяхното бъдеще.

В каква степен горите са забравени, може да се направи заключение от факта, че досега във всички публикувани в печата екологически обзори тревога за гората не се забелязва. Във фокуса на вниманието са отделни заводи, отделни реки, отделни мъгли, но тревога за гората няма.

Да не говорим за организационното и кадровото състояние в горското ведомство, което беше досега един безпомощен придатък на Комитета за планиране, а след това на всемогъщото Министерството на икономиката. Разтърсено, разнищено от 16-ти реорганизации от 1946 г. насам, горското ведомство е в агония. Тази агония се удължава от несигурните му структури, които продължават да бъдат в „движение“. Тъкмо се измъкна от „шапката“ на Министерството на земеделието, стана комитет, сега отново се говори за закриване на този комитет, вместо да се въздигне в ранг на министерство, както му приляга и както обстоятелствата и интересите на горското ни дело го налагат.

Защо?

Очевидно има още хора, които не желаят лесовъдите да свирят „първа цигулка“ в многогласния държавен оркестър. Но това е опасно. Това би могло да бъде фатално в едно време, когато нуждата на държавата от суровини за износ застрашително нарастват, а „зеленото злато“ е почти единственият все още непресъхнал източник за попълване на изчерпаните валутни резерви.

На всичко отгоре дърводобивът от Коми върви към ликвидация. Вносът на целулоза е в задънена улица и очите на търговци и потребители отново се обръщат към остатъците от зрелите и незрелите горски запаси. Ще може ли Комитетът по горите — ако остане Комитет — да опази горите от разпалването на нови апетити: Да опази стратегическите интереси на българската земя, да предотврати новите

комерсиални сечи? Та председателят му даже не е член на Министерския съвет: той за съжаление само през ключалката на високата порта може да гледа кой какво крои на родната люто ранена гора.

Имам и едно предложение във връзка с този вакуум в горското ведомство; новосъздаденият съюз на българските лесовъди да създаде свои печатен орган — най-добре вестник. Нашето главно оръжие в борбата, която ни очаква при отстояване интересите на българската гора е словото. Не си правете илюзии, че може ефективно да се води борба по друг начин. Досега бяхме нищо, а отсега ще бъдем нула, макар и съюзени, ако истините, които има да споделим с обществото си ги приказваме само между нас.

Голяма част от целулозата, която лесовъдите произвеждат усилено се използва за търговия, и за спекула, и дори за порнография — нека да употребим, макар и малка част от нея за интересите на българската гора.

Много още можем да си кажем, много нещо да изплачем, но нека да свърша. В тежките времена, които очакват българската гора, колкото и да се оглеждам, не мога да видя по-голям гарант за нейната цялост от един независим съюз на българските лесовъди. Никой друг, никоя държавна или обществена институция не би могла да отстоява по-успешно интересите на гората и горското ни стопанство от този независим съюз на българските лесовъди.

Нека да го укрепим и усилим, преди да е настъпил решителният час, за да посрещнем този час обединени, сплотени от благородната идея за спасяването на българската гора.

сп. „Горско стопанство“, кн. 1 — 1991 г.

ЗАЩО ТРЯБВАШЕ ДА ИЗЧЕЗНЕ ГРОБЪТ НА ЛЕВСКИ? КРАЯТ НА ЕДНО ТАБУ

Неотдавна „Диалог“ публикува две свързани с мене писма: едното — от бившия апаратчик в Централната ревизионна комисия при ЦК на БКП Н.Рельовски, другото от археолога Стамен Михайлов. Напъните на Рельовски да се популяризира като бранител на вътрешнопартийната нравственост и демокрация няма да коментирам.

Друг е въпросът с археолога проф. Стамен Михайлов, който ме обвинява в писмото си, че съм бил в миналото legioner, че съм допуснал „идейна девалвация“ на редактираното от мене списание „Родопи“ и съм го превърнал в „дребнобуржоазно списание“ и че продължавам да вредителствам, като незаслужено „петня“ една наша наука (археологическата) с написването на книгата ми за гроба на Левски и т.н. Накрая Михайлов повтаря известното свое становище, че откритите през 1956 г. гробове в олтара на църквата „Св. Петка Самарджийска“, „включително този, който се приписва на Левски“, са по-стари от църквата, която е от края на XIV — началото на XV век, и следователно сред тези гробове не може да се търси този на Апостола и т.н.

С политическите инсинуации на Михайлов също няма да се занимавам и ми е все едно дали някой ще повярва че съм бил legioner и че съм отклонил списание „Родопи“ от партийната му линия. Не мога да пренебрегна обаче изявленията на същия, свързани със спора за гроба на Левски — въпрос със съществено обществено значение, по който през последните три години бе забранено да се пише.

Накратко ще спра вниманието на читателя само на следните факти.

Първо: чиста заблуда е твърдението на професора в писмото до Н.Р., че не му се разрешавало да помести в печата „обстойна рецензия“ срещу моята книга за гроба на В. Левски. В действителност, когато същият е писал писмото си на 3 ноември 1987 г., неговата рецензия от 96 машинописни страници е била вече под печат. (Вж. сборник

„Археологически данни по спора за гроба на В.Левски“, БАН, 1988 г., с. 240–279).

Второ: По твърдението на Ст. М., че в спора за гроба на Левски аз съм се намирал под покровителството на „отговорен другар“, ще превода само един факт: „в резултат на проведената през февруари 1986 г. дискуссия за този гроб в БАН ръководството на академията предложи с писмо № 03–08–53 от 12.VI. с.г. на Съвета за духовно развитие при Министерския съвет да се сложи паметна плоча пред църквата «Св. Петка Самарджийска» с надпис: **«Според редица данни тук през 1873 г. е бил погребан Апостола на свободата Васил Левски.»**“

Слагането на плочата е било предвидено в „Програмата за чествуване 150-годишнината от рождението на Апостола“ — т. 7/3, с. 31. На 27.ПЛ.1987 г. [???] в кабинета на ЦК на БКП Йордан Йотов се събра комисия, която одобрява слагането на предложението от БАН възпоменателен надпис. Още на другия ден обаче въпросното решение е било отменено чрез началника на кабинета на генералния секретар, а спорът за гроба на Левски в средствата за масово осведомяване — преустановен.

Предоставям на СМ. да обясни [???] кой е могъл да отмени решението, взето при И. Йотов. Едно е неоспоримото в този случай: покровителите в ЦК на Ст. Михайлов са се оказали на най-високо равнище и не съм аз облагодетелстваният от тази протекция, а той.

Трето: в писмото си до Н.Р. Михайлов повтаря известното свое твърдение, че скелетът, разкрит през 1956 г. и „приписан на Левски“, бил по-стар от църквата, строена в края на XIV — началото на XV в. но как да си обясним тогава последното изявление на професора по същия въпрос, а именно, че границите, в които може да бъде датиран този същият скелет, е от „Средновековието до Възраждането“. (Цитатът е от статията на Ст. М. „Кой изопачава истината“, бр. 48 на в. „Литературен фронт“ от 24.IX.1988 г.).

Възраждането, ако се вярва на КБЕ, издание на БАН, т. I, с. 576, се вмества в периода 1862–1878 г., така че според най-новото засега становище на професора нищо не пречи скелетът, открит в олтара на църквата „Св. Петка Самарджийска“ през 1956 г. и „приписан на Левски“, да е от погребение, извършено през 1873 г. Но защо е било необходимо тогава в продължение на 30 години Ст. М. да подвежда

обществото, че спорният скелет е сварен от строежа на църквата през XIV—XV век?

Четвърто: За дневника на своя помощник през 1956 г. — арх. Сава Бобчев — проф. Михайлов заяви на 14.IX.1985 г.: „Никога аз, нито аз, пък и моят доведен помощник Джингов не сме знаели, че Бобчев има дневник, че Бобчев пишел Дневник... Не съм далеч, другари, от мисълта, че е налице голяма фалшификация“ (Стенограма, с. 14 и 17, 1985 г.). По късно Ст. М. заяви в цитираната статия в Литфронт от 1988 г.: „Доколкото, тези бележки на Бобчев приличат наистина на дневник, то те са буквално преписани заедно с точките и запетаите от истинския дневник на разкопките“ (археологическия).

В края на 1988 г. след шумни спорове бе намерен оригиналният дневник на археологическите разкопки в църквата „Св. Петка Самарджийска“, воден от Г. Джингов, и бе установено, че той не започва от 8 май, когато започват те, а от 18 май, защото самият Джингов е бил нает като надничар от Ст. Михайлов на тази дата. Съвършено ясно е при това положение, че ако някой е преписал от някого, това са Михайлов и Джингов — от Дневника на арх. Бобчев, а не обратното.

Интересно дали Ст. М. ще се извини на наследниците на покойния си колега Бобчев за опита си да го злепостави и оклевети.

Пето: Дълги години Ст. М. поддържаше в много свои статии и студии, че дясната подколenna кост на скелета „приписван на Левски“, била пречупена от набития при строежа на църквата „Св. Петка Самарджийска“ дървен кол. Твърдеше още, че от този скелет „не липсва нито една кост“ (изложение от Ст. М., 1985 г., с. 37). Само една година по-късно на дискусиата в БАН, в пристъп на откровение Джингов и Михайлов оповестиха, че „краката от коленете до стъпалата на скелет № 96 не са търсени и въобще не са разкривани“, т.е. скелетът, „приписван на Левски“ не е бил доразкопан (вж. стенограма от 27.II.1986 г., т. III, с. 161).

Забележете, че това се отнася до скелета, за който веднага след откриването му на 30 и 31 май 1956 г. възниква спорът, че е на Левски!

Разкриването му се преустановява, преди да е въобще започнало неговото истинско проучване. Защо?

Шесто: за тленните останки или — по-точно за скелета, „приписван на Левски“, Ст. М. обяви, че „цялостно е стигнал до нас и

костите са му налице“ (Вж. сп. „София“, кн. 3/1980 г., с. 36). Е-е добре, ще ни каже ли най-сетне Ст. М., щом костите са „налице“, къде са те?

Седмо: Още на 2 юни 1956 г. Ст. М. е написал доклад до директора на АИМ акад. Кр. Миятев, в който е поискал да се назначи комисия, която да установи на място положението на един от погребаните в олтара (на църквата „Св. Петка Самарджийска“) лица и вероятността един от тях да е на Левски. Докладът носи вх. № 427, но няма върху него резолюция, не се назначава и комисия и нещо още по-странно — няколко дни след това скелетът, за когото е искана комисията — изчезва. Най-странното е обаче друго — предприема се преписването на Дневника на разкопките и от преписа изчезват всички метрични данни за положението на спорната находка, които са били събрани при неговото откриване на 31 май 1956 г. (Сравни записката от тази дата в оригинала и преписа в архива на АИМ).

Време е да се потърси сметка защо бяха тези нелогични, ненаучни действия, целият този археологически маскарад? Защо спорният скелет „изчезна“ и цялата събрана за него документация беше или „замаскирана“ или „обезвредена“? До скоро това беше тема табу, но сега е време да се каже: в обстановката на развихрилата се през 1956 и следващите години всеобща сталинизация (и денационализация) на държавата и обществото, на всеобщо затриване на националните ни традиции и символи, гробът на Левски трябваше да изчезне. Това е истината, която ще повторим, но вече с много повече подробности и доказателства още при първия удобен случай.

в. „Диалог“ — 4.І.1991 г.

ЗАДАВА СЕ ОБЛАК ТЪМЕН

Дълги години думата гора у нас се спрягаше най-често с думите „план“ и „дърводобив“. За гората като закрилница на човека, кърмилница на изворите и бариера срещу опустошителните порои само плахо се споменаваше на пролетните празници по залесяването. През останалото, време сечахме. Така сечахме, с такъв замах, че по-голямата част от българските гори се превърнаха в редини.

Да! Вече наистина можем да говорим за „редини“ вместо за гори след като от тях бяха извлечени през последните три десетилетия над 20 милиона кубически метра дървесина над естественият им прираст. Освен това съхнат та от дъбовите и иглолистните гори са почнали да съхнат и са реално застрашени от изчезване в близките 20 години. Остаряла техника в гората мачка подраства в насажденията и пречи за тяхното възобновяване. През където мине механизираният дърводобив трева не никне.

Установените напоследък фирмени похвати на стопанисване на горите води до бързо разстройство на насажденията с необратими последици. Ние сега сечем много по-хищнически от търговците през двадесетте години, но тогава те бяха под контрола на лесовъдите, а сега брадвата и контролът са в едни и същи ръце.

Забравихме, че почвите, водите и въздухът зависят от дърветата. Контрабандните сечи в горите са придобили невиджани размери. Анархията е в пълен ход, спекулата с дървени материали — също, но за всичко това почти никой нищо не продумва, нито в телевизията, нито в печата, а въоръжената охрана на горите бе ликвидирана.

Разтърсено от 16-те реорганизации досега, горското ведомство все още не може да стъпи на краката си и агонията му се удължава от всеобщия безпорядък в държавата. На всичко отгоре дърводобивът в Коми, който значително облекчаваше товара на нашите гори — е към ликвидация. Очите на търговци и потребители все повече а обръщат към изнемогващата родна гора. В едно време когато нуждите на държавата от суровини застрашително нарастват „зеленото злато“ е

почти единственият непресъхващ още източник за добиване на твърда валута. Ще можем ли да устоим на изкушението отново да се нахвърлим на този източник?

Ще се намери ли кой да предотврати новите „свръхсечи“ в редините, които са ни останали? Та председателят на комитета по горите не е дори член на Министерския съвет и той може само през ключалката на високата порта да гледа кой какво крои на люто наранената гора, кой какво и мисли и какво й готви.

И ето, в този момент възниква и въпросът за „раздържавяване“ на бившите частни и общински гори. Аз няма да обсъждам дали трябва частните и общински гори да се върнат на бившите им стопани, но е напълно сигурно, че ако то се извърши в момента през тази или през следващите три четири години, в късо време и частните и общинските гори ще пострадат така жестоко, че едва ли някога отново ще се възстановят.

Това ще се случи поради настъпилото в държавата безвластие и напълно изчерпани стопански ресурси, което ще изложи горите на неподлежащо на контрол и пуническо разграбване. В Швейцария също има частни гори, но има и железни закони за тяхното стопанисване и там за отсичането на едно дърво се изтърпява наказание като за нараняването на човек. Да не говорим за това, че там страната е богата и на горска контрабанда никой не разчита.

Свидетели сме как с прогресивното осиромашаване и засилване на немотията у нас моралът се срути и корупцията стана масово явление — ето кое трябва да имат предвид ковачите на новите закони у нас. Тези закони поне в близките няколко години няма да се спазват, докато не се установи някакво по-трайно равновесие между враждуващите сега политически сили и не укрепне държавната власт, за да наложи спазването на законите и пресичане на пътя на разбушувалата се корупция.

Ето защо решаването на въпроса с частните и общинските гори трябва да се отложи поне с пет години, а когато се постави на разглеждане този проблем, да не се забравя, че дърветата произвеждат въздух независимо дали са частни и държавни. От тях зависи пълноводието на изворите и реките, така че не бива да се поставя на риск съдбата на тези от особена стойност „производствени мощности“.

Една прибързана „приватизация“ по отношение на горите би могла да се превърне в чиста проба екологическа катастрофа.

Особено реална се очертава тази катастрофа, ако българските гори заиграят ролята на разменна монета в политическия маратон през следващите няколко години. Ако партийността се изроди — не дай си боже в добре познатата ни партизанщина.

Всеки ще си радва това да не стане. Горите не бива да бъдат подлагани на смъртен риск: това би застрашило цялата ни природа и, разбира се, бъдещото ни развитие и оцеляване.

Досадно звучат тези предупреждения — разбирам, те трябва да бъдат направени. Ако ще вървим към катастрофа, да е поне с отворени очи.

в. „Работническо слово“ — 14.II.1991 г.

КАК БЕ „ЗАМРАЗЕН“ ГРОБЪТ НА АПОСТОЛА

И не се изпълни неговото желание „поне ще ми остане гробът в България и всякой ще го знай“.

Съществуват три документирани в писмена форма съобщения, че Васил Левски е погребан в олтара на софийската църква „Св. Петка Самарджийска“ (пред ЦУМ), Първото е публикувано във в. „Мир“ от 6.III.1937 г. Второто съобщение е направено в доклад от 24 август 1937 г. до Гражданския комитет за издирване костите на Левски. Третото е обнародвано във в. „Труд“ на 17 май 1956 г. (В последните две съобщения се включва и точното място на гроба — отляво на Светия престол).

Само 13 дни след публикацията в „Труд“, по време на археологическите разкопки в олтара на църквата „Св. Петка“ (на 30 май 1956 г.) трикратно „предсказаният“ гроб е бил наистина разкрит — скелет 172 см, без ковчег, на 75 см под тухлената настилка на олтара, вляво от престола.

Съвпадението е смайващо. За непредубедените няма съмнение, че е разкрит гробът на Апостола, но ръководителят на разкопките Ст. Михайлов рязко отхвърля тази възможност и така още през 1956 година възниква в най-новата си фаза спорът за местопогребението на Апостола...

Етапен момент в този спор е организираната по настояване на археолозите през м. февруари 1956 г. в БАН тричасова дискусия за гроба на Левски. Това научно обсъждане завърши с категоричния извод, че скелетът, разкрит през 1956 г. в олтара на „Св. Петка“, „произхожда от погребение, извършено през XIX век и следователно може да е на Левски“. Тези изводи са обсъдени и одобрени от Бюрото на Президиума и Научния секретариат на БАН с протокол № 10 от 24 април 1986 г. Направено е заедно с това предложение пред Комитета за култура да се постави възпоменателна плоча пред църквата „Св. Петка Самарджийска“ с надпис: „Според редица данни тук през 1873 година

е бил погребан Апостола на свободата Васил Левски“ (писмо № 03–0853 от 12.УП.1986 г. [???) на БАН).

Предположението е уважено и в програмата по случай 150-годишнината от рождението на Апостола (т. 7/ 3) и е заложено слагането на въпросната паметна плоча. Инициативата е одобрена и в ЦК на БКП на съвещание с ръководството на БАН и на Комитета за култура в кабинета на Й. Йотов в ЦК на 27 април 1987 г. На другия ден обаче по нареждане на проф. Никола Стефанов, началник на кабинета на генералния секретар, взетото решение за паметната плоча е отменено. Почти веднага отдел „Идеологическа политика“ при ЦК разпорежда всякакви спорове за гроба на Левски да бъдат прекратени.

Междувременно, докато траеше тригодишното „ембарго“ върху спора за гроба на Левски и свързаното решение на БАН, случиха се няколко събития от изключителна важност, свързани със същината на спора. Първото е, че беше най-сетне „открит“ (изваден от дълбоката му нелегалност) оригиналният дневник на археологическите разкопки в „Св. Петка“ през 1956 г. Оказва се, че Дневникът на разкопките, който по време на дискусиата през 1986-а бе обявен за „оригинал“, е всъщност късен препис. Установи се освен това, че при преписването са извършени 37 (тридесет и седем) манипулации, изразени главно в заличаване и подменяне на текстове, с явната цел да се внесе пълна дезинформация по датирането на скелета, „приписван“ на Левски. (Опитите ми да бъдат публикувани тези данни категорично бяха отклонени от списанията „Археология“, „Исторически преглед“ и „Векове“.)

Второ: открити бяха в архива на АИМ неизвестни досега документи, от които се вижда, че още на друга ден след откриването на скелета „приписван“ на Левски, ръководителят на разкопките е направил писмено предложение да се състави нарочна комисия за установяване възникналия спор, т.е. дали той скелет е на Левски, или не е, но предложението е оставено без последствие. Заедно с това случват се следните странни неща:

1. Наредено е спорният скелет да не се носи в Морфологическия институт за изследване, а това да се направи „визуално“ (на място).
2. Разкритите части на скелета биват „раздигнати“ и от този момент „изчезват“.

Трето. Открита бе снимка, която категорично потвърждава направеното от Ст. Михайлов и Джингов през 1986 г. признание, че те наистина са оставили недоразкопани подколени кости на скелета, „приписвани“ (по техния израз) на Левски. (Явно става дума за внезапно преустановяване на разкопките и за бързото им затрупване почти веднага след това (15.VI.1956 г.).

Сега възниква въпросът:

Кой е дал нареждане за преустановяването на разкопките, отменил е искането за комисия и е допуснал (или заповядал) изчезването на скелета „приписван“ на Левски, т.е. на най-важното доказателство за решаването на спора?

Много любопитен разговор може да се поведе по този въпрос, но поради липса на място ще бъде кратък. Всички налични засега улики и указания водят до името на Тодор Павлов, председателя на БАН, главния архитект на идеологическите структури в българската наука през този мрачен за нея период. Известно е, че той е човекът, който провежда по това време сталинския курс към „интернационализация“ на България чрез деформиране на историята, заличаването на националните традиции и обединяващите исторически имена и символи. Възможността гробът на националния ни герой да се окаже в една църква в близост до мястото, където е трябвало да се издигне паметникът на Ленин, е подействувало на идеологическите надзорници смразяващо. Те е трябвало бързо да реагират, но са реагирали в бързината си така, че все пак са оставили достатъчно следи...

По-късно на засекретени идеологически структури в Историческия и Археологическия институт е било наредено, навярно, да се прикрие извършената „операция“ и затова спорът за гроба на Левски се оказва толкова продължителен и мъчителен. Затова бе „замразен“ от същите идеологически структури в лицето на академиците Д. Косев, Хр. Христов и Д. Ангелов, научният резултат от тоя спор. С помощта — разбира се — на Големия кабинет в ЦК, където свещенодействуват по това време някои от техните съмишленици...

в. „Поглед“, бр. 7—18.11.1991 г. [???

НА ГОРАТА ГОСПОД ДА Й Е НА ПОМОЩ

Равносметката от досегашното десетилетно държавно гороломство е: отсичането на около 22 милиона кубически метра дървесина над естествения прираст на гората! Тази гора сега се състои предимно от шубраци и редини, които ветровете доразредяват и досъсипват всяка година! Шумно рекламираните залесителни кампании успяха да омекотят удара, но само отчасти.

Първата грозна последица от свръхсечите у нас се отрази първо на водите: около една трета от първичните водоизточници в планините на България пресъхнаха. Събудиха се пороите, засили се почвената ерозия, затлачването на изградените с толкова труд и мъка язовири протича със застрашителна скорост. Вместо за 100 години, язовир „Кърджали“ например ще се затлачи само за 56! И което е още по-тревожно, интензивността на затлачване на същия язовир между 1974–1987 година се е увеличила три пъти. Подобно е положението в язовири като „Тополница“ и други, които в недалечно бъдеще ще бъдат с пясък и тиня.

Затлачването на язовирите ще удари енергодобива и ще ни направи още по-зависими от проклетия петрол, а това още по-яко ще блокира развитието на цялата ни икономика — ако не за вечни, то поне за дълги времена.

Бедата на горите е не само в изсичането и разреждането им: над 35 на сто от еловите, боровите и дъбовите гори у нас са поразени от киселинните дъждове и радиацията — усилено съхнат. Ако така върви, след около две десетилетия двете трети от тях ще се превърнат в мъртвило.

Производителността им рязко ще спадне, докато нуждите от дървесина — в настъпилите кризисни времена — непрестанно ще се увеличават. Досега доставките на безвалутни иглолистна дървесина от Коми (около 1200 хиляди кубически метра в годината) — е спасявала отчасти положението, но в бъдеще тя ще се внася с твърда валута и което е още по-неприятно — налице са ВСИЧКИ признаци

дърводобивът от Коми да бъде преустановен. Това ще означава нов гигантски товар върху изредените и изнемогващи иглолистни гори, разположени предимно в Рило-Родопския масив (вододайната зона на страната).

Дълговете, които натрупахме и усилено продължаваме да трупаме, ще трябва да се плащат, но с какво? Страната — както е известно — е без суровини и природни богатства, запасите ни от руда, въглища и пр. са крайно ограничени и както и да я въртим — дървесината ще се окаже единствената „валутна“ стока освен сиренето, кашкавала и агнешкото месо, с която ще можем да се разплащаме.

Ще се въздържи ли правителството от тази тъй изкусителна и толкова опасна възможност?

Надвисналите над българската гора тъмни облаци още повече се сгъстяват от едно позатихнало преди години явление, което избухна напоследък с необикновена, неконтролирана сила — горската контрабанда. Никой не може да изчисли колко кубически метра дървесина се изсичат всеки ден и всеки месец от горите, от пешите и моторизирани контрабандисти, защото две трети от нарушенията, както обикновено, остават неоткрити. Така е, защото горската стража на времето беше ликвидирана (поредната глупост) и все още не изцяло възстановена.

Последната лоша и не само лоша, но отчайваща новина за нашите гори е, че все още не е окончателно решено каква ще бъде структурата на обновения уж комитет за горите, т.е. дали комитетът ще упражнява дърводобива както досега, или ще се предостави тази дейност на търговците. Ако се предостави на търговците, лесничейте само ще имат грижата да отбелязват определените за сеч дървета. Тогава горските стопанства ще разпуснат изградените в продължение на шест десетилетия производствени звена. Търговците ще навлизат в горите не само със своите работници, но и със своите дамаджани и бъклицы вероятно с добре познатите от старите партизански времена „пликчета“ с рушвети. Колко му е да се подкупи един горски стражар, който ще трепери за службицата си? Или дори един лесничей? А що е лесовъдството? 30 процента от него на практика се осъществява при определяне кои дървета да бъдат отсечени, че да могат останалите да се развиват по-добре (да натрупат повече прираст). Вторите 30

процента се определят от начините, по които едно дърво ще се отсече, дали то няма да бъде повалено така, че да събори още четири-пет „невинни“ дървета...

Останалите 40 процента от лесовъдството се изчерпват при извозването на отсечените в гората материали. Ако влезеш в гората с трактор, закачиш отсеченото дърво и заедно с клоните го повлечеш към временния склад и сгазиш като „метла“ още поне стотина по-дребни дървена и фиданки — това няма да е лесовъдство, а лесоядство. То ще е живо гороунищожение. Ето така на практика лесовъдството се осъществява при сечта и извоза, т.е. при дърводобива, които някои отговорни господа не случайно се канят да предоставят на търговците, че да можели лесовъдите да си гледат „научната работа“...

И няма кой да им каже (поне аз не съм забелязал), че няма лесовъдство във от сечта и извоза. Че при лоша сеч и извоз научната работа не струва нито мангър: че брадвата е същото каквото и ножът в ръцете на хирурга.

Искам накрая да кажа, макар от дългогодишен опит да зная, че е без полза: нещата у нас се направляват не от пресата, не дори от общественото мнение, а от грубите интереси на живота и на властта — поне до вчера. Българският народ е екологически малограмотен и много-много не се тревожи за такива отвлечени неща, като „гора“ и „дърводобив“. Повечето от хората сега са вперили очи в гушите на противника и заети и със собственото си оцеляване, остават слепи и глухи за всичко друго. Кой каквото и да напише сега, няма да хване място — голите тела по вестниците, сензациите изсмукват цялата ни обществена енергия. Ето защо по случай Седмицата на гората не ми се иска да пиша есе. Когато шията на българската гора е положена върху дръвника — да се пише есе би означавало да се пее приспивна песен на качения върху бесилото. Най-много, което може да се направи сега е да се каже истината — ясно, просто и по възможност високо, пък който има уши — нека да слуша...

А на гората няма какво друго да пожелаея, освен Господ да ѝ е на помощ...

в. „Труд“ — 4.IV.1991 г.

ИЗЛИШНИ ДУМИ ЗА ОБРАЗОВАНИЕТО

Не търся цветисто заглавие, убеден съм, че каквото и да си говорим за образованието, ползата ще се върти около нулата. Държавниците, от които зависи то, се доверяват — и в миналото, и сега — на „специалисти“ (наричани сега „професионалисти“), от които вероятно само един от стотината би се вслушал в даваните му съвети. На останалите им е трудно да си представят, че в друга някоя глава освен тяхната би се родила някаква полезна мисъл. Даже да не е така или не винаги да е така, политиката в образованието никога не е била чисто вътрешна политика. В една или друга степен тя е зависима от определящи съдбата ни външни въздействия.

Дали ще вали или ще има хубаво време в страната ни съвсем не зависи от небето над главите ни; това се диктува преди всичко от „задокеанските“ процеси в нагриването и движението на облачните маси около планетата.

Приблизително по същия начин се определя и политическият климат. И този климат, както стана вече дума, особено дълбоко засяга образованието, защото, каквото се посее в съзнанието на децата и младите като светоусещане, национално самочувствие, отношение към останалите народи и пр., това ще се и жъне в бъдещето на политическата нива.

Видяхме какво стана с образованието след 1948 година, когато започна процесът на глобалното му политизиране и превръщането му в идеологически инструмент за интернационализирането — всъщност сталинизирането на страната и народа ни и създаването на нов социалистически човек, необременен от „рецидивите на капитализма“. С това започна преди 40 години гигантска бъркотия в науката и образованието с крайна цел пълното национално обезличаване на българина за целите на ускорената съветизация.

Не само цялото образование, но цялата наука бяха основно ревизирани и прекроени с маркс-ленински ножици, особено в сферата на хуманитарните науки.

Историята и археологията, философията, социологията, икономиката и даже езиковнанието бяха набързо бързо „преустроени“, приспособени и фалшифицирани.

За степента на фалшификациите ще приведа само един факт: всички водени в историята на България войни са обявени за завоевателни, с изключение на Сръбско-българската от 1895 година. Всичко, на което се крепеше националното самочувствие на българина — националните символи, традиции, големи имена, книги, манастири, църквата и пр. — беше подложено на брутално изтриване и заличаване, на унищожаване. Учебниците бяха изопачени и скопени, стигна се до взривяване на паметници, заличаване на гробове, в това число и гробът на Левски.

Същевременно национализмът беше обявен за „най-голям враг на социализма“, изсипани бяха върху главите на българина всички смъртни грехове, в това число, че предал своя национален герой; че не го е освободил след залавянето му в Къкриня, че не го е погребал, където трябва и най-сетне че не знае къде му е гробът. Между другото, сякаш по инерция, тоя барабанен бой по главата на българина продължава и сега, като непрестанно му се натрапва и натяква преименуването на етническите турци — едва ли не като общонароден грях, като че има повече от петима души, които да са знаели за „отпочването“ на тази злощастна за политическата ни върхушка акция. Политическият суховец в образованието не пожали дори и точните науки като биологията, генетиката и даже безобидното почвзнание. Там идеологическата агресия придоби най-уродливите (а и вредните) си форми.

Твърди се, че е отминало вече това време. В някои отношения може да е наистина така — в сферата на точните науки например, но в хуманитарните не бива да се лъжем, че нещо съществено се е променило. Та и как да се промени, когато нагнетяваните от системата научни кадри са си същите — пресяваните в продължение на десетилетия през ситото на районните и градски комитети младши и старши научни сътрудници, доценти и професори.

По-умните от тях навярно ще се променят, ако не са се вече променили, но основно увредените от системата са неспасяеми. За тях практическият изход за оцеляване е в бързото преобоядисване в някакъв защитен цвят. Някои вече са го направили и не само че са въвн от

каквато и да било опасност, но се успели да се докопат до нови ръководни постове, какъвто е случаят с оня университетски професор, чиито лекции студенти и ученици трябваше две десетилетия подред да слушат и учат как българският език трябва да бъде погребан и заменен с есперанто или с „който и да е от големите европейски езици“ (Първият сътрудник на този професор по фабрикуване на учебници по стилистика стана по едно време зам.-министър на просветата).

Три четвърти от учителите са възпитаници на подобни професори и ето ви проблем номер едно: как ще се промени мисленето на тези хора? Та нали с техни усилия, с тяхното съдействие и с помощта на натрапените им убоги учебници за по-голямата част от младите хора сега понятието „Отечество“ е анахронизъм. Те не познават здравословната граница между шовинизъм и национализъм, но знаят, че и двете, ако в миналото бяха престъпни, сега са най-малкото подозрителни, след някои изказвания на отговорни хора, че национализмът е вреден даже и в армията.

Ако национализмът е проблем в армията, едва ли този проблем може да бъде избегнат в образованието. И тука се очертава една нова саморазправа с „национализма“ за да не ни създава излишни вътрешно и външнополитически трудности. На всичко отгоре никой не уточнява що е национализъм — преценката явно е в ръцете на тези, на които ще бъде възложено изкореняването му. Но в такъв случай възниква въпросът: има ли смисъл да се правят нови учебници по история например, да се разобличават извършените вече фалшификации, да се сменят старите маркс-ленински кадри и „постановки“, ако целта на хуманитарното образование си остава същата: да притъпява националното чувство, националния инстинкт, да се готвим за ликвидацията на родния език (което е в доста по-усилен ход, отколкото преди) и да си създаваме излишни главоболия с нови учебни програми и с нови, по друг начин подготвена учители?...

Ако действащите в момента околземни политическа вихри изключват запролетяването в нашето образование каквото и да си дрънкаме ние с Дончо Цончев и Добре Жотев, то ще си е живо губене на време, даже ако някаква вълшебна сила би изправила от гроба самого патриарх на българската литература — Дядо Вазов. Сигурно ще бъде освиркан, както през трийсетте години от Т. Павлов и Вл. Топенчаров. Наречекоха го тогава „патриотар“, по-късно родолюбие то на

този патриарх бе квалифицирано като „опълченско“, сега не зная какво би станало, ако някой предложи отново да се изучава „Под игото“, след като мнозина у кае вече отричат да е имало османско иго, а само османско „присъствие“.

Едно е ясно, сега проблемът с Вазов ще се решава — както и преди — не от педагозите-съставители на учебници, а от доста по-високо място. При това положение каквото и да кажат писателите за българското образование (а толкова много има да се каже!) всичко ще бъде, както Захари Стоянов би се изразил „бош лаф“.

Едно е сигурно — без български език и честно написана, вдъхваща любов към отечеството история, едва ли ще има България.

в. „Учителско дело“ — 8.І.1992 г.

„БОГ ВИЖДА...“

Необузданият ламтеж е в основата на човешките престъпления и бъркотии — ламтежът към стоки, пари, имане и наслади. Става дума не за желанието на гладния да се нахрани, на жадния да задоволи жаждата си, на човека без покрив — да намери подслон. Думата е за извънмерния ламтеж, който не познава граници и не подбира средствата. Това са неуловимите оловни инстинкти в човека, които го правят жертва на т.нар. „страсти-красти“ — разяждат обществата и сблъскват народите.

Доказано е от хилядолетната практика и от историята, че има само едно сравнително сигурно средство за укротяването на оловните инстинкти чрез един също много силен инстинкт — страха от наказанието, когато човек в своите неконтролирани ламтежи прекрачи границата на установения морал; на писаните и неписани закони.

Прилагани са и други средства за облагородяването на човека, за просветляването на неговия ум и всаждането в живота му на благородни навици и пр., но на практика тези присъщи за поцивилизованите общества средства имат малък дял за обуздаването на оловните инстинкти. Основното средство си остава, за съжаление, страхът.

В недългия списък на видовете страх, предназначени да играят ролята на спирачки в поведението на човека, първо място заема „страхът господен“.

Религиозният морал, който запрещава на човека да греши, защото за всеки грях има и небесно възмездие чрез предвидените в почти всяка религия адови мъки. По едно религиите си приличат: всички съдържат правила за поведение и предвиждат наказания за нарушаването им. Спомнете си известния надпис върху плоча от VIII век на хан Пресияна намерен в градчето Филипи:

„Който и да криви истината — Бог вижда. И който и да лъже — Бог вижда. На християните (разбирай византийците) българите направиха много добрини, християнин забравиха, но Бог вижда.“

Облагородяването на човешките нрави се е постигало с много усилия и време от поколение в поколение чрез всаждането на религиозната нравственост и на вярата, че Бог вижда. Аз написах историята на моето родно село Яврово и с изумление установих, че в продължение на триста години там се случило само едно убийство, нито една кражба! По-голяма част от хората бяха неграмотни, или както сега се изразяваме, „прости“ и диви, на нито на една външна врата нямаше ключ, нито от един двор не се е ни чуло, ни видяло да се открадне брадва, мотика или рало. Никой не бе запомнил подпалени на къра снопи, изгорена за отмъщение плевня или къща, да е имало развод или някой някому да не е върнал взети в заем пари.

При това никога в моето село не е имало (нито през петвековното робство, нито след това) полицейска власт да пази реда. Имаше обаче друга, невидима, могъща — това, което сега наричаме „обществено мнение“ страх от опозоряване и осрамотяване. Това беше втората велика вразумителна сила след страха божи, която слагаш спирачка на грубата сила и ламтежа.

Прегрешилия прекарваха през цялото село, възседнал голо магаре — всички да го видят и заплуют. Нищо повече. Но след това никой не се е сватосвал с него, не му е давал кравата си или вола за „спрягане“ по време на оран или мулето по време на харман. Никой не му е вземал поздрава („добро утро“). Не можел да сяда при мъжете пред църква. Това е било опозоряваща човека изолация, която рано или късно го е принуждавала да се изселва.

Думичките „срамота“, и „грехота“ съдържаха най-големия упрек и едновременно най-голямата заплаха. Нямаше дълги нравоучения — нямаха и време родителите за наставления.

Не само нравствеността, но и стопанският ред в традиционното българско общество се крепеше на религиозни норми. Кога да се оре, сее или вършее, докога може да се доят овцете, откога може или не може да се яде мляко или грозде — всичко това бе овързано с традиционните и религиозни празници.

Имаше си определено време за садене например на фасула и тиквите, за гроздобера и дори за деня, когато можеха да бъдат свалени от тавана обвесените, да се ветреят свински крака и да се сготвят на яхния с лук. Тези битови и стопански правила бяха есенция от горчив многовековен опит, внизан в религията, за да придобие

задължителност и трайност. Това бяха изпитани закони, които осигуряваха оцеляването на селцето в продължение на хилядолетния му живот в една студена, мъчнодостъпна планина почти без орна земя.

Какво е било значението на религията за традиционната нравственост на българина сега вече — след нейното разпадане по време на деспотичния социализъм, знаем с безпощадна яснота. Религията беше прогонена от живота на хората с едно безподобно и безсмислено ожесточение. Традиционните „спирачки“ бяха унищожени, нравствените задръжки — пречупени. На оловните инстинкти у човека бе противопоставена само фиктивната „социалистическа законност“. „Фиктивна“, защото законите се прилагаха селективно, а за известни категории хора изобщо не се прилагаха. Вместо ред и справедливост внасяха разврат и отвращение. За разлика от все виждащия Божи закон те застрашаваха престъпниците само ако бъдат заловени. А при хилядите начини да се избегнат, заобиколят или пренебрегнат, те загубиха основното си качество — да вдъхват респект, уважение и страх.

Печалният резултат от всичко това беше сриването на традиционната нравственост и скокообразното увеличение на престъпността.

С разпадането на българското село изчезнаха и обичайните задръжки — двете ключови понятия в речника на българина: „срамота“ и „грехота“. От тези две могъщи някога спирачки днес останаха само ръждясали остатъци у по-възрастните хора. Никой не смее дори да произнесе думата „срамота“ и „грехота“, след като в продължение на 40 години те бяха зачислени в категорията на буржоазните предразсъдъци. Една дреболия ще посоча за пример, но дреболия чудовищна: в продължение на 38 години в българския печат думата „човещина“ не се появи нито веднъж! И човещината се превърна в класово понятие.

Духовната безпътица, причинена от сриването на традиционния морал, отприщи ламтежа, непреодолимото желание за повече наслади и се развихри консумативната стихия, социалистическият хедонизъм, който най-просто може да бъде изразен с думата разживяване. Няма срам и страх, няма грях пред отприщените като лавина желания. Човекът не е отговорен пред Бога или обществото, пред изкривената си крехка съвест. Нагонът е отвързан. Злият дух, който доскоро бе

затъкнат в шишето с девет запушалки, сега е освободен. Тапите са отхвърчали и виждаме как настъпилата анархия помита всички пречки задръжки.

С този морал започва нашето политическо и стопанското „възраждане“. С това грозно наследство. Толкова сме болни, така ни е пречупен гръбнакът, че още не можем да се надигнем, за да посочим с пръст онези, които прогониха човештината от живота ни и я заместиха с догмите на политическата демагогия.

Ще се оправим ли от тази покруса?

Бихме се оправили навярно, но цялата работа е в имаме ли достатъчно време пред себе си да изцерим гнойните си рани?

Болното, непълноценното в природата става обикновено жертва на заобикалящите го хищници, а ние — нека не се зальгваме — живеем в един макар и цивилизован, но още хищнически свят. Кървавите събития около нас говорят сами за себе си, че с разрастването на гърлата върху планетата, което изпреварва разрастването на богатата — социалното международно напрежение ще се изостри. То няма да стихва въпреки благородните усилия на малцината упорити миротворци. Страстите се изострят, фанатизмът се зъби отляво и отдясно, а разединението е пословично. Покварата е проникнала до кокал в омаломощения национален организъм. Ние сме в същото положение, в каквото сме били по времето на Иван Александър при залеза на Второто българско царство — в плен сме на същата поквара, същото разединение и политическа слепота.

Дано всичко това не свърши със същите политически резултати...

Зная, че не са приятни тези прокоби, но времето не е за зальгалки.

Наслушахме се на приказки, нагледахме се на глупости — време е да си отворим очите за голямата, страшната истина.

сп. „Българи“, кн. 1 — 1992 г.

БЪЛГАРИТЕ МОХАМЕДАНИ ГЛАСУВАТ КАТО ВСИЧКИ БЪЛГАРИ (ИЗБОРНА РАВНОСМЕТКА)

Минаха първите избори, минаха и вторите. Резултатите от тях са едно огледало за Родопската покрайнина, в което никой досега или не поиска, или не посмя да надзърне и да направи необходимите изводи. А шансът, който изборните резултати ни дават, е изключителен.

Участието на ДПС в проведените неотдавна у нас парламентарни и общински избори създаде възможност да се проявят не само политическите убеждения, страсти и пристрастия на родопския „електорат“ — но заедно с това и етническото му самосъзнание. Анализът на изборните резултати в цялата страна показва, че болшинството български граждани с турско етническо самосъзнание (т.нар. „етнически турци“) са гласували за ДПС. Не така са постъпили обаче българите мохамедани от Родопската област. По-голямата част от тях са гласували като всички останали българи.

Този факт, който не е наша презумпция, а констатация от свободно и демократично проведени избори, сам по себе си е показателен и за това, имат ли шансове за успех в Родопите евентуални опити за сепаратизъм на етническа основа. Мнозина вероятно биха ни апострофирали възможно ли е въобще такова нещо? Щом е възможно 40 хиляди сърби или сърбофили в Македония да правят референдум за автономия, нищо не изключва възникването на сходна ситуация и в Родопите. (Видяхме как мюсюлманите направиха референдум и в Босна, и в Македония).

Друг е въпросът, дали у нас ще се породят подобни или по-точно — ще укрепнат подобни стремежи. Но обсъждането на проблема има своето място в рамките на по-далечната у нас перспектива. Изобщо, много е важно да се знае какво става с българите мохамедани в Родопите, какви процеси там се зараждат или вече зародени — се развиват, с каква бързина и с какви изгледи.

И така: какво показват резултатите от последните парламентарни избори за отношението на родопските българи-мохамедани към ДПС? Картината в бившите окръзи е твърде различна.

Благоевградската част на Западните Родопи например се очертава, общо взето, като „крепост“ на ДПС. Там в села като Рибното (чисти българи-мохамедани) от общо 1297 гласоподаватели — 1175 са гласували с бюлетината на ДПС (повече от 90 на сто). Същото е и в с. Вълкосел където от 1041 гласоподаватели 915 са пуснали бюлетината на ДПС и само 101 за БСП и СДС. В Абланица от 1533 избиратели — 1384 са гласували за ДПС, 120 за СДС и БСП. В Плетена гласовете за ДПС са 861 и 156 за споменатите две политически сили; в Туховище за ДПС — 4031 за останалите — 102. В Аврамово: с изключение на 1 глас, всичко останало (425) са гласове за ДПС. В други по-малки селища като Доганово, Краище, Бойка, Госта на имената през 70-те години доброволно.

По съвест и в съзвучие с чувството им за етническа принадлежност.

Досега можеше да се правят едни или други догадки на тази тема, но сега, след изборните резултати, нещата са повече от ясни. Те са твърдо документирани в цифри, а езикът на тези цифри е необикновено убедителен.

Дори само от тук посочените факти и данни определено се вижда, че среднородопските (смолянските) българи-мохамедани много по-масово и убедително проявяват своята национална самобитност в сравнение със своите събратя по кръв от западните райони на планината (Гоцеделчевско).

На какво се дължи това? Дължи се на рано възникналото в Смолянския край, още в началото на века, просветителско движение и на изравняване на населението му в просветно и културно отношение с най-високоразвитите райони на страната. Сериозен дял в този духовен растеж на среднородопското българомохамеданско население има и литературата. За разлика от всички останали части на страната, Родопите винаги са имали свое регионално родопско списание, да не говорим за многобройните околийски, градски и окръжни вестници. Родопите винаги са имали своите писатели, етнографи и съчинители на селищни истории дори до наши дни. Капка по капка се е натрупвало и сега се вижда, че усилията на Дечевци, Шишковци, Христо поп

Константиновци и техните по-късни следовници на културното и литературно поприще от средите на българите-мохамедани не са отишли напразно.

Последните изборни резултати го доказаха!

На въпроса, дали се чувстват българи, среднородопските българи-мохамедани отговориха убедително с „да“ за България и българщината за първи път от 115 години насам!

Разбира се, с това проблемът с родопските българи-мохамедани не се изчерпва. Борбата за тях и тяхното самосъзнание отсега все повече ще се изостря, но по този въпрос — в някоя от следващите книжки.

Сп. „Родопи“, кн. 3 — 1992 г.

СВЕТЪТ Е В РЕМОНТ...

— Господин Хайтов, Ваши читатели и почитатели смятат, че мълчанието Ви в момента, както и в последните две години, е необяснимо, Мълчите ли наистина като творец?

— Докато човек пише — трябва да мълчи и да поостави вестникарските шумотевици, инак не може да си свърши работата.

— Ако не е тайна, какво е това, което пишете?

— Книга с нови разкази.

— Допущали ли сте някога, че България ще се намери на такъв кръстопът и така разединена както е сега? Къде виждате изхода?

— Ние, българите, имаме тая склонност — да се разединяваме, проявявали сме я в исторически план не веднъж и дважд, скъпо сме заплащали за това и пак не сме се поучили. Дали е това славянска или славянобългарска черта не знам, но вгледайте се в обществения живот на българина и ще видите: няма значително общо дело да не е било разпрано от разноезичия и разногласия. Казвам „значително“, оставям настрана многобройните поводи за сблъсъци и караници по обикновените проблеми, които възникват непрестанно — говоря за проблемите, свързани с върховните интереси на държавата... Гърците, нашите съседи, и те спорят, и те понякога се карат, но стигне ли се до върховните интереси на държавата, мигом се обединяват и не може да ги поклатиш. Затова преуспяват, защото от 150 години насам те нямат нито една, повтарям — нито една външнополитическа грешка.

Нищо в тяхната външна политика не е случайно. И сега, когато сме както вие се изразявате, „на кръстопът“, ние просто би трябвало малко по-често и по-внимателно да поглеждаме към тях — те какво правят и да не проявяваме прекалено въображение в собствената ни политика.

— Смятате, че нашето въображение не е достатъчно силно?

— Не. Просто, във външната политика на въображението не бива прекалено да се разчита. Освен това в продължение на последните

четири десетилетия нашата външна политика беше в пълна дрямка, просто защото тя по начало си беше фиксирана в „рамковите“ за лагера насоки. През това време ние загубихме външнополитическите си рефлексии и сега, когато проходим в това отношение, много лесно можем да се препънем. Оставям настрана някои фабрични дефекти на българина като например неговата импулсивност, склонността му да изпада в крайности и т.н.

— **Аз ви попитах в какво виждате изход?**

— Изходът, изходът е отколе посочен. Обърнете внимание на надписа върху фасадата на Народното събрание „Обединението прави силата“. Сто години вече той надпис там виси, но едва ли някой го забелязва, защото центробежните сили на българина, на славянина са кръвта му — известното „своглавие“, на което още Антон Страшимиров през 1918 година обръща внимание като на най-грозящата го опасност.

— **Къде е публикувано това?**

— В една негова студия „Българи, сърби и гърци“ от 1918 година. Българинът има една лакърдия: „Дай ми пари, не ми давай акъл.“ Ей това ни съсипва. Единственото нещо, което може да сплоти българина, е когато го тряснат по главата. Сега непрестанно нещо пада върху неговата глава, дано с времето да нахитрее. Сега поне има свободата на избор...

— **Спомням си, като ви слушам, за спора около гроба на Васил Левски. Възможно ли е в друга страна да възникне подобен спор? Имам предвид някои изказвания, че не бивало да се търси гроба на Апостола, защото Левски си бил в нас...**

— Това са фарисейщини. Да не би Лайош Кошут да не е в сърцата на унгарците, та правиха, струваха, в Сибир отидоха, милиони потрошиха и намериха костите на своя национален герой... А нашият археологически институт от 20 години насам само това прави — как и как да забърше гроба на Левски, за който не остана никакво съмнение, че е в църквичката „Света Петка Самарджийска“. Но което е по-страшно: пренесе се спорът в печата, но не създаде обществено мнение, обществена нетърпимост към извършените с гроба фалшификации...

— **На какво положение е сега гробът на Левски?**

— Гробът е сега табу. Както забелязвате, в печата по този въпрос мълчанието е, може да се каже абсолютно. Много са още влиятелни онези, които обявиха гроба Левски за „дълбоко политически въпрос“ и застанаха на становище, че било срамно и престъпно да се търси...

— **От какво могат да се страхуват?**

— Как от какво? Левски винаги е бил един от най-ярките национални символи. Едно от малкото неща, които ни обединяват. Явно има среди, на които това не е по гайдата.

— **Какво трябва да правят писателите сега когато се разделихме с големи и дългогодишни илюзии, не сме създали нови мечти, а от „утвърден“ творчески имена не остана дори и полъх от слава?**

— Едно могат само да правят даровитите писатели: да пишат. Даровитият човек е като здравата кокошка: нищо друго не прави освен да снася яйца, докато ѝ отрежат врата. Яйце като има, то трябва да се снесе. Не може да си седи у кокошката.

— **Но ако няма нищо за снасяне?**

— Ако петелът се е качвал върху кокошката, яйцето е вързано в кърпа. Искам да кажа, че има зачатие, а зачатие в родения писател става чрез страданието. Писателството е единствената професия, за която страданието е необходимост. Така че писателят няма какво да прави освен да пише — ако е писател. Друг е въпросът кой изчезва и кой остава. Изчезват набедените, а истинските които времето ще утвърди, не се изгубват.

— **Може ли обществото да се пречисти и как? Може ли писателят да помогне за това?**

— Както обществото се замърсява, така се и пречиства, само че по-трудно. Ако замърсяването е траяло, да речем, 30 години, за пречистването са необходими два пъти повече... Писателят може да помогне за това с книгите си, а обществото може само да си помогне, като използва литературата за възпитанието на подрастващото поколение. Цялата работа е как ще се възпита това поколение вкъщи и особено в училището. Световната практика показва, че от детето може всичко да се направи: йезуит, хитлерист или просто човек. Спартанците са дали гигантски пример на света със своето всемогъщо възпитание, което направи от тях една непобедима „порода“ хора. Друг е въпросът, че това беше порода само от войници: говоря за

неограничените почти възможности на възпитанието. Беше подадена команда преди трийсетина години националната самоличност на българина да бъде размазана и това бе извършено от нашето, макар и недъгаво образование, с помощта на т.н. хуманитарни науки и главно на историята и литературата.

— Но българинът отскоро чете. Отскоро имаме литература. Как е било преди — говорим за възпитанието.

— Семейната и обществената среда — там се е извършвало възпитанието и то без грешка, уверявам Ви. В моето бедно родопско село Яврово, например, до вчера никоя къща не се е заключвала. От триста години не се помни да е ставало убийство. До преди 15 години не е имало нито един развод, не говоря за така честите, грозни изнасилвания, на които сега сме свидетели. Коя беше спирачката? Не съдът, не властта, а обществената нетърпимост към престъпника, към нарушителя. Хванат ли, че си откраднал (крадели са се главно овни, за печене), разкарват те по улицата с навързани на врата черва и така опозорен, животът в село по-нататък не е бил възможен: никой не желае да се сродява с тебе, да се годи и жени. Не те иска никой за тъй наречената спряга — всеки дава по един вол да станат два и се оре с тях.

Всеки по едно муле дава и се вършее с двете. Това е най-малката, най-първичната, трудова кооперация и се нарича „спряга“. Като не те искат за спряга, ти си свършен. Нито можеш да ореш, нито да вършееш. Всеки те избягва. Това е известният от гръцката история остракизъм с тая разлика, че селото не те насилствено прогонва, а ти сам улавяш пътя и изчезваш. Да излъжеш, да не свалиш шапка на стария, да не поздравиш — или с ръце в джобовете да се размотаваш из селото — това беше невъзможно, непостимо... Но като стана урбанизацията, каръщисахме се в града, където общественият контрол е невъзможен и от традиционните добродетели на българина останаха само огризките. На всичко отгоре започнахме да учим децата, че е хубаво да са верни само на Партията, че и родителите си могат да предават, когато е за Партията, а десетте божи заповеди отидоха, както се казва, „на кино“ — не кради, не лъжи и т.н. Пък се чудим защо се на плодиха нихилисти, ренегати и един с друг не щеме да се видим и защо лешояди започнаха да ни обиграват. Има ли мърша, лешоядите ще дойдат. Извинявам се за неделикатния израз, но може това да се

случи. Никому никой не гледа хатър на тоя свят. Или можеш сам да си връзваш гащите или ще ти вържат на врата.

— **Какво искате да кажете?**

— Много искам да кажа, че много се надържаме филантропията, на чуждата помощ, проявяваме в това отношение една чисто детска наивност и забравяме изстраданата народна поговорка: „На вълка вратът му е дебел защото си върши работата сам“. Но да оставим това и да се върнем към „пречистването“. По този въпрос има само един избор, или още „алтернатива“, както многознайците сега се изразяват: или сами ще се пречистим или ще ни очистят. Да не забравяме, че Светът е в ремонт...

в. „Нов живот“ 16.V.1992 г.

ДА ЖИВЕЕ ПРИКАЗКАТА

Нито един от тримата братя, които са ходили за златната ябълка, не е изяден от ламята. Нито веднъж Червената шапчица не е пострадала от Вълка. В приказките животът е страшен, патилата — нескончаеми, но в края на краищата всичко свършва с неизменната щастлива развързка.

При народните песни е обратно: при тях няма щастлива развързка, а винаги тъжен и печален край. Няма за влюбени, които да са се оженили и да са били щастливи. Всички пеят за несбъднати сватби, провалени годежи и неосъществени копнежи. Песента извира само от натръпнало с мъка сърце.

Единствено поговорките и пословиците отразяват горчивия народен опит — последователно и безпощадно. Там нещата са от ясни по-ясни: „Брат по брата — та и двата“, „Ако са ти мили рогата, не се бори с агата“, „Преклонена главица сабя не сече“ и т.н. Тече си времето, прелитат десетилетията, редуват се едно след друго столетията, единствено поговорките, изстраданата горчива истина, не се променят.

Всичко е фолклор: и приказките, и песните, и пословиците, в една глава са пръкнали, една уста ги е изрекла, но колко са те странно различни! Песента е нужна на човек да може сладко да си поплаче. Поговорката — да се размисли, а приказката... приказката става необходима, когато му се е стъмнило пред очите от тегобите на живота, за да му отвори едно прозорче към надеждата. В приказката всичко протича както в живота, с тая разлика, че не свършва както в живота, а както на човека му се иска — с щастлив край и приятно заключение: „И аз бях на сватбата, ядох, пих и се веселих.“ Навярно затова, докато борбата между кивдата и правдата продължава, литературата няма да изчезне, независимо кой министър с какви данъци ще я облага.

Да живее приказката!

в. „Труд“ — 27. VII. 1992 г.

ХАЙТОВ ПИШЕ ПИСМО ДО „ДЕНОНОЩЕН НОВИНАР“

Научих от „Денонощен новинар“ (бр. 150) за твърдението на районния мюфтия Хаджисадък, че аз съм един от „първите, започнал да твърди, че в Родопския край няма етнически турци“. Въпросният мюфтия СЕ сигурно ме смесва с известния английски журналист кореспондент на „Таймс“, който пише в края на миналия век (когато баща ми дори не е бил роден) следното: „Помаците са българогласни мохамедани-българи което значи, че те са приели ислямската вяра, но запазили своя собствен език... Помаци има в много части на България, но истинската помашка територия се намира в дивата и отдалечена област на Балканския полуостров в сърцето на Родопи“.

Предоставям на негова милост г-н Хаджисадък, на когото историята е хоби, да открие в кой брой на „Таймс“ публикувано това и в коя година. Препоръчвам му освен това да не спира да четете история, щом това му е хобито, и се надявам, че тогава може да донаучи и следните факти: Султан Сюлейман, наричан Великолепни, не е могъл да мине през Босфора през 1348–1350 година (както пише в „Денонощен новинар“) и мирно да кръстосва българските земи чак до Косово, по простата причина, че той, Сюлейман II, е роден в 1495 година — век и половина след „мирното си кръстосване“ от 1348–1350 година.

Правя и едно, надявам се, изгодно предложение на Хаджисадък: оригинална божигробска броеница ще получи той от мене подарък, ако докаже чрез в-к „Денонощен новинар“, че българите по време на османското владичество, наричано напоследък „присъствие“, не са рай. Ако ми обясни какво значи „рая“ и посочи къде и кога съм направил приписаното им изявление, че в Родопския край няма етнически турци.

Така че не спирайте да четете, г-н Хаджисадък! Върнете се, моля ви, към своето хоби — историята.

в. „Новинар“ — 23.X.1992 г.

ДОЛУ НАРОДНИТЕ БУДИТЕЛИ!

Видя се то, че нищо не свършиха... Нямаше си работа Отец Паисий навремето и се провикна: „О-о, юроде, поради что се срамиш да се наречеш българин...“ (или нещо подобно) и стана будител № 1. Поведе крак на други ревнителите на българщината, българския език и събуждането народно се масовизира. Намножиха се книжки, буквари, училища, докато станаме 99% грамотни, т.е. — пробудени. И тогава се случи нещо неочаквано: цяла една софийска чаршия (най-главната) като по команда свали българските надписи по табелките, фирмите и сложи чуждоезични (предимно на латиница). Послушаха изглежда съвета на оня университетски професор, който 20 години подред пропагандираше идеята българският език да се подмени с някой от „големите европейски езици“.

Народът най-сетне откликна!

Подмяната започна. Софийският опит усилено се внедрява в градовете из цялата страна. Напусто отидоха 230-годишните усилия на брадатите и безбради народни будители, на Паисиевци, Бозвелиевци, Дядославейковци, Вазовци, Каравеловци и техните по-млади последователи. Не са предвидили горките труженици на словото, че първата работа на някои българи, след като се пробудят, е да се отродят от племето си. И как да се досетят, след като подобно чудо на света не се и ни чуло, ни видяло. Не се нито знае, нито помни друго някое племе да се е отрекло от себе си: я ескимос — от ескимосите, или дори зулус от своите съплеменници зулуси.

Сбъркали са будителите наши, та им се пада сега. Събарят бюстовете им и да ги разпродават на „Вторични суровини“. Пада се на баш будителя Паисий — защото повярва в „юродивите“ свои съплеменници, и нека никой му да не се сърди, че те не отбелязаха кръглата 230-годишнина от създаването на неговата „История“. Хак му и на дядо Славейков, пък и на Добри Чинтулов, който съчини марша на будителите „Стани, стани, юнак балкански, от сън дълбок се събуди“. Да беше си юнакът доспал може би щеше да се събуди българин, да се

не чуди сега какъв да се пише, когато преброителите го запитат каква му е народността.

„Стресни се, племе закъсняло“ бе викнал някога и дядо Вазов. Говорят ли се такива работи бе, Дядо? Пък се чудиш сега в гроба защо те гонели от читанките и не препечатвали „Под игото“.

Така че, долу будителите, които вместо да изпишат вежди, извадиха очи!

Нека зачеркнем това чисто българско, злополучно езиково изобретение „будител“, което документира пред лицето на света, че още не сме се наспали!

в. „Труд“ — 16.XII.1992 г.

НАЦИОНАЛИСТ — ТОВА Е НОРМАЛНОТО МИ АГРЕГАТНО СЪСТОЯНИЕ

— **Г-н Хайтов, вашият живот минава като че ли в постоянни литературни и исторически полемики. Казват, че това се дължи на съзнанието ви за непогрешимост.**

— Аз наистина участвах от 1976 година насам в много спорове и препирни, но това съвсем не се дължи на съзнанието ми за „непогрешимост“. Просто съм се опитал кърпя кожуха на одрипавялата истина и така се сблъсках с някои много влиятелни в онуй време археолози, историци, езиковеди и литератори, някои от тях членове на ЦК.

— **Защо се протакаха толкова споровете ви с тях? Ако не се лъжа, спорът за гроба на Левски се проточи с години?**

— Защото те бяха идеологически по-силни. Повечето бяха академици, професори, активни борци и членове на ЦК.

— **Вие участвахте и в дискусии, свързани с българите мохамедани.**

— Сблъскването ми с историците всъщност с това започна, за ролята на българите мохамедани при потушаването на Априлското въстание. Мнозина автори бяха усвоили версията, че родопските помаци са „потушителните“ и палачите на туй въстание. Опитах се да им докажа, че това е уйдурма. Априлското въстание е потушено с редовните и мобилизирани военни части. Това бе предметната част на спора, а същината му е в многопластовия и с чисто съвременно политическо звучене подтекст.

— **Твърдите, че българската история след 1946 година е била „марксизирана“ и фалшифицирана?**

— И децата вече знаят, че в името на социалистическата интеграция националното самочувствие на българина трябваше да бъде „забърсано“. Опитите за фалшификации на историята ни през 50-те години могат черно на бяло да се видят — това са публикувани книги, които все още могат да се намерят в библиотеките. Аз съм

писал за тях в моя „Дневник — книга втора“, отпечатана 1985 г. Лошото е друго, че фалшифицирането на историята ни продължава и сега. Прочетете „Записките по история на България 681–1878 г.“, издание на Министерството на образованието, особено втората част, и ще се убедите. Но, общо взето, това поредно покушение срещу българщината не успя да ни извади от традиционното ни равнодушие.

— И все пак, кои от тезите ви намирате за недостатъчно защитени?

— Може да се спори например дали двама или трима души са участвали в изравянето на обесения Левски от Позорното гробище на София: дали поп Кръстю Стоилов е главното действащо лице в тази операция, или епитропът на църквичката „Св. Петка Самарджийска“ Такия Теодоров, но главното, основното, препогребването на Левски там не подлежи на съмнение...

— Кое ви дава подобна сигурност?

— Сигурността произтича от това, че местонахождението на гроба на Левски е обявено във в. „Мир“ на 6 март 1937 г., че се намира в олтара на църквата „Св. Петка Самарджийска“. След това още два пъти е документирана тази „новина“, а през 1956 година на същото място се открива така „предсказаният“ скелет на Дякона... Какво по-сигурно от това?

— А в езикознанието кои от вашите позиции смятате за недоказани?

— Трудно е засега да се определи колко време ще е необходимо, докато успеем да подменим всички български думи с чужди (това по бул. „Витоша“ в София е вече направено), но че подмяната върви с пълна е очевидно.

— Вие сте здраво свързан с Родопския край. Какво не би трябвало да се изпуска от неговата история в един съвременен учебник?

— Не би трябвало да се изпускат (особено когато министърът на образованието е родопчанин) научно установените факти, че от VI век насам Родопите са напълно славянизирани, а това определя етническият облик на по-голямата част от тази българска покрайнина, чието население говори майчиния си, български език. Не се говори на български език в една голяма част от Източните Родопи, където свареното местно население е така размесено с настанилите се по

време на Османското нашествие тюркоезични колонисти, че само един Господ може да различи кому каква кръв тече в жилите. Но „кръвта“ не е в момента от практическо значение, а езикът и религията са, които определят и националното самосъзнание като „турско“ или „българско“. За изповядващите исляма родопски жители, които говорят турски и се чувстват турци, работата е ясна. Много по-сложно е положението на българите мохамедани, на които майчиният език е чисто български. За тях се води сега тихомълком битката какви да се „пишат“, назовават и смятат...

— **Не е ли пресилено да се говори за „битка“?**

— Може да е пресилено, но това са хора, разпъвани сега на кръст: ислямът ги тегли към едно самочувствие, езикът им — към друго, затова е и борбата за езика. Не зная дали ви е известно, че неотдавна родни езиковеди теоретици „откриха“, че родопските „помаци“ имали различен от българския език. Разискван е този въпрос на един семинар, организиран от фондация „Отворено общество“. Главният застъпник на това неочаквано откритие е завеждащата катедра „Етнология“ при Софийския университет. Разбирате ли как светкавично се отразява политическата конюнктура на нашите „храни Боже“ професори? А вие ме питате защо е преминал животът ми в полемики и препирни. Ами ето защо: едни фалшификатори си отидат, други идват и се не свършват.

— **Когато започна тъй нареченият „възродителен процес“, много хора се срамуваха „да се нарекат българи“. Смятате ли, че подобна ситуация има и сега?**

— Ето какво ще ви кажа: тъй нареченият „възродителен процес“, протекъл в края на 1984 г., началото на 1985 година, който се изрази в насилствена кръщавка на етническите турци, е едно, а истинският възродителен процес, започнал отпреди сто години (началната дата е 1885 година), е съвсем друго! Смесването сега на двата процеса се прави нарочно, за да се опорочи и опозори истинският възродителен процес, протекъл главно с помощта на просвещението и културата. А колкото до въпроса ви има ли сега хора, които да се „срамуват“ да се нарекат българи, ще ви кажа, че такива сред българите мохамедани все още не съм срещал, но хора, които да се страхуват — да! Такива се срещат на всяка крачка... Друг е въпросът дали си го казват.

— **Наричали са ви националист. Какви са основанията за това?**

— Аз съм наистина националист — и преди, и сега. Това е нормалното ми агрегатно състояние. Имам пред очи обяснението на това понятие в енциклопедията на братя Данчеви, което гласи: „Явно предпочитание на всичко което е свойствено на нацията, на която принадлежим“. Понятието „националист“ стана за българина позор, когато започнахме след септември 1944 година да пълзим пред Тито и да въртим опашка пред социалистическия интернационализъм. И макар това време да отмина, въртенето на опашката продължава. Беше се изказал дори един генерал, че армията трябвало да се освободи от „национализма“: Но, кажете ми, за какво би отишъл един войник на смърт за Отечеството си, ако не го обича? Ако би се изкоренил „национализмът“ в армията, та то не би имало никаква полза от такава денационализирана армия.

— **ИК „Хр. Ботев“ се кани да издаде ваша книга за Левски. Има ли в нея изненади?**

— Позволете ми да не отговарям на този въпрос, да урочасаме издателството.

— **Като че ли писателят Хайтов дълго остана на заден план в сравнение с публициста?**

— Така е, но когато земята под краката ти гори, по е нормално да стъпчеш огъня с каквото намериш, вместо да измисляш добродетелни герои и остроумни есета. Героите и есетата са за предпочитане, но аз падам малко пожарникар, макар да съм се убедил, че нашите български „пожари“ са неугасими.

— **Като човек врял и кипял е обществения живот, ще си позволите ли да направите някои препоръки на днешните „културтрегери“?**

— Препоръки се правят, когато съществува макар и малка надежда някой да се вслуша в тях. Не виждам хора, още по-малко „културтрегери“, които да са си запазили способността да се вслушват. Овластеният българин, независимо към каква партия се числи, оглупява (с малки изключения) още с поемането на кормилото...

— **Не е ли силно казано?**

— Никак. Вземете проблемите, свързани с книгоиздаването. Затиснаха българската книга с непосилни наказателни данъци и тя

изчезна. Ще кажете: пазарна икономика! Не е това пазарна икономика — да оставиш сериозната литература да се бори за оцеляването си с порнокнижнината, обслужваща онанизма! Де го има това, в коя цивилизована страна? Нима литераторите, които сега ни управляват, не знаят това, та е потребно да ги подсещаме, че върху родната литература най-вече се крепи националната култура, а оттам и националната ни самобитност?

— **Последен въпрос — чува се възражения относно описаната от вас среща на дисиденти с А. Луканов на 13.X.1989 г. Точен ли бе разказът ви за нея?**

— Абсолютно точен.

в. „24 часа“ — 5–6.XII.1992 г.

НЕ ОСТАВЯЙ, МИЛИ БОЖЕ, НАРОДИТЕ БЕЗ ИДЕАЛ

— **Вашите „Диви разкази“ се появиха в поредното 11-о издание, за да напомнят за присъствието на Николай Хайтов. На какво се дължи продължителното ви мълчание?**

— При мене не е имало нито пауза, нито „мълчание“. Вие просто не сте попаднали на мои публикации. У нас про шумява онова, което излиза в няколкото многотиражни вестника, а тъкмо в тях, за добро или за лошо, доскоро не бях се появявал.

— **Само когато ви търсят ли предлагате за печатане свои неща?**

— Да. Като не броим случаите, когато съм бил преди викан и се е налагало да се възползвам от правото си на отговор. То беше преди да установя, че повечето многотиражни вестници не зачитат това право. А колкото до мълчанието, в кризисно време като сегашното, на писателя не е простено да мълчи.

— **Зная, че не сте изкушен в политиката и все пак какво мислите за нея?**

— Мисля онова, което е отдавна известно, а и личният ми опит го е потвърдил: политиката не е нито професия, нито занаят, а изкуство. Или го имаш, или го нямаш. Разликата е само една, че бездарният писател вреди на себе си, а самодейността в политиката може да побърка цяла държава. И още една особеност: от една само книга се познава бива ли го писателят или не го бива, а политикът трябва много грънци да изпотроши, докато се разбере, че не е грънчар.

— **Възможно ли е да се предпази обществото от бездарните политици при могъщите средства, които имат някои от тях на разположение, за изграждане на необходимия им „имидж“?**

— Нали това е хубостта на парламентарната демокрация — възможността на избирателите да подменят годните управници. Друг е въпросът с трудностите, пред които е изправен съвременният избирател в една страна с разпалени апетити, както нашата, и без

проверени в политическата практика водачи. По-голямата част от тях влязоха в парламента по силата на пропорционална изборна система, а не поради личните им качества. Но до когато при избирането им те са напълно искрени, попаднат ли в коридорите на властта, мнозина се променят понякога — светкавично, и стават неузнаваеми. Не устояват на покварата и корупцията ги завлича. Не е случайно, че досега само за един български политик има надеждни доказателства, че е завършил живота си в сиромашия — Петко Каравелов. А са се изредили във висшата магистратура за около сто години с хиляди. И е така не само при нас. Язвата е всеобща, включително във високоразвитите страни, които сочим за пример, с тая разлика, че при тяхното богатство, а и по-строга законност, корупцията рядко излиза на повърхността. Изобщо съвременният избирател трябва да е много внимателен, хубаво да си отваря очите.

— **Смятате ли, че е достатъчно отварянето само на очите?**

— Ами нали това е същината на парламентарната демокрация — правото на избор? Ако пък с очите не е добре или пък е с капаци, това си е проблем на избирателя.

— **Но вие сам казахте, че кандидат-властникът е практически непознаваем. Дори когато е искрен, не се знае накъде ще го духнат ветровете, щом се покатери на върха.**

— Не забравяйте, че избирателите имат възможност да противодействат на бъдещи неприятни изненади, като изискват кандидатите за депутати не да им рецитират партийните си платформи, а да поемат определени ангажменти по съвсем определени интересуващи избирателите бъдещи закони. Това е единствената „платформа“ от значение. Аз лично бих се интересувам главно от закона за данъците и митата. Да се знае каква част от имотите ни ще конфискува бъдещият управник под формата на „наследствен данък“. Дали 20, 30 или 40 на сто... С какви други преки или косвени данъци ще ме товари. Най-добре е за избирателите да отвоюват една поправка в конституцията, по силата на която всеки закон, който пряко или косвено засяга фиска на държавата и данъкоплатците, да се утвърждава с референдум след приемането му от Народното събрание! Както става това в най-прагматичната и процъфтяваща страна в света — Швейцария.

— **Смятате, че нашите избиратели могат да се обединят зад подобно искане?**

— Ако не се обединят, да си теглят последствията, защото само така може да се осъществи на практика зависимостта на парламента от народа, който го е избрал. Това е то висшата форма на демокрацията, която най-добре обезопасява обществото от увлеченията и грешките на парламента. Блестящият в това отношение швейцарски пример е пред очите ни и може да се види без очила.

— **Но не смятате ли, че това създава възможност да решат един ден избирателите да няма данъци?**

— Щом не са го досега решили в Швейцария, значи няма такава опасност. Никоя държава не е минала без данъци. Цялата работа е в това да се изработи най-приспособената към нашата действителност данъчна система, която да осигурява простор на творческите решения и инициативи, а не да ги осуетява. Данъците лесно се събират, това може да го върши всеки, без да е юрист, финансист или икономист. Може дори и без министър на финансите, ако ще се надържаме само на данъците, но истински министър е още който пълни хазната, без да дере три кожи от гърба на нашего брата данъкоплатеца!

— **Държавните монополи имате предвид?**

— А защо не? Събираните до 1944 г. налози върху цигарите, спирта и пр. попълваха около 2/3 от постъпленията в бюджета. Дори само оръжейната промишленост, ако си остане под контрола на държавата, може да спести милиарди за поддръжка на армията.

Защо е необходимо да „приватизираме“ тези предприятия?

— **Не звучи ли това много прагматично?**

— Извадите ли прагматизма от политиката остава само демагогията.

— **Какво е според вас времето, е което живеем?**

— Бурно... Хайдушко. Такова беше и такова ще бъде докато свободата у нас толкова лесно се изражда в слободия.

— **Коя е най-голямата ви болки?**

— Тържествуващият нихилизъм. Отечеството е малцина идеал. А го е рекъл поетът:

„Недей оставяй, мили Боже,

*без лампа твоя свят олтар...
Без утро мъничката птица,
народите без идеал“*

Не виждам какво друго може да ни обедини в ерата на голямото самоизяждане.

— **А най-голямата ви надежда?**

— Вярвам, че рано или късно горчивият опит в суровите изпитания, които ни очакват, ще ни върнат разума и човещината.

— **Каква е според вас най-важната сега пред нас алтернатива?**

— Да не влетим във войната, която съседите водят. Нямаме друг избор. Въвличането ни в една война сега би могло да доведе до закриването на Третата българска държава и до откриването на „процедура“ за четвърта.

— **Мислите ли, че има достатъчно луди в България да ни вкарат в такава война?**

— Луди — не, но политически самодейци и други слепци — колкото искаш. А нали знаете какво гласи народната поговорка: „Пази, Боже, от суровицата на слепия.“

в. „Дума“, бр. 307 — 24.XII.1992 г.

НЕ СЧУПВАЙТЕ, ГОСПОДА, ГРЪБНАКА НА БЪЛГАРСКАТА ПРИРОДА!

Отминаха двадесет години близо, откакто написах „Бодливата роза“. Екологичната равностметка на извършеното от тогава до сега показва, че въпреки сумата пари, хвърлени за очистиането на въздуха, земята и водите, сериозен успех не сме и не се очертава скоро да постигнем. Опитвахме се да спрем строежа на водносиловите съоръжения в Рила, когато тя беше вече преорана и хилядолетното равновесие на екосистемите ѝ — невъзвратимо нарушено. Спряхме частично производството на ОЦК край Асеновград, но почвите около него си остават все така наситени с тежки метали, както и преди. Същото се отнася и за процъфтяващите някога поленца, котловини и краища около Златица, София, Димитровград, Разлог — опепелени от циментовите прахоляци или отровни от съседните им заводи.

Ако има някъде подобрене на екологичната обстановка, то се дължи на печалния факт, че повечето индустриално-промишлени предприятия са в застои, ако не в пълна разруха, а не поради усъвършенствуването им. Същото е и със замърсяването на въздуха в София, в големите и средните градове, където нормите за безопасност са отдавна надхвърлени и продължават да нарастват поради увеличеното, напук на всеобщата сиромашия, автомобилно движение.

При надвисналата след Чернобил най-голяма върху нас екологична угроза — радиационната, българинът забрави за повторостепенните. Вече не се говори за непоносимо то съдържание на нитрати в зеленчуците и зърнените храни, да оставим, че даже и с нитрати хлябът се трудно купува. Никой сега у нас не знае със сигурност доколко реакторите в Козлодуй са редовни и сигурни и доколко те не са целенасочено превърнати в едно перманентно за българина страшилище, за да могат някои фирми по-дълбоко да бръкнат в джоба му, или най-сетне да се блокира мисълта му и да се направи по-послушен. Десетина скъпо платени експертизи бяха направени, оспорващи се една друга, но крайната истина остава в

тайна. Покрай разпалената (не случайно) атомна психоза българинът махна ръка на дребните екологични несгоди, като например дълбоко замърсените пластове на подпочвените води, причинено от прилагания в страната примитивен уранодобив. Забрави се и проблемът със сметищата — планините боклуци, които трупаме с ред и без ред, докато предизвика някой ден епидемия, която ще ни помете.

През 70-те години софиянци реагираха току-речи на всяко отсечено дърво, макар да се издаваха пет централни вестника, а сега вестниците надхвърлят цифрата 2300, но да сте прочели някъде за тревога, породена от отсичането на дървета, или за развихрилата се масова контрабанда в горите? А какво да кажем за пълното мълчание около изсичаните сега, в момента, стотици хиляди борови елхички, със или без ред? Всъщност, ако има нещо да се е силно и дори страхотно променило в екологичната обстановка у нас, то е свързано именно с горите — гръбнакът на българската природа. Започналото самоволно изсичане на изкуствено залесените и самозалесени млади гори върху бивши частни земи и пустеещи общински мери — преди да се е узаконила реституцията им — никого, изглежда, не засяга и няма държавна или друга земна сила, която да спре това безумие. Хай се е противопоставил някой по-стегнат лесничей, хай са му взели мярката. Председателството на горите все още устоява на този напор „отдолу“, но цялата работа е докога? Ако бъдат върнати на бившите им стопани освен частните, но и бившите общински гори, българинът трябва да каже сбогом на своите лесовете, включително на онези, които засади със собствените си ръце. Така е, защото няма сила, която би се противопоставила на започналото вече гороунищожение, щом зад това застанат тъй наречените „местни“ интереси и всемогъщата корупция. Гората отново ще се превърне в разменна монета при печеленето на избори и тогава господ да ѝ е на помощ. Зеленото злато ще бъде своевременно превърнато в зелени банкноти, а банкнотите не могат да произвеждат нито вода, нито кислород. При тази надвиснала над страната ни екологична угроза всичко друго, дори рисковете откъм атомната ни централа избледняват, макар че и те не бива да се подценяват.

в. „Земя“ — 5.1.1993 г.

КОЙ РАЗПАЛВА ОТРОДИТЕЛНИТЕ ПРОЦЕСИ

— Г-н Хайтов, всеки ден от минарето на джамията в центъра на София чрез високоговорител ходжа отправя поредната молитва към Аллах. А за съжаление звукът на камбаните на храма „Св. Ал. Невски“ рядко стига до ушите ни. Този факт не ви ли смущава?

— Смущава ме най-вече обстоятелството, че малко хора са наясно какви промени са вече настъпили в духовната ни сфера и особено в религиозната. Минаретата звучат по цяла България, камбаните се обаждат от дъжд на вятър. Православието се разцепи, осиромаша и сякаш не съществува, а хората пък, улисани в партизански страсти, не виждат, че държавата едва се крепи.

— **Какво по-точно имате предвид?**

— Религиозните и малцинствени страсти, които се подклаждат изкуствено. Това имам предвид. Мините със закъснител, които се слагат в темелите на нашата държавност. Здравото място не остана върху нашия, нека да го наречем, национален организъм. Кое не бе разрушено, кое не бе развалено, кое не пропадна? Срина се разузнаване, контраразузнаване, военнопromишленият комплекс, разгаци се армията и отворихме пътя за могъщата пета колона. Налегнаха ни разни секти, фондации, организации, превзеха образованието, проникнаха в училищата, електронните масмедии са им в ръцете. Купиха журналисти, политици, министри и цели институции. Всички механизми за отродяването ни от българщината са в ход. Духовна самобитност, традиция и култура изчезват пред очите ни. Погубиха българската книга, отприщиха пътя на порнографията. Гоним Вазов от училищата, а младежта пълни спортните салони да слуша проповеди какъв грешник бил Ботев. И всичко това под носа на всички власти, на които се плаща с левчетата на данъкоплатците. Целта е духовно да ни ликвидират, останалото е въпрос на време и удобен момент. България е в разпродажба — това е истината, но

тероризиран от изкуствено поддържания хаос в страната ни, обикновеният българин не си дава достатъчно ясна сметка какво става около него и с него. Смайвам се, като ходя по страната и виждам как лесно обикновените хора се манипулират.

— **Смятате ли, че те са виновни?**

— Механизмът на манипулациите е многостранен и неотразим, защото зад него е парата и властта, а интелигенцията в по-голямата си част премина в служба на манипулаторите или се е вече препазарила. Тя като си мълчи, телевизията като си трае, радиото като не обелва зъб, вестниците като не смеят да изрекат голата истина — и ето ви пълна обществена парализа. Защото независимите издания са малко.

— **През робството турчин не е смеел да замръкне в планината. А днес из Родопите шетат даже чуждоземни емисари. Тази ислямска експанзия като че ли не се забелязва от държавниците. А на запад от България умират хиляди жертви на християнско-ислямския конфликт. Не смятате ли, че и нас ни очаква подобен кошмар?**

— Искам едно да разберете: шетнята на чуждите „емисари“, на ислямски духовници, агитатори „арабисти“ и дори чужди дипломати, които обиграват сега Родопите, разбира се, че не протича в тайна от надлежните държавни институции и власти. По-тревожното е, че някои от самите наши институции и власти помагат за разпалване на отровителните процеси в Родопите, за обособяването на тъй наречените „помаци“ в самостоятелна етническа група с оглед на по-скорошното им турцизиране. Време е да се разбере, че „изследванията“ на помашкия говор с оглед обявяването му за „небългарски“ се вършат от нашия Софийски университет, по-специално от катедрата по етнология. Средства за тия лъженаучни изследвания се отделят и от самото Президентство. По-голяма част от съветниците в Президентството, свързани с етническата сфера, са отявлени проводници на помашкия сепаратизъм. Имам предвид хора като Михаил Иванов, Антонина Желязкова, Цветана Георгиева — завеждаща катедра по етнология към СУ, бившата зам.-министърка на просветата Костадинова и т.н. А като ги наричам „проводници“, имам предвид техни отпечатани трудове, техни документирани мнения и изявления, за които писах и във в. „Македония“, да не ги повтарям. Ето това е тревожното, че ние самите си удряме ножа в корена. Стряска ме

и колебливата позиция на Парламента. Всички са като че ли хипнотизирани и главно — парализирани. Самото Министерство на образованието с новите проектопрограми по литература и новия учебник по история за десетите класове се е превърнало в оръдие за дебългаризирането на нашето училище. Това министерство според мене е вече под контрола не на Парламента, а на други враждебни на българщината сили.

— Не допускате ли, че това има връзка с оглавяваната от Д. Сепетлиев Комисия по образованието към Парламента? Сепетлиев е човек на ДСП.

— Всякакви връзки са възможни. Турците много добре се справят със своите задачи, защото всичко им вършат българихаджипенчовци, и е наивно да им се сърдим за това. Все едно: виновни за това, което става около нас, сме си ние самите. Нашият ламтеж и nihilизъм, до който ни доведе старата безродническа политика на деспотичния социализъм. Тя ни прекърши гръбнака.

— Пет века поробителят не можа да наложи езика си на ислямизираните българи в Родопите, а днес нашият Парламент разреши изучаването на турския език в училищата. Не е ли това предателство пред онези наши сънародници, които жертваха живота си за опазването на българския корен, не е ли предателство и пред самото българомохамеданско население?

— Това с езика на българите мохамедани от Якорудския район е само една брънка от многобройните знайни и незнайни предателства. То е за всички ясно. Един български министър на образованието стъкми тази манипулация — майчиният език на коренни българи да се смята за турски, а помощничката му — зам.-министър (споменатата по-горе Костадинова), я проведе. Наскоро прочетох, че става съветник на президента Желев... Сигурно там ще прилага своя якорудски опит.

— Голяма част от българите мохамедани са против връщането на арабско-турските им имена, но върху тях се оказва натиск. Особено в районите, където местната власт е в ръцете на ДПС. За жалост тези хора се чувстват изоставени. В Западните Родопи единствено ВМРО-СМД открито застава срещу насилственото турцизиране. Как виждате ограничаването и възпирането на този опасен процес?

— Това е съвсем очевидно, т.е. че българите мохамедани от районите с преобладаващо влияние на ДПС, предимно в Неврокопския край, се поддадоха на ислямизацията. Вярно, че там по-отрано имаше отцепнически (главно по религиозен признак) настроения, но на ДПС бяха напълно развързани ръцете, за да усили този процес, и то не пропуска тази възможност. А и властта не си мръдна пръста, за да предотврати развихрилото се под една или друга форма скрито насилие върху онзи, които не проявяваха склонност към връщане на имената. Единствената реална постъпка на властта за обуздаване на произвола в това отношение са действията на главния прокурор Иван Татарчев срещу известния сатовчански губернатор Джуджо. Тази постъпка на Татарчев показва, че държавата все още не е докрай ликвидирана. Освен това разбра се, че реалната сила, способна на отпор срещу дебългаризацията на Западните Родопи е засега само ВМРО. Писал съм го това и на друго място. Това е комай единствената родолюбива сила с гръбнак и смелост да противодейства в една или друга степен на емисарската кампания за силово турцизиране на Западните Родопи. Ислямизацията е само средство.

— Как виждате възпирането и ограничаването на този процес?

— Изходът е във възстановяване на законността, в прогонването на шпионите и в санкционирането на всички опити за потискане волята и съвестта на хората, живеещи в този край. Не вярвам да фукне младежта да обува шалвари и да се закачулва с фереджета, след като е вкусила веднъж от един по-свободен живот, но върху младежта в Родопите денонощно „работят“ емисари. Ако не се противодейства на подривните действия, те ще си свършат работата без особени усилия. За това се иска обаче здрава държавна власт, а тя е изтърбушена и ще е така не зная докога.

— Днес понятието „възродителен процес“ се спряга от различни политически сили, като в повечето случаи се оценява като черна страница в най-новата ни история. Каква е вашата позиция по този въпрос?

— Писал съм по този въпрос и ще повтора: осъдителни са насилствените кръщавки на тюркоезичното население в Кърджалийско и навсякъде, където бяха извършени, но възрожденските процеси сред българите мохамедани, които почват от 1885 г. насам главно в

Средните Родопи, нямат нищо общо с насилствените кръщавки. В Средните Родопи ето и сега 143 000 българи мохамедани се регистрират като българи, какво означава това? Означава, че възродителните процеси сред тях са били доброволни. Но когато с възшествието на ДПС започна и кампанията за „връщането на имената“, насилствените кръщавки и възродителните процеси сред българите мохамедани бяха нарочно слети в един „тъй наречен възродителен процес“ и той бе непрестанно заклеймяван и „осъждан“, докато общественото мнение свикна с него и престана да се съпротивлява на тази съвсем очевидна манипулация или по-точно мистификация. Жалкото е, че в утвърждаването на мистификацията най-деятелно участие взеха такива уж „интелектуалци“ като Радой Ралин. Не случайно по-късно той влезе в редколегията на в. „Права и свободи“ — предполагам, не само за Бог да прости. Смазването на възродителната идея бе осигурено от този вид многовалентни демократи като Радой — това не бива нито да се пренебрегва, нито да се забравя. Това са хората, свързани с най-черната страница в нашата нова история. И докато те минават за народни светци, трудно ще се възстановят завоюваните позиции на българщината.

Надявам се на младите и на ВМРО. Тя се оказа жилава, родолюбива и дееспособна организация.

сп. „Македония“, кн. 3 — 1993 г.

СВИРЕПОТО НАСТРОЕНИЕ ЗАРАЗЯВА И ХАЙТОВ

— Господин Хайтов, днешните политици превърнаха, комай, образа на Левски в клише. Всички се кълнат в светлия му образ. С какво би трябвало, според Вас, да се съобразяват днешните политически лидери, когато става дума за Апостола?

— Всякога, през всички времена у нас от Освобождението насам, политиците са се стараели да сложат Левски върху своето знаме, да се впишат като негови последователи и приемници. Разпъването на Левски на кръст продължава и сега с особено ожесточение и не виждам изгледи да спре. И което е най-странното: в хоровите препирни за Левски всички забравиха най-важното (да не казвам страшното) — новите учебникари тихомълком измъкват Апостола от страниците на историята, а неговото присъствие там непрестанно се стеснява, изсушава и умъртвява. Най-пресен пример са издадените миналата година „Записки по историята на България“, където на Левски, на неговото велико дело са отредени двайсетина реда, а от десетината обичайни за него суперлативи, употребявани в съчиненията до 1944 година, е оставено само едно, и то най-сухото: „изтъкнат организатор, стратег и тактик“. Така че на практика Левски се заличава планомерно от паметта на поколенията, евакуира се от учебниците, като все повече се стесняваме от факта, че той се е одързостил да се надигне срещу османското робство.

— **На какво, според Вас, се дължи това?**

— Левски е знаме на българщината. Явно има сили, на които им се не ще да се развява това знаме, което те сочат напоследък като знаме на „национализма“. Могъщи сили са у нас в действие, за да заличат остатъците от националното самочувствие у българина и да се превърне той в лесносмилаема пихтия. Те сякаш не виждат разликата между национализма, т.е. родолюбие и шовинизма, който никога не е бил черта на българина.

— **Но защо държавните институции мълчат по този проблем?**

— Но нали тъкмо държавните институции, каквото е Министерството на образованието, дава „тон“ на учебникарите какви учебници да пишат? Нали тъкмо в това министерство се разиграва фарсът с новите учебници по литература, свързано с „евакуацията“, оттам и от програмите за обучение на някои от класиците в поезията и прозата, заподозрени в „национализъм“ или пък революционни наеи. В момента се прави всичко или почти всичко, за отродяването на младите от традиционната българска литература и култура — мога да посоча десетки примери.

— **В печата се появиха съобщения за упражняване върху родопските българи-мохамедани натиск да се пишат турци. Какво е Вашето мнение по този въпрос?**

— Моето мнение аз съм го многократно изразил между другото в печата: този, както го нарекохте Вие натиск, е неоспорим факт, особено в Западните Родопи. Най-голям „принос“ за това играе лутавата политика към българите-мохамедани след 1990 година на правителствата. Хората отиват там, където някой им обещава опора. Като не я намират у нас, ще я търсят, където я намерят.

— **Смятате ли, че имаме добра национална политика?**

— От три години слушам, че все се каним да изградим „концепция“ за националната политика, отбрана и т.н. Накрая клекнахме и млъкваме и вече нищо не се чува по този въпрос. Нормалната (непродадената) държава има една трайна, естествена и вечна цел — да оцелее! Да се съхрани в съществуващите граници — с всички средства, на които е способна. Аз не зная да е имало досега друга „концепция“ за отбраната на една страна. Ето защо, нормалните, свободните държави правят всичко, за да имат надеждна армия и, разбира се, надеждни съюзници. Ние в момента нямаме нито едното, нито другото. Един български генерал каза, че трябвало да се води борба с национализма в армията. Ако тази борба сполучи или е вече сполучила — смятайте, че ние вече нямаме армия, т.е. хора, готови да умрат за своето Отечество. Не виждам да сме се достатъчно постарали да си осигурим и надеждни съюзници. Дано това да се прави тайно, но ако съдя по някои явни признаци, малка е и тази вероятност.

— **Интересно какво бихте казали за Югославия? За новата „Мини Югославия“, т.е. съюзната република Черна гора и Югославия?**

— Ще ви кажа това, че след като признахме Македония за независима държава и тази наша малка съседка престана да бъде ябълка на раздора между сърби, гърци и българи, както е било 1000 години подред — нищо не ни пречи да си бъдем отсега добри съседи, както с нея, така и със Сърбия и Черна гора. Стига сме били оръдия на чужди интереси и то в един момент, когато светът така се е затресъл, че ще е истинско чудо, ако не се срути. Време е да се поучим от историята, ако въобще сме способни на това.

— **Не се ли провини достатъчно Мини Югославия в сегашната война в Босна и Хърватско, за да можем да си оправим отношенията изведнъж?**

— Кой колко се е „провинил“ — не сме ние, които ще съдим. Има за това ООН, има Международен съд в Хага. В този конфликт ние не можем да бъдем съдници, това би означавало по същия начин да съдят нас.

— **В каква степен бихте зачели, ако зависи от Вас, становището или нареждането на тези европейски и над европейски институции ако то е за въвличането ни във война (или би довело до война) със Сърбия.**

— Само това — не. На никаква цена. Който би се опитал да ни въвлече в тази война, той не ни мисли доброто. Нещо повече, именно подобна война биха могли да използват някои външнополитически агресивни сили, за да ни прегазят и завлекат в пропастта. Тук трябва да проявим непоколебима твърдост, достатъчно сме се държали като непълнолетни. Вижте какво правят чехите?

— **Какво имате предвид, като споменавате чехите?**

— Имам предвид, че те единствени от бившия ни „обрулен“ източен лагер отказаха да получат определеният им 400 милиона долара от МВФ (Международния валутен фонд). Казаха: „Ще се оправяме сами и без вашата помощ“. Защо ние така ожесточено се натискаме за тия пари, а те ги връщат? Те ли не са в ред или ние?

— **Вие какво мислите?**

— За чехите съм сигурен, че са в ред, но не мога да кажа същото за нас. Ние се мъчим за отскубнем колкото се може повече заеми, с

част от тях да свършим някаква работа, останалите да потънат в нечии дълбоки джобове, а идните поколения данъкоплатци — да ги плащат с лихвите, докато свят светува...

— **Да не сте против заемите?**

— Абсолютно! Заемите ни залъгват и не се хващаме за работа, както би трябвало. Ако се направи един разбор на заемите в нашата следосвободителна история, ще се види, че тяхната фактическа ефективност за развитието на националната икономика е силно проблематична. Заемите обикновено — под една или друга форма — се разграбват. И, повтарям, те по-скоро ни залъгват да не се хващаме за работа, както би трябвало. Спасението в икономиката идва от една-единствена посока: засилване и рационализиране на производството, а ние в момента така подрязваме корените на туй производство, че дълго ще чакаме мечтания икономически възход.

— **Явно, че днес сте в свирепо настроение. Често ли Ви се случва?**

— Напоследък все по-често. Може да е от горчивия опит и годините.

в. „Знаме“, Пазарджик — 23.III. 1993 г.

МОШЕНИКЪТ МОШЕНИК ЯЗДИ

Извилата се комерсиална и порно вихрушка над страната ни усилено събаря, издухва и измита традиционните ценности в духовната ни сфера, а това все по-често ме кара да се замислям какво ще стане в крайна сметка от нас след този опустошителен суховеи? И с какво изобщо народите оставят след себе си следа във времето? Като преседем например наследеното от трите староегипетски царства... оказва се, че „живото“, оцеляло от тях е изкуството и особено няколкото фрагмента староегипетска поезия, които и сега вълнуват съвременния човек с вложената в тях болка, мъдрост и протест.

А какво изниква във въображението ми при думата Русия? Изниква Гоголевата повест „Мъртви души“, която е заседнала в съзнанието ми като символ на тази велика със своите поети и писатели страна. Много подобни примери могат да се приведат, за да блесне позабравената стара истина, че трайна следа може да остави един народ във времето само с духовните съкровища, които е създал, и това е, което му дава правото на „постоянно присъствие“ във вечността.

Раждането дори само на един Гогол е изключителен шанс за „оцеляването“ във времето на руския народ и обяснението за това е просто: „в неговите творби руската природа, руската душа, руският език, руският характер са се отразили със също такава чистота с такава пречистена красота, с каквато пейзажът се отразява върху изпъкналата повърхност на оптичното стъкло“. Това са думи, написани в една статия през 1832 година от самия Гогол за Пушкин, но те в пълна сила важат за него самия, за неговото творчество и особено за тази невероятна библия на човешката душа, озаглавена „Мъртви души“. Невероятно, казах, защото в нея в най-пълна мяра е отразена не само руската душа, руската природа, руският характер, но и човекът изобщо — с цялата му сърдечна вселена. Прочетете „Мъртви души“ сега и ще разберете, че за него и за изкривяващите го вечни нагони и недостатъци не може да се добави повече нито една чертица.

Чичиковци, плюшкиновци, ноздревци пъплят сред нас, между нас и отново мошеникът мошеник язди и кара пред себе си мошеник.

Самият Гогол е отлично осъзнавал колко е трудна борбата за очовечаването на човека и е написал в едно писмо до А.О. Смирнов следното характерно за него откровение: „... има мнозина наистина добродетелни хора, които са уморени от борбата и са се помрачили от мисълта, че нищо не може да се направи. Идеята за възможността, макар и далечна, трябва да живее в ума ти, защото с нея като със светилник пак ще намериш да вършиш нещо, а без нея ще останеш съвсем на тъмно“.

Сто четиридесет и пет години откакто са написани тези думи, всеки труженник на попрището на изящната словесност е изправен пред страшния, грозен въпрос: Възможно ли е наистина „нещо“ да се направи и не е ли борбата на гоголевците и техните подобни за облагородяването на човека безнадеждна и напразна?

Гогол е дал отговор и на този въпрос: „Писателят, стига да е надарен с творческа сила да създава собствени образи, трябва предварително да се възпита като човек и гражданин на своята земя, а сетне вече да се залавя за перото. Иначе всичко ще бъде не на място. Каква полза да поразииш позорния и порочния, като го изложиш на показ пред всички, ако за самия тебе не е ясен идеалът на противоположния нему прекрасен човек?“

Разбира се, обикновената човешка воля не е достатъчна за подобен подвиг — да си създадеш идеал и да воюваш за него. Това е по силата само на таланта, защото една от най-важните му съставки е именно волята да преобразиш света, като „изпълниш душата с хармоничност и ред, а не със смущение и разстройство“, както се е изразил авторът на „Мъртви души“.

На друго място той се пояснява: „Искусството трябва да ни изтъкне всички наши доблестни народни качества и характерни черти, като не изключва дори и ония, които поради липса на простор за свободно развитие не са забелязани от всички и не са преценени тъй вярно, че всеки да ги усети в самия себе си и да пламне от желание да развие и отгледа в себе си онова, което е изоставил и забравил. Искусството трябва да ни покаже всички наши народни качества и характерни черти по такъв начин, че всеки да намери следите им преди всичко в себе си и да помисли как на първо място самият той трябва да

се отърси от всичко, което помрачава благородството на природата ни. Само тогава и като действа по този начин, изкуството ще изпълни предназначението си и ще внесе ред и стройност в обществото!“

Ред и стройност в обществото — мечтата на всеки сега от нас! Хубава мечта, но постигането събужда крамоли, повдига и бури. Можем да се утешим само с това, че и по времето на Гогол е било същото. „Сега цял съм потънал в «Мъртви души», ще въстанат срещу мене нови съсловия и много разни господа, но какво да правя. Такава е съдбата ми да враждувам със земляците си! Но търпение. Пише пред мене някой невидим с мощен жезъл, зная, че след мене името ми ще бъде по-щастливо от мене и потомците на същите земляци, може би с очи влажни от сълзи, ще пожелаят мир на моята сянка.“

Едва ли е необходимо да посочвам с каква точност се е сбъднало това прозрение на великия прозаик. Сега за нас друго е от по-голямо значение: заветът на този забележителен човек, който заслужава да си припомним в днешното време на безпътица. Той гласи: „Не, има времена, когато не можеш по друг начин да насочиш обществото или дори цялото поколение към прекрасното, ако не му покажеш цялата дълбочина на истинската му мерзост; има времена, когато дори съвсем не бива да се говори за високото и прекрасното, без да се покаже всекиму веднага ясно като ден пътят към него.“

Дори само този урок да ни бе оставил великият руски писател (да не говорим за „уроците“ в неговите книги), той би бил достатъчен за съвременните писатели у нас и по света, които искрено търсят спасителния път. Този е, изглежда, единственият път — разкриването на цялата дълбочина на истинската мерзост, че дано пък да настъпи омерзение към грозотата в тази наша вечно обновяваща се уж, а всъщност вечно затънала в пороците си наша българска действителности.

в. „Славянски вестник“ — м. III—IV.1993 г.

НЕ СЕ Е РОДИЛА ОЩЕ РЪКАТА, КОЯТО ОЩЕ СТРОШИ ТОЗИ КОСТЕЛИВ ОРЕХ — БЪЛГАРИНА

— **Как се чувства авторът на „Диви разкази“ днес? Мъжко или само диво е времето, в което живеем?**

— Времето е просто „болно“. Време на основно преместване на всичките му „чаркове“ и отприщване на дълго сдържани или потискани нагони и натрупани болки. Но и не може да е иначе: срязана бе раната и сега за известно време ще тече гнойта. Не мисля, че има нещо „диво“ в това. Дивото, първичното са израз на здраве, сила и дори на излишък от сила. Мъжеството е също в упадък, това не е засега, добродетел нито в политиката, нито в печата, който би трябвало да дава пример на поведение. Половината вестници са прогизнали от хрочки — може ли да се каже на това „печат“? Нито да ги бършеш, нито да ги миеш, нито да се правиш, че не виждаш.

— **Какво ни дава и какво ни отнема това време?**

— Най-хубавото на сегашното, пазарно да го наречем, време е, че ни отнема илюзиите за равенство, леснопостижима социална справедливост, за могъществото на колектива, за невинната по рождение човешка природа и пр. и пр. На истински годните да си пробият път в живота мисля, че разтоварването им от тези илюзии ще се отрази добре. А това, което новото време ни дава, то е случай да изпробваме силите си в т.нар. пазарна обстановка и да се види кой какво може.

— **Николай Хайтов е в съзнанието ни като яростен и добре знаещ състоянието и проблемите защитник на родната природа. Отчаяхте ли се вече от тази неравна борба, та сега ви виждаме начело на движение за възраждане на българското земеделие?**

— Борбата за опазване на родната природа, обстановката, в която се води, и резултатите от нея са наистина отчайващи поради една проста, но постоянна за нашата родна действителност причина:

липсата на пари и извънредно ниското равнище на екологичната ни култура. Оздравяването на околна среда без пари просто не е възможно. Сметищата нарастват, купищата растат, миазмите постепенно отравят подпочвените води, натравянето на почвите е почти невъзвратимо, а едновременно с това се усилва съхненето на горите в България и приема епидемични размери (има предвид особено дъбовите гори в Русенско и иглолистните в Среднородопието). От друга страна, за какво опазване на природата можем да говорим, когато гръбнакът на тази природа — горите, е подложен на страхотни нестихващи удари: корупцията в горите е взела невиждани досега размери — изсичат се най-елитните дървета и топли-топли заминават за Турция и Гърция. Неколцината лесничей, които се опитаха да дадат отпор, бяха буквално издухани от местата им. Сега в Ракитово например се разиграва драмата на един твърдолинеен в службата си мъж — инж. Метанов, който успя да се противопостави на контрабандистите. Вместо да бъде поощрен и награден за това, една чрезвичайна комисия се опитва сега с какви ли не средства да го освободи от патриотичните му старания. Изобщо осиромашаването и постепенното ни опартизаниране прави борбата за опазването на природата отчайващо трудна.

— **Има ли промяна в позицията ви на гражданин и човек?**

— От 30 години насам светоусещането ми на гражданин и човек не е претърпяло почти никаква промяна. То си личи по книгите ми, който би искал, може да провери това, което казвам. „Моите“ проблеми са си все същите: оцеляването на българщината, на природата, на езика и пр. — проблемите, за които съм се борил, а и сега продължавам да го върша по същия начин, с тая разлика, че тази борба се губи в хаоса и не събужда никакви надежди.

— **Индивидуалист ли е, „опак човек“ ли е българинът? На какво може да се разчита при нашите условия — само на себе си или и на сдружаване помежду си?**

— За българина в никакъв случай не може да се каже, че е изобщо „опак“. Той е практик, иначе казано, „реалист“, „прагматик“, особено и преди всичко селянинът, който се блъска със земята и това държи на равнище умственото му развитие и приспособимост към живота. Животът на българина е бил винаги особено тежък, затова занаятчията се е обединявал в „еснафи“, а земеделецът — в родови

задруги и това не е било кой знае кога, а дори до началото на този век. Все в началото на века идват кооперациите — кредитните, производствените и пр. В родното ми село Яврово потребителната кооперация се открива 1908 година! Разцветът на кооперативното дело преди 1944 година в България е една от най-високите атестации за вродената интелигентност на българина. За съжаление деспотичният социализъм не можа да изтърпи кооперациите: едни от тях закри, други принуди към „самозакриване“, трети доведе до такова изтощение, че те загубиха всичките си ресурси, четвърти „национализира“ и т.н., и сега, когато виждам хора, които отново надигат вой срещу кооперациите, разбирам, че като нашата българска неразбория едва ли ще се намери втора в света. С две думи казано: не знам какво ще прави българинът, но мога като селянин да кажа за селяните, че сдружаването им е просто неизбежно, ако не искат да станат играчка на бушуващите комерсиални, пазарни, наречете ги каквито искате, сили и стихии.

— Кои са според вас опорните точки в българския живот и българската душевност, които могат да ни помогнат в тия трудни времена?

— Най-важното за българина сега е повече да не изглупява. Да се опре на собствения разум — нали затова носи глава на раменете си. Той е по природа недоверчив, трябва да е според мен отсега още по-недоверчив към всички и всичко. Като гледам какви тумби от политически въжеиграчи около него се въртят все в името на Неговите интереси — косата ми се изправя. След Българската национална телевизия мисля, че за българина сега най-голяма опасност представляват кохортите от нови, мустакати демагози, които с умилително старание започнаха да се грижат за доброто на горкия български народ.

— Историята показва, че в трудни времена нациите се консолидират, сплотяват. При нас за съжаление сега се наблюдава обратното. Как мислите — на какво се дължи? И докъде може да ни доведе?

— В трудни времена е вярно, че нациите се сплотяват, или иначе казано — „консолидират“, но не забравяйте, че ние не сме англичани, пък ако щете и гърци. През последните десетилетия устоите на нацията, коренящи се в националното самочувствие на българина бяха

много сериозно подровени и на мястото им всаден под формата на „интернационализма“ — един много опасен ниҳилизъм. Този ниҳилизъм сега може да ни изяде главите, щом като в момента думата национализъм спада към мръсните думи, които малцина смеят гласно да изразяват. Ето на каква основа идват раздорите, „цепеничарството“ и пр, да не говорим за центробежните сили, които съзнателно подпомагат този вид присъщи на демокрацията уж процеси.

— Националният ниҳилизъм като явление е познат в историята на обществото. Как бихте охарактеризирали нашия днес? Има ли нещо ново в неговите причини и прояви сега?

— Националният ниҳилизъм не е нещо ново в нашата действителност. Богомилството, макар да не е местно изобретение, процъфтява неслучайно в България. Да не гадаем дали е това славянска, българска, хунска или друга черта, но редно е да се каже, че ние сме я проявявали неведнъж по време например на фанариотската експанзия, когато цели градове се бяха — и то с удоволствие — погърчили. Изобщо ние сме много склонни да се потурчваме, порусначваме, поамериканчваме и т.н. (Говоря за по-образованите прослойки в страната. Селянинът е по-неуязвим.) Такъв ниҳилизъм, какъвто сега ни е затресъл обаче, струва ми се, не е било. Неслучайно всеки втори българин или е вече побягнал, или се кани да бяга от България, а и самата дума „България“ произнасяме с явно стеснение даже по официалните тържества и приеми. Какво ще излезе от това — не смея да пророкувам.

— Езикът е бил наша опора през петвековното турско робство. Тогава как ще обясните и оцените сегашни прояви сред помашкото население някои да се определят като турци, да желаят да изучават турски език?

— Първо, не отговаря на истината, че по-голямата част от българите-мохамедани в Родопите са се определяли като „турци“ въпреки натиска, на който са очевидно подложени, както се казва „тайном образом“. В Среднородопието голяма част са се записали като българи, други като „българи мохамедани“, „българи мюсюлмани“, някои (като например Бабяшка община като „мохамедани“ — нито българи, нито турци, което е също знаменателно). Една част, особено в Западните Родопи, са се писали „турци“. Не твърдя, че това е станало само под натиск, но не бива да се подценява в случая специфичната за

момента политическа обстановка. Въпреки всичко мисля, че не повече от 1/3 от българите мохамедани са се писали „турци“. Не забравяйте, че български министър на просветата даде зелена улица за изучаване на турския език от българите мохамедани като „майчин“. Жалко, че този ексминистър (проф. д-р Николай Василев) е родопчанин. Така че не се сърдете нито на турците, нито на българите мохамедани, а на родните наши властогонци и нови еничари.

— **Една от основните ваши теми и търсения е Левски. Нека да не се връщаме към грозните прояви на някои „демократи“ пред паметника му навръх 120-годишнината от обесването му. Но не мога да не ви запитам: приближаваме ли се или се отдалечаваме от Апостола сега?**

— Ту се приближаваме, ту се отдалечаваме. Приближаваме се, когато ни трябва да си го прикърпим към знамето и да извлечем от това някакво предимство, и веднага се разграничаваме от него, щом опре да следваме неговия пример и завети. Или да кажем истината за гроба му, истината за предаването му и т.н. За какво „отношение“ към Апостола може да става дума, когато още не смеем да сложим лика му на новоотпечатаните банкноти? Та кое по-добре може да символизира България в момента от всепризнатия, с нищо неопетнения национален герой Васил Левски? Нямам нищо против иконописците и книжарите възрожденци, против писателите и поетите (ликът на Вазов много навреме беше използван), но Левски остана да чака... И защо най-официалните лица по време на посветените му тържества все повече оредяват? (В Карлово тази година най-високият по ранг присъстващ беше директор на музей?)

— **Съдбата на Апостола повдига и един несекващ въпрос в нашата история — за предателството. Към друг човек. Към една кауза. Към идея. Ако щете — и към себе си. Като наблюдавате съвременната действителност — с тези непрестанни отричания от идеи и принадлежност, с люшканията насам и натам — не мислите ли, че тази тема е актуална и сега?**

— Темата за предателството е винаги била за българина „актуална“, но по-парлива от сега мисля, че никога не е била.

— **Оптимист ли сте, когато си мислите за българската природа и българското общество?**

— Не ми се вярва погромът върху българската природа да бъде обуздан, освен ако се случи чудо. Чудото — политическите сили да се откажат от вметването си в българската гора и да я използват за своите противоборства и машинации. А това би било наистина едно щастливо чудо. Що се отнася до българското общество — ако е дума за народа като цяло, вярвам, че не се е родила все още ръката, която ще строши този костелив орех... Въпреки че орехчето изглежда като лешник.

в. „Земя“, бр. 60 (678) — 29. III. 1993 г.

КОЛИБАТА НА БЪЛГАРСКОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ РУХНА, ДЯВОЛЪТ Е В ПОДРОБНОСТИТЕ

— Г-н Хайтов, мнозина още помнят черния байрак, който вашият герой Капитан Петко войвода, загрижен за съдбините на България, развя върху покрива на дома си. Можем ли да кажем, че виждате същия траурен символ да се вее сега над родното земеделие, след като се ангажирате с неговата обществена защита?

— Разрухата е факт — земеделието се взривява пред очите ни. Цялата му история през последните десетилетия е върволица от грешки, недоразумения и дори погроми. Сега те се повтарят почти със същата последователност. И съществува съвсем реална опасност новото земеделие да се замъти в такива криви калъпи, че година след това да боледува и да крета.

— Излиза, че онази музика, дето я поръча преди време г-н Гиньо Ганев в чест на първия Закон за земята, все повече губи празничнитеси акорди?

— Доказват го резултатите. Тъжните, тежките, жалките, да не кажа фаталните, резултати от прилаганата в момента аграрна „политика“. Слагам я в кавички, защото не всяко недоразумение заслужава да се нарича политика. А в случая имаме такова основно недоразумение — стремежът на някои среди да поставят земеделието в обслужване на политиката, както се е практикувало това у нас през четирите изминали десетилетия в ерата на деспотичния социализъм. Нормалното е политиката да обслужва земеделието и въобще икономиката и всъщност тогава тя се осъществява като политика.

— Крива политика и калпав земеделски реформатор на едно място са вече много, нека не забравяме, г-н Хайтов, и добрите страни на медала — уредена бе системата за кредитиране на частния фермер...

— Едва вчера. Но вие забравяте, че от три години насам държавата не направи абсолютно нищо, за да осигури безмитен внос на агротехника. Това трябваше да стане още с първите външни заеми. А те бяха пропилены в голямата си част за закупуване на петрол и по тъмни сделки. Държавата трябваше да отдели пари за кредитиране при поносими лихви както на частните стопани, така и на кооперациите от частници. Вместо да стане това, пропиля се дори наличната агротехника и колибата на родното земеделие рухна и засипа тези, които са още в нея. Да не говоря за другите поразия — изколването на една част от животните и измирането на друга от глад, което не е просто грешка, а управленски позор. За себе си окончателно разбрах, че земеделието в страната ни е наистина забравено и изоставено на произвола на мътната стихия.

— **Както знаем, всеобщата икономическа криза завлече всички отрасли...**

— Има една английска, струва ми се, максима — „дяволът е в подробностите“, не е в общите лакърдии и в мъглявите идеи. Така е и със земеделието и свързания с него основен проблем — ще бъде ли ликвидирано досегашното едроплощно земеделие, или то ще бъде надробено на 884 869 парчета от по 7 дка. средно, както е било през 1934 г.?

Познавам това дребно земеделие, защото съм участвал заедно с родителите си в коситба, копал съм, орал съм, вършил съм всичко, което вършеше всяко селско момче. Такова примитивно земеделие може да служи само за самозадоволяване, но не и за основа на национално пазарно стопанство, след като е известно, че България няма какво друго да изнася срещу валута.

— **Е, нали затова селскостопанският отрасъл е първи в списъка на определените „приоритети“?**

— Приоритетен отрасъл е само на думи, нищо за земеделието не е направено освен внесената в него бъркотия. Нито пари са дадени, а за да се поддържа то на равнище, трябва и държавни пари. Няма добре уредена държава, която да не подпомага земеделието си. То струва понякога колкото поддръжката на армията. И цялата работа е в това — ще бъде ли нашето земеделие продуктивно, а продуктивно може да е само, ако е механизирано. Другото е от лукавого. Отвореният сега пазар ще го смаже в буквалния смисъл на думата, ако се върне то на

равнището от преди 1944 г., както смаза дребноплощното земеделие почти във всички бедни като нашата страни.

— **Г-н Хайтов, ако добре разбирам, вие смятате, че сега най-важното е едроплощният характер на нашето земеделие да се запази?**

— Няма цена, която да не заслужава да бъде заплатена, за да може едроплощното земеделие да бъде поне донякъде запазено, без да пренебрегва, разбира се, частната собственост. Неслучайно през 30-те години се положиха от страна на държавните власти огромни за тогавашните ни възможности усилия да се комасира земята, т.е. да се уедрят земеделските площи чрез заменяне на обработваемите земи между техните собственици. За лошо или добро, след 1944 г. „комасацията“, макар и насилствено, стана. Защо да не се възползваме от това вече изстрадано предимство, и то без да пренебрегваме частната собственост. Разбира се, че селяните трябва да станат собственици на земята си, че ТКЗС ще трябва да изчезнат, ако не са вече изчезнали, но преходът към другия вид собственост да протече, без да се взривява производственият потенциал.

— **По логиката на личния си икономически интерес малцината щастливци, които държат вече в ръцете си нотариалните актове за земите си, вероятно сами ще изберат посоката, за която говорите...**

— Тези, които са си взели земята — те могат да правят каквото си искат, няма какво да им пречи. Но на другите, които са готови да си направят кооперация или друго някакво сдружаване с „идеална собственост“, ръцете им са вързани. На практика те не могат нито еднолично, нито кооперативно да обработват земята си, нито да получават кредити и т.н. Те са въвн от закона, макар да са част (навярно по-голямата) от този уж свободен народ. Това никак не мирише на демокрация.

— **Точно това искам да изясним — тъй като Законът за кооперациите не позволява каквото и да било сдружаване с идеални части, имате ли лично вие идея как да действат собствениците в преходния период, който обещава да е доста продължителен?**

— Необходимо е да се коригира Законът за кооперациите, да могат собствениците да се сдружават преди земеразделянето, което не

се знае колко ще се влачи. Така земята няма да пустее. Освен това според мен ликвидационните съвети трябва да се разпуснат и да се заместят с комисии или съвети, избрани от собствениците, чиито молби и документи отлежават в поземлените комисии. И най-сетне — би следвало да се помисли за данъчните облекчения — да текат не от влизането на Закона за земята в сила, а от момента на придобиването на нотариалните актове за земята.

— Според вас освен пропуска, който законодателите на аграрната реформа направиха, като не отчетоха реалното времетраене на прехода, има ли и други?

— Не е работата до пропуски, а до основно погрешния подход: вместо ТКЗС да бъдат „разглобени“ частица по частица, за да използваме поне „тухлите“, те бяха буквално сринати от овластените за това ликвидаторски съвети, макар че не всички от тях се впуснаха да разрушават. Не пресилвам нещата. Тръгнете по страната и фотографирайте... Видях с очите си лично през тоталитарното време как в село Поповица функционери застрелваха пуйки с чифтета, за да не загрозяват пейзажа около магистралата и да не ни смятат чуждестранците за аграрна страна. Видях в същото село горе-долу по същото време градини с готови за бране домати да се тъпчат с трактор, защото стопаните им не спазили наредбата за определените им норми за посев.

Видях тези лудости, но никога не ми е идвало наум, че същите, в по-друга форма и размери, ще се повторят и след възстановяването на демокрацията. Лудости за милиарди, които пресичат пъпната връв на новото земеделие още в майчината му утроба.

— Можехте ли, г-н Хайтов, да не пием от горчивата чаша на тези „грешки на растежа“?

— Можеше, ако властниците се бяха доверили на селяните, на техния изстрадан опит и прагматизъм. Ако бяха оставили истинските собственици от селото и града сами да разпуснат ТКЗС и самите да направят ликвидацията. Старите производствени механизми трябваше да бъдат премахнати след заработването на новите, както стана по най-образцов начин в Чехия. Можехте да копираме чехите, щом не умеем сами да си връзваме гащите. А ние постъпихме с българина горе-долу както при колективизацията. Не му се доверихме и му назначихме

настояници да го учат на нещо, от което повечето от тях хабер си нямат.

— **Как мислите, ще успее ли в съкратени срокове новото частно земеделие у нас да си стъпи на краката?**

— Няма случай да се е родило живо дете под 7 месеца, защо очаквате от земеделието — един сложен организъм, който се ражда съвсем отново — да се пръкне за година-две? Всяко раждане е свързано с проклетите природни срокове. Имаше такъв случай, когато министър на земеделието беше Георги Трайков. Вика той началника на отдел „Животновъдство“ и му съобщава решението на политбюро за поредния „скок“ — увеличение на телетата с 50 на сто за следващата година. „Може, другарю Трайков, само че трябва през следващите две години биковете да заплождат и жените, защото наличните крави не стигат“ — бил отговорът на началника.

— **Вярвате ли, че движението за развитие и защита на българското земеделие ще успее да осъществи намеренията си?**

— Вярвам, не вярвам — трябва да опитаме. Ако можем — добре, ако не, няма поне утре да се вайкаме, че сме могли с нещо да помогнем, но не сме си мръднали пръста. На всичко отгоре това никому не струва нито пара. Искаме да се внесе яснота в земеделските проблеми и това да стигне до широката общественост. Да нарушим традиционната апатия, да се разбере, че без едно добре организирано земеделие ние сме загубени. Това е основното, а за подробностите имаме друга — „делнична“ програма. Повечко за нея друг път.

— **Оптимист ли сте?**

— Избор няма — както е казано, или сабя на две, или глава на четири.

в. „Континент“ — 31.III — 1.IV.1993 г.

СТРАТЕГИЯ ЗА ДУХОВНА САМООТБРАНА НА НАЦИЈАТА

— **Как да си обясним относителното мълчание на Николай Хайтов през последните две-три години?**

— През последните две-три години аз пиша два-три пъти повече, но половината не се публикува (през тези две-три години никой не ми е позвънил за разказ или есе), а останалата половина потъва в мощния вестникарски водопад. По-рано имаше четири-пет вестника и веднага се разбираше кой, къде и какво е написал. Сега шансът да попадна на вестника, в който е публикувал например свое интервю Ефрем Каранфилов, е едно към 2000. Вестниците са над 2200, а хората четат обикновено по един.

— **Може ли да се говори за криза в съвременната българска литература и ако наистина има такава, къде се коренят причините за това?**

— Според мен не може да се говори за криза. Поне десет литературни произведения могат да се изброят — появили се през изтеклите 50 години, които има вероятност да оцелеят на зъба на времето и през следващите 50 години (говоря за романи, разкази, стихове едновременно). Горедолу толкова са значителните произведения, създадени и през изминалите 50 години преди ерата на „социализма“ — средно на пет години — едно, но характерната за българина стихия на отрицанието, рече ли нещо да сгази, както е сега с литературата, прави го с увлечение и докрай!

— **Как се отразява според вас тоталната американизация на живота ни върху развитието на националната култура?**

— Ако има нещо да се е „американизирано“ у нас, както се казва, от корена до върха — това са така наречените електронни масмедии — радиото и телевизията. Струва ми се, че досега 85% от екранното време се заема от тъй наречените „екшъни“, които младото поколение гледа в захлас, защото са пълни с насилие, нападения, убийства и всякакви други разпалващи човешките нагони „занимателни“ ужаси.

Благодарение на тези филми половината от децата „телезрители“ се превърнаха в невротични. Този водопад, който ни облива всяка вечер, ако продължи, ще ликвидира собствената ни традиционна култура, с всички зловещи за националната ни самоличност и самочувствие последици. Ние отиваме към тотално отродяване от българщината — това е факт! Оставям настрана целенасочения натиск върху българския език, неговото систематично изтичане, пренебрегване и ерозиране.

Мисля, че главно на долнокачествените, свързани с насилие филми, които разпалват животинските инстинкти и у млади, и у стари, се дължи в голяма степен скокообразното нарастване на престъпността. Наскоро четох или чух, че има вече и деца убийци, а проституцията с малолетни се шири в такива големи размери, че се превръща в основна за обществото ни язва. Човек започва да се пита: що за образ ще има бъдещото наше поколение при очертаващата се всеобща разруха? Лошото е, че в тази смрад съхнат корените на националната ни култура и културна самобитност...

— **Какъв е изходът от това положение?**

— Най-прекият изход е да се закрие телевизията, защото тя до такава степен се корумпира и комерсиализира, че изтърва всяка мярка и приличие.

Неотколе гледах някакво предаване към 23 часа, на което се обсъждаше въпросът за „оралния секс“ с три-четири момичета по на около 12 години. Това беше една безпощадна гнусотия, организирана, както разбрах, от собствениците на порнографски списания, за да засилят интереса към „проблемите на секса“, уж с възпитателна цел. От този момент аз считам, че телевизията трябва да бъде обявена за бедствие номер едно... Казвам го сериозно, ако не се намери някой да сложи ред в тази най-важна масмедия, която безцеремонно ни бърка в мозъците всеки ден и всяка вечер — тя ще извърши денационализацията в България за не повече от 10–15 години, без пушка да пукне. И ще го направи със собствените ни пари, защото издръжката на тази зловеща масмедия струва на данъкоплатците над половин милиард лева. Така че на всичко отгоре ние си плащаме за бедите и белите, които зле ръководената ни телевизия ни отваря. Но напоследък проблесна светъл лъч, дано не е временно. Новият телевизионен шеф господин Хачо Бояджиев си е поставил за цел да работи за нейното „побългаряване“. Ако се съди по неотдашното

му интервю, той е с твърдо намерение да развали досегашния унизителен за българите баланс в телевизията и да върне там нещичко и от родната ни култура.

— А не очаквате ли да се намесят отново партиите и политиците?

— Първата работа на партиите и политиците е да бъдат на власт и в името на тази цел повече от тях са готови да преминат дори и през трупове на майките и бащите си. Както навремето никой не искаше да си спечели прозвището „антисъветчик“, а сега никой не желае да го обвинят в „настроения“ към новата световна суперсила; Един от изходите, както вече казах, е да изхвърлим телевизорите от домовете си, но такива патриоти в България все още няма в достатъчен брой, за да се предприеме духовната самоотбрана на страната по този малко необичаен, но засега единствено, комай, възможен начин, ако новоизбраният генерален директор не успее в добрите си замисли докрай.

— Оптимист ли сте за литературното и културно бъдеще на нашата нация?

— Струва ми се, че бедите, които се струпиха и продължават да се трупат върху народа ни — мизерията, демагогията, опитите да бъдем духовно обезличени — рано или късно ще пробудят известна защитна реакция в по-зрялата част на обществото ни и то ще излезе от ямата, в която сега е попаднало.

— Какъв е приносът на днешните литературни издания за развитието на българското художествено слово?

— От три години насам, с малки изключения, не виждам да са се появили нови художествени български творби. Книжният пазар, както е известно, е зает навсякъде от вносна еротична, порно- и криминална чужда книжнина. Това нашествие може да се сравни само с нашествието на хищните охлюви-рапани, които изпоядоха благородната черноморска мида. Сега българската литературна мида е натикана в миша дупка и няма скоро да излезе оттам. А за обогатяване на художественото слово и дума не може да става. Сега борбата е за оцеляването на езика и националната ни самобитност.

в. „Учителско дело“, бр. 14 (3057) — 7.IV.1993 г.

в. „Марица“, Пловдив — 8.IV.1993 г.

БРУЛЕНИ ОТ СУХОВЕИТЕ НА НИХИЛИЗМА

— **Къде изчезнахте през последните години, г-н Хайтов?**

— Нито за миг не съм изчезнал, но да не губим време за това, а да поговорим за нещо по-важно.

— **Кажете поне какво пишете в момента?**

— Нова една работа — „През сито и решето“. Публикувам от време на време по нещичко и във вестниците.

— **В едно интервю бяхте казали, че при наличието на електронните медии (радио и телевизия) относителният дял на печатното слово при оформянето на общественото мнение е твърде скромно. Защо въпреки това пишете публицистика, след като смятате, че това не е от особена полза?**

— Аз и сега мисля, че публицистиката, общо взето, не върши работа и да се пише е занятие за оптимисти, но да се мълчи, това пък е професионална смърт. Щом си се родил с „перо“ не може то да не те бодне отвътре да си служиш с него. Това е безотчетна сила вън от тебе, вроден в натурата на писателя основен рефлекс. Мълчиш ли, ти ставаш съучастник на безобразията и лъжата, а натрупаните мълчания могат да се взривят. Изобщо, ние сме роби на своите дарби и пороци.

— **Какво мислите при това положение за нашата култура, за съдбата на литературата ни, за духовните устои на нацията, свързани с литературата и културата? Конкретно, какво е отношението ви към големия спад в културата и на какво се дължи той?**

— Зная обичайните отговори на този въпрос: че срив в културата няма, а просто сме ѝ отнели финансовата патерица, с която социализмът изкуствено я е подпирал през изтеклите три-четири десетилетия и затова тя просто сама се била сринала.

— **Но има все пак нещо вярно в това, че средствата, които бюджетът предоставяше на Министерството на културата преди 10**

ноември 1989 година, не са вече същите, а много по-малко. Просто държавните ресурси са по-оскъдни.

— Че държавните ресурси са по-оскъдни, няма спор, но не съм никак убеден, че парите, които отиваха някога за културата, са спестени. Ако се пресметнат бюджетните средства, които сега се отпускат за издръжка на чуждите у нас университети и училища, на разните фондации като „Отворено общество“ и тям подобни, мисля, че те ще се окажат, горе-долу, колкото средствата, отпускани през 1989 година, за развитието на собствената ни култура. Ето събаря се Народният театър, но нямало пари да се ремонтира. Нямало пари да се поддържа тази олицетворяваща държавността ни в духовен план институция. В същото време преобразуваната Фондация „1300 години България“ харчи своите милиони за цели, които знаят десетина човека.

— Намекнахме за съществуването на причини за срив във културата, несвързани с икономическия спад и бюджетните затруднения?

— Не намекнах, а твърдя съвсем определено, че културата е отписана от бюджета и изоставена и по чисто „идейни“ съображения. Ще ви дам пример с целенасочените опити за пълно отричане на създадената по време на социализма култура като непълноценна, негодна и нищожна. След това канонадата се пренесе върху киното, театъра, изобразителното изкуство и т.н., че и там нищо не било създадено, че и там всичко било за обслужване на тоталитарната върхушка и пр., и пр. Дойде след това разчистването на сметките и с литературната класика. Направени бяха опити за развенчаването на творци като Смирненски, Гео Милев, Вапцаров и дори Ботев... Усилено се ревизира в учебните програми по литература и присъствието на съвременните автори. Покойният академик Петър Динеков малко преди да се пресели на оня свят направи едно дребно, но знаменателно съобщение: след 10 ноември в писателския вестник „Литературен фронт“, който се подвизава и сега под името „Литературен форум“, са били „ударени“, оплюти и „разобличени“ 172-ма поети и писатели. Разбира се, че в ерата на социализма се наплодиха много бездарници и се написаха много мъртвородени за прослава на режима произведения, но бяха създадени в прозата, поезията и драматургията достатъчно на брой пълноценни художествени творби, които ще оцелеят от зъба на времето. Пита се

тогава, защо бе тоя кръстоносен поход срещу съвременната литература? Походът е, за да се вържат устата на писателите, да не надничат в новата кухня на живота, защото литературата е по същината си критична и почти винаги в дискусия със съществуващите власти. Ето защо книгата бе обявена за най-обикновен търговски артикул, обложиха я с непосилните за нея данъци — равни на данъците за еротичната порнокнижнина, и я обрекоха на сегашната ѝ агония. Сами разбирате, че при еднакви цени, сериозната художествена литература не може да се състезава с порнокнижнината. Тази книжнина е валяк, който мачка всичко по пътя си, защото носи и огромни пари за хората, които я създават и толерират. Почти същото е и с българското кино. Защо трябва да произвеждаме собствени филми, когато вносните „екшъни“ носят толкова много и тъй сладки облаги на техните вносители и пласъори? Защо ще си губим времето със сериозни български пиеси, когато с едно разсъбличане на сцената можеш да събереш десет пъти повече зрители? Всичко постепенно се превръща в един гигантски порнобизнес, който измества или разлага традиционните форми на националната ни култура.

— **Но всичко това опира до законите, които Народното събрание приема, имам предвид размера на данъчното облагане на книгите, картините и т.н.**

— Точно така е. Не мога в момента да си припомня дали Великото или сегашното Народно събрание прие Закона за данъчното облагане на печатната продукция, но все едно кой го извърши, то е основното, което закопава българската книга и култура.

— **Доколкото си спомням, имало е и „против“ облагането на българската книга наравно с порнокнижнината, както вие се изразявате.**

— Имало е, разбира се, както е имало и друго: ексминистърката на културата, известната литераторка проф. Елка Константинова бе изготвила проектозакон за намаляване облагането с данъци на българската книга, но си го държа около една година в чекмеджето и така осигури дълголетието на сега действащия закон и процъфтяването на порнокнижнината за сметка на българската книга. Лошото е, че не е само до съдбата на сериозната книга: всичко в духовната сфера на българина се намира сега в „преустройство“, ремонт, изкореняване и пренагласяване... От радиото и от телевизията изчезнаха сума

подхранващи българското самочувствие предавания. Народни песни се слушат от дъжд на вятър, и то само в сутрешните часове, когато таласъмните се прибират в дупките си. Българският език е жестоко сгазен не само в училищата и учебниците; наблюдава се масова подмяна на надписи и фирми не само в София, но и във всички големи градове на България. Такова чудо не беше се видяло и няма власт, която да спре това открито поругаване и линчуване на българския език.

в. „336 часа“ — 9.IV.1993 г.

„... И ВОДИТЕ, И ЗЕМЯТА, И ВЪЗДУХЪТ — ВСИЧКО ТОВА СЕ КРЕПИ НА ГОРИТЕ!“

— Екологичните действия на страната напоследък отговарят ли на количеството думи по тези проблеми, в кои направления и в каква степен?

— Не ми е известно от 5 години насам да е решен — в някаква забележителна степен — който и да е от парливите, свързани с опазването на околната среда проблеми. Спрени бяха по едно време хидросъоръженията за прехвърлянето на водите на р. Места. Спряно беше строителството на АЕЦ в Белене, също и оловното производство в ОЦК — Асеновград, но това беше преди три години. А спирането не означава решаването на проблема: около ОЦК — Асеновград, почвата си е така добре натъпкана с оловни аерозоли, както изпреди. „Промиването“, т.е. оздравяването на един килограм почва се равнява, доколкото ми е известно, на цената на декар незамърсена земя. Това е само микроскопичен пример за това какво може да струва замърсената веднъж природа — реки, води, земя, да не говорим за въздуха. То струва големи пари, а държавното съкровище на страната е изметено до пращинка. Ето защо за екология ще продължаваме да си говорим, защото напоследък тя се вмести в политиката (създадоха се три-четири партии, ако не са и по вече), така че еко-шумотевицата няма да заглъхне, но това ще са приказки, залъгалки. Нещо повече — екологичната обстановка рязко започва да се влошава.

— Какво имате предвид?

— Имам предвид бързо проникващата в горите корупция и очертаващото се в близките години гороломство, което ще надмине, по всяка вероятност, и най-песимистичните предвиждания предчувствия. Вече се секат създадените изкуствени предимно борови, насаждения от припрени бивши техни собственици. В ход са коренежи на цели горички, дори и защитени, вододайни и други, свързани с целостта на водното ни стопанство, зони. Някога контрабандата се вършеше с магарета и мулета, сега с тирове, посред бял ден (не говоря за нощем

какво става!). Златна дървесина хвърчи към Турция и Гърция не без знанието понякога и на т.нар. горски власти.

— **Защо ги назоваваме „гъй наречени“. Не са ли власти?**

— Вижте, нека да си говорим откровенно, за да има смисъл този наш разговор: властта на директорите на лесничествата в момента е съвсем условна. Имаш и упражняваш властта, докато имаш благоволенieto на своя началник. Сега, съгласно новия Кодекс на труда, могат да те уволнят по чл. 328, т. 5, 12 и пр. „поради липса на качества“, без шефът да е задължен да доказва тази липса, нито за кое качество става дума; дали си професионално недъгав, или не умееш приятно да се усмихваш, или заекваш. Както и да е, работата не е шега.

— **Но това е Кодекс на труда. Приет от Народното събрание.**

— Може от две народни събрания да е приет! Този кодекс е едно жестоко недомислие, да не кажа по-силна дума. Три-четири пъти като се приложи тоя кодекс при смяната на две-три правителства, запомнете ми думата, че няма да има лесовъд, който да е могъл при този кодекс да си гледа работата по „закон Божи“, т.е. честно. Сега най-малко от десет места могат да ти поискат уволнението и да го постигнат: ако местните контрабандисти алармират „Подкрепа“ или КНСБ, убедят ги или ги подведат; ако местните жители се оплачат на кмета или кметицата, а тя пък на областния управител; ако забраниш пашата на козарите; ако откажеш някому сделка, а той се случи „човек“ на тогова или оногова, съпартизанин и пр. Изобщо никога лесовъд не е бил в понижително положение от сега, в момента. Директорът, разпоредителят със зеленото злато в даден район, е перушинка в ръцете на една-две дузини хора, които всеки момент могат да му „духнат под опашката“, както стана това със сума лесничей.

— **Това ли имахте предвид, когато писахте неотколе в един от столичните вестници, че гръбнакът на родната Природа това са горите и че ако го пречупим този гръбнак, ще рухне малкото здраве, което е останало от тази Природа?**

— Точно това имах предвид, с тая разлика, че тогава новият Кодекс на труда още не бе узаконен и партизанщината не се развиваше с такава острота. Представете си, с целия си горчив опит, който имам, аз повярвах, че екологичните партии вън и вътре в парламента ще се обединят, за да не допуснат разхищението на горите, защото при

подобно разхищение цялата им останала система пропада без остатък: и водите, и земята, и въздухът! Всичко това се крепи на гората!

— **Това би трябвало да разтревожи и Министерството на околната среда...**

— Министерството на околната среда не забелязвам особено да се е разтревожило. То прилага същия Кодекс на труда, както и горското ведомство, и нещо повече — неговото внимание сега е да придобие защитените горски територии, да ги пази и управлява.

— **А какво мислите Вие за това начинание, как би се отразило това на тези територии?**

— Вижте, това е нов опит за въвеждане на двувластие в горите, а двувластието е дори по-опасно от липсата на каквато и да било власт. През 1952 г. беше въведено веднъж подобно двувластие и точно през този период гората бе невъобразимо осакатена с около 30 милиона кубика, изсечени над прираста. Зрелите насаждения оттогава не могат да се оправят от този погром. Освен това, основната функция на Министерствата на околната среда да контролира процесите по замърсяването и оздравяването на въпросната среда, но не и да я управлява и стопанисва. Защо не поиска МОС да управлява Тракийското поле? Водите в реките или морето? Да стопанисва рибата и т.н.

Къде, в коя държава има подобно нещо, та се е затирило нашето МОС да управлява „защитените територии“, нова полиция да назначава. Милиони разходи за една чиста приумица! Защитените територии са „потопени“ в останалата, незащитената, да я наречем, гора, те са биологически и физически свързани, не може двама управители да делят върху това „цяло“ мегдан. То е все едно МОС да поиска да управлява отделни участъци от морската повърхност, защото и морето е, както и гората, едно биологично цяло. Представете си, че лесовъдите рекат да изсекат гората около дадена защитена територия няма ли това да ѝ се отрази губелно?

Микроклиматът, слънчевото греене, водният режим, фауна, микрофлора — всичко рязко ще се промени и деградира при едно подобно, не дай си Боже, оголване на „защитената“ горска, а и тревна територия, ако се наруши заобикалящата я горска среда. Това е неоспоримо. Това е закон! Ето защо гората — защитена или не — не може да се управлява на парче.

— Доколкото чувам, доводите на МОС са в това че щели сме да продаваме природа срещу дълг. Чували ли сте такава нещo?

— Чувал съм. Това е несериозно. Ако има подобна възможност да се „продава“ природата срещу дълг, то защo да не извърши тая магическа операция ведомството на горите, което много по-добре знае какво да продава, ами ще предостави това на МОС?

— Да ви попитам накрая за Вашия „Дневник“, След издадените книги първа и втора ще има ли и други? И ще има ли в тях нещo повече от лесовъдските ви преживелици?

— Имам три тома, готови за издаване от трети до пети, но сега отлежават.

— Не сте ли ги предлагали на някое издателство?

— Не. Нямам обичай да предлагам. Липсват ми „пазарни“ рефлексии. Пък и нека да отmine тая порно-еротична буря, която се е извила над книжния пазар, че тогава да видим ще се печат ли въобще български книги.

сп. „Гора“, кн.4 — 1993 г.

ЗЛИЯТ ГОРСКИ ДУХ Е ИЗТЪРВАН...

— **За всички ни е ясно, че съществуващото в страната междуцарствие е обхванало и горското стопанство. В какво според вас се изразява то?**

— Неточно е да се говори за междуцарствие: в материалната сфера все някой „царува“; властта, а и облагите от нея са винаги в нечий ръце, както е сега в горското стопанство, което си има легитимно ръководство, но пълновластното разпореждане с кадрите не е само в неговите ръце. Специално в Комитета по горите се е укоренила една езекутивна група, която се изявява от името на КТ „Подкрепа“, без да съм сигурен, че централата на организацията има пръст в нейните действия. Тази именно група диктува кой директор на лесничейство да се прогони и кой на негово място да се постави. Праща свои емисари, уж на проверка, съставя протоколи и въз основа на тях се издават заповеди за уволнение по прословутия чл. 328 от Кодекса на труда. Това е онзи член, който дава право на висшето ръководство да уволнява директорите на лесничествата, без да са се провинили в каквото и да било.

— **Твърдите ли, че всички уволнения досега на ръководители в горското ведомство са извършени по този начин, т.е. че няма сред уволнените наистина виновни?**

— Несериозно е да се твърди подобно нещо, т.е. че само невинни са пострадалите, но мога да докажа с факти, че много уличени в корупция директори са оставени на пълно спокойствие (при установена вина), докато други в нищо непровинени, доказани професионалисти, се прогонват, за да се открие пътят на местните мафиозни организации. Факт, че на произвола в горите вече е дадена зелена улица, че партизанщината в тази тъй важна за оцеляването на природата ни сфера е на път да се превърне в доминираща, всеразрушителна сила. Това е същественото в момента, за което малцина се одързостяват да говорят по случаи Седмицата на гората... Както виждам, и този път седмицата ще послужи само за лирично

покрытие на развихрилото се разграбване на т.нар. „зелено българско злато“...

— **Смятате ли, че вината за това е главно в неизпипания нов Кодекс на труда...**

— Напротив, кодексът е отлично „изпипан“, така че да може да послужи за един вид безкръвна гилотина при декомунизирането на горското стопанство. Да, но знае ли се точно колко правителства ще се изредят да го прилагат? Казано накратко: новият Кодекс на труда развързва ръцете на всяка власт да сменя поголовно всички ръководни кадри в горското стопанство, да ги назначава и разиграва, както си иска. Но това е кадрова чума. Това ще направи лесничейте играчка в ръцете на тъмните, безотговорните сили, които действат по вертикала, от местните органи на властта дори до Министерския съвет. Супермени да бяха, те не биха попречили на комерсиално-партизанската лавина, която ще ги помете. Този кодекс, който вещае на горите най-тежката в историята им съдба, е един истински позор за законодателните органи, които са го правили и приемали. Това е едно от най-тежките посегателства върху елементарните човешки права. Не зная да има подобен кодекс никъде по света. Но това е друг въпрос.

— **Интересно, България може ли да си позволи лукса да изнася дървесина?**

— Ние досега внасяхме дървесина от Коми, около милион кубически метра — иглолистна, и пак не можехме да наваксаме на строителните и други нужди. А сега, когато вносът от Коми е към приключване, гладът за дървесина ще се изостря. Със сигурност може да се каже, че износет в момента за Турция и Гърция на необработени материали е чиста лудост, като се има предвид, че те се пласират на половината от цената, на която могат да бъдат продадени, ако отчасти се „фасонират“. Само африканските страни изнасят обла дървесина, докато Финландия например не позволява да се изнесе дори една необработена треска. При тази безработица у нас да се изнасят необработени материали — това е възможно само в една парализирана от анархията страна.

— **Има ли предложения за мораториум по сечта в горите, които подлежат на връщане?**

— Няма засега мораториум за никакви сечи, но негласно по места, доколкото ми е известно, сечите в подлежащите на връщане

гори се избягват до окончателното решаване на въпросите за собствеността.

— Както разбирам от онова, което разказахте, вече е наистина опасно да си лесничей в обстановката на завихрената в горите партизанщина?

— За хората, които умеят овреме и добре да се навеждат, тази буря няма да е страшна, но за другите, които ще се одързостят да отбраняват интересите на гората и държавата и обществото — те вероятно ще бъдат смазани. Някои от по-самостоятелно мислещите лесничей са вече заплашени с „ликвидиране“. Ще започне пак разиграването на старата онази история, описана в пиеската „Лесничей № 13“, когато под депутатската команда за година-две в едно лесничейство се изреждат 13 лесничея.

— Вярно ли е, че на горските работното време свършвало в 17 часа, а на контрабандистите започвало от този час до сутринта, както бе казал един автор във вестник „Антени“?

— Казаното е съвсем точно. Горските са безпомощни. Няма закон, който да ги защити: забранено им е да боравят с оръжие, остава им да се приберат навреме, за да не срещат тировете, които нощем се отправят към гората със собствена тежко въоръжена охрана.

— За съжаление нашият разговор не стана празничен. Смятате ли, че ще дочакаме и това време?

— Партизанщината в страната ни бушува и гората се превръща в разменна монета за осигуряване на гласове, бандитизмът в горите ще се шири, докато има какво да се сече. Това ще е катастрофален удар за нашата природа, с невъзвратими последици, защото гората е главната фабрика на кислород. От нея зависят количеството на изворните и подпочвените води, почвената ерозия и т.н. и т.н., да не ви обяснявам, че думата екология при това положение ще е само изтърбушено от съдържанието си понятие. Така или иначе едно е неоспоримо: злият горски дух е изтърван. И тежко му на оня, който се изпречи на пътя му.

в. „Антени“ — 21.IV.1993 г.

ПРОКЛЕТАТА ВТОРА ПРИРОДА

Както си режех хляба, отчупи се парченце и падна на пода. Взех го, целунах го и го сложих в панерчето, както ме е учила майка ми. Беше ме издебнал един от вкоренените в мене рефлексии. Втората природа неочаквано примърда, за да покаже, че урбанизационното ренде напразно се е опитвало през последните десетилетия да ме заобли.

Жилава се оказа тя не само за мене, но за всички. Дълги години, проживели в страх, двуличието се превърна в рефлекс. Словото вече служи главно, за да прикрием нашите истински мисли. Заобиколен от всеобщо разхищение, българинът загуби вродената селска пестеливост и ето сега сме свидетели на нещо много забавно: трета година откакто стопанската разруха ни влачи, върши се (поне на думи) какво ли не за излизане от кризата, а един не се провикна, че парата трябва да се пести! Тази пара продължава да се пилее, държавните автомобили да се множат, задграничните командировки вземат епидемичен характер. Паразитни в администрацията звена продължават своето безметежно и безполезно съществуване с цената на стотици грешни милиони. Пребогата Швейцария разполага словом и цифром с два държавни автомобили за обслужване на висшата администрация, а в „обрулена“ България само разсилните не се возят на мерцедеси.

В същото време данъците растат ли, растат...

Не призовавам към пестеливост — не съм наивен. Зная, че цялата работа е въпрос на укоренилия се хунски навик, което не можем да обсебим, поне по-бързо да го изхарчим... И понеже това е вбъхтана в душите и главите ни втора природа, тя не може да бъде променена, преди да са изминали нови 50 години. А дотогава не се надявайте, драги художници, да бъдете освободени от данъците върху вашите картини, както беше преди 1944 година, а и да пътувате на всичко отгоре безплатно по БДЖ, за да увековечавате хубостите, на нашата родина! Вашите картини дълго ще се третират като търговска стока, докато сегашната ни втора природа е така отчайващо материалистична.

Не очаквайте и вие, труженици на перото — писатели и публицисти, вашите книжчици и книжки да видят хаир под данъчното бреме, което ги е затиснало.

Здравият смисъл всичко може да преодолее, но не и проклетата, всесилната, наша втора ориенталска природа, която ще ни спъва и препъва, все едно към Европа ли ще вървим или в обратната посока.

сп. „Дом и свят“ — 26.IV — 3.V.1993 г.

СЛАВЯНСКО ПЛЕМЕ ЛИ СА ПОМАЦИТЕ ИЛИ СА МАРСИЯНИ? КРАЙНО ВРЕМЕ Е ДА БЪДЕ ОБРАЗУВАНА „ЖЪЛТУШЕНСКА ПОМАШКА РЕПУБЛИКА“

Не скривам, че се изненадах след прочитането във в. „24 часа“ от 29 април т.г. на изявлението на кмета на Родопското село Жълтуша и водач на новата Демократическа партия на труда Камен Буров, че „помаците са славянско племе, което и преди 681 г. е живяло по тези места“, т.е. в Родопите. Прерових книжнината, в която е отразено проникването на южните славяни в нашите земи, но не открих ред споменатите от хронистите двайсетина славянски племена да е имало племе „помаци“. Нито преди, нито след 681 г. Това ме кара да мисля, че марсияните, за които толкова много се е говорило и писало, са навярно именно тези Бурови помаци. Вместили са се те незабелязано още преди 681 година сред племената „смоляни“, „драговичи“ „мърваци“, за които е установено, че презаселват Родопите в края на петия век и така укриват от зорките погледи на историците своето никому неизвестно досега етническо „малцинство“.

Още по-куриозно е в случая, че загадъчните помаци така добре усвояват българския език на съседните им славянски племена, че дори президентският съветник Михаил Иванов не можа да открие каква е разликата между него и „помашкия диалект“, когато неотколе реши да развърже тази филологическа загадка.

Сега сме на кръстопът на кого да вярваме: дали на Буров или на Митхад паша, бившия генерал-губернатор на Дунавския вилает и великия везир на Османската империя. Според него „помаците са българи-мохамедани“, „наследници на потурчени българи“. (Виж интервюто на големия османски сановник в „Ла ревью Сиантифик дьо ла Франс е дьо Л’етранже“ от 8 юни 1878 г.)

Не по-малко изненадващо е съобщението на Буров, че помаците приели исляма „доброволно“.

Цяла серия учени — чужди и наши — десетки томове написаха по този въпрос и никой не успя да открие, че потурчването на помаците е станало изцяло полюбовно. А ето че нашият съродопчанин Буров пипна това откритие след една само командировка до Америка. И вероятно не случайно след това негово отиване до новия Ерусалим на нашите надежди, в ООН-то е била „открита папка, че у нас има помашко малцинство“. След попълването на въпросната папка нищо друго не остава, освен да се открие и процедура по самоопределението на една, да речем, жълтушенска помашка република!

Едно само в изявлението на Буров не е достатъчно ясно: как е пресметнал той, че помаците са 500 000 — нито повече, нито по-малко? При последното преброяване числото на гражданите, афиширали се като българи-мохамедани, на които майчин език е българският, възлиза на 143 000. Откъде наистина е взел останалите 357 000 „помаци“?

Добре би било, ако най-младият засега основател на малцинствената партия обясни откога ООН-то е завело практика да вписва в тефтерите си коя група от населението по света е етническо „малцинство“, преди да е изявила тя волята си по този въпрос с референдум?

Ами ако 143-те хиляди родопски мохамедани, които са се самоопределили при преброяването като „българи“ въпреки огромния върху тях натиск, не се поддадат на усилията на господин Буров да ги отцепи като „помаци“, как ще отчете скъпичката си командировка до Америка?

Не е ли по-убедително да се обявят помаците за някое от многобройните тракийски племена, обитавали някога родната ни планина? Племя, което със силата на меча е било заставено от завоювалите го славяни да научи българския език така добре, както свети Климент Охридски и неговите най-талантливи ученици дори не са го знаели, а след това османските завоеватели скланят на молбата на това същото племе да го „потурчат“?

Ето една версия, която обиграните по време на кърджалийските възродителни процеси етнолози и историци с готовност биха

подкрепили. Те ще напишат за случая необходимите научни съчинения. Нужен е само знак.

в. „24 часа“ — 9.V.1993 г.

СЪЖАЛЯВАМ ЗА ВРЕМЕТО, ЗАГУБЕНО В ПРЕСЛЕДВАНЕТО НА ИЛЮЗИИ

— С какво се занимава Николай Хайтов днес? Какви са творческите Ви търсения?

— С каквото винаги съм се занимавал: работя върху две книги, а междувременно давам интервюта, пиша публицистика и т.н. В словесния потоп, който ни залива (хиляди списания, вестници и пр.), писателски имена рядко се появяват и се създава впечатление, че писателите мълчат, но едва ли е така. Пишат и писателите, но гласовете им по-слабо се чуват.

От начало докрай моите творчески търсения си остават едни и същи: да кажа с най-малко думи и по възможност най-ярко и ясно онова, което ме вълнува. Напоследък все повече усещам упорито желание да разкажа за истините, до които съм достигнал през моя пълен с превратности живот, за най-важното, което ми се е случило, и онова, за което заслужава да се живее. Това по всяка вероятност ще стане в една мемоарна книга, която вече съм започнал.

— Как оценявате днешните промени? Доволен ли сте от тях?

— Има една лакърдия: „Онова, което става, то е трябвало да стане и нека стане!“. На Шекспир ли беше, на кого — не помня. Така че онова, което става сега у нас, оценявам като нещо неизбежно, т.е. като нещо, което е трябвало да стане. Колкото до моето отношение към промените има промени, от които съм доволен, от други — не. Доволен съм, че деспотията си отиде, че народът има възможност да прави избори, за да не плесенясва управлението на държавата, но не съм доволен, че невинаги попада на водачи, които му трябват. Доволен съм от това, че има свобода в печата и всеки може да пише каквото си иска, но не мога да приема като нормално явление упражняваната от някои терористи на печата слободия. Сега всеки може да те храни колкото си иска, да лъже, да манипулира и пр., но фактически няма закони да го озаптят, а съществуващите не се прилагат. Харесва ми, че вече няма цензура върху написаните книги, но е тъжно, че сериозната

литература се дави във водовъртежа на порнографията, а от книжарниците оцеляха на десет една.

— Как оценявате състоянието на съвременната българска литература?

— През последните 40 години най-малко десет автори написаха творби, които има вероятност да се четат и през следващите сто години. Това говори за разцвет, а не за упадък, както някои се напъват да докажат.

— Излезе отново единадесетото издание на „Диви разкази“, на какво се дължи непресъхващият читателски интерес към тази творба?

— Мисля, че не би могло на друго да се дължи, освен на това, че в тази книга наистина има някаква притегателна сила. Инак не може да се обясни, че освен единадесетте тукашни издания „Диви разкази“ имат в превод 29 задгранични издания в над 380 000 тираж.

в. „Българска армия“ — 17.V.1993 г.

„БЪЛГАРИНЪТ Е КАТО ЛИСИЦАТА“

— В един от разказите си говорите за дирека, който подpira цялата къща, и за оная греда „майка“, дето държи втория й кат. Кой е дирекът на който да се опре народът ни в това трудно време, и коя е „майката“, на чиито плещи да се облегне вторият етаж — „културата“?

— „Дирекът“ ни е здравата подсечен — това е нараненото, почти изравненото самочувствие на българина. Сега българинът се срамува, че е българин дори повече, отколкото по времето на Отец Паисия. Такава е жестоката истина. Националният нихилизъм е в действие, а до нихилизма стигнахме чрез фалшифицираната ни история, която си бе поставила за цел да заличи у нас каквото и да било национално самочувствие и гордост.

— **Убеден ли сте, че е умишлено?**

— Та прегледайте академичните съчинения по история от 1954 г. насам и учебниците през последните четири десетилетия: всички войни, които българите са водели в своето минало, са квалифицирани като „грабителски“ и „завоевателни“. Такова е определението дори за една от най-справедливите, обединителни войни — Балканската. Учебниците ни по история бяха така написани, да те е срам, че си българин. Самите византийци пишат в хрониките си за цар Симеон, че е славей, чутовен, просветен и мъдър Мъж, а ние го охулихме като завоевател и развратник. (Спомнете си посветената му филмова поредица).

Що се отнася до културата, възможно е да се подпре само на собствените си плещи. В икономиката може да се помага и отвън, но културата е интимно дело на всеки народ и тя е едно от средствата за неговото оцеляване. Простичък пример ще ви дам: има народност, там където има език. Загуби ли един народ езика си, той загубва своята самобитност и самоличност. Траките ако си бяха създали писменост, нямаше да изчезнат така безследно. Културата не е прищявка, забавление и естетическа сърбогъзица, тя е средство за оцеляване.

— **Културата ни застрашена ли е от изчезване?**

— Езикът — със сигурност. Ако още 30–40 години продължим така усилено да подменяме думите от собствения си език с чуждици, нашият език няма да е вече български. Бездруго има родни професори, които настояват да си изоставим езика и да заговорим на кой да е от „големите европейски езици“.

Един от тези професори е жив и здрав и още преподава в университета — това само по себе си достатъчно говори в какво обсадно положение е нашият български език... Ако ни е съдено да живеем като народ, трябва да се пробудим за националните ценности сега. Никога не сме имали по-кратко време за осъзнаване, пробуждане и действие.

— **Като казвате „кратко“, какво имате предвид? Столетие-две?**

— Нищо подобно: не зная дали имаме едно-две десетилетия. В момента българинът е покрусен, изгладнял и, което е най-опасно, духом омаломощен. Враговете на българщината са ободрени, родоотстъпниците все повече се размножават.

— **Коя ценност смятате, че трябва най-бързо да възстановим?**

— Най-баналната: да заобичаеме отново родината си и да разберем, че с нищо не можем да я заместим. От всички национални идеали този е най-високият, най-старият и най-провереният. Народът без него не е народ, а сбирщина, която очаква своето заклание.

— **Някаква невидима сила изтласка нашенеца на Запад, а настанява по земите ни ориенталски търговчета. Можем ли безучастно да гледаме как се разпилява нацията?**

— Три главни категории граждани има в момента: едните, най-огладнелите, мислят само за хляба; другите — за новия си бизнес; а трети отдавна ни разпродават. Рече ли някой да проговори за отечество, родина и пр., веднага следват квалификациите „патриотар“, „шовинист“, „националист“ — точно същите, с които започна планомерната (след 1946 година) денационализация на българите, когато Червенков даде известната парола: „Най-голям враг на социализма в България е национализмът.“

Сега чувам горе-долу същото: че най-голям враг на демокрацията бил национализмът, което показва, че около нас нищо

съществено не се е променило.

— Защо визирахте годината 1946 като начало на денационализацията?

— През 1946 година излезе заповедта на бившия министър на войната генерал Панчевски за взривяването на всички паметници от войните. Това означава, че от този момент нататък започва целенасочената дегероизация на нашето минало, усилията за отродяването ни.

— Достоевски е писал, че мерило за един народ е какво смята за прекрасно и истинско и по какво въздиша. Кое е нашето мерило в края на столетието?

— Мерило за нас е Европа с нейните високи стандарти във веществената сфера. С нейните удобни обувки, магнетофони и одеколони... Между другото, това е което ни тегли на Запад, а не истинската, духовната култура.

— Сред вашите самобитни герои, особено в „Диви разкази“, вилнее сила, мъжки инстинкт, човешка гордост. Къде са тези българи днес?

— Българите от „Диви разкази“ са вече пръст, но слава Богу, те не са съвсем изчезнали от нашия живот, защото все нещичко в гените ни е останало от тях и тяхното мъжество. И в това е всъщност моята надежда, че народът ни може да се възроди за нов, смислен живот.

— Какво ни отличава от другите народи и може да ни отвори брод в бъдното?

— Българинът има нещо общо с лисицата: точно когато я мислиш за умряла, тя хукне. Много пъти това ни е спасявало, дано и този път да ни спаси от нашите и чуждите гробари, които са се хванали вече за лопатите.

Нацията ни сега е в безпътица, но не е безпътна. Поддава се на облагородяване, но има опасност да се разтворим в бушуващия около нас световен културен океан, Щом една могъща Франция създава закон за опазване на езика, мислете му на какви рискове са изложени по-малки те от нея държавици. Ние продължаваме да се кичим с чуждите думи както диваците с шарени кратунки и дрънкулки. Нямаме самочувствие и гордост. Накарай един народ да се срамува от себе си и той е наполовина свършен.

— Казвали сте, че българинът, преди да отсече дърво, е свалял капа и е заставал коленопреклонно пред него. Има ли нещо в тоя живот, което да го накара да сваля капа днес?

— Българинът сега точно пред никого и пред нищо не сваля капа, освен пред новия си Бог — парата. Колко време ще продължи това — не знам, но се опасявам, че доста ще е дълго...

Моята надежда е, че сега българинът потъва, пада към дъното, но като стигне и се удари в него, може от сътресението да дойде на себе си и да разбере, че националните идеали не са празна приказка, а средство за оцеляване, съдба. Защото и скучно, и безсмислено е човек да живее само за себе си, заради дебелилото си черво, въвн от собствения си национален организъм.

в. „Експрес“ — 22.V.1993 г.

НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ ЕКЗЕКУТИРА БЪЛГАРСКАТА КНИГА

Минчо Минчев: Господин Хайтов, известни са вашите пристрастия към езика свещен на нашите деди. На какъв хал е той според Вас днес? Диша ли все още българската книга?

Николай Хайтов: Излишно е да разискваме в подробности съдбата на българския език, на българската литература, след като е известно в каква яма сме попаднали. Знам как се харчи българската книга или по-скоро всичко е така нагласено, че да не се продава и пласира. Безпощадни комерсиални механизми закопават всеки писател и почти всяка художествена книга. Това са неща, които се разиграват пред очите ни и не се нуждаят от приказки.

Единствено заслужава да се отговори на въпроса кой удари тази тежка брадва на българската книга? Отговорът е кратък и ясен: пазарът на българската книга беше посечен от Народното събрание с приемането на непоносимото за нея данъчно облагане, изравнявайки я с булевардната порнокнижнина. Заслугата за това е на вносителите на закона, но най-заслужено е бившето Министерство на културата начело с литераторката Елка Константинова. Тя и нейните литературни събратя направиха първата копка за погребването на българската книга. И не си мръднаха пръста, нито Ал. Йорданов, нито Михаил Неделчев, нито Едвин Сугарев когато зашеметените вестникари и писатели надигнаха глас да защитят правата за които въпросните господа би следвало да се чувстват отговорни. Дори до този момент не стигна време да се гласува или отхвърли предложената неотдавна поправка на закона за данъчното облагане на книгите, която предвижда облекчаването на българската за сметка на вносната „булевардна“ литература, но никакви изгледи няма тази поправка да стигне до гласуване.

в. „Зора“ — 25.V.1993 г.

В ИНФОРМАЦИОННИЯ МРАК БРОДИ НАШАТА ГИБЕЛ...

— Г-н Хайтов, Вие сте се изказвали многократно за бездуховността в нашата изстрадала България. И все пак, можете ли да отговорите, къде е изходът от задънената улица, в която се намираме и наистина ли е задънена? Няма панацея за спасение, но има народна мъдрост, която би могла да ни подсказе спасителни пъртини.

— На народната мъдрост и опит никой не забелязвам да обръща внимание. Хората, които се появяват на синия екран всяка вечер или през вечер, да ни учат на ум и разум, са около една дузина — все едни и същи, така че онова, което те ни кажат — това е. Раздаването на мъдрост е монополизирано, макар вестникарският плурализъм да изглежда безкраен, а електронните масмедии да се наричат „национални“. Национални са само по име. Да сте чули литературно четене по телевизията или по радиото? Да са Ви поискали разказ или есе, да сте видели нов български филм? Не че нищо българско не се показва, но то е така оскъдно, случайно и символично, че не върши никаква работа.

— На немара ли се дължи това според Вас, или на професионална непълноценност?

— Нито на едното, нито на другото. Струва ми се, че затриването на родната литература, култура, национални ценности и пр. е промислена, макар и необявена „политика“. Не е никак случайно и това припряно прекрояване на учебните програми в училищата, прогонването на Вазов, Йовков, Захари Стоянов и Талев, чиито най-сочно национални произведения като „Под игото“, „Епопея на забравените“, „Записки по българските въстания“, „Железният светилник“ — повече няма да бъдат изучавани.

— Факт ли е това или само проектопрограма?

— Проектпрограма, която утре ще бъде факт, докато зашеметеният от немотия българин е изцяло зает с физическото си

оцеляване. Аз дори мисля, че и анархията в страната не случайно трае вече толкова години, защото само в обстановка на хаос отродителните в образованието ни операции върху младежта могат да бъдат извършени незабелязано... На всичко отгоре нанася се нов удар върху родното училище, като се прогонва от него отечествената история. Отсега нататък ще се учи Обща история 240 часа в годината, а Отечествената — само в 20 часа! За Ботев, Левски и Раковски ще има по няколко думи, Възраждането — най-мощната проява на българския национален дух — ще върви в един урок от 40 минути.

— **Чудя се, като Ви слушам, как би могло да се квалифицира това „изтегляне“ на класиците и произведенията им от учебните програми. Това е чиста глупост!**

— Не е глупост, а най-дръзкото покушение срещу българщината. „Под игото“ и „Епопея на забравените!“ се изучават в училищата ни от сто години насам, а нито едно етническо сблъскване през това време не стана. Мирно и кротко са си живели турци и българи, коляно до коляно, синор до синор, и не се случи нито сбиване, или погром, макар че и турци, и българи са чели и рецитирали в училището „Епопея на забравените“.

— **В произведенията на Вазов и Захари Стоянов няма капка омраза към турците като народ.**

— Драго ми е, че и Вие, като изследовател на З. Стоянов, сте го забелязали.

— **А изходът? Къде виждате изхода?...**

— Изходът е в съпротивлението ни срещу опитите да бъдем духовно претопени в световния казан, но малцина се досещат, че сме затънали до гушата в тоя казан. Огледайте се и по улиците на вашия Ямбол, ще видите чуждоезичните надписи, които са барометър за непоносимата степен на нашето чуждопоклонство!

— **В Родопите стават тревожни събития, засягащи българското самосъзнание. Някои процеси от демографско, верско, гражданско естество изглеждат неуправляеми.**

— Не съм съгласен с Вас, че някои от процесите от демографско, верско и гражданско естество изглеждат „неуправляеми“. Точно сега и именно сега те се управляват в буквалния смисъл на думата, и то най-неуморимо и дори ожесточено, но не от нас, а от други. Не случайно в Родопите, в които никой доскоро не стъпваше, сега се организира

семинар подир семинар на подобрани уж специалисти които са взели на прицел „Езика на помаците“ и се опитват да го научно легализират като език напълно самостоятелен от българския. И в тези лъженаучни конференции вземат участие хора като президентския съветник Михаил Иванов, който от специалист по ядрена физика, изведнъж се пренагласи в отчаян филолог. Не знам дали същият се подвизава по тези конференции като съветник на президента (нямам доказателства), но участието на този човек в опитите да се разломят помаците, или поне да се обособят като самостоятелна етническа раса — не са никак случайни.

— **Може ли писателското перо да помогне за преодоляването на тези процеси или заблуди?**

— Празна работа е, ако се надържаме на писателското перо. Първо, малко са литературните творци които смеят да се докосват до тази болезнена материя, защото тя бе нарочно свързана с кърджалийските „възродителни“ процеси и по този начин е силно криминализирана. Това с „перата“ е бавна работа: докато се напише, докато се публикува, докато се намери читател да го прочете — другите си свършват работата много по-бързо, дори светкавично. На един човек да се подпали плевнята, собствениците на всичките останали плевни са вързани в кърпа и може да ги записват за каквито си искате. И бъдете сигурен, че турчин няма да свърши паленето на „плевнята“ — достатъчно кандидати сред българите има за това. Събитията хвърчат, процесите текат, с никакви разкази не могат да бъдат повлияни или догонени, още по-малко предотврати, ако не се пробуди държавното присъствие в българомохамеданските райони. Ето пример с гроба на Левски: що полемики се изписаха по този въпрос, що книги и сборници, и въпреки че няма вече съмнение къде е този гроб, официалното му обявяване е все така далече, както по време на неговото откриване и след това — моментално закриване...

— **Вие наистина ли смятате, че след издадените три книги за гроба на Левски — включвам и документалния сборник, издаден заедно с Г. Тахов, въпросът е приключен?**

— От научна гледна точка въпросът е наистина приключен още с решението на БАН от 24 април 1986 година. Но политически не е приключен. Левски е най-големият ни национален герой, но я ми кажете, защо не слагат образа му на банкнотите? Защо най-висшите

държавници отбягват да се появяват на свързаните с него юбилейни тържества. Защо в учебника по история за десетите класове, който се появи миналата година, „тъмното турско робство“, както се наричаше то някога, се е превърнало в едно едва ли не светло „присъствие“ под ловкото перо на новите фалшификатори на миналото ни? И защо тъкмо в този учебник за десетите класове темата „Левски“ е претрупана в двайсетина реда? Левски е барометър страхуваме ли се от него и от неговия гроб (както беше по времето на тоталитаризма), то означава, че или старият тоталитаризъм се е опазил непокътнат, или нов, пофанатичен, го е заместил.

— Как си обяснявате сега наблюдения нихилизъм у българина към езика му, към миналото и строителите на държавата му?

— През изтеклите 40 години огромни усилия бяха посветени на изкореняването на националното самочувствие на българина в името на „класовия патриотизъм“ и „социалистическата интеграция“. Обявиха родолюбието за шовинизъм, и успяха — кое с помощта на училището, кое със съдействието на културата да го пречукат. Българинът вече не се гордее, че е българин, а това означава, че той е наполовина заклан. Затова така лесно се поддава на новите усилия да бъде духовно претопен в големия световен казан на така наречената „попкултура“. По-рано имахме здрава селска маса, която не се поддаваше на подобни претопителни операции, но в момента селяните у нас са едно застаряло малцинство и не е вече най-мощната опора на българщината, каквото е било. В същото време вгражданените (урбанизираните) селяни, загубили всякакъв инстинкт за национално самосъхранение, дават мило за драго само и само да не приличат на българи.

И фирмите на чужди езици пишат, и като маймуни подражават, и какво ли не правят! Нихилизмът започна да се очертава като национално бедствие. Кой народ си самосъбува гащите, както го правим ние. Извинявайте за неделикатния израз, но за голямо съжаление, това е истината.

— Ако зависеше от Вас, какво бихте направили, за да излезем от духовната и икономическа криза, в която трета година вече се въртим?

— Едно-еднично нещо бих се опитал да направя: да се възстанови редът и законността в тази страна, където престъпниците се разхождат като барони, а анархията и страхът изсмукват всичките ни сили. Това е проблем номер едно, заедно с това е и проблемът, чието решаване най-дълго се бави. Заинтересовани са изглежда могъщите световни сили хаосът да продължава, защото на известни среди той създава чудесна сгода да свършат своята пъклена работа. Имам предвид не само стремежа за бързо и на всяка цена забогатяване, който мнозина стари и нови властници проявяват, но и стремежа на враждебни на държавата ни сили да я омаломощят и поставят под свой контрол.

— **Не мислите ли, че ако тази работа с анархията е лесна, други биха я вече направили? Мнозина дори опитаха: имам предвид изявленията на един министър-председател и на един министър, че ще се справят с корупцията и престъпността.**

— Това бяха изявления, но мога да ви уверя, че никой сериозно не се е опитвал. Ключът за ликвидирането на престъпността е в парламента, който би трябвало да развърже ръцете на полицията с радикални, бързо поднесени закони. Но именно това не се прави и тъкмо тези най-очаквани закони най-дълго се точат.

— **Необходими са много нови закони, кое по-първо?**

— Първо, най-важните, то е близко до ума, но там е работата, че мнозина от парламента нямат от това изгода. Ако имаше желание за справянето с престъпността, средството е известно. То е използвано още във времето на римляните от Помпей при ликвидирането на пиратството. Използвано е и от Стамболов при разгромяването на следосвобожденското разбойничество. От кого ли не е използвано.

— **Но за какво става дума, наистина?**

— За нещо много просто. Да се даде правото на органите за борба с престъпността и техните тайни сътрудници да си разпределят десет процента от разкритите фискални престъпления, включително в данъчната сфера. Това да е право и на съответните данъчни органи. Конфискува се, да речем, старинно съкровище, което е на път да бъде изнесено или унищожено — 10 на сто за юнаците, които са го спасили. Така бедната полиция и администрация, ангажирана в борбата с престъпността, ще получат много сериозни стимули да действуват и дори да рискуват. Но щели да забогатеят — нека. Но поне ще могат да

се въоръжат и обзаведат с бързи коли с полицейска техника. Хиляди хора ще бъдат готови тогава да сътрудничат на полицията в разкриването на престъпленията. Но всичко това трябва да се облече в „нормативен“, както се казва, акт на парламента, да се развържат ръцете и на правосъдието бързо да съди, дата предвиди конфискация на имуществото на престъпниците. Така ще се противопоставят силни правонарушители на още по-силни преследвачи, а шансовете за парични облаги ще вдигнат в атака най-умното, ловкото, кадърното. Това е начинът и за събиране на стотиците милиони несъбрани данъци — несъбрани, защото облагаемите доходи се укриват, рушветът играе и администрацията е парализирана.

— **Минава мм нещо през ума: не е ли възможно, когато някои политически сили им се иска да доведат нещата до диктатура, да удължат периодите на хаос и безредие, за да му дойде на обществото до гушата и да каже народът „я дайте една силна ръка“ да ни оправи, пък демокрацията да върви по дяволите...**

— Такъв сценарий е стотици пъти разиграван досега в световната история, включително и у нас. Да не мислите, че 19 май 1934 година дойде случайно? Десетилетните партизански борби бяха така изтощили, подкопали държавната икономика и самата държава, че единственият изход бе да се ликвидират партизанството и се сложи край на бъркотията.

— **Но това се осъжда сега като покушение срещу демокрацията?**

— Ако може да се нарече демокрация да ходиш бос да, викаш „горе“ и „долу“ по митингите, а хитричките по същото време да обират каймака на властта — тогава не възразявам да се говори за „покушение“. Преживяхме го това време след 1934 година и знаем какво стана подир преврата: производството скочи над три пъти в сравнение с предишните 30 години и държавата за пръв път от Освобождението стъпи на краката си като държава. Чета в новоиздадените сега Нов учебник по история на България за преврата на 19 май и виждам, че е горе-долу точно, но абсолютно никаква информация не е поднесена, поне отчасти за икономическия разцвет на държавата в периода 1934–1942 година. Никъде! И си въобразяваме, че пишем история. Историите, както ги пишем — едно напишем две премълчим — никак не служат на истината. Затова се издават у нас

история след история, една от друга по-фалшифицирани и манипулирани, както е случаят със „Записки по история на България“, предназначени за десетите класове на училищата, които влязоха в обръщение миналата година. Там пък цялото петвековно османско владичество е обявено за едно „плодоносно“ присъствие, пример за дружба между народите и различните вероизповедания.

— **Много далече отидохме, нека да се върнем към културата.**

— Безсмислено е, няма защо да се връщаме... То е все едно, когато някой удря с топора в дънера на едно дърво ние да се опитваме да спасяваме шумата.

— **Интересно, имате ли в тези мрачни времена някаква мечта?**

— Имам... Имам едно силно, макар и неосъществимо желание да основа фондация, примерно казано „Затворено общество“. И бих го направил, ако имах достатъчно пари. Една фондация, която да се занимава само с набирането на свързаната с оцеляването на държавата ни информация: къде, кой какво ни крои; коя от многобройните фондации с какво всъщност се занимава. Кой и защо ги е създал? Би ми се искало да знам, например, кой дава финансите (а и парите) за цепенето на земеделската партия. Имах случай да зърна един от „офисите“ на нейните филиали. Порази ме смайващият блясък и веднага си помислих: кой хвърля тука тези пари? С каква цел? В момента нямаме държавно разузнаване, армейското беше и то разгромено, все още не знам имаме ли армия. Не известно, както чувам и чета по вестниците, къде изчезват взетите в заем долари, каква е крайната истина за „Нефтохим“. Стотици процеси се подхванаха, нито един не е завършил. За десетки партийни лидери се говори, че са си натъпкали джобовете — никой не си е подал оставката. Следи ли някой кой какво ни крои отляво и отдясно? Любопитно е също така, кой от достопочтените законодатели изравни данъците на порнокнижнината и сериозната българска литература, че да му издигнем паметник. И в чия ръка е брадвата, която съсича нашето бездруго осакатено през последните десетилетия образование. Кой плаща на историците-манипулатори и т.н.

— **И за какво ще използвате тази информация?**

— Ще я обнародвам в един безплатен бюлетин — да знае народът и да си отваря хубаво очите, защото само светлината е, която

плаши вампирите. Няма друг начин за прочистване на живота ни от гнилостта, която го обхваща и рисковете, които го застрашават. Информационният мрак е нашата гибел, затова се води тази пуническа война около могъщите „масмедии“, кой да ги пипне. Но да свършваме, че край няма...

— **Какво бихте пожелали на читателите в Бургаския край?**

— Да са живи и здрави и да помнят народната поговорка, че на вълка вратът му е дебел, защото си върши работата сам.

в. „Черноморски фар“ — 18—19.VI.1993 г.

КОЕ НИ ВЗРИВЯВА?

— Чрез пътуванията и срещите с природата и хората Вие почти винаги сте „при извора“. Там ли е спасението?

— Срещите с природата и хората за писателя е същото, каквото е кислородът за подводничарите. Те обогатяват и допълват жизнения му опит, сблъскват го с образи, теми и проблеми, припалват творческата му фантазия. Това е стара, отлежала истина.

— **Българинът като че ли страда от наследствена болест — непоносимост към критиката. И не само че не желае да се лекува, а става все по-отмъстителен и жлъчен. Вашето мнение?**

— Мисля, че това, което казвате, се отнася по-скоро за оня българин, когото причисляваме, криво или право, към категорията на интелектуалците.

Българинът с претенции. Неговото самочувствие е много крехко, самият той е като рохко яйце, затова се пази от каквото и да било докосване на критиката.

Безкрайно чувствителни са на тази тема хората на изкуството — артисти, писатели, композитори, художници, които живи се изпояждат понякога от завист. За повечето от тях всяка критика е покушение, а проявите на самокритика са голяма рядкост. Но пак казвам: това е присъщо на интелектуална... [???

Финала:

събрание си купува нови автомобили и обзавежда триста кабинета, няма страшно. Може пък да е намерило съкровището на „Царичина“?

в. „Дума“, 14.VII.1993 г.

„УСИЛИЯТА ЗА РАЗДЪРЖАВЯВАНЕ И ОТРОДЯВАНЕ ВЪРВЯТ РЪКА ЗА РЪКА...“

— **Напоследък телевизията измести личността на писателя от обществения живот. Участието на книгата във формирането на общественото мнение взе да става все по-незначително. Така ли е?**

— В ерата на телевизията все по-малко се чете. Това е световно явление. Четенето изисква усилие, а телевизията ти поднася „сготвена кашичка“ — както бабите я натикваха някога в устата на малките деца. Въпреки това книгата си остава стожер на духовната култура. И не телевизията, а литературата е, която определя духовната самобитност на един народ. И заедно с другите изкуства му дава лице пред света.

— **Но пък, съгласете се, телевизията започна да конкурира разните пиратски видеофилми, някак си е „по-раздвижена“.**

— Вижте, по едно време 80% от телевизионната програма беше запълнена от съкрушителни „екшъни“: кръвопролития, насилие и ужасили тъй наречените „лимонадени“ серии. И затова, както казвам, че масмедииите ни мачкат, имам предвид обезбългаряването на програмата, отсъствието на собствената ни култура, литература, фолклор и т.н. Телевизията сега е главно в услуга на бизнеса и на политиката, нищо национално в нея не остана или е така незначително, че не заслужава да се брой. Тя е всъщност предоставена на управляващите партии, на техни представители да се изреждат да говорят и рядко се появява някое независимо гледище, а непартийните хора в България са мнозинство. Програмите, свързвани със селото, почти се изпариха. А толкова проблеми напират там, но никой ле се тревожи за това.

— **Нима ще отречете, че българският селянин се пробуди политически?**

— Не, не, напротив! Но съм сигурен, че тези заяждания със селяните по радиото, съчинявани от полуграмотни журналисти и стихоплетци, се превърнаха в нещо като „линия“, която цели разцепването ни на селяни и граждани. Нали всичко е ударило на

цепене, текнала е в нечия глава, изглежда, идеята да се разпердушени и народът на селяни и граждани, да се впръска старата омраза към селяните, десетилетия поред смятан за класов враг, а сега — за потенциален електорат на БСП. А истината е една: селянинът просто няма време да се занимава с всички заяждания по негов адрес.

— **Сериозно ли говорите?**

— Напълно сериозно. Усилията за раздържавяването на държавата в момента вървят заедно с отродяването на българина от българщината.

Анархията, която трае вече трета година, трябва да е някому нужна, необходима, затова и сцеплението между селяни и граждани трябва да се разруши, затова се и пречи на опитите на селяните за сдружаване.

Занесох статия в един вестник и гледам зачеркнали думата „коопериране“, заместили я със „сдружаване“. Питам редактора защо. „Да не дърпаме, казва, дявола за опашката, да не дразним общественото мнение с такава една ненавистна дума, която действа на известни среди като червено на бик“. Доживяхме значи и думата „кооперация“ да се смята за мръсна дума! И защо е всичко това?! Ако това не е примитивизъм, ако това не дивотия — здраве му кажи!

— **Нали все пак вече има правото да се разпорежда със собствеността си?**

— Да се разпорежда — още не. И точно затова ми се чини, че отношението към кооперацията има по-дълбока мотивация: самичкият селянин е лесна плячка за търговците и търговските монополи дори когато се нарича с достолепното име „фермер“. Практиката го е доказала, че ако трябва сам да произвежда, търгува и преработва — това е доста загубена работа. Нашите нови задокеански и европейски „партньори“ нямат сметка от силно българско земеделие, когато те самите се чудят какво да правят със собствените си купища непродадени продукти.

Като пътувах из страната, видях сграда — двуетажна — за милиони. Със свалени от покрива керемиди, за да бъдат разпродадени за нищо пари. Изоставена да се срути, защото в нея се помещавало някога седалището на ТКЗС. Ето на това се вика върлуващ фанатизъм. И колкото опита бяха направени да бъде спряна тази разсипия — пропаднаха. Най-опасно за България е развихрилата се партизанщина,

която все повече измества едва проходилата демокрация и създава хаоса в страната.

Старата зловеща партизанщина, която се завръща още по-лакома, безогледна и продажна, за да ни разедини, разкъса и омаломощи. Това е сега главната опасност за България. Не икономическата криза. При подобна партизанщина демокрацията е обречена...

— **В България няма демокрация?!**

— Може да се говори за демократични промени. Фактът, че парламентът работи, е елемент на демокрацията. Фактът, че е възможно интервюто, което правим с вас, да бъде обнародвано, също е доказателство, че има свобода на словото. Че нещо у нас се е променило към по-добро. Но оттук нататък нещата не са помръднали. Фактът, че в новия Кодекс на труда има един член 328, по силата на който всеки началник може да уволни всичко, което е под него, без да е предвидена каквато и да било възможност на уволнения да се защити...

Подобно обезправяване на личността никъде го няма.

Да приключваме. Всичко за което беседвахме — разстроената работа на правоохранителните органи и много още, за което не си казахме, говори за едно: демокрацията в България все още прохожда. Като мислене и поведение сме твърде далеч от истинската демокрация.

в. „Новини“, бр. 146 (182) — 29–30.VII.1993 г.

НАТИСНЕШ ЛИ БЪЛГАРИНА, ДУПЕ ДАВА. ОТПУСНЕШ ЛИ ГО, ДУПЕ ИСКА

— Г-н Хайтов, потресохте ли се, като дадоха Вапцаров за тема на изпита по литература?

— Толкова потреси минаваха над главите ни, че трудно се изненадвам. Но дори да се окаже, че е квесторска грешка, с нищо не мога да си обясня включването на Вапцаров в изпитния репертоар след това джафкане по негов адрес, което размъти главите на мнозина. При тези разпалени около Вапцаров страсти не биваше да се инквизират учениците.

— Сигурен ли сте, че няма да ви се наложи да пишете нови „Диви разкази“, в които героите ви да говорят на турски?

— Разбирам какъв е подтекстът на въпроса ви, но няма такива изгледи. Говоря за изгледите да се възстанови отново владичеството на Османската империя върху страната ни. Не виждам по какъв друг повод би се наложило на един български писател да пише разказите си на турски.

— Интересно, защо смятате това за невероятно, след като един турски президент, не много отдавна напомни за турското — да го наречем „присъствие“, в нашите земи?

— Няма случай досега в историята на човечеството някой някога да е възстановил една рухнала империя. Изглежда, че съдбата веднъж създава случая за основаването и възхода на една империя. Ако можеше да се възстановят империи, англичаните първи щяха да го направят — те не са нито по-изостанали, нито по-малко чевръсти от турците. Освен това да хукнеш с оръжие да превземаш България, би могло само ако континентът е населен вместо с европейци — с таджики, татари или узбеки. Не говоря за отношението към една подобна военна „операция“ на съседите ни и останалите зад тях християнски общности, Натъртвам на „християнски“, защото нагриващите сега конфликти в света са предимно на религиозна почва и ако се случи нова световна война, тя ще възникне в противоборство с

накипяващия, както е прието да се казва, фундаментализъм. Цяла Африка е в постоянен кипеж от това сблъскване — сега, в момента. Отделно пък генералното сблъскване, което зрее между просъветските и войнствените мохамедани... Вярно, че имаме в Турция светска власт, а не религиозна, както в Иран, но никой не може да каже отсега как ще се превърти съотношението между едните и другите в едни бъдещи избори, кои ще вземат връх, а и как би се отразило това върху политическата сигурност на самата Европа.

Един успешен преврат в Египет например на фундаменталистите и цялото равновесие в нажежения Изток отива по дяволите. Не говоря за Алжир и за доста по-близките проблеми, свързани с войнстващия ислям в пъпа на Европа. Позволявам си тези подробности не защото ви откривам нещо ново — това, което разказвам, е публична тайна. Но не чак толкова публична е тайната, че сега в България нарочно се укореняват слуховете за скорошното „идване на турците“, за да се поулесни повторната ислямизация на родопските българи-мохамедани, което се върши в момента, без това особено да е обезпокоило отговорните власти (изключвам главния прокурор Татарчев). Направеното не е кой знае колко, но е все пак някакъв отпор, та се вижда, че държавният ни механизъм все още мърда.

— Понеже се докоснахме до националната сигурност, как си обяснявате факта, че НАТО, и Атлантическият пакт все още се въздържат да ни включат в своята отбранителна система? Ако Европа се интересува от нашата съдба по съображенията, които изтъкнахте, защо не желае да поеме отговорността за нашата териториална цялост?

— Просто не им е политически изгодно в момента да се усещаме гарантирани. По е добре някъде да ни стиска цървулът и да отвлича това вниманието ни, докато улегнат новите икономически взаимоотношения и механизми, включително взаимоотношенията ни със съседна Турция.

— Вие често пишете за обезбългаряване на духовната ни сфера, за отродяването от традиционната култура и литература от традиционните национални ценности и дори за откровени опити да се тушира, меко казано, националното ни съзнание. Подозирате ли, че това е координирана политика на държавно равнище и че

тя също е в услуга на тактиката със „стискането на цървула“ — да се възползвам от вашия израз?

— Неведнъж съм се изказвал по тези проблеми, рискувам да се повтора, но не ми връзвайте кусур, защото са важни и повторението им не е беда. И така координира ли се отродителната политика в България? Всички признаци са налице, че тя е отлично съгласувана. Резултатът е широкомащабна отродителна операция по всички направления за взривяване, може да се каже и за „забърсване“ духовната сфера на българина и подменяне на националното му самосъзнание с ново „европейско“, световно, т.е. космополитично, доколкото е оцеляло то от предишните опити за „интернационализирането“ му в рамките на бившата „братска социалистическа общност“.

— Казахте „признаци“ — какво имате предвид?

— Имам предвид оповестената от преди около година и половина нова принципна линия на българското училище — да се коват там бъдещи граждани на света, а след това българи. Преди беше „граждани на социалистическата общност“ (по Червенково време, а и доста по-късно), а сега — „граждани на света“. Не по врата, а по шията.

Сами разбирате каква е разликата, или по скоро, че няма никаква разлика между старите и новите идеологически цели за отродяване на българина чрез пресушаването на национализма като основен грях. Ако има някаква разлика, тя е, че по-рано отродителите бяха навързани на една ясла, сега на по-друга.

— Не отивате ли твърде далеч?

— Не по-далече от онова, което открито обяви в изказване по радиото един от съветниците по националната сигурност в президентството. Той каза, че национализмът в армията трябвало да се изкорени. Не си спомням тази ли бе думата, или бе друга, но за смисъла не бъркам. Вие ми кажете що за армия ще имаме, ако това бъде наистина направено, и за какво биха рискували живота си нашите младежи при една война, ако те изпитват към страната, която ще бранят, презрение, а не любов? Ето, затова отродителите се окопават в институциите, свързани с младежта, и на първо място с придобилото печална известност Министерство на образованието и науката.

— **Вероятно имате предвид евангелизацията на училищата което се разискваше неотдавна по телевизията...**

— Евангелизацията е само епизод, но я попитайте (вестникът ви има възможност да отпрати този въпрос към министъра на образованието) кое наложи да се съкратят определените в учебните програми часове за изучаването на родната история от 140 на 22, докато часовете за чуждата история нараснаха на 260? Защо се предвижда (от 1995 г. нататък) премахването на родната история като учебна дисциплина в гимназиите? Какво наложи в една от новите проектопрограми за литературно образование (чието легализиране се очаква всеки момент) знаменитата книга на Иван Вазов „Под игото“, „Епопея на забравените“, „Записки по българските въстания“ от З. Стоянов, „Индже“ от Йордан Йовков и пр. да бъдат извадени от обращение и да се изучават вместо тях (в 5 клас) „Тримата мускетари“, приказки за таласъми, върколаци и творби на автори, чиито имена чуваме за първи път?

Не че „Тримата мускетари“ е вредно да се чете, работата е защо тъкмо произведенията, чрез които се е всаждало национално съзнание в главите на младите българи от сто години насам, се бракуват тъкмо те? Не говоря за учебната стратегия в новите проектопрограми, която ликвидира абсолютно всички възможности за възпитание в българщина чрез предвиденото, пренагласено литературно и осакатено историческо образование. Осуетяват единствените възможности за заквасването на учениците с българска „мая“.

— **Какво по-точно разбирате под осакатено историческо образование, намалението на часовете ли само, или и нещо друго...**

— Намалението на часовете е един погром, какъвто завоевател дори не би го направил, но то е спретнато и с „нов прочит“ на българската история и особено на османския ѝ период, което е вече завършено и материализирано в „свитъци“ за изучаване в десетите класове. Прочетете ги тези свитъци и ако намерите някъде употребена думата „робство“ или „рая“ със съответното ѝ разяснение, обадете ми се да ви поискан прошка. „Робството“ е химически изчистено и заместено с продуктивното съвместно съжителство в „контактната зона България“ на две взаимно оплодяващи се вери и култури като исляма и християнството и т.н.

С подобни „нови прочити“ сега всичко се обръща с главата надолу и дори в красивите нови букварчета. Някакво обръщане беше съвсем необходимо — облекчаването на програмите от стария идеологически баласт, но аз говоря за изтърбушването им от всичко самобитно българско.

— Само в Министерство на образованието и науката ли става това?

— Подобни отродителни операции се извършват и в Университета от някои научни работници при Катедрата по етнология, които се заеха с родопските българи мохамедани, за да се установяло наистина ли езикът им е български, или някакъв друг! И се върши това със средства и от държавната хазна, вече са налице и първите публикации...

Върху българите мохамедани сега се лепят като мухи на мед какви ли не асоциации и фондации и наши, и чужди, карацисани, само един Господ знае кога изникнаха и колко бързо се привързаха към родопските „етноси“.

— **За религиозните секти ли намеквате...**

— Сектите са друга филоксерата. Първите от тях проникнаха със съизволеното на тогавашната министърка на културата. След това тая преинтересна за някои чиновници работа премина и в Министерството на образованието, където се развихря в момента тихата „пустинна буря“ на вероучителна почва. Макар че това със сектите е само епизодче от другата „пустинна буря“, която опустоши културата: българското кино, българската драматургия, погубва се родната книга с унищожаваните я данъци — коронния номер на Министерството на културата, изигран с помощта на парламента; и най-сетне, разпалването на разврата чрез порнографията — имам предвид тихите приоритети, на които тя и сродната ѝ книжнина се радват.

Свържете го всичко това с американските и американизирани „екшън“ програми на радиото и телевизията; с намножаването на толкова много чужди университети и училища, което неминуемо ще е за сметка на издръгавелия български език, и ще имате представа какви циклонални вихри са се извили над татковината наша България.

— **Така и така говорим за България, има ли тя национална идея и как може да бъде формулирана?**

— Върховенство на Отечеството. Да го носиш в сърцето си, а не в дебелото си черво и да си готов да се пожертваш за него. Това е най-старата национална идея, най-старият национален идеал, откакто има на света родове, племена, държави и нации.

— **Какво направиха новите политици, та повечето българи казват, че „всички са маскири“?**

— Бръкнаха в очите дори на най-добронамерените. Нямам предвид само корупцията, то е световна зараза. Но да пропилява един парламент милиони за доставка на мерцедеси и обзавеждане на стотици кабинети при една съвсем опразнена хазна, която не може да осигури средства за доставка на лекарства — това не е просто пражосничество, а цинизъм. Дебелацина, която кара дори най-благочинните хора да побесняват... Стотици мрат поради липса на лекарства, а те, господата — продават салтанати! Сигурно има и честни хора в този парламент, чудя им се как не повдигнаха глас.

— **Очаквахте ли, че така ще изглеждат след години бившите дисиденти, които поканихте у дома си веднага след десети ноември?**

— Жена ми ги беше поканила, не аз. Бях в Асеновград и като се върнах, оставах 45 минути до събранието. А колкото за промяната у хората, никого след това не съм виждал, за да ви кажа малко ли или много са се променили.

— **Какви черти от българския характер извади на показ демокрацията?**

— И демокрацията, както и диктатурата вадят на показ най-лошите черти, защото демокрацията и свързаната с нея свобода, при нашия горещокръвен характер, почти винаги се израждат в слободия. От Димо Казасов съм го чул, да ви го предам: „Натиснеш ли българина, дупе дава. Отпуснеш ли го, дупе иска.“

С всичките резерви към тази драстична характеристика трябва да се признае, че има в нея и нещо вярно. Всичко онова, за което си говорихме досега с вас, е в една или друга степен свързано с тази чертица на българина. Добре че има в него и други, по-инакви, които ме карат все пак да вярвам в него и в звездата на България.

в. „168 часа“, бр. 31 — 2.VIII.1993 г.

ДА МОЖЕШЕ ДА ДОЙДЕ ПОМПЕЙ ИЛИ ПОНЕ СТАМБОЛОВ

Хаосът и престъпността са желани, защото по един начин се държи ошашавен от произвола народ, а съвсем по друг — в обстановката на законност, спокойствие и ред.

Трета година вече — хаос, и краят не му се вижда. Прочетох във вестника, че за петте изтекли месеца на тази година престъпленията са се увеличили с 92 процента — два пъти повече от миналата година. На всичко отгоре от изказването на министъра на вътрешните работи по телевизията се разбра, че над сто хиляди от заловените в престъпления около четвърт милион граждани си бродят на свобода. Шепата следователи (те са горе-долу колкото служителите в Народното събрание) изнемогват под тежестта на купищата преписки, но „апаратът“ им си стои все на същото равнище. Наказателните процеси в съдилищата толкова предпазливо се придвижват — по процедурни и не зная още какви причини, че в Благоевградско например миналата година не е приведена в действие нито една присъда.

Известно е, че хаосът е някому изгоден, той е всъщност мътната вода, в която знайни и незнайни рибари са се юрнали да хващат риба в разградения държавен гьол, а и не само от него. Навярно затова бяха овреме закрити такива неудобни институции като „Държавен контрол“, който можеше сега, съответно обновен, да върши много полезна работа. Упорито се бави създаването на Върховна сметна палата, за да контролира делата на висшите финансови институции, в това число и на Министерство на финансите. И се чудим след това защо долларите заеми потъват като вода в пясък. Разнебитени бяха в една или друга степен и армията, и полицията. Забърсано беше (връх на разрушителната дейност) дори военното контраразузнаване. Срината беше мрежата на тайните осведомители, обслужващи криминалните служби. Понятието „осведомител“ (без разлика на целите) беше така умишлено зацапано, че дълго системата ни в това отношение ще куца с двата крака. Сега се разкриват едно десетина процента от

действително извършените престъпления, между другото поради липсата на осведомители, а полицаите — явни и тайни, неизменно се наричат в печата с хулното прозвище „ченгета“.

Разбира се, че това можеше да се предварди. У нас не избухна нито гражданска война, нито революция, които да разрушат предназначенията за гражданската ни защита полицейска и правозащитна система. Тя можеше да бъде приспособена към новата политическа обстановка. Точно така, както в Испания след смъртта на Франко, цялата държавна „апаратура“ продължи да си върши работата, без каквото и да било видимо „разграждане“. (Осъвременяването на тези институции стана постепенно и почти незабелязано.) Попречи ли това да се извърши преходът от „франкизма“ към последвалото я социалистическо управление? Едва ли щеше да попречи и у нас, но вероятно известни среди са се опасявали, че при една добре запазена правозащитна полицейска система преразпределението на националното богатство ще се проточи и затова властниците и отляво, и отдясно сметнаха, че е по-добре да я пратят по дяволите.

Резултатът е налице: вместо законите сега действат юмручното право, рушветите, грабежите и спекулативният бизнес, за които няма и едва ли ще се намери преграда. Малка част от управленческата върхушка не е още въввлечена в корупцията, останалото се намира във водовъртежа на грабежа (римата е случайна). Кошмарното е, че ние, потърпевшите данъкоплатците, като че свикнахме. Не забелязвам да се реагира на разкритията, които някои от по-независимите вестници правят за корупцията във висшата сфера.

Нито една парламентарна комисия, натоварена с разчистване на тъмните сделки, не е завършила работата си, за да последва някакво възмездие. Нито едно сериозно публично обвинение в тъмни сделки и престъпление не бе последвано от обвинение и съд! Ако в парламента се „работи“ по този начин, какво по-различно би могло да се случи вън от парламента? Малцина осъзнават, че и изборите, все едно скорошни или по-далечни, могат да се превърнат само в придатък на хаоса, ако преди това не му се сложи някаква спирачка.

Възможно ли е възстановяването на реда и овладяването на коварните процеси, които надуват престъпленията? Историческата практика ни дава основание да твърдим, че това е напълно възможно. Нужно е парламентът да гласува закон, с който да се даде право на

полицаяте и тайните им информатори, съответно и на данъчните администратори, да получават 5–10 на сто от постъпленията в бюджета, произхождащи от разкрити закононарушения, тъмни сделки, укриване на данъци, частни спиртоварни, от спекула с ценности на културата — златни пари, старинни монети, съкровища и пр. Така бедната полиция и администрация, ангажирана в борбата с престъпността, ще получат много сериозни стимули да действат и да рискуват. Но щели да забогатеят! Нека! Поне ще могат да се въоръжат и обзаведат с бързи коли и с полицейска техника. Хиляди хора ще бъдат въввлечени в разкриването на престъпленията. Така ще се противопоставят силни правонарушители на силни преследвачи, а шансовете за парични облаги ще вдигнат в атака най-умното, ловкото и кадърното. Това е една от най-сериозните възможности за събиране на стотиците милиони несъбрани данъци — несъбрани, защото рушветът играе, а администрацията или е подкупна, или парализирана.

Разбира се, трябва да се помогне и на следствието: да се освободи от дребните закононарушения, да се развие системата на полицейските следователи, както е във всички по-напреднали страни. (Така беше и у нас преди 1944 година). Страхът от полицията, че щяла тя да се претовари от много правомощия и да се изплъзне от контрол, е празна приказка за наивници.

Нищо не гарантира, че човешкият материал в полицията е в качествено отношение по-негоден от този в следствието, съда, а пък, ако щете — в парламента.

Вярно е, че това са извънредни мерки, но какво от туй? Който е чел по-внимателно историята, вероятно знае, че с подобни извънредни мерки великият Помпей е успял да ликвидира пиратската напаст в Римската империя. Използвани са подобни средства (процент от постановените конфискации) и от Стамболов. Би трябвало да се предвиди в закона и конфискуване на средствата, с които се вършат престъпленията — автомобили, оръжия, съоръжения, включително конфискуване на имуществото, придобито от престъпна дейност. Опре ли до парата, всеки би се замислил. Изобщо ключът е в парламента, а тъкмо там един господ само знае има ли още здраво място и колко е. Да не се забравя, че хаосът и престъпността вършат чудно хубава работа и на някои могъщи задгранични сили. Било на тези, които се стремят да завладеят пазар, било на други, които са взели на прицел

нашата духовна самобитност, защото по един начин се държи един ошашавен от произвола народ, а съвсем по друг — в обстановка на законност, спокойствие и ред.

Цялата работа е накъде ще наклонят интересите на кинотворците и овързаните с тях явни и тайни кръгове. От това ще зависи в крайна сметка дали сериозно ще се борим с хаоса, или ще маркираме само добро желание и ще го захранваме, докато има какво да се граби.

в. „Денят“ — 5.VIII.1993 г.

ПОНЕ ЕДИН ГРОБ ЦАРСКИ ТРЯБВА НА БЪЛГАРИЯ

— Г-н Хайтов, известно е, че през август 1993 г. се навършват 50 години от внезапната кончина на бившия ни цар Борис III. Предвидено е по този повод да се положи в Рилския манастир сърцето на Царя. Вие сте се занимавали с гроба на Левски и с идеята за неговото възстановяване, какво бихте казали за царския гроб?

— Ако сегашната ни власт действително е демократична и желае да се разграничи от зловещото наследство на миналото, тя сама би трябвало да организира полагането на царското сърце в първоначалния му гроб да стане с подобаващ най-добър за случая ритуал. Слава Богу че поне сърцето остана запазено по една случайност, така че гробът няма да е символичен, а действителен.

— Би ли могъл да се уважава народът ни, без да има запазена историческа памет?

— Това, което казвам за сърцето на Царя, просто не се нуждае от коментар. И дълбоко съм убеден в това. Аналогични са въпросите и с гроба на Апостола.

— Вие имате идея да се направи нещо подобно и с Левски?

— Да. Понеже костите на Апостола, разкрити в олтара на църквата „Св. Петка Самарджийска“ на 30 май 1956 година, са укрити или унищожени, гробът му би могъл да се възстанови, като се сложи урна, съдържаща част от добре запазените му коси. В специална климатична среда. Те са такава органична част от него, колкото и „изчезналите“ кости. Така е и със сърцето на цар Борис III. Това в никакъв случай не означава, че не трябва да се издирят и костите на Царя, което е много по-лесно осъществимо, отколкото да се намерят костите на Левски. Надявам се да знаете защо...

— Зная това, което е известно на всички, че след пренасянето на останките на Царя в новия му гроб във Врана през 1946 година,

през 1951 година параклисът над гроба е бил взривен, а тялото извадено през нощта от ковчегата и занесено неизвестно къде засега.

— Има още живи хора, които са участвали в това и знаят къде са укрити тленните останки на Царя. Казвам укрити. Да се пали огън, за да се изгори балсамираното тяло, е неправдоподобно, светлината би създала допълнителни рискове за разкриване на „акцията“. Т.е. тялото съществува. То е някъде в земята и трябва да се намери.

— Може да е хвърлено в съседната река, както някъде бе писано.

— Не биха го хвърлили там. Първо — Искъра не е толкова дълбок. И второ — „скриването“ във водата е най-несигурното нещо. На всичкото отгоре тялото на Царя е било „законсервирано“, за да има дългогодишна трайност. А от погребението през август 1943 до март 1953 година времето за такава консервация е нищожно. Така че почти сигурно е тялото да е било отново заровено. Трябва само живите свидетели да покажат мястото. Това ще е един начин да докажат дали все още имат съвест.

— Те са действували по нареждане?!

— Има си хас! Не може взривяването на параклиса, кюртирането на гроба и гаврата с тленните останки да са станали без изрична заповед, и то от най-висшето началство...

— Кой смятаме, че носи отговорността?

— Червенков е тогава на върха, но дали той е решавал въпроса? Или някой от Москва? Спомнете си, че Кайзер Вилхелм бе изваден от гроба му в Потсдам и пренесен в едно затънтено място. Но още в първите дни след сливането на Източна със Западна Германия бе върнат на старото място. Колко още гробове и паметници бяха сринати и не само в България, а навсякъде в сателитите на Съветския съюз. Гробове като този на Левски и цар Борис III не бяха нужни на страната ни, която сталинизмът се опитваше да претопи в социалистическото братство. Насмалко да бъдат унищожени и костите на цар Калоян. А през 1946 година археолозите изхвърлиха в Янтра костите на Иван Александър. Искам да наблегна, че това беше дирижирано отгоре, приведена в действие политика за унищожение на националните символи. Така че независимо дали Червенков щеше да е позвънял и наредил — гробът на Царя нямаше да оцелее. Те собствените си първенци погубиха, та ще се препънат в някакви гробове и кости! И не

забравяйте още, че след 1944 година България се сви отново в най-тесните си граници. Кому бе нужно да си спомняме за цар Борис III Обединител? Царят, който ни бе върнал Тракия, Добруджа и Македония? А в прегръдките на болшевиките знаете как попаднахме.

— **Отговорността?**

— Съдът на времето ще свърши тая работа. С нас или без нас. Що се касае до гроба на цар Борис III, това е наш не само държавен, а и народен дълг. Един поне царски гроб да имаме най-сетне! Макар това да се посреща неохотно от някои среди. Цар Борис III като монарх е един от символите на тази държава. А без тях България може ли да е България?

в. „Българска корона“ — 6.VIII.1993 г.

ОБЕЗБЪЛГАРЯВАНЕТО НИ Е ДЪРЖАВНА ПОЛИТИКА

— Напоследък много се говори за религиозните секти, главно за МУН и тем подобни. Смятате ли, че те могат да застрашат българската православна църква? А и не само църквата...

— Те вече я застрашават. Като остане църквата без последователи, какво ще оцелее от тая старовековна институция? — Сградата на Светия синод и дворчето на Патриаршията? И на децата е известно, че ако не бе църквата, народът ни по време на робството да се е попилял като стадо без овчар. Така че целенасочените удари сега срещу църквата, които ваят като градушка, не са никак случайни.

— За какво намекувате?

— Не намекувам, а направо ви го казвам: никой не хвърля пари в тоя свят на вятъра за Бог да прости. А сектите хвърлят у нас луди пари; политици подкупват, рушвети наляво-надясно дават и както виждате, одумваме ги, упрекваме ги, пощипваме ги по вестниците от време на време, но никой все още не ги е забранил, въпреки че в държавата откъдето идват, отдавна са им взели мерника.

Пред очите ми са няколко случая, от които имам впечатление, но ще разкажа за единия — за двама млади, на които кумувах. Висшисти са и двамата, съпругата — блестяща като интелект, с хубава работа, живееха си, както се казва, бей-гиби, но завъртяха ѝ ума в една от сектите — „Кришна съзнание“ — и изчезна от дома си. Изостави работата си, детето си, старата си майка и мъжа си. Скапа се цялото семейство, детето още не може да дойде на себе си.

— Не се ли връща майката от време на време?

— От време на време, за да повтаря и у дома си стотици пъти своите молитви — не знам дали в това повторение не е един от начините за обсебване на тези хора. И не разбирам какво е това „Кришна съзнание“, което позволява на изповядващите го да си зарязват децата, без окото им да мигне. Та това дори вълците не го правят!

Все едно: да не разискваме морала, а фактите. Фактите са, че хиляди семейства се разбиват, не стават нито за черква, нито за държава, да не говорим за национално самосъзнание. Всички секти като Кришна, Мун и тем подобни са фанатични до краен предел, обсебват духа изцяло и в него не остава място освен за пророка на сектата и проповядваната от него идея. Всичко друго: дълг, семейство, православие, отечество, България — изчезва. И мисля, че това е в дъното на нещата: духовното обезличаване и омаломощаване на този народ, за да може да прави с него кой каквото си иска.

— **Смятате ли, че има някаква връзка между духовната инвазия на сектите и войната в Босна и Херцеговина?**

— Нищо не изключвам. У нас вече се осъществява всеобхватна програма за духовното ни нивелиране с помощта на радиото, телевизията, някои от вестниците и особено чрез университетите и училищата. Трескаво се пишат нови учебници, други се внасят — написани и отпечатани в чужбина. Усилено се чистят от историята „следите“ от турско робство (за да не се развива уж у младите национализъм) и т.н. От друга страна, масово се развърта младежта с тая проклета порнография, за която се осигуриха такива явни и тайни „преференции“, че се превърна в истинско бедствие, след като навлезе и в програмата на телевизията. Масово се раздават напоследък безплатни опиати на младежите, за да се въвлекат в наркобизнеса. В същото време родната история в училищата се ликвидира от собственото ни Министерство на образованието.

— **Става дума за намаление на часовете, доколкото ми е известно?**

— Какво ти намаление — да съкратиш времето за преподаване на българската история от 140 часа на 20? Те просто не са посмели да я зачеркнат съвсем. Но най-знаменателното е, че цялата драматична и дори нагла „операция“ за обезбългаряване на образователната ни система се провежда на държавно равнище, под носа на парламента и правителството и на цялата ни общественост — ако за такава изобщо може да се говори.

— **Не смятате ли, че нашата общественост е все пак някаква сила?**

— Това, което наричате „общественост“, е така разединено на отделни съпернически си, анихилиращи се групички и групи и партии,

че то не може да даде отпор на всепроникващата проказа на нихилизма. Учебниците се фалшифицират пред очите ни, но да се е разтревожил някой от това? Развалата сред младежта се забелязва на всяка крачка, сектите си плетат паяжината, без да им мигне окото. На всичко отгоре те не паднаха от небето. Зад всяка една от тях, за да проникне в България е застанал някой държавен сановник. (Спомнете си, че на гръмотевичната „екшън“ програма на стадион „В. Левски“ съорганизатор беше Министерството на културата.) Каква бе цената за това съучастие — един Господ знае.

— **Интересно защо прокуратурата не се намеси?**

— Ако прокуратурата рече да се меси, трябва да предаде на съд цяла България. Би могла да се намеси политически неангажираната част от обществото, но бедата е там, че това т.нар. общество няма отработени, съпротивителни рефлексии както ги има обществеността в Англия. За нула време там след повишаване на градските данъци милиони плъпнаха по улиците и даже желязната Тачър беше стъписана от тоя устрем.

— **Тези рефлексии се създават при свободен политически живот**

— Така е. Потребно е време, за да придобие народът самозащитните рефлексии, за които говорим. Нужни са още много „вразумяващи“ го удари, докато надвием анархистичната наша славянска природа и заприличаме, хайде да не е като на англичаните, но поне като на гърците, които по основните въпроси на нацията действат като един.

— **Срещу какво лично вие бихте излезли да протестирате на улицата?**

— Срещу хаоса в тази държава, беззаконието. Срещу престъпността и произвола. Чули сте, надявам се, че през миналата година в Благоевград не е турена в действие нито една криминална присъда. Какво ме топли като гражданин, че Народното събрание го има, че заседава, че не спира да се обзавежда с нови автомобили и кабинети, след като не си е свършило главната работа — да въведе законност в такъв драматичен за Балканите момент, когато пожарът на босненската война ни пари петите.

— **Смятате ли, че тази война може да се пренесе у нас?**

— Времето е такова, че всичко може. Като гледам нашите външнополитически ходове и вътрешнополитическо поведение...

— **Какво по-точно имате предвид?**

— Ами дори само това, че се прави от софийския управител съвещание с кметовете, за да се подготви — не къде да е, в Гоцеделчевско — „приемането“ на босненски мюсюлмани-бежанци. В най-закъсалия икономически край на страната. Кой ще ме убеди, че това е чисто хуманен жест?

Склонен съм да вярвам на сегашното правителство, че не се влага в това умисъл, но много силно ме смущава, че съвещанието на областния управител е протекло на закрито и доколкото разбирам, за него се узна едва сега. Хайде, мене ме оставете, но кой ще убеди воюващите сърби и хървати, че не е това вземане страна във войната и още по-важно, че не е практическа стъпка към осъществяването на „ислямски коридор“ от Свиленград до Косово? Знаете какво се случи с т.нар. „помаци“ от Благоевградско, какъв майчин език започнаха да изучават, откакто един бивш министър на образованието призна, че майчиният език на българите мохамедани бил турският.

— **Той каза, че вие лъжете, дето сте го писали това в „24 часа“?**

— Аз няма да ви уча кой лъже и не лъже, а ще ви попитам: възможно ли е официално да се признае езикът, на който говорят българите мохамедани, за „майчин турски“ език и да се почне неговото изучаване в училищата без благословията на съответния министър на образованието, който и да е той. Ако сметнете, че това драстично покушение срещу българщината в този край е по силите на друг — моля, аз съм готов да помоля за прошка.

— **Смятате ли, че ако има план за заселването на мюсюлмани от Босна в Благоевградско и ако той се осъществи, ще пламне у нас вълна на национализъм?**

— ВМРО ще скочи. Колкото и странно да звучи, то развява сега знамето на българщината. За останалите краища в България не гарантирам. В това парализирано състояние, в което се намира нашият народ, само една окупация може да го сепне и стресне.

— **„Козият рог“ и „Капитан Петко войвода“ бяха желани гости във всеки български дом. Защо не се повтарят днес? Ако не**

се лъжа, филмовата поредица за Петко войвода е собственост на телевизията?

— Нито „Козият рог“ ще се повтори, нито „Капитан Петко войвода“, защото политическата ни атмосфера е натръпнала с мнителност. Когато се явихме една делегация при бившия министър на образованието да говорим за намаляването часовете по българска история и за фалшифицирането особено на османския народ от тази история, той знае ли с какъв аргумент се опита да обясни изтеглянето на „Записките по българските въстания“ от програмите за литературно обучение? Защити се с довода, че не трябвало да се разпалва етническото напрежение. Но „Записките“, както и „Под игото“ — другата набелязана за изхвърляне от учебните програми книга — се изучават от 80 години насам. Как стана тъй, че през това време те не разпалиха нито един етнически (между българи и турци) конфликт, за да се опасяваме от тези две знаменити книги, че сега ще го разпалят?

Същото е и с „Петко войвода“. Филмът не е противотурски, това на всички е известно, напротив, той е първият български филм, в който има толкова положителни герои турци, колкото и българи, но нали ще напомнят все пак, че е имало турско робство? Там е опасението. Там е шубето. Затова телевизията не пуша този филм. И още нещо има в „Петко войвода“. Там е възпята дружбата между българи и турци. Вижда се в тоя филм, че турците са били за известно време под защитата на Капитана, че между обикновените турци омразата не е генетично заложена. Ето и това не влиза в далечните сметки на някои уж радетели за етнически мир.

— Какво имате предвид?

— Най-простото: нескритите опити да се разпали сепаратизъм сред родопските българи мохамедани и да се обяви техният език и произход за небългарски. (Жълтушенската „помашка“ партия на Камен Буров.)

— Роят се компромати, мирише на политическа тиня — с това се занимава българският народ вместо с въпросите, от които зависи всъщност негово оцеляване

— Мисля, че и ровенето на компроматите не е случайно. Това е най-сигурното средство да се отвлече вниманието на обществеността от нещата, които не бива много-много да чува, да вижда и обсъжда. В

това отношение телевизията гениално си гледа работата. И радиото, и телевизията се наричат „национални“, но те нямат национална програма — промислена, установена, оповестена. Чисто българското участие в тези програми е доста отдавна прежалено в името на голямата стратегическа задача за духовното ни уж европеизиране и американизиране.

Вчера чета изявленията на председателя на унгарските писатели в нашата преса: и там американизацията е в ход както навсякъде по Европа, но унгарският духовен елит не се предава и пази на всяка цена националната си самобитност, защото в съвременния универсализиран свят единственото, което различава един народ от друг е неговата културна самобитност. С това той е интересен за останалия свят. Изчезне ли тази самобитност, разминаваш се в океана и те няма.

— **Интересно в този „контекст“, както е обичайно да се казва, какво става с гроба на Левски?**

— На 19 февруари т.г. бе закачена специално изработена паметна плоча съгласно решението на Президиума на БАН от 23 април 1986 г. — в памет на това, че „според редица данни“ Апостола е бил погребан в олтара на църквата „Св. Петка Самарджийска“. След около седмица обаче плочата се оказа свалена... Никой не може да разбере дали археолозите се бяха погрижили да го направят, или плочата се е видяла някому ценна. Скулпторът Михаил Бенчев, който изработи плочата, обяви, че този път ще я заръча от камък, за да не блазни мародерите, но все още не е готова.

— **По чия инициатива стана поставянето на плочата на 19 февруари?**

— На епархийския съвет при църквата „Св. Параскева“ на ул. „Раковски“, която е дъщерна църква на старата „Св. Петка Самарджийска“.

— **Имаше ли много посетители?**

— Не. Нали тогава нещо се беше много нажежило кой да слага венците пред паметника на Левски, та сметнаха отците, че не бива да се разгласява слагането на плочата, затова нямаше много присъстващи. Но мисля, че и да беше разгласено, малко хора щяха да дойдат. Българинът ходи само когато знае, че правителството и президентството не възразяват, че Църквата е единогодушна и т.н. А кога ще се постигне подобно съгласие в „обозримото“, както се казва,

бъдеще? Видяхте какво надвикване се подучи при полагане на венците пред паметника?

— **Въпреки това мисля, че Левски си остава Левски.**

— Моите впечатления са по-различни. Левски е един от основните и най-ярки национални символи, а тези именно символи сега са в процес на усилен преоценка. Ботев мина вече под „ножа“, а за Левски се правят усилия да бъде заместен с човека, който му изяде главата — Димитър Общи. Вземете книжката „Димитър Общи“ от Ив. Станоев и ще видите какво е направлението на „новия прочит“ на Левски. А и без тази брошура нещата са ясни: Левски не успя да кацне върху банкнотата, каквото предложение е имало, а посветените на него и на святото му дело редове в новата история са сведени наполовина от текста в досегашните учебници. Левски е все по-неудобен за теоретиците на „етническото равновесие“, това е истината.

— **Интелектуалците са особен вид хора: нормално ли е да се обвързват с политическите сила? Не ви ли се струва, че изкуството отново започва да става партийно, че и по-страшно — многопартийно?**

— Изкуството не може да бъде нито партийно, нито многопартийно, то не търпи да бъде приспособявано, то може да е само изкуство. Никой не е успял да изнася досега изкуството, включително високопросветеният монарх Луи XIV, който по-добре от всички е разбрал неговото значение. Той обаче отлично е познавал способностите за покваряването на писателите, поетите, артистите и драматурзите и го е вършил както никой друг. Давал им е пари, титли, пресищал ги е и ги ликвидирал. Знаел е, че с пълна гуша нито се пее, нито се пише. Така се е обезопасявал от тях. Сегашните властници направиха друго — те обложиха порнокнижнината със същите данъци, както и пълноценната литература, и сметнаха, че са ѝ ударили ножа. Законодателите, които извършиха това, доволно потриват ръце, но дълбоко се лъжат: то ще им се върне тъпкано, както им се и връща. Между другото този разгром никак не е изолиран от глобалните опити за разграждането на България като изкристализирала в продължение на цели тринадесет века духовна структура.

Дори само този факт е достатъчен да се твърди, че в сега упражняваната власт, с незначителни отклонения — няма

интелектуалци. Истински интелектуалци никога не биха сринали духовните подпорки на страната.

Другото са приказки. А колкото до властта — един творец, който ще си зареже творчеството за каквото и да било друго, той е просто властогонец, а не творец, не го увенчавайте с прозвището „интелектуалец“.

— Ако прецените, че една добра книга може да види бял свят с помощта на мръсни пари, ще направите ли компромис с изкуството заради изкуството?

— Неточно е да се говори за компромис, ако съдържанието на книгата не се повлиява от това, дали ще е с чисти или с мръсни пари издадена. Компромис е, когато някои ми заплати, за да напиша не онова, в което вярвам.

— Последен въпрос: защо след като веднъж заявявате, че ползата от писането по вестниците е твърде съмнителна, продължавате борбата.

— Публицистите и писателите нямат друг избор освен да пишат, независимо виждат ли се резултати или не. Инак трябва да се мълчи, а мълчанието е (казвал съм го неведнъж) капитулация: биологическа, нравствена и професионална. Това е въпрос на нагласа. Имаше едно лакърдия: „Дишам, следователно съществувам.“ Към себе си бих я приспособил малко по-иначе: „Споря, следователно съществувам!“

в. „Кой си ти?“ — IX.1993 г.

СКАЗАНИЕ ЗА КРАДЕНОТО МАГАРЕ

Ставали са безобразия с образованието какви ли не — цялото е надупчено от непремислени реформи и изкълчено от непоносими идеологически товари. То е като крадено магаре, на самара на което всеки товари колкото и каквото си иска. Последният (засега) товар, който му тръснаха, бе Световната (Общата) история. Увеличени й бяха часовете на 260 за сметка на отечествената, която остана да подсмърча в родното ни училище със словом и цифром 22 (двадесет и два) часа. Вместо със 140, както беше преди „поправката Василев“ (на името на министъра, разрешил икономисването на родната история). Решено е освен това, окончателно да се преустанови изучаването на отечествената история след 1995 година в средните училища. Всичко това се случи след оповестяването на новата основна цел на българското образование, а именно да възпитава преди всичко граждани на света, след това българи (червенковската формулировка беше „интернационалисти — след това българи“). Все едно колко е стара „новата“ формула, тя означава потискане, а по възможност — подмяне на националното съзнание на българина със „световно“ и поддаващо се на всякакви манипулации егоцентрично безродство.

Видяхме как се проведе на практика „интернационализирането“ на българина след 1946 година; свидетели сме и на резултатите от тази отродителна дейност, която престърга душите на младите, за да остане в тях тук-там по нещо българско. Понятието „отечество“ е мъртво. „Национализъмът“ е мръсна дума (оповестено бе и неговото изкореняване от армията) и няма защо да се чудим, че казармата се превърна в страшилище, а донаторниците мило за драго дават, за да не попаднат в нея.

Едно е ясно: продължава с усвоена сила борбата за доовладяване съзнанието на българина. Или както вече стана дума — за неговото подмяне. Арена е цялата духовна сфера, където традиционно българското, самобитното, се рине и разчиства като с багер. Кино, литература, език, театър, фолклор, религия — нищо не е забравено,

включително историческото ни знание, подложено на съвсем пресни деформации и фалшификации. И ето, в тази критична за оцеляването на българщината обстановка, просветното министерство решава да реформира и литературното образование. Отзоваха се на неговата поръчка две проектопрограми, надлежно обсъдени, и се очаква легализирането на една от тях — по всяка вероятност на по-радикалната, изработена от доц. Герджикова и компания. Какво е същественото, „радикалното“ в тази проектопрограма? Същественото е, че по пример на скопилата историческото образование реформа, тази пък си поставя за цел да приспособи литературното образование към високата му цел да направи от българите „граждани на света“. Ето и фактите:

Първо: За „патриотично възпитание“ в проектопрограмата на Герджикова се споменава само веднъж. Необходимо е да уточним — преосмислянето на литературните програми е неизбежно. Те трябва да бъдат разтоварени от обслужващите бившия режим идеологически цели, но да се включва в този баласт и възпитанието в родолюбив, това е открито посегателство върху националната памет, самоличност и сигурност. Кой би се пожертвувал за България, ако не се чувства българин и не я смята за свое отечество?

Второ: За да се заличи окончателно понятието „отечество“ и съответните към него чувства за преклонение и обич, изхвърлени са от проектопрограмата за литературно образование най-българските произведения като „Под игото“ и „Епопея на забравените“ от Вазов, „Записките“ на Захари Стоянов, „Индже“ на Йовков и т.н. Освободеното пространство в програмата за пети клас е запълнено с митовете за Афродита и Аполон, поверията за веди, върколаци и таласъми, „Тримата мускетари“ и т.н. Нищо против мускетарите нямам, но да се занимават децата ни с тях, преди да са се запознали „Под игото“ и „Записките“, е ачик отродителна стратегия.

Трето: Предвижда се в проектопрограмата голямо количество митологични, де монологични, космогонични, религиозни и пр. нетипично художествени текстове, предназначени да формират „световно“ и дори космическо самосъзнание още в петите класове. В програмата за тези класове въпросните текстове заемат повече от половината учебно съдържание за сметка на силно окастрената родна, художествена литература. Освен че е окастрена както никога, тя е и

допълнително „обезопасена“ откъм национално въздействие, като са предвидени творби със слаба или никаква национална самоличност.

Четвърто: Необявеният стремеж на авторите на „концепцията“ за интернационализирането на литературното обучение е заложен и в методиката на самото обучение. Това проличава най-добре в категорично изявената претенция, че „художественият текст следва да се мисли като структура“ (строеж); „като функционална реалност, като проект за свят“, а литературата „като материален знак на езика в неговата променчивост и способност да обозначава битието“. Зад тази наукообразна, аластруктурална бомбастика е скрито намерението на програмистите Герджикова и компания да извършат поврат в самото литературно обучение чрез заместване на традиционното пряко общуване с художествените произведения — с аластруктурното, самоцелно човъркане на техния строеж. (Литературата се третира в случая не като духовна еманация, а само като „материален знак на езика“ и нищо повече.) За нетленните свойства на литературата — идеи, чувства преживявания и пр. в новите проектопрограми не се споменава изобщо, нито за тяхното облагородяващо човека въздействие.

Ако аластруктурното обучение, предвидено в новите програми, се превърне в учебна практика, според проф. Иван Радев от Търновския университет това ще означава „Всяко дете в българското училище след пети клас да започне подготовката си за аспирантура по семиотика и херменевтика“, както се е изразил той в предговора на „Алманах на българска литература за XI клас“. И защо специалистите в университета не си бистрят структурализма там, а го натлачват в училището? Очевидно за да премахнат сродяващите с нацията свойства на родната литература върху подрастващите, за да не им попречи тя на световното и космичното самосъзнание.

Това са основните цели, заложен в проектопрограмата за реформирането на литературното образование и начините за осъществяването им в учебната практика.

Тук няма да обсъждаме кои съвременни автори са изтикани на предна позиция в проектопрограмата и кои са експулсирани оттам. Един от най-талантливите и продуктивни драматурзи у нас — Стефан Цанев, например не е включен в уроците по съвременна драматургия, а в поезията е някъде към опашката. Романът „Тютюн“ е включен, но в

художествената литература и т.н. Приложени са типично политкомисарски похвати при подбора на голяма част от авторите, но това е тема за друг разговор. По-важното е основната идея на програмата, която гласи: „Литературното образование се мисли като път и начин за всеки ученик да възприеме и разбира чуждия опит (във всичките му аспекти), с цел този опит да стане персонален, да бъде основа за продуциране в която и да е сфера на реализация.“

Не искам да си служа с грубости, но все пак що за глупост е това да „се мисли“, че чуждият опит, и то „във всичките му разновидности“, може да се превърне в личен? Та опитът е опит, защото е личен, други видове няма. Другото са знания, които могат да ти наливат с фуния, но никой не се е опитал да ги уеднаквява с „опит“. Що за мегаломанско изсилване е да се твърди, че почерпваният от изучаването на литературата „опит“ може да е „основа за продуциране в която и да е сфера на реализация“? Едва ли не с „Тримата мускетари“ под мишница тръгваш от гимназията направо за летището да поправяш самолети. Освен ако пласирането „в която и да е сфера на реализация“ не е замислено да се постига с баянията, които ще се изучават в петите класове...

Че от съставителите на „концепцията“ за ново литературно образование всичко може да се очаква и че морето им е до коленете, се вижда и от начина, по който са определили те една от най-важните задачи на литературното образование, а именно — „осъзнаване на интерпретацията като основен тип речево поведение: социализиране на ученика чрез езика“. Преведено на български, току-що цитираното мъдрословие придобива следния вид: осъзнаване на тълкуванието като основен тип речево поведение, превръщането на ученика в държавна собственост чрез езика. (Думата „социализиране“ в Речника на БАН от 1982 г. има едно-единствено значение: „превръщането на частна собственост в държавна“.) Да не повеждаме спор дали тълкуванието (интерпретацията) на чуждите словесни изяви или собствената речева дейност би трябвало да се обяви за „основен тип речево поведение“.

Има в концепцията изрази като „емпиричен опит на ученика“, което означава ни повече, ни по-малко „опитен опит на ученика“. Латинското „емпирио“ е равнозначно на българското „опит“. Да не спорим кой тип речево поведение е по-основен — дали тълкуванието

(„интерпретацията“) на чуждите речеви прояви, или усъвършенствуването на собствените.

Все тъй грамотно е изразена и целта на литературното образование в XII клас: „Да се постигне речева реализация при различни комуникативни ситуации“. Но ако се някой затвори в зимника да попише на спокойствие и няма „комуникативна ситуация“ — тогава? Ще може ли да се „реализира“ или ще чака указанията на министерството? Или пък ще седнеш да си преговориш утрешното изказване също насаме?

Загадки, загадки... колкото искаш. Остава да се разбере какво ще е отношението на Министерството на образованието към тези загадки, коя програма то ще утвърди. Не че другата, паралелната ѝ концепция на доц. Матеева, е много по-качествена. Вярно, че е по-ясно изложена, съдържана, смислена и осигурява по-леко прехода към бъдещето, но и в нея също изцяло е пренебрегната възпитателната роля на литературата за духовното изграждане на подрастващото поколение като българи. И тя се е поддала, макар и по-предпазливо, на идеята да преобърнем българите в граждани на Европа и на света.

Само една дреболия ще остане неясна: защо не се приложи поне веднъж от Министерството на образованието едно недирижирано допитване до преподавателите по литература — да кажат те как и какво да се изучава в училището, за да се възпитат бъдещи граждани на „тая страна“ (както се назовава тя обикновено от амвона на Народното събрание). Нали тези граждани ще влизат в казармите с песни и камбанен звън, както бе някога, а не с резове и сълзи.

Всъщност сега ще се види държавно ли е все още Министерството на образованието или е „приватизирано“ и ние хлопаме сега върху неговата необитавана черупка.

в. „24 часа“ — 4.IX.1993 г.

БЪЛГАРИТЕ МОХАМЕДАНИ НЕ СЕ ПРЕДАДОХА

Говоря за онези около 140 хиляди души, които се преброиха миналата година като „българи“, та макар и мохамедани. Преброяването се извърши, без да се вземе предвид опасността от бъдещо малцинствено раздробяване на страната — в това няма съмнение, както е въвн от съмнение, че бяха употребени от известни среди всички възможни усилия т.нар. „помаци“ да се пишат за „турци“ и майчиния си език да обявят за турски. Среднородопските българи мохамедани не се поддадоха на този план и не се отрекоха от народностния си произход. Трябва да се признае, че това не бе просто „преброяване“, а героически отпор срещу вътрешните и външнополитически сили, които се стремят да ги увлекат в сепаратизъм. Тези сили очевидно бяха вбесени от поведението на българите мохамедани и се впуснаха в една безогледна кампания за тяхното обособяване като „небългари“, говорещи небългарски език. Появи се в пресата интервюто на Камен Буров, в което същият прокламира версията за небългарския произход на „помаците“. Малко подир това по Радио „Христо Ботев“, в предаването „Добър ден“ на 12 май т.г. доцент Светла Иванова от Софийския университет обяви, че българският език, на който говорят помаците, не е достатъчен да ги определим като „българи“. Разбра се от предаването, че цяла една група начело със същата Св. Иванова обходила Средните Родопи, за да прави социоложки и етнически проучвания и че въпросното начинание било спонсорирано от президентството.

Странно е съпадението, че съветникът на президента по етническите въпроси Михаил Иванов най-усилено разгласява напоследък в интервюта по радио „Свободна Европа“, по българското радио, в пресата и пр. версията за небългарския произход на „помаците“.

Време е да си припомним, че още преди преброяването в края на миналата година известни организации развиха усилена (явно

подготвителна) дейност в Средните и главно в Западните Родопи. Центърът за изследване на демокрацията и фондацията „Фридрих Науман“ организира между 8 и 10 ноември 1991 г. специален семинар под наслов „Аспекти на етнокултурната ситуация в България“ и в издадената по този повод луксозна книга за вътрешно употребление може да се прочете знаменателното изявление, че „помаците се усещали като етническа «междинна група»“. Това беше първата колеблива крачка към следващите много по-категорични изводи, направени на семинара, състоял се в родопското село Ковачевица през лятото на 1992 г., организиран от Името на никому неизвестното досега Българско общество за регионални културни (културоложки) изследвания. Тази именно загадъчна организация провежда от 6 до 9 август м.г. международен уж семинар на тема „Проблеми на помашкото малцинство“ (вж. статията „Приложната етнология и българомохамеданите“ от Ст. Райчевски, сп. „Родопи“, кн, 5, 1993 г.). Никой от селото не успява да узнае имената на участвалите в този семинар (обявлението за него било на английски). Известно е само, че трима от участниците са били българи, един американец и един турчин. Резултатите от семинара, както обикновено, не са обнародвани. Но е известно категоричното определение в афиша на помаците като „малцинство“.

На 21 и 22 декември 1992 г. в СУ „Кл. Охридски“ отново се провежда научна конференция от „Проект за етнически взаимоотношения“ (вж. посоч. статия на Ст. Райчевски). Участват в нея студенти и научни работници. Редом с циганите тема са отново и „помаците“, а изводите от конференцията, макар и завоалирани, са все в тоя дух, че „помаците“ са етнически обособено малцинство.

Важна подробност, отбелязана в същата статия, е, че „Проект за етнически отношения“ представлява американска организация, основана през 1991 г. в Пристън, Ню Джърси, САЩ. Видимата ѝ цел е да разрешава с мирни средства етническите конфликти. Събранието в СУ е по всяка вероятност спонсорирано от задокеанска организация, която се е така трогателно загрижила за етническите ни проблеми.

Няма да изброявам кои още организации, фондации, секти и „общности“ работят на най-бързи обороти за отцепването на българите мохамедани като „етническо малцинство“. Едно е ясно: чуждата намеса тук не се прикрива, а нашият университет напълно съдейства

— неизвестно засега на каква цена — на задграничните проекти за утвърждаването на „помашко“ малцинство у нас. Ето защо в нито един от изброените семинари и божем научни съборища не е поканен да участва нито един от известните и утвърдени у нас специалисти по етническите проблеми из Родопите. Всичко се прави на тъмно с благосклонното съдействие на президентските съветници, на университетското ръководство и на Бог знае още кои институции и ведомства. Казано накратко: пред очите ни се разиграва един чисто политически, с научни декори, театър, един безцеремонен опит на професионални дестабилизатори да откъснат от българската народностна общност в Родопите едно „помашко малцинство“.

Босна е красноречив пример до какво могат да доведат подобни неуморни старания. Питам се: няма ли да се чуе глас в парламента срещу тъй опасната и явно враждебна спекулация с българите мохамедани? Ще се посепне ли Комисията по националната сигурност в парламента? Какво ще предприеме?

Освен ако някоя фондация не е вече обявила държавата ни за нелегитимна.

в. „Зора“, бр. 37 — 14.IX.1993 г.

МЕЛНИЦАТА, НАРЕЧЕНА УЧИЛИЩЕ

— Преди около седмица, г-н Хайтов, в „24 часа“ излезе статия от Вас срещу новите проектопрограми за литературно образование. По този повод ми се иска да кажете нещо повече за нашето съвременно училище?

— Зле сме с училището. Много е претоварено. Най-малко една трета от материята, която се изучава в учебниците, е баласт, а учебниците са написани на безжизнен, удавен с чуждици български език, та се налага учениците да зубрят уроците буквално. Най-много слаби бележки при изпитите са по български език, това не е ли странно?

— Как си го обяснявате това?

— Уродливият учебникарски език се втъпява на децата механично и ги сковава, така че малкото, което литературното образование може да поправи, отива на вятъра. В резултат на тая своего рода инквизиция децата намразват собствения си език. Вижте как хукнаха към чуждите училища! Вече не му вярва никой на това наше натровено от политиката училище. Не току-тъй 95% от надписите, които срещаме сега по улиците на София, са на чужди езици. Включително табелите на шкембеджийниците. Вижте на какъв грозен език се изразяват повечето радио- и телевизионни журналисти. Не говоря за политиците (от тях друго не може и да се очаква). А като си намразиш веднъж езика, ти не можеш да проникнеш чрез него в литературата и в по-висшите духовни сфери, които разширяват кръгозора и облагородяват съзнанието с традиционните национални добродетели. Така че няма защо да се питаме защо младите, които свършват училището и влизат в живота, са така безучастни към съдбата на държавата ни. И защо се плашат и дърпат от казармата.

— Не мислите ли, че като попаднат в казармата, новобранците се поправят и преобразяват...

— Кой да ги преобрази, като и офицерството е като в небрано лозе? Вие сте офицер от запаса, надявам се да сте го почувствали. Как

да учиш войника да мре в защита на Родината, като думата „Родина“ само дете не е забранена с указ? Когато президентски съветници оповестяват, че национализмът в родната казарма подлежи на изкореняване? Това са думи на генерал Андреев, а сред президентските съветници има още по-крайни като например съветникът по етническите въпроси Михаил Иванов, неговата колежка Антонина Желязкова, бившата зам.-министърка на образованието Костадинова, която проведе на практика операцията по обявяването на майчиния език на българите мохамедани в Якоруда за турски и т.н. Да не обременявам списъка с други имена, по-малко известни, но не по-малко ангажирани с отродителните операции, които в момента се тъкмят.

— Не сгъстявате ли малко мрачните бои и не подценявате ли балансираната политика, която Президентството се опитва да води с етническите групи?

— Едно е балансирана политика, а съвсем друго е да насърчаваш преобразуването на религиозни групи в малцинствени, както се върши това с българите мохамедани, и да се проповядва в подкрепа на това безобразие, че „Българският език, на който говорят помаците, не е доста точен да ги определим като българи“. Тези думи прозвучаха по радиоефира на 12 май т.г. в предаването „Добър ден“, произнесени бяха от г-жа Светлана Иванова, дясната ръка на Антонина Желязкова. В това двучасово предаване, в което участваха техни съмишленици, нито един не изтърва думата „българи мохамедани“. През цялото време се говореше за „помаци“.

— Само за помаците ли беше това предаване?

— Каза се нещичко и за циганите, и за турците, но в центъра бяха българите мохамедани.

— Сега е плурализъм, не всяко изразено по радиото становище ще е непременно и официално.

— Там е работата, че не става дума за случайни изказвания, а за съвсем очевидни опити да бъдат обявени помаците за небългарска малцинствена група, готова за преливане към турците.

Те започнаха още през ноември 1991 г. Тогава, между 8 и 10 ноември, по инициатива на Центъра за изследване на демокрацията и фондацията „Фридрих Науман“ се организира семинар на тема „Аспекти на етнокултурната ситуация в България“. Излезе и сборник,

посветен на тоя семинар, в който за първи път български учен направи изявление, че помаците са „междинна общност“ (между българите и турците). И това го обяви специалистът по българска история Цветана Георгиева, която много добре знае, че религията не е етнически признак. Ако е така, тогава турците могат да бъдат обявени за араби и обратно. Но такова нещо ако продумаш — и турците, и арабите биха ти извадили очите. Година по-късно Цв. Георгиева пренаписа османския период от историята на България и анулира турското робство, провъзгласявайки го за мирно съжителство между две религии и култури върху една благоденстваща земя.

— **Четох статията ви „Изкуството да се прави черното бяло“ във в. „Зора“.**

— Не забравяйте, че Цв. Георгиева завежда катедрата по етнология при Софийския университет, а и почти всички посветили се на помашкия сепаратизъм функционери са свързани пряко или косвено с нейната катедра. Именно тази катедра организира „етноложкото“ уж проучване на Родопите през 1991 г., което се повтори и през 1992 г., а в резултат излезе с участието на „Проект за етнически взаимоотношения, Принстън, Съединените щати“ книгата „Етническата картина в България“. Не зная колко е броило за това проучване от бюджета нашето Президентство и колко речената по-горе институция в Принстън, но фактът, че изданието се обнародва при съучастието на тази институция, вече достатъчно говори, че тя застава зад изправените в него изводи въпреки очевидните му недостатъци.

— **Какво имате предвид?**

— Ще ви посоча нещо характерно. Книгата със заглавие „Етническа картина в България“ определено претендира за всеобхватност. Вижте сам! Обърнете сега на страница 65 — тука е статията на небезизвестната Цветана Георгиева и вижте какво пише. Пише, че направените в изданието изводи са въз основа на „Сондажното етнологично проучване“, осъществено от студентска експедиция на Центъра по етнология при Софийския университет в района на Чеч (Западните Родопи) и по-специално, в селата Брезница, Лъжница и Корница. Знаете кои са и с какво са известни те...

— **Знам, че там са възникнали около 1973 г. сблъсъци между властите и тези три противопоставящи се на сменянето на имената им села.**

— Точно така. Е-е, добре, може ли да се препитат 87 човека от този не само ограничен, но и специален район и да наречеш това проучване „сондажно“, т.е. валидно за българите мохамедани в целите Родопи? При това не може да не е известно на господата изследователите (всъщност на техните организатори), че българите мохамедани от Среднородопието в Смолянския край на светоусещане, битови навици, традиции и възгледи коренно се различават от българите мохамедани в Неврокопския район. Различават се и по облекло, и по традициите си, по грамотност и по отношението си към българщината. 143 000 души от тези мохамедани заявиха по време на преброяването в края на миналата година своята народностна принадлежност като „българи“. В същото време мнозинството българи мохамедани в Неврокопско се писаха „турци“. Това само по себе си говори за коренно различна характеристика, а нито един „помак“ от Среднородопието не фигурира в сондажното проучване от 1992 г. Как е възможно при това положение да лансират резултатите от „сондажа“ като общовалидни за „помаците“ в цялата страна?

— **Според Вас защо?**

— То е ясно защо. Георгиева и нейните студенти не са се интересували от истината за възгледите и битието на „помаците“, а са изпълнили простичкото поръчение да вкарат не само нашето, но и международното обществено мнение в заблуда, че българите мохамедани в България се смятат за турци и са едва ли не отделна, различна от българите раса. Това не е откровено обявено, но е заложено в „изследването“.

Чрез манипулативен подбор на фактите читателите се навеждат на извода, че „помаците“ са чисто и просто една враждебна на българщината малцинствена общност. Освен това Георгиева пише: „Тези мюсюлмани, говорещи на български език в съхранени диалектни форми, са голяма част от жителите на целите Родопи“. Това е чиста лъжа. Чеченските „помаци“, за които става дума в сондирането, са не повече от 50 000 човека, а общо числото на българите мохамедани в Родопите възлиза на около 200 хиляди. Ето, на това се казва манипулация.

Тревожното е, че този вид манипулации се прилагат в момента от всички членове на научната и управленческа група, които са се заели с

провъзгласяването на „помаците“ за различна от българската народност.

Михаил Иванов два чифта подметки скъса да тича по „семинари“, да пише и приказва по телевизия и радио, за да внедрява новите „етнокултурни отцепнически схващания за «помаците»“. Той пише, например, в сборника „Аспекти на етнокултурната ситуация в България“, че „в Якоруда живеят мюсюлмани, а не турци“. Пази се като от огън да произнесе думата „български мохамедани“, макар да му е ясно, че религията не е народностен признак. По-нататък четем следната двусмислица: „В Сатовча един помак е наследил 4 дка земя, един българин е наследник на 58 дка и българите сега си ги вземат“. Не разисквам колко са верни цифрите, същественото е, че съветникът по етническите въпроси в Президентството дели сатовчани на „българи“ и „помаци“, като че не са българите мохамедани също такива българи, както и „помаците“. Всъщност, той споменава думата „българомохамедани“ само на едно място в цитирания сборник, а именно: Той (българомохамеданинът) гледа с небесносините си очи и ти казва „Аз съм турчин“...

— **Не забравяйте, че това е писано през 1991 г., преди преброяването, преди да се знае, че споменатите от Вас 143 хиляди среднородопски българи мохамедани са се самоопределили като българи.**

— Още по-зле: той не може да хвърля приказки на вятъра. Това не съответства на поста, който заема в държавната магистратура.

— **Забравихме училището с тия ваши българи мохамедани.**

— Напротив, целият ни разговор досега е за училището — доколко си е свършило или несвършило работата, та хора с висше образование да правят от религията народностен признак; да смятат езика на българите мохамедани за различен от този на останалите родопски българи; да пишат за робството като за съжителство на две религии и култури и пр. и пр. Това са ръководни хора в Софийския университет, в т.нар. „алма матер“. Жреци на науката. Те учат и възпитават бъдещите учители, а в ръцете на тези учители са нашите деца. От тях, от учителите, зависи ще обичат ли децата ни майчиния си език. Ще смятат ли страната, в която са се родили, за Отечество или за територия, свободна за експериментиране на съвместимостта между различните религии.

Все от мелницата, наречена училище, зависи това и, разбира се, от управляващата върхушка. Тя погубва пред очите ни българската история.

— **Повтаряте някои писани и казани неща...**

— Съдбоносните неща трябва да се повтарят. Знаете как е започвал и свършвал речите си Катон Стари: „Картаген трябва да бъде разрушен“. Забил го това нещо в главите на римляните като с чук, но ако не бе го повтарял, вероятно Римската империя щеше да е Картагенска.

Нито аз съм Катон Стари, нито българинът е римлянин, но все пак ще кажа: време е да се върне на неговото място предишното, възрожденското българско училище. Идеологическата и политическата проказа в сегашното е така надълбоко проникнала, че както и да го лекуваме, все няма да е училище.

На негово място трябва да си възстановим училището от 30-те години, което правеше от децата българи, учени.

— Не смятате ли, че за това са необходими съответните политически условия?

— Безспорно. Обединението на всички патриотични формации, за което „Зора“ отдавна пише, би могло да сложи основата за създаване на необходимите политически условия, в които опазването на българщината да бъде първата и най-важна задача пред държавниците. Това е абсолютно необходимо за оцеляването ни като нация.

в. „Зора“, бр. 39 — 28.IX. 1993 г.

УТРЕ ЩЕ ЖЪНЕМ ТОВА, КОЕТО ДНЕС НИ ПОСЕЕ ТЕЛЕВИЗИЯТА

Жалко е, че държавните институции — открито и безсрамно — се включиха в кръстоносния поход срещу българщината.

Няма съмнение, че националното самочувствие на българина сега е необикновено ниско. Навярно няма в света народ с по-ниско самочувствие. Според някои социологически изследвания от родолюбиви чувства в страната се вълнуват (в някаква степен) само около 6%. Но и без въпросните изследвания многобройни други факти, явления и процеси подсказват, че и този процент не е достатъчно стабилен. Стопяването на родолюбието на българина не стана изведнъж. До 9 септември 1944 г. би могло да се каже, че то беше нормално, ако се съди по доблестното му поведение през четирите водени след Освобождението войни. След това обаче и особено след 1948 г. когато елементарното родолюбие беше заклеймено като „великобългарски шовинизъм“ — започна преследването и претопяването на българското родолюбие в името на една по-висока за времето цел — социалистическия интернационализъм. Видя се краят на тази цел, но враждебното отношение към национализма не мръдна. Напротив: почти без никаква пауза продължи неговото още по-системно „разчистване“, както стана дума в някои публикувани под тази рубрика в „168 часа“ изявления и статии. В тези материали бяха посочени и някои от причините за водения в момента кръстоносен поход срещу българското родолюбие (национализма), и в крайна сметка — срещу българщината. Назовани бяха и някои държавни институции, които се включиха — откровено и безсрамно — в този поход като например Министерството на образованието, електронните масмедии и пр.

Приведени бяха и доказателства, но освен една-две кратки лъжи по телевизията (пр повод евакуирането на Вазов и З. Стоянов от учебниците) никой от засегнатите не сметна за нужно да излезе с каквото и да било отговор.

Възможно ли е изобщо да се възстанови родолюбието у българина и да заеме то своето опразнено засега място в неговото задръстено с всякакви вносни боклуци съзнание?

Да почнем от родолюбието някога, когато българският народ бе все още селски. Тогава той живееше върху една своя земя, която олицетворяваше бащинията (Отечеството) и беше готов да я брани със зъби и нокти. След загубването на собствеността върху земята, някак неусетно излиня и връзката на селянина с Отечеството. Той нямаше над какво да заляга. Какво да брани. Тази грижа премина само върху държавата. Сега се връща земята, но изстиналите към нея, свързани с родолюбието чувства не се завръщат.

Второ, на времето България имаше, по всеобщо признание, едно от най-добрите училища в Европа, а и най-добрите учители, които поддържаха с помощта на историята и литературата едно отмерено, без афектации, но винаги достатъчно високо и здравословно за държавата ниво на патриотизма.

Нито училището го има сега, нито онзи свободни ваятели на детската душа. Учителите бяха увредени от едно самоцелно, абстрактно, филологическо, университетско образование, а осакатеното след много реформи училище се превърна в играчка на сменящите се „идеологии“, на тъмните политически сили и сметки.

За повдигане националното самочувствие на младите не може да се разчита и на семейството, защото повечето родители сами са го вече загубили и се нуждаят от превъзпитание. Не може и на армията да се надяваме нещичко да промени към добро у постъпващите в нея млади хора, защото публично бе обявено, че там ще се води борба за изкореняването на национализма. И така: всички традиционни „механизми“ за възстановяване родолюбието са или закрити, или повредени или най-сетне — пречукани. Кое ни остава?

Остава ни един нетрадиционен източник — всемогъщата за добро или лошо телевизия, която се вмъкна в живота на българина през шестдесетте години и го впримчи така в меките си лапи, че той е вече изцяло неин. Стана ясно, че каквото Телевизията посее върху буренясалата българска нива — това ще жънем утре и вдруги ден. Ако по някакво чудо и училището, и казармата бъдат оздравени и приспособени към едно национално по дух възпитание, но телевизията продължава да противодейства — никакъв напредък не може да се

постигне за възстановяване националното самочувствие и самосъзнание на българина. Едно от малкото чудеса, които съм видял в живота си, е в едно кърджалийско училище. Освободени от час, турчетата като порой се изсипаха навън от училищната сграда, пеейки „Петко льо, капитанино“ — мелодия от току-що прожектирания филм. Тогава за пръв път почувствувах каква преобразяваща сила е Телевизията. Но ето тази същата преобразяваща човека телевизия не само че не способства сега за възстановяването на националното самочувствие на българина, но върши тъкмо обратното — гледаме я всички и знаем как. Вече е доказано, че дори в страните с най-отлежали политически нрави изборните битки се печелят не от политиците или полицията, а от телевизията. При наличието на тази ужасно всемогъща сила изводите са от ясни по-ясни: ако се заеме някой някога да възстановява патриотизма на българина и да навакса нанесените върху него съкрушителни удари, нека да не си прави илюзията, че може да го направи без синия екран, който всяка вечер преорава душите на тримилionната телеаудитория. Телевизията трябва да стане истински национална, както е в Гърция, Япония и в повечето напредващи или напреднали държави. При едно съсипано българско училище това е решаващият инструмент за духовно оцеляване. Така че ако сме вече протекторат — всичко в телевизията ще си остане както е сега. Ако пък се окаже, че нашата държавност е все още жива, и това ще излезе на синия екран и тогава ще знаем, че не всичко е проиграно и загубено.

КОРУПЦИЯТА ЩЕ ВИДИ СМЕТКАТА НА БЪЛГАРСКАТА ГОРА

— **Развитието на рудодобива в Родопите, а и нахлуването на някои нови промишлени производства през последните 40—50 години в каква степен промениха живота на родопчанина и на неговото отношение към земицата му?**

— То първо не остана земя. Обработваемите площи в планината намаляха с около две трети. Половината почти земя се залеси и самозалеси.

Друга бе изоставена като недостъпна за камионен превоз и тя се превърна в пущинак. Успоредно с това легендарната страст към земята отиде в гроба заедно със старото поколение. Младото няма никакво сантиментално отношение към земята. За него тя е последното нещо, което би го привлякло, защото може би обработването на по-голяма част от планинската земя не е възможно иначе освен ръчно, а ръчното земеделие, запомнете го от мене, е отчаяна работа. На ръчно земеделие са способни само мъченици, а такива в наше време няма. За две неща мечтаят сега младите хора — за бизнес, за мерцедес. За планината мислят все още туристите и контрабандистите... Не забравяйте, че в момента е поставено на карта оцеляването на горите в Родопите от развихрилите се търговски сечи и пожари. Малко е земята в планината, и да се работи, и да не се работи, няма да се отрази на стопанското бъдеще на страната, но изсичането на горите ще превърне планината в пустиня.

— **На какво се дължи корупцията, която опустошително се е разшетала в горите?**

— На безредието и на беззаконието, на ламтежа на властниците да натрупат милиони докато са на власт. На пълния морален срив в цялата страна. На липсата на обществено мнение. На гражданска слепота.

— **Имало ли е някога законова уредба, от която да се вземе терк за защита на гората от печалбарски страсти като държавна**

политика или частнособственически сметки? И пак в този смисъл — прави ли се нещо сега, в условията на хаотичната, типично българска пазарна икономика за опазване на родопските хребети от по-нататъшно оплешивяване?

— Имаше някога закон и половина, но неговото приложение свърши малко подир Девети септември 1944 година. Сегашната законова уредба не струва, а на това отгоре — не се и прилага, както и останалите закони. Сега се напъват да напишат нов закон, но все го сучат и го въртят да е такъв, че да не попречи на изсичането на горите.

— Помня, на времето бяхте върл противник на голата сеч, за което си навлякохте доста дертове. Какви мерки трябва да стъпят здраво в един Закон за горите, какъвто безнадеждно очакваме, за да бъде защитена българската гора от неразумното използване на брадвата и резачката в ръцете на най-големия ѝ враг — човека?

— Трябва да бъде възстановен старият Закон за горите, който бе в действие между 1934 и 1944 година, с много малки поправки, засягащи размера на наказанията, които трябва да се засилят. И да се вземат мерки да се спазва този закон — нищо повече. Но мога да кажа, че при разрастващото се опартизаниане на нравите, и на администрацията, гороломството няма да бъде обуздано.

— И за капак на разговора ни: кой е по-голям враг на нашите гори — козата или човека?

— Козата не може да повреди едрата, истинската гора. Тя може да вреди само на храсталаците, които може да достигне с муцунката си. Тези вреди не опропаствяват горите. Корупцията е която ще види сметката на българската гора, а оттам и на земята. Престъпната корупция. Демокрацията в това отношение ще ни излезе много солена, ако може да се нарича демокрация райската слободия, на която се радват престъпниците и рушветчиите.

в. „Ориентир“, бр. 4 — 19.X.1993 г.

ПРИ КОМУНИЗМА БЪЛГАРСКИЯТ ЕЗИК ЩЯЛ ДА СТАНЕ ИЗЛИШЕН

„В бъдещото комунистическо общество езиковото разнообразие не може да остане. Хората трябва да минат към общуване на един език. Днес за този процес не пречат нито разстоянието и времето, нито материално-техническите фактори. Пречи упорството на самите хора, навикът им да мислят по старому за «великия български (съответно руски, немски, чешки, английски и т.н.) език», който е «прекрасен и няма равен на себе си». Не е важно кой ще бъде интернационалният език, всеки от днешните езици на големите нации може да върши тази работа, есперанто — също, но трябва да се обогати достатъчно. За съжаление езиковедите още не са показали до каква степен езиците от Европа и Америка са се смесили.“

(Из „Записки по стилистика на българския език“, Мирослав Янакиев, изд. СУ „Климент Охридски“)

В продължение на около две десетилетия „Записките по стилистика“ на проф. М. Янакиев са били едно от най-важните помагала при обучението на учителите по литература и роден език. Те са известни като единствената в света, възникнала в университетска среда, теория за подменянето на всички езици (на първо място българския) с един от езиците на „големите нации“, в краен случай — с есперанто. Не е казано в лекцията, че „интернационалният“ език на бъдещото комунистическо общество е руски, но то се подразбира. Не е известно кой език би препоръчал сега за „интернационален“ бележитият теоретик, но и то се подразбира.

По-важно е друго, че уникалните идеи за подменянето на родния език у нас, в България, по рецептите на М. Янакиев е вече практически започнало в цялата страна начело със столицата ни София (виж снимки!).

Факт, достоен също за отбелязване в Книгата на Гинес, е, че докато теорията за ликвидирането на „малките“ езици се е

преподавала десетилетия в българските университети, никой не е посмял да каже, че това е медицински случай.

в. „168 часа“, бр. 42 — 18.X.1993 г.

НЕ Е ИЗКЛЮЧЕНО СТРАЖАРИ ДА ПОДПОМАГАТ ИЗУЧАВАНЕТО НА РОДНАТА ИСТОРИЯ

Крайният извод от новия учебник по история за 10-и клас е, че ползата от националноосвободителното движение е повече от съмнителна. Затова за дякона Левски е отделена само една страничка У нас, в България, „преоценките“ на миналото се превърнаха през последните десетилетия в нестихваща идеологическа практика, която продължава и в момента. Имам предвид, на първо място, появилия се неотдавна нов учебник по история за десетите класове, озаглавен „Записки по история на България — 681–1878“.

Става дума за един безсрамен опит да се представи тъй нареченото някога тъмно (турско) робство като оплодително, съвместно съжителство на две цивилизации — исляма и християнството, поради което и съпротивата на българина срещу османското „присъствие“ е била по-скоро символична, отколкото действителна. Крайният извод от всичко това е, че ползата от националното ни освобождение е повече от съмнителна.

За постигането на това научно-педагогическо внушение цялото известно досега научно знание, свързано с османския период на историята ни, е основно прекроено. Потърсете в учебника например думата „рая“ и ще я намерите само веднъж употребена, макар да е това най-характерното ключово понятие, свързано с османския период в историята ни. Същото понятие е заместено с израза „особен вид поданици“, които са „само обект на управление, но те самите са лишени от достъп до управленческата система“. Никъде не е казано, че този „особен вид поданици“ не са били допускани до съдилищата като свидетели; че като покорено и безправно население (това е и всъщност значението на думата „рая“) те не са могли да избират дори цвета на дрехите си и височината на шапките; че им е било забранено да яздят коне, да носят оръжие; че всеки османлия е могъл да ги привика да му

работят ангария, ако поиска — да ги възсяда, за да го носят; да влиза в домовете им, за да яде и пие, и да му се заплаща за изтриването на зъбите известният данък „диш хакъ“ и т.н. Дори разделът, посветен на туй владичество, откровено наричан в по-старите учебници „тъмно робство“, ще го намерите в „Записките“ под енигматичното заглавие „Българските земи в контактната зона на две цивилизации“. По нищо не личи, че в него включването на „контакта“ между двете „цивилизации“ е станало с цената на яростни битки, масови кръвопролития и разселвания, че е имало кръвен данък (еничарство) и една неотслабваща през цялото време неспирна народностна асимилация.

Не е разказано на децата, които ще се учат по „Записките“ и за една от най-драматичните страни на османското господство — практикуваните през цялото време на робството „потурчвания“ чрез насилственото пременяване на вярата. Тъкмо напротив, авторката на османския период в учебника за десетите класове — доцент в СУ Цветана Георгиева, е лансирала по този въпрос „новината“, че „за да си открият пътища към стопански и обществен просперитет“ и „да избегнат ограниченията, наложени върху българското население, мнозина от градските жители са приемали исляма доброволно“. Що пък се отнася до селяните — те изобщо нямали „усещането, че правят фатален преход към друг свят, ставайки мюсюлманин, поради сходство между ислям и християнство“.

Тук, както се вижда, Георгиева лансира версията за доброволното поислямчване на т.нар. помаци, за да обслужи всеизвестната текуща в момента кампания за окончателното им отродяване от българщината. Оттам са и всички усилия на авторката да укорени заблудата, че българските селяни (представете си!) нямали усещането, че ги потурчват. Инак тя никога не би направила в края на главата, посветена на взаимното оплодяване на исляма и християнството, генералният извод, че в резултат именно на него „нашите български земи се превръщат в контактна зона, в която несъвместими световни религии достигат до балансиран съвместен живот на хората“.

„Балансиран съвместен живот!“... От подобен живот до хармоничния (щастливия) разликата е на косъм, така че от „легендата“

за турското робство не остава и следа. Ето така подличко се прекроява историята, незабелязано, неусетно и даже приятно.

Старанието на Цв. Георгиева в прекрояването на някои от горчивите или просто неудобни за нея моменти се е проявило най-вече по отношение на българското хайдутство.

В главата „Антиосманската съпротива“ Георгиева просто е отрекла да е имало хайдутство. „За българите най-масовата и трайна форма на съпротива става хайдутското движение“ — пише тя в „Записките“, но веднага след това се пояснява, че „по своята същност и форма то е българският вариант на характерното за всички средновековни общества разбойничество, чрез което селяните се опитват да намалят експлоатацията...“ и пр.

Георгиева е пропуснала да надникне в „Турски извори за хайдутството и арабийството“, изданието на Македонския институт по национална история (1961 г.) и да се убеди, че непокорните горски мъже, които скитосвали по планините на България, за да отмъщават на османските потисници, са се наричали тогава още (XVI–XVII век) „хайдутти“. В съдебни документи от това време пише, че те са се събирали понякога в пеши и конни дружини от по 800–1000 души, с развети байраци и под звуците на военни тръби, открито са нападали села и градове (с. 74–87 от пос. съчинения). „Техните бунтове са безкрайни“ — пише в едно турско съдебно решение от 23 август 1636 г. Един от хайдутите, някой си Марко, обявил на своите противници: „Вие рушите нашите църкви, ние пък се разрушим вашите джамии. Нашите свещеници са по-добри от вашите ходжи!“ (с. 42). Що за разбойници са тези отмъстителни за разрушени църкви или пък ония, които предизвестявали за своето пристигане със свирене на бойни тръби? Да не обясняваме що за разбойник е Ангел войвода и други като него, възпети в народните песни хайдутти, и да не питаме има ли шантав народ на света да е възпял своите мъчители?

Манипулаторски е постъпила авторката по-нататък в „Записките“, където е разказала за идеите на Раковски, Каравелов и Левски, за техните революционни кроежи и борби, но (забележете!) думите „революция“, „революционни“ и пр. навсякъде са или избегнати, или заменени с техни озахарени заместители. За цялото комитетско дело и неговите създатели — Левски и Каравелов, както и за четата на Ботев — са отделени всичко на всичко пет странички!

На по-малко от една страница е разказано за националния герой Васил Левски.

Що се отнася до Априлското въстание, и на децата е известно, че най-бурно и с най-много драматизъм е протекло то в Брацигово, Перушица и Батак.

В Батак са изклани с измама над 2000 души. В Перушица обсадените се самоизбират — нещо, смайващо дори за световните мерки за героизъм, но ореолът на Априлското въстание не е зачетен нито със звук.

Премълчани са героичните моменти, вдъхновили Вазов, за да напише своята могъща „Епопея на забравените“. Станало е същото, каквото с цялата наша, уж обективизирана, а в действителност по касапски обезобразена история, която може всякаква друга „работа“ да върши, освен с нещичко да ни поучи, обнадежди и укрепи.

Явно такава е била задачата на авторката на османския период от „Записки по история на България“: да се всади една изопачена, захаросана представа за робството и да се обезсмислят или поне омаловажат по този начин всичките ни опити за освобождение от турското робство, а защо не — и съпротивлението ни сега срещу възможните опити за неговото възстановяване?

Все едно: изправени сме пред многостранна разложителна дейност, която преорава в момента духовните простори на България — от радиоточките, през учебниците — до програмата на телевизията. Тревожното е, че тази дейност се очертава като действаща държавна политика. Едно от доказателствата за това са разгледаните, оскверняващи историята ни, „Записки“ по история на България от 1992 година, създадени под закрилата на Министерството на образованието, което е наредило (доколкото ни е известно) историята в десетите класове да се преподава само по този, но не и друг „алтернативен“ учебник. Само една мярка е пропуснало бдителното иначе идеологическо ведомство: да назначи в училищата по един или двама стражари, които да обезпечават въпросното министерско нареждане.

в. „168 часа“, бр. 46 — 15 ноември 1993 г.

В БЪЛГАРИЯ ВСИЧКО СЕ ПРОЩАВА ОСВЕН МОЖЕНОТО

— **Какво си казахте с Кольо Георгиев, преди да влезете в кабинета му?**

— Каза ми, че парното не работи — да ходя с пуловер. Подаде ми два ключа за два долапа, в които имаше две папки, и толкоз.

— **Кой е най-дивият разказ, който може да се напише сега?**

— Всеки ден все по-големи дивотии се случват, така че все още не е известно кое ще излезе най-„диво“, за да бъде описано в разказ.

— **Имате име на човек с хъс, в каква посока ще го употребите като писателски бос?**

— Посоката е една, все едно кой ще ръководи съюза: да се извади българската книга от ареста, в който сега е попаднала, и второ: да се даде отпор на опитите да бъде съюзът разединен, окалян, смачкан, а съвременната българска литература — отречена. За това е нужен сега съюз на писателите.

— **Какво искате да промените в СБП?**

— Първо малко да се проветри, че после ще видим.

— **Преди беше ужасно важно и ужасно трудно да станеш член на СБП, сега е ужасно важно и ужасно трудно да си богат. Какво означава това — смяна на ценностите или...**

— Никога не е било трудно влизането в СБП, иначе не би било възможно от 250 души през петдесетте години да бъдат сега 465. Мисля дори, че влизането беше твърде лесно, щом са приети в него хора, които по време на избора им не бяха издали нито една книга. Не споделям убеждението ви, че сега е ужасно трудно да си богат. Напротив, нищо по-лесно от това, достатъчно е да си сложиш перде на очите и да проявиш малко повече сръчност. Колкото до ценностите (говоря за основните), те се диктуват от тези, които държат парите и властта.

— **Как ще направите писателите богати?**

— Парите за писателя са добре дошли, за да може да преживява сносно, но стане ли творецът богат и преситен, той губи творческите си импулси и се изражда. Как ще направя писателите богати? Богатството всеки си го решава сам. Съвсем друго е да се погрижи съюзът да няма гладуващи писатели. Това е едно от неговите задължения — да им помага при болест и беда.

— **Обиди ли ви Радой Ралин при избора ви, той от кои е? Обиждате ли се, когато ви прилепват политически етикет, и опасно ли е това за един писател?**

— Радой Ралин се труди в момента да разцепи на две съюза, защото аз съм му сега председател, а той беше обявил в списание „Всяка неделя“, че аз, Николай Хайтов, съм човекът, когото най-мрази. Подобна изповед говори сама за себе си, така че няма какво повече да си губим времето с господин Ралин.

Писателите знаят добре той кой е и затова не послушаха съвета му да не ме избират за председател на съюза.

Ще ви кажа във връзка с втория ви въпрос, че през последните три десетилетия, дори до днес, са ми прикачвали какви ли не „етикети“ включително „профашист“, „легионер“, „саботьор“, а сега „номенклатурчик“ и „националист“, „живковист“ и т.н., но това е, изглежда, неизбежно за човек, който е привлякъл вниманието на завистниците. В България всичко се прощава освен моженето и успеха.

— **Морален човек ли е българинът и, разбира се, писателят?**

— Общо взето българинът е проявявал в миналото, и то при най-усилните години, висок морал. Когато някому в село някога изгореше къщата, цялото село се събираше, за да му направи нова. През последните десетилетия традиционният морал бе сринат. Думата човещина изгуби своето значение, увехнаха старите семейни добродетели като почит към старите, уважение към родители... Сега сред най-големите задачи на обществото е да не се самоизяждаме. Това е гигантска задача, но никой все още не се залавя с нея. Между прочем едно от задълженията на писателите е да облагородяват морала, защото основното им призвание е все пак очовечаването на човека.

— **Думата криза не е ли прикриване на творческо безсилие, защото който може — си може, пък и най-добрите неща в изкуството са били създавани в най-трудни моменти.**

— Кризата не пречи на таланта, ако е достатъчно силен.

— **Кога за последен път прочетохте значима книга от български писател, коя е тя?**

— Последната чудна книга, която съм прочел, са мемоарите на Петър Манджуков, озаглавена „Затишие пред буря“ на издателство „Прозорец“. Казал съм го и в предговора към тази творба, че това е произведение, напълно равностойно на „Записките“ на Захари Стоянов. Тази книга е за мене най-голямото литературно събитие в прозата от 20 години насам.

— **Вие виждате ли възможната обединителна линия на съсловието в това драматично за обществото ни време?**

— Писането е подчертано индивидуална проява, там обединение не е възможно, но има цели с общонационално значение, които изискват обединените усилия на всички даровити хора в страната ни, които работят на попрището на културата. Главната от тези цели е да запазим нашата културна самобитност, да се спаси българската книга и изкуството ни от опитите да бъдат подменени с вносни полуфабрикати — филми, спектакли, песни, порнокнижнина и т.н.

— **В плен ли сте на суетата?**

— Аз съм си вече начесал крастата, наречена „суета“, на по-младите години. Суетата сега е последното нещо, което ме занимава.

в. „Земя“ — XI. 1993 г.

НЕ МОЖЕ ДА ИМА БЪЛГАРИЯ БЕЗ БЪЛГАРЩИНА

— **Каква постъпка или поведение бихте квалифицирали като национално предателство?**

— Всяка осъзната постъпка или поведение, било на гражданин, било на политически водач, депутат или фигура в управлението, която би увредила интересите на държавата. Това е според мен национално предателство. Като предателство следва да се квалифицират и всички зачестили напоследък действия за намаляване на отбранителната ни способност.

— **Какво имате предвид?**

— Например разгромяването на нашето контраразузнаване, причинения в оръжейната ни промишленост целенасочен хаос, който я смазва; безпричинното изколване на добитъка в България, пропиляването на сварената от закона за земята механизация, сградите и производствените мощности. Всичко това ни подкопава. То между другото и физически подронва здравето на недохранващото се население. Смъртността в България през последните години и особено сред така наречената трета възраст направи ужасен скок. Като се имат предвид и увеличената заболяемост, детската смъртност и отрицателният прираст на населението, вижда се, че сме изправени пред истински мор. Вероятно много от причините, които водят до това, не съдържат умисъл, но по-голямата част от тях с нищо не могат да се обяснят освен със съзнателно дестабилизиране на страната, за да се направи тя лесна плячка на чужди икономически и геополитически интереси.

Враждебни по същината си към държавата са и зачестилите задгранични изказвания на наши политически дейци — депутати, министри, магистрати и пр., които уронват нейния престиж. Подобно е например изказването на Юнал Лютви в Женева, ако се не лъжа, че турците в България били подложени на геноцид. Как може да се говорят подобни небивалици от хора, които непрестанно заявяват, че

са лоялни граждани на тази страна? Главата ми не го побира... И за този човек се говори, че ще става министър на външните работи...

— Има ли в българската история крупни национални предателства?

— Имало е. Не бих казал, че са повече от предателствата в заобикалящите ни страни, но много пъти сме ставали жертва на предателства.

Едно от тях е „разкръстването“ на българските мохамедани през 1913 година от известния д-р Васил Радославов, който предприема това разкръстване само и само за да спечели тогавашните парламентарни избори. И наистина ги е спечелил с подадените за него сто и петдесет хиляди „турски“ гласове, та между другото успя да въвлече страната в гибелната за нас Първа световна война. Ако не бе станало тогава това предателство, сега нямаше са има „българомохамедански“ въпрос. И нямаше да се обявяват т.нар. „помаци“ за „малцинство“ редом с циганите и етническите, т.е. местните турци.

Национално предателство беше проведено след 1944 г. с разгромяване на българомохамеданската културна дружба „Родина“, която ратуваше за опазване на националната самобитност на родопските българи мохамедани.

— В наше време кои случаи конкретно могат да бъдат поставени в графата „предателство“ и по какъв начин трябва да се санкционират?

— Чисто предателство към нацията е „оня списък“ — все едно кой е на дъното на това най-драматично посегателство върху националната ни сигурност. Горедолу така е и сега с провежданата от Министерството на образованието и науката отродителна в българските училища политика към изкореняване на националното съзнание у подрастващото поколение чрез прекрояване на програмите и фалшифициране на учебниците. Подобно завоалирано предателство, може да се каже и вредителство, е и деморализирането на армията. Слушам онзи ден, организират се войнишки комитети в казармите които ще контролират офицерството. По-вредно нещо не би могло да се измисли. Възниква въпросът, ако командването има нужда от контрол, защо не се упражнява отгоре, както е навсякъде, а „отдолу“, т.е. от войниците. Не е ли ясно, че като се поставят офицерите в

зависимост от войниците, нарушава се един — основен принцип — единоначалието. Премахне ли се той, армията не е армия, а сбирщина. Не знам кой изобрети тези войнишки съвети, но който и да ги е измислил, това е един страхотен удар върху националната сигурност, освен че е дивотия. Това е предателство. Що се отнася до наказанията, щом като не е осъден досега нито един предател, значи законността у нас е парализирана.

— **Намирате ли за нормално присъствието на ДПС в парламента и предоставянето на съдбините на България в негови ръце?**

— Присъствието на ДПС в парламента е дело на двата политически мастодонта — както е прието да се назовават. Това бе сторено пред очите ни, Конституционният съд го потвърди, следователно въпросът за „нормалността“ на присъствието на ДПС в парламента е изчерпан. Благодарение на същите два „мастодонта“ ДПС сега играе ключова роля в решаването на някои от най-съдбоносните за страната ни въпроси. ДПС командва сега Министерството на образованието и науката. Скоро могат да вземат в ръцете си и външната политика на България, но ДПС няма за това никаква „вина“. На тяхно място всеки би се възползвал от взаимната нетърпимост между двете основни политически групировки за да постигнат своето. Ако има трески за дялане, те са си в нашата безока вътрешна политика. Ние излъчваме предателите от своята собствена среда, ние ги покровителстваме, ние, след като са се проявили вече, ги отрупваме с почести, вместо да ги съдим и т.н., или ги пращаме по чужбина да пропиляват малкото долари, останали в хазната.

— **Включването на „религия, етнос и майчин език“ в преброителните карти не подпомогна ли всъщност центробежните сили, които ни разпъват на кръст? На кого се дължи това?**

— Така е. Преброяването следваше да се направи в един спокоен период на стихнали страсти, за да не бъдат повлияни резултатите от субективни или по-точно политически, а и международни фактори, но това не стана и печалните резултати са налице.

— **Какво точно имате предвид?**

— Никога никое преброяване по света не се е извършавало по начина по който това бе направено у нас: всеки да самоопределя своя

народностен произход и майчин език. Народността има свои обективни признаци, които се установяват и доказват. Спомнете си как навремето живеещи в Румъния германци бяха преселвани в своето отечество. Това ставаше след пълна предварителна проверка на произхода им. Ако не беше така, досега половината Румъния да се е преселила в Германия. Недопустимо е всеки сам да определя народността си и по други, свързани с националната безопасност причини. Всичко това у нас беше пренебрегнато и много добре се знае по чия вина (или заслуга). И вината, и заслугата са на президентския съветник Михаил Иванов, който в писмена форма до оглавяващия преброяването Каранфилов му нареди (той пък се съгласи) да се включат в преброяването народност, религия и майчин език... Разбира се, М. Иванов няма собствено относително тегло, той е служител, на кого точно — не знам, но фактът, че Централният статистически институт се подчини на неговото нареждане, говори достатъчно ясно, че зад него са и президентството, и правителството, и ДПС, и дявол знае още кой.

— **Смятате ли, че резултатите от преброяването са точни?**

— Разбира се, че резултатите не могат да бъдат точни, но една от тези неточности е най-опасна — общият брой на самоопределилите се като „турци“. В този общ брой влизат и турците с двойно гражданство, т.е. изселените около 400 хиляди човека, както и „самоопределилите се“ за турци българи-мохамедани от Неврокопско (около 50 хиляди човека). Махнем ли тях, живеещи в България турци остават около 400 хиляди. А статистиката зафиксирала над 800 хиляди. Това е мина със закъснител, защото бройката 800 хиляди вече влиза в геополитическите сметки като реален факт. Възниква въпросът: защо в Германия не дават двойно гражданство на турците, макар да са поголеми демократи от нас? Защото си е чисто харакири хора, живеещи в чужда страна, да упражняват своите граждански изборни и пр. права на територията на държава, в която те могат и да не живеят.

— **Наистина ли около 400 хиляди са турците вън от страната?**

— Ами вгледайте се в цифрите (те вече са публикувани) и ще видите.

Този факт е регистриран (отсъствието на живеещите в Турция с двойно гражданство). Няма съмнение, че тепърва ще усещаме теготата

на проведената миналата година уникална в света манипулативна преброителна операция, която по същината си е един много сериозен удар върху страната ни.

— **Какви са впечатленията ви от събитията в Родопите през последните две-три години? Предаваме ли без бой онова, която с кръв сме опазили през вековете?**

— Една част (българите мохамедани от Западните Родопи) бяха изоставени да ги прилага туркофилията. Среднородопските българи мохамедани още се държат (не се предават), но което е най-срамно — никой не си помръдва пръста да им помогне, като изключим решението на главния прокурор Татарчев да озапти сатовчанския кмет Джуджо.

Списание „Родопи“ — единствено специализираният орган за поддържане на националната ни самобитност на българите мохамедани, е пред закриване поради обстоятелството, че никоя от бизнес средите или фондациите не го подкрепи. В същото време се харчат стотици хиляди левове от хазната за организиране на научни експедиции, които да установят, че езикът на българите мохамедани не е български и да бъдат те определени като малцинство. Микроскопичен пример е, но е показателен като знамение за градуса на родолюбие у съвременния, ошашавен от идеологическите манипулации българин. Пример за духовната нищета, в която сме изпаднали.

— **Оптимист ли сте за бъдещето на България и българщината в нея?**

— България и българщината са едно. Не може да има България без българщина. Без преданост и обич към отечеството и самобитна, национална култура.

— **Кои съвести са най-опърлени според Вас?**

— Ако заприказваме за „опърлени съвести“, по-право е да попитаме: кои не са? А това е въпрос за друг разговор.

в. „Бизнес блок“ — 25–301993 г.

ПРАВИ КАКВОТО ТРЯБВА, ДА СТАВА КАКВОТО ЩЕ

— Как приемате избирането ви за председател на Съюза на българските писатели?

— Може странно да ви се види, но моето избиране е изблик на натрупани дълбоки унижения. Това е основната причина, за да се обединят повечето от писателите зад моята кандидатура.

— За какво унижение намекувате?

— Унижение от създадената около писателите и съюза враждебна атмосфера. От поругаването на малки и големи имена, за да се създаде впечатлението, че едва ли не цялата създадена по времето на социализма литература е боклук. Или, както се беше изразил един специалист по кича, всичко е било „книжни тапети“. Четири години се набиваше това в главите на читатели, слушатели и пр. на страниците на отцепения от съюза „Литературен форум“, който се превърна в подлистник на „Демокрация“. Тогава започна „разстрелването“ на писателите един по един. Покойният акад. Динеков беше изброил 173-ма души нападнати, оскандалени, обявени за номенклатурчици, едва ли не за престъпници. Не пощадиха дори хора в преклонна възраст като Младен Исаев. Изсипаха върху него едно ведро с помия, а колко му е на един човек, стъпил вече с единия си крак в гроба, да го довършиш? Писаха между другото три-четири пъти срещу мене, макар отлично да знаеха, че моето творчество не би могло да се нарече „партийно“, а и самият аз не бях в партията. Стигна се до почти пълно отрицание на всичките създадени по времето на социализма литературни ценности.

— Не вярвам да мислите, че е могло да мине без преоценка на литературните ценности?

— Не можеше, разбира се. Когато всичко, във всички сфери на живота се преосмисля и пренамества, литературата и културата не можеха да останат встрани, но тука не става дума за преоценка и преосмисляне, а за целенасочено в национален обхват затриване на

културната, оттам и на националната ни самобитност. И което е още по-тревожно: това се превърна в политика на свързани с културата и образованието ни държавни институции и ведомства, които осъществяват на практика кръстоносния поход срещу нашата литература и култура...

— **Това ли е поводът за задаващото се разцепление на СБП?**

— Както ти разцепление! Това са приказки за наивници. Целта на центробежните сили в съюза е да го разрушат, което най-бързо може да стане, като му отнемат „производствените мощности“, движимото, недвижимото имущество, изданията, издателството и пр. Затова се опитват да го обявят за „нелегитимен“ неколцина кандидат-отцепници като Радой Ралин и компания.

Целта им е да вържат ръцете и запушат устата на писателите. Това е далекобойната цел — разчистване на геополитическото пространство за вносни идеи и ценности, както много пъти съм го писал и повтарял.

Литературата е в темелите на това пространство. Като не можеш да я прескочиш или заобиколиш, остава да я сринеш. Писателите разбраха това, оттам идва един допълнителен импулс към сцепление около едно по-крепко ръководство.

— **Самият Р. Ралин е вероятно на друго мнение?**

— Неговото мнение си е негова работа. Но бих му задал въпроса защо не се кандидатира той за председател, че да прибере съюза, както се казва, с един замах. Не се кандидатира, защото игричките, които разиграва на тъмно, взеха да излизат малко по малко на бял свят и се видя накъде му се ще да издърпа колата на съюза. Неслучайно побягна от събранието. Господинът обича този вид театър, но постановката в случай не беше по неговия вкус.

— **Не надценявате ли малко значението на Ралин и не подценявате ли силите, които седят зад него? Говоря не само за писателските сили.**

— Никак не подценявам силите, застанали зад разединението на писателите — говорихме си вече за тях, но че той е едва от основните фигури, които те използват, няма съмнение. Той е и в дъното на отцепването на „Литературен форум“ от съюза, а и на цялата враждебна към писателите политика, която води срещу тях самият вестник.

Той поведе битка не само срещу живите, но и срещу мъртвите (Вапцаров, Гео Милев, Смирненски и дори Вазов, Хр. Ботев и Захари Стоянов).

Развихря се същата саморазправа с литературата и литераторите, каквато след Девети септември, само че сега много по-всеобхватно и брутално. Тогава повалените или ранените бяха единици, а сега — сухо, сурово върви напред. Опитите за цепенето на съюза е частица от тая саморазправа, макар да е известно, че неговата легитимност е перфектна. Но в края на краищата има съдилища, а правораздаването не ми се вярва да бъде подведено. Не сме нито 1990-а, нито 1991-а, нито 1992-а.

— Вие забелязахте ли, че „Демокрация“ не признава избирането ви за председател? Пишат за вас като за „шефа на някои писатели“?

— По-важно е за мене за какъв ме смятат писателите, които са ме избрали.

— Поемате ръководството на съюза в изключително труден момент. С какво наследство се сблъсквате?

— Тежко е наследството. Едно — проиграно, друго — пропиляно, трето — занемарено. Говоря за имущественото наследство.

— Кои са задачите, които стоят пред новото ръководство на Съюза на българските писатели?

— Първата е да се възстанови вестникът му. След това ще дойде ред на всичко останало.

— Как ще преодолеете политическата поляризация на писателските среди?

— Поляризацията не е особено тревожна. Както стана вече дума, „калчевистите“ начело с Ралин са не повече от двайсетина. За съюз с около 500 човека отцепването на споменатите господа не е от особено значение.

— Какви намерения имате в сферата на издателската дейност и „защитата“ на българската книга?

— Предпочитам да свършим нещо в това направление, а след това да си приказваме.

— Срещу вас се появиха вече и критики например в „Демокрация“ и други издания. От какви подбуди се правят те? Как се отнасяте към тях?

— Аз съм стара мишена на „Демокрация“. Зад пасквилите, помествани там, причина е водачът уж „отцепниците“ Радой Ралин. Той направлява стрелбата. Досега предпочитам да не влизам в дискусия с него и подставените от него лица, но дошло е комай времето да кажа и аз някоя и друга дума за него, само, че няма да е сега. Колкото се отнася до подбудите на „Демокрация“, те са, надявам се, ясни. Щом толкова джепане изсипаха върху мене, значи в нещо им преча.

— **Всъщност в какво ви обвиняват?**

— Отделете някой ден малко повече време, ще ви разкажа. Уверявам ви, ще бъде интересно.

— **Нагърбвате се с тежки задачи. Ще успеете ли?**

— Ако задачата е лека — не е интересна. Ако пък не вярвам в нея — не я започвам.

— **Няма ли опасност да ви погълнат административните задължения?**

— Това донякъде зависи от мене. Имам предвид, че не е необходимо да се натоварвам с всичко. Хора кадърни в сегашния екип — колкото искаш. Останалото е въпрос на подход.

— **Какво прави писателят Хайтов, какво пише в момента, с какви нови книги ще ни изненада?**

— В момента пиша програмата за първото заседание на новата управа на съюза, което ще стане в понеделник, ако е живот и здраве.

— **Каква ще е максимата ви като председател на СБП?**

— Прави каквото трябва, а да става каквото ще.

в. „Дума“, бр. 285 — 6.XII.1993 г.

ЗАГУБВАНЕТО НА НАДЕЖДАТА Е КРАЯТ

— Преди петнадесет години на мой въпрос „Кои добродетели цените най-много у родителите си?“ отговорихте, че у майка ви ви е възхищавало трудолюбието ѝ, а у баща ви — вярата му, че светът ще се оправи. Вярва ли днес синът им — писателят Николай Хайтов, че народът ни е все така пословично трудолюбив и че наистина ще се оправим?

— И вие, и аз, и всички знаят, че народът ни се е славил на времето с пословичното си трудолюбие, но сега това не е първа добродетел на съвременното поколение. От една страна, причина е механизацията, която направи живота на човека лесен. От друга — бюрократизирането на нацията и превръщането една трета от нея в чиновници угаси творческите импулси на българина дори в тази част от населението, което остана в село. Това е тъжната истина и тя се доказва от факта, че хората не се затичаха през глава към възстановената им поземлена собственост. У здравите млади хора тепърва ще се създават трудови навици при сегашната състезателна пазарна обстановка.

А колкото до въпросите ви дали вярвам, че светът ще се оправи — той си е така създаден, „несъвършен“, а всъщност, не би могъл да бъде друг, след като самите хора са несъвършени. Друг е въпросът грешка ли е на природата, или това, просто, влиза в дългосрочната нейна програма. Бурно е възникнал животът, бурно тече и мисля си, че бурно ще завърши. Това не изключва опитите да бъде той поне малко очовечен — и в тези опити се крие чарът на този наш обречен човешки свят.

— В същото интервю казвате, че истинският писател трябва да се вълнува от съдбата на хората и да описва искрено вълненията си. Казали сте: „Един писател, който не обича хората и истината, не е никакъв писател. Проституцията със словото е най-лошата от всички видове проституция.“ Какво бихте добавили с днешна дата към тези си думи?

— Видял съм проституцията със словото, но такава, каквато сега процъфтява в нашето време на неограничената слободия да се граби и лъже — никога. Мисля, че от сътворението на държавата ни не е имало. Една от причините е, че законите за клеветата (доколкото ги имаме) не действат. Сега всеки вестникар може да те псува или ругае колкото си иска, да те клевети и обвинява в каквото си иска — възмездие няма. Очертава се едно явление, което не може иначе да се нарече, освен литературен бандитизъм. За който вече започна да се плаща. Казаха ми, че за една насочена срещу мене и Съюза на писателите статия в столичен вестник са били обещавани на автора сто хиляди „спонсорство“. Само и само да излезе.

— **А какво бихте казали за проституцията в литературата?**

— Проституцията с литературата, когато тя е изкуство, не е възможна. Най-хубавото на изкуството, както Чехов е казал, е, че в него не може да се излъже. Излъжеш ли, изкуството се изпарява. Там проституцията е невъзможна. Правят се опити, но това с нищо не променя „Правилото на Чехов“.

— **Според вас белег на всяко голямо изкуство е „силата на внушението, което е способно да упражнява, и благородните чувства, които то може да предизвика“. Как виждате днес ролята на българската литература, при положение, че писателите все по-трудно издават своите книги, а читателите — все по-трудно ги купуват. По финансови причини...**

— Ролята на българската литература сега е много по-голяма отпреди. Тя е в основата на българската културна самобитност и национална самоличност. Бъде ли смазана тя, бъде ли подменен езикът ни (което усилено се прави в момента) — свършено е и с България.

— **А ролята на оглавения от вас писателски съюз?**

— Основната роля на Съюза на писателите е да обедини усилията на творците и литераторите, за да се противопоставят на сегашния апокалипсис в духовната сфера. Затова са и старанията на враговете на Съюза на писателите да го разцепят и погубят. Който го е разбрал — разбрал го е, който не — време е да го разбере. Не са атаките срещу съюза, защото литературата през изминалите 3—4 десетилетия била „социалистическа“. Истинската литература е само литература и нищо друго. Големият интерес е да се усилят центробежните сили в държавата, което успешно бе направено във

всички сфери на живота — от Св. синод до държавните свинарници. България е сега едно голямо порнографско блато и ние всички потъваме в него с всеки изминал ден.

— В словото си, произнесено веднага след убедителния ви избор, вие обявихте, че ще съдействате на писателите от третата възраст, които са в особено тежко положение. Какво конкретно смятате да предприемете?

— Една група около 60 писатели от третата възраст са подложени на тих геноцид. Хора, които са дали на този народ талантиливи произведения, изучавани са били дори в читанките, сега не могат да си купят сутрешната кифличка с мляко.

Изоставени, а някои и обругани, тихо чезнат един след друг. Ето за тези хора СБП ще се постарее нещо да направи и, разбира се, не с унижаващи ги подаръци.

— Вашите новогодишни пожелания към читателите на вестник „Български пенсионери“?

— Единственото ми пожелание е да не загубват дух. Загубването на надеждата е краят. Има ли лошо, ще има и добро, не може да е все лошо. Махалото е в движение, а до тогава, мили братя, не се предавайте!

в. „Пенсионер“, бр. 31, 28 — 29.XII.1993 г.

ГОРОСЕЧНА ВИХРУШКА ПОМИТА БЪЛГАРСКАТА ПРИРОДА

Не съм очаквал, че ударите, които се изсипаха върху гората за година време, ще бъдат толкова силни и съкрушителни.

Истински бич се оказаха за гората т.нар. горски пожари, които възлизат през изтеклата година на около сто хиляди декара и са в по-голямата си част (навярно около две трети) умишлено предизвикани, за да се „освободят“ залесени в миналото пустеещи земи в поройните периметри на страната.

Пожари ще пламтят и догодина, защото след тях идват масови сечи на опърлените стебла и масови — в повечето случаи — неконтролирани разпродажби. Неконтролирани — защо? Защото горската власт в страната е парализирана и тази парализа се засилва, както се вижда, от знаменателния факт, че докато съставените по Закона за горите актове през 1992 година са били 13 091, за същия период тази година бройката е 11 464, т.е. с 1527 акта по-малко, след като е почти сигурно, че нарушенията са се увеличили около два пъти.

Парализата в горското ведомство личи и от най-новите документирувани сведения за зашеметяващия възход на контрабандните сечи в най-драгоценния за българската природа горски район — родопските иглолистни гори, и то в пъпа на планината — Пазарджишко, Пещерско и Велинградско и пр. В района на Пещерското лесничество буквите насаждения са подложени на денонощна невиждана по размери незаконна сеч. Елитни иглолистни насаждения в района на Селищенското лесничество се покосяват и влачат към Сърница, където около 70 банцига денонощно ги правят на дъски. В района на Беловското лесничество слободията е дала възможност да бъде изсечена почти на голо 80 декара елитна гора. На голо се сече и в Ракитовското лесничество, в местността Алчак например са покосени също 80 декара, а в местността Макаков дол са отрязани и задигнати над 500 куб. метра едра иглолистна дървесина. И това няма да е последно, като се има предвид, че в Ракитово работят

над 75 частни дърворезни „заведения“, които бичат денонощно, без никой да направи поне опит да ги контролира. В Пирин е горе-долу същото: сече се и там на поразия, застрашени са вече резерватите. В Рила и специално в района на гр. Сапарева баня се изви една горосечна вихрушка, каквато дори стогодишните жители на това градче не помнят.

Можем да изброяваме много още доводи, но е безсмислено; първо, защото това гигантско покушение върху българската природа е добре известно, и второ, защото за нас са по-важни в случая причините, които доведоха до това бедствено почти в цялата страна явление. А тя е една: голямата деморализация в горското ведомство, настъпила след уволненията на голямо число директори, известни с усилията си да се опънат на контрабандата и корупцията в поверените им лесничейства. Те трябваше да бъдат отстранени, може да се каже, „пометени“ и да се развържат ръцете на плъпналите аферисти и контрабандисти. Инак не може да се обясни как е възможно в течение на около 18 месеца, преди застъпването на сегашния председател на Комитета по горите, да бъдат уволнени не един и двама, а седем директори на лесничейства, и то в една само районна дирекция — Пазарджишката (инж. Г. Делчев, инж. Иван Грозданов, инж. Васил Йорданов — на Пещерското лесничейство, инж. Светослав Метанов — на Ракитовското, експертите Иван Вандев и Кючуков — от районна дирекция на горите и т.н.).

Някои от тях като панагюрския лесничей Младенов и ракитовския Ст. Метанов, новият председател на комитета инж. Хр. Тодоров успя в някаква степен да реабилитира, но вече нанесените кадрови поражения останаха, защото ексекутивната група, която извърши „чистката“, заема все още своето място в горското ведомство.

Председателят на комисията, която извърши по-голямата част от тези груби кадрови саморазправи — инж. Тодор Георгиев, продължава да бъде началник на най-възловия отдел в Комитета по горите — отдел „Стопанисване“, и то след като е на всички добре известно, че това е най-безпомощният в професионално отношение лесовъд, а в същото време и най-ангажираният с някои непрофесионални механизми, които движат „нещата“ в горското ведомство през главата на неговото председателство.

Едни от методите за всяване страх и послушание са т.нар. финансови ревизии. Известно е, че финансовата ревизия е инструмент срещу корупцията, но в подходящите ръце тя би могла да се превърне в истинска инквизиция, на която малцина устояват. Достатъчно е злоумишлено да се проточи по-дълго време. Десет месеца трае финансовата ревизия в Ракитово. Безконечна се оказа и ревизията в Селищенското лесничейство, и то след основателното по всяка вероятност отстраняване на неговия титуляр. Заповедта за уволнението на ракитовския директор инж. Метанов бе издадена преди започването на финансовата ревизия и все още продължава и не свършва — защо? Защото ексекутивната комисия, която постанови неговото уволнение, не желае да падне по гръб, а на председателя на комитета инж. Тодоров все още не му е останало време да надникне в задния двор на своето пронизано от метастазите на корупцията ведомство.

Но да свършим и да се върнем отново на българската природа. Хаосът, който бушува у нас, все някога ще свърши. Богатствата ще бъдат преразпределени, страстите — успокоени, и вероятно добрите нрави и закони — възстановени. Невъзстановима ще остане само покосената, живата, зелена покривка, която ни дава необходимия за дишането кислород. Усиленото изсичане на горите, което бушува сега в България, означава усилено изтичане на резервоарите от кислород, необходим за дишането и на днешното, а и на утрешното поколение.

Това е положението, а който иска да чуе — да слуша и знае: започнало е трошенето на гръбнака на българската природа! Лек ви сън, господа управници, и лека ви участ, господа потърпевши, когато наранената природа започне утре да ни се отплаща.

в. „Земя“ — 28.XII.1993 г.

ИСТОРИЯТА — КРАЙЪГЪЛНИЯТ КАМЪК В ОБРАЗОВАНИЕТО

Трябва да е човек дълбоко заслепен или пък изпортен, за да не види и проумее, че и интернационализмът, и „световното гражданство“ (космополитизмът) са исторически доказани суеверия, инструментариум на центробежните сили в една държава за разлагането ѝ. Така е, защото един народ, който не държи на земята си, на националната си самоличност, на държавата си, той е обречен.

Значението на родната история и литература като учебни предмети е тъкмо в това да възпитава у подрастващите граждански добродетели и особено най-ценната от тях — родолюбието, замествано есе по-често поради особената ни слабост към чуждиците с понятията „патриотизъм“ или „национализъм“. Този същият национализъм, на който сега у нас се приписват характеристиките на шовинизма и се правят опити да бъде окончателно превърнат от добродетел едва ли не в грях и да бъдат обслужени по този начин текущите сега; в страната ни протекционирани и на държавно равнище отродителни операции.

Все едно, у всички народи историята винаги е имала една и съща основна цел — да създава национално самочувствие у подрастващите, да ги възпитава в любов към отечеството и готовност да се поставят обществените интереси над личните. (Най-високата и най-необходима гражданска добродетел). Вече сме свидетели на дълбоките поражения, които безродничеството (интернационализмът и космополитизмът) нанесоха в духовния свят на българина, доказателство, че наруши ли се равновесието между личните и обществени тежнения (и интереси), държавата изпада в болестно, „безтегловно“ състояние.

Трябва обаче ясно да се каже, че простото изучаване на историята и литературата не са достатъчни за излизането от това състояние. Всички знаем, че знанията ни за миналото, които получаваме в училище, нямат приложение в материалната сфера и са в голяма степен самоцелни и дори излишни, не се ли превърнат в облагородяващи ни чувства и най-вече — чувството на родолюбие, за

което стана вече дума, определящо поведението на подрастващите в живота. Това е смисълът на историческото образование — превръщането на знанието в градивна духовна сила.

Цялата работа сега е как след дълбокото разстройство на историческото образование, насочено към дебългаризация на страната, да влезе то в традиционната си роля. Поради липса на място и време ще си позволя да направя няколко само основни бележки въз основа на собствените ми наблюдения и опит.

Първо. Онова, с което би трябвало да се започне, то е под никаква форма да не се намаляват часовете по история.

Второ. Трябва да се възстанови старото съотношение от 30-те години между всеобщата и отечествената история, което бе, доколкото ми е известно, две към едно в полза на родната история.

Трето. Отечествената история да започва още от втори клас. Неоспорима истина е, че знанията се превръщат в чувство именно в тази най-пластична възраст. Опитите за изграждане на национално самочувствие по-късно (след десетата година например) са в една или друга степен закъснели.

Четвърто. Колкото може по-скоро трябва да бъдат освободени учебниците по история от идеологическия баласт в тях. (Най-пресен пример е спекулацията с османското робство в учебника за десети клас от миналата година. За подобни фалшификации би трябвало да има обществен съд).

Пето. Учебниците трябва коренно да се променят в стилово и езиково отношение. Те трябва да бъдат написани на чист български език, в достъпна и стилово изящна форма, да не причиняват досада и да не пресушават изучаваната материя откъм чувство. Министерството трябва да препоръчва учебници, доказали предимствата си на конкурс, и да се пресече в това отношение каквато и да било корупция. (Не случайно трайността на учебниците по история през трийсетте години беше 10—15 години.)

Най-лошото на стария тип манипулирани още през 50-те години учебници по история беше, че слагаха ударение на негативните моменти в българската история, например това, че войните, водени от средновековните владетели, били завоевателни, грабителски и пр. Особено манипулирана бе темата предателството и така с течение на

времето у младите се втълпи чувството за национална непълноценност.

Мнозинството млади хора, попаднали в чужбина, се срамуват да се откриват, че са българи. Народностното чувство у българина може да се смята ако не изкоренено, то поне силно и дори страшно потъпкано. Това подлага националната ни сигурност в момента на особени рискове. На историята и литературата се пада много голям дял в премахването на тези наистина опасни поражения в духовната сфера на българина. Ако възстановителната стратегия не се превърне час по-скоро в строго, енергично следвана държавна политика, това ще означава, че България сега тя не се ръководи от държавници, а от самодейци, увлечени в преследване на теснопартийни и в крайна сметка лични интереси. На тези хора все пак не е лошо да им се припомнят думите на Бисмарк: „Германия е велика, защото такава я направиха учителите по история.“ Но, разбира се, за да се вслуша човек в тези думи, трябва да е малко поне родолюбец.

в. „Учителско дело“ — 1993 г.

СНИМКА ИЗОБЛИЧАВА ФАЛШИФИКАЦИИТЕ С „ПОМАШКИЯ ЕТНОС“

Тези дни се появи в печата статия „Президентски съветник бил информатор за клеветнически документ срещу България“. Ядреният физик Михаил Иванов не от вчера, а доста по-отколе е отписал тъй наричаните от него „помаци“ от българската им народност. „Ние (заявява той още през ноември 1991 г.) различаваме три етнически компоненти: турци, цигани и помаци.“ Това категорично изявление на негова милост — президентския съветник — е фиксирано и черно на бяло в сборника „Аспекти на етнокултурната ситуация в България“, издание на Центъра за изследване на демокрацията, фондация „Фридрих Науман“, София, 1992 г., с. 37. Въпросната негова позиция говори достатъчно ясно, че още през ноември 1991 г., когато се е състоял семинарът по „етнокултурната ситуация“, Иванов е бил вече наясно, че така наречените от него „помаци“ са „отделен от българския етнически компонент“, т.е. че те не са никакви българи. Ето тази информация, обогатена с откритието, че и „македонските славяни не спадат към българската етническа група“ е вече достигнала до Американския конгрес и очаква своето авторитетно разглеждане или по-точно — санкциониране и (вероятно) легализиране.

Ура-тута, след много семинари, десетки конференции и задгранични издания, субсидирани от собствената ни хазна, след непрестанна и неуморна дезинформация в печата и по чуждите и наши радиопредаватели, Михаил Иванов, Илона Томова и техните известни и главно — неизвестни сътрудници, — свършиха своята отродителна работа. Освен ако в последната минута гръцкото външно министерство не се намеси, след като нашето засега пази по въпроса пълно мълчание.

Във връзка с току-що казаното ще привлече вниманието на читателите върху направената в началото на века снимка на

правнучката на известния среднородопски феодал Агуш ага. Интересното в снимката е старинната българска носия, с която е облечена тази потомка на прочутия „помак“. Вижда се ясно: няма в тази носия най-традиционната принадлежност в облеклото на мюсюлманската жена — шалварите. Няма фереджета, фесове и фесчета. Носията представлява образец на общо употребяваното от среднородопската жена традиционно българско облекло, сварено по време на потурчването в края на XVII век. Както е било сварено, така е и „консервирано“ дори в семействата, спадащи към управленческия слой на местната турска администрация. Защото среднородопските администратори след „потурчването“ са били все местни българи мохамедани, като се почне от Мехмед Кьорходжа и се свърши с последния от тях прапрадядото на момичето от снимката, ахчелебийският войвода Агуш ага. Тези войводи са били фанатични пазители на старите нрави, облеклото и обществения ред: забранено е било двуженството. За сексуално посегателство върху жена е имало едно-единствено наказание — хвърляне от най-високата край Смолян урва, а „потурчването“ е било немислимо по какъвто и да било повод.

В резултат на всичко това поислямчените българи са били оставяни да плават в собствения си традиционен бит и да запазят по този начин и своята национална самобитност. Ето защо двете трети от родопските „помаци“ се легитимираха при последното преброяване като българи. Ето защо нито Михаил Иванов, нито съветниците му не посмяха да правят своите „демоскопски“ проучвания в Средните Родопи, а се въртяха все в покрайнината Чеч в Западните Родопи. Това обаче не им попречи събраната в Чеч съвсем ограничена (и преднамерена) информация да бъде отнесена към населението на целите Родопи, което си беше една чиста фалшификация.

в. „168 часа“, бр. 3 — 17.I.1994 г.

ЗАКОН ПРОТИВ ОБЕЗБЪЛГАРЯВАНЕТО НА ЕЗИКА НИ

За пръв път от основаването му през 1913 г. в Съюза на българските писатели ще се разглежда в Управителния съвет (на 21.І. т.г.), проектозакон, засягащ развитието и защитата на българския език. Проектозаконът, който писателите имат намерението да предложат за гласуване в Народното събрание, си поставя за цел да защити (на първо място) българските граждани от многобройните недоразумения, свързани понякога със сериозни морални и материални загуби от неразбирането или погрешното разбиране, тълкуване и пр. на чуждоезични или размесени с чуждестранни думи български текстове.

Не става дума само за случаите, когато човек търси по главните улици на София пуканки, но не ги намира, защото те вече носят английското име „попкорнс“. Много по-сериозна е работата с текстовете, свързани с покупко-продажбите на движими и недвижими имоти и услуги, сключване на всякакъв вид търговски и други договори, при които всяка неточна дума или двусмислица би могла да бъде начало на скъпо струващи съдебни процеси, материални и морални щети. Същото се отнася до трудовите договори, а и фабричните и търговски марки, които поне засега у нас в по-голямата си част са изписани на неразгадаема за повечето българи латиница.

Писателите смятат, че ползването на чист български език би трябвало да бъде задължително за етикети, надписи, каталози, проспекти, формуляри, гаранционни свидетелства, както и надписите върху амбалажите, за да може българският гражданин да придобие абсолютна представа за онова, което му се предлага да подписва, да купува, продава или употребява.

Задължително би трябвало да бъде използването на чист български език, освен случаите, когато съответната чужда дума е незаменима — също и в програмите на радиоразпръскването и телевизията, които държат засега палмата на първенството в

Изопачаването, разлагането и замърсяването на езика, а оттам и на рекламната и друга информация.

Особена възискателност ще предявява готвеният от писателите проектозакон за качеството на езика в учебниците А учебните помагала предназначени за училищата. Предвижда се онези от тях, които не отговарят на изискванията, да не бъдат пускани, а вече пуснатите да бъдат изваждани от обращение от специална за целта надведомствена езикова комисия. Навярно тогава ще се реши най-сетне спорът какво са искали да кажат съставителите на Концепция № 2 за литературно образование в българските училища, публикувана в бр. 11/1993 г. на в. „Азбуки“, когато са написали, че „текстопроизводството — устно и писмено да се мисли като основна дейност за социализирането на ученика чрез словото.“ Думата „социализирам“ има едно-единствено значение в Речника за чуждите думи, издание на БАН, 1982 г., а то е „превръщам в частна собственост“. И така: дали превръщането на учениците в частна собственост са имали предвид доцентите филолози при съставянето на „концепцията“, или тяхното (на децата) политическо олевяване, което също (макар и не още в речниците) се нарича „социализиране“. Или най-сетне в ума им се е въртяла идеята за приобщаването на учениците чрез словото към обществото?

В цялата тази неразбория с езика ни едно е само утешително, че и велики, като френският и немският езици, изнемогват под напора на вливащите се в тях англицизми и застрашават цялата писмена цивилизация на тези народи. Разликата между тях и нас е само една, че те правят (един след друг) закони за защитата на своите езици, а ние, българите, се сещаме за това едва сега, когато на подгонения от собствените ни предели език му е останала само опашката.

в. „168 часа“, бр. 3 — 17.I.1994 г.

ПОСЛЕДНИТЕ КНИЖАРНИЦИ ИЗДЪХВАТ С ПРИМКА НА ШИЯТА

Известно е трагичното положение на българската книга. Публична тайна са и причините за дълбокото ѝ замразяване. Изоставена сама на себе си, изравнена доскоро по данъчно облагане с вносната криминална и порнокнижнина, за година-две тя бе прогонена от изцяло комерсиализирания пазар и не се очертават никакви изгледи отново да се появи там.

Неговите (на пазара) механизми са прости и ясни: „Страстната любовница на пирата“ върви като топъл хляб, вървят и процентите за продавачите по сергиите или в шепата оцелели книжарници, но томчета с разкази (например) на Йовков не така бързо се продават и скоро се връщат в склада (оскъдното местице на сергията не позволява заседяването им за повече от ден или два). А и как да намери място българската книга на съвременния, натъпкан с всякакви женски голотии и потоци от кървища, пазар?

Неотдавна парламентът мръдна данъците върху родната книга, но това беше по-скоро един символичен жест, който въобще не се отрази върху неудържимия поток от литературни полуфабрикати, който продължава да ни плакне и залива. Ярκο обагрени, неудържимо изкусителни, те причакват не само младенците от пубертетното младо поколение, но вече и някои от отчаяните възрастни, които нямат пари да се напиват с ракия, затова търсят забрава във въпросната литературна пикантерия.

Не направих този увод, за да напомня на управляващите ни, че трябва да се погрижат за оцеляването на родната литература, както се прави във всички „нормални“, „цивилизовани“ и пр. държави. Нямам надежда в това и не вярвам някой да има. Но право да си кажа, хранил съм, макар и бледа надеждица, че поне откровените, откритите удари върху българската книга ще престанат. За съжаление не един, а цяла броеница от факти говорят тъкмо за обратното: точно сега са в ход скрити и явни операции за приватизирането на последните оцелели до

момента софийски книжарници, при това — тъкмо онези, за които Съюзът на писателите има договори със „Софкнига“ да поддържат постоянни щандове за продажбата изчезналата отвсякъде другаде българска книга. Тук му е мястото и за един банален, но много важен въпрос: защо българската книга „изчезна“? Изчезна, защото книготърговската мрежа в България е на практика разрушена; над две трети от книжарниците в страната са вече превърнати в автосалони, бутици, аперитиви или кебапчийници и стана така, че българската книга може все пак да се отпечата (намират се и издателства, и хора да я издават), но стигне ли до разпространението, работата изведнъж засича и няма земна сила да я отприщи. И отново се натъкваме на въпроса — защо? Така е, защото пазарът за книги е феодално парцелиран на хиляди сергии, така че за да може една книга да тръгне из страната, трябва да се прави сговор и пазарлък не с един, не дори с десет или сто, а с хиляда и сто човека — работа немислима и неизпълнима дори за фокусници. И ето, в тази драматична обстановка се чува, че министърът на културата Ивайло Знеполски предявявал искане да придобие набеязаната за приватизиране (неизвестно защо и за кого) най-голяма в София книжарница на бул. „Ал. Стамболийски“ 17 — тъкмо тази, в която са намерили убежище оцелелите от порнопотопа живи и мъртви български писатели. Чува се, че и министърът на търговията В. Карабашев искал не само тази книжарница да приватизира, но и находящата се на пл. „Славейков“, договорирана и тя също със Съюза на писателите за продажба на родна литература. Да беше „Софкнига“ закъсало, губещо предприятие — не бихме възразили на г-н Карабашев, че посяга на тези две последни островчета за продажба на българската книга в центъра на София, но въпросното предприятие — „Софкнига“, след като изплати цели 25 милиона заварен през 1990 г. дълг, сега е отлично ръководено, печелившо, перспективно и процъфтяващо предприятие. Трудно е да си обясним защо се правят при това положение опити за подменяне на управителния му съвет, а и на генералния му директор, един от най-способните досега ръководители на софийската книготърговска мрежа. Да оставим другото, че не е красиво, нито е „престижно“ за една столица да хлопнат вратите на най-старите и разработени, известни дори зад границата ни книжарници, да изхвърлиш от тях книгите и да ги натъпчеш с лустросана автомобилна ламарина.

Не повдигам въпрос кой ще плаща претърпените от Съюза на писателите загуби — от евентуалното насилствено прекратяване на договорите със „Софкнига“ — ако замислената лудост с приватизирането на книжарниците бъде наистина осъществена.

Нека да кажем накрая, за капак, че злополучният софийски пример — ако въпросните централни книжарници бъдат приватизирани — ще подейства за ликвидирането на книжарниците и в останалите най-големи градове — Русе, Варна, Шумен, Благоевград, Ямбол, Сливен и т.н. Бездруго в Сливен и Ямбол централните книжарници са вече ликвидирани и превърнати в бутици, автосалони и пр., а същата филоксеря върлува и в Бургас, и в Пловдив.

Цялата кинорежа пред очите ни се разлетява, разпродава и разкапва. А горката българска книга осиротява с всеки ден при живи майка — правителство, баща — парламент, и дядо — президент.

в. „468 часа“, бр. 4 — 24.I.1994 г.

ГОТВЯТ НИ ЗА ГРАЖДАНИ НА СВЕТА!

Защо пък не и граждани на Космоса? Такива мисли ни навяват неотколе разпространените от Министерството на образованието „Указания за организиране учебната работа по история в общообразователното училище за учебната 1992/1993 година“, където четем, че „единствено обучението по история е в състояние да изгради у учениците съзнанието, че участвуват в едно голямо усилие, наречено човешка култура“.

Съдържанието на този височайши документ, целите и средствата за постигането им са открити от ясно по-ясно: от общо 358 часа, предвидени за изучаването на историята от IV до IX класове (десетите и единадесетите изобщо не са удостоени с преподаването на тази дисциплина), само 156 часа са отредени на собственото ни минало. Останалите 202 часа са за изучаването на останалия свят, включително Далечния изток.

В учебната програма за V клас се дават указания съпротивата на българите срещу османците да се разглежда като „духовно движение с разнообразни прояви“. Навярно по тази причина в „указанията“ не е предвидено да се изучава хайдутството, нито в V, нито в останалите класове. Заличени са от програмата и феодалните вълнения, нефалшифицираната ни история като „кърджалийство“, за да не се разбере, че в края на XVII, началото на XIX век любимата на някои османска империя е вървяла с увереност към своето (с участието на българите) разлагане. Нещо повече. В един написан по въпросните указания учебник кърджалиите са вече обявени за „разбойници“, независимо че някои от техните главатари като Еминджика, Пазвантооглу, Кара Фейзи, Индже и пр. са водели подир себе си армии от по десетина-двайсет хиляди въоръжени мъже.

В още по-окаяно положение е поставена средновековната ни история, която ще се изучава отсега само в четвъртите класове, и то само в 20 часа, колкото са горе-долу предвидени за бъркотиите през IX век в Далечния изток и в Американския континент (нали оттам идва

безплатната царевица!). Сред „акцентите“, които се препоръчват при изучаването на османския период от историята, е предвидено регламентиране на съвместното съществуване на различни верски общности и „контактите“ между тях. Тези „контакти“ ще покриват отсега всички неудобни за разискване понятия като „поислямчване на българите през периода на робството“, народностната им асимилация, яничарството, обезправеното положение на раята и пр., и пр. Затова навсякъде в акцентите са избегнати „иго“ или „робство“. Новият израз, съответстващ на робството, гласи: „Българите без собствена държавна организация“.

Не упреквам авторите на „Указанията“, че са ги написали и стават по този начин съучастници в кастрирането на родната ни история и размиването ѝ в световната. Друго те не са могли да направят, след като един министър на образованието съвсем ясно и категорично обяви през 1992 г., че оттук нататък родното училище ще възпитава децата ни преди всичко като „Граждани на света“.

в. „468 часа“, бр. 4 — 24.I.1994 г.

ДИМИТЪР ОБЩИ — ПРЕДАТЕЛ, ГЕРОЙ ИЛИ ДВОЕН ШПИОНИН?

121 години след обесването на Левски нашата история все още не желае да знае къде е погребан той и кой е причина за неговото залавяне. Димитър Николич Косовац, т.е. Косовски, известен навремето, а по-късно и в литературата като Общия (Общи), е роден около 1835 г. в малкото градче Дяково, Призренско, в областта Метохия.

Някои го смятат за „старосърбиянец“, други — за македонец, а след изпращането му в България като помощник на Левски през юни 1871 г., разхожда се из страната с гръцки паспорт. Под неговото ръководство се извършва обирът на турската поща в Арабаконак на 21.IX.1872 г. Заловен е от турските власти на 27 октомври 1872 г. в Черниково, днешно Садовец, преоблечен като жена. След разпита още същия ден в Тетевен веднага е препратен за София, осъден на смърт и обесен на 22 януари 1872 г. Погребан е в Позорното гробище във от чертите на града.

Сериозните изследователи на комитетското дело са почти единодушни: Левски пада в ръцете на турската полиция „благодарение“ провалянето на обира на турската поща в Арабаконак, извършена от неговия помощник Димитър Общи.

Други от изследователите се отнасят към Общи по-снизходително, а понякога и ласкаво, но никой досега не беше го превъзнасял като „приличащ на герой, слязъл от страниците на приключенски роман“ и „непобиращ се в никакви рамки революционер“, както го е направил И. Станоев в книжката „Димитър Общи“ (издателска къща „Просветление“ 1993 г.). Заедно с това новият биограф на Общи се е опитал да възкреси и едно оборено вече становище; че „грешките на Левски са причината за неговото залавяне, а не обирът на турската поща“.

Не знам дали Станоев спонтанно се е насочил към пълното оневиняване и героизиране на Общи (за сметка на Левски), или се е

включил и той в текущия сега „нов прочит“ и ново фалшифициране на историята ни. Все едно, неговият откровен опит за развенчаването на Левски не би трябвало да се подмине с мълчание, както се случи след развенчаването на Ботев и Бенковски.

Ще започнем обсъждането на въпроса с една дреболия: показанията на Тодор Кръстев, с прозвище Бръмба̀ра, от Брезова махала, Тетевенско, дадени на 22.X.1872 година пред следствените органи по случай обира на турската „хазна“ в Арабаконак... Всеки би могъл да се запознае с тези показания, обнародвани заедно с всички останали; свързани със същото дело в книгата „В. Левски и неговите сподвижници пред турския съд — документи из турските архиви“, София, 1952 г., с. 46, и черно на бяло да се увери, че Бръмба̀ра е човекът, който пръв разкрива, че ръководителят на обира е „Димитър от Сърбия“, наричан „Общия“, и, че това не е хайдушко, а комитетско дело.

Разкрива освен това имената на тетевенските комитетски първенци — съорганизатори на обира, а на въпроса на следователя откъде знае за съучастието на тези хора, Бръмба̀ра отговаря дословно: „Каза ми Димитър, от него разбрах.“

Освен това същият Тодор Кръстев съобщава на следователите (без да го питат), че Димитър Общи е премахнал по нареждане на комитета и „попа“ от Орхание — известният Ловчански митрополитски наместник Дякон Паисий, за убиеца на когото турските власти до този момент не са имали никакви данни.

На въпроса на следователя „Откъде ти знаеш, че Димитър от Сърбия е убил попа?“ Бръмба̀ра отговаря точно и ясно: „Когато отивахме да нападнем хазната, той (Общия) ми разправи по пътя, че убил попа. Народът му заповядал.“

Накратко: установява се от този разпит на Бръмба̀ра едно наистина решаващо, бих го нарекъл още съдбовно обстоятелство: обирът в Арабаконак е бил предварително разгласен от неговия главен организатор — самият Димитър Общи. И което е още по-важно (и страшно) — за този обир са знаели предварително „всички“ от участвалите и неучаствалите в него — и то все от бърбивия „Бай Димитър“, както се вижда и от показанията пред следствената комисия на 26.X.1872 г., дадени от секретаря на Революционния комитет в Тетевен — Даскал Иван (с. 79).

„Всички знаехме, че хазната ще бъде обрана“ — гласи неговото признание пред следствието. „Всички“ — това значи целият Тетевенски комитет, плюс участващите в обира некомитетски дейци, сред които е и Тодор Кръстев—Бръмбара. Всички са знаели за обира от устата на неговия главатар, включително и някои от некомитетските лица, привлечени за тая работа, които самият Общи е видял за пръв път на отиване към засадата в Арабаконак. За да не остане никакво съмнение, че кроежите за обира на „хазната“ в Арабаконак са били публична тайна, ще приведем и показанията на още един от участвалите в него — Лечо Ковачът (неговият разпит е бил на 25 октомври 1872 г.). На въпроса на следователя „Как първоначално дойдохте до решението да нападнете хазната, разправете ни това подробно“, отговорът е: „Димитър от Сърбия разговарял със Стояна (Пандурина) да започнем една такава работа. А двайсет дни преди събитието Стоян каза на всеки един от нас поотделно.“

Става дума за същата лица, от които започва разплитането на „чорапа“, за да приключи на 27 октомври призори със залавянето на самия Общи, извършено без никакво съпротивление, макар да е бил въоръжен не само с кама, но и с револвер. Веднага след това Общи е изправен пред заседаващата в Тетевен следствена комисия и пред нея доброволно разкрива без двоумение и колебание (нека това да се помни!) всичко за комитетското дело и за Левски. В резултат на том още при първия му разпит в Тетевен на властта стават известни 27 седалища на революционни комитети заедно с имената на 27 съзаклятници и други 18, за които „рицарят на камата“ заявил, че може да ги разпознае, ако ги види. При следващите разпити броят на разкритите комитетски „гнезда“ се увеличава на 52, а на предадените лица — 95. В доклада на съда, който произнася решението за обесването на Общи, е изрично потвърдено, че той е направил разкритията си „доброволно“ и с пълни подробности. Отбелязано е също, че е заловен „без съпротивление“ и въпреки направените големи услуги на следствието съдът го заклеймява като „бездарник“, който не е вършил подбудителката си работа с „красноречиво слово“, а със „заплашвания и лъжливи уверения“.

Преди откриването и публикуването в края на 30-те години на следствените протоколи по обира на хазната някои автори съчиняват стройни теории как съобразителният Общи, след като дълго

размотавал следствието, решил най-сетне да направи своите гръмотевични за комитетското дело разкрития, за да стресне Европа и предизвика нейното застъпничество за арестуваните комитетски дейци. За съжаление малцина след това са се потрудили да заличат тези недоразумения и в съзнанието на българина се утвърдиха не истините за Общи, а приспособените към неговото героизиране легенди, включително сега тиражираната от Станоев, че не обирът на хазната е причина за хващането на Левски.

Но как да не е това причината, когато именно след разкритията за Апостола, извършени от Общи на 27 октомври 1872 година, турските власти светкавично копират в хиляди екземпляри една негова снимка и предприемат небивало по мащабите си издирване. Апостола попада на патрулиращи край Ловеч заптии и малко по-късно е „настигнат“ и заловен в Къкрина. (Подобно за това виж в книгата на Д. Панчовски „Последните дни на Левски“, София, 1990, с. 402 и следващите.)

В светлината на тези обстоятелства няма съмнение, че ако не бе извършен забраненият от Левски обир в Арабаконак и особено ако главният му организатор Общи не беше го предварително разгласил, напълно възможно е тази авантюра да бе останала в тайна, а разгромът на комитетската организация да се избегне. Това е за непредубедените напълно ясно. Ако има нещо за Общи, които да е все още неизяснено, то се върти главно около един въпрос: на лекомислие или дори на малоумие трябва да се припише предварителното разгласяване на обира в Арабаконак, след като е извършено не в пияно състояние в кръчмата, а на различни места, и пред различни хора в дълъг (най-малко три седмици) период от време, включително докато са вървели обирджиите на хазната към мястото на засадата?

Или разгласата е нарочна, за да се омаломощи или дори взриви неудобната за съседните държави — Гърция и Сърбия, Вътрешна революционна организация, като се има предвид, че още през 1865 година тези две наши съседки сключват таен договор за подялба на неосвободеното ни още Отечество? Не може и дума да става, че Каравелов е могъл да бъде съпричастен на подобен план, нито пък Хитов, но че и двамата са могли да бъдат манипулирани — това е напълно възможно. Все едно, въпросът стои открит: само негоден

конспиратор ли е бил Димитър Обци, или е натоварен с едно пъклено дело двоен шпионин?

в. „168 часа“, бр. 7 — 14.II.1994 г.

ДИМИТЪР ОБЩИ СТАВА ПОМОЩНИК НА ЛЕВСКИ В РЕЗУЛТАТ НА ЗАГОВОР. ЕДИН ДОКАЗАН АВАНТЮРИСТ И ИЗМАМНИК ПРЕДОПРЕДЕЛЯ СЪДБАТА НА ДЯКОНА

Думата „шпионин“ за Димитър Общи е произнесена за пръв път от Панайот Хитов. Поводът за това е пристигналата до него в Белград през ноември 1872 г. новина, че предводителят на обира в Арабаконак Димитър Общи е заловен, без да използва револвера си, и прави пред следствените власти пълни разкрития. Хитов съобщава за това в едно изложение, предназначено за първенците на комитетското дело в Букурещ от 28 ноември 1872 и изразява мнение, че издайничествата на Общи са „по план на гръчкия консул“. Редом е това народният, както са го наричали тогава, войвода, се опитва да оправдае и омаловажи дадената от него през юни 1871 г. препоръка за Д. Общи, да бъде той изпратен за помощник на Левски в „Българско“.

Според Хитов тя имала следното съдържание:

„Димитър е добар, но е инатлия и ако го разсърдят, ще излезе лоша рабутата, но инък аз не се месея на дякона, ако иска нека да го прибере.“

Цялата подготовка, развитие и „процедура“ по внедряването на Общи за помощник на Левски е запечатана в трийсетте, стигнали до нас, писма на Хитовия агент в Турну Мъгуреле Тодор Ковачов, до народния войвода в Белград. (Виж Архив на Възраждането, т. I. 1908 г.). От тях личи на първо място, че Хитов установява чрез верни (а вероятно и платени) свои хора във Влашко агентурно по същината си наблюдение върху всяко движение и проява на Левски и второ, че идеята Общи и Левски да бъдат заедно пратени „на панаири“ (в „Българско“) възниква още в ранната пролет на 1869 г. (Виж писмото на Ковачов от 14.III.1869).

Шест дни по-късно, т.е. на 20 март 1869 г., същият Т. Ковачов пише на Хитов второ писмо с молба да „предстои за нуждата“ на Д. Общи, когато той изпраща в Белград. Каква е била тази надежда става ясно от споменатото вече изложение на Хитов, в което съобщава на БРЦК в Букурещ, в което се разказва как „Димитър“ поискал от него да го прати в турско с хайдуги „да насърчава народа“ и че той склонил. Снабдил Общи и двамата му другари, които същият водел със себе си, с пушки, свързва ги с някой си Тодор Чипровчанина, правят дружина и заминават по Берковския Балкан. Хайдутували някоя и друга неделя, но става крамола зарад войводството (причината е Общи) и дружината се разпада. Чипровчанина удря на една страна, а Димитър заедно с единия от двамата му другари бягат в друга. Попадат обаче на засада, човекът, тръгнал с Общи, е ранен и помолил уж своя войвода да му отреже главата да го не мъчат турците, което същият веднага извършил и с отрязаната глава успява да изчезне, за да се появи около август отново при Хитов в Белград. Това си е чист провал не само за Общи: през лятото на 1870 година изграждането на комитетите от Левски е вече в пълен ход, променена е цялата стратегия на революционното движение, която изключва изпращането на каквито и да било чети по Балкана, но Хитов прави тъкмо обратното. На това отгоре, вместо да изостави отървалия кожата, явно неподходящ за революционна работа свой храненик Димитър, той го снабдява с писмо до своя агент Тодор Ковачов в Турну Мъгуреле със „заповед“ да го препоръча на съмишлениците си в Брашов. Всичко това се крои на Белград на 2.IX.1869 г., а в писмо от 16.IX. с.г. Ковачов докладва на Войводата, че задачата е изпълнена. Общи се установява в Браила като гостилничар, а по-късно (в края на ноември) Хитов пристига в Брашов, срещат се и в края на декември двамата се установяват в мушията на известния хъшовски ятак Николаке Балкански, за да прекарат там остатъка от зимата на 1870. През март същата година Д. Общи пак заискал да върви из Балкана да хайдутува (всъщност — да върви на обир), но Хитов твърди в изложението си от 28.XI.1872 г., че му отказал и Димитър Косовеки (Косовчанина), както го наричат в писмата, се връща в Браила. Точният израз в записката на Хитов до БРЦК гласи: „Но аз не щях вече да му дам нищо и той стана и си отиде в Браила.“

Така пише народният войвода Хитов, но и това не отговаря на истината: той не изоставя Общи, а му дава препоръчително писмо до

бившия си байрактар И.П. Кършовски в Букурещ, който пък препраща Димитър с препоръка до Т. Ковачов и до най-влиятелната фигура на комитетското дело в Турну Мъгуреле — Данаил Попов, за „да го съставят (съберат) с Декона“, т.е. да съберат Общи с Левски. Явно, че това е било нареждането на Хитов в написаното до Кършовски писмо.

Сметките на капризния Димитър се оказали обаче малко по-други: на път за Турну Мъгуреле кандидат-помощникът на Левски намира в Брашов десетина „момчета“, възпламенява ги да хайдутуват с него „из Балкана“ и пристига при Т. Ковачов и Д. Попов с тях. Получава от двамата необходимите улеснения и пари, за да се „събере“ (съгласно заповедта на Хитов) с Левски, преминава Дунава, но вместо към България завежда момчетата в Сърбия (виж писмото на Ковачов от 1.IV.1870). В Сърбия Общи взема от подлъганите юначета по 15–20 жълтици, за да им купи уж нужните „потреби“ за хайдутлука и изчезва. Хукват изоставените и ограбени хъшчета да го търсят, но той хваща пътя през Смедерево за Атина и ги оставя с пръст в устата. С обраните от тях пари Общи си поживява няколко месеца в „Гръчко“ и след това през Серес се връща отново в гостоприемната мушия на Балкански, за да прекара там следващата зима 1870/1871 г. отново заедно със своя всепрощаващ го покровител П. Хитов.

За какво са се уговаряли при това зимуване във Влашко, се подразбира от обстоятелството, че 2 месеца подир връщането на Войводата в Белград, през пролетта на 1871 година, там идва писмо от комитетските хора в Турну Мъгуреле (Ковачов и Д. Попов), че там е пристигнал Общи и дошъл при тях, „иска да види Декона“ и че го молят за „мнение“. На това именно писмо Хитов отговаря с цитираната вече препоръка, че „Димитър е добар, ама и инат...“ и пр.

Известно е, че веднага след тази препоръка Димитър Николич Косовски, наричан „Общия“ е препратен (пред юни 1872) при Левски въпреки упоритите опити на Апостола да осуети идването на този крайно съмнителен човек при него.

Два са основните, изкристализирали от току-що разказаната „история“ изводи: първият е, че внедряването на Общи в „Българско“ е резултат на една системно плетена зад гърба на Левски паяжина. Не е прекалено да се каже — на един заговор. Вторият е, че в препоръката си Хитов е скрил истината за Общи. След като много добре го е познавал, че е не само лекомислен и напълно негоден за конспиративна

работа авантюрист; че не само е „инатлия“, капризен и коварен, но е доказан измамник (случаят с обраните хъшчета), Войводата премълчава всичко това, за да остане само, че Димитър има тук-там по някое кусурче, но е „добар“ и постига по този начин упорито преследваната в продължение на около две и половина години своя, а по всяка вероятност и чужда цел.

Въвлечен ли е бил Любен Каравелов в пъкленото дело на предателя?

Известно е, че в операцията за внедряването на Общи решаваща роля изиграва не само препоръката на Хитов, но и волята на Каравелов. Тук, макар и хипотетично, се сблъскваме с въпроса: можел ли е Каравелов да отклони внедряването на Общи в България, ако това е било например идея на сръбското разузнаване, за да има свое „око“ и „ухо“ в недостъпната за никого отвън, включително за БРЦК в Букурещ, Вътрешна революционна организация.

Каравелов и Хитов са били убедени застъпници на позицията, че освободителното ни дело може да е успешно само в единодействие със сърбите. Това е главният повод за разногласия между Левски, от една страна, и Каравелов и Хитов, от друга, документиран от техните писма. Явно, те са се опасявали навярно от самовластието на Левски във вътрешната комитетска организация, неговата „Света светих“. Това никак не означава, че Хитов и Каравелов са били готови на предателство, но не бива да се забравя, че и двамата са били зависими от сръбското правителство освен по силата на собствените си убеждения, но и чрез заплатата, която след 1867 г. то е давало на Хитов, и паричните помощи за отпечатване вестника на Каравелов. Почти сигурно е, че службата на Хитов при сърбите се е изразявала главно в това да контролира въстаническите инициативи вън и вътре в България, а по възможност и да ги направлява. Несериозно е в тази сложна плетеница от взаимовръзки да се твърди, че идеята за пращане помощник (или помощници) на Левски е поначало погрешна и порочна. Но че изборът на Общи за това е несполучлив, преднамерен, порочен и фатален, това е напълно очевидно.

Няма преки доказателства също така, че Димитър Николич Косовски е сръбски и гръцки шпионин, но със или без участието на тайните служби на съседките ни за внедряването му във вътрешната

революционна организация това е по същина (повтарям) заговор срещу нейния ръководител Дякон Левски.

В светлината на току-що изложените доводи и факти чисто малодушие, а и кощунство е превъзнасянето на Димитър „Общия“ като национален герой, а жертвата му — Апостола, да се клейми като виновник за собствената си гибел.

в. „168 часа“, бр. 8 — 21.ІІ.1994 г.

ДАНЪК ВЪРХУ СЛЪНЦЕТО?

По времето на английския крал Джордж IV — доколкото си спомням, изпадналата в тежко безпаричие хазна прибягва до едно отчаяно средство: въвеждането на известния в историята „данък върху прозорците“, наричан още „данък върху прозорците“, наричан още „данък върху правото на Слънце“.

Прекосяващите Северозападна Англия туристи (включително депутати българи) могат да видят и сега оцелели от онова време и неслучайно запазени по всяка вероятност сгради със зазидани прозорци, наумяващи за едно поучително безумие.

Поучително е в това, че данъкът върху прозорците не успява да напълни държавната хазна (мнозинството от данкоплатците предпочели тъмнината), но затова пък болестта рахит се разразява до сломяващи здравето на нацията размери, която по генетичната нишка се изживява и досега.

Станалият притча воезицех у нас данък върху добавената стойност, който ще удари не само вестниците, но и родната книга, е данък върху духовните прозорци на българина. Няма съмнение, че ако този данък не се отмени, тези прозорци ще останат задълго зазидани — за проникващата досега през тях живителна за традиционната ни родна култура виделина на писаното слово.

Съюзът на писателите призовава, г-н Председателю на парламента, Вас и депутатите: не допускайте новото покушение срещу българската книжнина! Не ставайте жертва на илюзията, че това ще напълни хазната. Хазната няма да се напълни, докато не ѝ се сложи някакво дъно. Ограничете разхищенията, вместо да слагате данък върху „прозорците“, и не свързвайте сегашното Народно събрание с един опит да се доопустоши духовната сфера на българина и да се подрони в един кризисен за него момент волята му за оцеляване и възстановяване.

в. „24 часа“ — 19.ІІІ.1994 г.

ДА НЕ ПРЕСЪХВА ВЯРАТА НИ В СВЕЩЕНОТО ЧИТАЛИЩНО ДЕЛО

— Г-н Хайтов, Вие сте председател на едно от най-големите и авторитетни софийски читалища — „Наука“. Какви са Вашите виждания за мястото на българското читалище днес и какво ще е бъдещето на тази уникална наша организация в условията на икономическа криза?

— Българските читалища са възникнали в условия на икономическа и още по-важно — в условията на духовна криза. Имам предвид настъплението на фанариотщината през целия XVIII век, свързано с подхода срещу българската книга и българския език. Народните читалища възникнаха като отпор и самозащита на езика, или все едно на нашата, застрашена от асимилация народност. Сега според мене сме в същото положение на целенасочено разграждане на традиционната национална култура и главно — на езика и литературата, и на българската книга. Никога досега българският език не е бил така бързо и застрашително изместват, изопачаван, загрозяван и развалян. Никога сериозната българска книга не е била в по-тежко положение: тя не може да се бори със сегашната порнокриминална вносна комерсиална книжнина.

Сломена беше от високите данъци — остана без държавна закрила и беше предадена от българските законодатели.

В тази обстановка читалищата останаха единствени стражи на българската книга и аз мисля, че тяхната пионерска роля тепърва ще нараства, макар че и те са подложени на опити за разпокъсване и омаломощаване.

Смятам, че с всички сили трябва да се съпротивляваме на опитите за откъсването на читалищата от държавния организъм, което ще ги хвърли в хаос и несигурност. Ако сега Министерството на културата почти нищо не дава за читалищата, вярвам, че утре няма да е така. Враждебната политика към културните институции все някога ще завърши, но дотогава трябва да издържим.

— **Наскоро бяхте избран и за председател на Съюза на българските писатели. Как успявате да съвместявате двата председателски „поста“, свързани с големи отговорности и задължения?**

— Моята работа в читалище „Наука“ е много улеснена от работещите в него способни хора. Управителният ни съвет се събира редовно, обсъжда предложените решения, както и сложните читалищни проблеми. И това е всеки месец. Останалото се поема от секретарката Павлова и нейните сътрудници. Всички те са много опитни и акуратни в работата си, която вършат като по „часовник“. Така че дейността ми в читалището въобще не пречи на работата със СБИ.

— **Вече години наред се обсъждат различни законопроекта за народните читалища. Какви са Вашите препоръки относно съдържанието на бъдещия закон за читалищата?**

— Главната ми препоръка за бъдещия закон за читалищата е да затвърди и дори да даде възможност за увеличаване на техните ресурси и на първо място тяхната имуществена собственост, която им помага в издръжката на разнообразната им народополезна дейност. Трябва да се запази сегашното читалищно самоуправление и да не се откъсват те от общините и от държавния гръб. Така мисля, защото в нашето бързо опартизаниащо се общество читалищата могат да оцелеят само като надпартийни светилници на литературата и културата. Попаднат ли във водовъртежа на партийните котерии и сблъсъци, читалищата ще бъдат неизбежно раздробени и ще загинат, независимо кой какви обещания ни дава сега.

— **Какво бихте пожелали на читалищните дейци за Новата 1994-а година?**

— Да не пресъхва вярата им в свещеното читалищно дело. И да останем единни зад това дело, за да успеем. Инак ще си разпръснат като пилци.

сп. „Читалище“, кн. 2–3 — 1994 г.

РУХНА ЕЗИКЪТ

Рухва и езикът — рухване, каквото в дългата негова история не беше се случвало.

Всъщност имало ли е наистина борба за очистване и обогатяване на езика ни след възстановяване на българската държавност през 1878 година?

Ако съдим по резултатите (промените в книжовната езикова практика), дори да признаем сплитането на различни мнения, препирни и т.н., напредък в облагородяването на езика няма. Изключвам дузината писатели и поети, създали високи образци в средата на изящна словесност. Фактите са неоспорими: в първите шест централни вестника, създадени веднага след Освобождението, процентът на чуждиците се върти около 10 на сто, докато сега той надхвърля 65. Не говоря за словоредните, интонационни и други съпътстващи нахлуването на чуждиците промени в езика ни. Не слагам в сметката оварваряването му и в говорната практика, където са в обращение не повече от 500 думи, наполовината чужди. Това обезобразяване на езика протече почти неуловимо допреди две-три години, когато настъпи голямото му срутване, изразяващо се в почти поголовното подменяване у нас на фирмите и надписите с чуждоезични.

Явно езикът ни се оказа прояден от молците, които дълго подяждаха тъканта му „отвътре“ както в родните университети, така и в обикновеният училища. Прояждането бе заложено първо в учебниците по стилистика от 1911 г., където диалектизмите са анатемосани като „провинциализми“ и „идиотизми“. Така започна пресушаването на пълноводната река на „простонародните“ говори, които единствено можеха да осигурят пълноценното развитие и обогатяване на езика, употребяван в книжовната практика. Това заложено от естетстващи граматични губително течение продължи във всички посветени на езика ни учебници след 1911 година, за да прерасне през 80-те години в чиста агресия срещу родния език. Имам

пред очи утвърдилите се в учебната и университетската практика правила, че „единственият път“ за обогатяването на езика ни с нови корени и пр. е „заемането им от чужди езици“. Оформи се в нещо като „теория“ и нещо по-чудовищно: че българският език следва да бъде подменен с „някой от големите световни езици, в краен случай с есперанто“. (Виж лекциите на проф. М. Янакиев в Софийския университет от 1972 г.). Няма да споменавам многобройните други теоретични аластруктурални постановки, третиращи езика като „материя“ с всички обезобразяващи го последици.

Поколения преминали през университета учители бяха възпитани в пренебрежение и недоверие към родния език, което доведе в крайна сметка до разразилото се пред очите ни физическо „срутване“, за което стана вече дума.

Оставям настрана какво ново покушение се подготвя сега срещу българския език и литература в стъкмяваните една след друга „концепции“ за литературно обучение и съпътстващите ги необявени отродителни операции.

Изключени са вече препирните на дребно за „културата на езика“, за или против чуждиците. Нещата са много по-сериозни. Свидетели сме на един-единствен опит „нещо“ да се направи — това е заповедта на кмета на Голямата столична община да не се слагат чуждоезикови надписи и фирми без обяснението им на български, но фактът, че никому досега не е съставен акт, превърна въпросната заповед в един чисто театрален жест. Готов е изработен от писателите проектозакон на българския език, но господ знае кога ще премине той през законодателните джунгли.

Защо е този безкраен суховец на майчиния ни език? Мисля, че това се дължи на лошо стекли се обстоятелства и лошото ни езиково образование.

Нека да не забравяме, че самочувствието на българина през последните десетилетия беше много жестоко и напълно съзнателно пречукано. До такава степен, че само дори думите българин, българско и България станаха неудобни за произнасяне, докато в същото време чуждопоклонството се превърна в ураган.

Изходът? Изходът е в засилване натиска върху народността ни и езика ни. Явно нужни са още по-силни издевателства и предизвикателства, за да дойдем на себе си от тоновете впръскани в

съзнанието ни упойки. За да се задвижи инстинктът ни за самосъхранение. Затова блъскайте, господа!

Блъскайте по езика ни, по народността ни, блъскайте където свърнете и с каквото намерите, може пък да е в това цярът на оловната наша апатия. Може пък така да се отпушат ръждясалите механизми на националната ни гордост.

сп. „Европа“, бр. 4 — 1994 г.

ОПИТ ЗА РАЗЖАЛВАНИЕ НА ЛЕВСКИ ЧРЕЗ ДИМИТЪР ОБЩИ

Станоев е написал цели 6 1/2 стр., за да обори уж моята позиция, но нито дума не е изтървал по най-важното, по оспорваните от мене обвинения към Левски, че собствените му грешки са го довели до бесилото, а не обирът на хазната в Арабаконак.

Избегнал е също втория основен въпрос — за вината на Общи за провала на обира в Арабаконак и оттам и провала на комитетските хора, на организацията и на Левски.

Страхливостта на Общи е доказана от негови съвременници като Христо Ив. Големия (Виж спомените на същия, изд. на НСОФ 1984 г., с. 80) Виж и „Миналото“ на Ст. Заимов, изд. 1884 г., с. 176 и следващите. Виж и анкетата на д-р Парашкев Стоянов — разпита на Дим. Пъшков, който разказва как Общи изплашен извикал, когато се озовал пред бесилката „а-ах излъгаха ме“ и т.н.

Мога да изброя още десетина автори и книги, свидетелстващи за страхливостта на Общи, но нито един, който да удостоверява неговото „юначество“.

Единственият му бабаитлък е, че гръмнал издалече с пушката си един невъоръжен духовник и го убил. Стада дума за Ловчанския владишки наместник — Дякон Паисий. Станоев просто не обръща внимание на литературата, свързана с Общи, оттам и склонността му към общи приказки и преувеличения. Той е озаглавил статията си „Гарибалдецът“, за да подчертае основното предимство на Общи, без да се съобрази с доказанието от проф. Д. Панчовски факт (в книгата му „Последните дни на Левски“), че Димитър Косовски няма нищо общо с Италианската революция начело с Гарибалди от 1859–60 година, а е участвал като наемник в Корпуса на независимото кралство Италия във войната му срещу австрийците през лятото на 1866 година (виж цит. съч. стр. 24).

Селцето, където Общи е заловен, в моя ръкопис на статията ми за в. „168 часа“ е „Чериково“, а не „Черниково“ (грешката е вероятно в

коректора).

Годината на обесването не е, разбира се, 1872; след като в същата биографична бележка датата на обира е 21 окт. 1872 година. Това си е чисто техническа грешка и напразно се удивлява Станоев как може Хайтов да не знае кога са обесени Общи и Левски.

Даскал Иван Фурнаджиев не е роден от „помашкото село Сопот“ (Ловчанско), както Станоев твърди, а както изрично самият той си е казал пред следствието на 26 октомври — в Сопот, Пловдивска околия (Виж „Левски пред тур. съд“, с. 78).

Абсолютно недоразумение е, че разкритията на Даскал Иван били единственото чисто предателство в цялата тази история. Известно е, че не Даскал Иван споменава пръв името на Общи, а Тодор Кръстев Бръмбара. И второ: Даскал Иван прави усилия да спаси Общи (а не да го предаде). Това се вижда от показанията на Петко Милев на 4.I.1873 г., където четем: „Два часа преди съмване дойде Даскал Иван (при Общи) и му каза: «Пристигнал пашата. Махай се отгук, иначе ще те заловят».“ (Виж цит. си., с. 229). Съвсем ясно е, че Даскал Иван не е искал залавянето на Общи.

Изглежда, че Станоев не е чел „В. Левски и неговите сподвижници пред турския съд“, т.е. следствените протоколи, които са най-надеждната опора за ориентиране в „делото Общи“? Ако знае за съществуването на такава книга, защо се позовава на мемоари и легенди за неща, които са твърде точно установени в тези протоколи.

Че Общи е заловен без никакво съпротивление, това е така добре известно в историческата мемоарна и пр. литература, че не заслужава изобщо да се спирам на този въпрос и на отправените ми от Станоев упреци, че съм искал да бъде Общи заловен по мой сценарий „ала Петко войвода“.

Левски се клейми, точно както някога бе станал прицел на клеветите на съдружието Хитов-Общи. Имам чувството, че са се появили наследници на тези двама най-върли клеветници на Дякона. И отново се връщам на мисълта: частна инициатива ли са тези опити да бъде Левски разжалван, или е нещо повече?

в. „168 часа“, бр. 13 — 4.IV.1994 г.

СЛЕД ТАЙФУНА В ЗЕМЕДЕЛИЕТО ИДВА РЕД НА БЪЛГАРСКИЯ ЛЕС

Оповестено е вече намерението на Министерския съвет да закрие Комитета по горите. Не бе казано в съобщението къде отива горското ведомство — в придатък на Министерството на околната среда или на земеделието. Все едно кое ще е от двете, очертава се един нелогичен и невероятен анахронизъм: в ерата на професионализма едно експертно правителство да предоставя висшето управление на горите в ръцете на непрофесионално ръководство.

И всичко това, след като вече имаме подобни прецеденти и е известна тяхната висока и жестока цена. Цената на първото закриване на Министерството на горите през 1952 година бяха например отсечените над прираста 24 милиона кубически метра едра дървесина и превръщането на по-голяма част от високостеблените ни гори — в жалки редини. Това бе извършено именно с помощта на непрофесионалистите, на които бе поверено за около две десетилетия (след 1952) висшето ръководство на горското ни стопанство. (Един бивш първоначален учител тогава заемаше длъжността генерален директор по дърводобива към Министерството на тежката промишленост.)

Защо бе тази операция? Тя бе извършена поради масовото съпротивление на Лесовъдската колегия да сече над прираста, поради което тя трябваше да бъде отстранена. А сега какво става? Сега (добра или лоша) лесовъдната колегия изготви един задоволителен проект за нов горски контрол, който предвижда контролът върху стопанисването на горите да остане в ръцете на държавата (както е навсякъде по света). Предвижда горите във водосборните басейни на язовирите да останат държавни независимо от предишните им собственици. Възприето е задържане собствеността на държавата върху бившите, непридобити с нотариални актове общински гори и т.н. Всичко това не е по гайдата на известни среди, които имат наум друга подялба на зеленото злато в България и — ето ви проект за скалпиране.

Комитета по горите и подпъхването му под едно министерство, което си няма хабер от горските проблеми.

Ако това стане, подялбата, разграбването на горите и отслабване контрола на държавата при стопанисването им е сигурно. Горовладелците ще получат своя пай, общините — също, а останалото ще изчезне в дълбоките джобове на горската контрабанда и корупцията. Дълго бавеният нов горски закон бързо ще бъде приспособен към новите желаниа и апетити и никой не ще може да спре обезлесяването на страната ни. Вярно, гората ще отмъсти, но не на правителството, което се кани сега да осъществи поредната фатална реорганизация на горското ведомство. Правителството на проф. Беров е проявило добра воля по много въпроси и лично аз вярвам, че идват времена, когато ще си припомним за него с носталгия. Но ако то наистина обезглави горите — това ще бъде не обикновена грешка, а грях и най-тежко посегателство върху застрашената бездруго цялост на българската природа. Това ще бъде не структурна реформа, а чиста лудост.

в. „Труд“ — 11.V.1994 г.

ДРАМАТА С ПОДМЕНЯВАНЕТО НА ЕЗИКА НИ

Случи си с езика ни нещо, което не беше досега ставало в дългата негова история. Вземаш списък на посредническите в София агенции, бюро, фондации, дружества и установяваш, че почти всички са с чуждестранни или чуждо звучащи имена. Прекосяваш главната улица на София от гарата до НДК — фирма до фирма, все нови и само тук-там някоя от тях на български. В Русе, Варна, Пловдив, Търговище — същото. Деветдесет на сто от имената на предприятия, банки и борси не са български, както и десетките хиляди имена на роящите се фирмички и фирми. От триста издателства май че само десетина са си сложили български имена: „Прозорец“, „Хемус“, „Хр. Ботев“ и др. От финансовите групировки само една се кръсти „Група-13“, а не „Холдинг“, Попадаш на в. „Аз Буки“, орган на Министерството на образованието, четящ в него „концепция“ за литературно образование и се хващаш за главата: тъкмо платените от държавата университетски тълкуватели и пазители на езика са вдишали доверието си от него и написали концепция за литературното образование, главно с помощта на чужди, а не с български думи. Тълкуванието станало „интерпретация“ господството — „доминация“, навременното — „актуално“, еднаквото — „идентично“, четивната техника — „наративна“, общуването — „комуникация“, съществуването — „екзистенция“, първообразът — „архетип“, крайното — „маргинално“, строежът — „структура“, обобщението — „синтез“, основното — „фундаментално“, и т.н.

Над 50 на сто от думите в такъв един филологичен документ са абсолютно заменяеми чуждици, но преклонението пред доцентите — съставителите на „документа“ да блеснат с познанията си по латински, гръцки и английски, ги е накарало да пренебрегнат всякаква мярка към изпадналия в беда роден език. Последваха други „концепции“, едни от тях самодейни, други поръчани и добре платени от самото Министерство на образованието, сменяваха се авторите или се

прегрупираха, но упоритото им желание да пишат на развален, полубългарски език не се промени. Явно налице е промислено посегателство върху родния език от ученици на един професор, който цели 18 години преподаваше на студентите в СДУ, че е настанало време да се „подмени“ българският език с някой от големите езици, в краен случай — с есперанто.

Няма съмнение, подменяването е започнало, щом Министерството на просветата покровителства или поне търпи издевателствата върху родната словесност. Остава Съюзът на мотоциклетистите да се намеси и подръпне ушите на забравилите се лингвисти и имитиращите ги рояци папагали, които систематично подяждат езика ни със своите ала структурни възгледи за него като за „материя“!

Друга беля е с телевизията с неудържимия ѝ устрем да подменява езика на светите солунски братя. А кой да Обуздае тумбата учебникари, които безшумното изгриват и обезобразяват така, че ангел да си, ще го намразиш.

Ако не сте чули за учебник, озаглавен „Микроикономикс“ (защото има и „Макроикономикс“), и ако искате да знаете какво е съвременното значение на думата инквизиция — вземете го и направете опит да прочетете тази чудна творба на Университетското издателство. Ако след това желаете да си подобрите настроението, снабдете се с препоръчано от МНП помагало за зрелостници, кандидат-студенти и учители, прочетете в него за Вазовите герои и ще научите защо „съвсем закономерно Мунчо, Колчо и Милка са свързани с авантюрната топка“. Защо „излетите ни връзки ги правят особено удобни да обслужват екстремните ситуации“ — в „авантюрното пространство“. Ще научите най-сетне, че физическите и други „липси, от която страдат тези трима Вазови герои (разум, зрение, моминска чест)“, им отреждат особено местоположение в социума и в различна степен ги маргинализират, предписват им определен тип поведение в „авантюрното пространство“.

Целият български език — и по вестниците, и в парламента, и навсякъде, където все още се употребява, е превърнат в „авантюрно“, от никого неконтролирано пространство. Една от гаранциите, че това няма скоро да се промени, е, че консултант на току-що цитираната христоматия е известната бивша заместник-министърка Розалина

Новачкова, която е чукнала, изглежда, навремето и щемпелчето „одобрена от МНП“... С помощта на подобри консултанти, ако чудо някакво не стане, българският език ще бъде окончателно маргинализиран от подобие на Вазовите герои от „Под игото“ — обезчестената Милка, слепия Колчо и немия Мунчо.

Нещо весело ми се иска да добавя, но не виждам какво. Няма! В сферата на езика настъпва страшен и опасен мрак.

В. „Дума“ — 21.V.1994 г.

КЪМ ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ОТРОДИТЕЛНАТА ВИХРУШКА

— Г-н Хайтов, кризата — икономическа, политическа, морална и духовна — се превърна в криза и на личността, застрашаваща оцеляването на нацията и съхранението на нейната духовност. Какво трябва да се направи според Вас за опазване на българския национален дух, каква е ролята тук на литературата, изкуството и културата?

— Всеизвестно е, че съзнанието е критическият фактор, а не кесията (стопанската мощ или немощ). Няма народ да е изчерпан от сиромашия, но от простотия — може. Искам да кажа, че писмеността е двигател на всички култури, на онази характерна за всеки народ духовност, която го прави различен от другите, единствен и неповторим и главно на тази духовност, самобитност се гради и съзнанието за народностната принадлежност, родолюбието (патриотизма, национализма).

Главната беда в настоящия момент е в размиването на традиционната култура с „вносна“, което много бързо подронва (ерозира) и омаломощава националното ни съзнание. Родното училище и особено телевизията са в момента гигантската, онази претопителна за българщината машина, която застрашава духовното ни битие. Най-силен удар търпи в момента езикът: масово се подменят българските фирми и надписи с чужди в цялата страна и не само в търговската мрежа! Не мисля, че някой има сметка да ни сече главите: трябва да има народ, за да пие кока-кола и да поглъща вносните банани, но силни ръце са вече посегнали да ни изтръгнат езика.

Изводът е, че трябва с всички сили да браним езика и културата си и да противодействаме на сегашната отровителна вихрушка, която продухва цялата страна. Опитите да се цепи и затрива Съюзът на писателите е също ход на отродителната политика, защото това е една от последните и най-твърдите ни духовни крепости.

— За сравнително кратко време — по-малко от половин година — сегашното ръководство на СБП прави сигурна и вярна крачка към измъкването на съюза от кризата и за защита на националната художествена словесност — класическа и съвременна, на българския писател. В навечерието на 24 май каква е перспективата, каква е Вашата оценка за бъдещето на родната литература: песимистична или оптимистична?

— На опитите да се разграбва съюзното имущество е сложен край. Преминаха и засилените апетити за неговото превземане или разцепване и дирижираните, от „Отворено общество“ чрез Р. Ралин, опити да се сложи кръст на съвременната литература, за да останат от нея само лютите му чушки.

Днеска-утре се възстановява и вестникът на СБИ под ново име „Български писател“. Засилват се и материалните му ресурси, до десетина дена ще внасяме и Закона за защита на българския език. Подготвяме издаването на учебно-помощна литература и учебници, и всичко това е в отпор опитите да бъде културата ни подменена с вносната „попкултура“, с криминалната и порноекнижнината.

— Сред най-хубавото в творчеството Ви са и Вашите произведения за деца и юноши, част от които са събрани в книгите: „Разкази с опашки“, „Желязната гора“ и „Ламята“. Имат ли, според Вас, бъдеще изкуството и литературата за малките българчета в сегашните тежки времена?

— Истината е, че духовният градеж започва от децата, от темела, а не от покрива. И в този смисъл литературата за деца е от неограничено значение за оцеляването ни. В детските книги е всъщност маята на българщината. Без тази мая тестото, което се опитваме да месим, никога няма да се превърне в хляб.

— Ако разрешите — два лични въпроса. Сега непрекъснато сте зает с проблемите на Съюза като негов председател и възпрепятстван постоянно да общувате с природата, сънувате ли гласове на родопски гайди и чиновци, дъх на треви и земя? Ако днес застане пред Вас капитан Петко войвода, какво ще му кажете?

— Нищо не сънувам. Имам чувството, че карам втора военна служба. Ако можеше капитан Петко войвода да възкръсне, щях да му кажа, че турчевците сега са се много наплодили и че той е имал късмет о време да си отиде.

— **Идва най-красивият и най-българският празник — празникът на българския дух, 24 май. Какво е Вашето лично послание като писател, какъв е Вашият хабер към читателите Ви?**

— **Моето послание по случай празника е в книгата „Време за разхвърляне на камъни“, която се надявам да излезе до края на месеца.**

— **Благодаря Ви, господин Хайтов, от мое име и от името на читателите на вестника.**

в. „Мисъл“ — 25.V.1994 г.

В КУЛТУРАТА Е САМОЛИЧНОСТТА НА ВСЕКИ НАРОД!

— Г-н Хайтов, нека започнем разговора с лични въпроси. Вие сте зодия Дева. Вярвате ли в зодии? В сънища? В извънземни?...

— Аз вярвам в пророческите сънища. Можете после да попитате жена ми, без да сме се договорили. Тя ще Ви каже, че има един сън, един и същ, когато го сънувам, си отбелязвам и й казвам: „Ето, след два дни ще се случат поредните ми големи неприятности.“ Никога досега не се е разминавало! Ни-ко-га. Няма да Ви кажа сънят какъв е, за да не го предизвикам, дано да не се появява... Но аз съм абсолютно убеден, че има пророчески сънища — колко години едно и също нещо се повтаря... Извънземни Ами сигурно има. Не може човек да бъде толкова самомнителен, да си представи, че в безкрайния Космос животът му е единствен, само на Земята. Вярвам и в зодиите. Например като гледам близнаците — един, двама, трима, четирима... Ами те са като зайци — толкова си приличат. Космосът влияе върху нас по един невероятен начин.

— И каква е Вашата зодия Дева според Вашето определение? Мъжествени мъже и женствени жени?

— (Ха-ха)... За жените знам по-малко. Да не хваля мъжете Деви, но са устойчиви! Балансирани. Поне тези, които познавам. Имат ухапка на булдог.

— Разкажете за семейството си, за децата си. Сега мнозина видни българи изпратиха децата си в чужбина...

— Съпругата ми е известна преводачка от английски език („Клавдий“, Рей Бредбъри — „Вино от глухарчета“), трийсет-четирийсет заглавия на най-добри книги... Тя си се води със своята фамилия — Жени Божилова. Има си собствен байрак, и с право. Тя отгледа моите двама синове. Единият е архитект, другият — скулптор. Справят се добре, без да прибягват до държавна работа. Тук са, в България. Работят юнашки.

— Съюзът на българските писатели много се оживи в последните месец, след като поехте кръста на председателството му. Всички казват, че сте делови човек. И все пак, след като е минало известно време от избора Ви, как носите кръста?

— Има и спортен момент в работата ми: едно нещо, което е развалено, да го поправиш и да го вдигнеш на крака! Това спортно чувство ми е в природата. Обичам такива работи. А човек може да провери своите качества, когато нещата са... объркани. (Смях).

— В уводната статия на първия брой на вестник „Български писател“, органа на СБП, казваше: „... И където имаше някакъв ред, движение и творчество, сега е хаос и мъртвило.“ Не е ли крайно песимистично?

— Не, не, трябва да гледаме истината в очите! Вижте какво става с езика особено! Започна от улица „Витошка“ в София. Броили сме — обсипаха я с надписи на нови фирми: 92 процента от надпиехте — на латиница, само 8 процента — на български език! Оттам тръгна по градовете. Оня ден гледам в Търговище — същото. По селата даже пишат с латиница, макар че почти няма кой да го чете... Наименованията на стоките... И е пряко свързано с унищожаването на икономиката ни. Български стоки не се правят почти никъде. Днес търсих лимонада, сирене... Няма! Всичко почти, което се продава в момента, е вносно! Но въпросът с културата е по-важен за българската нация.

И най-зле е с езика! Защото езикът е тънката връвчица, на която се крепи нашата народност. Езикът е в основата на литературата, тя — в основата на културата, културата е в основата на самоличността на всеки народ на този свят!!! Един народ има място под слънцето само когато има свое лице, своя собствена култура!

— Струва ми се, че всеки добър български писател има своите читатели, но те не са закуп, например в столицата, а са пръснати. Какво ще направи по този генерален въпрос СБП? А за периодиката си — списание „Пламък“, в. „Български писател“?

— Надявам се вестника да го има в павилионите на РП. Но това е периодиката. А книгата! На книгата й удариха секирата! Вече стотици хора на „сергиен принцип“ се занимават с това. Повечето не искат българските книги. Искат бърза печалба, за няколко дни, от порнографска и криминална литература. И на българската книга й

хлопнаха ковчега. А излизат хубави книги! Но няма да ги видиш никъде по пазара. Книгата трябва да стои поне месец, да я има. Читателят не ходи всеки ден за книги. Какво правим? Поискахме от столичната голяма община едно площадче — „Райко Даскалов“ — да направим книжна борса. Там ще се продават само български книги. Имаме според нас добра идея как точно да го направим. Ами като не стига българската книга до младежта десет години, след това трудно вече можеш да вържеш тази скъсана връзка.

— **Г-н Хайтов като заговорихме за чужди книги и моди, не се ли люшка характерът на българина от велико самочувствие до пълно самоунижение и оттам — подражание?**

— Ние трябва да си кажем: — българинът има хубави качества — любознателен, работлив, може всичко да направи, умение да се съхрани... Но тези качества той проявява въвн от България! Къде има българи, живеещи в чужди страни, все са най-отпред! Изобретателни, чевръсти. Така е — бил съм в много страни. Но тук, в България, има едно явление, което не мога да си обясня и което не е характерно за никоя друга балканска държава, била тя славянска, или не. Например не съм забелязал сърби-екскурзианти да крият своята народност. А българите крият. Едно ниско самочувствие, просто под нулата.

Това ме е смайвало и не от вчера. Единственото обяснение е може би в това, че има непрекъснато хора, които твърдят: българите са предатели, предадоха Левски, Бенковски... Чисти глупости, които подбиват самочувствието ни. Да не говорим за другите, новите, дето ходят по света да твърдят, че ние сме се опитали да застреляме папата. Италианците казват „не“, нашичките — „да“?! В учебниците по история, май от 50 години (и най-чудно е, че това продължава и сега в най-новите издания), няма нито една война, водена от България, за която да се твърди, че е например обединителна. Всичките са окачествени като завоевателни, като прищевки на царе и властимащи. Включително Балканската война, не се учудвайте! Всичко се прави, за да се унижи българинът, да се убие самочувствието на този народ, да се изкара така, от някаква по-особена — в лошия смисъл — порода!

— **Има ли време да пише Николай Хайтов и ако да — какво?**

— Разбрал съм, че не може едновременно да пишеш и да управляваш едно разбито имущество.

— **Значи Вие се жертвате за всички други писатели?**

— ... Аз не се жертвам. На мен ми прави удоволствие да мога това, което поколението писатели (нашият съюз е от 1913 година) са събирали, да го съхраня. Купували са, трупали са по мъничко, по мъничко. Не искам да се разпилее. Все едно кой ще дойде утре председател на съюза. Може да дойдат тия, които днес се наричат алтернативни. Е, нека дойдат. Но да изкарват, че била ни давала тоталитарната държава! Аз бях председател на фонда и съм свидетел, че не са дали на СБП нито стотинка! Поне от 1972 г. го гарантирам. Имахме отчисления от всички излизаци книги. Имахме издателство с два и половина милиона годишна печалба, което днес би означавало 50 милиона!

Имуществото трябва да бъде на този, който го е придобил. В случая на писателите. Не да е „богат“ Хайтов, а да имаме някаква малка основа за тежките ни времена... Ето тази станция във Варна е правена през 1961 г. със съюзни пари. Никой нито стотинка не ни е дарил!

— **Днешното време ще има ли поне един капитан Петко войвода? Питам точно за него, защото и името му, и първото издание на книгата Ви за него са свързани с Варна.**

— Аз съм убеден, че когато на този народ му трябва Стамболов, или Бенковски, или капитан Петко той ще си го роди.

в. „НД Черноморие“ — 28–29. V. 1994 г.

ПРЕСТАНЕ ЛИ ДА ВЯРВА, ПИСАТЕЛЯТ Е МЪРТЪВ

— Преди 20 години вие, г-н Хайтов, споменавате в едно интервю за свои „божи“ заповеди, едната от които гласи: „Вярвай в оправянето на света въпреки всичките доказателства на историята в противното!“ Държите ли си на тази заповед? Противопоставям ви моя дядо Юрде, чифчия цял живот, с осем деца, живял и в турско, който в своя залез казва: „Дунята, каквато я найдох, такава си и оставем“.

— Ако един писател не вярва, хайде де не е в оправянето, но поне в подобряването, в очовечаването на света, неговото творчество и живот се обезсмислят. Един от големите английски романисти бе казал в едно свое интервю, че най-важното качество на добрата литература е да поддържа надеждата. Прочетох това след моето отколешно изявление за „десетте божи заповеди“, на които писателят трябва да се подчинява, и ми стана приятно, че не съм аз единственият „верующ“.

— **Включва ли вашата вяра надеждата, че светът може да стане съвършен?**

— Разбира се, не. Не може да има съвършен свят при очевидното, неизкоренимото несъвършенство на човешката природа. Но светът може да се подобрява и разваля, животът на хората може да се олекотява и обременява, аз съм се убедил в това от собствен опит. Преживях няколко „свята“ и вече знам кое е възможно и кое не е. Заради какво има смисъл човекът (и особено писателят) да се труди, и ако е потребно — да води борба.

— **Защо казвате „ако“? Потребността от борба не е ли постоянна?**

— Зависи от човека. По-кротките избягват борбата. По-импулсивните, нетърпеливите, които по-трудно понасят неправдите, не могат да не водят борба. Как да скръстиш ръце, когато чергата под краката ти гори, както пламти в момента парцаливата черга на България. Който може да си седи спокоен или да налива в огъня масло,

нека да си го прави. Скръстиш ли ръце и приемеш, че пожарът не е голям и че няма защо да се париш в него, престанеш ли да вярваш, да не се „лъжеш“, ти вече си труп. Нервът на националния организъм — това са хората на изкуството, учените, тъй наречените, понякога на права бога, „интелектуалци“, духовният елит. Забрави ли този елит задълженията си към обществото, това общество е обречено.

— Как да живее човекът — не е ли това изначалната цел на литературата? Вярвате ли, че тя може да го научи как да живее по-добре?

— Това е един от най-важните въпроси, свързани с литературата, и най-отколешните, но практиката също тъй отколе го е вече решила. Знаете, че приказките, т.е. безименната литература, на която авторите не се знаят, съществуват мно-о-ого преди да дойде ред на авторската художествена литература, на авторската художествена измислица. Е-е, питам ви, защо приказките възникват почти веднага след потопа и над десет хиляди години човечеството плътно живее с тях, с тези красиви, ала очевидни измислици?

Живее, защото са му толкова необходими, колкото и хлябът. Хлябът може да се замени с месо, с чукани жельди, с какво ли не, но приказките винаги са си били приказки, защото те са давали на отрудените, озлочестените, обезверените хора да живеят в един недействителен, но сътворен по волята на жадните за правда, доброта и съвършенство свят. (Знаете, че приказките завършват винаги с победа на доброто над злото.) Приказките са облагородявали хората, давали са образците за морал, за лошо и добро, за човещина и зверство. За себе си мога да ви кажа, че от една съвсем примитивна литература, каквито са романите на Майн Рид и в които подобно на приказките винаги добрият, юначният герой побеждава мръсника, се е заквасило у мене от дете чувството за зло и за добро. Така че литературата наистина може да научи човека как да живее по-добре. Говоря за талантливо написаните книги, а не за порно-боклуците, които заливат и развращават в момента нашата младеж. Та остави друго, но взеха тези боклуци да проникват в учебните програми, но това е друг въпрос...

— Все пак не бихте ли казали повече за този „друг въпрос“?

— Ще ви кажа, че ако литературата не беше Оръдие за преобразяването на човека, тя щеше да бъде оставена на мира. Нямаше

да бъде преследвана, както е сега у нас.

— **Не драматизирате ли малко нещата?**

— Не драматизирам. Българската художествена литература, българската книга, включително научната, са жертва на една широкомащабна, много щедро финансирана програма за нейното изтичане от нашата българска действителност. Претовариха я с данъци и тя рухна. Заедно с това започна нейното отричане, оплюване и, разбира се, опити за заличаването ѝ от учебните програми. В ход е и развърщането на писателите. Притиснати от нуждата, мнозина зарязаха сериозното писане и почнаха (понякога под чужди имена) фабрикуването на криминална и порнокижнина по западни и американски образци. Правят се сериозни опити известни и с влияние творци да бъдат спечелени за космополитизма срещу съответните материални облаги.

На тази основа са опитите за разцепване на Съюза на писателите. Много неща съм видял по времето на т.нар. тоталитаризъм, много протекции за писатели послушни и „заслужили“, но такъв разврат, какъвто се шири сега, никой не е нито виждал, нито помислял. Някои наши литератори получиха за трите изтекли години по десетина награди, а върху някои по-късметливи (и нагли) се сипе такова „спонсориране“ за стотици хиляди, че старите, известните протекции в сравнение с новите са като бълхата до свинята. Няма по-силно оръжие срещу една национална по дух литература от разврата. От маскираното подкупничество. От съблазните, на които малцина устояват така че моля да не се шокирате от думата „преследване“, която употребих за българската литература. Мисля дори, че по-точната дума е „изтребване“.

Време е да прибъгваме до най-точните думи, защото работата е много сериозна.

— **Непременно ли писателят, творецът, трябва да е мизерствал, да се е мъчил, за да успее да претвори в художествено произведение прозренията от него истини? Не противоречи ли това на неизменната обществена цел — да се живее днес по-хубаво от вчера? Няма ли жизнен опит без страдание?**

— Всеки има право на хубав живот — това е голяма обществена цел, разбира се, когато го е заслужил. Хубавият, охолният живот не може да попречи на един обуцар да прави по-здрави обувки. Или на

един лекар да лекува по-успешно. Напротив, може да му помогне да стане по-добър професионалист, но с писателите не е така. Корените на изкуството са в страданието, особено корените на литературата. Самото страдание е основен елемент в литературата, която се гради винаги върху сблъсъците, които по-интелигентните назовават „конфликти“. Ха сега, кажете ви как ще опишеш различните видове страдания, ако не си ги поне отчасти преживял? Колкото да си даровит и дори гениален — това не е възможно. Как да опишеш една изневяра, една разлъка, ако това чувство не е попарило сърцето ти поне веднъж? Писателят по задължение трябва да е малко или много страдалец, за да получи талантът му храна, въображението му — размах, а идеите му — дълбочина и човещина. Колкото по-тежка биография е спходила един човек на перото, толкова по-голяма е вероятността да създаде силна, пълноценна литература. Нещо повече, и ценен, голям човек не може да се „създаде“, ако младостта му е преминала безбурно, без изпитания, развиващи морала, тялото и мозъка. Всички големи хора на света са, общо взето, големи патиланци. Така че не съжелявайте, ако животът на младите не е прекалено благополучен и лесен.

— Вярвали ли сте някога, че ще напишете разказ, по-хубав от живота? И ако не сте, за какъв дявол пишеше тогава?

— Написал съм няколко разказа, които са по-хубави от живота, и всеки от тях е сгъстен, красив, осмислен живот. Ако писателят не може да направи това, а само сляпо копира живота — той не е писател, а фотограф.

— На диктатурата на пролетариата ѝ видяха сметката. Какво ще кажете за диктатурата на парите?

— Ще кажа само това, че диктатурата на пролетариата може ритмично да идва и да си отива, докато диктатурата на парите (скрита или открита) винаги остава.

— Възрастният мъж, когото срещнахте в Дамлъ дере да присажда диви круши, ей така, пилците за да ги ядат, къде е днес? И ако го има, ако го срещнете, в някое дере, не ще ли ви е жал за него, че го смятат за улав?

— Че то и Ботев някои сега го смятат за улав и дори го пишат черно на бяло. И Левски ще се окаже, че е „улав“, ако се заснеме филмът за него по сценария на Радой Ралин. Що се отнася до мой герой от разказа „Към върха“, когото някога срещнах да присажда диви

круши, без никога да е вкусил от тях — той е сред нас, семето му не се е свършило и той ще ни изведе от хаоса. Макар и сгушен, и уплашен, лишен от стипендията си или с мизерната си пенсия — той живее и сега сред нас. Неговият творчески дух се превъплътява, веднъж в Паисий Хилендарски, други път — в отец Матей Миткалото, трети път — в Левски, четвърти и пети — остават завинаги безименни, но важното е, че съществуват.

Това са истинските хора, които — след като всичко бъде развалено от останалите — наново и наново го изграждат. А това, че тези хора като моя герой от Дамлъ дере могат да го сметнат за улав — това е без значение за улавите, а и за живота.

— Съчувствие, мъка, упрек, яд или какво изпитвате към българомохамеданите, като гледате как мнозина от тях се повлякоха като добичета след новите политически месици? Че и турския език за майчин признаха. Те са вашите герои, типажи?

— Мъка изпитвам, разбира се, като гледам как боботи в Родопите новата претопителна, добре смазана с петро- и други долари машина, само с едно не съм съгласен, че те се повлякоха „като добичета и след новите политически месици“. Първо на първо, не всички българи мохамедани възприеха турския език за майчин, а доколкото ми е известно, само около 10 000, и вината за това не е само тяхна, а и на оня наш министър на образованието (също родопчанин), който извърши тези гигантски мистификации при пълното благоразумно мълчание на правителство, Народно събрание и президент. Но когато част от хората не се повлякоха като добичета, а бяха подкарани като добичета и подкарвачите бяха, както винаги — наши си българи. Другите, небългарите, просто си гледат работата.

— Какво ще кажете за отец Боян Саръев?

— Апостол. Дано не го слети съдбата на апостолите.

— Има ли разлика между тези, които се тръшкат от отчаяние след ковчега с Ким Ир Сен, и тези, които припадат по концертите заради Майкъл Джексън, Мадона, по футболните стадиони, че и в залата на пастор Бакалов?

— Знаете, че разлика няма. Средствата за уеднаквяването на човека в наше време са така могъщи (има предвид главно радиото, телевизията като инструменти за всякакъв вид видиотвяване), че не бих се учудил, ако утре се намери някой да ни убеди, че Христос не е роден

във Витлеем, а в Далас, че е възкръснал за втори път, и народът излезе да го посрещне на аерогара София.

— **Страх ли ви е от телевизия?**

— Телевизията е наистина страшна, а някои предавания като „Невада“ са направо гадни с подигравките си над всичко съкровено и свято. Казвал съм нещо, което ми се иска да повтора. След изобретяването на гилотината по-ужасно изобретение от телевизията няма. Разликата е само в това, че гилотината е за рязане на глави, а телевизията — за изрязване на мозъци и всякакви други човешки вътрешности. Няма по-реална заплаха за малките народи по света от телевизията. А специално за нашия доверчив народ тя е инструмент номер едно за обезбългаряване и скопяване.

в. „Дума“ — 11.VIII.1994 г.

ДНЕС ГОВОРИМ С 250 ДУМИ

*„Настане вечер, месец изгрее,
звезди обсият свода небесен,
гора зашуми, вятър повее,
Балканът пее хайдушка песен.“*

— **Какво е това, г-н Хайтов?**

— Това е величественият образ на природата, на Балкана. И кое е магията в това нещо? Че с думи най-обикновени Ботев рисува картина, която изведнъж те пленява. Значи, работата е в подреждането на думите. Но какво толкова има в подреждането на думите на пръв поглед? Остава да търсим магията между редовете на тези четири стиха. Изводът е: езикът има своята магия. Това нещо, преведено на каквото и да е език, изгубва три четвърти от магията. Само на български може да се каже, за да заблести в пълнотата си като образ, видение, атмосфера. Затова трябва да има много езици, не един.

Някои проповядват: трябва да се слеем с големите европейски езици... Не случайно има много езици. Един език — това би значело краят на човечеството.

— **Какъв беше мотивът да поведете творческите съюзи в откритата битка с онези, които унищожават българския език? Защо решихте, че е необходим закон за ползване и защита на българския език?**

— Убедих се, че нищо друго не може да ни помогне, поне отчасти; да сложи край, бариера на тази опустошителна инвазия — не, не тази дума — на това нагло нахлуване, нагло до такава степен, че навсякъде да виждаш само чужди надписи. Надписи на латиница — във всички градове — и в Търговище, и в София, на „Витошка“ — надписите са повечето на чужди езици.

— **Ще рече, българинът обича да се покланя на „чуждото“...**

— Чуждопоклонничеството е стара наша черта.

— **Говори се, че в Девинския край съществува решение български учител да не влезе в училищата.**

— Учудвам се, че се е стигнало дотам — българите са мнозинство. Ако нещата са стигнали до Родопите, това е краят. Та това е вратната жила на България. Има прасето едно място около двайсет стотинки голямо. Ако опитният колач боцне точно там, за три секунди прасето изпъва краката. Това е заколът на прасето. Заколът на България са Родопите. Иначе ако блъснеш прасето в дебелията шия, можеш да го блъскаш колкото си искаш — то тича по селото за смях и срам на тия, които са искали да го заколят. Това са го знаели всички политици преди нас. Да не разискваме сега. Но фактът, че в Родопите имаше конференция, организирана от нашите университети, от хазната на държавата, за да се разисква дали езикът на помаците е български... Това говори, че някакви институции планомерно участват в тези отвратителни процеси в Родопите. Концепцията за литературно образование, предложена в Министерството на образованието миналата есен, за да я разбере, трябваше да я прочета три пъти. Три четвърти са чужди думи. Нещо като мащерски език, дето си говорят дюлгерите. Мащерски език в пълния смисъл на думата.

— **Така звучи и Национален тестов център.**

— Тестов — ама измишльотина. Отречена система, приложима в по-изостаналите страни на Африка... Борбата за езика е борба с хора, които имат определени намерения. Какво значи да искаме закон, за да спасим езика и да го поставим над всичко и над някои хора? Коя е Световната банка, та да има изключителни пълномощия? Те не ни броят за държава, не знаят, че образованието ни е по-високо от тяхното, а и да знаят, пак искат да ни подчинят. Значи опростяване на изпитите, ограничаване достъпа до университетите на нямащите средства... Това е самоубийство, и то в известен смисъл е прието, защото вече има подпис. Но да се върнем към езика: какво ли не давахме от 1965 година насам — главно с Емил Джаков, беше човек с чувство за езика. Повдигнахме въпроса: какво става с нашия български език, с наводнението от чуждици, на което е подложен? Започна една дискусия, продължи до 78-ма година. Някои казваха — обогатява се езикът. Други, и аз също — казвахме, че огрубява, че осиротява. Започваме да говорим не с 1000 думи, броил съм ги във вестниците. Говорили сме с 300—400 думи. Сега — с 250. И това е след бурното

навлизане на чуждите думи в езика. Внасянето на думи още не значи обогатяване и ще кажа защо. Защо изместваме българските думи? Защо казваме уикенд, а не почивка, отдих, отморяване? Законът за френския език е от времето на Дьо Гол и действа много ефективно и в този момент. Сега го осъвременяват, като увеличават глобите — това означава, че те самите съзнават: законът действа добре за съхраняване на френския език.

— Някой би намерил и за този ви аргумент контрааргумент: нали французите са културна нация, защо им трябва закон за езика?

— Е, трябва ли сега да обявяваме французите за смахнати — да се каже, че не е имало нужда от закон? Те наистина са най-културната нация в света; не американците, а именно те; не германците, а именно те. И след като те имат закон, ние да се стъписваме, че ще ни нарекат тесногръди? Или че ще ни обвинят в предизвикване на етнически размирици? И като знаех, че ще се видим, взех нещо — пак в тази посока — ето това е от турската конституция. Тук турците се опитват да атакуват закона за езика. А ето какво е измислило турското народно събрание през 1994 г. Член 26: „При изясняването и разпространяването на мисълта не може да се използва никакъв език, който е забранен със закон. Противоречащите на тази забрана писмени или печатни материали, грамофонни плочи, ленти със звук и изображение и други изразни средства и пособия се конфискуват по надлежно издадено съдийско решение.“

И член 42: „Никакъв език освен турския не може да се преподава като майчин език на турските граждани в учебните и просветните заведения.“ А у нас се иска в армията да се говори и на чужд език! Как е възможно, къде го има! В Руанда ли... в Турция ли кюрдите говорят на кюрдски...

— Ние забравихме хубавите си български думи, казвате вие. Напомнете ни някои от тях.

— Няма чет. Вземете речника на Найден Геров. Дума за етаж? Имаме си: стъпник. А думата за черешова стълба? Катерачница. Ами чешма, чешма е турска дума. Водолейка. В Якоруда съм записал тази дума. Няма нещо, за което да няма българска дума. Народът се урбанизира, дойде в града. А за едно „стръмно“ има само десет понятия: освен увес може да се каже върло, освен върло —

нанагорно... Ще оставя примера с шибучка, писал съм го. Тояга е едно, шибучка е друго. Една от прекрасните думи е изводник — това е растението от което се оставя за семе, за да изведе следващото поколение.

Или висар — тънко, високо, израсло дърво... Безброй безценни звучни думи. За съжаление ги зарязваме. Ще ми въвеждат чужди думи — не е за приказване!

Въпросът е, че хората, които се опитват да ги въвеждат, са впрегнати в разрушаване на българския език. Казвам го, без да се опитвам да заобикалям.

в. „Континент“ — 12. VIII. 1994 г.

ЧУВСТВАМ СЕ КАТО НА ШИПКА...

— Господин Хайтов, вие сте един от най-народните съвременни писатели. Българският читател отдавна се е убедил във вашите пристрастия към съдбовните проблеми, които е трябвало да решава българинът както е своето историческо минало, така и в днешно време. Според вас кои са най-фрапиращите и неразрешени трудности в сегашното битие на народа?

— Трудностите, които изживява българският народ сега, са и в материалната, и в духовната област, но всичко в икономиката с времето ще се понамести, макар и не така бързо, както някои очакват. Младите ще се приспособят към обстановката и ще свикнат да живеят в новата „пазарна“ България, разбира се, ако я има... Казвам ако, защото по-неразрешимата трудност, която сега изживяваме, е планомерното затриване на българщината в съзнанието на младите, подменянето на това съзнание с помощта на т.нар. „масмедии“ и особено на телевизията и ориентирането и на учебните програми към безродничество, космополитизъм. Това е съвсем близка, съвсем действителна, съвсем непосредствена опасност, за която малцина си дават сметка.

— **Кой са периодите на възход и разруха на националното самосъзнание при българина?**

— До Балканската война 1912 г. националното самосъзнание на българина е било в постоянен, макар и бавен възход. Българинът никога, дори по времето на турското робство, не е изгубвал националното си самосъзнание и едно от доказателствата за това е хайдутството — проточената през вековете въоръжена съпротива срещу тиранията на османските нашественици. После идват Паисий, Възраждането, комитетското десетилетие с Раковски, Ботев, Каравелов, Левски и др. Сръбско-българската война 1885 г. е пищно доказателство, че народът излиза от робството по-български от всякога, а Балканската война е върхът на неговото национално

самочувствие. Това е историческата истина, След това имахме отлично училищно възпитание, което поддържаше градуса на родолюбието дори до 1944 г. По-нататък и по-точно след 1946 г., когато В. Червенков обяви национализма, т.е. родолюбието, за „главен враг на социализма“, чрез училищата и учебниците започна „интернационализирането“ на българина и за четирите десетилетия оттогава насам градусът на родолюбието бе сведен на най-ниското от съществуването на държавата ни равнище. Сега в името на други геополитически интереси (главно американските) космополитизмът бе възведен в идеал на младежта и започна изтриването на последните останки от родолюбие (може да го наричат и „национализъм“).

Това е положението с нашето подложено на изстребление национално самосъзнание.

— Кои исторически личности имат най-голям принос за величието и упадък на българската нация?

— Основателят на България, силните царе от Първото и Второто българско царство, просветените монаси, които поддържаха духовното кандило на България по време на робството, след това серията саможертвени родолюбци от Раковски до Левски и Бенковски. Следосвобожденската ни история има също върхови точки, но и върхови падения. Въпреки всичко, в края на четиридесетте години страната беше на девето място по стопански растеж в Европа, имаше силна армия и улегнала администрация, а образованието беше много стабилно, макар че България беше окастрена поради грешката с Междусъюзническата война. Ако пък е думата за падения, едно от най-големите падения, по-точно — предателство, е това на д-р Васил Радославов, който разкръсти покръстените през 1912 г. българи мохамедани и възстанови кървящата рана на България. От тази рана с очакват сега най-големите инфекции.

— Какво се случи всъщност през последните няколко години? Какъв е делът на националния и духовния nihilизъм в тоталната криза на обществото? Какво бъдеще ни очаква?

— Последните няколко години бяха години на разруха. Делът на nihilизма и безродничеството в този процес е над 80 на сто. Бъдещето, което ни очаква, е бъркотия, сиромашия и социална поляризация, ако не вземем нещата в ръцете си.

— **Славянството е криза ли е? Какво е то за вас? Какво загубихме, като разрушихме мостовете между славянските народи?**

— Славянството в бившия СССР е в почти същата криза, в която сме и ние. Интернационализмът го омаломощи, сега американският ваяк се мъчи да го претъпче. Разрушавайки мостовете между славянските народи, ние се подлагаме на много големи, помрачаващи нашето бъдеще рискове.

— **Кои са опорите, за да оцелеем на Балканите, в Европа и света?**

— Оцеляването на България е свързано с оцеляването на славянството и по-специално на Русия. Другото е от лукаваго.

— **През последните месеци на българската политическа сцена се развихриха противоречиви страсти то отношение на югокризата. Как оценявате сегашната ситуация на Балканите?**

— Никога външната ни политика не е била по-сляпа от сега и това се отнася и до отношението ни към югокризата. Сега сърбите са на прицел, следващите сме ние, ако в руската политика на Балканите не настъпи някакво отрезвяване.

— **Наскоро бяхте избран за председател на Съюза на българските писатели. Събратята по перо подкрепиха кандидатурата ви с подавяващо мнозинство. За повечето от тях сте обединяващата фигура в годините на писателското разединение, обругаване и упадък на нашата литература. Писателите очакват от новото ръководство да приложи спасителна програма за оцеляването на художествената словесност. Има ли основания за надежда?**

— Малка или голяма — няма друга надежда за оцеляването на художественото слово, а оттам и на културната ни самобитност, освен литературата, езикът, писателите и дружният им отпор срещу духовното ни обезличаване. Писателската общност е единственото нещо, което не е докрай развалено. Твърдя, че тази общност няма да капитулира.

— **И един въпрос в личен план. Над какво работите и ще четем ли скоро нова книга от вас?**

— Новата ми книга се нарича „Време за разхвърляне на камъни“ и ще бъде обнародвана от издателство „Христо Ботев“. Заглавието взех

от познатия в Библията текст: „Има време за събиране на камъни, има време за разхвърляне на камъните“ и т.н. С тази книга аз ще разхвърля камъните, които съм вече събрал — няма за кого и за кога да ги икономисвам. Чувствам се като на Шипка: или ще удържим прохода, или ще изчезнем.

в. „Славянски вестник“ — VII—IX.1994 г.

ИЗТЪРВЕМ ЛИ БЪЛГАРИЯ — ИЗТЪРВАЛИ СМЕ ВСИЧКО

— **Как се чувствате, г-н Хайтов, в компанията на дълголетниците? Какво е състоянието на духа и емоцията след 75 години интензивно живян живот?**

— Връх Св. Илия в околностите на родното ми село, който всяка сутрин изкачвам, когато съм там — все още не ми се е опрял — значи всичко е все още почти нормално.

— **Кажете нещо неразказано досега за себе си, за човека и твореца? Може би нещо за родителите си, за хората, въвели ви в живота?**

— За майка ми и за баща ми ще кажа, че това бяха хора от друг свят. Баща ми намира чанта с лири край реката, където се бил окъпал един пътуващ търговец и макар, че оня се бил загубил по пътя си, настига го и си му ги дава. Вместо да си ги прибере, както е нормално за нашето време (още по нормално — насила да му ги вземе). За майка ми — все още не съм намерил най-топлиите, най-точните думи, за да разкажа отчасти за нейната човещина. Те бяха от „господювите хора“, които са вече археологическа рядкост.

— **Какво мислите за жената, за българката? Къде е мястото в сърцето на писателя на другарката му по съдба Жени Божинова?**

— Българката беше някога стълба на народните традиции, връзката между поколенията, сега е дойна крава за деца и внуци. А за жена ми, като питате, да ви кажа — тя преведе много повече хубави книги, отколкото аз съм написал и не знам, дали не свърши по-хубава работа от мен в литературата. Да не говорим, че тя е неизменния, свирепия редактор на всичко, дето съм написал.

— **Какво не може да даде българинът на своите деца?**

— Слабо могат родителите да повлияят на своите деца, защото всичко младо е в лапите на телевизията. Тя ги учи, тя ги покварява, тя им изтрива от главите съзнанието, че са българчета. Ако родителите знаят какво точно става с децата им, те трябва да се обединят, да

съборят сградата на Сан Стефано, да сеят мястото и три години с ечемик и на четвъртата година да вдигнат една нова, действително национална телевизия.

— **Къде свършва Хайтовото Сътворение и от къде започва неодоушевеното понятие Природа?**

— Понятието Природа е безкрайно. Целият всемир е Природа, но живата природа на земята много бързо се ж. [???] Идете в Сахара и ще видите как природата умира. Идете и в Родопите и ще видите, че там 40 процента от всичките иглолистни насаждения съхнат, а останалите 60 процента са подложени на сеч и опустошение. На мен не ми остава друго, освен да си измислям една нова, красива, неизменна и вечна Природа.

— **Казват, че сте неговорчив човек. Как се приемате като управник на група обществени дела?**

— За мен, какво ли не се говори, но е по-хубаво да се говори. Спре ли едно име да прошумява от време на време — не е на хубаво. Или нищо не прави, та няма кой да го одумва, или е вече умрял. Така че, нека кому каквото е на сърце, да си говори.

— **За Николай Хайтов са изприказвани вълноломи от думи. Те се движат от „разпни го“ до „осанна“. Сега, във времето на битката за кокала, къде сте Вие? Според морала и гражданската си позиция.**

— Не се е пръкнал човек на земята (да не говоря за България) да се е опитал тухла върху тухла да положи и да не се намери някой да ги събори. Завистниците и бездарниците у нас са единствената движеща велика сила. Тази сила не е способна на нищо, освен да оплюва, руши и ръмжи. А когато сложиш някого на мястото му, сърдят се: „Гледайте, колко е авторитарен!“. Какво лошо има в това, ако са ти поверили да разчистиш един затрупан кладенец (съюза на писателите, където има нахвърлени умрели кучета, натрошени стъкла и какви ли не боклуци и някой те учи да пипаш с два пръста.

За тая работа са потребни лопати, търнокопи, барамини, цинкови кофи за изтегляне на помията, железни куки за вадене на мършата и здрав нос да издържа на вонята. Това са все неделикатни авторитарни методи, но там е работата, че няма други способности за разчистване — чрез заливане, да речем, с малко парфюм. Аз не се стряскам от думата „авторитарен“, нито ме упойва думата „демокрация“. Никога

свободията не се е покривала с демокрацията. За редовните хора — свободията е проклетие.

— Кого бихте заплюли на площад „Народно събрание“, без да ви мигне окото?

— Никого не бих заплюл. Това не е в моите рефлексии — изхабяването на такова ценно нещо като плюнката за мокрене на ламаринени конструкции. Има достатъчно дегенерати да плюят и не само пред Народното събрание, а главно по вестниците.

— Какво мислите за народа ни? Имат ли основание онези, които го ругаят за всеобщите ни несгоди?

— Нашият народ е по силата на обстоятелствата народ-мъченик (както всеки малък народ). Основната му беда е неговата лъжеинтелигенция, която го излага, предава, съсипва и систематично му набива в главата, че е негоден сам да си върже гащите. Криво или право, народът си беше направил едно прилично селско стопанство, защо му го сринаха по този дивашки начин, преди да са му дали време да си направи ново, по нов „пазарен тертип“.

Аз не мисля, че националната разруха е последица от лошите черти в националния ни характер. Трите четвърти от разрухата, която изживяваме се дължи на планирания от външни и вътрешни сили хаос, за да ни превърнат по-лесно в бананова република.

— Вие живяхте и живеете в три свята, разграничени от датите Девети септември и Десети ноември. Как се аклиматизирате към тях?

— Аз съм балканско чедо, свикнало на ветровете и фъртуните и почти винаги успяват да се аклиматизирам.

— Какво Ви кара непрекъснато да човъркате общественото съзнание. Напоследък не го правите. Има ли опасност нещо да проспим?

— Правя го непрекъснато, но вие не успявате да прочетете всичко, което съм написал в последно време. Аз бода кога с копраля, кога с шибучица, във всеобщия хаос — това е капка в морето. Гърмящото желязо има сега думата, а не проповедите и словото.

— Левски и литературата — нещо не се получава. Защо ни е толкова близък, а ние сме толкова далече от него? Какъв е този феномен?

— Саморазправата с костите и паметта на Левски, започнала през 1966 година (полека и внимателно), сега е в пълен ход. Ако бъде направен и филм за Левски по сценарий на Радой Ралин, със светлата памет на Апостола ще бъде свършено. Той ще бъде морално обесен, този път завинаги. Това не е предположение, а предупреждение.

— **За какво Ви плаче сърцето, когато гледате народа ни от висотата на 75-те години?**

— Плаче ми сърцето за един ръководител на държавата, честен като Петко Каравелов и силен като Стефан Стамболов.

— **Към кого трябва да се обърне българският писател?**

— Ще ми се да отидем при селянина. Каквото и да си е взе българският селянин, той ще бъде голямата Аврамова жертва. От него ще се очаква да пълни държавната хазна с тая разлика, че ако досега му е стигала по една кожа, отсега нататък ще се наложи по два пъти на година да го стрижат и по веднъж да го дерат.

— **Какъв се чувствуваше — българин или космополит? Един от неудачния народ или гражданин на света?**

— А Вие за какъв ме смятате — за глупак или за нормален човек? Ако съм Ви дал повод — кажете. Аз съм изходил досега целия цивилизован и нецивилизован свят и такова животно, наречено „космополит“ все още не съм срещнал. Да повярваш в космополитизма е все едно да повярваш в комунизма. От претъпкания с тъмни нагони човек никога не може да стане идеалното ангелче, наречено „космополит“. Някои го пропагандират, но то е, за да се прехранват. Космополитизмът е най-голямата засега заблуда за объркания българин. Космополит е землякът проф. д-р Николай Василев — него питайте за космополитизма. Светът пет пари не дава за нас — това хубаво го запомнете и аз се гордея, че съм все още с пълно съзнание, за да не се лъжа в това. Изтървем ли собствената си родина — изтървали сме всичко!

в. „Отзвук“, Смолян — 15.IX.1994 г.

ВОЙВОДАТА Е ВОЮВАЛ ЗА ЧОВЕЧНОСТ

— Господин Хайтов, сега, ако бихте писали книгите или сценария за капитан Петко войвода, бихте ли променили нещо?

— Нищо не бих променил, защото и книгата, и сценария са съобразени с фактите, а фактите не бива да се видоизменят или, не дай си боже, парфюмират. Суровият живот на Петко войвода е един суров за българина урок: който разбрал — разбрал, който не — да си тегли последствията.

— **Какво имате предвид?**

— Имам предвид най-главното, че Петко войвода се е борил за правда срещу тираните, все едно дали са турци, власи, каракачани или българи, че за него водораздела между едните и другите е била човештината. Как иначе да си обясним, че той при свободна България става закрилник на изпадналите в нужда турци, което стана, между впрочем, и повод филмът да бъде гледан малко накриво от критиката и не само от критиката... Ако не знаете, сега ще ви кажа, до пуцането на филма на екран никой от Секретариата на ЦК не беше го гледал, защото вече се знаеше какво ще види. От художествения съвет, на който филмът беше приет, до неговото пуцане минаха три месеца, но преди това беше доста добре оплют, през което време имаше различни опити за „скъсяване“ на някои сцени и оценки, като например тази с вдигането на знамето с надпис — „те продадоха България“, сцената със Стамболов и пр. В края на третия месец дойде лично Иван Славков да види филма и той бе, който по телефона нареди да бъде програмиран. Живи са, както се казва, героите — и Славков, и режисьорът Чернев, и продуцентът Петров и пр., те знаят, че говоря истината.

— **Друго какво не допадна на ЦК?**

— Нека да сме точни: на някои от ЦК допадна и застанаха зад филма, на други не допадна и те задържаха филма. Не им допадна например, че за пръв път, откакто имаме родна кинематография, турците не се третираха като отделна, омразна, дефектна порода хора,

тирани и са наравно с българските герои във филма, не по-малко способни на храброст и благородство, на достойнство и човещина.

Ако някои от нашите ръководители бяха гледали филма по-внимателно, може би нямаше след това да предприемат насилственото сменяване на имената сред тюркоезичното население у нас, което беше една чиста авантюра, за която сега плащаме скъпо и прескъпо и не зная дали някога ще се наплатим.

— **Защо?**

— Защото авантурата на тримата се приписва сега на цял народ.

— **Кои са основните виновници за това?**

— Главно подмазвачите интелектуалци, които имаха по туй време монопола по „генерирането“ на идеите, но Т. Живков е, според мене, в голяма степен жертва на тези незрели идеи и по намалената през последните му години интуиция.

— **Вие сам не бяхте ли сторонник на възродителните процеси в Родопите, особено като главен редактор на сп. „Родопи“?**

— В Родопите, сред българите мохамедани — Да. Винаги съм смятал, че те не бива да загубват своята национална самобитност, но за турците винаги съм бил наясно: никакви кръщавки и дори никакви опити.

— **Ако бяхте изразили това свое мнение по-своевременно, навярно би имало някакво значение.**

— Акцията за турските кръщавки дойде за целия народ включително за мене, като гръм от ясно небе. Едва ли е имало повече от пет-шест души по върховете, които да знаят какво и кога се е решило по този въпрос.

— **А кога разбрахте?**

— Когато разбрах аз си казах мнението. Мога да ви покажа „документ“. Ето ви един брой от сп. „Идеал“, литературно издание, което излиза в Татарстан — бившата СССР, кн. 3–4. На стр. 31–33 е поместен очеркът на поета Тауфи Анди под заглавие „Облак над страната на розите“. Това е един пътепис за посещението на поета Айди в България през есента на 1987 година, когато той ме намери в почивната станция във Варна и взе от мене интервю, като започнахме с филма за капитан Петко войвода.

Ето част от неговите въпроси и моите отговори:

„Въпрос: Вярно ли отразява българската литература действителността?

Отговор: Според мене — вярно, но само отчасти.

Въпрос: Вие сте автор на сценария на историко-художествения филм Капитан Петко войвода. В него са показани дружеските взаимоотношения между Петко и турците, което предизвика горещо одобрение сред представителите на националните малцинства, особено сред мюсюлманите в България. Във филма именно турци се опитват да спасяват Петко от жандармските изтезания. Трудно ли беше такъв филм да «пробие», да излезе на екран в разгара на антитурската кампания?...

Отговор: (след кратка пауза): Да, беше доста трудно, но аз съм доволен, че моите усилия се увенчаха с успех и че макар с исторически сюжет, аз изказах отношението си към това, което ставаше.

Въпрос: А как вие се отнасяте към смяната на мюсюлманските (на турците) имена и фамилии?

Отговор: Беше необмислена постъпка, която издигна психологическа бариера в отношението между двете етнически групи. С увереност мога да кажа, че нито един истински писател не одобри тази акция... Мисля, че политическите промени в България през последните години позволяват най-сетне да се публикуват опасните слова на известния български писател.“

— Никога не съм чел за това във вашите изявления, въпреки, че много пъти са Ви обвинявали в национализъм.

— Не е имало нужда защото при сегашната обстановка то би се протълкувало превратно, а сега ви го казвам, защото е вързано с годишнината на Петко войвода. Все едно, Петко войвода има една заслуга, която никога досега не е била изтъквана и време е да стане известна: това е, че не за пръв път т.нар. велики сили, използват българите мохамедани, за да раздрусат страната ни кога с въстание, както при Петко войвода — въстанието на Сенкрер, кога чрез опити за обособяването им като „малцинство“ — както се наблюдава сега.

Тогава (през 1878 година) Петко войвода им попречи сега ме радва, че самите българи мохамедани вече и умеят да се бранят. (Не случайно 143 000 от тях заявиха миналата есен по време на преброяването своята българска принадлежност.).

Ето това заслужава да си припомним по случай кръглата годишнина на Капитан Петко войвода: той е бил не само юнак, не само правдоборец, готов да мре за свободата на България, но той е бил и широко скроен, прозорлив мъж, за когото името и вярата никога не са били прегради за човешината.

в. „Нов живот“ — 17.IX.1994 г.

ОТКРИТО ПИСМО

До Министър-председателя на Република България
Копие:
До парламентарната комисия за наука и образование
До министъра на науката и образованието
До БТА
Уважаеми министър-председателю
Уважаеми депутати

Писмото ни до вас е израз на нашата тревога за съдбата на българското образование, ако бъде приет предлаганият проект на Световната банка и ратифициран съответния заем.

Особено сме обезпокоени след състоялата се среща на наши представители с министъра на науката и образованието г-н Марко Тодоров на 14 юли 1994 г. в кабинета му. В присъствието на осем души той заяви, че смята условията на банката за „абсолютно приемливи“, а присъстващите на срещата са твърде съмнително мотивирани за възраженията си — неудовлетворени са, че други, а не те са привлечени за консултанти.

Пропускаме коментара на това подозрение, че срещу „парче от баницата“ нашите възражения не биха възникнали, макар че дава богат материал за замисъл. Не сме засегнати от него — то звучи твърде несериозно и е свидетелство за отсъствието у г-н министъра на аргументи, с които да обори опасенията ни.

Сериозната ни тревога идва от изявлението му, че е „стартирал“ предложението на Националния тестов център в системата на учебниците без проектът като цяло да е минал през парламентарната комисия, без постановление на Министерския съвет и ратификация.

Г-н Министър-председателю,
Г-да депутати,

Въпреки становището на г-н Марко Тодоров за „приемливостта“ на условията ние продължаваме да твърдим, че те са абсолютно неприемливи за всяка цивилизована държава и за всеки самоуважаващ се народ, защото:

- погазват суверенитета на Република България;
- напълно пренебрегват традициите и постиженията на българското образование, разграждат и изцяло унищожават образователната ни система;
- не само че не ни интегрират с Европа и света, но и ни отдалечават от това интегриране с десетки години;
- икономически и финансово са не само неизгодни, но катастрофални.

Ние продължаваме да твърдим, че този заем ни се натрапва заради чужди интереси (не само финансови!) от шепя лично заинтересовани и облагодетелствани наши управленци със съмнителен професионализъм.

Основание за увереността ни в това е самият Меморандум на Мисията на Световната банка у нас, извадки от който бяха публикувани в брой 4 на вестник „Български писател“, но и мнението на редица чуждестранни специалисти за дейността и проектите, на въпросната банка кредиторка, някои от които помести отново в „Български писател“ в брой 11.

Настояваме за едно широко обсъждане с участието на академичната общност, научните и творческите съюзи, преди да бъде поставен въпросът в Народното събрание, за да не се повтори печалната история с японското дарение, което при свършен факт, т.е. след като вече бе изразходено за „проучвателна работа“ по този проект, бе ратифицирано.

Този неотдавнашен случай, както и „стартирането“ на елементи от проекта на Световната банка, отново без ратификация на заема, ни дава основание да говорим, че е

не само дума за покушение върху българското образование, но и за погазване на закона! И в двата случая не би трябвало да последва ратификация при свършен факт, а разследване и търсене на наказателна отговорност за прегазилите или заобиколилите закона с всичката необходимата строгост.

Изразяваме увереността си, че последното ви и окончателно решение ще бъде взето след пределно задълбочено проучване на въпроса и ще има предвид единствено интересите на България и българския народ.

Национална асоциация на родители и учители
Председател: проф, д-р Николай Генчев
Съюз на българските писатели
Председател: Николай Хайтов

в. „Български писател“ — 13–19.IX.1994 г.

ОБРАЗОВАНИЕТО В УСЛУГА НА НИХИЛИЗМА

— Господин Хайтов, помните мъдростта, че народ без минало няма бъдеще, а вероятно това важи още повече за тези, които не познават собствената си история. А на нея човек се учи от майка и баща, от учители и училище. Нека видим проблема в образованието на младите.

— Веднага ще ви кажа. Ако учителят пишеше историята и той я преподаваше, щеше да е съвсем друго. Сега учебниците се създават чрез конкурс, един господ знае що за конкурс, но така или иначе министерството казва по коя книга да се учи и по коя не. Да вземем за пример учебника по история за X клас. Той е само един и се ползва с изключителни привилегии, а в него истината е изопачена, да не употребя по-силна дума. От него децата се учат на неща, несъвместими с всички научни изследвания, извършени в продължение на столетие и половина.

— **Какво може да направи учителят?**

— Може или да преподава по старите учебници, където е казана истината, или ще трябва да се приспособи към новата лъжа. Ще ви кажа само един пример, но мога да ви посоча много. Там нищо не е казано за духовното робство, не е писаното вярно за хайдутството — това е една манипулирана история. Учителят е между чука и наковалнята. Горкият учител се чуди на кого да угоди. Ако рече да преподава историята, в която вярва, ще се изложи на риск. А в тези времена на безработица и бедност него го е страх и няма защо да му се сърдим. Всеки нормален човек се страхува, ако не за собствения, то за хляба на децата си.

— **Мисля, че не само учебниците са проблем, българска история почти не се учи в училище.**

— Аз следя този процес, ако забелязвате, започна стопяването на историята. Най-силният удар беше преди две години, когато за сметка на часовете за родна история започна да се учи световната. Това стана

по времето на проф. Николай Василев, моя земляк, родопчанин. Той извърши тази „промяна“, няма да я квалифицирам и да казвам какво значи тя. Намалиха българската история до минимум, още една крачка и съвсем ще я зачеркнем, за да учат децата само какво е станало... преди Щатите да се образуват или пък в Мексико тези там цивилизации на майте и т.н., и т.н. Да, наистина интересно и любопитно е, но то няма нищо общо с нас, българите. Това е нарочно направено и веднага ще ви кажа защо. Защото историята е тази, която служи като инструмент за изграждането или унищожението на националното съзнание в главите на учениците. Много важно е за какво ще се употреби историята и това някои хора го знаят добре.

— **Чи са интересите?**

— Всяка държава си има свои враждебни сили — това са естествени неща. И нашата си има, дори повече, отколкото останалите. Тук има външни и вътрешни влияния, които си поставят задачата да отслабят чувството за национално сцепление на българина. Ще попитате защо. Защото по този начин нацията може да бъде по-лесно манипулирана друга интереси, включително и икономически. А тогава добре ще ѝ подхожда понятието „бананова република“.

Да промениш съзнанието на хората чрез образованието, е най-угодно, най-евтино, пък и най-лесно: без да вкарваш войски, танкове, клане и кървища и вдигаш тупурдии за цял свят. Това е истината — аз ви я казвам.

— **Ако учителят си „пази хляба“, тогава защо интелигенцията си мълчи?**

— Една част от нея си мълчи, защото я е страх, и не заема открита позиция по някои възлови или опасни въпроси, а другата, по-голямата част, ами тя вече е обработена. Няма да назовавам имена на фондации, а у нас има 147 чужди фондации, и имената на хората, свързани с тях, но ще ви кажа, че някои от тези институции вече са приобрели, това е най-меката дума, някои от нашите най-видни интелектуалци, писатели, композитори, диригенти. По какъв начин става това? Много лесно — една командировка в Америка. Няколко лекции там. Издаването на книга, а след това изплащането на хонорара в долари. След това внучета, синове и дъщери отиват там, печелят конкурси и остават да учат. Тези неща за българина са много важни, дори може да се каже, че това е сбъдването на една мечта. Но това не

са децата и внучетата на случайни хора. Купуват се хора — това е точната дума. Купуват се глави, купуват се мозъци, купуват се политици. Купуват се, за да могат след това да служат на една или друга чужда кауза.

— **Така очертано, бъдещето е угнетяващо.**

— Бъдещето... аз не мисля, че то сега е по-черно, отколкото е било през XII век по времето на цар Ивайло, когато са били татарите тука. Тогава е било по-черно и въпреки това сме се избавили. И сега ще се яви отнякъде един цар-овчар, който да тупне с кривака отгоре по главите ни, и тази държава ще се изправи на крака. Сега тя е повалена, тя е на колене, това е протекторат, това не е държава.

— **И все пак младите трябва да имат перспектива.**

— Перспектива за младите! Ако Световната банка успее да поеме образованието на българските деца в свои ръце, срещу тези 460 милиона долара, които тя е готова да отпусне (2/3 от тази сума пак си отиват в нея), с нашето образование и с нашата младеж е свършено! Това ще бъде по-лошо отколкото нашествието на вражески сили на територията на България — това ви го казвам пак аз. Те искат да имат тук директориум, да казват по кои учебници може и не може да се учи — ако това стане, тогава вече е свършено с българската история — ще трябва да се простим с нея. И друго искат да направят — да въведат тестовата система на изпитване. Това е дива система, отхвърлена от всички в Европа.

— **Американците така изпитват.**

— Нека си изпитват, то им личи. Защото англичаните не проверяват знанията на децата си така — и друг никой в Европа. Тестовите — това е механизизиране на съзнанието, едно мущурване на съзнанието. Имаш знания, но те не са осмислени. Знания, които не можеш да ги свържеш едно с друго в цялостна система на познание или чувства. Това би било осакатяване на децата.

— **Много безизходно звучи това, което казвате.**

— Аз не мисля, че Комисията по науката и образованието в парламента ще приеме условията на Световната банка и ще ѝ подари българското образование. Не го вярвам това нещо. Който и да е парламент, ако направи това, то ще бъде харакирито за неговата страна. Надявам се, че новото Народно събрание, което ще дойде след изборите, ще поправи грешките, които ние допуснахме със своето

лекомислие. А изборите са една възможност за това, която е в ръцете на народа. И ако този народ не съумее да се възползва от нея, ще трябва още да тегли, за да може да му дойде умът в главата.

— **С какво от литературното ви творчество се занимавате в момента?**

— Дописвам книгата си за Васил Левски. Животът и страданията на Левски — това е все едно биографията на България, психологията на България. Историята на Левски е история, която все едно става днес.

в. „Учителско дело“ — 21–27.IX.1994 г.

„ЧРЕЗ СВОБОДНИТЕ СЪЧИНЕНИЯ НАЙ-ДОБРЕ СЕ РАЗВИВАТ ЛИТЕРАТУРНИТЕ ДАРБИ У УЧЕНИЦИТЕ“

— **Кога сте публикували първата си творба?**

— През 1957 година книгата с очерци и разкази „Съперници“.

— **Кой е любимият герой от Вашето детство?**

— Бойчо Огнянов, героя от „Под игото“.

— **Кои от Вашите книги са Ви любими? Има ли някоя детска сред тях?**

— „Шумки от габър“, „Диви разкази“, „Бодливата роза“, „Разкази с опашки“ (детска) и особено триптиха „Кучета, лодка в гората, пътеки“. Това са книгите, които все още не са ми отмилели.

— **Критиката смята, че „Диви разкази“ е книгата на Вашия живот. Съгласни ли сте с такава оценка и какво бихте казали за написването ѝ?**

— Не възразявам, че с „Диви разкази“ моето име най-силно прозвуча. Те изтърпяха най-много издания — 14 на български и 29 — на чужди езици, донесоха ми най-много слава, но въпреки това, мисля, че най-тънките струни в моето творчество се намират в „Шумки от габър“. Лошото на тази книга е, че тя е за по-ограничен кръг от читатели с по-специална естетическа култура. „Диви разкази“ написах за шест месеца, след като сюжетите бяха отлежавали в дневниците ми с месеци и години.

— **Един от най-хубавите български филми са направени по Вашите „Диви разкази“. Какво е онова, което привлече режисьорите във Вашите съвсем къси разкази?**

— По „Диви разкази“ са направени 7 игрални филми. Онова, което мисля, че привлече режисьорите към тях е съгъстеното действие и драматизъм, който съдържат. Един от режисьорите ми каза в рамките на шегата, че всеки разказ е като ония кубчета от унгарска рибена супа — сантиметър и половина на сантиметър, които разтворени в една

тенджера вряла вода се превръщат в една рибена супа. Това му бяха думите и мисля, че в тях има навярно някаква истина.

— **Как изглежда Вашия работен ден на писател и на общественик?**

— В 8 часа сутрешното кафе, и ако ще пиша — почвам. Ако ще отида на работа — в 9 часа заранта галиматията започва. Настане ли 7 часа вечерта — най-удобно се усещам у дома си.

— **На страниците на вестник „Другарче“ децата често се любуват на Вашите творби. Там те правят и своите първи литературни стъпки. С какъв съвет бихте се обърнали към тях?**

— Най-добре се развиват литературните дарби у учениците, които ги имат чрез свободните или „тематични“ съчинения. Това най-силно развива фантазията. Но редом със съчиняването трябва да върви четенето, и то на книгите на родните класици.

— **Какво ново подготвяте?**

— Книга за живота и страданията на Левски.

в. „Другарче“, 1994, брой 555

„РОДОПИТЕ ЩЕ СТАНАТ ВТОРА БОСНА, КОГАТО ВЕЛИКИТЕ СИЛИ РЕШАТ“

В Родопите се води битка за усиляване на ислямското влияние до степен на принадлежност към турската нация. Тази битка се води най-вече за младите хора, които са 60–70 на сто от родопското население. Защото точно те сега са естествената бариера срещу фанатизма. Те не могат да приемат безусловно правилата на исляма, защото за тях тези догми са едно връщане с 500 години назад. Младите не искат да бъдат копие на своите деди.

Разбира се, нещата в различните селища в региона не могат да се поставят под общ знаменател. Не трябва да настръхвате, когато видите подозрителността у хората в Сърница. Понеже спонтанните реакции невинаги са в синхрон с това, което наистина е в душата на хората. В различните села тези люде се държат според изискванията, които са им поставени, или според заплахите, на които са подложени. Ако говорите с хората на четири очи, нещата могат да добият съвсем друг вид. Ако обаче някой види този човек как си говори с вас — ще докладва където трябва. Ако горският например разбере — ще разплаче майката на всеки — ще влезе във всяка къща, ще из земе дървения материал, ще състави акт. И ДПС си знае — пипне ли горския — не им трябва кмет, не им трябва никой повече. Каквото каже той — това става.

Затова нещата са различни навсякъде. Ако в Сърница ви гледат под вежди, то в Лясково и Забърдо няма да чуete човек да ви каже, че не е българин и че България не е неговата родина. Там обаче, където ДПС влезе, макар само с 10–15 души, нещата коренно се променят. Движението първо минава през горския и чак тогава през кмета. Третият е директорът на училището.

Сега в Родопите се разкопават стари гробове. Откриха се християнски базилики... Тези хора са запазили християнските си обичаи до самия край на XIX век. Чак след това започва ислямизирането им. Вижте надгробните камъни. Те са с формата на

чалмата, но в основата им е поставено кръстчето. За всеки случай. Затова и тези хора говорят само на български, един песенен български.

При последното преброяване 143 000 българомохамедани се определиха като българи. Това са просветените млади хора, които не искат да станат оръжие на фанатизма. И точно тях ще удари настъпващият и агресивен ислям. Коранът е един военен устав. Той казва: всичко, което не вярва в Аллах, подлежи на изстребление. Рано или късно точно това ще ги изправи пред целия свят. Вярно е, че сега много американци обикалят Родопите. Но те не познават исляма. Даже европейците не го познават. Защото малко четат. Един английски дипломат, живял дълго време в Турция, написа книга, която като прочетеш — друго не ти трябва. Но не я четат. Иначе щяха да знаят, че фанатизираните ислямисти тръгват в бой, за да умрат. Щом отрежат ритуално главата на своя враг, те вече са пътници за рая. Черна роля у нас обаче играят пак българите. Трябва да си го признаем. Такива хора са най-активните слуги на ДПС. Те бродят и подклаждат конфликта. Така е било открай време. Споменават името ми, че едва ли не подклаждам интригата между родопското население. Е, аз ли измислих възродителния процес? 25 години съм бил главен редактор на сп. „Родопи“, в което не е публикуван нито един ред в подкрепа на тази кръщавка.

Още тогава в сп. „Идеал“, излизащо в една от бившите съветски републики, е отпечатано отрицателното ми мнение за тази глупост. Май ги нямаше тогава сегашните защитници на Родопите Радой Ралин и Блага Димитрова, Те се появиха, когато да се биеш в гърдите като защитник на пострадалото население се превърна в поминък.

А дали ще станат Родопите втора Босна, не е наш въпрос. Нито на хората, живеещи там. Този въпрос е в ръцете на великите сили. Решат ли да пукне топчето тук, това ще стане. Никой няма да ни пита дали искаме, или не искаме. С тази цел бе унищожена и Българската армия. Такава вече няма. А и България вече не им е в сърцата на бойците. Когато „онези оттатък“ решат да разиграят босненския вариант у нас, няма да има кой да им се опре. Не става дума за момента, но това време не е далеч.

в. „Неделен стандарт“ — 16.X.1994 г.

ДА НЕ СЛУЖИМ НА ЧУЖДИ ИНТЕРЕСИ

— Критиката смята, че „Диви разкази“ е книгата на Вашия живот. Съгласни ли сте с такава оценка и какво бихте казали за написването?

— Не възразявам, че с „Диви разкази“ моето име най-силно прощумя. Те изтърпяха най-много издания — 14 български и 29 — на чужди езици, донесоха ми най-много слава, но въпреки това, мисля, че най-тънките струни на моето творчество се намират в „Шумки от габър“. Лошото на тази книга е, че тя е за по-ограничен кръг от читатели с по-специална естетическа култура. „Диви разкази“ написах за шест месеца, след като сюжетите бяха отлежавали в дневниците ми с месеци и години.

— **Вие сте на нож и с редица филолози и автори на учебници. Какво не харесвате у тези „модерно“ мислещи български учени?**

— В момента се извива голяма вихрушка над българското образование. Направени бяха опити да бъдат изтеглени от литературните учебници класици като Вазов, Захари Стоянов, Йовков и други поради „националните им тежнения“. Сега Световната банка се опитва да овладее нашето образование. Те ще ни препоръчват учебници, по техни образци ще се провеждат изпитите и т.н. Това е една реална и може би най-застрашаваща националното ни образование културна опасност.

Съюзът на писателите се опитва да противодейства, но това е много трудно.

Трудно се противостои на доларите и особено на много по-лесно пръсканите петродолари.

— **Според Вас ще издържи ли българската книга конкуренцията на преводната?**

— Ще издържи. Още по-вече преводната литература, която сега залива нашият пазар, е в деветте си десети порно книжнина за обслужване на онанисти.

В България има много и то взискателни читатели и като спадне цената на недостъпната засега българска книга, те отново ще се върнат към нея. А цената е така висока, защото държавата се опълчи срещу българската книга, натовари я с най-високите на света данъци. Но ще дойде време да плаща за такова престъпление. Това е една от сладките мои надежди.

— Българите и сърбите са близки народи — и като територия, и като духовност — но като че ли не се познават достатъчно. Това се отнася и до писателите на двете страни.

— Хиляди българи и сърби се сблъскват за пусто и празно (особено през последното столетие). Много вреди сме си нанесли, на много чужди интереси сме служили. Мисля, че сега е време да поумнеем, да съближим и обединим около онова, голямото което ще ни даде възможност да оцелеем в този кипнал около нас продажен свят. Ако писателските съюзи на двете страни не го разберат това и дадат пример — то ще означава, че нито си познаваме историята, нито сме се поучили от нея, нито сме истински писатели.

в. „Братство“, Ниш — 1.XI.1994 г.

ТРОЯНСКИЯТ КОН Е В КРЕПОСТТА

— В навечерието сме на избори, г-н Хайтов. Какви са вашите мисли, надежди и тревоги преди това? Надявам се, че ще гласувате?

— Мисля, че с много по-голямо удоволствие и леснота бих се отправил да гласувам при една мажоритарна или поне смесена система, но това не стана и то ще по-усложни малко решението ми. Що се отнася до надеждата ми — тя е, че народът, гласоподавателите, електоратът, както напоследък си кривят устата да го наричат, за петте изминали години доста е вразумен. Освен, че е и твърде опасно обезверен. И този път, надявам се, по-успешно ще разпознава вълците в овча кожа, които ще разчитат на неговия глас.

— А тревогите ви, вероятно те не са една и две, от какво най-много се опасявате?

— Главните ми опасения са, че най-важната информация, която засяга съдбините на България в стратегически план, не достига до обикновените хора. Точно незнанието би могло да доведе избирателя до криви сметки и надежди.

— Какво по-конкретно имате предвид?

— Ако започнем разговор на тази тема, ще замръкнем и осъмнем, но ще си послужи с един пример. Какво според вас знае средният гражданин у нас за меморандума на Световната банка, засягащ нашето образование. Нищо! А има вече законопроект, според който специалният у нас директориум на банката ще решава отсега нататък не само стратегията, но и делничната практика в образованието, т.е. кои и какви учебници ще има по литература, кои автори ще се застъпват и кои отхвърлят, за да се утвърди безродническата космополитична насоченост на образованието ни и за десетина годни да се избият от главите на младото поколение понятия като патриотизъм, национални идеали, национално съзнание, българщина, дори България. С една дума, ще се извърши онова, което се нарича денационализация.

— **Докъде според вас са стигнали нещата?**

— Внесен е проектозакон и ако не бе разпуснато Народното събрание, вероятно той щеше да бъде приет и не министърът на образованието, а директориумът на Световната банка ще упражнява върховния контрол върху образованието ни. И той ще диктува да се учат ли „Под игото“ на Вазов или „Записките“... на Захари Стоянов или да ги подменим, на речем, с „Тримата мускетари“. Това означава постепенното затриване на българско национално създание.

— **Защо мислите така?**

— Защото на практика вече е започнало. По-миналата седмица излезе във в. „Аз Буки“, орган на Министерството на образованието и науката, „Упътване за обучението по история“ в три или четири вестникарски страници. Бе, викам си, чакай да погледна какво се крие в този ферман. И тогава разбрах, че механизмът за обезбългаряване — съгласуван навярно със Световната банка — е вече тип топ и се въвежда в действие. Изучаването на родна история се свежда до двайсетина часа. Останалите около двеста са посветени на световната история. Смайващо е знаете ли какво? Че не се говори за българска държава, а за „ханство“. И главно тука е върхът на издевателството — основателят на държавата хан Аспарух не се споменава. Няма го в изпитните конспекти също и хан Омуртаг. Да не казвам как са изопачени и отвратително предъвкани съпротивата срещу османското робство и революционното възраждане. Левски, Ботев и Раковски са отишли в девета глуха.

Децата още от малки трябва да учат за бащинията си. Така е навсякъде — учениците още в началното училище се захранват с отечествена история, както е по цяла Европа, че и в Америка.

Всаждането на безродничество е духовен геноцид с неизмерими последици. Хората, масата, народът, улисан от хлебните проблеми, не подозират въобще как тихомълком се подриват устоите на нацията.

— **А вие се възмущавате, че тези неща ще останат в тайна от избирателите?**

— Има си хас да се радвам. Това е своего рода духовен СПИН. Атакува се имунната ни система. Академичното съсловие мълчи — то е разложено и разнебитено. Хуманитарната сфера в университета е обхваната изцяло от метастазите на nihilизма и космополитизма. Повечето от катедрите се оглавяват от новоизпечени еничари, а и

самото Министерство на науката и образованието. Пресата пък упорито мълчи — явно публицистиката с много малки изключения внимателно заобикаляната в момента денационализация. Троянският кон е непоправимо настанен в средата на крепостната стена, наречена образование. Дано в новоизбрания парламент да влязат повече мислещи мъже, за да го нахвърлят оттам.

в. „Дума“ — 8.XI.1994 г.

ЗА ЕЗИКА И ЗА ОЦЕЛЯВАНЕТО НИ

— Спомняме ли си кога за пръв път ви жегна тревогата от онова, което застрашава езика ни?

— Моята тревога за езика е отколе — от 1965 г. Вие знаете, аз съм писал едно поне стотина статии в продължение на 35 г. Отначало това беше за чистотата и против замърсяването на езика, против чуждите думи, против огрубяването му. След туй вече всички бяхме с надеждата, че ще има някакви мерки в това отношение, дори се говореше за закон. Но всичко така си и мина. И аз сметнах, че сега вече, когато приключи „социалистическата ера“ — след 10 ноември (нека сложим тая дата, макар и условно), че оттук нататък нещата ще тръгнат вече по нормалния ред, т.е. че сега ние ще можем да се погрижим за езика така както трябва. А то се оказа точно обратното: всичките недъзи и недостатъци, всичките издевателства над езика, които бяха преди, в сравнение с това, което е сега, са едно към десет! Защото по-рано ние говорехме за пропуски в езика — някой казал нещо по радиото не както трябва или употребил чужда дума: А сега виждаме, че от гарата до края на дългата улица „Витошка“ 90% от табелите са написани на чужди езици. Това е фактическо подменяване на българския език, което тече поголовно навсякъде — във всички градове, дори и в селата на България.

Най-силното, което ме е разтревожило, е започналата физическа подмяна на нашия език.

И нещата не са случайни. Никой не се тревожи, не проявява интерес — най-малко Министерството на образованието се интересува да защити езика.

Като гледам то и какви учебници одобрява, разбира се, че езикът ще търпи провал.

Но това е най-малкото. Голямото е, че самите филологически катедри в университета също работят срещу езика и то работят, както се казва, системно в тази насока.

— **Как възприемате това, което навремето правеше дядо Богоров и професор Балан като войнстващи пуристи. Не се ли опасявате от подобни упреци към Вас?**

— Детска играчка е тяхното — нека се върне положението, което е било при Дядо Богоров и Балан, аз няма и дума да обеля. В езика наистина влизат чужди думи, усвояват се — това е процес във всички езици. Това не е страшното. Но дядо Богоров и дядо Балан, ако сега станат от гроба и видят какво става, ще се уловят за главите. Тук не става въпрос за влошаване на езика, както ви казах преди малко, а за неговото физическо подменяване.

Може ли да не обърнем внимание и на това, че повечето от гимназиите в България са езикови. Това не може да не е за сметка на българския език. В тях той се изучава колкото за пред очи. Подобно е положението и с историята — родната история от 145 часа я направиха на 28 часа, което значи: още една стъпка и предметът родна история няма да го има. Това е тревожното. Руши се езика. Той е сложен вече на дръвника.

— **Знаейки пристрастията ви за чистотата на езика, дали младият ви читател не би се смутил от силния пиетет, който изпитвате към турцизмите.**

— Искам да уточня нещо в нашия разговор. Аз не водя никаква борба за чистотата на езика, то се разбра, че тази борба е свършена. В момента въпросът е за физическото му оцеляване — казвам го за трети път дали ще го има или ще го няма. Дали утре някой няма да каже: „Стига с този български език!“, както го каза преди няколко години един професор в университета — Мирослав Янакиев. Това той го написа преди 18 г. черно на бяло в своите лекции и то се четеше във всички университети в България. Какво искаш ти от този език да види хаир!

Но въпросът ви беше за турцизмите. Какво им е на турцизмите и гърцизмите. Аз мисля, че колкото турцизми имаме, толкова са и гърцизмите. А те са всъщност арабизми, минали през турския език. Онова, което е било непотребно, то е изхвърлено, а това, което е останало, то е възприето от езика ни в добрия смисъл на думата. Така че ние няма защо да се точим на турцизмите. Ами тогава ние по същия начин трябва да се противопоставяме на всички английски думи,

усвоени от езика ни. Каква е разликата? Аз пък предпочитам турцизмите пред англицизмите.

— **Дали урбанизацията, разрушителните процеси, които протичат в българското село, разпадането на селската душевност и психология — дали те не влияят върху езика?**

— Общо взето в огражданяването или урбанизационните процеси, както вие току-що се изразихте, влошават езика, дума да не става. Защото идвайки в града човек попада в една по-опростена обстановка. Градската обстановка е по-опростена, ако става дума за онова, което ни заобикаля: ние вървим по един тротоар, минаваме с един трамвай, отиваме в едно учреждение, седим в една стая, връщаме се вечерта и на другия ден — същото. Така върви с почти всички хора, макар и в различни нюанси. А в селото хората живеят сред природата. Да живееш сред природата това значи разнообразие. В нашето село навремето за духането на вятъра имаше 18 синонима. Ама сега гражданинът не се интересува да ги знае и те не му трябва, защото вятърът изобщо не го интересува. За валене на дъжд има 8 синонима. Ама на гражданина не му трябва — на него му е достатъчно само да каже, че ши. Той се намира под покрив.

За „стръмно“ имат 8 синонима: стръмно, урвесто, върло и др. Защото там за селянина всяка дума има значение. А тук за гражданина тя няма абсолютно никакво значение. Така че езикът в града „задължително“ обеднява, „задължително“ се варваризира с примерите на жаргонни думи и тук в града се намира в един законен, бих казал, упадък.

Значи разрухата на селото, намаляването на селското население е свързано с обедняването на езика, защото нашето училище не съумя да направи така, че селските деца, идвайки в града, да си запазят, макар и отчасти, селския речник, богатия речник. Всъщност това не е селският, това е народният речник.

— **Любопитно е докъде са границите на вашите езикови тревоги. По-точно — дали са само до езика като градиво на писателя или до езика като жив организъм, със своя „мускулатура“, но и със своя специфична ритмика и музика.**

— Оставете вие литературата, макар че тя не е за оставяне, литературата е нещо много важно. Но тук думата не е толкова за нея. В речника на Найдено Геров може да се прочете какво е написано срещу

думата „език“ — племя, народност. Значи „език“ — това е народността. В момента, в който откъснеш езика — ако има такъв чалъм — и го смениш с гръцкия и почна да приказвам гръцки, аз вече не съм българин. Свършено е. Език и народност — това е все едно и също. Не случайно още Паисий писа: „Българино, знай своя род и език“. Като не знаеш своя език, то ти нямаш никакъв род. Претопяването тогава вече не е проблем. Нашият народ ще изчезне с изчезването на езика. А изчезването на езика вече започна.

— А не считате ли, че сте един самотен рицар за чист български език, без свои верни оръженосци?

— Не се считам за самотен рицар. Аз чувствам това по хората, които ми се обаждат по телефона, по писмата, които получавам. А това е барометър, хората се тревожат. Но те нямат никаква възможност да влияят да се промени отношението към езика на държавните институции, на университета, на Съюза на писателите, ако щете. Ние нямаме премислена езикова политика, каквато има във Франция да речем. Там има закон за езика. Една Франция, която е дала култура на цяла Европа — тя се чувства застрашена. А ние, българите, дете сме една шепа хора, какво да мислим ние за нас.

Така че положението в това отношение не е тежко, а трагично. Защото изтървем ли езика, няма нужда някой насила да ни слага чатала на врата, да ни претопява. Ние сме претопени.

— Спомням си едно ваше интервю (1984 г.), още тогава ставаше въпрос за закон за езика с много конкретни мерки и отговорности. А сега сме 1994 г.

— Да, 1994 г. Ние от Съюза на писателите дадохме проект за закон за езика, изготвихме го, обсъдихме го, приехме го в Съюза. Чудесен закон, но той седи, седи. „Виси — както се казва в Ботевото стихотворение — със страшна сила“ там в архивите на комисията в Парламента и никой не се сеца за него. Сега там в момента на друг огън се пекат, както родопско чеверме се пече — ту от едната, ту от другата страна. Сега става въпрос за неща много по-големи, свързани с оцеляването на България...

— И все пак — някаква светлинка в тези тревожни проблеми.

— Надеждата ми е, че след предстоящите избори, ако бъдат проведени (защото имам известни шубета, че има могъщи сили, които

работят да нямаме известно време Парламент), един закон може да промени работите в добра посока. Аз изобщо не съм спрял да вярвам, че България ще оцелее, въпреки всичко и всичко с езика ще си дойде, ако не на старото място, то ще се възстанови неговото суверенно присъствие на нашата земя. Това го вярвам...

в. „Славянски глас“ — м. XI–XII.1994 г.

С КАКВО СМУЩАВА И С КАКВО НИ ОБНАДЕЖДАВА НОВАТА 1995 Г.

Новата 1995 година ме обнадеждава с това, че третата сила в парламента няма да е само една и едва ли ще се повтарят вредните последици от доминиращото ѝ влияние в предишния парламент.

Надявам се освен това, че през следващата година развихрилият се претопителен космополитизъм в страната ни ще бъде поне отчасти озаптен; че идеологическото министерство (на образованието) и това на културата ще престанат да са оръдие на центробежните сили, които ни разпъват.

Онова, което ме смущава, е, че някои от процесите по денационализацията ни са на критичната си граница.

Опасявам се, че религиозният разпад в страната ще продължи — сектите, както се вижда, разполагат с неограничени средства и добре платени влиятелни агенти.

Смущават ме изявленията на непримиримост от проникналите в парламента политически сили към едни или други съперничаещи им партии, преди да са възникнали поводите за това. Ами ако единодействието се окаже необходимост за националните ни интереси? Отново ли ще ги пожертвуваме в името на слепите политически страсти?

в. „Поглед“, бр. 1 — 7.I.1995 г.

ПРОБЛЯСЪЦИ НА РАЗУМ

— Господин Хайтов, в разговора, които поместихме с Вас преди повече от година, Вие развихте мисълта, че най-голямата треска, която тресе нашето общество, е опартизанияването. Настъпиха ли някакви изменения във Вашето схващане? Коя е сега треската, която ни тресе?

— Опартизанияването няма изгледи да спре. Това е природата на т.нар. Партийна вихрушка, съставена в по-голямата си част от хора нападателни, безскрупулни, честолюбиви и с големи ламтежи. Треската ще ни тресе, и все пак, надявам се, че няма температурата да е по-висока от ланската. Съзират се и проблясъци на разум.

— През изтеклата 1994-а г. се навършиха сто и петдесет години от рождението на Вашия герой Капитан Петко войвода. Какви мисли поражда у вас тази годишнина? Има ли нужда от второ раждане на легендарния родопски и срещу кого би повел четата си днес и утре? И какво знаме би развял?

— Едно е сигурно че ако да бе жив Петко войвода, сега не би развял знаме срещу Русия, независимо какво става или не става там. Животът на Петко показва, че Отечеството върви напред само когато има кой да пожертва нещо за него от себе си.

— Как виждате ролята и мястото на българския писател днес? А на Съюза на българските писатели? Имате ли обяснение защо ударът на новия преход се стовари с най-голяма сила върху българската книга и върху българския писател? Нима и тук трябва да търсим нечии чужди интереси?

— Никога българският писател не е бил изправен пред по-големи отговорности, отколкото в днешно време, когато бушува един разюздан претопителен нацията процес, скрит под маската на космополитизма. Съюзът на българските писатели остана единствената все още неразцепена институция и мисля, че тя ще бъде в близките години стожер на опустошителната народна култура и на обявения за

изтребление български език. Няма друг кой. Другите се поддадоха и предадоха.

— Какви са последните тенденции — забелязва ли се някакво възраждане, макар и плахо на интереса към българската литература и творенията на съвременния български писател? Каква политика в това отношение води държавата и обществото ни?

— Със сигурност вече се усеща един поврат към сериозната и специално към българската литература. Нека да е и носталгия. Вносният псевдолитературен буламач започна да засяда в гърлата на сериозните читатели, както и вносните лимонадени филми. Мисля, че на мнозина читатели скоро ще започне да им се повръща, като гледам каква комерсиализация се разиграва по сергиите, какви задници по кориците лъщят.

— За Вас лично — кои са опорите Ви вие Вашата писателска работа днес? Боите ли се за българския език, литература и култура?

— Опорите в моята писателска работа са винаги едни и същи: възхищение от героичното, тревога за човека, за България, за нейната осакатена природа и нейната преследвана от чуждопоклонниците традиционна култура. Воля за борба с тези размиващи ни влияния и застаналите зад тях враждебни сили.

— Отдавна не сте идвали в Добруджа. Какво бихте казали при едни нови срещи с добруджанци?

— За Добруджа, за идване там може да говорим, на пролет, когато пътуването стане по-приятно, ако е живот и здраве, разбира се. А до тогава ще мислим един за друг. Засега нека да си пожелаем честита Нова година!

в. „Силистренска трибуна“ — 9.I.1995 г.

СВЕТОВНАТА БАНКА — СРЕЩУ ОБРАЗОВАНИЕТО НИ

— „Всеки си има по една орисница, моите трябва да са били две! Едната цял живот рови да ме закопава, другата ме възкресява“ — започва разказът ви „Засукан свят“. Продължава ли съперничеството между орисниците ви? Ето, вие вече година сте председател на СБП, позатихна канонадата в печата около вас...

— Няма гаранция, че канонадата утре няма да се поднови, но не това е основното, а проникналото в живота ни трайно напрежение и гигантско преместване на традиционните ценности и начини на преживяване.

Таман извадиш единия си крак от батака, в който газиш — и зарадваш добрата си орисница, стъпиш с другия и отново си до кръста в батака. С мнозина е така. Това е стил в нашия „пазарен“ живот на свободна конкуренция, свободно изнудване и почти свободна престъпност. На всичко отгоре — водата! Три четвърти от столичани не смеят да отидат по нужда.

— **Чух по радиото ваше изказване за водата. Сериозно ли поддържате, че изсичането на горите във водосборния басейн на язовир „Искър“ е причина за бързото му изчерпване?**

— Това е факт и той наистина влияе, но не е единствената причина за сегашното катастрофално състояние. Основното е по всяка вероятност в неконтролираното, умишлено източване на язовирните води, а след това и пропиляването им по скапаната водопроводна мрежа. Учил съм в университета хидрография, тъй че тези мои оценки не са просто журналистически догадки.

— **Специалистите са на друго мнение...**

— Специалистите не смеят да кажат истината. Особено непенсионираните. Аз имам впечатление, че водната криза в София бе народно предизвикана, за да доведе хората до отчаяние и да улесни поредната лудост — отдаването на водата в София на чужда компания.

Представете си кранчето на софийската вода в ръцете на задгранична фирма... на чужда банка.

— **Не проявявате ли мнителност?**

— Пълно основание имам, дори да я проявявам, защото е всеизвестно, видял съм го с очите си, че най-бързите и талантливи водостроители в Либия сред двеста чужди фирми, в това число германски, бяха българските. И това го знае целият свят. Американски язовири са се срутвали, но наши — не!

— **Може би нямаме достатъчно пари за инвестиции...**

— Чиста лъжа е това (хайде да не казвам глупости). Та нали това, което чуждите фирми ще строят, трябва да го плащаме скъпо и прескъпо. С лихвите? Да не си помислите, че те ще го направят за Бог да прости? Доларче да вложат, ще ни го изкарат през носа... Цялата работа е в друго: този вид концесии у нас са свързани с проценти за влиятелните господа, които довеждат работите до отдаването на концесията; било на водата, било на енергията, било на пътните строежи. Припалва ме да говоря на тази тема все по-голямото унижение, което чувствам като българин, от факта, че идващите у нас задгранични съветници, специалисти и пр. се държат като в една „балканска Бушмения“, както един от тях шеговито уж се изрази.

— **Може би няма друг изход...**

— За некадърниците никога не е имало изход... Да не говорим за корумпираните, които очакват от задграничните сделки своя пай. Какво е това — да си продава България образованието срещу 460, ако не се лъжа, милиона долара? За какво й е на Световната банка нашето образование, та се е толкова загрижила за него? Скоро ще се гледа в Народното събрание законопроектът за тази наистина невероятна сделка, която слага целия контрол в духовната сфера в чужди ръце... И какво остава от нашия уж суверенитет? Остава ни кратката агония, докато някой закупи Народното събрание и го превърне в автосалон за „Крайслер“.

— **Мислех, г-н. Хайтов, да водим весел разговор, за патилата ви, за литературната съдба на България, а то...**

— Какво значение има моята личност, че да забавлявам хората със себе си, когато чергата под возете на целия български народ е вече подпалена и пуши. Сега ако има смисъл да се говори, то трябва да е за онова, за което другите мълчат.

Любовните романи и тънкострунни есета, пиеси и драми могат да почакаат. Каква по-голяма драма от това — да лъжат и събличат едновременно и да ти втълпяват, че това е първо щастие и радост.

— **Кои са най-критичните ви моменти в живота?**

— Когато аз самият съм бил на прага на капитулацията. Да изменя на себе си, на убежденията си, за да си спестя някоя трудност, да избегна някои сблъсъци или за да придобия желано някакво благо. От хората можеш да СЕ скриеш, от съвестта (докато е цяла) — никога.

— **Радвахте ли се на последните избори?**

— Винаги се радвам на нещо, което ми вдъхва надежди. Нормалният човек е така устроен, че неуморимо вярва. Неуморимо си пати и неуморимо вярва.

— **Какви са според вас изгледите новото правителство да оправдае тези надежди?**

— Възможностите на сега очакваното правителство са безусловно по-добри. И не защото ще е ляво, дясно и т.н., а защото ще може да си позволи да действа, без да се кърта всеки миг, за да види как ще си повдигне веждите тоя или оня от лидерите, които са го избрали. Това е препънка. То е смърт за всяко правителство, когато се превърне в куклено театърче.

— **Ако биха ви позволили да предявите едно-единствено изискване към това правителство, какво би било то...**

— Бъдещият министър на образованието да е малко от малко българин и да спре промъкващото се в училищата космополитично, отровително по същината си възпитание. Веднага трябва да се възстанови първенството на българската история и българската литература. И, разбира се, българското образование да се държи далеч от диктата на Световната банка, от нея да зависи как и на какво да си учим децата. Да пишем ли за хан Аспарух, или да мълчим. Имало ли е Априлско въстание, или е било „свада“ между селата Розовед и Панагюрище?

— **Очаквате ли нещо за културата от бъдещото правителство?**

— Вярвам, че държавното участие в разгрома на националната ни култура ще спре. Не може в една страна, в която непрестанно се дърдори и говори за Европа, европейщина и пр., данъчното бреме върху детската литература да е същото, както върху порнографските

издания. Достатъчно е да се задвижи „замразният“ засега закон за творческите фондове, всичко ще си дойде на мястото, а и хазната от това не само че няма да пострада, но ще спечели.

в. „Труд“ — 12.І.1995 г.

СВЕТОВНАТА БАНКА — ВРАГ НА БЪЛГАРИЯ

— Г-н Хайтов, завесата с останалия свят от няколко години е вдигната. Демокрацията и свободата дойдоха. Кой спечели от това — българинът или другия свят? И какво всъщност стана през тези години?

— Разбира се, то е толкова ясно, че няма накъде. Хора, безподобно неграмотни, взеха властта, грабнаха властта и за нула време скъсаха всичките ни връзки. Като спечелиш пазара, това е печалбата. Като не можеш да изнесеш и да продадеш, ти си загубен. Тебе те няма, ти си за никъде. Ето дори не може да внасяме в Съветския съюз. Те ни грабнаха пазарите под носа. Ето това стана.

— **А друго стана ли?**

— Стана и друго. Цели туристически градове направихме. Лоши-хубави, но градове. Всичко това сега въобще не се използва. Бъркотия стана. Земята, която е хранила нашия български народ сега пустее. В момента ние сме пред угрозата да внасяме храни: Чеснов лук от Иран, или от Турция, или от Афганистан, или от не знам къде си. Но чеснов лук български няма. Няма българска лимонада. Пропътувах, това съм го казвал и пак ще го повторя, от София до Търговище, във всички будки слизам, лимонада ми се пие, българска лимонада. Няма в България лимонада. Фантата и това, кока-колата, изместиха всичко.

Киселото мляко започна да се произвежда от някакви задгранични наематели.

Това е катастрофа. Катастрофа е това. А пък другото, което не биваше да се изнася, отдавна го изнесохме — агнета, шилета, расов добитък, го изклахме, или го изнесохме. Като че ли някаква специална програма действа, и то без засечки. Изчислена някак си, електронно изчислена, за да можем тука ние наистина да ходим голи и боси.

Е, добре, откъде ще дойдат парите, които са необходими, за да си плащаме дълговете, откъде ще дойдат? Ето това стана в България.

— **А в духовната сфера?**

— А, за това да не отваряме дума. Учим за войната в Америка между Юга и Севера и т.н. — страшно интересно. Обаче, няма го хан Аспарух. Не пише, че той е основал българската държава. Не пишат и годината на основаването, че е 681 г. т.е. не говорят за българска държава. Това е щик в сърцето ни. Това е щик в сърцето на младото поколение, което няма да знае, че ние сме я започнали тая държава преди 1300 г. Значи това е страшна работа — да не си знаем историята. От 148 часа направиха българската история само 20 часа. Това малко хора го знаят За това никъде не се пише, всички мълчат.

— **Има ли край това проникване?**

— Няма. Няма, докато не се намери едно силно правителство, което да съчини митническа политика в полза на родното производство. Вие питате как ще стане, е, така ще стане — да се намери, дай боже, силно правителство, което да уреди митническата политика.

А, разбира се, преди това хаосът трябва да се ликвидира. Няма държава, докато няма съд. А ние нямаме закони. А и тия, които имаме не ги спазваме.

Един пример ще Ви кажа. Беше внесен закон за спекулата — много хубаво направен, виждал съм го закона, нищо не му липсва. Всичко е предвидено. Спекулите, които се правят сега, ако се открият след 10 години, отговаря г-н спекулантът, отговаря с цялото си имущество, което може да му бъде конфискувано. И ако този закон беше внесен в Народното събрание и беше приет от Народното събрание, доста хора ще си помислят дали вече не е време да спрат със своите спекулантски действия, било с препродажба на хранителни продукти, на олио, на туй-онуй на земи, без земи и т.н., и т.н. София се разпродава. Почнаха и парковете. Какво искаш от този народ, какво искаш? А кредити за земеделието не даваме нито лев. Това, което го приказват, че давали тук-таме — това са празни приказки, нищо не дават. Програма ФАР, туй-онуй — нищо не е. Това само се пише по вестниците. Подкупват ги тия нашите колеги.

— **Да, пишат.**

— Да, пишат за това нещо. Глупости са това. Световната банка — Световната банка е най-големият враг на България, ако ме питаш. Ако искаш, ако щете го пишете — най-големият враг на България е

това. Това е най-подозрителната институция в света. Това не е банкова институция. Това е завоевателна световна институция.

— Да?

— Ако се беше приел този закон, значи щеше да има спирачка. Не го прие Народното събрание този закон. Защо? Ще Ви отговоря направо. Защото повечето от депутатите не пожелаха и бяха замесени в една или друга сделка бяха заинтересувани по един или друг начин да не го приемат и не го приеха.

Най-напред го скопиха, осакатиха, след туй не знам какво го направиха, след туй... и накрая казаха „Айде без него“. Това не е Народно събрание. Същото Народно събрание ако стане сега, по-хубаво да го няма и него.

— **На какво трябва да се опре България? За какво трябва да мисли най-напред?**

— Аз ще Ви кажа: най-голямото нещастие на България е изтръгването на нейното селячество, претопяването му. Навремето 75% от жителите на България са били селяни — яки, здрави, калени селяни. Стане ли война, повикат ги, свършат войната, обикновено с победа, завърнат се по къщите и за две-три години нивите светват — житото се вее. От това е построена България. Има и за търговците, има и за спекулантите да печелят пари, има и за банките, има и за тия, има и за ония, има и за войска, и за всичко. Има, защото 75% бяха селяните. Това значи четири милиона работят денонощно земята и отглеждат.

— **Сега няма.**

— А така! Всичко това изчезна. Сега имаме 312000, мисля, при последните преброявания, които са се писали земеделци. Всички са над 65 години, т.е. на пенсионна възраст. Това значи след 10 години да ги няма.

— **Ами политиката? Как се отразява тя на обикновения българин?**

— Ами, обикновеният българин вече разбира, малко по малко, че всичко е приказки. Всеки знае, че това, което се приказва няма да стане. Трябваше да има една мажоритарна система, иначе ще се повтори, в много голяма степен, стария модел. Пак ще дойдат хора, пак кротичко, пак така смиренничко, пак туй-онуй и попадат под

изкушенията. Как могат да устоят на това нещо? От сто души не знам дали ще се намерят пет души, които да могат да устоят.

Има хора, казват — добре бе, аз тука познавам един човек, искам да гласувам за него, ама той е в една листа дето пък не ща да гласувам за тая листа.

— **Това е много важно, това е много важно.**

— Трябваше да се въведе тая мажоритарна система. Добре, социалист — социалист. Кандидатура се социалист — хубаво. Ама да не бъде обвързан с листа, да мога да гласувам само за него. Сега, веднага пример: има ДАР, има ГОР, а в него има АСП. Добре. Аз знам, че водач на АСП-то е човек, който предаде Родопите на турците. Е, добре, как да гласувам аз за ДАР? Е, няма да гласувам.

— **Та, един такъв въпрос: Нашето списание много често третира въпроса за данъците. Данъците са субстанция, която засяга пак... българина. Какво, какво мислите за данъците? Има ли хубави данъци, няма ли? В момента какви са данъците? Българинът въобще свързан ли е с тях вътрешно или са пак натрапени от чужди сили, от чуждо влияние, съобразени с някого.**

— Вижте, аз едно нещо знам. Чуждите банки диктуват икономическите закони. Основното икономическо развитие те го диктуват, — колко можем да пестим, колко можем да ядем, колко можем да гладуваме.

— **Точно така, точно.**

— Банка валутна, банка не знам каква си, те са ни вкопчили в ноктите си и няма да ни пуснат. Според мене, не бива да вземаме нищо от тях. Откровен съм.

— **Да, знам.**

— Аз чух един път албанският министър-председател Мехмед Ходжа, дето го убиха.

— **Да, да, да.**

— По радиото го чух и няма да го забравя. Казва: Ние трева ще пасем, обаче няма да дадем на чуждите валутни сили да си разиграват коня в малката Албания. И тогава те се скараха едновременно с Америка, с Русия, с Европа и с още кого беше...

— **С целия свят.**

— С целия свят. Е, осиромашали. Осиромашали, но оцеляха и са сега нация.

— Да.

— И доказаха, че са албанци и че живеят като албанци. А ние се съобразяваме с всичките тези — световни банки, които ни третират като колония. Те за нас сметка не държат никаква, освен като за пазар и не само за пазар, а като за геополитическо пространство, на което могат да проектират своите интереси. Краткосрочни и дългосрочни планове.

Ние ще трябва да минем без тях. Това е илюзия, че те ще ни помогнат, за да можем нещо да направим. Няма такова нещо. Няма да стане. Защото всичко това, което те го дават, се прахосва. Първи транш — няма го, втори транш — и него го няма, потънал в пясъка. Парите, долларите — няма ги. Няма ги, просто ги няма. Няма и сметна палата — да контролира.

Държавна сметна палата, която да контролира приходите, счетоводството на държавата да прави. Е, не я създават. Защо не я създават?

Защото все още крадат.

И смятат, че не е дошло време, когато да кажат стига с краденето. Аз знам, че ние не можем да съществуваме без данъци, но когато една страна легне само върху данъци, това не е държава. Това не е държава. И още повече при една такава фалшива данъчна система като нашата.

— Измислена.

— Когато средния, не средния, дребния човек си плаща данъците, а големия човек не ги плаща... И всеки го знае това.

— **Един такъв въпрос: Можем ли да си представим България примерно след 10 години?**

— Аз не мога да разбера, аз не мога да си представя, че България няма да се приспособи, както винаги се е приспособявала. Ето, вижте един малък сръбски народ в Босна какво прави. С какъв кураж, с какво самочувствие се опряха на целия свят. Значи малкият народ може да се противопостави, но когато е сплотен. А когато не се броиш за българин и ти е все едно България ще я има ли, няма ли да я има, за 15 години ще изчезнем като нация.

— **Какво нашите читатели трябва да запомнят от срещата ни?**

— Да бъдат осторожни когато правят бизнеса си и бизнеса на България. Да внимават и да се пазят от нашите и чуждите измамници.

Да подпомагат — но не стриптизьорките. А да подпомагат такива хора като новия апостол в Родопите, който е тръгнал да сее българщина.

— **С това ли да завършим? С апостолите?**

— С това, защото е природно да има повече народи, а не един народ на този свят. И хубаво е ако на света има един народ в повече и това да е българския.

— **Мисля, че се разбрахме... Благодаря.**

сп. „Български счетоводител“, кн.1 — 1995 г.

ВЕСТНИК „АНТЕНИ“ И СЕГА Е ЗАЩИТНИК...

Във вестник „Антени“ през 70-те и 80-те години можеше да се обнародват материали, които на друго място бе изключено да се появят. Там беше поместена моята статия „Когато гръм удари, как ехото заглъхва“ за един несправедливо уволнен и осъден лекар в Асеновград. Цели два месеца след това ревизионната комисия при ЦК на БКП се занимаваше с този случай, но главният редактор на вестника по това време, чудесният публицист Веселин Йосифов, и екипът му не отидоха на разкаяние.

Най-силните (и даже „скандални“) материали дори до края на 1989 г. се печатаха в „Антени“. Няма да изследвам причините — установявам само фактите.

Оттогава „Антени“ е за мен синоним на гражданска журналистическа доблест. Вестникът запази този свой дух и след зажълтяването на печата в новонастъпилата „пазарна обстановка“. Миналата година на три места върнаха моя статия за корупция в горите. „Антени“ я помести Това е един от малкото вестници, които ми вдъхват уважение с висотата на професионалната си етика, с качеството на езика и сериозността на науката, на която служи ветеранът седмичник „Антени“.

в. „Антени“ — 31.I.1996 г.

И В НАШЕ ВРЕМЕ ОТЕЧЕСТВОТО БИ ТРЯБВАЛО ДА Е ИДЕАЛ НОМЕР ЕДНО

— Г-н Хайтов, Вашето разбиране за националната идея през погледа на писателя?

— Ако под „национална идея“ разбирате активното съзнание за национална принадлежност и свързаното с това степенуване на ценностите в живота ни — мисля, че това е най-важното за един народ. Нещата са прости: ако хората, населяващи една държава не обичат земята си, произхода си, своите обичаи, традиции и език, ако те не са родолюбци и не са готови да се жертвуват за своята родина, тя е обречена и рано или късно ще се разпадне, както се разпадат зидовете без хоросанена спойка.

Казано накратко, Отечеството е за мене идеал номер едно и вграждането на този идеал в съзнанието на младите е задача и на образованието, и на възпитанието.

— Каква е връзката между литература и нихилизъм, патриотизъм, национална идентичност?

— Връзката е проста: литературата е основно средство за възпитание на младите в родолюбив (патриотизъм) и национална самоличност (идентичност).

Но тя може да е също така основно средство за обратното, за разграждане на националното самосъзнание и заместването му с нихилизма и космополитизма.

Нихилизмът (безродието) е най-болестното състояние на една нация. От него до гроба на тази нация е потребна само една стъпка.

— Има ли място художествената литература и ако да — какво е то в събуждането, съхраняването и укрепването на етнокултурната идентичност на нашите сънародници зад граница?

— Художествената литература може да играе същата градивна или разрушителна роля в родината, както и зад граница, като укрепва или руши националното самосъзнание. Според мен всяко покушение

срещу книгата, било чрез облагането ѝ с тежки данъци, било чрез приватизирането или затварянето на книжарници, е пряко покушение срещу народността ни. Същото се отнася и за киното, и за театъра, които са еднакво подходящ инструмент както за градеж, така и за рушитба. Това е и смисълът на борбата за оцеляване за националното кино, националния театър, националните културни традиции и т.н. Срещу тези традиции работят в момента националното уж радио и „националната“ телевизия.

„Информационен бюлетин“
„В. Априлов“, кн. 2 — 1995 г.

ЗАЩО НЕ СЕ САМОУБИХ

„Като млад войник аз служа в Трети дивизионен артилерийски на Нейно Височество княгиня Клементина полк.

Още млади войници сме в първите три месеца и ни викат на изпит за Школа запасни офицери. Аз служа войниклъка с хъс, на какъвто са способни само балканджиите. Въпреки че съм завършил висше образование, беше ми драго, че се намирам в строя. Аз не се притеснявам от това, че са ме турили в ботуши, че ми е широка яката, куртката не ми е по мярка. Знаем, че служа на България, дете баща ми е служил, както брат ми и всички преди нас, в тази армия, идеалът на България.

Та обявиха, че трябва да се явят тези, които искат да служат в ШЗО. И аз се явявам. Проверки, устни изпити, разпити и прочие. След два дена окачиха списъка и аз съм първо място. Радостен, много радостен, просто щастлив бях.

Има и такава щастие — да го знаят сега младите, те бягат от казармата като от затвор. Макар че сега е къде-къде по-леко оттогава.

Аз се подготвям, събирам партакешите си да вървя утре в ШЗО. И току виждам на следващия ден ново обявление: анулира се изпитът и в ШЗО се пращат свършено други хора. Беше дошъл нов помощник-командир на полка, който решил да прати политически по-сигурни хора. Това беше 1944, късно есента.

Въпреки че не бях с нищо провинен. Отделиха новите хора за ШЗО без изпит. Това беше първото сътресение след 9 септември.

Вечерта аз съм на караул. С карабина. Обикалям конюшните, имам патрони. И... реших да се гръмна! Не можех да понеса тази несправедливост — и то във войската. Аз идеализирам войската. Смятал съм, че там нередности не може да има, каквато и власт да е. Затова тегля си куршума и това е!

Отивам към конюшните. Беше една хубава звездна нощ, някъде към Нова година. Викам си, сега да захая дулото! Но трябва да си събуя ботуша. А брише един страхотен вятър, студено ми е на крака. За

да се гръмна, нужно е да дръпна спусъка с палеца на крака, няма как с ръката. Да, ама ако не улуча и си пробия само кратуната? Как ще изглеждам в ковчега? И това ме спря. Такава беше една от преживелиците ми в казармата.“

сп. „Сигнал“, бр. 2 — 1995 г.

ЧИСТА МИСТИФИКАЦИЯ

— Г-н Хайтов, кое е онова, което Вие виждате като отродяване във внушенията на „Гори, гори огънче“?

— Защо се внушава, че в Мугла хората обуват шалвари? В Средните Родопи шалвари няма. Нека, след като са снимали филма в Рибнево, да кажат, че събитията се отнасят за този район.

— Това не е ли един външен признак с не особено голямо значение?

— Външен признак, но какво значение ще му се придава в чужбина, след като и децата знаят, че с шалвари се обуват мюсюлманките. Те искат да се знае, че у нас има едно племе помаци, което е подтиснато и изтезавано: това е горе-долу съдържанието на филма.

И това се е развивало в някакво Средновековие, в едно село, като не можеш да разбереш за времето на Иван Шишман ли става дума или за 70-те години на нашия век.

— Какъв е периметърът на свободата на словото?

— Кой им пречи на свободата? Нали го пуснаха филма. Напротив, аз бих нарекъл вредителство, ако някой беше спрял излъчването му. Филмът би се превърнал в легенда, а той е просто една мистификация.

— Вие съзирате ли провокация в него?

— Чиста мистификация. Когато го гледа един германец, ще смята, че това е истина. В това е провокацията и магарията на филма. Главно за чужбина е предназначен филмът. Мугленци защо се вдигнаха? И всеки българин знае, че там не е имало проливане на кръв, там шамар не са ударили на човек. А три четвърти от хората тичаха да си сменят имената, защото искаха да се махнат тези фереджета, младите момичета особено. А чужденците не знаят как точно е станало — оттам идва и рискът. Това е дефектът на филма, а не дали е художествен или не.

— Значи според Вас реакцията на хората от тази част на Родопите е спонтанна, не е резултат ща подстрекателство?

— Боже, кой смее да отиде там да си слага главата в торбата? Кой да отиде — отец Саръев? Президентът прави инсинуации за този човек, че е оръдие на чужда сила — ами по същия начин и аз мога да кажа същото за президента. Президентът нали има контраразузнаване в ръцете си, може да знае всяка стъпка на отец Боян. И ако има нещо — да изнесат фактите, а не да клевети.

в. „Камбана“ — 1995 г.

ПОЕЗИЯТА НА ВАПЦАРОВ — КОРЕН В ЖИВОТА НИ

СЛОВО, ПРОИЗНЕСЕНО ПРЕД НАЦИОНАЛНОТО ЧЕСТВАНЕ НА 85-ГОДИШНИНАТА ОТ РОЖДЕНИЕТО
НА ПОЕТА

Госпожи и господа,

На 85 години щеше да бъде сега големият български поет Никола Йонков Вапцаров, ако смъртта не беше го предивременно слетяла в разцвета на неизживяната му житейска и творческа младост.

Тази годишнина съвпада с едно трудно за народа ни време, когато в страната ни се разгръща глобален процес на духовна стерилизация, съпроводен с редуващи се тежки удари върху литературата, културата и духовната ни самоличност. Подложени бяха на нов прочит и преоценка дори най-утвърдените ни имена от класиката, в прозата и в поезията, какъвто е случаят и с Вапцаров.

Неколцина литературни золумджии се опитаха да го развенчаят, но, разбира се, не успяха, защото истинското изкуство, каквото е и поезията на Вапцаров, е нетленно и неуязвимо.

Тази поезия е самобитна рожба на изключителен талант, неувяхваща, каквато е поезията на Ботев, на Вазов и Яворов, на Дебелянов и тем подобните от първа ръка български поети. Поезията на Вапцаров е забила корен в живота ни, защото е съдбовно свързана с народа и дърпа соковете си от родния Пирин и родната на поета България, която винаги е носил той в сърцето си.

Стиховете на Вапцаров като всяко истинско изкуство не се поддават на изчисления, анализи и определения. И все пак има елементи в тях, които се виждат с просто око: думите, с които поетът си служи, са простонародни, но излъчват огромен не само изобразителен и философски заряд, но и една неотразимо привлекателна и пленителна, ярко вапцаровска и ярко национална романтика.

Изследователите на Вапцаров ще откриват още много допълнителни значения и внушения в неговите стихове, но едно е безспорно: в своето творчество той не само онаследява най-доброто като тоналност, мисъл и дух в българската литература, но създава собствено неповторимо вапцаровско поетическо изкуство, което винаги ще ни очарова, когато човещината ни се поколебае, и побългарява — когато националното ни чувство се разклати.

Длъжност е истинските изследователи, които тепърва ще се занимават с него, да ни разкрият докрай непреходните му стойности, а мародерите нека да се петлаят в краката му и да ги мерят навътре ли са извити или навънка! Без друго те никога няма да видят, а и не искат ботевското му чело.

Ще ми се да завърша с думите на Вапцаров от стихотворението „Доклад“:

*Вятъра пее в зелените листи:
Слушай
и само записвай!
Записвай го просто и честно,
тъй както
просто го пее народа —
„Заплакала е гората
все зарад Индже войвода.“*

Ако Вапцаров сега ни слуша от седмото или друго някое небе, нека да знае: плаче и сега гората, майстор Никола, особено откакто са я подхванали с резачките. Горко плаче! Кански плаче — за воеводи и воеводки, които да поведат народа по изпречилите се пред него нови, стръмни исторически пътечки. Но чуй и друго: осенените от твоята поезия вярват, както ти вярваше, че и този път воеводи ще се намерят! И за тази вяра наистина няма бронибойни патрони.

Тази вяра само да ни беше оставил, стигаше, за да ти сторим поклон.

От името на Съюза на българските писатели пожелавам на участниците в научната сесия, посветена на творческото дело на Никола Йонков Вапцаров, успех и ползотворни резултати!

сп. „Славянски вестник“ — 1.ІІ.1995 г.

РАЗРУШАВАНЕТО НА МИТОВЕТЕ

— Митовете са модели на живот, но моделите се променят толкова бързо, че е невъзможно да се митологизира каквото и да е. Една от функциите на митовете е обществена — подкрепата и утвърждаването на определен обществен ред. От такъв нов мит се нуждаем или какъв е новият мит на нашето време?

— Старите митове, или по-точно, традициите, свързани с тях, са преминали историческата проверка на много столетия. Тези митове съдържат всички основни принципи на оцеляването, които са напълно валидни и в днешното време, така че аз съм за възстановяването на тези принципи и на идеалите, свързани с тях. От тези идеали най-важен е идеалът, наречен „Отечество“. Не случайно са в ход опитите за неговото разрушаване в името на т.н. „Отворено общество“. Държавата или е държава, отбраняваща се от проникващите отвън, разлагащи я влияния, или е жертва на хаоса.

— Ако днес се обърнем към своя вътрешен свят и се окаже, че в този момент нито знаем къде е той, нито какво представлява, ще съжаляваме, но и ще търсим изход от това положение. Как да постигнем хармония между вътрешния живот и действителността? Може ли да живеем без митове?

— Без митове можем, без идеали не можем. Идеалите в едно общество, в една група от хора им придават онова сцепление, без което няма нито национална самобитност, нито национална самоличност, нито национално развитие. Постигането на хармония между личните и обществените идеали, това е разковничето за обществено и лично добруване. Толкова е просто, но и много ни се размътиха главите през последните години с наставления и поучения, като да сме олигофрени.

— Страданието е синоним на несъвършенство, на човещина. Могат ли митовете да ни научат да живеем човешки, независимо от обстоятелствата?

— Страданието си е страдание, неизбежно както за светците, така и за престъпниците, но няма съмнение, че по-нежните, по-

човечните страдат повече от по-суровите и безсърдечните. От това няма изход. Остротата на страданието може да бъде намалена, например, от вярата, от религията, която ни внушава смирение, а възпитанието може да ни внуши по-трезво отношение към живота. То може да притъпи разбушувалата се лакомия за наслади, да ни направи по-малко възискателни и по-малко уязвим от немотията. Не знам „мит“ ли трябва да наричаме всичко това, или връщане към проверените човешки, и особено „спартанските“ ценности.

— Има ли автори в българската литература, които бяха забравени или такива, които биваха „осветени“ частично и българското общество по този начин изгуби, защото на тях можехме да се опрем отдавна — и в художествено, и в морално, и в политическо отношение?

— Има в българската литература и недооценени и напълно забравени автори (като да речем Цани Гинчев). Други, които незаслужено се отричат, трети, които още по-незаслужено се възвеличават. Неотдавна един мой колега оповести, че сега в България имало „сто елитни“ писатели, докато истината е, че за сто години дори трудно се „отглеждат“ сто елитни писатели. Изобщо, в подреждането на литературните ценности е пълен хаос, щом до Димитър Талев се подреждат вчера прописали момчета, а Дора Габе изобщо я няма и т.н.

Разбира се, че нашата култура търпи загуби от това, че се заличават голяма част от духовните ни ценности, които винаги са били опора на българина и в морално, и във всякакво друго отношение.

— Когато човек стане модел за живот на други хора, той се пренася в митологичния свят. В българската литература гениалните поети, които плащаха с живота си за идеалите си, са тези митологични личности, които не подлежат на еднозначен коментар. Печелим ли от демитологизацията на тези поети?

— Ясно е, че не печелим от „демитологизацията“ на големите наши поети като, да речем, Смирненски, Гео Милев, Вапцаров, Яворов и т.н., да не говорим за Ботев. Но ми се чини, че тука е по-уместно да си послужим вместо с „демитологизация“ с точната дума преднамерено развенчаваме, охулване и отстраняване на нашия културен кивот на тези светилници на духа ни. Всички губим от това, с изключение на ренегатите, които организираха кръстоносния поход срещу гигантите в нашата поезия. Хубавото на голямата поезия и

проза, на безсмъртното изкуство е, че са неуязвими, несъкрушими и независими от своите създатели и неприятели. Те, създателите им, може да са мъртви, но творбите им не могат да бъдат заличени и унищожени. Те ще се справят с мародерите в нашата литература и култура, чрез своите безсмъртни творби.

в. „Вяра“, бр.2 — 1995 г.

МАРКО ТОДОРОВ ШИТНА БЪЛГАРСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ НА СВЕТОВНАТА БАНКА

— Г-н Хайтов, казахте, че от духовното присъствие на България ще остане само спомен, ако се приеме депозираният в Народното събрание от бившия министър Марко Тодоров закон за изменение и допълнение на закона за народната просвета.

— Твърдя го и сега: две десетилетия образование под железния диктат на Световната банка са напълно достатъчни, за да изтрием от съзнанието на младежта всичко българско. Надявам се да сте прочели проектозакона на Марко Тодоров и да сте забелязал пълното съвпадане между писаното в него и небезизвестния меморандум на тази банка по нашето образование от октомври 1993 г.

— Проектозаконът е публикуван във в. „Аз Буки“ през ноември миналата година, но който го е прочел, надали ще го свърже с меморандума на Световната банка, защото той не бе обнародван. Каква е връзката между двата документа?

— Схемата на отношенията ни със Световната банка относно образованието е горе-долу следната: общият размер на проекта е равен на 99 млн. долара. Банката ще покрие в размер на 65 млн., а българското правителство ще финансира останалите 34 млн., като размерът на проекта е изчислен при обменен курс на долара 28 лв., а при оценката на проектните разходи се е приемало, че митата и данъците ще възлизат на около 10%. Във финансовата част има и едно изрично условие на кредитора: Световната банка предоставя единствено необходимата чужда валута по проекта и не предвижда ресурси за образователни инвестиции. Какво означава това? Делът на Световната банка от 65 млн. се връща изцяло на Запад под формата на разходи за чуждестранни консултантски услуги, заплащане на работни групи от чужденци, на специалисти чужденци, задгранични „учебни“ пътувания, вносно обзавеждане и материали, западна интелектуална собственост и т.н. Капиталните разходи за инвестиции в образованието са си оставени изцяло на нас с циничното пожелание да си ги осигурим

с икономии, след като самият проект ни вкарва в огромни, напълно излишни разходи.

Какво получаваме срещу това? Напълно ливкидиран национален суверенитет в сферата на образованието: постановленията на Министерския съвет трябва да бъдат „удовлетворителни за банката“, назначаването на проектния управленски персонал „ще бъде предмет на съгласуване с банката“, нещо повече — ще „включва“ чуждестранни членове и консултанти, за новите учебници ще има „конкурс, приемлив за банката“, „критериите, насоките и процедурите за отпускане на средства“ от фондовете за висшето образование и изследователската дейност „ще бъдат тези на банката“ и т.н., и т.н.

За да се постави обаче образованието под надзор, както е казано в меморандума, необходимо е това да стане по законодателен път. И ето, въпросният законопроект е вече на конвейера в Народното събрание. Разбира се, в него за Световната банка не се споменава нито думичка, но всеки би могъл да се убеди, че той е точно съобразен с поставените от нея условия. Достатъчно е да се погледнат меморандумът и съпътстващите го приложения, където е ясно формулирано условието: „Законът за училищното образование да бъде изменен...“ И ето ви го сега това проектозаконче готово, а тези, които ни го сервират, се правят, че не виждат връзката му със Световната банка.

Може би тук е добре да припомним, че съвсем наскоро Международната федерация за правата на човека осъди същата Световна банка „заради глобалната криза, която тя е предизвикала в сферата на човешките права“.

— Сигурен ли сте, че проектозаконът на бившия министър Марко Тодоров е включил всички изисквания на банката, може би нещо е отхвърлено?

— Не забелязах нищо от по-важните условия да е отхвърлено. Ако искате да знаете, Марко Тодоров затова остана в правителството на г-жа Инджова — за да довърши „реформата“ на образованието, и то „удовлетворително, за банката“. Още повече, че доста долари са вече прошумели и са си свършили работата в просветното министерство.

— Във в. „Аз Буки“, където проектозаконът е обнародван, има интервю с бившия зам.-министър проф. Борис Гълъбов, в което той твърди, че проектът е разработен от експерти на

министерството, а не „според клаузите на Меморандума на Световната банка“.

— Няма нито капчица истина в изказването на професора. В това можете веднага да се убедите, ако прочетете заключителните десет реда на проектозакона: „Правителството на България е уверено, че продължаването на вече възприетите мерки, заедно с тези, които сега се предлагат, и инвестициите в предвиждания проект за образованието в България на правителството на България и на Световната банка, ще позволят реализирането на целите в образователния сектор, които бяха очертани в началото.“

А колкото до целите на образованието ни в предлагания сега „удовлетворителен“ за Световната банка проектозакон, ето ги: „изграждане на свободна, морална и инициативна личност, уважаваща законите, правата на другите, тяхната култура, език и религия“. Ето ви ги тия „единни държавни стандарти“, които иска Световната банка! Както виждате, за първа, основна цел на образованието ни, се предвижда ние, българите, да уважаваме правата на другите, техните езици, култура, религии. Но за българския език, за българската национална култура, а и религия — не е изтървана нито една дума.

Забележете, че думите национален, национално не са употребени в проектозакона.

— Допускате ли, че Световната банка би заплатила милиони долари за една политически, по същината си непроизводителна инвестиция?

— Световната банка нищо не плаща — тя си прибира парите обратно заедно с лихвите, пробутва ни съмнителна западна стока и осигурява работа и хонорари на свои хора. Политически овладяваната страна е и добре овладян пазар, а от пазарното овладяване до контролирането в суверенитета на една държава има не дори крачка, а малко по-малко. Не случайно Световната банка се подвизава главно в т.нар. Трети свят, в недоразвитите страни на Африка, Азия и Латинска Америка... Един просветен народ мъчно изтърпява каквито и да са видове принуди, ето защо основно положение в проекта е образованието — средно и висше — да се заплаща, и то скъпо. Нещо, което не е било никога досега в историята на България! Записано е черно на бяло в законопроекта. А преди да е написано там — може да го прочетете като изискване на Световната банка.

— Не смятате ли, че с помощта от 65 млн. долара би могла, ако се премахнат някои от явно неизгодните изисквания на Световната банка, да помогне за изправяне на образованието ни на крака?

— Този заем — заедно със скъпо заплащаните съвети и консултации, под каквато форма се дават сега рушветите, за да са организира в просветната администрация и в парламента необходимото лоби, ще се окаже само един допълнителен върху хазната ни, огромен товар. Не е случайно, че никъде в Европа Световната банка не успя да се вмеси в образованието на която и да било страна.

Знаете ли как се опитомява мечка? Най-същественният момент е избиването зъбите на мечката и след това прекарването през носа ѝ на халка. Зъбите се изкъртват, защото мечката, която има естествено чувство за самозащита, побеснява при лошо отношение на мечкаря и въпреки халката на носа, напада и хапе. Националното самочувствие, родолюбието са пък „зъбите“ на всеки народ. Ако тези му зъби при нормално, национално образование и възпитание са непокътнати — вари го, печи го, коли го, беси го, все някой остава, за да продължи борбата за свобода. Ако понятието родина не е в кръвта ти, в съвестта и съзнанието ти — държавата е отсечено дърво. Трябва само да го ритнеш, за да го събориш.

На Балканите никой не си продава образованието. Балканските мечки лесно не дават да им се слагат халки през носа. Те по едно или друго време на своето развитие са яли попарата на опитомяването. Убеден съм, че ако в Гърция би се появил министър на образованието като Марко Тодоров и би предложил „удовлетворителния“ за Световната банка проектозакон, съденето му щеше да е в кърпа вързано и бял ден в живота си нямаше да види. Проектът ще бъде пробен камък и за Народното ни събрание. Дали ще допусне например предвидената общинско-училищна автономия, при която кметовете ще откриват и закриват училища, ще назначават директори и учители и ще направляват учебно-възпитателния процес. Има у нас райони с вече осъществено на практика местно, автономно самоуправление, както е в Кърджалийско, Лудогорието, а и по други места. Ако и просветата премине в ръцете на тази администрация, ще изчезне и последната им връзка с българската държавност. По всяка вероятност това е и една от

съкровните цели на добре запознатата с нашите етно- и геополитически проблеми Световна банка.

в. „168 часа“, брой 9 — 27.ІІ — 5.ІІІ.1995 г.

ДЪРЖАВНИЯТ ГЛАВА ПОСТАВИ ПОД ВЪПРОС ОТНОШЕНИЕТО СИ КЪМ БЪЛГАРЩИНАТА

Печалната известност на д-р Желев с неконтролираните му изявления не е от вчера и е, кажи-речи, нещо, с което свикнахме. По време на предизвиканата от него самият обаче среща в Клуба на кинодейците със „старите“ му приятели на 24 февруари той направи няколко смайващи саморазкрития, които предизвикаха тръпка на тревога и несигурност по цялата страна.

Думата е на първо място за „българската интелигенция“, която през 1984–85 „жива я заравят в земята, та не могла да се изправи и своевременно да протестира в защита на нашите съграждани българските турци“. Ето по този повод нека ми бъде позволено да попитам г-н президента: къде бе „заровена“ окайваната от него интелигенция, че да вдигнем на това историческо място паметник? Не ми е известно освен това нейният водач (за какъвто Желев очевидно се смята) да е бил някога заравян. Напротив, точно около 1984–85 година той обикаляше с група свои колеги на държавна сметка Смолянския окръг и сключи с Окръжния съвет контракция за написването на книга. Взе и аванс, доколкото ми е известно, който все още не е издължен.

Аз разбирам, г-н президент, от художествени хиперболи, но Вие не тиражирахте твърденията си за „живо заравяне“ на интелигенцията ни като поет, а като отговорен държавник за отговорни неща. Освен това вие нарекохте в своето забранено за камерите изявление възродителния процес в България „едно от най-мръсните, най-гнуслните и най-тъмните престъпления на комунистическия режим“, без да разграничите насилствените кръщавки на турците от 1984–85 година от действителния възродителен процес, започнал в Чепино през 1884 година с основаването на първото у нас българомохамеданско ученическо дружество „Просвета“ от даскал Стою Докумов.

Между 1937 и 1944 година този процес обхваща по-голямата част от Родопите. През 70-те години се разширява, но той не е имал никога нищо общо с кръщавката на турците през 1984–85 година. Как така Вие, г-н президент, слагате знак за равенство между истинския възродителен процес и насилствените кръщавки на турци през 1984—85-а? И което е много знаменателно: защо обявявате само турците за свои „съграждани“, а за българите мохамедани не изтърват нито една дума? Освен ако не правите никаква разлика между българи мохамедани и турци, каквато е, голата в случая истина.

Също такава истина е, че отправените към възродителния процес ругателства („едно от най-гнусните и най-тъмните престъпления на комунистическия режим“) отнасят преди всичко към драматичните опити на българите мохамедани да запазят своята национална принадлежност, след като именно комунистическият режим на два пъти посегна на възстановените им български имена.

Между другото, Вие не членувахте ли в същата тази Комунистическа партия, Вие, непоколебимият марксист? Защо не сигнализирахте обществото за нейните престъпления — тогава, а не сега?

Би трябвало да обясни Желев освен това, след като възродителният процес сред българите мохамедани бил толкова мръсен, гнусен, т.е. насилствен и пр., защо при преброяването поминалата есен 143 120 души от тях, а това значи две трети от общия им брой, се вписаха в преброителните карти като „българи“, а не турци или китайци? Допустимо ли е, ако те са били тъй грозно насилвани през 7-те и предишните години — да се обявят за българи? Все едно, те го сториха, въпреки упражнявания върху тях натиск да се пишат „турци“ и въпреки положените от президентството усилия да бъдат обявени за „помашко малцинство“. Имам предвид пряко (персонално) положените в това отношение „изследователски“, организаторски, публицистични и всякакви други явни и тайни усилия на президентските съветници по етническите въпроси М. Иванов, А. Желязкова, Св. Иванова, завършили неотдавна с признаването на „помациите“ за етническо малцинство от Комисията по правата на човека при американския Конгрес.

Дълго съм се чудил знае ли президентът за неуморната отродителна дейност на своите сътрудници? Но все едно какво би

казал той, една е истината: Отговорността за дейността на неговите съветници е безспорно негова, президентска отговорност. Та нали някои от същите съветници са и консултанти на фирма „Гори, гори огънче?“ Защо е трябвало при това положение да ни уверява господин Желев, че президентството нямало „отношение“ към този филм?

Ще завърша с другия съществен епизод от изказването на президента Желев на сбирката с неговите „стари приятели“ — думите му, отправени към отец Боян Саръев, че освен с чисто духовната работа, с която се занимавал, той имал и „някои други функции в случая“, които смущавали. Възниква въпросът: та нима президентът, под чието разпореждане е цялото контраразузнаване, не знае каква е истината за православния проповедник Саръев? Пита се: защо му е било необходимо, вместо да съобщи фактите, ако разполага с такива, да хвърля катранена сянка върху доброто име на този достоен свещенослужител и родолюбец?

Думите на президента излъчват ненавист към делото на отец Боян — защо? И щом веднъж сме започнали разискването на този въпрос, време е да узнае д-р Желев, че почти същото, каквото е казал за отец Боян, се говори и за него; че освен президентските си функции той изпълнявал и други. Още по-направо казано, че президентът ни бил сключил сговор с ДПС да им даде на тях „помаците“, а турците да гласуват за него и сега той прилежно изпълнявал даденото обещание.

Мнозина мислят така, но все още никой публично не го е изрекъл — защо? Защото за подобни сериозни, съдбоносни неща би трябвало да се говори само при наличието на твърди доказателства. Така че г-н президентът е длъжен докрай да изясни случая. Очакват се от него факти. Тъй или инак, последиците от изявенията на президента на 24 февруари в Клуба на кинодейците не могат лесно да бъдат заличени. Инак е поставено под съмнение най-важното у г-н президента — действителното му отношение към България и българщината.

в. „168 часа“, бр. 10 — 6–12.III.1995 г.

КОЙ МОЖЕ ДА ЗАТРИЕ БЪЛГАРИЯ И БЪЛГАРЩИНАТА?

Има в историята на човечеството примери на държави, които се самопогубват. Такъв е случаят с разпадането на Съветския съюз, а в исторически план — с покоряването на древна Гърция от Филип Македонски. Филип Македонски подкупва отначало знаменития оратор Демостен, а след това и почти цялото Народно събрание на могъщата по туй време Атинска държава. Така с помощта на най-масовия в историята подкуп се осъществява поглъщането ѝ от Филиповата Македония. Това е и краят на прославената с победата си над персите Атинска държавица.

От десетки подобни примери става ясно, че институцията, която най-леко може да погуби една държава — това е на първо място парламентът. Той би могъл да ни увлече например в една предварително загубена война, каквато е Първата световна. Най-големият подкуп е бил даден тогава на министър-председателя Васил Радославов. Може и едно правителство да подрони устоите на държавата, ако остави армията си невъоръжена, гладна и деморализирана (свидетели сме на успешен опит в това отношение, за щастие без България да е стигнала все още до фатални последици). Затриването на една държава може да се осъществи, ако се опразни хазната и тя не може да поддържа обезпокоителните механизми, за които стана вече дума — армията, разузнаването и полицията. А хазната винаги ще си остане празна, ако се изтърват (както е в момента) спиртният и тютюневият монопол, двата традиционни източника на старата „пазарна“ България, от които се набира нейната издръжка. Тези две най-важни кранчета са в момента здраво завити надясно и почти нищо не пуцат. Спиртният монопол е засега в ръцете на Цар Киро и подобните му, а тютюневият се разпадна пред очите ни. Създадената акцизна полиция е повече декоративна, отколкото е сериозен държавен инструмент, защото подкупничеството в едно

разклатено, деморализирано общество е неотразима сила, както Филип Македонски блестящо го е доказал.

Деморализацията в държавата достига своя най-опасен връх, когато на родолюбието започва да се гледа като на анахронизъм и граждански позор.

Том е най-опасната фаза, когато бацилът на националния nihilизъм доизгризва белите дробове на обществото и то може да рухне при всяко, дори най-малко побутване отвътре или отвън.

Институция, която би могла да предреша съдбата на държавата и на народа, който живее в нея, е Министерството на образованието, като избие от главите на подрастващите поколения двете спасителни понятия — „отечество“ и „отечествен дълг“, или ако успее да ги излъже, че те са граждани на света, което означава, че те ще се чувстват като „у дома си във всяка точка на света“.

Тогава собствената държава няма защо да се брани. Ако по-голяма част от населението мисли така, тази държава е обречена. Независимо че космополитизмът (старият интернационализъм) е най-върлата утопия, доскоро това бе основната идеологическа линия на родното Министерство на образованието, в не по-малка степен и на родната „Българска национална телевизия“.

Всъщност най-сигурно може да се затрие една държава чрез телевизията и нейната посестрима — националното радио. При умело режисирание на процеса те могат да се превърнат в съвършени претопителни машини, на които никой досега не е могъл докрай да се противопостави. Те са в състояние сами да предрешат националната ни съдба. Като споменавам за „национална съдба“, имам предвид заличаване на българската самоличност и самосъзнание, Инструментът за този вид самоунищожение е епидермалната вносна „култура“, която заглажда като с ютия мозъчните гънки на т.нар. телезрители (може да се каже и телепопивателни). Би могло още да се каже, че най-голямата битка, която се води в момента, не е в Босна, нито в Чечня. Не е необявената вътрешна война в Алжир или кръвопролитията в Сомалия. Най-голямата световна битка в момента между суперсилите е за телевизионно време.

Нека да добавя, че когато говорим за институции и „личности“, да не се лъжем, че става дума за различни неща. Всяка институция се доминира от личности, тъй че в края на краищата личностите са, които

могат да закрепят държавата ни или да я продават, предават, присвояват или най-сетне — ликвидират. Особено ако въпросната личност е водач на партия, председател на комисия към Народното събрание, да не говорим за министър-председател или „председател-президент“, каквато бе първоначалното название на държавния глава.

Възможно е да ми се възрази: Какво може един президент без Народното събрание, без изпълнителната и съдебната власт? Моят отговор е: какво ли не може. Може така да подреди външната ни политика, че да обърнем всичките съседи срещу нас, а това е само едно от многото неща, които един президент (за лошо или за добро) може да стъкми, ако се опре на достатъчен брой свои хора в апарата на трите власти.

Пред очите ни от три години насам текат усилията за препотурчването на българите мохамедани в Родопите, за заличаване на българското им самосъзнание. Държавната магистратура с нищо не реагира на това „явление“.

Тя остана безмълвна, с едничко май изключение — усилията на главния прокурор Татарчев да вкара в затвора един от многото фалшификатори на „помашката“ национална самоличност. Когато тези усилия бяха увенчани с успех, появи се подписка на уж български „интелектуалци“, които гордо се завайкаха за освобождаването на престъпника. Те си въобразиха, че никой няма да се досети за връзката на тези дежурни подпискари с отродителната акция за провъзгласяване на българите мохамедани за малцинство, в която мнозина от тях взеха най-активно участие. Активно и недотам сръчно. Някои безскрупулни техни действия възпламениха приглушеното доскоро национално самосъзнание на българите мохамедани и стана ясно, че народът, макар омаломощен, все още не е труп.

В напаст за държавата могат да се превърнат обеднели „интелектуалци“, които стават наемници на задгранични враждебни сили и съдействат под една или друга форма на отродителните процеси.

Нацията ни физически може да бъде изличена от лицето на земята вследствие и на неблагоприятно протичащите демографски процеси, намалена раждаемост и повишена смъртност.

Изобщо всичко е в ръцете на ръководещите личности. За съжаление техният подбор веднага след изборите излиза въвн от

контрола на избирателя, защото нашата конституция не го предвижда. Това е основен и дано не се окаже фатален недостатък на конституцията ни. Да се надяваме, че може би той някога ще бъде отстранен и дано тази промяна изпревари бурно протичащите в страната отродителни вихри.

Промяната трябва да е радикална: избирателите по инициатива на определен брой от тях да могат да изискват отзоваването на депутата, ако наруши законите, неоправдано се обогати или измени на изборната платформа, в името на която е изпратен в парламента.

В противен случай, както е сега, все едно какви качества ще прояви един депутат, четирите години са му вързани в кърпа заедно с обществената вреда, която ще нанесе.

Не е лошо да се прегледат конституциите на държавите — Швейцария и други, които са заложили в своите конституции необходимите обезопасителни от такива депутатски „грешки“ механизми.

в. „Дума“, бр. 57 — 9.ІІІ.1995 г.

в. „Нов живот“ — 18.ІІІ.1995 г.

ФАРИСЕЙЩИНИТЕ НА МАРКО ТОДОРОВ

Мисля, че това е най-точното название на писаното от бившия министър на образованието във в. „168 часа“ от 19 март т.г., с което същият се е опитал да ме изобличи в лъжи, а себе си да обрисова като ангел. Да започнем с опита му да оневини себе си в цялата тази история. Вярно е казаното от М.Т., че проекти за реформиране на образованието ни са „разработвани при четири правителства“ и затова те не са нито на Световната банка, нито на Марко Тодоров. Така е, но той е човекът, който даде пълен ход на процедурите по установяване на диктат върху образованието ни. При това, без обществеността ни да е достатъчно запозната нито с меморандума на Световната банка, нито с проектите за реформите за образованието ни. Сегашните усуквания на М.Т. за „широко обсъждане“ на „всички виждания на МНО“ и пр. не са дори лъжи като лъжи, а жалки опити за хвърляне прах в очите.

Това, че Тодоров представил проектите си на парламентарната комисия, все още не означава „широко обсъждане“. Там (в парламентарната комисия) просветното ведомство си бе осигурило подкрепата на ДПС и обслужващите го политически формации, но и това „лоби“ се оказа недостатъчно крепко, за да се прокарат „проектите“ анблок и „стартираха“ само някои елементи.

Преждевременното разпускане на парламента изправи Марко-Тодоровата реформа пред ново изпитание — в това е болката на бившия министър. Оттам и невъздържаната му истерия.

Твърдението на бившия министър, че меморандумът на Световната банка е наистина „чуждо произведение“, но затова пък проектите са си „наши“ е чиста фарисейщина. Могат ли те да се смятат за „наши“, след като според собственото (на М. Тодоров) признание са били „разработени с помощта на наши и чужди експерти, финансирани от «японското дарение»“? В най-добрия случай те са съвместни. Мъчи се М.Т. да ни убеждава в статията си в „168 часа“, че в проекта, изработен с помощта на „японското дарение“, „проблемите са чисто технически и не става въпрос за учебното съдържание“. Но да обясни

тогава моят опонент какво означава заложеното в проекта изискване „Новите учебници да бъдат подбрани от предложените от издателите чрез конкурс, приемлив за банката“? (Цитатът е от приложение — проект 8 към меморандума на Световната банка). Не се ли най-добре материализира „учебното съдържание“ в учебниците и може ли да се таксуват те само като „техническа“ подробност? Един министър на образованието, макар и бивш, би трябвало да е малко по-наясно по този толкова ясен дори за първолачетата въпрос.

Друг е проблемът, кой от министрите на образованието и защо се е разпоредил „японското дарение“ да се пропилява за финансиране на чужди експерти, за да работят по „наши“ проекти, та макар да са те в „рамките на програмата за развитие на човешките ресурси“. И какво общо има тази програма с разработването на проекти за реформиране на образованието ни по терковете на Световната банка? Половин милион долара са платени на чужди експерти да поработят у нас, а наши — да се поразходят аз Европа, Канада и пр. Вината на М. Тодоров за това тепърва ще трябва да се уточнява и да се търси от него отговорност, когато рано или късно, му дойде времето.

Марко Тодоров неведнъж е изразявал своето категорично становище, че условията на Световната банка за участието ѝ в реформирането на образованието ни са „абсолютно приемливи“, но все пропуша да назове тези условия. Е-е, добре, аз ще назова още веднъж изискванията, които съдържат те, а именно: постановленията на Министерския съвет, свързани с реформирането на образованието ни, да бъдат „удовлетворителни за банката“; назначаването на управленски персонал ще бъде предмет на съгласуване с банката; ще „включва“ чуждестранни членове и консултанти; за новите учебници ще има „конкурс, приемлив за банката“; „критериите, насоките и процедурите за отпускане на средства“ от фондовете за висшето образование и изследователската дейност „ще бъдат тези на банката“ и т.н., и т.н. Цитатите са не само от „чуждото произведение“ — меморандума, а и от „нашите“ проекти!

Когато един министър на суверенна държава таксува цитираните условия за „абсолютно приемливи“ и дори благодари на тях (на Световната банка), той се опозорява не само лично, но унижава и народа, и държавата, които представлява. Такъв министър е бедствие и за народа, и за държавата.

По повод на моето питане към новия парламент ще допусне ли общинско-училищната автономия Тодоров твърди, че нямамо „такива текстове в законопроекта“. Той е комай забравил какво е написано в параграф 4, член 10 от проектозакона. Прочетете ги, г-н Тодоров, и отново ще си поговорим. Не бързайте и не си изпуцайте нервите, ще ви потрябват. Начинът, по който сте ги изтървали в своя „отговор“ на интервюто ми, говори само за едно, че аз съм наистина улучил горчивата истина в текстовете, посветени на стъкмената от вас по чужда свирка училищна автономия.

в. „168 часа“ — 27.III. — 2.IV.1995 г.

НА СБП Е НУЖНО СВЕЖО ПОПЪЛНЕНИЕ

— **Господин Хайтов, какво очаквате от събранието на СБП?**

— Насроченото за събота общо събрание на Съюза на писателите се свиква най-вече, за да внесе някои допълнения в устава, свързани с приемането на нови членове.

Досегашната система (гласуване на кандидатурите в секциите) показва много несъвършенства — кой чел, кой не чел, вдига (или не вдига) ръка и след това се чудим защо даровити, но малко пробивни хора са във от съюза, а на тяхно място — графомани.

— **В какво се състоят новите промени на устава?**

— Предвижда се да има целогодишна работеща комисия, която ще чете, преценява книгите на кандидатите и тя ще предлага на Управителния съвет своето, все едно негативно или положително, становище. След това тайно гласуване и толкоз. На съюза му е необходимо едно свежо попълнение.

— **От какво сте недоволен в качеството си на председател до този момент?**

— От бавното възстановяване на веднъж загубени възможности за успешното оцеляване на българската книга. Много приказки се изприказваха, но нищо на мегдан. Данъците са си данъци, издателствата издъхват, книгомрежата е невъзстановима, две трети от книжарниците не съществуват, каквото се продава, то е по тротоарите и там (в тротоарната търговия) участието на българската художествена книга е около 2%. Това си е едно нищо.

— **Мислите ли, че СБП в настоящия си вид може да помогне за съхраняването и развитието на българската литература?**

— Убеден съм, но за всеки милиметър загубена територия трябва да се води битка и с нокти, и със зъби. Поискахме да създадем със свои средства книжна борса на площад „Райко Даскалов“, но общината протака този въпрос. Оня ден скочиха седем пъти цените на сергиите — ето ти нова беда. Работим за една фирмена (на съюза) книжарница, противопоставяме се на пълната приватизация на книжарниците,

опитваме се да изправим на крака някои от повалените издателства, правим усилия да променим вредоносни нормативни актове и диференцираното данъчно облагане на книгата и т.н. Изобщо съюзът не седи със скръстени ръце...

— Как по-конкретно трябва да се защити българската книга?

— Детската и юношеската книга трябва да бъдат освободени от всякакъв данък, българската художествена книга да бъде обложена само с%% [???], а не с 10%, както е сега. В замяна на това вноската криминална книжнина и порно-литература да се облагат с 40%. Като се има предвид, че от общия обем книги, издадени у нас, 78% е преводна литература, а отделно от нея 80% е боклук, тогава по мои сметки хазната на Министерството на финансите ще утрои своите приходи, защото така се облага най-продаваемата, при това най-скандалната литература. По този начин държавата хем ще спечели от това диференцирано данъчно облагане, хем ще направи политика в българската книга, каквато се прави във всяка страна.

— Какво спечели съюзът от договора с „Мулти груп“ за наемането на етаж и разпродажбите на картини от депото на СБП? Как бяха подпомогнати българските писатели чрез получените средства?

— Получаваме един нормален наем — това ни е печалбата. Предишният беше десетократно по-малък. С парите от продадените (около 50 от общо 600) картини образувахме спомагателен фонд за творческо и социално подпомагане. През 1993 г. социалните и творческите помощи възлизат на 103 203 лева. През миналата година те са 926 000. При това сумата от продажбата си е налице.

— Мислите ли, че съюзът направи достатъчно за своя печатен орган „Български писател“?

— Съюзът направи достатъчно за „Български писател“, друг е въпросът достатъчно ли се „олихвява“ направеното. Това става, защото много мудро действат онези обществени институции, до които опираме, за да променят един нормативен акт, постановление, а още по-малко един закон. Ето ние сме внесли миналата година закон за езика. От тогава до сега в Народното събрание няма кой да го пипне. Внесохме и предложение да се деблокира действието на закона за творческите фондове. Това беше един много хубав закон — той даваше

възможност на всички творчески съюзи да живеят. Книгоиздателите натрупаха милиони главно от чужда, недотам качествена литература, а съюзът се крепи на една честна дума. Ако парламентът промени този закон, ще остане същата пустиня в културата, каквата е сега.

— Какви са перспективите, които виждате пред СВП? От какво трябва да се откаже и на какво да заложи за в бъдеще?

— Малко са перспективите за развитието на съюза, ако имуществото му не се „разиграе“ достатъчно добре, за да може да поддържа социалната, издателската и обществената си дейност. Една кадрова грешка в сегашните измамни времена може да ни погуби, както практиката през изминалите пет години го е доказвала. Или пък грешка в поставянето на целите.

— Кои от целите смятате за най-важни?

— Опазване на националната ни самоличност, противопоставяне на космополитичните, размивните влияния отвън и отвътре, на претопителните процеси в духовната сфера. Народите не загиват от войни и кланета. Загиват, когато изчезнат езикът им и националното им съзнание, което се гради с помощта на историята и най-вече на литературата. На тази основа са и опитите (слава богу — неуспешни) да бъде повален и разрушен.

— В личен аспект като писател какви са перспективите, които виждате за българската литература?

— Виждам ги в мрачна светлина, като имам предвид това нашествие на т.нар. попкултура — вносната, универсализираната култура, която няма свои национални стойности. Това е един валяк, който газии цяла Европа. Прави се целенасочено — от американците чрез мултимедиите, аудио, видео, не знам какви си още. Ние обаче най-трудно се браним — по-трудно, отколкото унгарците, чехите, словаците, дори румънците и албанците.

— Как си обяснявате това?

— Нашето национално чувство е премазано през изминалите 40 години. Още тогава започна — в името на интернационализма да не разпалваме националното чувство и така систематично, в продължени на 40 години. Но все пак беше по-меко, по-деликатно, отколкото се прави след 10 ноември. Като си запретнаха американците ръкавите — ела да видиш какво става! Купиха половината интелигенция в буквалния смисъл на думата — стипендии, лекции, членство на

бордове, съвети и плащането е над 15 000 лева. Нищо не може да ѝ се опре на тая пара!

— Но ние имаме много добри писатели, дори и сред младите. Това не дава ли сериозни надежди?

— Знам, че дарбата е нещо особено, нищо не може да ѝ се противопостави. Когато носиш дарбата в себе си, ти не можеш да я озаптиш. Ако ще пеете, ще пеете, ако ще пишете, ще пишете, нищо на света не може да ви спре.

Така е написал Сервантес неговата книга, така е писал Ботев своите стихове, така са писали всички истински даровити писатели. Защото не са могли да не пишат!

Така че българската литература няма да пресъхне. Книги ще се пишат. Качеството на книгите според мен не се влияе от времето — даже колкото е по-лошо то, толкова са хубави те.

в. „Отечествен фронт“ — 13.IV.1995 г.

БЕЗ ЛИТЕРАТУРАТА — НИЕ СМЕ КАТО ОХЛЮВ БЕЗ ЧЕРУПКА

— 1995 г. е 30-годишен юбилей на списание „Мост“, единствената публикация за литератури, изкуство, наука и публицистика на българите в Югославия. Имали ли сте досега списанието в ръка? Ако сте го имали — какво е Вашето мнение за него?

— Имах вече случай да прелистя вашето списание и кога да кажа, че по качеството на сместените в него художествени материали, то не отстъпва на нашите най-добри в момента периодични издания на Съюза на писателите у нас — „Летописи“, „Пламяк“ и „Съвременник“.

— Намирате ли за нужно, да не кажа и задължение, Съюзът на българските писатели да проявява по-голям интерес към това, което се твори на български език извън България, (като в Сърбия и Молдова), да дава творческа помощ на тези българи, които, поради известни обстоятелства, са откъснати от съвременните течения в българската литература?

— Ако един писателски съюз не се интересува от творчеството, което се създава на същия език в чужбина, такъв съюз изобщо не би могъл да се нарече „писателски“. Нашият съюз на писателите понесе през последните 4 години целенасочени удари, за да бъде изваден от строя като стожер на националната ни култура и литература. Това ни вкопчи в една борба за оцеляване, която ангажира цялото ни внимание. Това е причината задграничните литературни творци, които пишат на български, техните проблеми и прояви, да останат вън от нашето внимание. Мимолетните контакти с писатели и поети от Ниш бяха, за съжаление, единственият ни актив в това отношение. Сега съюзът ни е вече стъпил на краката си и се надявам сериозно да помисли върху връзките му с българските писатели зад граница.

— През последните години стана актуален въпроса за националните малцинства. Дори и отделни големи държави се застъпват този въпрос да се решава на по-съвременен начин — на

малцинствата да се обезпечават адекватни условия за опазване националната им самобитност: да имат образование на майчин език, да развиват своя култура, да тачат всички съществени елементи на националната самобитност и пр. Как виждате Вие този проблем на Балканите, как се разрешава в балканските страни?

— Малцинствените права, които изброихте са по принцип нещо неоспоримо, но да твърдим, че в Балканските страни този принцип се е прилагал акуратно и без изключения, това е несериозно. Мисля, че нито една балканска държава в това отношение не е била безупречна. Такова беше времето. Сега е в ход друго време. Балканите са отново арена на други геополитически влияния и малцинствените проблеми имат и нови измерения, както бе това доказано на практика в Босна. То би трябвало да ни направи много внимателни към малцинствените проблеми и възможностите за експлоатирането им в услуга на глобални геополитически влияния, които са във вреда на балканските държави.

Убеден съм, че българи и сърби могат най-добре сами да се разберат по своите малцинствени проблеми, без чужда, в повечето случаи — съмнителна „помощ“.

Ако в това отношение досега не всичко необходимо е направено, не би трябвало вината да се приписва само на сърбите. У нас авторитетни държавни институции планомерно поработиха през последните 4 години за противопоставянето ни срещу сърбите на всяка цена.

— Неотдавна в България като гост на Съюза на писателите, е пребивавала делегация на Дружеството на писателите от Сърбия. Ще ли бъдат в състояние двете писателски асоциации да действуват към създаване на по-друга атмосфера между българския и сръбския народ поне в областта на литературата и културата? Няма ли пак да се подвеждат от политическите интереси на една или друга партия, както ставаше до неотдавна?

— Установяването на приятелско взаимодействие между съюзите на сръбските и българските писатели, е едно от малкото от никого не продиктувани събития в отровената от „политика“ наша, балканска действителност. Сто години българи и сърби седят настръхнали един срещу друг в интервалите, когато не се бият и не враждуват — защо?

Време е сериозно да си отговорим на този въпрос. Време е да се освестим. Вредили сме си много — те на нас, ние не по-малко на тях, главно в името на чужди интереси. Щом традиционни врагове като французи и германци или германци с англичани се прегърнаха и превърнаха Европа едва ли не в обща територия, защо ние да робуваме на зловещата историческа инерция, на целенасочено всажданата между нас омраза? И ако отнякъде трябва да се започне този обрат в отношенията ни; това е преди всичко в длъжност на писателите. Средни, лоши или добри, те най-бързо долавят потребностите на времето...

— Колко се превеждат в България произведения от съвременни сръбски писатели и как се приемат от читателите?

— За последните 30 години са изпреведени най-добрите творби на почти всички по-първи писатели на бивша Югославия в това число хърватски, сръбски, черногорски и т.н. Дълъг е списъка им, да не изброявам поименно, но преведените досега по-крупни стихотворни и прозаически творби са над 40. Превеждани са през същия период от време и български автори, но те не са повече от десетина.

Българският читател (слава богу) не изпитва предубеждения: той чете с еднаква наслада турчина Азис Несин, Мирослав Кърлежа, Иво Андрич, Михаило Лалич и Десанка Максимович и др.

— Можете ли да изложите най-същественото от настоящия момент в българската литература — какви тенденции съществуват, какво е положението на писателите, какви са условията за печатане и в какво положение е книгата?

— Българската литература в настоящия момент се намира в голяма криза. От момента, когато данъчното облагане на вноската криминална и порно-книжнина бе изравнена с облагането на българската художествена литература — родната книга буквално изчезна от пазара. Допринесе за това и приватизацията на хилядите книжарници, разрушаването на изградената в течение на половин столетие Книготърговска мрежа, държавните издателства бяха в повечето случаи заставени за фалират и така литературното творчество бе ударено, както се казва, в корена. Повечето от писателите сега се опитват да се приспособят към „пазарната обстановка“ като криминализират творчеството си, но това не е от полза, а е в стопроцентова вреда на литературата. Мнозина от обеднелите

писатели бяха буквално купени от ратуващото за космополитизъм „Отворено общество“ и те работят сега за неговите отродителни цели.

Заедно с това графоманството е в небивал подем: три-четвърти от книгите са мъртвородени произведения на амбициозни, самоиздаващи се бездарници. Хубавите книги излезли през последните 4 години се броят буквално на пръсти. Да не говоря на какъв кръстоносен поход е в момента жертва родният български език е масово подменяван, където трябва и не трябва, с престижните в момента чужди езици. Това е положението.

— **Лично Вие какво пишете сега?**

— Пиша главно публицистика. В едно време, когато българската култура и народност се разграждат, най-бързият начин да се реагира е публицистиката. Това е леката кавалерия на бойно литературно поприще. Ерозионните процеси срещу народността и културата ни протичат светкавично и това налага светкавично да им се противопоставяме.

— **Казахте „светкавично“, какъв срок от време имаше предвид?**

— Едно поколение е напълно достатъчно. Ако в този период от време големият, космополитическият натиск върху народността ни не предизвика възстановяването на имунната система, на чувството ни за самосъхранение, българщината може да изчезне като нищо, чрез притъпяването и заличаването на националното ни самосъзнание и самоличност.

— **Искате да кажете, че „натискът“ е който предизвиква чувството на националното самосъхранение?**

— Разбира се, че е така. Пълното безгрижие за националното ни оцеляване за 40-те „социалистически“ години и непрестанното подронване на родолюбивите чувства в името на интернационализма, превърнаха българина в охлюв без черупка. Ето защо сме така силно застрашени от новонастъпилата Космополитическа зима. Ето защо истинската литература сега ни е нужна повече от когато и да било поради факта, че тя е и национална.

— **Доколко професията Ви на лесничей Ви помогна в писателската работа?**

— Професията „лесничей“ създава възможност както никоя друга професия за общуване с много, разнообразни хора и главно — с

великата Майка Природа, която градският Човек изобщо не забелязва. Живота с балканджиите, с гората и Балкана обогатява, възражда, умножава жизнения опит, а това е от извънредно значение за бъдещия писател. Така че ако има на нещо да благодаря в живота си, това е първо, на добрата случайност да стана лесничей, и второ — на многото ми неприятели, които направиха живота сложен, драматичен и борбен, което много ми помогна в развитието като писател.

— Критиката смята, че „Диви разкази“ е книгата на Вашия живот. Съгласни ли сте с такава оценка и какво бихте казали за написването им?

— Не възразявам, че с „Диви разкази“ моето име най-силно прошумя. Те изтърпяха най-много издания — 14 на български и 22 — на чужди езици, донесоха ми най-много слава, но въпреки това мисля, че най-тънките струни в моето творчество се намират в „Шумки от габър“. Лошото на тази книга е, че тя е за по-ограничен кръг от читатели с по-специална естетическа култура. „Диви разкази“ написах за шест месеца, след като сюжетите бяха отлежавали в дневниците ми с месеци и с години.

— Героите в „Диви разкази“ са помаци. И при нас има хора с променена в миналото вяра. С какво тези хора Ви привлякоха? Можете ли да сравните българомохамеданите със сръбските мохамедани?

— Повечето от героите на „Диви разкази“ са „помаци“, но то е защото аз съм роден в Родопите, оня край на България, където живее най-гъстата маса от „помаци“ (пища думата в кавички, защото самите българи мохамедани не обичат прозвището „помаци“ и го намират за обидно). В Родопите те не живеят изолирано, а смесени със своите християнски събрата по кръв — точно както бошнаците-мохамедани със сръбите. Всеки писател описва, героите, които най-добре познава — затова и моите герои в „Диви разкази“ са повечето „помаци“. Тези герои ме привлякоха със своята народностна драма и със своите сурови, но благородни нрави. Аз исках да влязат и те в българска литература както Елин Пелин вкара шопите, Йовков „добруджанците“ (без да правя аналогия между себе си и споменатите класици на разказа).

— Смятате ли, че успяхте?

— Струва ми се, че донякъде успях. В 20 страни, където книгата ми е преведена по света, мнозина вече знаят, че „помаците“ не са „малцинство“, а са коренни българи.

— **Вие сте на нож и с редица филолози и автори на учебници. Какво не харесвате у тези „модерно“ мислещи български учени?**

— В момента се извива голяма вихрушка над българското образование. Направени бяха опити да бъдат изтеглени от литературните учебници класици като Вазов, Захари Стоянов, Йовков и други поради „националистичните им тежнения“. Сега Световната банка се опитва да овладее нашето образование тотално. Те ще ни препоръчват учебници, по техни образци ще се провеждат изпитите и т.н. Това е една реална и може би най-застрашаваща националното ни образование и култура опасност. Съюзът на писателите се опитва да противодействува, но там е много трудно. Трудно се противостои на доларите и особено на много по-лесно пръсканите петродолари.

Що се отнася до авторите на учебници и пр., това са хора манипулирани, в по-голямата си част субсидирани и направо да си го кажем, подкупени, за да рушат традиционната ни култура и образование. В нашия Софийски университет са вече проникнали мощни подривни сили, които преобръщат с главата надолу всичко.

„Литературен мост“ — 15.V.1995 г.

СЕКИРАТА УДАРИ БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА В КОРЕНА Й

— **Какъв е халът на българския автор и българската литература днес?**

— Никога халът на българския автор и българската книга не е бил по-тежък, отколкото последните няколко години. И по-точно от 1991 г., когато влязоха в сила драконовите закони за облагане на българската книга с непосилни данъци. С тях тя бе изравнена с порнографията и булевардните заглавия, с които не може да се състезава. Затова българските книги клечат по сергиите и не се продават, понеже сергиджиите предпочитат порнографията, която се изкупува по-бързо.

— **А защо става така?**

— Това е така, защото цялата мрежа за разпространение на книгите бе ликвидирана. Повечето книжарници бяха реституирани и приватизирани. Така една книга, написана от български писател, не може да проникне в другите градове и да стигне до читателя. Това не е книжен пазар. Затуй издателствата основателно се въздържат да издават български книги. Секирата на българската литература е ударена още в корена й.

— **Кой е виновен за това състояние?**

— То се дължи на държавните институции, които допуснаха разрушаването на системата за разпространение на книгата. Това никога не е бивало от Освобождението насам. Тъкмо обратно — веднага след войните през 1921 г. министър Омарчевски предлага Закона за защита на детската книга. И това става през 1921 г., когато се шири немотия и недоимък...

— **Но през 1991 г. е друго...**

— Друго е. Министерството на просветата оповестява, че децата няма да се възпитават като българи, а като „граждани на света“. Космополитизмът влиза в действие. Оттук нататък започва

кръстоносният поход срещу българската книга, който продължава до ден днешен.

— **Ваша е думата „обезбългаряване“. Какъв смисъл влагате в нея?**

— Чисто духовен... Стремехът е да се изличи българското съзнание, чувството за национална принадлежност. Или ако човек има съзнание, то да бъде неутрализирано. Това са геополитически суховеи и домогвания върху българската духовност.

— **Каква е тяхната крайна цел.**

— Да се обезличи, да се смачка самочувствието на българина. И жалкото е, че някои от нашите довчерашни държавници успяха да го направят.

Свидетел съм как българи, отишли в чужбина, се свиват и не смеят да продумат български. Висши държавни чиновници се срамуват от своя език.

— **О, неразумний юроде, поради что ся срамиш, както е казал един българин?**

— А-а, от този срам започва отродяването, обезбългаряването. И ако така продължи всичко чрез телевизия, масова култура, не е трудно да се разбере докъде ще стигнем...

— **Какво възнамерявате да направите за оцеляване на българската духовност като шеф на Съвета за българската книга?**

— Ще се помъчим в конкурса за 100-те книги да дадем път на повече автори, а не както досега. В него се класираха преди всичко писателите, преминали в тиха и благополучна опозиция на страната на „Отворено общество“, на космополитизма.

— **Кога ще бъде приет законът за българския език? И вярвате ли, че с него ще се реши въпросът за латинизирането и вулгализирането на езика ни?**

— Не, с него няма да накараме политиците да говорят по-грамотно, а вестниците да пишат по-възпитано. Нито ще се преборим с езиковата немара на радиото и телевизията. Но има нещо, което можем да постигнем. То е, че учебниците могат да бъдат изчистени от езиковата пошлост. И второ — надписите на фирмите да бъдат написани на кирилица.

— **Ще бъде ли приет този закон?**

— Ще мине трудно. И то не за друго, а защото засяга една политическа материя. Щом се стигне до езика, ще избухне цяла буря в парламента. Ще кажат: „Чакайте, вие сте против Хелзинки, срещу Хартата“ и тям подобни.

Добре, питам аз, след като има Закон за защита на езика във Франция, някой да протестира? Не. Но нашите доморасли космополити ще писнат... И Народното събрание трябва да има кураж, за да покаже, че може да свърши една българска работа като хората...

в. „Дума“ — 22.V.1995 г.

ПИСАТЕЛ И СЪВРЕМЕННОСТ

— Бихте ли посочил някои характерни черти на нашия съвременник? Какво у него Ви окриля и какво буди у Вас безпокойство?

— Нашият съвременник се отличава, струва ми се, с по-голяма самоувереност, визискателност, развито обществено чувство. Това ме радва. Безпокои ме разживяването, засилването на консумативната стихия...

— Какво във Вашия личен живот на човек, гражданин и творец смятате за трайна ценност, от която не бихте се отказал?

— Трайна ценност е работата ми, която ме увлича, обогатява и уравновесява. Не мога да си представя живота си без труд, т.е. без творческа наслада.

— Съществуват ли в нашето общество възможности и средства, за да се осъществи равновесието между духовното израстване на личността и задоволяването на материалните ѝ потребности? Управляем ли е този процес?

— Разбира се, че има възможности и средства да се постигне равновесие между духовното израстване на личността и нагонът към задоволяване или по-точно към презадоволяване на материалните потребности. Това чудотворно средство е преди всичко възпитанието, приложено от ранна детска възраст и насочено към развиване на духовните потребности. С подходящо възпитание може да се направи от човека всичко.

— Според Вас кои са факторите, които влияят да се изгради общественото съзнание у отделната личност, или както се изразяват социолозите — за социализацията ѝ?

— Много неща могат да ни помогнат да изградим високо обществено съзнание, най-вече благородният пример. Това е, което най-силно въздейства на подрастващото поколение.

— Има ли писателят сили и възможности да се бори срещу „конкретното“ зло — срещу някои отрицателни явления, които

съществуват в нашето общество?

— Разбира се, че има. Та нали основната задача на литературата е да облагородява хората, да буди възхищение към благородното, красивото, хубавото, доброто, и ненавист към злото във всичките му превъплъщения.

Нали това е основното предназначение на литературата? Самата същност на литературата е борческа, и то градивно-борческа, иначе тя губи основното си предназначение.

— Спохождало ли Ви е чувството, че сте твърде далеч от съвременната младеж по начин на мислене и светоусещане?

— Аз съм израснал и съм изграждал своето светоусещане при условия, доста различни от сегашните, в който живее и се развива днешната младеж. Това неизбежно води до някои различия и в мирогледа, и в светоусещането, но това е напълно естествено.

— Можем ли да бъдем удовлетворени от възпитанието на собствените си деца? Какви добродетели сме изградили у тях и какво сме сбъркали?

— Не зная ще се намери ли някой да мисли, че е възпитал идеално своите деца. Мисля, че родителят възпитател не може да „внедри“ в душите на своите деца добродетели, които на него самия му липсват. Мога да кажа за себе си, че ако съм направил нещо за възпитанието на моите деца, то е случайно.

— Как бихте определил нравствения дълг на съвременния Българин?

— Да възпитава пълноценни хора и пълноценни граждани на нашата социалистическа държава.

— Кои черти в духовния облик на българина в нашето социалистическо общество бихте желал да видите утвърдени в бъдещето?

— Чувството за общност и преди всичко обич към труда.

— Как възприемате промените в душевността на съвременната жена и мислите ли, че това е интересна и благодатна тема за художествено претворяване? Как оценявате „присъствието ѝ“ в нашата белетристика и какво спира писателят да насочи вниманието си в тази област?

— Съвременната жена е много по-самоуверена и по-свободна от нейните посестрими в миналото, защото се труди и печели наравно с

мъжа и изобщо е равноправна с мъжа. Не казвам, че ѝ е по-лесно, но във всеки случай, уверен съм, че ѝ е по-добре. В нашата белетристика обаче новите чертици и черти от образа на съвременната жена не са удостоени с достатъчно внимание. Имаме сполуки, но те се броят на пръсти. Трудно е да се каже защо това е така: може би традиционните представи за жената ни държат още в плен.

Все едно жената, убеден съм в това, ще намери своето заслужено място в литературата. Нека да не бърза, защото пък се и не знае как ще я изобразим.

КАРАБАШЕВ И АСП РАЗГРАБИХА КНИГОРАЗПРОСТРАНЕНИЕТО

— **Как живее днес българският писател?**

— От 40 години се движа в тези среди, но българският писател никога не е бил по-угнетен и по-затруднен. И то в основното нещо — онова, което той пише, дори и да е гениално, няма никакви или много малки изгледи да се появи на белия свят. Малко са издателствата, които могат да издадат сега една книга, и никой не е сигурен дали тя ще се продаде при съкрушителната конкуренция на сергиите — друг книжен пазар няма. В България останаха няколко книжарници, които все още не са приватизирани. Когато и това стане — крахът ще е пълен.

А всеки си има читател — един е в Разград, пет души са в Плевен, 10 души са в Смолян и т.н. Но книгата не отива дотам, тъй като е разрушено основното звено. „Политграфиздат“ имаше складове на „Момина чешма“. Продадоха ги за 35 млн. лева. Министърът Карабашев подписа продажбата. А този имот струва 750 млн. лв. — той е с 40000 дка площ, от които около 20 000 дка застроена. И оттогава се скъса връзката, обезглавено бе цялото книгоразпространение. Казват, че това било приватизация. Това е грабеж, който се отразява върху цялата култура. Неслучайно книгоразпространението бе прехвърлено в Министерството на търговията, където не е било никога от 100 години насам. Прехвърлиха го, за да могат да лапнат книжарниците.

Напишете го, без да омекотявате думите. Сега се мъчим да го върнем обратно към Министерството на културата, където му е мястото и където винаги е било.

Ще видим дали ще се преборим с онези, които са ударили око на последните предприятия по окръзите!

— **Доста нови членове — млади и позакъснели вече автори, влязоха в редиците на СБП. Това отразява ли се на реномето му?**

— Новоприетите са около 50 души и с тях ставаме около 500. Според мен влязоха свежи попълнения от имена, които вече са

известни, които нямаше как и не биваше да се оставят вън от съюза. А това, че хората напират — има още около 150 души подали заявления, говори определено за авторитета на организацията. В края на краищата това е Съюзът на писателите и всички (с едно изключение) по-значителни имена са в него. Единственият отказал се, и то преди аз да встъпя тук като председател, е Блага Димитрова. Поводът бил, че не са приели Александър Йорданов, Томов, Енчо Мутафов и не си спомням още кой беше.

— **Поддържате ли отношения с другите приятелски съюзи?**

— Има само един друг писателски съюз — на независимите писатели. В него има сериозни хора. И попълненията, които идват при нас, са и оттам. Има хора, които искат да са и там, и тук. Що се отнася до Свободния съюз на писателите, Той е съюз на всичко друго, но не и на писателите.

— **Готвят се поправки на Закона за данъчното облагане, които ще засегнат и творческите съюзи. Как ще се отразят те на СБП и на социалния статус на писателите? Ще предприемете ли някакви „насрещни“ мерки?**

— Промените, които се готвят, са направо ужасяващи. Творческите съюзи излизат от графата „Обществени организации с идеална цел“ и се приравняват към търговските фирми. Това означава, че средствата, които отделяме за безработните писатели, за лекарства, за лечение, за пенсионни добавки и т.н. (което е в основната цел на творческия фонд, създаден през 1914 г.), всички те ще се облагат отново — като че правим с тях търговия. И сега, ако поправките се осъществят, то ще е краят на творческите съюзи. Този, който ги е измислил, го е направил с чистата умисъл окончателно да доразруши онова нещо, което беше съсипвано от 1990-а година насам. Онова, което като министър Елка Константинова направи — изравни данъците на порнографията със сериозната литература, беше първият удар. Вторият дойде със замразяването на Закона за творческите фондове. Третият беше, когато въведоха данъка-убиец — ДДС. Четвъртият, най-главен удар е разрушаване на книготърговската мрежа, когато прилапаха централните складове. Сега идва петият удар. И ако го приемат този закон, това няма да бъде Народно събрание. Това ще е антинародна, антикултурна, антилитературна политика, каквато няма

равна на себе си в цялата стогодишна история от Освобождението на България насам.

— **Защо се стигна дотук?**

Аз отговарям за нещата, които са се случили откакто съм тук — от близо година и половина. От тогава до сега не е имало нови опити за покушение. А за вече станалото, за пропуснатите шансове за отпор — не е имало кой да се обади, да сигнализира, не е имало кой да се бори. Сега се опитваме, но какво от това? Документите са изящни — подписва Карабашев, Комисията за цените оценява на 85 млн. лв. имота и пет пари никой не дава. Това се нарича реформа. А си е жив грабеж. Реформа е, когато се направи оценка, обектът се даде на търг и се вземе реалната стойност. А сега тя отива в тези, които правят комбинацията — Карабашев и неговите близки, т.е. АСП — това го напишете обезателно. Предполагам, че те в момента живеят от този вид сделки. Нали всяка партия набира средствата ходят нагоре-надолу, имат си клубове, значи имат пари. Откъде ги взимат?

— **Вас ви обвиняват в неизгодно отдаване под наем на имущество на СБП, в продажба на 62 ценни картини — собственост на съюза, в далавери с легловата база на почивната станция във Варна. Какви всъщност са имотите на СБП и приходите от стопанисването им?**

— Едно по едно. Отдаването на приземния етаж под наем беше за 40 000 (!) лева — 10 пъти по-ниско от пазарната стойност. Това е един декар площ. Сега наемателите са Мултигруп срещу 400 000 лв. месечно. Аз просто поправих мерника и поисках реалната стойност на тоя имот. Ако го даваш за 40 000 лв. и влезеш в комбина, ще получаваш поне още 40 000 лв, без никой нищо да може да ти каже. Аз можех да го направя, знам как се правят тези неща, но не съм си поставил такава задача. Пазарлъците са ставали на четири очи, както без пари са дали и една цяла станция в Хисаря. А що се отнася до картините, които продадохме — парите от тях се олихвяват и лихвите се употребяват само за социални разходи. Например през м.г. дадохме по 2000 лв. на 200 души, а това са близо половин милион лева. Иначе трябваше да вземем охрана за картините горе — досега щяха да ги вдигнат. За другото — част от легловата база във Варна даваме под заем, и то свободните легла. Благодарение на това, за първи път, откакто съществува тази база, тя спечели половин милион лева през

миналата година, вместо ла губи по 3 милиона както досега. И това се дължи на ръководството на новия творчески фонд. Те си направиха една хубава сметка, спечелиха и за тази година очакваме 2 млн. лева печалба оттам.

Не бих казал, че СБП е беден като организация, защото доста имоти са купени със собствени — изработени, изстрадани пари. Така че нямаме никакъв подарък от държавата. Ние се издържаме от издателството. Сега, разбира се, то е в упадък, но пак има хора, които организираха този упадък.

— **А какво е положението с подарени от писатели имоти?**

— Сашо Настев дари една малка квартирка тук — това не е голям имот, но е хубаво като жест. Дъщерята на Марин Дринов ни дари апартамент от 50 кв.м, но още не сме го получили, защото там се е настанил един мошеник и сега се водят дела, които могат да продължат 5–6 и повече години. В Сандански една майка, синът ѝ пишел стихове, дари къщичка. Има такива подаръци, но не са те основното в нашите имоти. Имотите си са това, което сме си купили и построили. Какъвто е случаят със станцията във Варна със 130 легла — построена е с нотариален акт. Станцията в Хисаря е подарък, но ние сме я достроили. Това е един също много ценен имот, който да не казвам кой, как и по какъв начин го ползва без никакви пари, но има сключен договор и с това се е свършила работата. Бившият дворец на Фердинанд в Ситняково, Чамкория, беше наш, но моите предшественици, побързаха да го върнат на държавата.

Аз зная за нещата, които буквално се бълват срещу мен. Това се прави, защото те подушиха и разбраха, че този съюз ще го изправя на крака. Смея да го направя, а това им боде в очите. За да може да се разграбва нещо, анархията винаги е по-благоприятна. Бяха хвърлили око на имотите на съюза да ги приватизират един по един. Както приватизираха, да речем, „Литературен форум“. Отмъкнаха го вестника заедно с пишещи машини, с 35 килима, с 20-ина първокачествени картини — имущество над 2 млн. лева. Завлякоха го и отиде. Това искаха да направят и с трите основни почивни творчески дома във Варна, Созопол и Хисаря. Но без бой няма да се дам.

в. „Репортер Г“ — 9. VI. 1995 г.

ДУХЪТ НА БЪЛГАРИТЕ

— Господин Хайтов, повод за първия ми въпрос към вас е маршът „Духът на българите“, който неотдавна прозвуча от телевизионния екран. Един и същ ли е този дух от създаването на българската нация до наши дни. Върху какво се гради той днес?

— Духът на българите е за съжаление величина, която се променя понякога неузнаваемо. Малък пример: през Балканската война жертвоготовният дух на българите достига най-високия си градус от Руско-турската освободителна война насам. Сегашният български народ е попарен от нихилизма и е малко за вярване, че е способен на подобно (както през Балканската война) могъщо сцепление в името на отечеството. Просто казано, сега Отечеството не е вече идеал и липсата на този идеал се проявява в абсолютно всичко, което става и в нас, и около нас.

— Кой е сега героят на нашето време? Не е ли малко да се уповаваме само на историческите личности — борци за свобода и духовно извисяване, а не забелязваме малките големи съзидатели на живота?

— Героят на нашето време, това е т.нар. бизнесмен, търговец. Още по-голям герой си, ако попаднеш в категорията на „борците“. Казано по-накратко: герой на нашето време са преуспяващите — в по-голямата си част безскрупулни — жени и мъже, които си поделят националното богатство на България. Сега значението на историческите личности, които са ни били сочени за пример, съзнателно се умаловажава и подлага на забрава. Казано е черно на бяло в една инструкция на Министерството на образованието за обучението по история: „На Ботев, Левски, Раковски и пр. борци за национална свобода да не се придава значението, което им се е приписвало досега.“ Това означава, че държавата работи в момента против себе си. На мода е сега безродието, космополитизма.

— Чрез книгите си вие издигнахте безстрашието и саможертвата като изконни добродетели на българина. Смятате

ли, че и сега те са му присъщи?

— Историята ни е пълна с примери на безстрашие и саможертва, което означава, че той е способен на това. Но не забравяйте, че тези изконни, както ги нарекохме, добродетели се проявяват само тогава, когато те са поставени на съответното най-високо място в ценностната система на нацията. Когато (както вече стана дума) саможертвата в името на отечеството е върховен идеал. Сега саможертвата не е никакъв идеал и затова не очаквайте обществото ни скоро да излъчи нови национални герои от типа на Ботев, Левски и Раковски. Трябва да се промени цялото възпитание на младежта — за да очакваме подем на родолюбието.

— На какъв пиедестал бихте лично поставили нашите авиатори от Балканската война 1912–1913 г. и защитниците на София по време на бомбардировките през 1943–1944 година?

— Бих ги поставил на пиедестала, на който са герои като Хаджи Димитър и Караджата. Това са истински мъже, достойни за възхищение.

— Българската авиационна история е вписала в страниците си много имена на герои, достойни за вашето перо. Няма ли да се изкусите и напишете книга за някой от тях?

— Пиша за Левски и това заема сега цялото ми време.

в. „ВВС“, бр. 11 — юни 1995 г.

ПРОПОВЕДНИЦИ-ШПИОНИ НАСТЪРВЯВАТ МОХАМЕДАНИ СРЕЩУ ХРИСТИЯНИ. ОЛИГОФРЕНИТЕ НЕ РАЗЛИЧАВАТ НАЦИОНАЛИЗЪМ ОТ ШОВИНИЗЪМ

— Г-н Хайтов, българите умеят ли да обезобразяват историята си?

— Едни го правят умело, други неумело, но че историята ни е непрестанно подложена на изопачаване и обезобразяване, това е очевиден факт. Вземете „марксизираната“ История на България, издание на Института по история на БАН от 1954 г., а след това повторението ѝ от 1958 г. и ще видите, че нито една от водените от България войни не е призната за „обединителна“.

Всички, в т.ч. и Балканската са заклеймени като „завоевателни“ и „грабителски“.

Фалшифицирането на историята под друг ъгъл продължава и в момента. Изтриват се постепенно турското робство и фанариотските опити за духовното ни претопяване. Това става пред очите ни в учебника, озаглавен „История на България“, който е обявен от Министерството на просветата за задължителен. Ученици и кандидат-студенти могат да се подготвят само по този учебник. В ход е една маскирана кампания за дегизация и демитологизация на най-видните българи — държавници, символизиращи нацията. Неоспорими доскоро национални герои като Ботев, Левски, Бенковски са подложени на една целенасочена ерозия. Сега се досетихме за някои техни грешки и недостатъци. Сега се разбра, че Димитър Общи бил по-голям герой от Левски, че Левски сам си е виновен, за да стигне до бесилото и прочие.

— Как си обяснявате това?

— С много пари, които се пръскат за тази цел от заинтересованите „центробежни“ сили, от тези, които не желаят една крепка, самостоятелна България. А и много подкупни се оказаха някои историци, които през 80-те години бяха в първата редица на възродителните сили, а сега отново са първи, но с обратен знак. На всичко отгоре никой не обръща внимание на вредителската им дейност, не ги посочва, не ги заклеймява. Напротив, процъфтяват в кариерата, пътуват по чужбина, харизват им цели катедри в Софийския университет. Просто си ги отглеждаме. Я да се пръкне такова нещо в Гърция, да видиш какво става!

— **Мнението ви за национализма в условията на демокрация. Разграничаваме ли национализъм от шовинизъм?**

— Само олигофрените не различават национализма от шовинизма. Чуждата дума „национализъм“ е понятие абсолютно равностойно на „родолюбие“. Всички опити да се клейми нормалният, здравословният, ще го нарека, национализъм като шовинизъм са спекулативни и произхождат от враждебни на българщината среди.

— **Каква е според вас същината на национализма или, както го наричате, родолюбието?**

— Същината не е в това да викаш „Ура за България!“, а да си готов да се жертваш за нея, за Отечеството на дедите и бащите, както са го правили най-великите българи. Вижте в Речника на Касъров какво е обяснението на думата „родолюбие“: национализъм — това е същината му, нещо да прежалиш в името на общността, на родината, на държавата и на нацията, защото ако всички само вземаме, а никой да не жертва, от държавата ни няма да остане и следа. Това е всеизвестна, неоспорвана истина. Затова най-големите националисти са гражданите на най-силните държави като Франция, Англия, Германия, Япония, да не говорим за САЩ. Но им е криво, малките и те да са родолюбци. Мъчно се манипулират.

— **Съществува ли конфликт между исляма и християнството в България?**

— Конфликтът е отскоро измислен: Нито един религиозен сблъсък в България не е отбелязан след Освобождението през 1878 г. Нито един! Ако някой знай за подобно нещо, да излезе и да го докаже. Социализмът преследваше всички религии едновременно. И християнството, и исляма бяха еднакво нежелани, но това беше

политика на върхушката, наложена отвън. Атеизмът не е измислен в България. Сега пък в условията на демократизъм и слободия вътрешни и задгранични сили правят неимоверни усилия да сблъскат мохамедани и християни, за да отгледат нужните им малцинства и да дестабилизируют страната ни, това е друго. Това е агресия върху един протекторат, какъвто е засега България. Родопите са пълни с проповедници-шпиони и шпиони-проповедници, които настървяват мохамедани срещу християни, но и това е друго. Това е в основата си мръсна политическа игра. Стотици българчета от мохамедански семейства отидоха да учат в Турция и арабските страни и гледайте само, гледайте какво ще става, като се върнат.

— **Ходите ли в Смолян, погледът ви върху промените там?**

— Ходя в Смолян, разбира се, и зная, че там нещата с българите мохамедани все още не са изтървани, както на някои му се иска. Тъй наричаните сега помаци са интелигентни. 143 хиляди от тях се писаха по време на преброяването за българи. Това означава, че борбата за турцизирането на Средните Родопи няма да е лесна за намножилите се напоследък отродители и надържащите се на американско покровителство сепаратисти. ДПС има влияние в Западните Родопи, но в Средните нещата имат друго развитие.

— **Каква искате да видите България?**

— Малка, но горда. Макар и бедна, но суверенна. Каквато е била преди отродителите да помрачат нашата гордост, че сме българи и да ни отродят с чуждопоклонничеството и космополитизма.

— **Удобен ли е столът на председател на Съюза на писателите?**

— Удобен, неудобен, аз съм го избрал. Освен това той губи значение, когато знаеш в името на какво си го възседнал.

— **В много грехове бяхте обвинен, кой най-много ви изнерви?**

— Нищо не ме е изнервило. Не обръщам внимание на вестникарския бандитизъм. То е все едно да се сърдиш на поровете, че вонят и че гарваните обичат мърша.

в. „Новинар“

ВЪН ОТ КОШЕРА ПЧЕЛАТА УМИРА БЪРЗО

— Г-н Хайтов, отдавна сте нарочен като националист. Цяло движение от интелектуалци се надигна срещу вас. Откъде тръгнаха вашите убеждения?

— Прописах сериозно от 1965 г. с книгата „Хайдутите“. След това започнах да работя върху „Капитан Петко войвода“. След това написах 15 радиопиеси, посветени на Ангел войвода. В предговора на „Хайдутите“ казах по какъв повод ми се обърна сърцето и реших да пиша на патриотическа тематика. На една среща в Горна баня разговаряхме с три паралелки абитуриенти и накрая стана дума за хайдутите. Попитах дали някой може да изброи имената на 2-ма. Три минути цари мъртво мълчание. Накрая едно момиче каза, че си спомня някакъв с много дълги мустаци, ама Хитов ли беше, какъв беше... Никой друг не знаеше името на нито един български хайдутин.

— **Хайдутите ли са най-важната част от нашата история?**

— Откакто България е паднала под турско робство, както го наричахме, после стана османско владичество, сега е османско присъствие, веднага започва бурна документирана съпротива. Записана е в Кадийските регистри в Битоля, които намериха нашите братя — македонци, и ги публикуваха. Хайдутите са скитали във всички планини на България и са озаптявали местните управници, когато започнат много зулуми да правят. Яви се една дружинка, посплаши ги, те се усмирят малко и така е било до Освобождението на България в продължение на 400 г. Това е чиста проба съпротивително движение. Вярно, че е имало отмъщение и подялба на пари, но те не са обирали християни.

— **Такова поведение не намирисва ли на днешния рекет?**

— Да, има нещо такова. Но когато изчетох всички документи, си помислих: как е възможно да имаме толкова богата, величава история, а нашите деца да не я познават.

— **Но нали историята се изучава в училищата?**

— Ние не поместваме историята в учебниците и не я учим. След 9 септември, особено след 1948 г., когато партия и държава изцяло се сляха, влиянието на сталинизма беше много силно. Според сталинските теории и порядки трябваше навсякъде в социалистическия лагер да се тушира национализмът, за да може да се изгради интернационалното социалистическо семейство. Левски, които е основна фигура в нашата история, в учебниците започна да заема 10–15 реда през 1954 г. Националната история в продължение на 40 г. беше подценявана и стигнахме дотам, да произведем едно nihilistично поведение.

— Рухването на системата обаче не ни накара да заобичаваме повече историята си?

— Мислих си, че след 10 ноември ние ще се върнем към онова, което беше преди 1944 г. Тогава учебникът по история беше от 15 г., а по математика 23 г. — не ги сменяха всеки ден, както сега. Днес училището и учебните помагала станаха обект на престъпност, превърнаха се в един от начините да се изцикат пари.

— Какво влягат в понятието родина и как го противопоставяте на космополитизма?

— Навремето в нашата ценностна система на върха беше Отечеството, т.е. без родината ти си нищо. Както е кошерът за пчелата. Вън от него тя умира за 15 мин. Това се отнася и за всяко животно — ако то няма своя територия, ще загине. Място, на което сме се родили, никога и с нищо не може да се смени. Близките, с които сме обвързани с една и съща традиция, литература, вярвания — също. Само така може да се живее, а не в разхвърлено и претопено състояние. Космополитизмът, световното гражданство е фикция, нищо не представлява. Това е само една по-лоша приказка дори от комунизма, защото в него поне има нещо по-конкретно. Гражданин на света — какво значи това и как може в наше време да се приказват подобни глупости и дивотии?

— При съвременните условия какво се съдържа в понятието патриотизъм?

— Това е, когато един човек обича мястото, на което се е родил, хората, които са се родили на същото това място и е готов да пожертва нещо от себе си за отечеството — да го брани, да даде нещо, да подари, да поработи за него. Защото, ако никой не жертва, отечеството

не може да съществува. Ако всеки гледа да граби държавата, какво ще остане от нея. На младите поколения дори не им идва наум, че за държавата трябва да се жертва нещо. Тази вече безродна младеж, в която няма ценностна система, няма отечество, няма бащиния, а думата родина дори в печата не се пише, за какво ще се бие утре, ако се наложи да отблъсне някаква атака. Ами ако вие, аз, трети, четвърти пет пари не даваме за отечеството, нямаме вече такъв идеал и дори го хулим, какво ще стане. Във всички американски, английски и френски енциклопедии патриотизмът е определен като най-висша добродетел. Тогава защо те се опитват да ни намират кусур, че искаме да си обичаме България и искаме да я има?

— **Това не са ли по-скоро наши вътрешни спорове?**

— Не. Цели се надробвяването на Източна Европа така, че да не може да се вдигне никога.

— **Наистина ли мислите, че някой от властниците ни е готов да затрие страната?**

— А как да тълкувам това, че президентските съветници си скъсаха цървулите, докато признаят в някаква американска комисия за правата на човека, че българите-мохамедани са отделно малцинство. Дори и турците не са твърдели, че помаците са отделно племе. Това е от 3–4 г., откакто тръгнаха разни като Антонина Желязкова и Михаил Иванов. Прави се с пари на фондация „Фридрих Науман“, която пък е подпомагана от „Отворено общество“.

Те отварят книжарници и все в училищата се пъхат. С помощта на фондация „Кирил и Методий“ изсмукват 4–5 хил. Стипендианти в годината. Вземат най-кадърните ни младежи и там по принципа на еничарите стават други хора, не са българи. Връщат се застъпници на такива разрушителни идеи, какъвто и т.нар. Космополитизъм — най-античовешкото нещо, измислено досега.

— **Какво ще постигнат с това?**

— Осигурят си възможност, когато поискат да обявят референдум. Тогава признатите за самостоятелни националности ще направят кашата. Ще поискат автономия и настъпва ужасът. Това е глобална политика като почнете от Туркестан до Хърватия и Херцеговина. Да се насече всичко на автономни и независими републики, да могат да ги сблъскват. По този начин те непрекъснато ще враждуват, ще купуват оръжие от тях, а от това се печели най-

много. Цялата тази работа е една голяма политическа сметка, която не се съобразява с човешкия морал. Това са интересите на големите световни финансови групировки, на световната олигархия, която командва всички ни и иска да направи нов световен ред. Тя подрежда нещата така, че да е угодно на финансовите им интереси.

— **Няма ли да се примирите с това положение, след като е ясно, че един малък народ като нашия не ще може да се пребори с него?**

— Аз съм върло против това, та ако ще зад него да седне и Световната банка, Международният валутен фонд. Господ ако ще да се обяви за космополитизма, аз и с Господ няма да се разбера. И не е вярно, че не можем да устоим. Сърбите и румънците няма да мръднат. Ние сме единствените най-добри ученици на тази олигархия, поддаваме се и веднага лягаме по гръб пред Европа.

— **Значи за вас понятието националист не е обидно?**

— Аз съм застъпник на тези ценности. В този смисъл да ме наричат както си искат. И през ум не ми е минавало, че в каквато и да било обстановка България може да търси териториално възмездие. Кога например ние сме избивали хора. На тях им е ясно, че тук, на Балканите, ние сме най-кратката нация. Франция, която е една от най-патриотичните нации, смята национализма за висша добродетел. А искат точно ние да не сме като тях. Няма да стане това поне докато има едно поколение на ей-такива като мен, което е несмилаемо. Да ме обесят, главата ми да отрежат, тя ще се търкаля и ще вика: „Да живее България!“

в. „Новинар“, бр. 198 — 23. VII. 1995 г.

ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО КЪМ НАТО ЩЕ БЪДЕ ПАГУБНО ЗА БЪЛГАРИЯ

— Г-н Хайтов, Вие сте не само известен писател, но и човек, който винаги е имал собствена позиция по всички важни за нацията ни въпроси. Как се отнасяте към разгарящата се напоследък в обществото дискусия по повод евентуалното присъединяване на България към военния блок НАТО?

— Моето отношение е съвсем определено и то не е от вчера. Винаги съм бил убеден, че България не бива в никакъв случай да се ориентира към какъвто и да било военен блок, в това число и към НАТО. На първо място, добре известно е, че ако това стане, ще ни бъдат необходими много милиарди лева — най-малко двадесетина — за превъоръжаване, съгласно стандартите на тази организация, и те ще легнат като непоносимо бреме върху плещите на българите при това за един период от най-малко петдесет, ако не и сто години напред. Ще бъдат необходими нови заеми, лихвите на които никога няма да можем да изплатим. България просто не може да поеме такъв товар дори ако подобно членство би било изгодно от някаква гледна точка. Но аз не виждам никаква изгода от включването ни в НАТО, защото ние влизаме в една международна военна организация и автоматично се определяме спрямо всички онези, които не са нейни членове. Такъв риск според мен България не би трябвало да поема и най-доброто, което би могла да направи е да запази позицията на пълен неутралитет, следвайки по този начин примера на страни като Австрия, Швейцария или Швеция, които не членуват във военни блокове и от това само печелят. За нас пък неутралитетът е още по-необходим, защото те са надалеч по-спокойно място, а ние сме на един кръстопът, където геополитическите интереси се преплитат много по-фатално, и сблъсъкът им е обикновено с много тежки последици за народите от региона. Така че България с много по-голямо основание от държавите, които споменах, трябва да се стреми към един наистина пълен неутралитет в своята външна политика. Това — е единственият изход

за нас, за държава като нашата с неголеми отбранителни възможности, особено по отношение на отбранителните и нападателните възможности на съседите и неутралитетът всъщност е единственото ни спасение, в това аз съм абсолютно убеден.

— Мнозина са на мнение, че съществува тенденция за ликвидиране на военните блокове на планетата. Вярвате ли, че е възможен един свят без такива блокове и съюзи?

— Аз смятам, за наивно да се надяваме, че е възможно да бъде установен вечен мир на този свят. Войни очевидно ще има и в бъдеще, а щом ще има войни вероятно ще има и военни блокове или съюзи. Това, на което можем да се надяваме, е, че войните може би няма да се водят с атомно оръжие и това може да се смята за постижение. Не се съмнявам обаче, че военни сблъсъци ще има и занапред чак до края на света, дано само точно те не станат и причината за по-бързото настъпване на този край. За съжаление въпреки усилията на поколения политици и днес сме свидетели, че напрежението се увеличава и това е свързано с такива фактори като безконтролното нарастване на населението на планетата, непрекъснатото задълбочаване на пропастта между богатите и бедните народи на тази земя. В такава, „претоварена“ планета, където населението продължава да консумира с нарастващи темпове, а природните ресурси изглеждат вече на привършване, аз не виждам особени надежди за трайно умиротворяване. Затова ние не трябва да си правим илюзията, че бихме могли занапред да минем без армия и според мен тя е задължително условие както за провеждането на политика на активен неутралитет, така и за да избегнем прикачването ни към един или друг военен блок. Днес за една държава, която желае да провежда наистина независима политика, е необходимо да притежава стабилна, да не кажа силна армия, защото това в края на краищата е допълнителна гаранция, че прокламираният неутралитет ще бъде зачетен. Историята ни доказва, че тя наистина може да бъде такава гаранция.

— Смятате ли, че такъв важен въпрос като този за присъединяването ни към определен военен блок, може да бъде решаван без допитване до нацията, а единствено съобразно мненията на лидерите на така наречените основни политически сили?

— Провеждането на референдум е единственото честно решение на проблема. Това е и нормално, когато става въпрос за едно наистина фатално за бъдещето на страната ни и за съдбата на нашия народ решение. Лудост е да не питат този народ дали България да влезе в НАТО. Никога не съм допускал, че нормални хора и политици с нормално поведение биха приели да действат, без да се допитат до нацията. Ако го направят, това ще бъде една измама, все едно кой го направи. Няма друг освен българския народ, който да е в правото да взема подобно решение. Ако нацията реши така, тогава тя, разбира се, поема и медиците от това свое решение. Аз обаче много силно се съмнявам, че в един референдум народът ни би се изказал в полза на присъединяването към НАТО. Той, така да се каже, е напарен от участието си в различни военни съюзи и блокове през различни периоди от новата ни история. Обикновено решенията за тези участия са били вземани даже не от парламента, а от правителството и последиците, както знаете бяха трагични. Не са правени референдуми, у нас за съжаление това не е практика, макар че в много страни — отново ще дам за пример Швейцария — това е нещо обичайно, когато се отнася до приемането на важни закони. Така че въпросът за присъединяването ни към НАТО задължително трябва да бъде поставен на референдум.

— **Благодаря Ви, г-н Хайтов.**

сп. „Неутралитет и независима външна политика“, бр. 1 — юли-август 1995 г.

МОЯТА ЦЕЛ Е ЮНОШЕСКИ, ПРИКЛЮЧЕНСКИ БЪЛГАРСКИ ФИЛМ

— Г-н Хайтов, започва излъчването по Канал 1 на биографичната филмова поредица „Капитан Петко войвода“. Ще се различава ли това повторение по нещо от предишното?

— Разликата е в моето „встъпление“ пред всяка от 12-те серии, а ми се чини, че е органично свързано с филма.

— Спомняте ли си някои интересни моменти от снимачния период от филма, нещо, за което досега не сте разказвали?

— При снимането на филма аз въобще не стъпих на „терена“. След като веднъж отидох да гледам как ще се заснеме един от първите ми филми, „Гола съвест“, ако не се лъжа. Много се притесних от повторенията, връщанията пред камерата и въобще от „анатомията“ на този процес, който става понякога непоносимо изморителен и дотеглив. Заснемането на един филм е не само изкуство, но и жестока, мъчнопоносима технология. Зная само, че поредицата за Капитана бе реализирана за по-малко от две години и за доста по-малко от предвидените 3 милиона.

Имам обаче хубави спомени от лоялното отношение на режисьора Неделчо Чернев към сценария. Нито една дума от диалога той не промени. Освен това всички по-главни роли бяха подложени на съвместно обсъждане. Искам да кажа, че се работеше в пълно съзвучие, нещо особено рядко в моята филмова практика. Най-трудното беше да се откопчи Васко Михайлов от Военния театър, където се оказа „блокиран“ с участие в три постоянно сменящи се пиеси. Това не му попречи така да се вживее в ролята си, че да я превърне в своя съдба.

— Имали сте, като се казва, сполука.

— Докато свърши филма. След това настъпиха усложнения, когато започнаха процедурите по приемането му. Съдете сами: поредицата „Капитан Петко войвода“ се прие чак след пет художествени съвета. Първият се състоя между 25 и 30 юни 1980

година, вторият — на 20 октомври, третият на 27 октомври, но понеже на нито един от тези съвети не дойде представител на ЦК, насрочен бе четвърти съвет — на 12 декември. На него бяха препоръчани поправки в сцените с вдигането на знамето, на което бе написано „Те продадоха България“, както и сцената, посветена на срещата на Капитана със Стефан Стамболов в София. Чак на 18 и 19 февруари 1981 година се насрочи следващият пети по ред художествен съвет. На него също не дойде представител от ЦК и се стигна до последния — на 13 март 1981 година с участието на тогавашния генерален директор на телевизията Иван Славков. Той гледа филма и той го пуска...

— **Какво значи „пусна“?**

— Буквално. Стана от стола, на който бе седнал в залата без дума да каже, се отправя към кабинета на директора на студията в Киноцентъра, където се проведе художественият съвет. Останалите участници бяха смутени, не доловиха изведнъж доволен ли остана Славков от филма или не. Аз и трима-четирима го последвахме, когато влезе в стаята на директора, пипна телефона и нареди пускането на филма. Фиксира и датата Спокойно може да се каже че той стана гарант на филма. Явно в ЦК са имали известни задръжки поради факта, че Неделчо Чернев не направи исканите съкращения в сцените, за които стана вече дума. Удържа.

— **Доколкото си спомням, филмът бе посрещнат ласкаво от пресата...**

— Не и от „Работническо дело“. Не и от водещите по туй време критици. От по-известните плътно зад филма застана само Александър Александров, а един от противниците нарече филма „булеварден“. Беше направен дори документален филм „за и против“. Интересно е, мисля, да се излъчи сега този филм и тогава ще се убедите, че и Петко войвода не мина без опити да го препънат. Един много известен политически мъж се бе изказал тогава, че филмът е апология на „един руски шпионин“. Не бе му се харесала и трактовката ми на образа на Стамболов, въпреки че създаденият от мене (по сценарий) Стамболов бе изцяло положителен. Вгледайте се внимателно в сцената от срещата на Стамболов с Капитана в София и ще се убедите.

— **Не бихте ли казали името на този човек?**

— Вече не е между живите, да не нарушаваме покоя му. Ще ви припомня само, че участниците във филма „Капитан Петко войвода“

не бяха поканени на среща с „Първия“, както стана това с друг един произведен по същото време сериал.

— **Мисля, че и турците приеха този филм.**

— Това е единственият филм с доосвободенска тематика, който не предизвика нота и дипломатически усложнения, като например „Записките...“. А и зрителите турци го приеха, както е известно, топло и радушно, колкото и българските.

— **Как си го обяснявате?**

— Обяснението е просто: „Капитан Петко войвода“ е първият исторически филм, направен в България, с положителни герои турци. Толкова положителни, колкото и героите българи. Освен това проблемите в драматургията в него са общочовешки, а не политически, още по-малко „расови“. Мисля, че това са качествата на филма, които го спасяват поне засега от ерозията на времето.

— **В тежкото време, което изживяваме днес, не мислите ли, че именно историята е оня извор, от който трябва да черпим упование и сили, за да съхраним българското в себе си.**

— Разбира се, че е така. Преосмислената в изкуство история, традициите и литературата са комай единствените извори за освежаване на силно притъпеното ни национално самочувствие.

— **Не е тайна, че имате вече сценарий за друга легендарна личност — Чавдар войвода. С какво ви привлече тази историческа фигура и какво ново биха могли да научат телевизионните зрители за него?**

— Чавдар войвода ме заинтригува с това, че е единственият в историята хайдутин, който след една фатална грешка, разочарован от себе си, отказва се от войводството и го предава на друг. Това е втори случай след цар Борис Първи, когато един водач се оттегля в полза на друг. Най-рядкото и трудно нещо на света е другиму да харижеш властта.

— **Кой актьор виждате в лицето на Чавдар?**

— Да не влизаме в подробности, за да не се урочаса начинанието, още повече засега заснемането на „Чавдар войвода“ е само проект.

— **Неделчо Чернев в своето интервю, което даде наскоро, изповяда, че залог за добрия филм е добрата драматургия и че в**

случая с „Капитан Петко войвода“ големият му зрителски успех се дължи на драматургията.

— Това е необичайно признание за един режисьор, като се има предвид, че режисьорите не обичат особено да отдават успехите си и на драматургията. И не само режисьорите. В последно време почти непрекъснато има поводи да се говори за „Козият рог“ било от критици, било от актьори, които изиграха коронните си роли в този филм, но нито един от тях не се досети, че този филм е имал и сценарист. Що се отнася до изказването на Чернев, то говори повече за него, отколкото за мен. Освен това то потвърждава казаното от знаменития Жан Габен, че трите условия за хубав филм са: сценарий, хубав сценарий и пак сценарий. Към това аз ще добавя само едно: режисьор, който да носи усета за драматургия в кръвта си.

— Подценява ли според вас в момента българското кино историческата тема?

— По-скоро я опошлява. Опошлява я и я политизира. Имам предвид главно „Гори, гори огънче“.

— Как ще се предпазите вие от това?

— Моята цел е проста: юношески приключенски филм, плътно съобразен с историческата правда, каквато я откриване в документите от епохата, в която се е подвизавал Чавдар.

„Телевизия и радио“ — 18–24.IX.1995 г.

БОТЕВ БЕШЕ ОКЛЕВЕТЕН, ВАПЦАРОВ — ПОСЕЧЕН, ДОЙДЕ РЕД НА ЯВОРОВ

— Вие, г-н Хайтов, не бяхте на пресконференцията, на която избухна скандалът, свързан с Музея на Яворов, но вероятно сте чули, че там главният редактор на „Литературен форум“ Марин Георгиев обяви, че вие като председател на СБП сте организирали заговор срещу оглавяваното от Любен Дилов Сдружение на български писатели. Има ли нещо вярно в това?

— Заговор има, но той не е на Съюза на писателите срещу „сдружението“ на Дилов и Марин Георгиев, а обратно. Доказателството за това е писмо с изх. № 2 от 6 юни 1994 г., отправено до Министерския съвет, с което регистрирането на 12 май същата година Сдружение на българските писатели на Дилов иска от правителството да иземе имотите на съюза (пет апартамента, пет къщи и една почивна станция във Варна) и да ги предаде във владение на неговото „сдружение“. Ще ви предоставя този документ черно на бяло, с подписа на Дилов. По същото време, когато се пише това писмо, Съюзът на писателите още не беше си уредил въпроса с регистрацията на сегашното ръководство и този именно „удобен“ момент те избраха, за да пипнат придобитото в продължение на осем десетилетия съюзно имущество и да ликвидират на практика Съюза на писателите. Що се отнася до калната история с опита на Диловото „сдружение“ да се вмести в Музея на Яворов, тук напразно се влита Съюзът на писателите, като се има предвид, че никой от ръководството му не е бил в течение на тая тихомълком подготвена сделка.

— **А защо нарекохте историята „кална“?**

— Помислете върху едно обстоятелство: иска някой, все едно кой, да подари на Сдружение български писатели апартамент или два — за офис, за кафене, книжарница или каквото и да е. Толкова ли е трудно да се намери такава площ на друго място, вместо да се отцепват двата етажа на Музея на Яворов и на практика да се унищожава този музей. Та на него също са му необходими канцелария, хранилище и

т.н. Сгърчат ли музея само в един (втория) етаж, рано или късно той ще изчезне. Това е скандалното в случая: че български уж писатели посягат на една национална литературна светиня.

А може пък тъкмо това да е целта. Орязването на Музея на Яворов не е проста случайност. Известие е, че Любен Дилов и Марин Георгиев доста се потрудиха — единият в отричането на Ботев, а другият — на Вапцаров, сега е дошъл редът на Яворов.

— **Да, но, изглежда, не всички мислят така. Имам предвид възванието на някои интелектуалци, сред тях известни писателски имена, което обявиха в печата, че имат за цел да възкресят Музея на Яворов.**

— Ако орязването на музея от предишните му два етажа означава „възкресение“, а и аз бих се подписал под това възвание, но в замислите на възкресителите не се включва възстановяването на музея в предишния му обем, т.е. в цялата къща, която през 1978 г. е била обявена и приспособена за музей на Яворов. И освен това третият етаж е бил награден с държавни средства. Да оставим настрана, че сред сегашните „спасители“ на музея са и същите онези лица, които навремето застанаха начело на кампанията за неговото закриване. Поровете се във вестниците и ще видите какво са писали и говорили някои от сегашните „елитни“ писатели за този същия музей. Така или иначе (все едно кой се е обвързал или ще се обвърже с готвеното посегателство върху Музея на Яворов), ако то успее, ще бъде срам за цялата ни културна общност.

— **Инициаторите ли имате предвид — Л. Дилов и М. Георгиев?**

— Те са изпълнители, а не инициатори. Инициаторите, които направляват процесите по размиването на родната култура и литература, са други. Те са, които организираха „новия прочит“ на цялата ни класика, а и на съвременната литература. Процесът е известен още като „демитологизация“, т.е. развенчаване. Развенчани бяха Вазов и Смирненски, отречена беше почти цялата създадена през последните четири десетилетни литература, нови идоли бяха въздигнати. На Маринчо Георгиев бе възложено отсичането на Вапцаров, Ботев се падна на Любен Дилов и ето че дойде редът на Яворов.

Неслучайно на Дилов бяха дадени пари да учреди литературна награда на свое име, за да се утвърди като светило в литературата. Това именно светило провъзгласи в едно свое есе, че ние, българите, не можем да се включим в общата история на планетата, ако не се освободим от „стародавното разбиране за това, що е нация, и от пречещите и днес съставки — език, вяра, конкретна история“. Ето къде била пречката, за да влезем в „историята на земята“ — езикът, вярата ни и историята, всъщност трите стълпа, на които се е крепяла и крепи нашата българска народност. Много писатели в различно време са изричали какви ли не дивотии, но зад подобна абсурдна родоотстъпническа позиция никой никога не е заставал.

— Какъв е всъщност статутът на „сдружението“, ръководено от г-н Дилов? Не е ли част от Съюза на българските писатели?

— То е част от съюза, каквито части са Дружеството на детските писатели, на писателите лекари, на писателите фантасти и пр., с тази разлика, че Диловото сдружение се регистрира като юридическо лице. И още една особеност: дейността на „сдружението“ е в пълно противоречие с целите, задачите и дейността на Съюза на българските писатели. Тези основни, уставни, да ги наречем, цели са на първо място „грижи за развитието на българската литература и българския език и за укрепване на националната ни самобитност“. Обявявайки българския език за „пречка“ в нашето развитие като народ, Дилов се противопоставя на една от основните цели на Съюза на писателите. Та литературата е свързана с езика. Няма български език — няма българска литература. Да не говорим, че няма и българска народност.

— Въпреки това, доколкото зная, никой не се е отписал от Съюза на писателите.

— За съжаление от ноември 1993 г. все още никой. Изразявам съжаление, защото, ако Дилов, Георгиев, Радой Ралин и компания не харесват основните цели и задачи на съюза, тогава те би трябвало да се оттеглят от него.

— А защо не го правят?

— Според мене не го правят, защото възнамеряват да превземат съюза отвътре, заедно с имуществото, разбира се.

— Смятате ли, че е възможно?

— В хаоса, който сега ни тресе, всичко е възможно.

— Как ще завърши според вас спорът за Музея на Яворов?

— Не смея да предричам. Всичко, с малки изключения, е свързано сега с парата. Дано сред тези изключения се окаже и Главна прокуратура, където е изпратено възражението на Министерството на културата срещу сделката с музея.

— **Познавате ли всички, подписали възванието за „възкресяване“ на Музея на Яворов?**

— Всички не, но писателите познавам. От тях зная, че Вера Мутафчиева, Георги Данаилов, Ивайло Петров и Любен Дилов са членове и на акционерното дружество „Литературен форум“. Те са пряко заинтересовани от придобиването на двата етажа на музея, защото вестникът им ще се намести именно там и по всяка вероятност без наем. Така че и техните дивиденди ще се увеличат. Що се отнася до другите подписали като Георги Мишев и особено Стефан Цанев и Станислав Стратиев, силно се съмнявам, че те биха положили подписите си, ако да знаеха какво начинание подкрепят. Ако пък са знаели и са подписали, това си остава за тяхна сметка.

— **А за уреждането на писателските проблеми какво мислите?**

— Циреят е много узрял, и, щем или не щем, рано или късно ще се пукне. Може би ще се наложи едно писателско събрание в края на годината, което да сложи някакъв порядък в отношенията между дружествата, сдруженията и съюза.

в. „Земя“ — 27.IX.1995 г.

в. „Български писател“ — 10–16.X.1995 г.

СТРАННИ ФОЛКЛОРНИ ЯВЛЕНИЯ (ТРАДИЦИИТЕ)

Всички народни приказки свършват благоприятно, с добър край. Добрите надвиват злите, възтържествува правдата. Тоя принцип няма изключение. Това е закон.

Всички народни песни имат тъжен край. Това също е закон. Въпреки че приказките и песните са разказани и изпяти от един и същи народ.

Всички пословици и поговорки са безжалостно точни и отразяват безмилостно историческия опит и недостатъците на човешката природа. Там лъжа няма, нито грам!

И едното — фолклор, и другото — фолклор. Защо е така?...

Песните са отредени да се пеят. Те са постелка за музика, а музиката се ражда от драма и тъга. Интересни са метаморфозите на страданието и тъгата, но едно е очевидно и доказано: именно тъгата, мъката, сълзите, се превъплътяват в музика! Затова народните песни са винаги с драматичен, тъжен и трагичен край, като изключим веселите хороводни.

А предназначението на пословиците е да ти кажат истината в очите. Затова те са дръзки и точни, безжалостни и често безсрамни.

Що се отнася до приказките, в духовния свят на народа те играят роля на мехлем за рани. Тежки са човешките душевни рани от язвите на злото. Трябва с нещо да се мажат и лекуват тия рани. С какво друго, ако не с приказните мехлеми? Приказките се разказват главно за децата, които вярват. За тях приказката не е празна дума, приказката е живот. Драгоценен живот и надежда, които обливат душата в светлина и мекота. (Също е въздействието на Майн-Ридовите романи върху децата — те слагат водораздел между лошо и добро, между благородство и коварство.)

Празникът на благодарността.

Наричаха го „Здраве“. Есента, след кърския „прибор“, на двора на черквата разстилат месалите и от всяка къща се донасят печени

кокошки, грозде, ябълки, варено жито, царевица „забелена“ с орехи, пити боговици, намазани с петмез, орехи, мед — от всичко, що е произвела човешката ръка. И разбира се, курбан и младо вино. Това бе една обща богата селска трапеза за гощавка — първо на добрите сили, опазили берекета, а след туй и на хората.

Гощавка с произведени от собствената ръка, спасени от кишите, градушките и сушите блага.

Ако сега речем да си направим същия празник, какво ще донесем на трапезата? Аз — ненаписаните книги, друг — канцеларската си преписка, трети — бригадирската си чанта, четвърти телефонната слушалка. Какво да покажем, като не произвеждаме? На какво да се порадваме? Нашето творчество не се материализира. И главно — не може да определиш кое е твое и кое мое производство. Голямото молебствие. Наричаше се „черковане“ или още „вдигане на купите“. Обикаляне на параклисите, из къра. Пролетна обиколка начело с иконите и хоругвите. Клепалата бият. Повечето от мъжете — на мулета. Всеки от параклисите, изградени по съседните на село върхове покровителства своята местност. Най-високо от тях е светилището на преобразования в „Свети Илия“ бог на гръмотевиците Перун. Той ръси дъжд и пак той се удря с градушката. Към него е главната молба, защото целта на молебствието е да измоли в края на май закрила от градушките. Към него и към могъщите стари дървета край параклисите, пазители на посевите, наричани „берекетници“.

Лъжат се учените, че българите са приели християнството през деветия век. Християнството са го изповядвали шепа свещеници, архиереи и калугери, но простия народ несмутимо си е изповядвал староезичните вярвания и се е кланял на всяко изворче, по-висока скала, по-старо дърво и главно на невидимите зли сили, наричани „добринки“. Старият езически бог Волос се е превърнал в свети Влас. Перун се е превърнал в свети Илия, а дърветата-берекетници запазват своето религиозно обаяние докрай, до днес. Ето защо, когато молебственото шествие, в което участва цялото село, всичките икони, коне, празнично обкичени мулета, ергени и моми, се възкачи на височината, където е параклисът, то първо поднася курбан не на светеца, а на най-старото от дърветата. Провърта се в дънера му дупка със свърдел и в нея се слага парченце от сварения на жертвеното животно черен дроб, заедно с парченце „нафора“. След това, ако

остане време, хората влизат и в параклиса и палят свещи. Но това се върши отскоро, от 1902 година. До тогава голямото молебствие, което е обхващало посещението на всички берекетници по върховете, където е имало и параклиси (черковища), селският свещеник не е бил допушан. То е било ръководено не от свещеник, а от натоварен с жреческа длъжност (само за празника) селянин. Пръв свещеник Харалампи Данчов успява са прогони жреца и да поеме той ръководството на езическото молебствие, като по този начин за пръв път от Деветия век насам (от хиляда години насам) слива, макар и формално, езическите обреди с християнските — поднасянето курбан на дърветата с палене свещи на светците.

После се чудим защо българите не били религиозни. Но това е друга приказка.

Аз помня черковането: курбаните, питите, гощавките, хората, песните. Нивите — тъкмо избуяли, преди да изкласят, всичко мирише на прясна шума, дъхти на злак, слънцето свети ослепително. Моми и момчета в шарени премени, кикот и смях, радост, светнали очи и отворени сърца. Това бе молебствие без челобитие, заплашителни проповеди, кръстове, метани и поклони. Има простор, зеленина, ядене, пиене, песни. Дал си четвърт дроб на берекетниците, с останалото се гощаваш, веселиш се и си щастлив, защото хем и със светците си добре, хем и на теб ти е хубаво.

Защо да не го правим и сега? Ще ходим при старите дървета и ще им отдаваме почит затова, че ни закрилят. Те ни дават кислород. Не вярваме, че ни закрилят генерално от градушките. Но можем да им благодарим за кислорода! Те напълно го заслужават. Вярва ли някой, когато се маскираме на карнавал, че всичко е истина? Не вярва, но се прави. Защо да не проявим и тук въображение и да се запази голямото молебствие, наречено „черковане“? Този хубав ден на единение между природата, зелената природа и човека! Да има и курбани, тъпан и гайди, и хора — както си беше в доброто, благочестивото и мъдро старо време.

м. Х.1995 г.

БЪЛГАРИЯ СЕГА СЕ КРЕПИ САМО НА ТЪНКАТА ВРЪВЧИЦА НА КУЛТУРАТА

— Г-н Хайтов, навремето вашият филм „Капитан Петко войвода“ бе един от малкото художествени факти в българската култура, който бе приет безрезервно от всички. Както никога у нас тогава не се намери нито един човек, който да каже лоша дума за него. На какво отдавате това?

— Вярно, че серията, посветена на Петко войвода, се превърна навремето в телевизионен бестселър. Данните в това отношение са неоспорими, но критиката прие филма много резервирано. Всъщност някои водещи критици го отрекоха още на априлската дискусия на писателите през 1981 г., преди да беше се появил на екраните. Получи се най-големият във филмовата ни практика разлом в оценките на критика и публика, което предизвика навремето необикновено оживление. Това е един от куриозите, свързани с „Капитан Петко войвода“ — именно този разлом между публика и критика. Но най-хубавото е, че за него никой вече не си спомня.

— **Защо днес, когато нацията ни е трагично разделена и когато толкова са ни необходими такива патриотични филми, никой друг български творец — писател, сценарист, режисьор — не може да създаде нещо подобно?**

— Аз не мисля, че никой сега не би могъл да създаде филм с качествата на „Капитан Петко войвода“. Имаме и сценаристи, и режисьори, и блестящи актьори, но за създаването на подобен филм са необходими 150 милиона лева, а доколкото ми е известно, целият бюджет на Министерството на културата е 140 милиона. От пет години насам държавата вече не стои нито зад филмите, нито зад българската книга. Да не говорим за Българската телевизия, която от години насам не е произвела нито една филмова поредица с минимално макар патриотично въздействие. Доскоро никой въобще не смееше да спомене за нещо подобно, след като родолюбието, назовано още „национализъм“, се третира като ерес. Сегашното ръководство на БНТ

се опитва да промени нещата в това отношение, но дали ще му стигнат времето и силите за това.

— **При първото му излъчване „Капитан Петко войвода“ предизвика истински фурор. Какви са сега вашите впечатления? Как го приемат хората — охладнели ли са вече към мустакатия ви герой?**

— Неоспоримо е, че превъплътилият се в ролята на капитана Васил Михайлов изгради истински, обаятелен художествен образ, който винаги ще си намира своята публика, защото е просто художествен. В това му е на „Петко“ магията.

— **Какво си мислите, като гледате кратките беседи преди всяка серия — че времето лети или че ако можете да го върнете назад, бихте направили филма, а и самите беседи по друг начин?**

— Дори да имах възможност, с нищо не бих променил встъпителните думи към сериите. Изтеклото време не ме е накарало да променя възгледите си нито за филма, нито за неговия сценарий. Освен това филмът не е просто художествен факт, а и документ за нашето (на българите) отношение към турците, изразено в абсолютното „равноправие“ на героите — българи и турци, което опровергана сегашните приказки за съществуващата у нас етническа дискриминация. Капитан Петко войвода е документ за толерантното отношение на българина към турчина, отразено и в творчеството на Й. Йовков, Захари Стоянов, Михалаки Георгиев и други български писатели.

— **С какво по-различен от „Капитан Петко войвода“ ще бъде новият ви сценарий за филм „Чавдар войвода“, който се готвите да направите с режисьора Неделко Чернев в телевизионен вариант?**

— Сценарият на „Чавдар войвода“ е за юношески приключенски филм, а не за биографичен като „Капитан Петко войвода“. В това е разликата.

— **Коя е най-интересната случка около снимането на „Капитан Петко войвода“, която помните и до днес?**

— Аз не ходя по снимачните площадки, но ми се случи нещо особено интересно, когато филмът започна да се прожектира в цялата страна буквално настъпи патриотична еуфория. По това време ми се случи да тръгна в командировка за Ивайловград. Някъде след Момчилград спираме в едно село да си вземем цигари. В това време

бие звънецът на училището и от дворната врата отхвърчават навън едно петдесетина турнета, пеейки в пълно гърло известната мелодия от филма „Петко льо, капитанино“. Тогава за пръв път почувствах на какви „чудеса“ — (за лошо и добро) е способна телевизията. След това, когато започнаха срещи в този край, в Момчилград например, където преобладаващото население са турци, три четвърти от посрещачите на „Капитана“ (на Михайлов) бяха турци. Пълен площад. Претъпкан.

Определената със създателите на филма среща във Варна не можа да стане, защото никой от дошлите не успя да пробие навалищата.

— Не е ли трагично народ, който е раждал такива личности като Капитан Петко, днес да е обречен на глад, на мизерия, нравствена разруха и на изчезване?

— Тъжно е, че народът ни е така размачкан от немотията и вледеняващите го страхове за бъдещето, но не мисля да е така завинаги. Не му е за първи път на българина да пада и става, но от сегашното положение той ще излезе едва когато разбере докрай, че може да разчита само на себе си. Че няма в световната политика благотворителност, а само голи, жестоки интереси. Виждате как ни налегнаха за първи редактор в Козлодуй. Неслучайно Петко войвода възроптава навремето срещу оковите, които държавата си слага на врата чрез дълговете, които прави наляво и надясно.

— Не е ли наивно да се мисли, че филмите, литературата, изкуството могат да спрат процеса на разпадане на българската нация?

— Не. Ние трябва да възпитаваме подрастващото поколение в самоотбрана, а най-могъщо средство за това са прожектираните по телевизията филми, които ни обливат и промиват всяка вечер. Неслучайно най-голямата битка, която се води сега в света, е за телевизионно време.

— Защо днес българските писатели не пишат и българските режисьори не снимат филми?

— Българските писатели и да пишат сценарии за филми, нито има кой да ги попита какво пишат, нито кой да ги реализира. За да участваш във филм, трябва да си „продуцент“ с регистрация, едва тогава можеш да кандидатстваш пред филмовия център за субсидия,

само че механизмите в този център за субсидия, са така нагласени, че да обслужват една комерсиална дейност, която няма нищо общо с коренните интереси на родното игрално кино. Така че съвременното кино вече не зависи от желанията и възможностите нито на писателите сценаристи, нито на режисьорите. Софрата на киното, както стана вече дума, е много малка и е изцяло окупирана.

— **Не е ли прекалено мрачна описаната от вас картина?**

— Светла-мрачна — такава е. И такава ще е, докато не се разбере, че нашата държавност в момента се крепи само на тънката връвчица на културата.

в. „Дума“, бр. 257 — 1.XI.1995 г.

ЙОВКОВ ОБИЧАШЕ БЪЛГАРИЯ

— Току-що получихме литературната награда на името на **Йордан Йовков**. Как я приемате?

— За мен Йовков е еманация на българщината. Той е художник от величината на Вазов и Елин Пелин. Но той е величина, която свети сама за себе си. Няма величини в литературата, които се припокриват. Слава богу, че добруджани по възрожденски тачат неговата памет. Радвам се и се лаская от тази награда. Той е от най-любимите ми автори. При него няма нищо, в което да я няма България.

— **Кога за първи път се срещнахте с Йовков?**

— Още когато учех в четвърто отделение. Неговите произведения бяха първите, които закупи читалището в родното ми село Яврово. Най-напред прочетох „Чифликът край границата“. Чета го и го препрочитам постоянно. Когато искам да си отпочина, вземам примерно „Старопланински легенди!“.

— **Кой ви е по-близък — Йордан Йовков или Елин Пелин?**

— Противопоставянето на автор срещу автор е жива манипулация. Все едно да ви попитам кое от децата си обичате повече. Или кое от очите си.

— **Наградата не е ли предизвикателство за вас да създадете „нещо“ и за Добруджа?**

— Наистина е парадокс. Аз цял живот съм правил за Родопите, а ми присъдиха добруджанска награда. Аз ли нещо сбърках или „не сте нещо в ред“, така се пошегувах, когато ми казаха за нея. Отговориха ми, че е национална и е за цялостното ми творчество „в ползу роду“, при това председател на жури е белетристът Дончо Цончев; и аз млъкнах.

— **Какво пишете сега?**

— Една повест „През сито и решето“. Това е условно заглавие. За него съм ползвал пословица от сборник на Славейков. В повестта почти разказвам своя живот. Автобиографична книга с много слаба

романизация. Веднъж я писах, сега я пренаписвам. От разстояние се опитвам да възстановя нещата истински.

в. „Дума“ — 24.XI.1995 г.

ЗА ОВАРВАРЯВАНЕТО НА ЕЗИКА

— По времето, когато написах „Вълшебното огледало“, излиняването и оварваряването на езика ни беше един от проблемите, които малко или много се разискваха и в литературните издания, и в печата. Сега развалянето на езика не занимава изобщо никого. Върши се тихомълком, както се казва, на пълни обороти. Пълно мълчание пазят по въпроса както лингвистите от БАН, така и университетските преподаватели. Водещите в развалянето на езика ни са вестниците, телевизията, радиото, авторите на учебниците. Надпреварата е голяма и много живописна. Налице е нов, чисто вестникарски жаргон, който се ускорява все повече и повече, сякаш това става по силата на някаква програма. Да не отваряме дума за надписи и фирми — фирмите, които наводниха софийските и въобще улиците на градищата по България, в които чуждоземните надписи решително преобладават над българските.

— **Споменахте за вестникарския жаргон?**

— Обяснявам си разцвета на вестникарския жаргон с Надпреварата между различните издания за осигуряване на по-големи тиражи. Принизените изисквания на езика го правят достъпен за повече хора. Жаргонът допада на мнозина. Това е, струва ми се, обяснението, но не е изключено и вестникарската политика в това отношение да е целенасочена. Всичко е възможно в едно време на глобален срив и глобални въздействия с геополитична насоченост.

— **Не развивате ли мнителност?**

— Съвсем не. Времето е коварно в най-широкия смисъл на думата. Вземете само списъка на хилядите нови български фирми, фондации и пр., обозначени почти винаги само с няколко чужди букви или буквосъчетание. Защо? Защото всичко се крие, а знаете кога се появява необходимост от скриване. Езикът ни изобщо се е превърнал в едно скривалище...

— **Какво направиха защитниците му — писателите?**

— Някои от писателите открито се обявиха против закона за съхранение и развитие на българския език. Други като Любен Дилов също открито обявиха българския език, историята ни и православието, за пречка към преливането ни към Европа. Това е черно на бяло написано от есетата на този наш небезизвестен фантаст. На мода е сега езиковият нихилизъм.

— **Чух, че някои преводачи от български на чужди езици в чужбина силно се затруднявали в превода на вестникарските жаргони.**

— Напълно го вярвам. Самият аз понякога по два-три пъти препрочитам някои от вестникарските ребуси, докато да разбере къде е завряно сказуемото и къде подлога (обикновено накрая на изречението, както е в немския език). Граматическата галиматия е невероятна.

— **Как ще завърши всичко това според Вас?**

— Ще се стигне до един силно размесен с чужди думи, уродлив български език, без традиционната негова мелодика и ритмика. Оварварен и негоден за изразяване на тънките оттенъци на мисълта и още по-нежните отсенки на чувството.

— **Вярно ли е, че пишете сценарий за филмова серия, посветена на легендарния хайдутин Чавдар?**

— Сценарият за филмовата поредица от шест серии за Чавдар войвода е готова, но осъществяването ѝ все още е висящо. По-евтино излиза да си купуваме и прожектираме на децата Робин Худ и други подобни, по-евтини задгранични киноиздания за масова употреба и масово промиване на мозъците.

— **Като имам предвид Вашата заетост с обществена дейност, намирате ли време за любими занимания?**

— Моето любимо занимание е четенето. Последните часове на вечерта са отредени винаги за него. То е физиологически необходимо преди сън, за да сложа една летва между кахърното всекидневие и часовете за отмора.

— **Какво четете в момента?**

— Тарас Булба, ако не сте забравили коя е тази книга...

— **Какво ще пожелаете на читателите?**

— Да правят по нещо и за душата си. Това е много потребно, за да си останем хора.

в. „Новини плюс“ — XI. 1995 г.
в. „Кой си ти?“ — 11.XII.1995 г.

ИСТИНСКИЯТ ПИСАТЕЛ НИКОГА НЕ СТАВА ЗА „ВТОРА УПОТРЕБА“

Крайната цел на политиката е участие в разпределението на благата в едно общество. Така е на практика и не само у нас, а в целия свят. Самите политици, разбира се, не обичат тази опростена формулировка. Те говорят за дълг към обществото, за стремеж към по-усъвършенствано управление и т.н., но това са си обичайните за всеки подобен разговор разкрасяващи понятия „политика“ гарнитури.

Суровата цел, която преследва политиката, я подчинява на почти всякакви компромиси. Тя е в крайна сметка възел от компромиси, при което понятията „лъжа“, „измама“, „почтеност“ и „непочтеност“ губят своите обикновени значения. Включително и понятието „убеждения“. Каквито и убеждения да се манифестират при упражняването на политиката, те най-често нямат нищо общо с практическото изпълнение. При политиката единственото валидно правило е „Целта оправдава средствата“, без никога това правило да се признава и прокламира.

За разлика от политиката, изкуството, наречено „литература“ се прави само при пълно убеждение, пълна искреност и спонтанно вживяване в предмета на описанието, на сюжета. Има едно желязно правило в литературата: каквото преживяване влага авторът при писането на книгата, точно такава (понякога по-малко, но никога повече) се проектира и върху читателя. В литературата никой не е успял да излъже и това се смята за невъзможно. Ако някой се поддаде на литературната лъжа, то е винаги временно. В този смисъл политиката и литературата не могат да имат нищо общо.

Не могат да имат общо и поради обстоятелството, че литературата се занимава с човешката душа, с човешките вълнения и преживявания, а в политиката те нямат никакво значение, дори напротив — чувствата и преживяванията са противоположни. Политикът няма право да се поддава на чувствата. Най-бързият начин

за сгромоляване в политиката е именно поддаването на влиянието на чувствата.

Политиците знаят това, но знаят и силата на литературата за въздействие върху човека и затова политиците от всички времена са се стремели да използват литературата на литераторите за своите цели и главно за усилване на своето влияние. Свидетели сме напоследък как литературни имена бяха събрани да вдигат президентски кандидатури, как чисто литературни явления се експлоатират от политиците, за да упражнят своето въздействие за една или друга своя кауза.

Но практиката е доказала: всички опити за въвличане на писатели в политиката завършват с творчески цели. Едното и другото са несъвместими. На негативни промени в това отношение подлежат само истински творчески личности, а не въобще „интелектуалци“ със съмнителна, слаба или никаква писателска дарба. Така че навлизането на писатели в политиката винаги означава, че те не са достатъчно оригинални, силни като дарования.

Истинският писател никога не става за „втора употреба“!

сп. „Антени“, бр. 1 — 1996 г.

ВТОРОТО БЕСЕНЕ НА ЛЕВСКИ ВСЕ ОЩЕ НЕ МУ СЕ Е РАЗМИНАЛО

Отново е дума за опитите на Радой Ралин да филмира живота на Апостола: наскоро се натъкнах на Отчета за 1993 година на Филмовия център към Министерство на културата и прочетох в него, че на същият е отпусната „субсидия“ в размер на 60 000 лева срещу „идеята“ на сценария му „Аз съм Левски“ печатан, както е известно, през 70-те години в сп. „Киноизкуство“ и макар нереализиран, на два пъти платен от бившата Студия за игрални филми.

Няма да питам защо Филмовият център харизва така лекомислено отредените му държавни левчета за един бракуван, платен и надплатен сценарий. Много по-важно е в случая друго: че подготвителните работи по заснемането му са вече започнали и до година-две българската кинопублика ще бъде сюрпризирана с един жестоко манипулиран образ на Апостола, който ще буди не възхищение, а погнуса и недоумение сред онези, които са по-слабо запознати с биографията на този наш национален герой.

И тука, щем не щем, сблъскваме се с въпроса „защо“? Защо след като в печата проникна достатъчно информация за очевидната несъстоятелност на сценария „Аз съм Левски“ натискането да се прави по него филм не само не е спаднало, но се и усилва? Защо така припряно действа машинката за набирането на потребните за това милиони? Отговорът е прост: действа, защото това е същата машина, която създаде с „любезното съдействие на Ралин“ небезизвестния кинофалшификат „Гори, гори, огънче“ и зачерни в катрана на клеветата възрожденския процес сред българите-мохамедани. Това е същата зловеща машина, която е пуснала вече по конвейера на филмовия център още три-четири подобни на „Огънчето“ игрални и документални творби, посветени този път на проблемите ни с етническите цигани и турци.

Слепите само не са видели, че е налице широко замислена, отродителна, ловко направлявана кампания за „преосмисляне“ на

миналото ни така, че то да престане да захранва националното ни самочувствие. Минаха по реда си добрите стари хайдутини, обявени в учебниците ни по история за най-обикновени „разбойници“. Минаването на Дунава от Ботев бе заклеймено като непростима грешка. Окончателно бе зачеркнат от учебниците водачът на Априлското въстание Бенковски, а самото то — квалифицирано като „междуселска разпра“.

И ето че дойде и на Левски ред. Образът му дълго бе подложен на целенасочена ерозия — и преди, и особено след датата 10 ноември, докато стана ясно, че за неговото развенчаване трябва да се пусне в действие тежката артилерия на киното. Така се стигна до „актуализирането“ на Ралиновият сценарий.

Сигурен съм, че тук мнозина ще подскочат и вероятно ще се възмутят: как е възможно да включавам този, написан още през 70-те години сценарий в една съвременна отродителна кампания?

Тъкмо на това е посветена настоящата ми статия: да посоча къде „черно на бяло“ в сценария „Аз съм Левски“ са заложили няколко възлови опити да бъде образът на Левски изманипулиран и... ликвидиран като най-вълнуващ в историята ни пример на родолюбив и героизъм. Храбър ли е бил Левски или страхливец? Това е първият въпрос, на който Ралин отговаря в сцената, озаглавена „Краят на Къкринското убежище“ (с. 25 и следващите). Сцената започва от „тъмното помещение“, в което Левски и съпровождащият го негов приятел Николчо Цвятков „Бакърджийчето“ са нощували в Къкринското ханче и са се вече събудили. Докато Николчо разказва сънуваният „лош сън“, а Левски „пристяга широкия си пояс, отвън се чува шумотевница и викове: «Ач капую! Ач! Ач! Ач бе!»“ Дватама разбират, че ханчето е заобиколено, Левски отхвърчава навън с два револвера в ръцете... Ето и следващото описание на сцената: „В тъмното Левски почти тича през празния двор с крачка, съвсем затруднена от високия сняг... Затрупан в сняг, плетът е скрил редицата на остриите си колове. Решил да прескочи плета, Левски скача и отвисоко зърва трите заптиета, които дебнат извън хана. Ясно, пусия!...

Незабелязано е намушкал крачолата си върху острието на един кол. Това разбира, след като пада... Закачен и висещ, без никаква възможност да допре с ръце земята, а снегът без това не е здрава

опора, той навдига безсилно глава и гърди, разперва ръце, рита със свободния си крак и нищо повече: пърха безпомощно като вързана висяща ранена птица.

Съзрели пистолет в ръцете му, заптиетата не се решават да го приближат и хванат жив. Прицелват се срещу му. Той (Левски) много ясно усеща как писва куршум зад ухото му. Зашеметен от гърмежа, загубил в миг сили за всякаква съпротива, той се отпуска по височината на плета.

Считайки го вече за убит, трите заптиета закрачват към него, връхлитат отгоре му, откачат го от кола, опитват се да го обезоръжат. Усетил се свободен, Левски стреля и макар наслуки, улучва най-важният от тримата — Бошняк Юсеин Чауш, ранява му дясната ръка. Останалите две заптиета хукват с прибежки назад.

Левски използвал суматохата им и се втурва напред, като че ли не си дава сметка ще успее ли да им се отскубне, просто не иска да го хванат, без да им окаже яка съпротива.

Но срещу му се задават с насочени пушки и вдигат нож в лявата ръка десетина заптиета.

— Тутун! Юрум! Тутун! — крещят те. Приближават и става невъзможно да се пробие веригата им. Левски не успява дори да се дръпне и да залегне. Срещу челото му блясва нож... Ножът разсича лявото му ухо. Шурва буйно кръв, облива лицето му, шията му, обагрят снега...“

Малко по-късно Левски е вързан, натоварен на каруца, вързани са „Бакърджийчето“ и стопанина на Къкринското ханче Христо Латинеца и потерята потегля към Ловеч.

Това е версията на Ралин по залавянето на Апостола, а сега предлагаме на читателя да проследи същата сцена според разказа на очевидецът Николчо Бакърджийчето, записан на 14.V.1901 година от ловчанският лекар д-р Параскев Стоянов и публикуван същата година в книгата „Градът Ловеч“ (с. 32 и следващите).

„... Левски се припаса надве-натри, взе револвера си (с 6 куршума) и револвера на Христа. С тях в ръцете си каза на Никола да му отвори малките врата за през яхъра и двора (и) отиде към вратника на Денча (съседа), като мислел, че там няма никого. Без да отвори вратника, за да не скърца, прескочи ги, гащите му се закачиха и той падна по лицето си на земята. Там имало скрити три стражари, които

веднага го притиснали в земята. Левски ги изхвърля, става и стреля върху им и наранява едно го от тях. В тази гюрултия всички извикват «юрум бе», всичките стражари (около 15–16) с пушки с по 16 патрона) стрелят в залп. Един куршум само удари Левски над лявото ухо и му одраска само кожата, а един от стражарите до него го ударил с ножа и му отрязал отчасти горната половина на ухото...“ (Тези подробности Никола ги знае от Левски, който му ги разказал, като ги водели за София.) Това са от никого неоспорваните в историографията ни факти за залавянето на Левски, преповторени в почти всичките му биографии, за които Ралин е направил изявление в сценария се, че ги е бил „всичките“ прочел.

Разликата между сцената по залавянето, описана от Ралин и действителната записана от д-р Стоянов е въпиюща: в разказа на очевидеца падналият при прескачането на плета Левски, отхвърля от себе си струпалите се върху него трима заптии, стреля в тях, води мъжка борба, при която пресичат ухото му, докато най-сетне, зашеметен по всяка вероятност от куршума, засегнал главата му, пада в ръцете им облян в кръв.

Това е една неравна, прилягаща на Левски смела борба, докато другата, в описаната от Ралин сцена, е само една пародия, унизяваща Апостола измислица. „Закачен и висящ, като вързана висяща ранена птица“, „зашеметен“ (представете си!) „от гърмежа“, загубил сили „за всякаква съпротива“, отпуснат по „височината на плета“. Оставям настрана невероятната глупост, че ако един плет е „затрупан в сняг“, както пише в сценария си Ралин, Левски не би хукнал да го прескача и, второ — и да се е препънал в него, той не би могъл да се отпусне „по височината на плета“. Освен ако преспата се е мигом стопила за хатъра на сценариста.

Да го минем това за обикновена грешка, но докато тази грешка трае (висенето на Левски „по височината на плета“) изтървана е неравната борба, при която Левски отхвърля от себе си тримата потулени зад плета заптии и опита на Левски да ги избие. Изтърван е най-важният, единственият героичен в случая момент, при който се изявява характерната за Левски храброст и мъжество — двете основни черти на неговия образ. Върха на тази Ралинова шмекерия, обаче, се проявява когато г-н сценариста стъкмява една изцяло съчинена сцена, при която не друг, а заптиите „откачват“ Левски от плета, при това, без

да му приберат пищовите, за да може, като стъпи на краката си, да стреля в тях, от кумова срама, поне веднъж. Да стреля и да се „втурне“ към задалите се насреща му с насочени пушки и „вдигнат нож в лявата ръка“ десетина заптии. Добре, втурва се Левски, два пищова с общо 9 патрона, но защо не пука срещу приближаващите го потерджии? А случаят е бил от сгоден по-сгоден, защото те държат пушките си с по една ръка, не могат при това положение да стрелят и просто си го просят да бъдат изтрепани? Вместо това, обаче, Апостола не успява дори да „се дръпне“, когато ножът на някого си от заптиите разсяла ухото му.

Може ли човека, пред когото би се разигравала подобна недъгава сцена да не наведе (ако е българин) челото ся от срам и да не се попита: а бе, защо наистина тоя прехвален наш апостол така се даде в ръцете на турците? За какво му бяха в ръцете тия пищови — единия с пет, другият — с шест патрона? Уви, ако дойде време зрителите наистина да си задават подобни въпроси, ще бъде твърде късно както за отговор, така и за коментар.

Би могло да се допусне, че в сцената със залавянето на Левски Ралин просто е допуснал грешка, каквато може да се случи на всеки, непрофесионален като него сценарист.

Да, но когато „грешките“ се повтарят една след друга с удивителна последователност и насоченост към разграждане образа на главния герой, обяснението в непрофесионализъм губи своята убедителност. Имам пред очи случката с убиването на невинния поляк, описана в сценария подзаглавие „За какво загиваш, брате“ (с. 45).

„Левски наблюдаваше с далекогледа си (пише Ралин). В зрителното поле — завой турски конник в изящна униформа дебне в засада. Левски тутакси подаде далекогледа си на Хитов, който го сложи на очите си и видял-невидял, даде заповед:

— Прати го да си пие сутрешното кафе при Аллаха. Левски се прицелва, улучения конник пада, дружината се спуща към него и започва разграбване на оръжието, изуването на ботушите, разравянето на чантата преди да е умрял, докато блика още кръвта от гърдите му. Но ето, притичва и Левски, развива бинт, но когато разкопчава куртката на застреляния, вижда, че «кръвта блика от дясната гърд, а на лявата, точно над сърцето, е изписан с барут християнският кръст в съседство с мюсюлманския полумесец».

Тогава чак разбира Левски, че застреляният е поляк от алая на Чайковски, разплаква се и докато сълзите му капят върху лицето на убития, говори: «Брате, брате... Защо загиваш, брате, за какво?»

Да извинява г-н Ралин, но тази му сцена има нещо кретенско; защо Левски ще тича с бинт в ръцете (явно, за да спасява убития), преди да го е разкопчал и забелязал кръста на гърдите му, за да бликне в сърцето му разкаяние, че е причинил смъртта на един събрат по религия и кръв.

Но това са подробности, да видим същественото, а то е крайният резултат от тази сцена — натопяването на Левски в едно безсмислено, непредизвикано, немотивирано убийство. Немотивирано, защото човекът е застрелян без никого с нищо да е предизвикал. Това е подло не само според неписаният хайдушки кодекс на юнащината, а и сега възпроизведено пред съвременния зрител, то би взривило образа на Левски непоправимо. Да не говорим за мародерското „изуване чизмите на убития офицер“ — разравянето — явно за грабеж — на чантата му, преди да е издъхнал, обстоятелства, които представят Хитовите хайдути като първи мародери. Изобщо сцената е така построена, особено с „бликащата“ кръв от гърдите на жертвата, че бъдещия зрител веднага да се отврати от палачът му — Левски.

Най-изненадващото е обаче друго: гореописаната сцена е чиста, Ралинова измислица. В Дневника на Хитовата чета, прекосила Стара планина през лятото на 1867 година, с байрактар Васил Левски, където са подробно описани всички кръвопролития на Хитовата чета, но убийство извършено от Левски няма. (Виж мемоарите на Хитов, издание 1982 г., стр. 286 и следващите.)

Защо сценариста топи Апостола в тая смрад? Навярно, за да покаже как героят му може да улучва с един куршум? Но това е качество за бодигардове и за ловци, но за един национален герой, на когото силата е в духовното излъчване.

Не мисля да е случайно и представянето на хитовите хайдути като мародери, което е в странно съзвучие с обявеното в учебничето по история на Цв. Георгиева откритие, че хайдутите са си чисти разбойници.

За втори път Левски е изобразен като убиец на стр. 168 и следващите от посветеният му сценарий Факт е, че на 15 август 1872 г. Левски наистина убива слугата на Ловчанския чорбаджия Денчо

Халачина, но това, както е добре изяснено в историческата литература, е извършено в момент на самоотбрана. (Виж „Последните дни на Левски“ от Д. Панчовски, с. 62 и следващите).

Случката в сценария е горе-долу ограничена в действителните ѝ рамки, но веднага след това, в един въображаем разговор с майка си, на въпросът, който тя му задава „Нападнат ли беше от слугата на Денчо?“ Апостолът отговаря „Не ме нападна, мамо“. Ето така въпросът за виновността на Левски е решен с един замах изцяло в негова вреда и в безсрамно противоречие с действителното отношение на Левски към извършеното от него кръвопролитие. Това е изразено в изповедта на Апостола през Дякон Максим в Сопотския манастир, месец и нещо след убийството. „Тогава, като видях (изповядва се Левски), че това момче (слугата) няма да ме пусне и видях, че моя живот е в опасност, го ръгнах силно и го убих. Този е моят грях“ (Виж книгата „Автобиография“ на митрополит Максим Пловдивски, 1931, с. 14).

С помощта на една само своя измислица Ралин е превърнал героя си от „светец“ (както е наречен от Вазов — в най-вулгарен убиец, за каквото го обявява турският съд и по това обвинение, всъщност, му налага смъртно наказание (не само заради бунтовната му дейност).

Реабилитацията на турското правосъдие в случая едва ли е проста случайност. За такива услуги сега се плаща и то много добре, както бе щедро заплатено фалшифицирането на българската история за X-те класове.

По-нататък: порушен е образа на Левски и в няколко епизода от сценария на РР (с. 102, 103, 149, 150), където същия заплашва с „пистолета си“ няколко жени.

В един от случаите той... натиска пищова си в главата на Тодора, съпругата на известният съратник на Апостола бай Иван Арабаджията. Подобни сцени (на мъже против жени) са по начало тягостни, но тази е нещо като връх на низостта: рицар като Левски да „натика“ с пищова си главата на жена, при това, без да има в това трошица истина. Тук ми идва на ум и друго: едва ли всичките подобни посегателства срещу образа на Левски са предумишлено скроени; тук се проявява Ралиновата сатирично-Салиеровска нагласа да руши. Само един

отровен от неосъзната завист към Левски автор може така последователно да се опитва да го загрози и унищожи.

Обратно е отношението на Р.Р. към известният шпионин и предател — Димитър Общи. Знае се, че Левски не е искал да му се изпраща този човек.

Знае се, че на Общи му се възлага да работи като „Апостол“ на Ловчанският комитет въпреки съпротивата на Левски. Р.Р. пет пари не дава за този неоспоримо установен исторически факт и стъкмява една въображаема сцена, в която Левски лично назначава Общи за „пълномощник от Тетевен до София“.

Резултатът от тази дребна на глед манипулация е, че оттук нататък върху Левски пада цялата отговорност за всички произтекли от въпросното назначение на Общи — беда, включително пълното разкритие и унищожение на комитетската организация в Северозападна България. Така се затвърдява все по-често подхвърляната в последно време от такива като Ралин, мисъл че „Левски си е виновен за всичко“.

Не случайно върху образът на Общи в сценария не се забелязват нито едно петънце. Забравено е неговото отцепничество, клеветите му срещу Апостола, провала на обира в Арабаконак, унищожителното му залавяне и катастрофалните му за комитетската мрежа „разкрития“, без никой да го е пипнал с пръст.

Не само Левски, но и кръжащите около него положителни образи са подложени в сценария на Р.Р. на една целенасочена, садистична на моменти ерозия. Смачкан е и образа на Найдено Геров, на д-р Рашко, на бай Иван Арабаджията и на много още родолюбиви българи, за разлика от многото насипани с пудра образи на турци и особено на сановници от юзбашия нагоре.

В този смисъл жертва на Ралин е станал и Николчо Цвятков — Бакърджийчето, дето го назова в сценария си Р.Р. Същият не може да не знае (след като всичко за Левски е „изчел“), че след залавянето на Апостола в Къкриня и потеглянето на конвоя за Ловеч, като стигат отбивката към Севлиево „там гътнали Николчо и почнали да го бият с тояги, за да изкаже... Били го, докато загубил съзнание (и) все го питали: «Тоз, уловеният, Левски ли е? Но Николчо все казвал, че не го познавал»“ (стр. 40 от Бележника на ПС). Едва ли би се намерил нормален сценарист, който да изтърве тази не само зрелищна, но и

особено важна за характеристиката на Николчовият образ сцена. След преживяното изпитание опазилият тайната на Николчо си е готов герой и то без никаква козметика. Уви, на Ралин не са му трябвали герои. Освен това, ако той би показал въпросната сцена, щеше да се разбере, между другото, че потерята, която залавя Левски, наистина не знае на кого е попаднала, а то пък е указание, че няма издайничество.

Най-зле настъпен е в сценария на Р.Р. е отколе набеденият като издайник на Левски поп Кръстю Никофоров, касиерът на Ловчанският комитет.

Изследванията на проф. Д. Панчовски черно на бяло доказаха невинността на поп Кръстю в залавянето на Левски. (Виж „Последните дни на Левски“, с. 402 и следващите.) Непростимото, което извършва Ралин в тази посока не е в това, че той не е запознат или че не ги възприема тези изследвания. Непростимото е, че той фалшифицира, и то най-безцеремонно. „За под Кръстю не се говорило, нито Николчо забелязал Левски да чака някого“, пише в бележника си проф. П. Стоянов, а Ралин не само кара „Бакърджийчето“ Левски да си говорят за поп Кръстю, но и категорично да го винят, че е предател.

Николчо Цвятков изрично твърди пред П. Стоянов, че „те заедно с Левски даже не се (и) съмнявали, че поп Кръстю ги е предал“, а в сценария си Р.Р го е заставил да казва съвсем обратното: „Сигурно поп Кръстю ги е предал“, сцена подир сцена, една от друга по-недъгави, реди Ралин, за да обрисова поп Кръстю като предател. Защо?

А сега един кратък, но любопитен епизод.

Поп Кръстю влиза „на ранина при Левски“, в затвора, вижда го, пита го нещо кратко, арестуваният отговаря още по-кратко, и се разделят, за да бъдат отведени след това, не само Левски, но и другите двама арестанти, на разпит при Каймакама. Първият въпрос, който се налага е: може ли поп Кръстю да проникне до арестувания Апостол, без разрешението на Каймакама? Разбира се, това е изключено. Целта на посещенията на попа не би могла да бъде друга, освен да установи: Левски ли е това или не е. Съвсем логично е, ако попа беше предател, да обади на Каймакама, че виденият от него арестант е именно Левски. Тогава разпита на същият при Каймакама би протекъл (както в Търново) в присъствието на човека, който го е разпознал — казано на съвременен език — „идентифицирал“, т.е. на самия поп Кръстю. Така самоличността на Левски щеше да бъде установена от Каймакамина

още в Ловеч и той заедно с ПОП Кръстю щяха да си поделят обявената за Апостола от 50 000 гроша награда. Арестантите от Къкрина можеха при това положение да заминат вместо за Търново направо за София.

Причината, за да не се случи именно това, едва ли би могла да бъде друга освен, че поп Кръстю не е пожелал да разкрие пред Каймакама, че заловеният в Къкрина е Левски. Ето, това много съществено обстоятелство е изтървано. И отново ми идва на устата — Защо? Защото (повтарям), за Ралин историческите факти са без значение! От значение не е истината, не възсъздаване истинските образи на героите, а желанието на сценариста да ги развенчае, така че филма да не предизвиква родолюбиви импулси. Сценария на Ралин отговаря за космополитичните му възгледи към отродителните му тежнения. Това е неговият особено „ценен“ принос в рамките на всеобщата кампания за дегероизирането на нашето минало. Тя е всеобща и се води не само от лице, фондации, институции ставало е дума за това, да не се повтарям, „Гори, гори огънче“, беше една от брънките на тази платена от бюджета на държавата кампания, осъществена, както е известно, с „благосклонното съдействие на сценариста на пародията «Аз съм Левски»“.

Тепърва ще се разпалва по чужда чужбина „огънчето“, прихванато от чакмака на Ралин, но при всичките си възможни лоши за нацията ни последици, той ще е само една бледа сенчица в сравнение с „Аз съм Левски“, ако бъде осъществен по кошмарният сценарий „Аз съм Левски“.

След първата ми публикация за този сценарий на Ралин в „Дума“, появи се също в „Дума“ платено съобщеше, че в резултат на критиката ми даренията за филма се рязко увеличили. Напълно го вярвам: в България освен боготворящи Левски наивни понякога, дарители, има и достатъчно богати негодници, които направо или чрез подставени лица биха дали своята „лепта“ за заличаване на всичко мило и драго от нашето минало. Но има и хора, за които зацапването на това минало е тревога и болка. За тези хора е предназначено това мое второ и последно усилие да обърна внимание на готвещото се от литературни мародери второ, сега вече, посмъртно погубване на Апостолът на свободата Васил Левски.

в. „Дума“ — 18.VII.1995 г.

КОЙ КОГО ПРОДАВА И ПРЕДАВА?

Председателят на „Сдружение български писатели“ — колегата Дилов, е обявил (без никакъв повод или предизвикателство) в неговия печатен орган „Литфорум“, че аз съм искал да продам на сърбите „най-стария в Европа“ съюз — този на българските писатели. Това щяло да стане „чрез замисленото акционерно дружество“. Щял съм още да издавам списание — религиозно, православно, на български и гръцки, първия брой на което Дилов твърди, че е видял.

Не ми е минавало през ум да се меся в работите на оглавяваното от Л.Д. „Сдружение“ и да разисквам неговите проекти и намерения, но щом се е вмесил той в моите, ще попитам негова милост: какво би имал той против издаването на религиозно, православно списание на сръбски, български, гръцки, а защо пък не и на румънски, ако това наистина се осъществи? Не смята ли колегата, че все пак това би било един от начините за отпор на разлагащите ни в момента религиозни секти? Или тъкмо в това е „болката“ на Дилов, че едно религиозно, православно списание малко или много ще размъти водата на тези секти? Явно, подобно нещо не е по гайдата на моя колега и на контролирания от него ООД „Литфорум“. Да не забравяме, че на това „ООД“ съучредител е и „Отворено общество“, ДФ „Балкантурист“ и много още явни и засекретени „симпатизанти“ на сектите. Не случайно самият „Литфорум“, улисан в оплюването на българската литература, не отрони досега нито дума за пагубното влияние на въпросните секти.

Ще ми се още да попитам Дилов къде е виждал този брой 1 на религиозното списание; не му ли го дадох аз в ръцете заедно с обяснение какви точно са ми проектите, свързани с него. Защо представя сега нещата, като че е успял да се добере до чертежите на първата на Балканите атомна бомба?

Нещо като бомба е и разкритието на колегата Дилов, че съм искал да продам СБП на сърбите, но е пропуснал да обясни, като как именно може един съюз да бъде „продаден“, въпреки че самият той е вече пробвал веднъж подобно нещо.

Имам предвид решителния пристъп на Л.Д. да пипне дванайсетте сгради на Съюза на българските писатели, видно от долупоместеното писмо, изх. № 2106 от 6 юни 1994 година. Какво би станало, ако правителството бе се хванало на подхвърлената от Дилов въдица, че „Сдружение“ и „Съюз“ на българските писатели е едно и също? Ако бе станало това, тогава цялата имотна база на „най-стария“ според Дилов съюз, т.е. Съюза на българските писатели, щеше да отиде в разпореждане на 27-членното „Сдружение на българските писатели“, регистрирано на 12 юни 1994 г. от Соф. градски съд. Останалите 450 членове на „най-стария съюз“ щяха да останат, както се казва, с пръст в устата. Няма за квалифицирам какво представлява гореописаното мероприятие на Дилов и съдружие: дали е измама, опит за присвояване чрез измама, заграбване и др.

Едно е сигурно, че ако този опит бе успял, „най-старият съюз на писателите в Европа“ щеше да бъде наистина разгромен и така би се изпълнила заветната цел на Дилов, на неговите съмишленици и съучредителите на „ООД — Литфорум“. Ето защо е канският писък, който Дилов и съдружие организираха около неосъщественото „АД Български писател“, макар че проектодокументите за него бяха обнародвани от Яръмов и от тези документи, ако има нещо да се вижда, то е, че дяловото участие на СБП в капитала на евентуалното АД е 360 000 лева, а не цялото съюзно имущество, за да има възможност то да бъде „продадено“, изманипулирано, приватизирано.

Това е всичко. Ако се наложи, следващия път можем да си послужим с нови доказателства и документи, осветляващи „Сдружение български писатели“ и превъплъщението му, наречено „Литературен форум“ ООД. И тогава ще стане още по-ясно кой кого продава или предава.

СДРУЖЕНИЕ НА БЪЛГАРСКИ ПИСАТЕЛИ

До Правителството на Република България

Уважаеми господа,

Както ви е известно, най-после българските писатели се обединиха в съюз, вписан в специалния регистър на юридическите лица с идеална цел при Софийския градски съд — Сдружение на българските писатели (прилагаме копие от решението и от публикацията в печата със списъка на членовете на сдружението).

Този акт на вписване бе не само една необходимост, съобразена с правните изисквания, но и продължение и утвърждаване на традицията, подета от патриарха на българската литература Иван Вазов и съвременниците му, които с протокол от 8.10.1913 г. [???] полагат основите на сдружението.

През разноликата и противоречива история на България от тогава до днес българските писатели са минали през много изпитания, противопоставяни са, погубвани са и са величани (справедливо и несправедливо). Кратки са били периодите на спокойствие с нормални условия за творчество.

Въпреки това през близо вековната си история (81 години досега), макар и неписано в регистрите на сдруженията с идеална цел, писателското обединение е придобивало имущество:

- апартамент на II етаж на площад „Славейков“ 2;
- къща с дворно място в Хисар;
- къща с дворно място в Созопол;
- къща на ул. „6 септември“ 3б;
- апартамент на Дора Габе — ул. „Васил Левски“ 60, II етаж;
- къща на ул. „Шипка“ 44;
- мазе, партер, I и V етаж (тавански) на ул. „Ангел Кънчев“ 5;
- апартамент в писателския блок на ул. „Незабравка“, бл. 315;
- почивна станция с дворно място във Варна;
- къща в Смолян;
- апартамент в Сандански;

— апартамент — дарение на наследниците на Стоян Дринов — бул. „Витоша“.

След решението на Софийския градски съд от 12.V.1994 г., парт, № 1300, том 20, рег. V, стр. 124 по фирмено дело 6009, с което българските писатели легитимират своето сдружение, става възможно собствеността, трупана от толкова поколения, да премине под управлението на сдружението, та по този начин благата да са от полза на създателите на българската литература.

Като радатели на правовия ред и законността, обръщаме се към вас с молба да постановите българските писатели да влязат във владение на своята собственост: имотите, посочени по-горе, ползвани досега, реално да бъдат приведени в правно съответствие с фактическото им състояние, като същите се актуват за стопанисване от Сдружение на българските писатели.

София, 25 май 1994 г.
Председател на сдружението:
(Любен Дилов)

Приложение: Копие от съдебната регистрация на сдружението и копие от списъка на членовете на сдружението.

в. „Български писател“ — 2–8.V.1995 г.

КОНЦЕСИИ В ГОРИТЕ? НЕ!

Случи се в законодателната практика на Народното ни събрание нещо невероятно, което не забелязаха (или не пожелаха да отбележат) дори най-внимателните тълкуватели на дейността му. Това беше почти пълното, загадъчното единодушие при гласуването на 5 октомври на Закона за концесиите (с четирима против). В „Дума“ от 19.X. т.г. доайенът на парламентарните журналисти Румен Крумов изрази дълбоките си опасения от заплахата, която представлява този закон за националните паркове и резервати, ако и доколкото те биха попаднали под режима на въпросния законодателен акт. За съжаление г-н Крумов не отдели внимание в своята блестящо аргументирана статия на угрозата, която представлява Законът за концесиите и за необособените в резервати гори на България.

Какво е обезпокоителното в случая? То е, че внезапното единодушие между парламентарните сили се прояви точно при приемането на най-неуместния от всички досега приети от Парламента у нас свързани с горите и горските резервати закони. Несъмнено избликът на единомислие не е случаен. Зад него се крие навярно или много сериозен натиск, или много добре замислена операция за овладяване на „зеленото злато“ на България.

Напълно допустимо е голяма част от народните избраници да са били подведени, като се има предвид, че едва ли един на десет от тях е чувал или знае какво е това „горска концесия“. И, второ: че тъкмо този закон (за концесиите) не е предоставен за обсъждане и мнение нито на Министерството по опазване на околната среда, нито на Комитета по горите.

Това е едно от редките изключения в практиката на сегашното, а и на предишните народни събрания, което усилва предположенията, че Законът за концесиите не беше току-тъй изтласкан на преден план.

Все едно, с чиста съвест може да се твърди, че току-що приетият Закон за концесиите, доколкото е свързан с горите и горските ни резервати, е пълен анахронизъм, като се има предвид, че след

отменяването на Закона за горските концесии през 30-те години на века и злополучните резултати от приложението му в Рило-монастирските гори никога никога повече у нас не се е осмелявал да подеме инициатива за неговото възстановяване. На „Балабановата концесия“ в тези гори дължим безжалостното изсичане на най-девшествените в България букови гъсталаци, където е намерил в края на Х век убежище великият Свети Иван Рилски. Тази концесия се оказва гибелна за горите в едно време, когато държавата стоеше здраво на краката си, но едва ли някой би могъл да си представи как би се отразило концесионното начало, ако то влезе в горската ни практика при безвластието, което цари сега в държавата.

Приложението на Закона за концесиите в българската гора в тази обстановка ще има за съвсем сигурна последица изсичането на най-елитните горски масиви с всички невъзвратими от това последици — отмиване на планинските земи, пресушаване на съществуващите водоизточници и рязко влошаване на родния „български“ въздух. Това ще е екологична катастрофа от първи разред.

Неслучайно горските концесии не се практикуват в нито една страна в Европа, а това е така, защото горската инфраструктура в тези държави (пътища, складове, управление, механизация и пр.) е на достатъчно високо ниво, за да се прилага нормално, научно гороползване, гарантиращо „вечността“ на горските масиви.

Къде се практикуват концесиите?

Практикуват се в африканските и някои икономически изостанали латиноамерикански страни, където навлизането в труднодостъпните горски масиви е свързано с големи капиталовложения, не по силите на държавите горовладетелки. Къде у нас има такива непроходими гори? Напротив: вече не съществува в Българската гора или горичка, която да е на повече от три километра от най-близкото шосе и горски временен склад. Повечето от горите ни са оплетени с въжени линии, 85 на сто от временните складове са достъпни за камионен подвоз. Кандидатите за работа в горите са три пъти повече от необходимите за отсичане на годишните планови количества. Защо при тези абсолютно достатъчни за извеждане на плановите горски сечи условия парламентът се е угрижил за извеждането в нашите гори на извънредно положение, наречено

концесия, което световната лесовъдна практика е вече заклеймила като най-сигурния начин за опустошаването на една страна?

Какво може да се направи при вече приет закон? Най-простото — да се внесе в него поправка за изключване на горите и горските резервати от обсега на неговото действие преди да е станало твърде късно.

в. „Дума“ — 16.XI.1995 г.

БЕДНИТЕ ИНТЕЛЕКТУАЛЦИ МОГАТ ДА БЪДАТ КУПУВАНИ КАТО ФУТБОЛИСТИТЕ, САМО ЧЕ ПО-ЕВТИНО

— Г-н Хайтов, все повече вопли се носят за тежкото социално положение на пишещото братство и за бедстващото положение на творческите съюзи. Разчитате ли на промяна, или тази форма на сдружение постепенно отмира!

— Държавата замрази през 1992 година Закона за творческите фондове и ги изостави на произвола. Съюзът на писателите получаваше чрез тоя закон отчисления около 60 милиона сегашни пари от цената на книгите на своите членове — автори. И те бяха достатъчни за творческо, социално и каквото си щете подпомагане. Сега оттам не постъпва нито лев. Издателството на БСП пускаше годишно към 26-заглавия, сега е в обичайната за бранша агония. Помладите писатели все някак се приспособяват към тази пазарна да я наречем, обстановка, но голяма част от възрастните, които разчитат на микроскопическите си пенсии, са безизходица. Те са половината от цялото, както вие го нарекохте „пишещо братство“.

— **От кои обществени фондации разчитате на подкрепа?**

— От 1990 година досега Съюзът на писателите не е получил отникъде нито лев под каквато и да било форма.

— **Така ли е и със Сдружението на българските писатели?**

— Не. Известно е, че там се втичат много пари.

— **Как си обяснявате, че фондациите предпочитат тях и пренебрегват СБП?**

— Съюзът на писателите заедно с останалите действащи по време на социализма творчески организации бяха заклеймени като „тоталитарни остатки“. Голяма част от политическите водачи се съобразяват с това гледище и около нас се образува нещо като вакуум. Имам предвид зависимостта на т.нар. бизнессреди от политическата върхушка.

— **Нали сега социалистите ръководят в парламента, не се ли промени отношението?**

— Не. Законът за творческите фондове все още не е размразен, творческите съюзи агонизират, книгите за деца не се освобождават от данъци, както е в целия свят, националната култура продължава да е в разпад, а смъртността сред писателите е 2 пъти увеличена в сравнение с 1985 г.

— **Докъде стигна конфликтът около Яворовия музей? Как ще коментирате изявлението на Стефан Цанев по този повод в интервю за „Труд“, че ще напусне СБП?**

— Упреците на Стефан Цанев към г-жа Ганка Найденова се дължат на недоразумение. Тя е цитирала в свое изказване Иван Цанев, а при дешифрирането на стенограмата името му е сменено с това на по-популярния му събрат Стефан Цанев. Що се отнася до позицията му по конфликта около музея „Яворов“, в никакъв случай не мога да приема, че Съюзът на писателите и Министерството на културата са играли спрямо бившите собственички на Яворовия дом роля на палачи. Законът за едрата градска собственост не е приет от Съюза на писателите, а от тогавашното Народно събрание, все едно каква е сегашната оценка на тоя закон.

Стефан Цанев е сред първенците в нашата литература, затова не са по мярата му приказките на едро. В интервюто си той твърди, че СБП е бил най-верноподаният съюз по времето на тоталитаризма, че много негови членове са участвали във властта и че е бил побратимен с Държавна сигурност. Нелепо е да се говори за поведението на който и да било съюз „анблок“. Възниква въпросът за персоналната отговорност на всеки от членовете му, сред които са и Стефан Цанев, и учредителите на „Сдружението“ на Дилов и т.н. Никой от тях все още не се е отписал от БСП с изключение на Блага Димитрова. Ако Стефан Цанев е знаел, че СБП е побратимен с Държавна сигурност, защо овреме не се е разграничил от него? И нима той не вижда, че голямата част от писателите — фаворити на Живковата власт, продължават да са фаворити и сега, само че на други власти. Сред тях са бивши председатели, зам.-председатели, секретари и довереници и пр. на СБП, някои от тях доказано побратимени с Държавна сигурност.

— **Не казахте какво мислите по същината на конфликта около Яворовия дом. Юристите твърдят, че от правна гледна**

точка дарението е законово.

— Същината е отразена в нотариалните актове номера 118 и 117, засягащи сделката на „Отворено общество“ със сградата, обявена през 1978 г. за музей на Яворов. От тях е сигурно едно: фондацията е действителният собственик на първия и третия етаж от къщата. А в акта, с който собственичките ѝ даряват третия етаж, е записано само едно условие — „да се използва за безвъзмездно подпомагане на Сдружението на българските писатели, на фондация «Българска сбирка» и на в. «Литературен форум»“. Но никъде не са уточнени минималните размери на тези безвъзмездни помощи. Собственикът „Отворено общество“ утре може да промени сумата, ако „Сдружението“ на Дилов, вестника на Марин Георгиев („Литфорум“) или „Българска сбирка“ — фондацията, ръководена също от Георгиев, не се съобразяват с интересите на своя дарител. Ето как „Отворено общество“ си осигурява един литературен вестник и едно противопоставено на Съюза на писателите „Сдружение“!

— А защо не допуснете, че фондация „Отворено общество“ е искала просто да помогне на сдружените писатели?

— Това тя можеше да направи със същите пари (12 милиона лева) в друга сграда, без да похлупва ѝ на практика унищожаване Яворовия музей с едно търговско заведение отдолу и една лудница отгоре.

— Вместо да стихват, политическите разпри между писателите нагазват все по-дълбоко. Мит ли е надеждата, че интелектуалците могат да регулират напреженията в обществото?

— Напразна е тази надежда, както ни показва и примери с противоборствата в Съюза на Писателите. Само богатите интелектуалци могат да бъдат независими. Бедни ли са, каквито са в по-голямата си част, те могат да бъдат купувани, както и футболистите. Има интелектуалци, които не се поддават на порока, но колко са те? Да не говорим каква сила са обединените ренегати, каква стихия — обединената посредственост?

Оправданията с „естетически различия“ са глупости. Кой кому сега държи сметка за естетическите позиции, кой кому и как би могъл да попречи за изявяването на тези позиции?

в. „Груд“ — 30.XI.1995 г.

ДЪЛГИ СЕ ОКАЗАХА КРАКАТА НА ЛЪЖАТА

— Сигурно сте забелязали, г-н Хайтов, че вашите опоненти се активизират. „Литературен форум“ ви обвинява, че по един „безскрупулен начин“ сте искали да смачкате „Отворено общество“.

— Де да можеше! Но дори за цяла една държава не е това по силите, поне засега. Зад въпросното „общество“ са милиардите и могъщи политически сили...

— Но с местните идеолози на космополитизма като, да речем, с директора на „Литературен форум“, струва ми се, по-успешно водите спора, изобличавате го, че е в съдружие с въпросната фондация. Имате ли доказателства?

— Какво по-голямо доказателство от това, че той направи „Отворено общество“ съсобственик НА отвличения от Съюза на писателите вестник? Прочетете учредителния протокол за създаването на фирма с ограничена отговорност „Литературен форум“ от 14.VI.1993 г. и вижте дяловото участие на тримата съсобственици. А те са клуб „Литературен форум“, състоящ се от М. Георгиев и десетина писатели от неговия кръг — с 49,23 на сто дялово участие от вестника, докато ДФ „Балкантурист“ имат общо 50,76 на сто, т.е. имат, както се казва, „контролния пакет“.

— Твърди се, че фондацията по-късно се е оттеглила от „Литературен форум“ ООД.

— Купуването на първия и третия етаж от Яворовия музей и предоставянето му на вестник „Литературен форум“, на Сдружението на Дилов и на фамозната фондация „Българска сбирка“ никак не говори за оттегляне, а за обратното.

— Защо я наричате „фамозна“! Говоря за фондация „Българска сбирка“.

— „Фамозна“ е, като се има предвид, че нейните учредители и фактически собственици (ако се вярва на съдебното решение за

регистрацията ѝ от 1 август 1994 година) са господата Д. Луджев, Маринчо Георгиев и още четирима. Сред тях единственият литератор е Маринчо Георгиев, който едновременно е и директор на фирмата „Литературен форум“. В действителност в неговите ръце ще бъдат сега дарените от „Отворено общество“ 2/3 от сградата на Яворовия музей, както и даренията за ремонтването ѝ. Не е без значение, че „Българска сбирка“ е под необявения патронаж на президента Желев, същия, който миналата година набеди творческите съюзи за „тоталитарни остатъци“. Ако тартюфщината е намерила някъде у нас своето най-сполучливо превъплъщение, това е Маринчовата фондация „Българска сбирка“, основана уж за „развитие на българската литература“, само с един в нея литератор.

— **Какво става с делото на „завлеченото“, както вие се изразявате, имущество на присвоения през 1991 година „Литературен форум“? Не смятате ли, че това е заяждане от ваша страна?**

— Става дума за имущество от около три милиона лева. То е собственост на около 500 членове на Съюза. Не е мое, лично имущество, за да имам право да го изоставям, забравям или подарявам на приватизирания „Литературен форум“. Лошото е друго, че от картините, взети от „Форум“, малко или почти нищо не е останало...

— **Но „Литературен форум“ имаше един конкретен довод срещу вас — става дума за помещеното в брой 42 т.г. ваше писмо до фондация „Отворено общество“, с което сте поискали 200 хиляди лева за заснемането на документален филм за българските мохамедани.**

— И сега бих написал това писмо. След като „Отворено общество“ е спонсорирано — „Гори, гори огънче“ с няколко милиона, какво лошо има в това да помогне за създаването на една документална реплика на този филм, в която да прозвучат гласовете на самите българи-мохамедани. На всичко отгоре самата фондация неведнъж е обявявала, че тя не помага на „свои“ и „чужди“, а на всички.

— **Не се ли почувствахте неудобно да встъпите в отношения с тази фондация, за която вашето мнение не е особено ласкаво. Дори някои ви смятат за неин враг.**

— Моето отношение към фондация „Отворено общество“ не се е оформило за час, за ден или за неделя-две. Това е процес на натрупване, с натрупването на повече информация за нея и нейната дейност. Към датата на моето писмо основното ми възражение към „Отворено общество“ се свеждаше до участието му в създаването на „Гори, гори огънче“, предназначен за обслужва „помашкия“ сепаратизъм. В един разговор с г-н Прохаски той успя да ме убеди, че филмът е бил заснет по един силно видоизменен от първоначалния му вариант сценарий, без „Отворено общество“ да е имало възможност да контролира тези промени. Оказа се, че наистина сценарият е силно видоизменен. Пред Радио „Тангра“ една от създателките му (Л. Лазарова) буквално заяви: „Всеки ден имаше по няколко промени“ (на сценария). Всичко това е ставало под налягането на главния консултант на филма Радой Ралин — не знам, но дописването на сценария е неоспорван факт. В светлината на това обстоятелство не виждам в предложението ми до г-н Прохаски какъвто и да било компромис.

— **Но се твърди (писаха го някъде), че сте получили 40 000 лева за участието ви в сценария на филма.**

— Ако някой успее да докаже, че съм получил тези пари от „Отворено общество“, половината ще му ги дам бакшиш. Не забравяйте освен това, че филмът се спонсорира и от фондация „13 века България“, от Националната телевизия и т.н.

— **Какво бихте казали за посветената на вас статия на Атанас Киряков в „Литературен форум“?**

— С Киряков и подобните му не се занимавам.

— **На какво отдавате очевидния хъс на „Литературен форум“ към Съюза на писателите и неговия вестник?**

— Вестник „Български писател“ им пречи в кампанията за ликвидиране на Съюза на българските писатели и в оплюването на българската литература.

— **Откога е вашият сблъсък с Марин Георгиев и компания?**

— Силно е да се каже „сблъсък“. Те просто ме оплюха в „Демокрация“. Радой Ралин ги подучи да напишат срещу мене в този вестник цели шест подлистника, но моя отговор не отпечатаха. По-важното е друго, че след като превзе в „Литературен форум“, М. Георгиев изпохапа от 91-ва досега целия почти Съюз. Здравно място не

остана. Вежинов, Багряна, Дора Габе, Емилиян Станев — дори те минаха под ножа на заигралия разрушителната си роля „Форум“. И така — от 1992 г. до днес, докато на литературното поприще останаха да стърчат само епиграмистът Радой Ралин и компания. И всичко това — с помощта на присвоения през лятото на 1991 г. съюзен вестник, който почти мигновено се превръща (след 26. VI. 1991 г.) във фирма с ограничена отговорност с участието на „Отворено общество“, представлявано от Стефан Тафров и Димитър Луджев. Оттогава „Литературен форум“ става де факто орган на „Отворено общество“ и провежда неговата линия за разграждане на българската литература.

— **Искате да кажете, че отцепването на „Форум“ не е било хрумване само на М. Георгиев, М. Ганчев и Ат. Етиленов?**

— Разбира се. Инак не може да се обясни, че съгласно става на ООД „Литературен форум“, раздел VII, чл. 18 (стр. 7) от 14.УМ.1993 г. [???] ДФ „Балкантурист“ и фондация „Отворено общество“ стават, както вече казах, фактически собственици на „Форум“ с дялово участие 50,72 на сто, което превишава участието на литераторите във вестника. Това преразпределение на дяловете става, след едно съдебно решение от 20.I.1993 г. членовете на клуб „Литературен форум“ — „Синдикат на авторите“ се заличава като съдружници на „Литературен форум“ ООД.

— **Това какво означава?**

— Разчистват се от фирмата някои писатели — уголемява се участието на фондация „Отворено общество“. Изобщо ролята на „Литературен форум“ отдавна не е вече само литературна. Негова първа задача бе и си остава деморализирането и затриването на „тоталитарния“ Съюз на българските писатели. Затова го отрупват с дарения и поръчки за реклами, възлизаци на стотици хиляди. Затова съдружието Дилов-Георгиев и компания положиха такова старание да отнемат имотите на Съюза. Имам предвид безсрамното писмо на Дилов от 25.V.1994 г., което беше публикувано във в. „Български писател“. Черно на бяло е казано в това писмо: имотите на „нелигитимния“ по това време Съюз на българските писатели да „се актуват за стопанисване“ от Сдружението на Дилов.

— **А какъв е отговорът на Министерския съвет?**

— Има резолюция върху писмото на Дилов да се предоставят документите за собственост на исканите имоти, но Сдружението,

изглежда, не е успяло да изпълни това искане. И какви ли не още поражения нанесоха те на Съюза!...

— **Имате предвид замразяването на Закона за творческите фондове от правителството на Филип Димитров?**

— От това „замразяване“ насам опросяха всички творчески съюзи. Това беше „гениален“ удар върху българската култура.

— **Вече сте го казвали...**

— Зная. И ще продължавам да го повтарям, докато успеят някои наши късопаметни колеги да го запомнят. Сдружението, имам предвид, председателя му Дилов, ни залива с дезинформация. Оплюват ни, клеймят ни и такава дирижирана тупурдия вдигат чрез „Форум“ и останалите им поставени на разположение вестници като „Демокрация“, „Век 21“, Копринкината уж „Култура“, „Литературен вестник“, че става много трудно за нашего брата писателя да се ориентира какво се е хоро завъртяло около него. Ето ви тук фирмено дело 6009/94 г., вижте какво пише в молбата си от 13.IX.1994 г. фантаста Любен Дилов: „Моля да се впише промяна на името на «Сдружение на български писатели» в сдружение с идеална цел «Съюз на българските писатели»“. Защото — пише по-нататък Дилов, „чрез преименуването на Сдружението ще бъде продължена традицията на първооснователите от 1913 година.“

— **Какво би станало, ако съдът бе уважил тази молба?**

— Съюзните имоти щяха да са сега в ръчичките на Маринча и на Дилов и техните „съдружници“. Това щеше да е и краят на Съюза.

— **Дилов разказва за вас обратното.**

— Ще разказва — как иначе? Да не искате да си признае, че е подставено лице и че приказва глупости.

— **Какви глупости имате предвид?**

— Имам предвид негови изявления като например написаното в „Култура“ от 12.V. т.г. че стоте човека в неговото Сдружение били истинските „елитните“, а другите (членовете на Съюза) „или не пишат, или не могат да пишат, бездарни са“. Това е неговата оценка за 422-мата членове на СБП, които не са в неговото Сдружение. Излиза, че Силвия Борисова е талант, а Павел Матев не е; че Георги Цанков е елитен, Здравко Петров — не е. Че Васко Жеков е голяма работа, а Генчо Стоев — плюнка. Че не съществуват поети като Хр. Раковски. Дамян Дамянов, Калин Донков, Добри Жотев... и т.н.

Дилов бе написал в едно интервю за „Отечествен вестник“, че тоталитаризмът причинил у писателите мозъчно увреждане, и ще се окаже май, че е така, ако съдим по него, с тая разлика, че докато беше на тоталитарната ясла, той се държеше като нормален.

— **Какво имате предвид под „ясла“?**

— „Тоталитарната ясла“ беше за някои Творческият фонд при СБП. Колегата Дилов е получил за периода 1970–1989 година помощи, безлихвени заеми, за лечение и пр. в размер на 22 638 лева. Приблизително 3 двустайни апартамента в кв. „Изток“. При коефициент на инфлацията 50 получените от г-н Дилов 22 638 лева възлизат на 1 131 000 лева. Отделно получените от същия колега пенсионни надбавки от 1991 г. насам в размер на 13 332 лева. Неслучайно Дилов се изповядва пред „Култура“ от 12.V.1995 г.: „Като член на СБП («Тоталитарния» съюз — б.м.) имам претенции единствено да ми дават надбавка към пенсията.“ Казал си го е човекът едно към едно.

— **Но той е казал и друго — че това е негово право, защото неговите книги били издавани в големи тиражи, били му удържани по 2 процента от хонорарите, така че той се чувствал едва ли и един от собствениците на Фонда.**

— Ще ви покажа по този повод нещо интересно. Докладна записка от Тодор Иванчев, финансов ревизор, датата е 14 август 1990 г. Докладът отразява резултат от извършената в Агенцията за авторско право проверка — декларират ли писателите, че са членове на СБП, за да им се удържат в полза на Творческия фонд при СБП определените от Закона 2 процента. И какъв е резултатът? Цял поменик от „инженери на човешката душа“, които са се отрekli да са членове на СБП и са ощетили Фонда чрез тази, по същество, фалшификация — кои с 10–15, кой с 400–500 лева. На 13-о място в списъка е Любен Дилов. Счетоводната операция е № 2853/18.VII.1990 г., а сумата е, колко мислите? Три лева и 90 стотинки! Прибрал си ги Дилов, вместо да отидат за Фонда.

— **3,90 лева са нищо!**

— Точно така. Заради това „нищо“ Дилов си е изкривил душата, а представете си, ако за по-голяма сума, какво би направил. Не бих ви разказвал това, ако да не беше ме Дилов обвинил в своите многобройни интервюта в „амбиция за власт“; че съм имал намерение

да превърна Съюза в акционерно дружество; че лъжа „като циганин“; бил съм прекалено стар за председател на СБП и т.н. Приказка ли е това в устата на човек, който е подгонил вече 70-те и е започнал да намирисва и той на пръст?

— **Вие оспорвате ли, че е писател?**

— Писателят е ваятел на художествени образи, кажете ми един образ да е останал в паметта ви от книгите на Дилов? Припомнете си! За нещо такова например като Андрешко, дядо Йоцо, Люцкан, дядо Либен, хаджи Генчо, Борис Морев, Султана... Ей такова нещо Дилов да е изработил?... Напразно се напъвате. „Фантаст“ не значи „художник“! Писател или не — това го решава времето, но можеше да бъде поне малко почтен! Ето и пример! На 20.IX.1993 г. Дилов дава писмена декларация, че не възразява Съюзът на писателите да бъде съдебно регистриран, тъй като Сдружението на българските писатели част от него. Малко по-късно се установява (когато се явяваме пред съда за регистрацията на СБИ), че на 13 септември, една седмица преди посписването на декларацията от 20.IX., той е подал заявление, както вече споменах, до фирменото отделение на съда неговото Сдружение да бъде пререгистрирано под име „Съюз на българските писатели“, т.е. да вземе името на Съюза. Не е ли това измама? При това — с много тежки последици, ако беше успяла.

Чиста лъжа бяха Диловите шашарми по вестниците, че аз съм заставил министъра на културата да развали дарението, което правителството на Инджова направи на Сдружението му. Какви хленчове бяха, какви протести! А работата — проста като фасул: решението за даряване апартамента е било взето въпреки категоричното предупреждение на гл.секретар на Министерския съвет Андрей Делчев, че „законът по принцип забранява жилищни помещения да се предоставят за административни нужди“. На същото становище застава и министърката на финансите Вучева. Въпреки това под натиска на други лица от кабинета решението се взема. И след туй — Хайтов им би крив, че произволът излиза на бял свят.

— **Нещо подобно с музея на Яворов...**

— Случаят с музея на Яворов е без свое подобие. Да обявиш, че възкресяваш един музей и веднага след това да го подложиш на един унищожителен ремонт, по време на който се зацапват безценни фрески на Дечко Узунов — това е безподобна фарисейщина!...

— **Дълго време вие не отговаряхте на Лилов. Защо?**

— На леещата се логорея е безсмислено да се противопоставям. Така съм си мислил досега, но се оказа, че не съм бил напълно прав. Приказките на Дилов рефлектират и към Съюза, деморализират мнозина и се подкарват нещата към „превземането“ му отвътре. Забелязвам и друго — малко са писателите, които се досещат какво става всъщност в „Литерурен форум“ и в Сдружението и какво се крои на „бездарните“ около 400 души творци, находящи се във от Сдружението.

— **Какво би станало с тях?**

— Ако диловци поемат ръководството в Съюза, ще се освободят от „бездарниците“, ще съберат съюзните имоти в ръцете на едно акционерно дружество с ограничена отговорност (като „Литературен форум“) и ще си ги приватизират.

— **Току-що научихме, г-н Хайтов, че вчера следобед Управителният съвет на Съюза е приел 67 нови членове, не смятате ли, че е множко?**

— Подалите заявление за членство в Съюза са над 250 човека, някои от тях имат стаж в чакането десетина-петнадесет години, сред тях има доказани творци — поети, прозаисти, драматурзи и т.н. Неоправдано е повече да отлежават.

— **Обвиняват ви, че нарочно сте приели толкова много, за да гарантирате мнозинство на съюзното събрание на 20 декември.**

— Мнозинството е гарантирано. А колкото за обвиненията, не виждам от три години насам Сдружението на Дилов да прави нещо, освен да обвинява Съюза и председателя му ту в едно, ту в друго. Както вече казах, „Демокрация“, „Век 21“, „Литфорум“, „Култура“, „Литературен вестник“ работят в това отношение на пълни обороти.

— **Не се ли отчайвате? Не се ли уморихте?**

— Уморените да си стоят вкъщи! Няма и защо да се отчайвам. Никога не съм си въобразявал, че мандатът ми в Съюза ще преминава със серенади под прозорците. Зная кои са хората насреща ми, невероятното им озлобление и пълната им безскрупулност. Имал съм неведнъж работа с дегенерати, затова нито се изненадвам от действията им, нито се обезсърчавам.

— **Не съжалявате ли за времето, което губите?**

— Нямам подобно чувство. Борбата в която участвам, е битка за българската литература. При такава обстановка времето губи значение, раните — също, да не говорим за попържните и псувните.

— **Но вашите опоненти се кълнат в името на същата литература...**

— Делата са важни, а не кой какво приказва. Не аз, а дано председателят на Сдружението на български писатели г-н Дилов обяви в бр. 4 от 1993 г. на „Литературен форум“, че ако искаме и ние да се включим в общата история на земята, това би станало само след като се освободим от „стародавното разбиране за това що е нация (и) от пречещите ѝ днес съставки — език, вяра, конкретна история“. Разбирате ли какъв ужас е това един български уж писател да нарече езика, на който пишем, „пречка“ за включването ни към „историята на земята“). След като е много добре известно, че език и народност са едно и също; че без език няма литература, нито духовна самобитност и национална самоличност. Да не говорим за ролята на религията и на историята. Чудя се на какво се дължи тази лака на Дилов срещу езика ни — на мозъчно смущение или на нещо по-сериозно?...

— **Какво мислите вие за това?**

— Зная, че Дилов невинаги се усеща какво приказва, но мисля си откъде идва тоя му хъс срещу езика. „Естественият ход на цивилизацията (пише той) ни поднася наготово, макар и още не съвсем избистрена, идеята за отвореното общество като управленческа структура, изградена единствено върху защитата на индивидуалните, материалните и духовните свободи на човека, като общество на бъдещето.“ („Литературен форум“, бр. 4/199 г.)

Ето защо му са пречка на Дилов вярата, езикът и историята. Защото „отвореното общество“ изисквало от нас да съблечем от себе си всичко, което ни отличава от другите, и да се влеем в прокламираното от него световно стадо. За да се превърне един народ в стадо, най-сигурният начин е да зомбираш хората на изкуството и особено писателите. Ето затова не мога са седя със скръстени ръце, когато диловци са почнали изтреблението на езика ни в името на „индивидуалните свободи на човека“. А в „затворените“ общества, каквато е например Швеция, няма ли „индивидуални свободи“? Но излишно е да се спори с такива като Дилов...

— Отклонихме се от приема на новите членове на СБП. Мисля, че са ви известни и други одумки по този повод — че вие просто увеличавате числото на съюзените „бездарници“, че не може да има чак толкова много таланти сред един осеммилионен народ, че повечето са графомани и т.н.?

— Грешки не са изключени, но е по-добре да сгрешим, вместо да отблъснем даровитите. Знаете известното стихотворение „Сине мой, надежда скъпа моя“, с което се възпитаха няколко поколения млади хора в България. Това беше единственото стихотворение на автора му, но свърши работа за сто и едно. Трябва да ценим и малкото, което могат да ни дадат новоприетите, пък и по-отколе приетите в Съюза писатели. Литературата е дълго бягане и се не знае кой докъде ще стигне до края на състезанието. Може да се окаже в последна сметка, че елитният фантаст Любен Дилов е изостанал далее-е-че, далече зад безшумния разказвач Добри Жотев.

Имам и още едно убеждение, което ме кара да не се плаша от „масовизацията“ на Съюза, а то е, че за да се пръкне един Ботев, са нужни плеяда пишурковци, петкославейковци, чинтуловци и т.н., и т.н. Не може да избликне голям талант изневиделица, на гола поляна, ако не е имало преди него натрупвания в духовните пластове на времето. И малките, и дребните, и средните писатели са в това отношение абсолютно необходими. Подобно нещо може да се наблюдава и в природата: милиони фиданки никнат, израстват хиляда, а достигат до гиганти — единици. Това е моето схващане. Така че много е рисковано да кажеш: „Тези са «елитните» писатели, а тези — бездарните“. Подобна оценка е привилегия само на Времето.

— Дилов твърди, че „писателите могат да ги обединяват само синдикалните интереси“, не и творческите, които са чисто индивидуални.

— Това са брътвежи: ако Творческият фонд на Съюза не бе слагал в джобчето на Дилов хилядите левчета, щеше ли да си достави той жилище? Щеше ли да има възможност да изфантазира своите 40 книги? И какво е един съюз без издателство, списания и вестник; които да материализират създаваните художествени ценности? Всички видяхме, че най-лютата борба, която се води в момента, е за хорските души. Там писателите би трябвало да са на първа линия. Това е битката за духовно оцеляване.

— **Каква ще е основната задача на насроченото на 20 декември общо събрание на Съюза, ако не е тайна?**

— Та нали обявихме във вестника дневния му ред, знаете програмата и сте разбрали, надявам се, че главната му точка са поправките на Устава.

— **Много ли са?**

— Не. Малко са, но са съществени. Най-важна от тях е да включим в Устава на Съюза на българските писатели един пасаж от Устава на Диловото сдружение — чл. 3, който гласи, че към Сдружение на български писатели може да се създават клубове и дружества, но „тези подразделения не са юридически личности“!

— **Какво по-точно означава това?**

— Ако юридическата личност е писателско сдружение, това означава самостоятелен, отделен писателски съюз. Никой от членовете на Съюза на писателите не могат да отидат на общото събрание на Сдружението, да разискват и гласуват. Но членовете на Сдружението могат да присъстват на събрание на Съюза с право на глас, защото ние нямаме в устава си техния член 3, който да изключва подразделенията в Съюза на българските писатели да бъдат юридически личности. Ясно ли е?

— **Достатъчно ясно. Смятате ли, че членовете на Съюза на писателите са осведомени за обстановката, за уставите на Сдружението и на Съюза, за тяхната съвместимост или несъвместимост?**

— Нашите (на Съюза) членове не са осведомени, защото Уставът на Сдружението не е отпечатан, нито пък нашият.

— **Съвместими ли са двата устава?**

— Не! Това са два различни устава, които си приличат, но не се покриват. Инак нямаше да бъдат два.

— **С пример някакъв да поясните?**

— Най-простият пример — с цитирания чл.3: от Устава на Сдружението, според който членовете на Сдружението могат да са и членове на нашия Съюз, но не и нашите членове — в техния. Освен ако общото събрание на Диловото сдружение благоволи да го приеме. За съжаление те са ни вече нарочили за „бездарници“ и шансът е нищожен за повечето от нас, които не сме в числото на стоте „елитни“.

— **Други несъвместимости?**

— Другото са различните цели в двата устава. Нашият устав (на Съюза) предвижда например като основна цел „опазването и обогатяването на българската-литература и език и съхраняване духовните ценности на българската нация“. А формулираната в Устава на Диловото сдружение основна цел е „издигане престижа на българските писатели и генериране на нови идеи“. Нови — но какви? Не се изяснява дали не става дума всъщност за прокламираните от Дилов идеи на „Отворено общество“, за които вече говорихме? Един господ знае и, разбира се — Дилов. Говори се, както казах, и за „издигане престижа на българските писатели“, но и тук възниква въпрос — кои? Само тези ли, „даровитите“, „елитните“ в Сдружението на Дилов, или и на други?

Нашият устав предвижда усилия за „обогатяването на езика и съхраняване духовните ценности на нацията“, но в устава на Дилов за това изобщо не става дума. Напротив, самият Дилов се обявява против българския език, православието и историята ни, а там са почти всичките ни духовни ценности. Следва законният въпрос: може ли един член и на Съюза, и на Сдружението на Дилов да изпълнява едновременно устава на двете юридически личности? Разбира се, че е невъзможно и се налага всеки да избере на кой устав ще се подчинява. Не може да си едновременно и католик, и протестантин. На всичко отгоре „дировци“, да ги наречем, смятат нашите, съюзните „структури“ за тоталитарни, ала не мърдат оттам. Защо бе, господа? Уж седесари (според самопризнанието на Дилов), а киснат в една тоталитарна структура)

— **Извинете, но кога е признал Дилов, че са седесари?...**

— На срещата с Иван Костов в редакцията на „Литературен форум“ през лятото. Точните думи са публикуване — цитирам: „Ние всички тук сме седесари, но някак сме извън СДС“. Дилов има и друго изказване на същата среща: „Затова бе създадено Сдружението на български писатели, хората, които мислят демократично (т.е. седесарите — б.м.), да се обединят.“ Явно г-н Фантаста брой всички неседесари за „бесепари“. Не признава, че има просто безпартийни, а те са мнозинството. И вижте сега парадокс: Любен Дилов, който от 1953 година се настанява в Съюза на писателите като „референт на младите литературни кадри“, т.е. изпълнява длъжността на „кадровик“, и то в най-лютите години на сталинизма, бил е в продължение на шест

години секретар на секция „Белетристика“ към СБП, т.е. имал е доверието на т.нар. „органи“; дава му се през 1962 година наградата на Комсомола; имал е и заповед да замества административния секретар (13.IX.1957 г.), но ето че този човек сега се обявява за водач на демократично мислещите. Кой можеше да бъде през 1953 г. кадровик в Съюза на писателите и член през 1946 година на РМС? Може ли такъв човек да се цани току-тъй за кадровик в най-идеологическата институция след ЦК на БКП? Как става това? Знаем, но да не се ровим в боклука. И Любен, и аз сме сигурни на какво ще се натъкнем.

— **Вашата прогноза за събранието на Съюза?**

— Ще се ликвидира едно недоразумение — в това не се съмнявам.

— **Да ви попитаме още, не бихте ли казали нещо по писаното тези дни от Калчев, Ал. Томов, съпругата му Екатерина Томова и...**

— Не си правете труд да изброявате. Нека споменатите да пишат, да се упражняват, това ще им е от полза. Имам си други, по-неотложни занимания.

— **Последен въпрос. Не съжालявате ли, че оглавихте Съюза?**

— Аз си отбивам трудовата повинност към българската литература, която е в беда. Пъдят я от книжарниците, от училищата, от библиотеките, от Радиото и Телевизията, унижават я собствениците и Жреца. Не е в характера ми равнодушно да наблюдавам тези неща.

— **Някакво послание към вашите колеги от Съюза на писателите?**

— Те са пълнолетни, не се нуждаят от послания, а от информация. Аз ви казах достатъчно, за останалото всеки да си носи отговорност.

в. „Български писател“ — 19–25.XII.1995 г.

ЧЕРНАТА ХРОНИКА НА „РАЗЦЕПЛЕНИЕТО“. ДОКУМЕНТИ И КОМЕНТАР

Решението на общото събрание на СБП от 20.12.1995 г. за добавка към чл.6 на устава продължава да е обект на обсъждане.

„Полицейска саморазправа“, „мракобеснически акт“ или „естествен отпор“, „нормална реакция“, „за всяка организирана човешка общност“ („дори и за писателски съюз“) е „да се защитава от външни и особено от вътрешни попъзновения“, да се противопостави на „вътрешни формирания, щом полагат усилия да я рушат“? Отговорът на този въпрос ще бъде толкова по-близо до истината, колкото по-добре се познават фактите и документите. Ето ги:

Документ № 1 — протокол № 2 на Общото събрание на съдружниците на фирма с ограничена отговорност „Литературен форум“. Председател — Марко Ганчев. Годината е 1991-а, датата в протокола не е отбелязана, но се разбира, че е лятото и 1991 г.

На събранието присъстват съдружниците-собственици — „Литературен форум“ ООД и фондация „Отворено общество“, представлявана от програмния й директор Стефан Тафров, който е и член на нейния управителен съвет.

От името на ДФ „Балкантурист“ присъства Александър Спасов, генерален директор на фирмата.

Решава се приемането на ДФ „Балкантурист“ за член-съдружник на „Литературен форум“ ООД.

Подписите под протокола са на Марко Ганчев и Стефан Тафров.

Към протокола е приложен списък на съдружниците, общо 17 човека. От тях 4 не членуват в СБП — Владимир Групчев, Румен Драганов, Милена Манова и Силвия Борисова. Останалите 12 са членове на СБП — председателстващият общото събрание Марко Ганчев, Вера Мутафчиева, Георги Мишев, Любен Дилов, Димитър Коруджиев, Атанас Свиленов, Георги Данаилов, Марин Георгиев,

Владимир Попов, Георги К. Кирилов, Васил Гочев, Федя Филкова и Иван Радоев.

Какви са изводите от съдържанието на протокол № 2 на общото събрание на „Литературен форум“ ООД?

Очевидно налице са още от самото начало главните фигури на сдруженците — Марин Георгиев, Вера Мутафчиева, Любен Дилов, Георги Мишев, Атанас Свиленов, Георги Данаилов, Георги Мишев, Атанас Свиленов, Владимир Попов, Георги К. Кирилов. Те определят основната линия на в. „Литературен форум“ през следващите години (от 1991-а до днес). А тя е изцяло подчинена на разграждането и „новия прочит“ на българската литература — съвременна и класическа, което като практика е в пълно нарушение на чл. 10 от устава на СБП, който изисква: „Всеки член да пази авторитета и да издига престижа на Съюза на българските писатели.“ Отделно е упражнена върху повече от 150 негови членове морална репресия (виж „Мастиленият автопортрет на от родителите“ в бр. 51 от 1995 г. на в. „Български писател“).

Протоколът носи номер 2 — следователно това не е първият протокол.

Първият, естествено, е учредителният, с който фирма „Литературен форум“ е създадена.

Друг важен извод е, че протокол № 2 сварва „Отворено общество“ съдружник на „Литературен форум“ ООД следователно фондацията е съосновател на фирмата и съсобственик на заграбения през 1992 г. писателски вестник.

Възниква интересен въпрос: за да се образува фирма с ООД, необходимо е било съгласно закона да се удостовери собствеността на в. „Литературен форум“. Някой следователно е издал необходимия документ (или го е фалшифицирал). Управителният съвет на Съюза на българските писатели никога не се е занимавал с подобен въпрос!

Документ № 2 — писмо на „Литературен форум“, изх. № 162 от 16 октомври 1991 г. до Кольо Георгиев, председател на Съюза на българските писатели, с приложен към него проектодоговор между Съюза и редакцията на в. „Литературен форум“. „Условията“, които „Литературен форум“ поставя, могат да се окачествят единствено като диктат. Те гласят буквално следното:

Ръководството на СБП да има само един представител във вестника (при останалите 7 неговият глас ще е без каквото и да е значение); до края на годината „Литературен форум“ иска 500 000 лева, а от следващата година — „една трета от доходите, които Съюзът получава от дадените под наем съюзни имоти в столицата и страната“ (към момента това са 2/3 от доходите на СБП).

Особено интересна е забележката, че в началото на всяка календарна година всяка от страните има право да се откаже от договора и тогава той „може и да не бъде продължен“.

Очевидно драконовските условия, които „Литературен форум“ поставя на Съюза, имат за цел именно това — договор да не се сключи. Но пък ако се сключи — ръководството на „Литературен форум“ да има право да не го поднови в началото на 1992 г.

Най-същественото в случая, което показват двата документа, е, че ръководството на съюзния вестник „Литературен форум“ скрива от ръководството на СБП вече извършените действия по приватизирането му.

Проектодоговорът е бил само една маскировъчна операция, докато „Литературен форум“ ООД подготви пренасянето и изобретяването на цялото имущество на вестника.

И един последен факт: от 1991 г. съюзният вестник „Литературен форум“ се превръща фактически в орган на фондация „Отворено общество“. С този факт може да се обясни неотклонното старание на редакционния кръг да разедини на всяка цена литературната интелигенция и да ликвидира „тоталитарния“ СБП заедно с „тоталитарната“ съвременна българска литература.

Документ № 3 — баланс на в. „Литературен форум“ към 30.04.1991 година.

До това време „Литературен форум“ е в обща сметка с издателство „Български писател“. Балансът от 30 април, наричан „Разделителен баланс“, е основанието за отделяне на вестника на самостоятелна сметка. Най-вероятно е тези действия да са били необходими, за да може в. „Литературен форум“ да използва тази „самостоятелност“ за обособяването си във фирма с ООД.

Балансът е подписан на 15 юни 1991 г. и вероятно веднага след това е образувано ООД „Литературен форум“. Но, както вече стана

дума — без съгласието на действителния собственик на вестника, Управителния съвет на Съюза на българските писатели.

Няма съмнение, че фондация „Отворено общество“ е в дъното на заговора. Операцията по извеждането на вестника от СБП е била обмислена и тайно проведена още в началото на 1991 г. при активното съдействие на близките до „Отворено общество“ писатели. Известно е много добре кои са те към момента, за който говорим.

Всички членове на СБП, които са знаели за тази „операция“; са нарушили член 10 на съюзния устав и са нанесли непоправими вреди на СБП, накърнявайки особено тежко неговите интереси. Отделен е въпросът за нанесените морални щети, произхождащи от загубата на вестника, които са неизчислими. Материалните вреди обаче възлизат на около 5 милиона лева!

Документ № 4 — отчет за приходите и разходите на в. „Литературен форум“ към 31.12.1992 г.

Този документ е особено интересен. В графата „приходи“ са вписани 1 176 576 лева „нетен“ (чист) размер на приходите. При разделителния баланс вестникът е имал 429 абонати и се е продавал в още около 400 бройки — всичко 1000. При този тираж вестникът е могъл да припечели за фирмата максимум 300 хиляди лева (50 седмици по 1000 броя по 6 лева за брой са 300 хиляди). Пита се: откъде са останалите 876 576 лева? Производствените субсидията „Литературен форум“ през 1992 г. възлизат на 1 011 200 лева (около 1/3 от бюджета на СБП по това време). Кой и на каква цена даде тези тлъсти субсидии?

По същото време (1992 г.) „Литературен форум“ е получил от лихви 244 137 лева, което предполага, че е имал в банката около 400–500 хиляди лева.

Общият приход на в. „Литературен форум“ през 1992 г. възлиза на 2 977 142 лева — с 200 хиляди лева повече от приходната част в бюджета на СБП през 1992 г. Но собствениците на „Литературен форум“ ООД, членове на СБП, са си останали на продоволствие към Творческия фонд на Съюза! Явно, огромни (за писателските мащаби) пари са били хвърлени от известни и неизвестни среди (сред тях безспорно на първо място е „Отворено общество“, а вероятно и ДФ „Балкантурист“, за да бъде съюзният орган отвлечен, приватизиран и превърнат в инструмент за разложение на българската литература.

Документ № 5 — решение на Софийски градски съд, фирмено отделение, от 20.01.1993 г., което вписва настъпили промени в състава на ООД „Литературен форум“ Промяната има следното съдържание: заличава се Клуб „Литературен форум“ — Синдикат на авторите, а членуващите в него стават съдружници в ООД „Литературен форум“ като частни лица (изброяват се поименно по списъка, приложен към протокол № 2 от лятото на 1991 г.). Заличава се ДФ „Балкантурист“ и на нейно място като съдружник остава частното лице Александър Спасов, генералният директор на предприятието. Знаменателна подробност! Заседанието на съда е на 20.01.1993 г. И на същата дата е оповестено решението. Фантастична бързина, като се има предвид, че за регистрацията на Устава на СБП изминаха 4—5 месеца...

Краен извод от документ № 5: „Литературен форум“ ООД става частно предприятие. Така приключва (на този етап) неговата приватизация. В резултат на този акт лицата, влизащи в Клуб „Литературен форум“ — Синдикат на авторите, Мутафчиева, Дилов, Коруджиев, Данаилов, Радоев. Свиленов, М. Георгиева, Вл. Попов, Г.К. Кирилов, В. Гочев, Ф. Филкова и Ивайло Петров — общо 12, стават съвместно с „Отворено общество“ частни притежатели на „Литературен форум“. Изпаднали са от списъка Марко Ганчев и Георги Мишев (вероятно поради заставането им на страната на президента срещу Едвин Сугарев, тъй като политическият облик на „Литературен форум“ ООД още тогава твърдо е седесарски. Вписан е Ивайло Петров. Интересно за отбелязване! Нечленовете на СБП — съдружници в „Литературен форум“ ООД, упоменати в списъка към протокол № 2, общо четирима, с това решение нарастват на десет. Новите са: Ангел Апостолов, Милка Стоянова, Блавеста Филева, Веселка Стоянова, Йорданка Георгиева, Елена Ангелова. Заедно с Ал. Спасов единадесет. Всичко — 23 съдружници.

Единствена членуваща по това време организация в „Литературен форум“ ООД е фондация „Отворено общество“!

Документ № 6 — учредителен договор (устав) на „Литературен форум“ ООД от 14 юни 1993 г.

Договорът е между съдружниците на „Литературен форум“ ООД, цитирани в решението от 20.01.1993 г., общо 23 души, от които 12 — членове на СБП.

В раздел V, т. 4 на Устава е казано, че членовете на „Литературен форум“ ООД имат право „да получават припадащата им се част от крайния финансов резултат от дейността на фирмата“, т.е. — да си делят печалбата. От този текст е напълно ясно, че приватизираният „Литературен форум“ е в ръцете на „Отворено общество“, на лица, нямащи нищо общо с литературата като Ал. Спасов и Вл. Грубчев, и само на 12 членове на СБП.

Друг съществен момент в Устава: в чл. 18, т.1 се фиксират дяловете на отделните участници-учредители на „Литературен форум“ ООД, а именно — ДФ „Балкантурист“ с 23,07%, фондация „Отворено общество“ с 27,69% (общо — 50,76%) и Клуб „Литературен форум“ — Синдикат на авторите (12-те членове на СБП) — 49,23%. Или: контролният пакет от дяловете е в ръцете на „Отворено общество“ и „Балкантурист“. Контрола върху вестника поемат неписателски формирания! Уредено е законово, разбира се, една малка формалност, тъй като „Отворено общество“ и „Балкантурист“ са имали този контрол и преди — по силата на „спонсорството“, което са оказвали на вестника.

Исклучително интересна подробност: с решението от 20.01.1993 г. се заличават от състава на фирмата „Лит. форум“ юридическите лица Клуб „Литературен форум“ — Синдикат на авторите, и ДФ „Балкантурист“, за да се впишат на тяхно място физическите лица, членуващи в Клуба, и представляващият „Балкантурист“ генерален директор като съдружници на „Литературен форум“ ООД. Но дяловете в учредителния протокол се представят отново чрез юридическите лица-учредители!

От последното се разбира и друго: с изключение на фондация „Отворено общество“, 12-те, членуващи в Клуб „Литературен форум“, и лицето Ал. Спасов — всички останали „съдружници“ са масовка, пълнеж без реално участие!

Документ № 7 — решение на Софийски градски съд, фирмено отделение, от 21.12.1993 г. за регистрация на промени, настъпили в „Литературен форум“ ООД. Промените са две: вписват се 12 нови членове на фирмата, от които трима са членове на СБП (Иван Теофилов, Евгени Кузманов и Божидар Кунчев). Останалите 9 не членуват в СБП (Н. Клянев, М. Василева, Д. Бозева, Венцислав Г. Димитров (народен представител), В. Христов, Т. Ненова, Д

Атанасова, И. Симеонов и Енчо Мутафов). Общо съдружниците на фирма „Литературен форум“ ООД стават 35. От тях само 15 са членове на СБП!

Втора съществена промяна! От съдружниците се заличава фондация „Отворено общество“. Тя вече си е свършила работата и явно се изтегля, за да прикрие основната си роля в отвлечането на писателския вестник „Литературен форум“.

Контрольор на фирмата става Владимир Грубчев, несменяем директор — Марин Георгиев.

Регистрира се и учредителния договор (Устав) от 14 юни 1993 г.

Документ № 8 — Устав на „Сдружение на български писатели“, съставен на 18.02.1994 г.

Интересни текстове в Устава: Чл. 2, т. 2: „Сдружението е организация, която няма за цел разпределяне на печалба между своите членове...“ Раздел VII, чл.14: „Сдружението на български писатели не се занимава със стопанска дейност и не може да получава приходи от такава. Сдружението може да участва само в акционерни дружества и дружества с ограничена отговорност“.

Извод: каквито и придобивки да акумулира Сдружението, те не се отнасят за членската маса вън от Акционерното дружество!

Раздел III, чл.3 от Устава изключва вътрешни поделения на Сдружението да бъдат юридически лица, т.е. да се превърнат в самостоятелни съюзи.

Уставът е подписан и приет от 29 членове на СБП, от които 13 са собственици на „Литературен форум“ ООД. Останалите 16 са: Александър Шурбанов, Александър Томов, Жана Н. Гълъбова, Иван Цанев, Екатерина Йосифова, Недялко Йорданов, Малина Томова (съпруга на Ив. Цанев), Екатерина Томова (съпруга на Ал. Томов), Биньо Иванов, Стефан Цанев, Димитър Аврамов (член на Управителния съвет на „Отворено общество“), Блага Димитрова (напуснала СБП през лятото на 1993 г., член на Управителния съвет на „Отворено общество“), Христо Фотев, Станка Пейчева, Радой Ралин, Борис Христов.

Извод с особена важност! Това е — де юре и де факто — отцепване от Съюза на българските писатели. Извършили са го обаче около 7% от членовете на СБП!

Документ № 9 — решение на Софийски градски съд, фирмено отделение, от 12.05.1994 г. за регистриране Устава на „Сдружение на български писатели“ и на самото сдружение. Управителен съвет: Любен Дилов, Иван Теофилов и Александър Шурбанов.

Към решението — списък на учредителите, на брой 27. В него са всички членове на СБП — собственици на „Литературен форум“ ООД, фигуриращи в учредителния протокол от 14 юни 1993 г. (без Ф. Филкова вероятно поради отсъствието ѝ от България); И: Александър Шурбанов, Иван Теофилов, Евгени Кузманов, Александър Томов, Жана Н. Гълъбова, Иван Цанев, Екатерина Йосифова, Недялко Йорданов, Малина Томова, Биньо Иванов, Стефан Цанев, Екатерина Томова, Димитър Аврамов, Блага Димитрова, Христо Фотев, Станка Пенчева и Радой Ралин. От тях 23-ма са членове на СБП.

Документ № 10 — Молба на новооснованото сдружение от 25 май 1994 г. (изх. №2 от 6 юни 1994 г.) до Министерския съвет да му се „актуват“ (н.е. предадат във владение) имотите на Съюза на българските писатели (подробно изброени в писмото). Доводи: Сдружението е легитимно писателско сдружение, а Съюзът на българските писатели — не е (това е времето, когато новото ръководство още не е регистрирано).

Забележително! Първата работа на Сдружението след регистрацията му е да превземе имуществото на Съюза на писателите, на който с решение от 3 февруари 1993 г. е отказана регистрацията на ръководните му органи. Посегателството е неокачествимо като враждебен акт на току-що създаденото сдружение към Съюза, чиито членове все още се числят към СБП и се ползват безотказно от всички съюзни привилегии, включително и надбавки към пенсиите. Тези около 7% от членовете на Съюза не се задоволяват с подмолното приватизиране на в. „Литературен форум“, но пожелават да присвоят всички имоти на СБП. А това е чиста проба мародерство от страна на дамите и господата, които непрекъснато се легитимират пред обществеността като „жертви“ на „тоталитаризма“ в СБП. Междувременно повечето членувачи в Сдружението от 1992 г. спират да плащат членския си внос към СБП. Някои са направили това още в края на 1989 г.

По-голямата част от членовете на Сдружението не изпълняват и разпореждането на ръководството на СБП от март 1995 г. да подадат

декларация за доходите си през 1994 г. с оглед облагането им с 2% съгласно Закона за Творческия фонд.

Приведените факти говорят, че на практика членовете на Сдружението скъсват със задълженията си към Съюза още през 1992 г., когато се основава „Литературен форум“ ООД, и започват отцепването от СБП и опитите за неговото закриване.

Документ № 11 — Решение на Софийски градски съд, фирмено отделение, от 01.08.1994 г. за регистриране на фондация „Българска сбирка“. Фондацията се представлява от Марин Георгиев и се управлява от 6-членен съвет на дарителите, в чийто състав са: Димитър Луджев — програмен директор и член на Управителния съвет на Фондация „Отворено общество“, Марин Георгиев — директор на „Литературен форум“ ООД и изпълнителен директор на „Българска сбирка“, Румен Ив. Драганов — учредител на „Литературен форум“ ООД и председател на асоциация „Балканмедия“ и „Болкан холидейс интернешънъл“ (Румен Драганов е човекът, който получава благодарност от подписалите възванието за възстановяване музея на П.К. Яворов и който на събрание на ООД „Литературен форум“ заявява, че иска да му бъде дадена станцията на писателите във Варна. Но Стефан Филев, контрольор на Първа частна банка, му възразява, че това засега не е възможно. Намесва се Марин Георгиев, за да ги увери, че „скоро и това ще е възможно“). Останалите трима членове на Съвета са Владимир Викторов Групчев — акционер в ООД „Литературен форум“ още от 20.01.1993 г. един от стълбовете и благодетелите на фирма „Лит. форум“ ООД Васил Гочев Колев — също един от първите акционери на „Лит. Форум“ ООД, и от членовете на Сдружението (смята се за най-довереното лице на Марин Георгиев и подставен човек в много от неговите финансови операции), Теодора Любомирова Драганова — по всяка вероятност близка роднина на Румен Иванов Драганов.

Това са шестимата учредители на фондация „Българска сбирка“, създадена под патронажа на президента Желю Желев (който понякога лично присъства на събрания, името му фигурира в писма за съдействие, като например това до НДК за отпускане на безплатна зала). Сред нейните цели фигурират: организира семинари за анализиране състоянието на българската литература; издава месечен бюлетин, посветен на проблемите на българската литература;

подпомага и съдейства на литературни сдружения, издания (вестници, списания, книги), свързани с миналото, настоящето и бъдещето на българската литература.

Извод: със своите печатни органи и почти неограничени средства за издания, командировки, специализации и пр. фондация „Българска сбирка“ става нов фактор в литературния живот. Сдружението, „Литературен форум“ ООД и фондация „Българска сбирка“ — това са трите стълба на „Отворено общество“ за космополитизиране на българската литература и сломяване на Съюза на българските писатели като национална институция.

Документ № 12 — молба до Софийския градски съд, фирмено отделение, от 13.09.1994 г. във връзка с фирмено дело № 10312 от 1994 г. е образувано по молба на СБП за регистрация на новоизбраното му ръководство от 26 ноември 1993 г. Молбата е подписана от ръководството на Сдружение на българските писатели (Дилов, Шурбанов, Теофилов) и съдържа искане името на „Сдружение на българските писатели“ да бъде сменено със „Съюз на българските писатели“. Пояснява се, че целта на това преименуване е „Да бъде продължена традицията на първо-основателите от 1913 година“. Ако тази молба на ръководството на Сдружението бе удовлетворена, от това щяха да произтекат автоматично съответните правни основания то да придобие цялото материално имущество на „нелегитимния“ Съюз на българските писатели — втори мародерски по същината си опит една незначителна част от членския състав на СБП да лиши останалите членове от организация и каквото и да е имущество.

За отбелязване е, че когато седем дена след 13 септември Любен Дилов подписва декларация, че е съгласен ръководството на СБП да бъде съдебно регистрирано, той много добре е знаел, че декларацията му е безпредметна при подадената вече молба за отнемане името на Съюза на българските писатели.

Молбата на Дилов и компания от 13 септември бе отхвърлена от съда благодарение на подаденото от СБП възражение. Но този опит за посегателство върху интересите на Съюза на българските писатели си остава един позорен факт.

Документ № 13 — възражение от председателя на СБП Николай Хайтов, отправено до Софийски градски съд, фирмено отделение, по фирмено дело № 6009 от 1994 г. с което съдът се уведомява, че

съществува сдружение с име „Съюз на българските писатели“, поради което искането на „Сдружение на български писатели“ да вземе това име, следва да бъде отклонено. Софийски градски съд уважи възражението.

Документ № 14 — декларация на Любен Дилов с дата 20 септември 1994 г., че „не възразява“ избраното на 26 ноември 1993 г. ръководство на СБП да бъде регистрирано от Софийски градски съд, фирмено отделение. Дело № 10312 от 1994 г. за регистрация на новите ръководни органи на СБП бе насрочено за същия ден, 20 септември 1994 г. Свидетели по него бяха Христо Радевски, Валери Петров и Богомил Райнов — те трябваше да удостоверят! непрекъснатото функциониране на СБП. Но съдът отказа да ги разпита.

Не стана нужда да се депозира към делото и декларацията на Любен Дилов, защото се оказа, че към него вече има приложено заявление от трима членове на Управителния съвет на СБП, а именно: Екатерина Йосифова, Иван Цанев и Петър Манолов. В него те заявяваха, че оттеглят подписите си от молбата за регистрация на Съюза. Това между другото даде основание на съда да издаде решение с отказ за регистрация на ръководството на СБП с дата 27 септември 1994 г.

Заявлението на Йосифова, Цанев и Манолов е приложено към фирмено дело № 10312 от 1994 г. на Софийски градски съд. Подалите заявлението трима членове на СБП извършиха недопустимо посегателство върху интересите на Съюза. Няма съмнение, че те са били подбудени да избършат това, за да осуетят регистрацията на ръководството му.

Документ № 15 — решение на Министерския съвет (с председател Ренета Инджова) под № 22 от 20 януари 1995 г. за предоставяне безвъзмездно право на ползване от „Сдружение на български писатели“ на държавна сграда в София на ул. „Алабин“ № 38 със застроена площ 214,17 кв.м. Решението е взето въпреки възраженията на главния секретар на Министерския съвет, че то е противозаконно, защото е забранено даването на държавни сгради за административни нужди. Противопоставя се и министърът на финансите Христина Вучева, но решението въпреки това е взето.

Даването безвъзмездно апартамент от 214 кв.м на ул. „Алабин“ № 34 на Сдружението на Дилов на практика обслужва собствениците

на частното издание „Литературен форум“, които с само 1 /2 от състава на Сдружението. Останалата 1/2 ползват услугите на съюзната администрация (тази на СБП). Документ № 16 — решение на Върховния съд по фирмено дело № 197 от 27 януари 1995 г., с което се регистрира избраното на 26 ноември 1993 г. ръководство на Съюза на българските писатели и се отменя отказът на Софийски градски съд по същия въпрос от 27 септември Приключва се най-сетне с мъчителното състояние на „нелегитимност“ на СБП и свързаните с това опити на отцепниците да закрийт Съюза. Оттук нататък вниманието им се насочва към превземането на СБП „отвътре“ — чрез увеличаване състава на Сдружението и евентуална победа на следващото отчетно-изборно събрание.

Документ № 17 — решение от 1 юни 1995 г., на Министерския съвет, което отменя решение № 22 от 20 януари 1995 г. на Министерския съвет (с председател Ренета Инджова) като противозаконно. В печата избухва буря от протести. В челните места на подписките са собствениците на отвлечения от СБП „Литературен форум“. Грозно се завайкаха — защото губеха 214 кв.м безплатна жилищна площ в центъра на София, която щеше да засили финансовото могъщество на фирмата и съответно годишните дивиденди на съдружниците. Отминаваме факта, че вината за отменяне на решение № 22 на правителството на Инджова бе автоматично приписана на СБП.

Документ № 18 — нотариален акт № 117 от 25 юли 1995 г. С него Иглика Полянова и Румена Светославова даряват на фондация „Отворено общество“ третия етаж на музея „Яворов“ заедно с 1 / 3 от общите части на сграда, както и 1 /3 идеална част от дворното място и собствената им 1/4 идеална част от втория етаж „При условие, че направеното дарение се използва за безвъзмездно подпомагане на Сдружението на българските писатели, фондация «Българска сбирка» и вестник «Литературен форум», изразяващо се в предоставянето на безвъзмездни помощи, получени като приходи от дарения имот, както и чрез други подходящи действия“. Не се уточнява размерът на безвъзмездните помощи. Не се уточнява и кои са другите „подходящи действия“.

Документ № 19 — нотариален акт № 118 от 25 юли 1995 г. С него Иглика Полянова и Румена Паскалева продават на фондация

„Отворено общество“ първия етаж на музея „П.К. Яворов“ за 12 милиона лева. Смисълът на комбинацията дарение с покупка е кристално ясен. Но по-важното в случая е, че чужда фондация придобива собственост върху една национална светиня, която се предоставя за ползване от Сдружението, „Българска сбирка“ и в. „Литературен форум“. А това е нов — ефективен и траен, повод за разлом сред българските писатели, които в по-голямата си част не проумяха същината на станалото. За фондация „Отворено общество“ обаче създаденото брожение си струва броените 12 милиона лева! Колко е дала тя за отвличането на в. „Литературен форум“, засега все още не ни е известно.

Документ № 20 — възвание на Сдружението На 14 септември 1995 г. Сдружение на българските писатели пуца възвание за набиране на доброволни помощи за „реставриране“ на музея „П.К. Яворов“; чиито първи и трети етаж са му дадени за ползване. Водещите фигури, подписали възванието, са все същите десетина приватизатори на в. „Литературен форум“, които те превърнаха в таран за разбиването на СБП. Сега те веднага протегнаха ръце и към новото тлъсто парче, което им бе подхвърлено — къщата е музея на Яворов, и подхванаха ремонта, наречен от тях „възкресени“) „Възкресението“ започна със зацапване на безценните фрески на Дечко Узунов, които по стойност надхвърлят цената на сградата. Да не говорим за това, че като „ползватели“ на имота те нямат право да го ремонтират. Ремонтът обаче се превърна в нова златна мина за Сдружението, ако се съди по изразената към Румен Драганов благодарност за щедрата негова (естествено — парична) подкрепа за „възкресяването“ на музея. Очевидно г-н Драганов твърдо вярва, че Марин Георгиев ще изпълни думата си за писателската станция във Варна.

Документ № 21 — решение от 11 октомври 1995 г. на Софийски градски съд, с което се вписват поправки в Устава на Съюза на българските писатели. **Документ № 22** — решение на Общото събрание на СБП от 20 декември 1995 г. На това общо събрание с квалифицирано мнозинство се приема най-новата поправка в Устава на СБП — член (Поправката гласи: „Членове на СБП не могат да бъдат членове на други сдружения на писатели с идеална цел, регистрирани по Закона за лицата и семейството.“ За нея гласуват 226 души. Против са 53-ма.

Основен извод: драматичните събития, свързани с опитите за унищожаването на „тоталитарния“ Съюз на българските писатели, приключват с небивало сплотяване на членовете му, които все повече разбират смисъла на завихрените около тях събития. Така успешно завърши за писателите годината 1995-та. Да се надяваме, че следващата 1996 година ще бъде по-любезна и благополучна. Да е честита на всички, които не забравиха, че Съюзът ни е Съюз на българските писатели.

в. „Български писател“ — 9–15.I.1996 г.

ЖЕЛЕВ НЕ МОЖЕ ДА ОБЕДИНИ ТОЗИ НАРОД

— **Май страдате от мнителност по отношение на фондация „Отворено общество“?**

— Ще ви кажа само, че от безвъзмездно предадените на фондацията имоти в София и другите градове държавата губи около 85 милиона лева. Горедолу колкото Сорос вкара у нас. Чисто и просто ние си даваме парите, за да ни „отварят“.

— **Запознат ли сте с идеологията на Сорос?**

— Отчасти и знаете ли на какво ми прилича тя? Да убедите таралежа да се отвори, преди да сте го накарали да повярва, че лисиците са вече изстребени. Това иска г-н Сорос от нас: да зарежем тая вкостеняла държавност и да се слеем с цивилизования свят. Да, но с недотам цивилизования свят какво ще правим? Знаете, че Желевото дело е събарянето на две трети от граничните ни заграждения, през които се провират сега легиони преселници.

— **Сега в средите на БСП се забелязва стремеж към привличане на духовния потенциал на нацията. Вярвате ли, че това ще стане?**

— Не съм забелязал подобен стремеж, но ако възникне, ще е малко позакъснял.

— **Вредно ли е правителството на Жан Виденов според вас?**

— За Жан Виденов ще кажа, че парата няма власт над него, а това е изключително качество за един държавник. Не е възможно обаче да не се излъже в подбора на някои от хората и дори в решаването на някои от проблемите. Той успя да отскочи от дъното. Аз очаквах Желев да си послужи срещу Виденов и кабинета с конкретни доводи, а не с общи панелни фрази.

— **Вие смятате, че д-р Желев не може да бъде обединител на нацията?**

— Тези качества са му абсолютно чужди. Да обединяваш един народ, значи поне малко да го обичаш. Той за България две топли думи

не се е изтървал да изрече. А лепна на българския народ едно катранно клеймо: че сме предали Васил Левски. Това тръгна от Желев.

— Как виждате съдбата на България в международната обстановка?

— Около нас и по света е започнало пребалансиране на силите. България трябва да запази пълен неутралитет. Всички държави, които заложиха на неутралитета, са най-гарантираните в момента. В този смисъл влюбването ни в НАТО ни подлага на рискове и напрежения. На тях България трудно би могла да издържи. Ние ще застанем на огневата граница между руския и натовския хиндерланд, а в ерата на ядреното оръжие това би било самоубийство. Защо у нас някои заклет демократи бягат от референдум по въпроса? Не вярват ли на този народ, или просто не го бръснат? Да не говорим как ще рефлектира евентуалното ни присъединяване към НАТО върху енергетиката и промишлеността ни... И каква промяна биха претърпели преките ни политически връзки.

— Предполага се, че като влезем в НАТО, нашите интереси и цялост ще бъдат гарантирани.

— Америка и Европа да поведат война срещу когото и да било заради България? Това може да го вярват само децата.

България възникна по чисто геополитически причини през 1878 г., защото беше нужна на Русия. И днес България е нужна единствено на Русия, ако не като съюзническа, то поне като неутрална, буферна зона между нея и европейските колоси държавица. Много по-удобно е Русия да бъде „застреляна“ от територията на България.

— Сериозно ли мислите, че НАТО смята да воюва срещу Русия?

— Не е нужно да воюва. Достатъчна е заплахата. Макар че и воюването е възможно при определени обстоятелства. И тогава почти е сигурно, че първите атомни заряди ще паднат не в територията на воюващите съюзници, а в наша земя. Удавихме се в океана на собствените си думи, но карай да върви. Важното в момента е да решим: в НАТО или извън него. Това ще бъде върховното изпитание на политическата зрелост на българския народ.

— Защо влязохте в инициативния комитет, който подкрепи Венцислав Йосифов за кмет на София?

— Не съм бил в инициативния комитет, но с готовност подкрепих г-н Йосифов. И днес продължавам да вярвам, че той щеше да е отличен кмет. По една случайност познавам този човек, и то преди местните избори. Освен всичко друго той е един от малкото добри хора, които познавам в този овълчен свят. Не ми е спонсорира книга, нито ми е давал безлихвен заем.

— **КОЛКО книги печата годишно СБП?**

— Миналата година издателството пушна около двайсетина книги. Това прави десет пъти по-малко от 1985 г., но аз се надявам тази година да издадем двойно. По-голямата част от сега издаваната помощна учебна литература е наша интелектуална собственост. Просто ще си я приберем.

— **Какво пишете сега?**

— Подготвям том 3 и 4 на своите записки.

в. „Стандарт“ — 6.ІІ.1996 г.

ЛИТЕРАТУРАТА НИ Е В ЗАСТОЙ

— **Кой от досегашните си творчески периоди считате за най-продуктивен?**

— Творческият барут при поетите пука, когато са от петнадесет до четиридесетгодишни, при прозаиците до петдесетата година. Затова смятам, че от четиридесетата до шестдесет и петата си година, когато написах ежедневни си е най-импулсивният ми период. Сега оттам мога да вадя и издавам по две книги годишно например...

— **Знаем, че културата е съвкупност от ценности. Как се вписва името на Николай Хайтов е съвременните реалности на културните измерения на нацията?**

— С книгите си писателите вече нямат присъствие и въздействие. Аз вече не съм писател, а бях от тримата най-четени български писатели. Например от 150 сега имам десет читатели. Главата на литературата беше отсечена с приватизирането на софийското „Книгоразпространение“ по времето на министър Карабашев. Не съм виждал човек с по-ехидна усмивка от неговата. Книгите не достигат до всички краища на страната, белетристичните се издават в тираж две хиляди, и той трудно се разпространява. Според данни от проучване два процента от населението четат поезия, четири процента — българска художествена проза, процент и половина четат есеистика, като тези читатели 85 на сто са висшисти с потребности от книги. Книгите се облагат, докато във всички цивилизовани страни не е така.

— **Според вас има ли млади хора, които да поддържат и издигат традицията на най-добрата ни белетристика?**

— Всеки ден получавам ръкописи, сред които откривам много хубави неща. Някои от тях ще продължат традицията и може би ще станат елитни писатели. От вече изявените ще спомена Калин Донков, чудесен публицист, Димитър Кирков и книгата му „Хълмът“, първокласен белетрист, и много други, някои от които живеят в

провинцията. Но това е и целта на Съюза на писателите, заложена в основата — да се поддържа българщината и се откриват нови имена.

— **Как ще коментирате разцеплението в писателския съюз?**

— То започна през 1991 година с инициатори Любен Дилов, Иван Цанев, Марин Георгиев, Блага Димитрова, Марко Ганчев... Тези писатели ги купи Джордж Сорос с „Литературен форум“ и въпреки това една година получаваха заплати от СБП. Сега постоянно раздухват, че причина за разцеплението е някакво имущество. Подкупиха наша служителка да унищожи регистрацията на Съюза от времето на Иван Вазов. Подавахме два пъти молби за легитимност, защото не можехме един документ да подпишем, опитаха се да ни отнемат сгради и имоти, трупани и градени с години. Оплакват се от времето на тоталитаризма, ама нали точно през това време Иван Цанев, който си е мълчал, издаде четиридесет книги. На другите, като им пречено, как са издавали книгите си? Мен са ме канили да стана член на БКП, имах резерви и не станах. Трябваше да пиша книга хвалебствия на контрактии, плащаха добре, не го направих...

Ние дадохме възможност на петдесет човека от отцепниците за отговор, направиха го двадесет и двама, като Димитър Панталеев, Димитър Василев и други, които не бяха „достатъчно елитни“, за да ги купят. Те там в сдружението си се наричат „Сто елитни писатели“. В една страна има петдесет елитни, и го казвам със снизхождение. Тези, които искаха да останат в Съюза, бяха застъпници, за да ни пречат, да пускат бюлетини против мен. Аз повече няма да се кандидатира за председател на Съюза на българските писатели, но този, който ще се кандидатира, да му мисли. Тези отцепници изпадат в паника, че приемаме нови членове от провинцията. Например от Разград Дулинко Дулев е един добър сатирик, като Марко Ганчев. Приехме нови членове от Хасково, Плевен..., от цялата страна ще приемаме поне още сто. Може да има и вярвам, че ще има сред тях елитни поети, писатели, ще отгледаме таланти. Трябваше председателят на Съюза на българските писатели по-рано да отиде в провинцията.

Онези, които ги купи Сорос и „Отворено общество“, ги развратиха, ами около тях започнаха да кръжат и Съвсем непознати млади имена, които се правят на писатели. Такива като Георги Данаилов — член на три университетски борда, Любен Дилов и други се обявяват срещу тая държава; народа, езика, на който са прописали.

Други напуснаха България и тръгнаха към прокламираното „Отворено общество“ в страните, та те им тряснаха желязната завеса със страшното Шенгенско решение...

— Какво прави Съюзът на българските писатели за провинциалните писателски дружества?

— На първо време трябва да възстановим творческите фондове, които са 182 милиона лева, за да има за творческите поделения — така наричам дружествата на писателите в градовете, които след като бяха двадесет и две, се възобновяват след разрухата. Ще се възстановят паметниците на литератори от миналото, които криворазбраната демокрация помете. Статутът на Съюза на българските писатели е да приема нови членове с най-малко две издадени книги. Нека всичко, които пишат талантливо — според познавачи и ценители на словото, да кандидатстват. Може да не стане от първия път, но на следващия...

в. „Неделник“ — 15–21.V.1996 г.

ТОЙ ОСВОБОДИ БЪЛГАРИНА ОТ НИСКОТО МУ САМОЧУВСТВИЕ

Ботев е надчовешка величина, каквито са Крали Марко и Момчил юнак.

Представете си Крали Марко да играе като герой в пиеса на която и да било сцена... Да гледате оня, за когото се твърди, че с единия си крак стъпва на Шар, а с другия на Стара планина — да ходи по едно дюшеменце шест на пет. Подобно чувство изпитах, когато за пръв път видях на театрална сцена образа на Ботев... Бях смутен и разочарован, защото Ботев е легенда и вече не се побира в нашите човешки измерения. Може би затова и филмът за Ботев нямаше очаквания успех. Там видяхме един Ботев метър и седемдесет висок, с обикновена шапка и риза, с глас обикновен, който нямаше и не може да има нещо общо с оня исполин в представите на всеки българин.

Имаше неотдавна опит да се преиздаде биографията на Христо Ботев от Захари Стоянов. Казвам „опит“, защото инициаторите се отказаха май от своето намерение, когато препрочетоха тази иначе хубава книга и доловиха, че тя е написана за човека, за революционера, а не за героя Ботев...

Тази биография сега ни звучи прекалено предметно, сблъсква ни с едни представи, изостанали от развитието на образа в нашето съзнание. Да! Този вид образи с времето наистина живеят и се „развиват“ в точния смисъл на думата. Такава е съдбата на избраните от народа герои, които възплъщават неговите добродетели и олицетворяват неговите идеали... Те с времето зреят. Те все повече големият и светлеят, затова всеки опит да ги „овеществим“ и нормализираме е осъден на неуспех. Помислете само: колцина български писатели са писали за Ботев? Странно малко. Твърде малко. Това е, защото Ботев ги стъписва, защото Ботев е за българина светая светих. Не е достатъчно Ботев да се „опише“ — това няма никого вече да задоволи. Оня, който би дръзнал да нарисува Ботев, трябва да се състезава с народното въображение, с легендата Ботев, с магията

Ботев. Затова до Ботев с малки изключения са се докосвали повече самонадеяните, отколкото талантивите творци. Ботев се е отскубвал от обикновените човешки мерки и е трудно да го догониш в облаците. Перото, което ще трябва някога да се спре на великия поет и революционер, трябва да е, малко или много, и то самото „ботевско“. Иначе не е възможно този гигант да бъде задоволително изобразен... Добре ли е това или зле?

Аз не мисля, че е зле. Колкото повече легенди имаме, подобни на легендата Ботев, толкова по-добре. Легенди като ботевските са национално богатство. Колкото повече имаме герои като Ботев, които не се побират в човешките мащаби — толкова по-добре... Този вид легенди са жизнено необходими, защото най-добре подхранват народното въображение и усилват народния дух, та нямаме сметка нито да ги приземяваме и очолюваме било на сцена, било на кино. Освен ако се намерят творци, които да стигнат и да надрипват легендата...

А защо Ботев се е превърнал в легенда?

Със сто и няколко души, повечето хванали за първи път пушка в ръцете, той дръзва да се удари с една — макар и разклатена — империя за свободата на своето отечество. Войводата на тази чета не е бил нито глупак, нито луд, за да не знае количеството на турските военни сили, да не разбира, че отива на явна смърт. Но го е направил, загинал в разцвета на своята младост, съединявайки в едно думи и дела, песен и борба. Ботев не освободи България, но той извърши едно освобождение не по-малко велико и значително: той освободи българина от ниското му самочувствие. Вдъхна му смелост, даде му идеали, сложи му криле и на тези криле ние се носим ето вече сто и двадесет години от смъртта на гениалния поет революционер.

„Славянски вестник“ — VI.1996 г.

ДЛЪЖНИ СМЕ ДА СЪХРАНИМ ПРИРОДНИТЕ БОГАТСТВА НА БЪЛГАРИЯ

— Господин Хайтов, творчеството ви е населено с родопчани. Вие отлично познавате тези характери. Промени ли с нещо днешното време хората от този край?

— Хората от Родопите са малко настрана, в периферията на България. Промениха се родопчани безспорно, но с увереност мога да кажа, че не в такава степен, както в други райони на страната. Има и нещо друго, което смятам за много съществено: тези хора балканджийи имат специфична генетична закваска, която им дава способността да имат балансирано отношение към събитията; те имат качеството да оцеляват и физически, и духовно. Това доказват вековната история и устойчивостта им на теглилата, умението им да оцеляват на тази стръмна, неплодородна и понякога сурова земя. За това, че времето най-малко е променило населението от този край, ще посоча факта, че тук процентът на престъпността е най-нисък. Това показва, че общото загиване на националния организъм тук е проявено в най-малка степен.

— Разкажете, моля ви, как родопчани изкарват хляба си и вчера и днес.

— Днес хората изкарват прехраната си много трудно. По-трудно и от времето преди 9 септември. Повече от четири десетилетия у нас имаше социалистическо земеделие (криво или право), обогатено със силна местна промишленост. Почти във всяко село имаше цех, работилница, фабрика. Всичко това се срути отведнъж. Вижте рудодобива. Неизчерпани рудници с действаща механизация се закриха. Те изведнъж се оказаха „недоходоносни, неизгодни“. И започна голямата разсипия. Тя продължава и до днес, без никой да си даде сметка, че е посегнал на хляба на стотици миньорски семейства. Съсипаха се местните работилници и цехове, затри се тютюнопроизводството — един много доходоносен отрасъл. Ние бяхме най-мощният вносител на цигари в страните на бившия

Съветски съюз, изнасяхме тютюн и тютюневи изделия за стотици милиони долари. Същата участ сполетя и дърводобива. Сега безмилостно и безконтролно се изсичат иглолистните гори и ги изнасяме като необработен материал. Защо да не изнасяме мебели например? Това е осем пъти по-изгодно за държавата. Всичко това е израз на висша икономическа простотия и главно на корупция. Нещо повече. Аз мисля, че това не е само резултат на корупция. Това са целенасочени усилия да бъде разрушена напълно икономиката и по този начин да бъде прогонено живеещото там население, да се обезлюди този край, тъй важен за нашата южна граница. В тази разрушителна дейност съзирам и стремеж да се промени съотношението между българи и българомохамедани. От пет години наблюдаваме този процес на разруха и нито един опит от страна на държавата за неговото спиране.

— **Явно смяташе, че държавата е длъжник на хората от Родопския край.**

— Разбира се, че е длъжник. Защото хората от Родопите стигнаха до абсурда да не знаят какво да правят с ръцете си! Държавата може и трябва да се намеси! И то радикално! Тя е затова. А не само за да събира данъци, да издържа едно луксозно Народно събрание, каквото нито една страна в този свят не си позволява. Говоря за огромните разходи по нашите депутати. Аз не съм чул нито един повик за икономии на държавни средства, за разумно разходване на бюджета.

Държавата не е изиграла своята роля, както твърдят някои застъпници на гражданското общество. Тя е длъжна да координира и направлява цялостната дейност на народа. А сега какво направихме? Разградихме я, превърнахме я в пепелище. Говорихме вече за някои отрасли на икономиката. Същото се отнася и за съсипаното ни селско стопанство. Но на мен ми се ще нашите държавници да проумеят, че Европа не търси нашите производители, а търси консуматори, търси пазари, където да пласира своите стоки, своето оръжие. Куриози в това отношение колкото искате. Офисите в България са обзаведени с италиански мебели, а ние изнасяме необработен дървен материал на безценица. Бавария внася в България дървени въглища, които преди това е купила от нас, от Странджа, само че в насипно състояние. Внася ги заедно с отличните беемвета и зеленчуците! Срамота е държава като нашата, която е родина на зеленчукопроизводството от три

хилядолетия, да внася зеленчуци. Какво тогава можем да изнасяме, за да получим валута? Може би човешка кръв? Или пък проститутки! Така че намесата на държавата в този хаос е абсолютно наложителна.

— Имате ли преки впечатления от живота на родопските миньори?

— Познавам добре живота на миньорите, на тези типични черноработници, от чийто труд държавата печелеше голяма част от валутата си. Сега те са изоставени на произвола на съдбата. Тъкмо те понесоха най-осезаемо ударите на икономическата криза, на безработицата. Сега в рудодобива останаха само отчаяни хора, които нямат никакъв изход. Ако съдим по зачестилите трудови злополуки миньорите работят при тежки условия. И издържат. Към тези трудови мъже аз изпитвам истинско преклонение.

— Преди няколко години се надигна протестна вълна срещу някои металургични предприятия като замърсители на околната среда. Работниците бяха принудени да избират между здравето и хляба. Какъв е вашият коментар за този омагьосан кръг?

— Не за първи път се изправяме пред такъв проблем. Но той може да се разреши. Защо да не се поучим от световния опит, а да ни минава през ума да си затваряме заводите? Работата е много проста — всяко замърсяващо предприятие трябва да отделя средства за пречиствателни съоръжения и да обезопасява производството. Вижте какво направиха в оловно-цинковия завод край Асеновград. Те отделиха финанси, повикаха японски специалисти и обезопасиха производството няколко пъти. Това е пътят.

— Под печат е вашият „Дневник“, който скоро ИК „Земя“ ще издаде. Имате ли спомени с миньори, металурзи, геолози?

— Имам много спомени с рудничари. Познавах се с един знаменит герой на труда — Константин Кацеров. Той беше прочут коминджия. За него направих документален филм навремето. Имам добри спомени с много още.

— Разговорът, който водим, е за вестник „Рудничар“ — вестника на хора с мъжки професии — миньори, металурзи, енергетици и геологопроучватели. Искате ли да им кажете нещо?

— Искам да им кажа, че нямаме друг изход, освен да се захванем м със собствените си ръце да възстановим оцелелите природни богатства и на Родопите, и на България. Дали руда или дървесина, дали

въглища иди минерали, дали тютюн или зеленчук — ние сме длъжни да ги спасим; и така да съживим икономиката. Ние трябва да го направим — със или без волята на правителството. Ние това трябва да го наложим — все едно кротко или със сила. Ние трябва да оцелеем на тази земя и не трябва да напускаме, защото, ако направим това, няма кой да се върне на нея. И тя ще стане жива пустиня. Трябва да изтърпим!

в. „Рудничар“ — 13.VI.1996 г.

КАК МЕ ЛЕКУВАШЕ МАМА

Като деца все боси ходехме и все си удряхме пръстите — палците ни се разраняваха, бодли се забиваха в тях. Девет-десет годишен пасях ярета, говеда, често се набождах на трески. Подуваше се пръстът, „набуй“ му казвахме — когато е готово за потече, но още е неузряло. Мама веднага набираше от двора „петрожилка“ (живовляк), намокри го малко и ни превърже. Най-подръчното лекарство при недълбоки порезни рани е напикаването. Спира кръвотечението моментално.

Мама лекуваше раните с един благ мехлем, наричаше го „мехлема на Ангел Войвода“ — за три дни се лекува рана и следа не остава. Мехлемът съдържа жълт кантарион и пчелен восък (описан е най-точно в книгата ми „Дневник“ — т. I).

Масажът на мама. На село ядяхме все солени храни и пиехме много вода, но водата в Яврово е варовита и се издуваха коремите ни. Боляха ни и се оплаквахме: „събрала ми се е вода“. Мама ни слагаше възник, намазваше ръцете си с мас и почваше да ни разтрива нагоре-надолу — стомаха и корема. Чуваше се едно бълбукане и след това всичко се разкарваше.

Как си оправих бърбреците. През 1949 година имах болки в бърбреците и започнах да пия сок от червени боровинки, може да съм изпил цяла каца. Оттогава, та чак до преди две-три години не съм имал оплаквания. Наскоро с чай от полски хвоц и мечо грозде изхвърлих два камъка. За пикочните пътища съм пил и отваря от лескови кори и лескова шума. Най-обичан от мен е липовият чай Действа ми успокоително и мога да го пия непрекъснато. А брат ми, който живее в Асеновград и е на 86 години, години наред пие чай от маточина и нервите му са здрави като въжета.

Как поддържам формата си? С ходене пеш, с изкачване на върхове. Близо до къщата ми в Яврово се издига един връх. Най-прекрасното нещо, когато съм на село, е сутрин рано да го изкача и там да посрещна слънцето — няма нищо по-сладко от това „упражнение“.

сп. „Биоенергоспектър“ — VI–VII.1996 г.

ИСТИНСКИЯ ЖИВОТ Е ЖИВОТЪТ СРЕД ПРИРОДАТА

— Два синода, два писателски съюза, два съюза на журналистите... Това според вас разрушителен процес ли е или по този начин българите доказват, че не са еднопанелни?

— Роенето на писателските съюзи не е български патент. Има страни от бившия соцлагер, в които въпросните съюзи са по пет-шест. Стигат дори до девет (в Русия). Това показва, че явлението е циклонално и несъмнено разрушително. И то не е толкова важно, страшното е, че само у нас се разцепи църквата. Двама патриарси — къде сее чуло и видяло и защо? Църквата беше традиционна опора на българската държавност и националност. Събаряш тази опора и подобните ѝ духовни стожери, каквито са езикът и литературата, и ето ти охлювът гол. Настъпваш го с единия си пръст и го размазваш. Може сравнението да не е много сполучливо, но е вярно.

— Духовността е спасила българина през вековете. Сега, когато тя ерозира, кое ще спаси България?

— Може да я спаси запазването и обогатяването на нашата самоличност, национална култура и морал. А на първо място — запазването на езика ни. Само това. Траките са били, сега ги няма. Защо? Защото не са имали писменост. Толкова е просто, че няма накъде! И не са могли да си създадат азбука и са се претопили. И при нас вещата вървят натам. Ако посегателствата върху езика ни продължат да се засилват, напълно е възможно той да бъде заменен с друг. Можем да пеем американски песни, да се храним с американски сандвичи, да влизаме и излизаме от НАТО, да владеем по три чужди езика и пак ще си останем българи, ако съхраним майчиния си език. Това е реалната граница между народността и нищото. И затова сега езикът ни е на прицел и се правят опити за унищожението му. Неслучайно се намериха езиковеди и писатели, които надават вой за подмяната му с някой от големите езици. Черно на бяло това го написа в лекциите си проф. Мирослав Янакиев, а през 1993 година го повтори

писателят Любен Дилов на страниците на „Литературен форум“. Интересното е, че никъде досега, в нито една държава не са се появявали такива налудничави идеи, и то от средите на хората на перото. Не е изключено някоя от тях да се осъществят, ако не срещнат нужния отпор. То се вижда с просто око: минете по ул. „Витоша“ и ще забележите, че 3/4 от табелите са на латиница. Със същия хъс и увлечение това се върши във всички по-големи градове у нас. Да не говорим за печата, медиите и учебниците, които бият рекорд Удавени са в чуждици. Немарата към езика ни е наша стара привичка, но сега вече не става дума за немара, а за неговото безцеремонно преследване.

— **Твърдите, че някой умишлено убива езика ни?**

— Разбира се, че е умишлено програмирано. Не е тайна, че има външни, а вече и вътрешни сили, на които е твърде изгодно България да изчезне. И защо за това нещо да се хабят патрони и барут? Да се трещи и гърми, когато има нови тихи, кротки и благочинни способности за овладяване на „пазарните пространства“? Като се забърше културната и езикът на заварените на въпросните пространства аборигени — край. Ставаме поданици на Световната банка и Международния валутен фонд. Като всички останали страни от т.нар. „трети свят“. Това е то новия интернационализъм — космополитизъм, уеднаквяването на света по една матрица.

— **Месии като Левски се явяват в изключителни моменти от живота на една нация. Дали не настъпва времето за идването на нов Левски?**

— Ако Левски би се появил сега, съдбата му ще е много погорчива от някога, когато си играеше на котка и мишка с турските заптии, а предателите се брояха на пръсти. Помислете си с колко партии би трябвало сега да съгласува своите „предначертания“, какви сили явно и тайно ще го препъват и предават на всяка крачка. И при този обезверен народ, който не признава ни Бог, ни Отечество, при доларовата проказа, която мачка съвести и брони. Ще му се смеят! Че защо ще пътува от град на град, като България сега е свободна? Дори в новия учебник по история пише, че турско робство никога не е имало у нас. Отричат и Априлското въстание. Надявам се забелязвате, че „националист“, т.е. родолюбец, е вече оскърбително понятие... А никой не държи сметка за това, че в момента няма по-големи националисти от американците. Те сядат и стават с Америка. Онзи ден

слушах една реч на Бил Клинтън пред военни и той каза: „Америка граничи само с небето“! Разбирате ли какво значи това? Световна империя, без граници, бъдеща първа световна сила. И това не е от вчера, а от 200 години насам. Ако се появи нов Левски, той трябва да ратува не само против мутрите, а за оцеляването на тая държава, защото тя се разкапва пред очите ни. След рекета идва безначалието и хаосът, възможността хора да грабят и убиват други хора. И край няма. Един виден български писател, който получава заплатата си в долари, наскоро обяви отвращението си към думата „българщина“. Сега идеалът е не свободата, а парата. На този господ сега всичко се кланя.

— **Казвате, че на власт сега е „Златният телец“. А кой е вашият господ?**

— Собствената ми съвест. Така съм в мир със себе си, а това за мен е първа необходимост. Повече от хляба, от всички страсти, власти и блага.

— **Ако можете да създадете застрахователна компания, какво ценно в България и българите бихте застраховали?**

— Добротата — най-ценното нещо. Човек трябва вече да я търси с фенера на Диоген. Толкова са редки, епизодични и случайни проявленията на доброта у нас. Да направиш за някой нещо, хем така, от доброта, за да му помогнеш, заради черните му очи. Това е най-дефицитното в живота ни сега. Ще каже някой — „Не е така, има спонсори, спомоществатели.“ Не. В този океан от бедност, мъка и страдания даже и хората, които дават подаяния, го правят с някаква цел. Време е обаче хората да знаят какво е всъщност живота, каква е цената на щастието, може ли или не може без идеали и какви да бъдат те. Но това става все по-невъзможно, защото има една мощна преграда пред тази истина — електронните и други масмедии, работещи под диктовката на парата. Масата трябва да е стадо, да си кротува, да я стрижат и доят, но да си въобразява, че живее в най-славната, благополучна и демократична епоха, каквато е имало досега на света.

— **Нищо ли не е останало от вечните ценности на старите българи, на хората, които описвате във вашите разкази?**

— Трудно е да се каже, че нищо не се е съхранило. Но то е унижително, отчайващо малко. Настъпи един вандализъм, какъвто не е имало и преди хиляда години. Разпалени са всички инстинкти и нагони.

— **Сега сте председател на Съюза на писателите, заемали сте и заемате все отговорни длъжности, не ви ли омръзна? Не ви ли се иска понякога пак да нарамите чифтето и да се върнете в гората като безгрижен лесничей?**

— Ако бих могъл да се върна, бих го сторил, но връщането е илюзия. Колелото на живота няма обратен ход. Осем години бях лесничей. Най-хубаво от всичко беше, че бях в гората. Нямаше пушеци, воня и сметица. Бях в Родопите, в Персенското горско стопанство, после на Доспат, в Сапарева баня, до Рилските езера. Най-хубавата природа на България. След туй се върнах в Радомир и там, завърши моята служба. Тъжна беше раздялата ми с природата и гората. Най-голямата раздяла в живота ми... Истинският си живот живях тогава. Останалото време е съсипано време.

— **Смятате, че е вече невъзможно връщането към природата?**

— Възможно е понякога. Правя го всяка година през летните месеци, но е невъзможно да се върнат вярата, надеждите, илюзиите. Вярата, че Светът ще се оправи, че върви към по-добре, че истината е по-силна от лъжата, а Правдата все някога ще пречупи гръбнака на кривдата.

— **Като погледнете години назад, кой е най-хубавият спомен от детството ви?**

— Свободата! Да не те търси никой от сутринта докато се върнеш. Нищо не те спира, нямаш ограничения. С двамата ми братя пасяхме кравите, козите. Скитахме из гората, гледахме орлите, като огладнеехме беряхме грозде, круши. Невероятна свобода. Това си остава най-сладкото нещо, което съм преживял. В град не бях ходил до 14-годишен. След завършването на прогимназията в родното ми село Яврово заминах за Пловдив. И когато след деветмесечно чиракуване в един колониален магазин се откопчих една нощ, осъмнах призори в края на града на път за домилялото ми родно село. Бях като диво пиле в кафез. Счупих кафеза, излетях и се почувствах свободен. Усещането беше толкова блажено, че до смъртта си няма да го забравя. Това може да го разбере само човек, който е бил някога свободен. Подобни чувства имах и като лесничей. Едно е да седнеш в канцелария веднага след университета, друго е канцелария да ти е цялата гора. Можеш да ходиш по цели дни — ти си в района си. Такава свобода в друга

професия няма. Оттогава имам комплекси и нагони към този вид свобода.

в. „Куриер 5“ — 19.VII.1996 г.

СЪЮЗЪТ НА ПИСАТЕЛИТЕ — УБЕЖИЩЕ НА БЪЛГАРСКАТА ДУХОВНОСТ

— Г-н Хайтов, днес е отчетно-изборното събрание на Съюза на българските писатели. Вероятно в доклада си правите равносметка на изминалото време. Коя мислите, че е най-голямата ваша и на ръководството сполука през изтеклия тригодишен период?

— Съюзът беше пред разграждане. Предотвратихме го. Това е най-голямата ни сполука. Не забравяйте, че го сварихме с около два милиона бюджет в приходната част, което е 60 пъти по-малко от нормалното средногодишно постъпление за последното десетилетие преди 1990 г. Освен това нашият избор ни свари с неуредена регистрация и оспорвана легитимност. С начет към държавата 4,5 милиона лева и оспорвани имоти (колегите от алтернативното писателско сдружение бяха поискали същите имоти да им бъдат предадени в тяхно владение). Цялата вътрешносъюзна дейност беше преустановена; цялата международна дейност — прекъсната, и т.н. На всичко отгоре в нашите редици беше осъществено и едно макар и частично разцепление.

— **Защо го наричате частично?**

— Защото бе извършено от 27 човека при общ брой на членската маса около 480.

— **И тези 27 поискаха да придобият имотите на останалите около 450?**

— Точно така. Ето ви писмото на председателя на сдружението. То е категорично: Поискана е цялата ни съюзна собственост — общо 14 сгради. Датата е 6 юни 1994 година.

— **Кой в крайна сметка е виновен за това разцепление, ако въобще може да се даде еднозначен отговор?**

— Не може да се говори за виновност — всеки писател има право на свободен избор да членува в който си иска съюз или сдружение. Но е добре известно началото на разцеплението. То е

санкционирано със специално съдебно решение от 20 юни 1991 г. на едно от фирмените отделения при Софийския градски съд. На тази дата е било регистрирано съдружие между десетина души писатели, организирани в клуб „Литературен форум“ и известната на всички ни фондация „Отворено общество“. Съдружието има за предмет и първа цел издаването на вестник „Литературен форум“, в който и вие, г-н Гранитски, сте работили, докато бе орган на Съюза на писателите. Ето този вестник ръководството на редакцията си го прибира един хубав неделен ден и го предоставя на фондация „Отворено общество“. Прави се фирма с ограничена отговорност, регистрира се фирмата, както вече стана дума, и — толкоз. Датата е (повтарям) 20 юни 1991 година. Николай Хайтов още не се е появил на хоризонта като председател, всички редактори на вестника са на заплата към съюза и т.н.

— **И оттогава досега вестникът е на издръжка на „Отворено общество“, така ли?**

— Ако се вярва на изявлението на сегашния председател на сдружението Иван Теофилов във в. „Континент“ от 22 ноември т.г. — така е. Той откровено си е признал в това интервю, че на сдружението им е отпуснат специален бюджет за издаване на книги, че тези книги излизат бързо като на Запад, за 24 часа, че всичко това се дължи на „Отворено общество“, нещичко давала и ФАР. На всички е известно, че „Отворено общество“ брой 12 милиона лева за сградата с музея на Яворов, за да настани в нея в. „Литературен форум“ и опоненти от ни „Сдружение български писатели“. Това си има и хубава страна — подпомагат се по този начин творци на българската литература. Цялата работа е какво пък дава сдружението на подпомагащата го фондация.

— **Да ви попитам в тази връзка. Вие нарекохте сдружението „опонентно“ на съюза. В какво могат две писателски организации, членовете на които говорят на един и същ език, да си опонират?**

— Сдруженците, които се обособиха в отделна общност, таксуват нашия, стария, да го наречем съюз, за „тоталитарна, сателитна на БКП организация“ и се бяха подпретнали да я ликвидират и закрият. Така хем щяха да наследят имотите и хем по-лесно щяха да извършат по свой терк новия „прочит“ на българската литература.

— **Не е ла силно казано? Та и те са писатели...**

— Прочетете годишнините от 1991 година насам на „Литфорум“ и вижте, че главното, с което се е занимавал този вестник през тия

шест години, е да манипулира общественото мнение у нас, че няма съвременна „социалистическа“, т.е. създадена по времето на социализма литература с изключение на творбите на писателите „сдруженци“; че от литературната класика половината е негодна за съвременна употреба, че Вазовата поезия се измервала „на килограм“, че напразно Ботев сме го превърнали в икона, че Вапцаров и Смирненски не са чак толкова големи поети, и т.н. И най-сетне — че съвременните писатели, които не са в сдружението, са една бездарна (според квалификацията на Л. Дилов) паплач. Защо се прави това? Явно някому е потребно...

— **Мисля, че никому... Исках да кажа, че опитите за затриване на литературата ни не са необходими на нас, българите.**

— Това е друго. Напротив, крайно вредно е за нас безапелационното бракуване на цяло едно литературно наследство. Та това е равносилно да се лишим от най-ярките белези на националната ни самоличност или както сега е прието да се казва идентичност.

— **Искате да кажете, че от това има сметка само г-н Сорос?**

— Г-н Сорос отдавна е обявил, че той не е филантроп и не се занимава с филантропия. Неговата фондация има за главна цел изграждането на т.нар. отворено общество, нещо като Четвърти интернационал, само че в пазарни условия — една утопия, известна още под названието космополитизъм, т.е. отваряне на държавите към света. На пътя към тази цел е националната самобитност, националната литература и култура на по-малките народи, която формира националното им съзнание. И за да не пречи това съзнание на „отварянето“, дава се път на т.нар. поп-култура като инструмент за духовно обезличаване, за всаждането в житейската практика на универсализма, на космополитизма.

— **Имаме ли такива аналогии в нашата история?**

— Имаме — фанариотската претопителна инвазия от средата на миналия век, която имаше за цел да претопи българите в елини. Тогава езикът български бе подгонен както сега, две трети от наличните по църквите и манастирите книги бяха изгорени, традициите и българската словестност насмалко да бъдат скъсани и т.н.

Мисля, че и Светият синод беше точно затова разцепен, за да се отслаби противодействието на най-старата ни религиозна институция,

а не че светите старци не могли да се „споразумеят“. За какво имаше да се споразумяват, така и никой не разбра.

— **А за какво писателите можеха да се споразумеят?**

— Групата литератори, отцепили се от сдружението, можеха, да си го направят това, без да правят опити да ликвидират нашия съюз. Правят си нов, собствен, и се заживяват под дебелия сянка на „Отворено общество“. Защо бе нужно да вдигат тупурдия, да ни обвиняват в какво ли не, да обявяват себе си за „елитни“, в останалите в стария съюз — за бездарници. Защо?

— **Наистина, защо...?**

— Искаха да прикрият истинската причина за отцепването си, макар само по себе си това да не е никакъв грях. И второ: те си поставиха за цел да разрушат стария ни съюз. Техните обаче злостни удари постигнаха обратен ефект, заздравиха го и той е отново на крака, готов и занаят да се остане една от малкото оцелели крепости на българския дух.

в. „Дума“ — 20.XI.1996 г.

ОТЕЧЕСТВОТО НАД ВСИЧКО!

— **Нужна ми е Вашата самоидентификация: талантлив писател, дисидент за всяка власт, вечна духовна опозиция, конфликтна личност, националист, постоянно търсещият, безстрашен и неумолим публицист, а може би — всичко заедно?**

— Опитвам се да остана верен на себе си — това е най-кратката формула на моята, както Вие я нарекохте, „самоидентификация“. Аз съм възпитан в обич към Отечеството и това чувство е определящо за поведението ми. Между другото, аз съм напълно убеден не само теоретично, а и от дългия ми опит в живота, че коренът на главната за България и българите беда идва от нихилизма, от безродието. То започна да се всажда в училищата ни от 1947 г. насам в името на „интернационалното братство“. След това ни забележете, дори с още по-голяма сила, лавината на космополитизма и сега всеки се грижи само за себе си, за своето преуспяване и забогатяване. За себеподобните, за държавата, за обществото никой пет пари не дава. Пометена беше и държавата, за да не може да пречи на престъпниците, и ето ни на ръба на пропастта.

— **Не смятате ли, че критиката на Вашата личност винаги е била по-силна, по-креслива и по-непримирима, отколкото на Вашето творчество, на художествените и естетическите Ви предизвикателства. Как си обяснявате това?**

— Нормално е критиката към личностите да е по-безогледна от критиката на тяхното творчество. Никога една книга не би могла да раздразни моите опоненти, както може да ги вбеси, примерно, моята позиция към техния платен космополитизъм или участието ми в проектозакона за опазването на българския език.

— **Вие пишете на едно място: прави каквото трябва, да става каквото ще. Тази житейска философия помага ли Ви? Не е ли това проява на духовно (интелектуално) бохемство?**

— Докосвате се до един особено значителен за нашето „разделно“ време въпрос — за поведението на всеки от нас. Да се

кротува ли пред изтървания, всепобеждаващия в момента дух на развалата и злото, или да се съпротивляваме? Аз съм за съпротивлението, независимо от изгледите за успех. То значи всеки да изпълнява повеленията на съвестта и на дълга си, без оглед на изгледите за успех.

— **Вие сте прекалено ревнив към сътвореното от българската нация. „Интеграцията“ не Ви допада. Човек остава с впечатлението, че при Вас националната идентичност се преражда в духовен херметизъм или културен сепаратизъм. Така ли е всъщност или е резултат на недостатъчно познаване на Вашите възгледи от другите?**

— „Интеграцията“ ми допада, когато тя означава взаимодействие, а не претопяване. При мене и дума не може да става за духовен „херметизъм“. Моята ревност, за която вие говорите, е проявление просто на един самозащитен рефлекс. Стремеж да се запазят традиционните, присъщи само на българина, духовни ценности, които очертават неговата физиономия или още „идентичност“ пред света. Без подобна „идентичност“ ние въобще не сме нито племе, нито народ. Отварянето ни към света има своите здравословни граници. Когато води до обезличаване, то е гибел. Сътвореното в духовната ни област от българската нация е сламката, на която ние се крепим, за да не изчезнем в световното „културно“ море.

— **„Ориенталщината и балканската ни сиромашия“ са според Вас двете основни причини за това, че у нас всичко остава „недоносено“: конституция, демокрация, капитализъм, социализъм, национализъм, република, интернационализъм и т.н. И сега ли мислите така?**

— И сега го мисля, разбира се. Дори сега повече, отколкото преди, защото повече от всякога е ясно, че истински демократизъм не е възможен в една изгризана от партийните котерии страна. Опартизаниването, на което сме свидетели, е чумата на България.

— **Не мислите ли, че днес България преживява своето второ „кърджалийско време“ с всички произтичащи от това катастрофални последици. Не заслужава ли да се появи литературно произведение или кинотворба, за да се пресъздаде**

трагизмът на това време, както това бе направено в „Капитан Петко войвода“, „Време разделно“ и т.н.?

— Не мисля, че сегашното време е като „кърджалийското“. Сегашното е по-лошо от кърджалийското и ще Ви кажа защо. По време на кърджалийските размирици всъщност на кърджалийското разбойничество (на кърджалийската анархия), потърпевшият народ е бил обединен срещу шайките и твърде успешно се е спасявал. А сега брат е налегнал брата да му вади душата кога с памук, кога с юмрук. Разбира се, че трагедията на народа ни заслужава да се опише, но киното се прави с пари, а парите са у тези, които нямат сметка от разкриването на истината.

— Много хора на духа и на перото днес се оплакват, че преди 10 ноември 1989 г. били репресирани, че техни гениални творби не излизали поради действието на тоталитарни норми на обществен живот. И за причина се посочва, че не са споделяли политиката на БКП. Доколкото ми е известно и бих могъл да потвърдя безусловно това, в онова време Вие бяхте един от малцината, които се осмеляваха да изразят своето несъгласие по редица решения на ПБ на БКП и на висши държавни органи. При това Вие бяхте и останахте безпартиен. Един интелектуалец дори призна публично по БНТ, че влязъл в БКП, защото искал да стане доцент. Не Ви ли попречи безпартийността да станете писател? Не бяхте ли и Вие репресиран?

— Вярно е, много пишещи събратя се оплакват, че са били репресирани, но никой от тях не извади „залежала“ книга от чекмеджетата да я издаде, когато нямаше кой да им попречи. На тях им беше потребна дисидентска легитимация, за да могат успешно да преминат към обслужване на новите власти.

— „Носталгия“ — това е думата, от която и „леви“, и „десни“ се пазят днес като дявол от тамян. Вие как се отнасяте към нея?

— Не съм никога скривал, че изпитвам понякога носталгия, вътрешен глад за времето, когато книгите се печатаха в десетохилядни тиражи и отхвърчаваха от София за всички краища на страната за нула време. Когато във всяка паланка имаше и книжарница, във всеки по-голям град — Дворец на книгата. Когато можеше да забравиш чантата си на пейката в градината, да се върнеш на другия ден и да си я

намериш там. Не виждам нищо срамно в тази и в други подобни „носталгии“.

— Какво най-много Ви отвращава у хората, които претендират, че символизират демокрацията? Бихте ли посочили поне един жив демократ според Вашите представи за демокрация?

— Отвращава ме демагогията като инструмент за постигане на користни цели, за всаждане на развала и разврат в политическия ни живот и мисля, че в това отношение всички нормални, неизкусени в политиката хора, мислят еднакво. За да не бъде криво разбран, ще добавя, че не е никаква беда който и да било гражданин да има каквито си иска политически убеждения. Не става дума за това, а за лицемерието, необуздания ламтеж към власт и забогатяване, който шества около нас с демократична маска.

Има, въпреки всичко, не един и двама искрени демократи, но по правило те не вземах връх в политическия ни живот. Те са почти винаги в сянка, винаги в калабалъка и то за кратко. Изтласква ги фалангата на фарисеите, на печените лицемери, на демагозите.

— Страхът според Вас е основният инструмент за постигане и налагане на смирение и покорство. От какво най-много се страхувате и прави ли Ви това покорен и смирен?

— Страхувам се единствено от висшата сила, която е начертала „орисията“ ни, заковала е точния ден и час на разпадането или раждането на всяка една клетка. Силата, която държи в ръцете си здравето и болките. Аз съм фаталист и имам затова съвсем конкретни основания.

Две думи още и за смирението и покорството. Никога не съм бил нито смирен, нито покорен най-малко поради страх, но фатализмът предразполага към смирение — най-мъчно постижимото качество. Това е то покорство пред Съдбата. Убеждението, че всичко, що е станало — трябвало да стане, че то не е случайност, а брънка от световната хармония. Конкретният израз на това чувство е задоволяване с малкото. Затова пък велико е усещането, че преодоляваш материята, оловната гравитация, която се излъчва от парата и властта.

— Вие имате доста песимистични представи за българската интелигенция. И сега ли продължавате да мислите така?

— Никога не съм казвал, нито писал, че цялата ни интелигенция е боклук. Че цялата ни интелигенция е продажна, стерилна, корумпирана и склонна да обслужва всяка власт и всяка идея. Голяма част от интелигенцията си остана, най-общо казано, със своя народ, но тя е в момента обезоръжена. На преден план сега са Кириякстефчовците, които обслужват претопителната машина на „Отворено общество“.

— **Предателството е една от любимите теми на мнозина наши пищеци братя. А и Вие имате слабост към нея. Струва ми се, че във връзка с това се произнасят крайни присъди. Във всяка национална история може да се открият подобни примери. Не е ли това проява на интелектуален мазохизъм?**

— Не е въпрос само на интелектуален мазохизъм. Обвиненията към българския народ в предателство са просто един от най-ефективните инструменти за подбиване самочувствието на българина, за да се самонамрази. Не се учудвайте, че никой в наше време не отронва хубава дума за българина и българщината. Душегубката успя. Щом колегата Радичков, провъзгласен за най-българския писател, обяви в едно свое интервю, че думата „българщина“ му звучала недопустимо грубо, не виждам кой би я защитил. Това означава, че процесите на самооплюването ни са много напреднали. Щом лично българският ни президент Желев обяви във в. „Литературен форум“, че българският народ бил истинският предател на Левски, от кого и на каква пощада можем да се надяваме, когато лично президентът ни оглавява клеветническата кампания? Спомнете си и за „участието“ ни в покушението на папата, за „българския чадър“ и т.н.

— **Най-общо да я наречем „помашка карта“, както Вие се изразявате. Има нещо противоречиво в нашето отношение като държава и нация към нея. От една страна, с пълно основание проявяваме подчертана чувствителност към посегателствата върху това население от страна на други нации и държави, както и към прояви на сепаратизъм сред това население, но от друга — проявяваме учудващо примирение и безразличие към проявите на отчуждаване и обособяване по наша вина, по вина на държавата ни на отделни нейни институции и личности. На тази не по-малко опасна страна у нас не се набляга по подобаващ начин и с подобаваща енергичност. Дори Вие, който сте известен със своята**

ревнива защита на родопските българи срещу всякакви хули, неадекватни определения и оценки, почти не споменавате за това явление. Аз имам предвид достатъчните доказателства за неумението или неспособишата на християнската част от нацията да приобщава, да приеме в лоното на българската нация тези българи. Не е адекватна реакция срещу опитите на определени среди у нас и други държави да „създавам помашки етнос“, „помашка нация“ па дори и помашка партия. Нима на забелязвате това явление?

— По всичките тези проблеми аз съм писал, но в малотиражни издания, затова не сте ги забелязали. Но сте прав, че общо взето претопителните процеси сред българите-мохамедани никого вече не интересуват. Плашат се господа политиците от ДПС, малодушието в това отношение е пословично. Лошото е, че и преди появяването на ДПС ние нямахме адекватна държавна политика към „помашкия“ въпрос. Добре, че самите българи-мохамедани привикнаха сами да се бранят и спасяват. Прочетете книгите на бившия окръжен секретар на БКП в Смолян Величко Караджов и ще видите, че съдбата на родопските българи-мохамедани е преди всичко тяхно вълнение и грижа.

— Вие употребявате думите „национализъм“ и „националист“ по отношение на себе си без никакви уговорки. Не Ви смуцава все още непреодоляното погрешно разбиране на това състояние на човешкия дух?

— Никак не ме смуцава, защото аз знам, че атаките срещу национализма не идват от погрешни тълкувания на понятието, а се налагат от нуждата да се охули, осъди и премахне едно от най-сериозните препятствия пред валяка на космополитизма, наричан отпреди „интернационализъм“. Защото кампанията срещу национализма е постоянна (перманентна) и не проявява никаква умора. Прочетете учебника по поръчка на Фондация „Отворено общество“ и нагледно ще видите какво значи „йезуитизъм“. Така или иначе, не се лъжете, че някой „погрешно“ разбира понятието национализъм...

— Как си обяснявате факта, че и комунистическата, и либералната идеология по един и същ начин и с еднаква категоричност отхвърлят национализма, в еднаква степен виждат в него опасност за прогреса и с едни и същи хули го заклеймяват?

— Обяснението е много просто: комунистическата идеология робуваше за интернационално братство между народите, всъщност за сливането им в една съветска социалистическа общност. Космополитизмът е същото, само че той ратува за претопяването на малките в големите капиталистически формации. Големите народи никога не са обичали национализма, т.е. самостоятелността на по-малките, и това е така не от завчера и вчера, а от пет хиляди години насам. Помислете си колко малки народи са минали под ножа на могъщите големи.

— Какво послание бихте искали да оставите на бъдните поколения?

— Господа, без своето Отечество вие сте загубени! — това бих казал на младите, които напират зад нас.

— Каква политика според Вас трябва да провежда българската държава по отношение на гражданите с небългарско или с раздвоено национално съзнание?

— В това отношение трябва да се учим от нашата мъдра съседка Турция: може да си всякакъв, но щом си на територията на Турция, в сила са нейните закони, нейното гражданство, нейният език. Там етнически партии няма — това е също благороден пример за подражаване.

— От какъв национален идеал се нуждаем днес?

— От най-стария известен досега: Идеала, наречен отечество. Готовността да го браним и да се жертваме за него, за да имаме възможност сами да редим съдбините си по наша кройка и традиция.

— Как се отнасяте към славянската идея?

— Нищо лошо не виждам в това сродните по произход, език и традиции народи да усилят родствените, културните и търговските си връзки.

— Накъде върви днес България?

— България на никъде не върви. България се лута. Тя е в момента като една гемийка в развълнуваното море, със скъсани платна — и което е най-ужасно — с много капитани.

— Докъде може да стигне според Вас тенденцията на духовното обезличаване на българската нация? В какво виждате спасението?

— Както сега върви (ако не се стигне до някакъв поврат), за пълното духовно обезличаване на българина ще са необходими не повече от две десетилетия. Ще остане едно-единствено предприятие — езикът, но никога не е късно и той да се подмени. Нали писателят Любен Дилов подкани вече нашата литературна общественост към това подчинение. („Отказ от историята, езика и православието“ — виж в. „Литературен форум“ от 14 юли 1993 г.).

— Вие поддържате връзки с писатели от всички балкански страни. В кои от тях националната идея има върховенство. Възможно ли е някакво сравнение с националното самочувствие на българските писатели?

— Нашият съюз на писателите поддържа връзки с творческите среди във всички балкански страни и във всички от тях (без изключение) националната идея има пълно върховенство.

— Темата за Русия малко присъства във Вашето творчество. Защо?

— Русия е повече тема за поетите, но като гражданин гледам на Русия като на единствената в света страна, която няма интерес от изчезването на България. Мисля, че скоро ще се убедим в това — нека да е досадно, но това е достоверна непоклатимо пред вековете обстоятелство.

— Споделяте ли твърдението (обвинението) за наличие на национална катастрофа през 45-те социалистически години у нас?

— Едно е сигурно: сегашното е катастрофа. Нека да не забравяме, че социализмът у нас беше коронясан със съгласието на същите Велики сили, които сега ни отмъщават, че сме били за известно време социалистическа държава.

— Как оценявате днешната образователна политика и възпитателна философия? Как бихте формулирали Вашата възпитателна философия?

— Ние не сме имали собствена образователна политика от 1944 година насам. До 10 ноември тя беше просветска, сега е американска. Между другото, това е и една от причините за текущия в момента срыв: че въздигнахме в идеал стандарта, личното добруване и забравихме какво е Отечество и дълг. Сега си плащаме. Всичко здраво и голямо се прави с морал. Само за рушенето не ще морал.

— **Какво според Вас липсва на обучението по българска история и литература?**

— На обучението по българска история основната беда е, че то бе съкратено под необходимия минимум след десетократното намаление на часовете за изучаването ѝ, извършено преди година и половина. Има ли смисъл да говори за друга липса, когато тази е достатъчна.

— **Лично аз имам убеждението, че българинът е скроен по законите на оцеляването. Досега той е изпадал в много критични ситуации и винаги е успявал да оцелее. Имаме ли основание да смятаме, че този механизъм действа и днес и че отново ще оцелеем?**

— Сигурен съм, че приспаните механизми на самосъхранението ще задействат, но цената на оцеляването все пак ще трябва да се изплати.

— **От кое у българина сте се срамували най-много в чужбина?**

— От неговото слагачество.

— **Кои са според Вас добродетелите, благодарение на които българинът е оцелял? Кои от тях днес е загубил и как би могъл да ги възроди и възстанови, за да разчита на достойно бъдеще?**

— Разбира се, че Бай Ганю е олицетворение на българския новобогаташ, на парвенюто. Аз не мисля, че байганювщината е само българско достойние. Тя съдържа общочовешки черти, нека да не правим дявола по-черен, от колкото е.

— **Смятате ли, че Бай Ганю е класов образ, въплъщение на българския парвеню. Ако да — трябва ли да се примирим, че Бай Ганю днес преживява своето второ възраждане. Ако ли не — т.е. ако е национален характер; възраждането му не крие ли опасност за българската държавност и духовност?**

— Българинът е оцелял, защото коренът му е бил дълбоко забит в родния чернозем. Сега черноземът е сменен с паваж. Няма селяни, има урбанизирани граждани без корен. Мисля, че спасението на българин, е във връщането към земята, в преносния и в прекия смисъл на думата.

— **В какво българинът е гениален и какво най-много му недостига?**

— Българинът е най-гениален в развалянето. Уверихме се в това при ликвидацията на селското стопанство през 92-ра. Сега се преуверяваме в сферата на родната промишленост.

— **Ние с Вас станахме свидетели на едно уникално явление: една 18-милионна комунистическа партия (КПСС) изчезна само за една нощ след Указ на президента като летен дъжд в пустиня. А у нас, както в много други европейски страни, стотици хиляди комунисти се преименуваха в социалисти. Как би могло да се обясни това явление: генетическа безсмисленост на една идеология; тотална неискреност и демагогия, превърнати в партиен морал; историческа обреченост на една велика идея; липса на идеал или поредно човешко падение?**

— Несериозно е да се твърди, че социализмът като идея (има предвид първородния, широкия социализъм) е изчерпан. Докато има бедни и онеправдани, социализмът ще има благодатна почва. Бедата не е в идеята, а в нейното приложение. Опитите да се приложи социализмът е точно толкова падение, колкото опитите да се наложи вълчийт либерализъм. Аз не признавам делението на хората на демократи, либерали, радикали, социалисти, комунисти и т.н., а на хора с човещина, други — с по-малко, а трети — с никаква човещина. Успехът на която и да било система зависи от това в какви ръце е попаднала. Йезуитизмът и инквизицията са пример за това как и най-святата идея може да се опорочи.

— **Как виждате бъдещето на България като духовност, нация, духовна идентичност и цивилизация, като уважаван и равноправен член на Европейската общност?**

— Аз не мисля, че разковничето за оцеляването и преуспяването на България е само в Европейската общност, а в собственото себеизграждане като значителна, продуктивна стопанска система. Само така можем да запазим суверенитета, си и да заслужим, уважението на другите. Другото е блъф, че Европа ще се затича да ни спасява ей-така, за бог да прости.

— **Коя е идеята, способна да обедини българската нация, след като тя днес е изпаднала в състояние на тотален дуализъм: като държава, политическа философия, геополитика, като църква, като училище, семейство, като правосъдие, парламент, като творчески**

съюзи, като отношение към държавните символи и към знаците на българската национална идентичност?

— Само националната идея може да ни обедини, както е обединила крамолните гърци, турци, пък и всички крепки държави в света. Разделението шества почти навсякъде, парламентарните мнозинства се крепят на по два-три гласа, но това не докосва единомислието по националния въпрос в съседните ни държави, които изброих. Отечеството — над всичко. Това е спасителната формула.

в. „Нова Зора“ — 26.XI.1996 г.

ПИСАТЕЛЯТ Е ГЛАС В ПУСТИНЯ

— Господин Хайтов, на вас се падна нелеката орис да сте председател на Съюза на българските писатели през най-тежките години от създаването му до сега, с какво се характеризира този период?

— Аз смятам, че в общи линии всичко, което обещахме при избирането ни заедно с ръководството на съюза, според мен е изпълнено. Ще си послужи с някои цифри за яснота по въпроса, ето например — заварихме бюджет от 2 милиона и 200 хиляди през 1993 година, само през следващата година той стана над 20 милиона лева, или се увеличи 10 пъти, което позволи за социални разходи да заделим 184 хиляди и 200 лева. Служа си с тези цифри, за да се разбере, че Съюзът на българските писатели беше в катастрофално положение, оспорвана беше и неговата легитимност, която сега е законно потвърдена и доказана. Това значи, че успяхме да изправим съюза, както се казва, на крака. През тази 1996 година съюзът е изразходвал за добавки към пенсиите на писателите, за лекарства на болните, за добавки към почивките въз Варна, за стипендии на децата на отишли си от нас колеги и за материални помощи над 2 милиона и 80 хиляди лева, или пак над 10 пъти. Освен това успяхме да укрепим финансово и съюзните издания — фирми като „Летописи“, „Пламяк“ и „Славейче“. Излиза вестник „Български писател“, а нашето издателство от губещо сега има печалба четири милиона лева. Мисля, че такива придобивки досега не е имало.

— Писателят е „душа Божия“, но и той се храни, за да може да пише. Какво му липсва сега за тази му дейност?

— Разбира се, със сегашното си финансово състояние съюзът не може да нахрани българския писател. При днешните разходи в книгоиздаването и оскъдни хонорари писателят е поставен на най-тежко изпитание от 1914 година, та до днес. Сега въпросът е за физическото му оцеляване с тези мизерни пенсии. Добре е, че има жилище, че благодарение на далновидността на съюза през 1985–1986

година бяха раздадени 113 жилища, за да имат сега почти всички покрив над главата си. Сега писателят е собственик на тези жилища.

— И все пак — тези материални блага достатъчни ли са, за да бъде писателят духовен водач на народа си?

— Как може да бъде духовен водач на народа си, когато сега има други водачи, които забатачиха държавата. Сред този хаос, в който не се знае кой пие, кой плаща — духовното водачество има друго измерение. Обществените катаклизми стават сега, защото не се взема мнението на духовните водачи. Ето — като се каже само България, аз си представям Иван Вазов и книгите, които е писал: „Под игото“, „Чичовци“... А сега така наречените „инженери на човешката душа“, охранени от българския народ, преминаха на служба на разни „отворени общества“, които работят против българщината и държавността ни. Тези писачи не са български духовни водачи, защото те се стремят да подменят оригиналната ни култура с вносни сурогати. Истинските български писатели са глас и коректив на обществото и само като такива народът ги приема за свои духовни водачи. Това е.

— Българското общество трябвали да очаква от това събрание на писателите някаква промяна в статуса му на творческа или синдикална организация?

— Съюзът на българските писатели винаги е бил синдикален, още от основаването си, защото в устава му е залегнал стремежът да защитава материалната и духовната собственост на членовете му, а така също и да ги подпомага. Така е, щом се занимаваме и със строителство на жилища, с добавки към пенсиите и така нататък. Напоследък енергията ни се хаби да защитаваме пред правителството интелектуалните интереси и собственост на писателите, да търсим намаляване на данъците за книгоиздаване. Това ще бъде основното в дебатите на това събрание.

— Успокоиха ли се размирните духове на писателите и идва ли час за творчество?

— Духовете на писателите не могат да бъдат усмирени. Тези, които наистина имат какво да кажат, си пишат книгите, а тези които няма се оплакват и държат речи... Днес всеки постъпва както си иска, но има и хора, които продължават да твърдят, че им било забранявано да творят и им зачерквали творчеството. Добре, но минаха седем години и аз ги питам — къде са ви книгите господи? Да дойде някой и

да каже например, че Симеон Султанов не му е издал книгата... И на Радой Ралин и на Стефан Цанев книгите бяха издавани, и то в немалки тиражи. Същото се отнася и за Ивайло Петров, и за Георги Мишев, те нямат страница неотпечатана. Но май да се пишеш дисидент преди писател е за тях по-приемливо сега.

Чудя им се на ума!

Що се отнася до т.нар. „разцепление“, то стана не по наша вина... Една група писатели заграби съюзното имущество още от 1991 година и го предостави с вестника в съдружие на „Отворено общество“, но защо трябва да занимаваме читателите с това? Достойно ли е от тяхна страна да пише, че Иван Вазов дялал стихове на килограм и какво ли не срещу класици и съвременни писатели? Но както и да е...

— Може ли да се каже, че съюзът на българските писатели държи вратите си отворени за всеки талантлив творец?

— Наистина ние отворихме вратите на съюза за младите и не само за младите български талантливи творци. Та само напоследък членският състав е увеличен с една трета, но и за това ни упрекват. Аз не знам каква политика ще води новоизбраното съюзно ръководство, но ако пипате мен — член на Съюза може и трябва да бъде всеки истински талантлив български творец, защото — ще повторя — мисията на българския писател е да бъде глас и коректив на обществото ни.

— Благодаря ви, господин Хайтов, и успех!

в. „Българска армия“ — 28.XI.1996 г.

МИСИЯТА НА ПИСАТЕЛИТЕ Е ДА СЪХРАНЯВАТ БЪЛГАРСКАТА ДУХОВНОСТ

— Г-н Хайтов, кои са най-Значителните успехи на СБП през последните три години?

— Успяхме да стабилизираме финансово съюза — през 1993 г. бюджетните приходи бяха 2,2 млн. лв., през 1994 г., вече при сегашното ръководство, приходите бяха 15 млн. лв., през 1995 г. се увеличиха с още 5 млн. лв. За 1996 г. очаквам, че ще има увеличение с още 1–2 млн. лв. Това е резултат от по-умелото стопанисване на съюзните имоти и от други стопански дейности. Така че справяме се сравнително добре въпреки блокирането на Закона за творческите фондове от 1992 г., което е удар срещу всички творчески съюзи.

Приходите са и от издателство „Български писател“, което боксуваше, но за последната година има около 2,5 млн. лв. печалба. Важен е повратът в развитието му — че отново тръгва нагоре. През 1996 г. бяха публикувани около 30 книги. Започваме да издаваме и произведения, които се изучават в училище: Във финансовата област друг успех е, че през последните 3 г. средната сума за социално подпомагане на членове на СБП бе около 2 млн. и 60 хиляди лв., в това число и добавки към пенсиите. По-рано се даваха по 300 лв. на 25 души, а сега — по 600 лв. на 200 души; т.е. ние буквално съхраняваме биологически писателите, не само творчески. През 1993 г. социалните разходи са били 184 000 лв.

Приехме 150 нови членове на съюза, близо половината от които от провинцията. Така преодоляхме съществуващото десетилетия пренебрежение към талантливите хора, които са родени и работят извън столицата. Успяхме да докажем легитимността на СБП, оспорвана от колегите ни от Сдружението на българските писатели. Решението на Върховния съд постави нещата на местата им и прекрати междуцарствието.

След като сдружението приватизира съюзния вестник „Литературен форум“ ние го възстановихме като „Български писател“

и с помощта на тази трибуна успяхме да дадем отпор на опитите за разкулачване на българската литература. Нашите опоненти обявиха за несъстоятелност литературата, създадена при социализма, оплюха и охулиха 170 съвременни живи автори, посегнаха и на класиката...

— Какво не успяхте да направите през този период?

— Не успяхме да възстановим действието на Закона за творческите фондове, макар че правихме постъпки пред Министерството на културата за внесе предложение за това в Народното събрание. Правихме опити с другите творчески съюзи за намаляване на данъците върху изкуството. Няма друга държава в Европа без митническа политика за книгата и без облекчения за детската литература.

— Какво ви разделя със Сдружението на българските писатели? Според негови представители споровете са за имотите на СБП. Ако е вярно, това не е ли най-лесният за разрешаване въпрос за хората на духа?

— Това са чисто спекулативни твърдения — споровете за имотите и че ни делят естетическите различия. Различията в естетическите възгледи винаги са съществували и никъде по света не са били причина за противопоставянето на писателите. Истинската причина е опитът на няколко колеги, които се самопровъзгласиха за елитарни автори, да ликвидират СБП като „тоталитарна остатка от миналото“. Това е политическа поръчка — доказателство е още статията на Марко Ганчев във в. „Демокрация“ от 27 януари 1992 г. в която се призовава СБП да бъде ликвидиран, като се спре действието на Закона за творческите фондове, и да се конфискуват имотите на съюза като сателитна организация на БКП.

Повратната дата в отношенията между двете организации е 20 май 1991 г. когато в. „Литературен форум“ бе превърнат в акционерно дружество с участие на девет писатели и фондация „Отворено общество“. По-късно фондацията заедно с „Балкантурист“ взе повече от половината от акциите и стана собственик на вестника. Оттогава изданието работи за разгрома на българската литература.

Втората дата е 18 февруари 1994 г., когато 27 души начело с Радой Ралин приеха устав на сдружението, според който не могат да се приемат писатели, членове на други сродни организации — юридически лица. Така 27 души се противопоставиха на 456 членове

на СБП тогава. А ние приехме член 6-и в нашия устав, който е с подобно съдържание, през есента на 1995 г.

— **Идеологическите разпри като че ли стихнаха и сега на преден план излиза социалната роля на творческите съюзи. Това няма ли да обедини писателите в една организация, която да защитава интересите им?**

— Идеологическата борба продължава, но с по-рафинирани средства. Смисълът на съществуването на СБП е записан в неговия устав от 1914 г. — да подпомага писателите да създават литература и да съхранява вече създадените чрез българския език духовни ценности. Да съхранява! Това е важно, защото т.нар. национална идентичност или самоличност се осъществява от самобитната култура и литература на един народ, ако я има. Тук идваме до основния момент — има ли вътрешни и външни сили, на които да им е удобно българинът да няма национално самочувствие, да не държи чак толкова много на своята националност? Има такива сили — „Отворено общество“ откровено проповядва тази идея в нашата страна, на Балканите, в Унгария, Полша и другаде, но навсякъде среща отпор с изключение на България. Самият собственик на фондацията г-н Сорос заявява, че не се интересува от филантропия, а върши делова работа по създаването на отворено общество, т.е. малките държави да се отварят към големите. Той харчи милиони у нас, за да бъде изместена традиционната ни национална култура от т.нар. вносна попкултура, с което ще настъпят благоприятни за тях промени в съзнанието на българина. С други думи, ще се превърнем в пазарен полигон или в т.нар. бананова република.

— **Това не е ли крайно разбиране? Не може ли отвореното общество да се тълкува като космополитизъм в смисъл на приемане на другия и признаване на правото му на равностойно съществуване въпреки различията и дори противоположностите?**

— Космополитизмът е не първата братовчедка, а сестрата на пролетарския интернационализъм. Аз наричам дейността на „Отворено общество“ опит за създаване на четвърти интернационал, само че в пазарна обстановка.

Мисля, че фондацията печели в България два пъти повече, отколкото харчи. Ние самите, т.е. нашите държавници позволиха на

„Отворено общество“ да измести собствените ни институции в най-важната сфера — духовната.

БТА — 29.XI.1996 г.

СТИВЪН КИНГ ОТРЯЗА ГЛАВИТЕ НА ВСИЧКИ НИ

— Г-н Хайтов, това апатия ли е, или форма на протест и несъгласие с ръководството на СБП?

— Половината от хората ни не са се появявали никога на общо събрание след 1990 г. А този път дойдоха близо 320 души, само че в момента на гласуването останаха към 270.

— **Отчетохте, че съюзът вече е финансово стабилизиран. Как се отразява това върху социалното положение на членовете му?**

— Най-чувствително се отразява върху пенсионерите и хората с някакви здравословни проблеми. Пенсионерите са 194 и на тях засега даваме месечно по 600 лева. От следващия бюджет смятаме да отделяме по 1000 лв, а ако нещата се подобрят ще стигнем и до 2000 лв. Това са дребни суми при тази хиперинфлация, но все пак е помощ.

— **Каква е средната пенсия на един писател?**

— Около 5200 лв. Не зная да има по-ниска пенсия от тази на писателите. Повечето са били на свободна практика преди години. И са се пенсионирали по най-ниската ставка. Много пъти още по времето на Джагаров, когато бях председател на творческия фонд, се опитвахме да променим това положение. Искахме пенсиите да са на база на хонорарите, получени за месец. Но не се приеха предложенията ни.

— **Защо отново се върнахте към конфликта със сдружението? Докога ще продължи тази война между писателите?**

— Отцепването на група колеги от съюза стана едностранно. Десетина души си направиха сдружение — фирма с ограничена отговорност, заедно с „Отворено общество“. Това стана на 20 юни 1991 г. Около месец след това преместиха присвоения вестник „Литературен форум“ и обърнаха оръдията срещу нас, докато ние останахме с вързани без вестник.

— **Но в техните среди, както и е СБП, има хора, които желаят да се намери компромис?**

— Добре, но какво да направим ние, когато те се отцепиха. Техният устав, приет на 18.II.1994 г., забранява в сдружението да членуват хора от друга писателска организация, която е самостоятелна юридическа личност. Ние не сме членове там, а те бяха доскоро в нашия съюз.

— **Да, но тук, при вас, са имотите? Тук е творческият фонд. Възможно ли е тези 2 организации да ползват един фонд?**

— Това е друг въпрос. Могат, разбира се. Но те се опитаха да вземат нашите имоти, а не да ги делим. Казаха, че СБП не съществува като организация, няма го в регистрите. Насмалко остана да приберат всичко. И какво да правим ние, да си мълчим и да стоим със скръстени ръце? До есента на 1994 г. СБП беше в обсада и едва през януари 1995 г., когато излезе решението на Върховния съд за легитимност на съюза, се разбра, че те няма да получат нашите имоти. Ето така стана разцеплението.

— **Какво да очакваме нататък, може ли да се намери компромисно решение?**

— Решението е много просто. Вече са го приложили в Чехия и Словакия, в Русия, където има не по 2, а по няколко съюза. Там фондът е един. Ако възстановят у нас Закона за творческите фондове, който бе замразен през 1991 г., той автоматично покрива и 2-та съюза.

— **Обидно е, че материалните проблеми са в основата на конфликтите.**

— Причина за разцеплението не са материалните проблеми. Никой никому не бе отказал да се ползва от фонда, НИТО през 1991 г., нито през 1992–1994 година. Георги Мишев и Радой Ралин — най-богатите, нямаха нужда да вземат имотите ни, за да се прехранват. Това беше политиката и на президентството, и на „Отворено общество“. Тази фондация няма еднакво отношение към писателски те организации. Когато основавахме в. „Български писател“ — това за пръв път го казвам, — отидох при председателя на фондацията проф. Богдан Богданов и го попитах дали ще ни подкрепят. Той ми каза „първо го основете, пък тогава ще видим“. Основахме го и поднових искането. Но помощ не видяхме.

— **Спонсорите имат право на избор. И до днес ли СБП не е получил помощ отвън?**

— Никакви, нито 1 стотинка. Ако някой преценява по съвест — ние през това време останахме много по-безпартийни, отколкото хората в самото сдружение. Отворете вестниците и вижте — 15 души писатели вървят с Александър Томов, сподвижници на неговите идеи, начело с Г. Мишев, Ив. Петров, М. Георгиев и пр. Същите хора сега са при Желев, правят с него партия. Преди това — с г-жа Инджова... Ама това какво е? Цирк! Не може за всяко светило, което изгрява, една и съща дежурна група да го лансира начело с Мишев. В едно интервю наскоро беше казал, че Николай Хайтов бил верен син на партията или нещо подобно. Извинявам се, ама аз никога не съм бил член нито на БКП, нито на БСП. А той беше и в партийното бюро.

— Някои ви наричат „червения“, дори и „Виденевия“ съюз.

— Нека си ни наричат. Ако бяхме съюз на Виденов, нямаше да си броим стотинките и да молим за размразяване на Закона за творческите фондове.

— **Казахте, че няма да спрете битката за промяна на ДДС? Какво включва проектът ви?**

— Задължителен е избирателен подход при прилагане на данъка. Инак нашата книга е загубена. Сега се продава на цената на всички други, криминалистиката и порнографията. И автори като Йовков, които са не само наши върхове, но и върхове в европейската литература, не се четат. Ами не върви неговите книги да струват колкото трилърите на Стивън Кинг. Той на всички ни отрязва главите. А решението е толкова просто. Ако бъде вдигнат с 10% данъкът на вносната литература, която е повече криминална, цените на българската книга да паднат с 50%. Като делът ѝ в издаването у нас е само 4%. Ето, тази промяна е необходимо да бъде прокарана през законодателните органи. И това всички заедно да подкрепим — тук няма съюз, няма сдружение.

— **Какъв е капацитетът на издателство „Български писател“ сега?**

— Само 30 книги при 200 средно на година по-рано. Правя сега едно изследване — как се „топят“ българските писатели в последните 7 години в учебниците и учебните помагала.

— **Голяма част от членовете на СБП се водят писатели само във вашите вестници и изобщо не сядат вече над белия лист. Или**

ако се занимават — това си е съвсем лична тяхна работа и не стига до читателя.

— Така е, а сега става още по-лична и за професионалните писатели. Ето, аз съм професионален писател, каквито са и Мишев, и Радичков, и Д. Цончев и т.н., но тиражите на никого от нас, пък и на класици като Елин Пелин, Йовков. Ем. Станев и пр: не надхвърлят 2—3 до 5 хиляди бройки. И още по-зле, те не достигат до книжарница и се продават с години. Защото бе разрушена, разгромена книгоразпространителската мрежа. Ето така общественото въздействие на писателите у нас бе сведено някъде около нулата. Съжалявам, че не е жив дядо Вазов да му кажа, че това, дето по неговото време не е могло да се гаси (светлината на изкуството, на книгите, на духовното), сега вече може да стане с едно духване на финансовия или търговския министър или дори само на някого от техните заместници. Ние сме в ръцете на властта и на търговците. Това е истината.

в. „Труд“ — 5.XII.1996 г.

ПРЕЗИДЕНТЪТ ЖЕЛЕВ И НЕГОВИТЕ СЪВЕТНИЦИ

— Господин Хайтов, писателите още ли се цепят на червени и сини?

— По-голямата част от писателите предпочитат да не манифестират политическите си убеждения и се държат като неутрални. Аз обаче имам впечатление, че повечето от тях са леви, отколкото десни, т.е. сини. Внушителна група от около осемдесет души са си направо членове на БСП. Двайсетина се проявяват като „желевисти“, трийсетина открито се обявиха за СДС. Мисля, че икономическите групировки и преразпределението на славата в крайна степен нажежават страстите. Това е така както в нашия, така и в другите творчески съюзи.

— Защо всички творчески съюзи са в криза?

— Основната причина е „замразяването“ на Закона за творческите фондове през 1992 г. От това писателите губят 65 млн. лева годишно. С тези пари се издържаха съюзните издания, издателската дейност, допълваха се малките писателски пенсии и т.н. Подобно е положението във всички творчески съюзи.

Цепенето на съюзите дойде след осиромашаването. Разколът започна, когато на мястото на държавата като меценат се появи фондацията на Сорос „Отворено общество“. Тя придържа на бърза ръка литературния ни вестник „Литературен форум“, обяви за елитни една групичка писатели и изля върху тях рога на изобилието. Срещу включването им, разбира се, в неговата пропагандна машина. Старата формула „Разделяй и владей“ беше приложена не само за писателите, но и за цялата изоставена от държавата на произвола културна сфера. Така за три-четири години се постигна разпокъсването сред така наречените интелектуалци.

— Не смятате ли, че в творческите съюзи има все пак нещо тоталитарно, в което се прицелва „Отворено общество“ на г-н Сорос?

— Аз съм бил 30 години член на СБП, без да съм едновременно член на партията и мога да ви го кажа едно към едно: тоталитарни бяха, ръководствата на съюза, защото ги назначаваха. Но не забравяйте, че ръководството и един творчески съюз не е като ръководството на един завод, който получава нареждане да произвежда тенджери. Творческият процес е неуправляем, непредсказуем и неконтролируем. Нито Сталин успя да промени това, нито Людовик IV, който пръв е правил усилия в тази насока. Творческият потенциал в един съюз като сбор от дарования не подлежи нито на тоталитаризиране, нито на либерализиране.

— **Но дори талантлив писател може да подкрепи една лъжа...**

— Да, но лъжата никога не става изкуство. Писателите могат да пишат агитки и това се е практикувало масово някога. И днес наблюдаваме подобни явления. В последно време пред очите ни, едно писателско сдружение се превърна в агитка на една изборна кампания. Ж. Желев поведе цяла чета „интелектуалци“, повечето сред тях титулуващ писатели.

— **Бяхте казали, че в Сдружението на българските писатели се вливат пари отвън. Какво имате предвид?**

— Сдружението се издържа от фондацията на Сорос. Ако съдим по отчетите за 1994 и 1995 г. девет десети от приходната част на бюджета му през цитираните по-горе години са „безвъзмездни“ дарения от „Отворено общество“, Не включвам в сметката закупените за 12 хил. лева от същото общество и дарени на сдружението първи и втори етаж от музея на Яворов. По друга линия вървят даренията за вестника на сдружението „Литературен форум“. Само за 1994 г. на вестника са дарени 10 000 долара. Още не е обявено какви дарения е получила основаната от хора на сдружението фондация „Българска сбирка“, която издава книга след книга, и то със замах. Факт е, че приходите на вестника на сдружението през 1992 г. са с 200 000 лв. повече от приходната част в бюджета на СБП. Паралелно с фондация „Българска сбирка“ има и „Свободно поетическо общество“. И то издава книга след книга с помощта на Сорос. Соча ви само връхчетата на айсберга, а какво е по-надолу.

— **Докъде стигнаха скандалите около къщата на Яворов?**

— Проблемът с къщата се изостря. Стенописите на Дечко Узунов според специалисти например надхвърлят стойността на самата

сграда. Тези стенописи са вече унищожени от ръководещите „възкресяването“ на сградата сдружени писатели. Закопаха музея на Яворов — това е истината.

— **Вие считате ли, че фондация „Отворено общество“ е вредна за България?**

— Ще ви цитирам Кони Брук, един от най-добрите познавачи на Сорос. „Както Сорос ми каза — фондациите му имали подривен характер. Истинските мотиви за тяхното възникване налагали да бъдат прикритие — особено докато страните, в които се намирали, били на различен етап от своето политическо развитие...“ С падането на комунизма сега може да бъде завладяно всичко. Основна задача на „Отворено общество“ е завладяването на освободеното от комунизма пространство в духовен план. А по-късно в икономически. Но всичко това — завоалирано с филантропска маска. Главното оръжие в случая — корупцията. Най-изненадващо за мен беше участието на Сорос в разпалването на помашкия сепаратизъм и обявяването на българите мохамедани за малцинство. В доклада на Антонина Желязкова (съветничка на президента по етническите въпроси) черно на бяло можете да прочетете изрядните отчети на „Отворено общество“ с колко пари е била подпомогната фондацията „Фридрих Науман“; за да организира семинари, изследвания, публикации и прочие за изясняване на уж етническата принадлежност на българите мохамедани. Посветеният ма същата цел игрален филм „Гори, гори огънче“ бе направен главно с парите на „Отворено общество“. Въпросната фондация скрито и явно даваше пари, за да прегърне най-южните предели на страната ни в огнище на бъдещи етнически междуособици.

— **В какво обвинявате Президентството?**

— Президентството редовно отделя от своите бюджетни средства за подпомагане на „научноизследователска дейност“, свързана с изясняване на етническия произход на родопските мохамедани. Плащало е командировки, финансирало е експедиции и свързаната с това печатна продукция. Известно е, че двамата президентски съветници по етническите въпроси Антонина Желязкова и Михаил Иванов са неуморимите организатори и подбудители на помашния сепаратизъм. Възможна ли е толкова насочена подривна дейност в един деликатен, меко казано, етнически район, какъвто е Родопският, да премине без значението и одобрението на президента?

Изключено. Инак той отдавна да е уволнил г-жа Желязкова и г-н Иванов. Той обаче не ги мръдна. Или не е по силите му, или те са проводници на собствената му подривна за националната ни сигурност етническа политика.

— **Защо толкова много се вторачвате в работата на Антонина Желязкова?**

— Именно тя е от основните фигури в разположената на наша територия фондация „Отворено общество“. Не е трудно да си обясним работата на госпожата и в Президентството, с осъществяването от същата г-жа Желязкова представителство на България в Комисията по правата на човека при американския конгрес. Родопските „помаци“ и македонци в Пиринско са вече регистрирани в Конгреса като малцинства и новата „малцинствена карта“ на България със съответните обозначения. Ето тука „Отворено общество“ си свърши работата, както се казва, по ноти при пълната и безусловна подкрепа на Президентството.

— **Не преувеличавате ли ролята на президента?**

— Напротив, как ще си обясните стопроцентната подкрепа на тюркоезичното население за кандидатурата на д-р Желев? Статистически факт е, че той бе избран с гласовете на турците. Кой му осигури тази подкрепа? Доган, разбира се, но с чии пари.

— **Кандидатурата на г-н Желев бе лансирана от тогавашното ръководство на БСП...**

— Българските турци никога не са играли по гайдата на БСП. Друг механизъм е бил турнат в действие. Като например следното споразумение; „Вие ще ми дадете гласовете си, аз ще ви дам Родопите.“

— **Обрисовахте нещо като нов „Орионгейт“...**

— Аферата с „Орион“ е нищо пред опита да се дебългаризират среднородопските мохамедани. При паричните афери винаги има възможност да се навакса загубата, но ако родопските българи и мохамедани се претопят в турци, не зная дали ще има сила да задържи този край в пределите на държавата ни.

в. „Стандарт“ — 5.11.1995 г. [???

ЗА СЪСТОЯНИЕТО НА СЪЮЗА НА БЪЛГАРСКИТЕ ПИСАТЕЛИ ПРЕЗ ПЕРИОДА 1993–1996 ГОДИНА

Колежки и колеги, На 26 ноември т.г. се навършиха три години от избирането на сегашното ръководство на Съюза. Днес ви предстои да чуете неговия отчет, да го одобрите или отхвърлите и да изберете нов председател; нов Управителен и Контролен съвет. Мисля, че един кратък анализ на бюджетите на Съюза през тригодишния мандатен период ще ви даде най-точна представа за неговото състояние, финанси и дейност.

Приходната част в бюджета на Съюза за годините 1993–1996 е общо 56 588 000 лева, разпределени, както следва: за 1994 година — 15 193 000, за 1995 година г 21295 000, и за 1996 година — 20 100 000 лв. Свареният от нас бюджет за 1993 година възлизаше в приходната му част на 2 200 000 лева. Това означава, че още през първата ни мандатна година доходите на Съюза са отскочили шест и половина пъти, като смятаме и коректива на инфлацията през 1994 година. През следващата 1995 година доходите нарастват с още пет милиона, което равнище се запазва и през 1996 година.

Откъде идват основните приходни пера? Главно от наемите от съюзните имоти. Освен това има постъпления от продажба на овехтяло или ненужно движимо имущество — общо за 1993–1996 г. сумата е 4 452 000 лева. От продажба на около 56 картини (от общо 269) е реализирана сумата 4 133 000 лева. Тази сума е обособена от УС специална сметка предназначена за осигуряване социалните разходи на СБП, като например добавките към пенсиите, помощите за лечение, за безработица, стипендии на сираци и пр.

Сумата е в наличност и се държи на влог. Приходите от него за изтеклия период са 4 053 000 лева. Този доход ни позволява да заложим в проектобюджета за 1997 година едно увеличение на

пенсионните надбавки поне с още 1000 лева месечно плюс сегашните 600, които се плащат в момента.

В приходната част на бюджета фигурират и 700 000 лева от продажбата на в. „Български писател“, 1 094 229 лв. от сп. „Славейче“ и т.н. За да завърша с приходната част, ще припомня, че през 1989 година в Съюза са постъпили отчисления по Закона за творческите фондове 1 225 000 лева, равняващи се в момента на 122 милиона лева, така че двадесетте милиона среден годишен доход, който получаваме сега, е шест пъти по-малко от приходите на фонда през 1989 година. Ще ви припомня, че притокът на отчисления по Закона за творческите фондове спира окончателно през 1992 година, веднага след статията на Марко Ганчев в „Демокрация“ от 27.1.1992 година, в която се обявява, че фондът раздава пари на писателите, за да гласуват за комунистите, че той облагодетелства тоталитарната върхушка и т.н.

Блокирането на Закона за творческите съюзи е най-съкрушителният удар, нанасян досега върху Съюза от неговото основаване. Тежките последици от това ще бъдат голяма грижа на всички ръководства отсега нататък. Искам да отбележа: Съюзът ни не е получил под формата на спонсорство нито един лев, от никого.

За да е пълна картината, налага се да ви информирам и за състоянието на недвижимото съюзно имущество. Ще започна с Творческия дом във Варна, изграден през 1962 година върху собствена земя заедно със 17 декара парк. През 1992 година възникват процедури пред поземлената комисия във Варна за връщане на някои включени в парка бивши земеделски земи, но не са били предприети „ответци“, както се казва, мерки нито през 1992 г. нито през 1993 година. Ще ви спестя драматичните перипетии по опитите ни да предотвратим разграбването на парковата площ на Творческия дом във Варна. Ще ви докладвам накратко само, че всички издадени от поземлената комисия при община Варна постановления за връщане на бивши земеделски имоти от парка на летовището ни бяха справедливо отменени от самата поземлена комисия. Отмяната стана възможна, след като на поземлената комисия бяха предоставени необорими писмени доказателства, не въпросните имоти са били законно отчуждени и законно заплатени. От всичките опити за разграбване на парковата площ на станцията ни във Варна остана само едно нерешено дело във

Варненския окръжен съд, възникнало като последица от обжалваните на поземлената комисия решения...

Не мисля, че е възможно да се възстанови в бъдеще използването на Творческия дом във Варна само за писатели, защото от този същия дом идват в момента около 30% от сумите, необходими за издръжката на Съюза. Почивният дом в Созопол. През отчетния период в сградата нищо не е направено, в смисъл на подобрения. Предвидено е следващата година станцията да бъде основно ремонтирана.

Творческият ни дом в Хисаря е даден от бившето ръководство на Творческия фонд с решение от 16 IX 1993 г на предприятието „Нефт и газ“ — Плевен, срещу безплатното ползване от Съюза на 8 легла. През трите години оттогава досега станцията е посетена от 91 членове на СБП, доста скромна компенсация срещу 500-те кв. метра хотелска площ. Срокът на договора изтича през 1998 година.

„Ламартин“ в Пловдив бе предаден за стопанисване на Дружеството на писателите в Пловдив още по времето на ръководството, оглавявано от Кольо Георгиев. Обзавеждането на този дом обаче остана в собственост на СБП, заедно с това и участието ни в ползването на сградата През отчетния период беше, макар и отчасти, преустроени ремонтиран и апартаментът ни в гр. Сандански. Вече са изразходвани около 200 000 лева. В замяна на това там се очертава едно много перспективно; особено за хора със слаби гърди, „зимовище“.

След като бившият дворец на цар Фердинанд в Ситняково беше доброволно върнат на държавата от бившето ръководство на фонда, настоящото ръководство си го поиска, получи го и сключи договор за стопанисването му от ЕООД „Бороспорт“. Сега там е вече възстановено, съгласно договора ни, осемстайното бивше караулно помещение. В три от помещенията (общо 9 легла) писателите ще имат право безплатно да летуват и зимуват. Дори само това да бе смисълът от приобретяването на двореца — заслужаваше си главоболията.

През отчетния период Съюзът получи в дар от потомката на Марин Дринов — Мина Дринова, едностаен апартамент в София на ул. „Цар Асен“ 59. Наследството бе обаче оспорено; заведе се дело, което бе спечелено от нас в първата инстанция — Софийски районен съд. Наскоро ще се гледа във втора инстанция, след което, да се

надяваме, Съюзът ще увеличи своето имущество с още една имотна придобивка, и то в София.

Две думи и за реставраторското ателие в Асеновград. Това е дърводелската работилница на Творческия фонд, изградена през 1976 година върху общинска земя. В момента тече процедура за възмездното ѝ отстъпване на Съюза, след което работилницата ще стане наша нотариална собственост. В момента същото е предоставено под наем.

Ще завърша с апартамента на Съюза на ул. „Ангел Кънчев“ 10, където се помещава от 1976 година насам медицинският пункт на Съюза. След известни сътресения успяхме да съхраним в него едно качествено зъблечение, което става с времето все по-необходимо, като се имат предвид астрономическите цени на услугите в тази област.

Така стоят нещата с имуществото и финансите на Съюза.

Заслуга на досегашното ръководство на Съюза, за добро и лошо, е създаването на съюзен вестник на мястото на заграбения „Литературен форум“. Всеобщо бе желанието на съюзните членове в това направление — изпълнихме го, но проблемите, свързани с вестника, от един изведнъж се умножиха на сто и един. От тези сто и един проблеми, мисля, че задоволително бе решена задачата да се противопостави на упадъчните в нашата литература процеси, на крайностите в оценките ѝ, а така също и на произволите в ревизията на литературната ни класика. Вестникът трябваше да даде отпор и на развихрилия се от 1991 година насам литературен тероризъм на „разстрелването на икони“ и на необоснованото развенчаване на имена и произведения...

С появяването на в. „Български писател“ арената беше осветена и противоборството между „традиционализма“ и „космополитизма“ получи необходимата гласност. Можехме да понасяме удари, но: можехме вече и да връщаме.

Във всяко друго отношение вестникът може да бъде критикуван и оспорван; било заради оформлението му, било заради недостатъчните усилия в привличане на най-мъдрите и добре наточени пера: било за неоправдано забавяне на ръкописи или гафове и грешки от всякакво естество. Но главното — повтарям — той си свърши работата както трябва. Някои обвинява вестника в грубост и „оплюване“. Съветвам ги да четат по-често „Литературен форум“, да

слушат по-често радио „Свободна Европа“ и тогава да говорим на тема грубост и оплюване.

Доста бе направено през мандатния период за възстановяване на вътрешносъюзната ни дейност.

Имам предвид, на първо място, възстановяването на Есенните празници на българската поезия, което даде възможност за публична изява на десетки известни и по-малко известни творци на изящното слово. Към Празниците на поезията бяха приобщени и някои местни прояви като „Изворът на Белоногата“ в Харманли и „Обсерватория“ в Белоградчик. В общата атмосфера на празника станаха честванията на Петко Рачов Славейков, Дора Габе, Магда Петканова. Сляха се с празника и Дните на българската книга през октомври 1995 година, за които бяха поканени чуждестранни българисти и преводачи на българска литература. Писатели изнесоха пред тях беседа за явленията в съвременната българска книжовност.

СБП е сред инициаторите за възобновяване на прегледа дебютната литература в Хасково, известен под названието „Южна пролет“. В пряка връзка с „Южна пролет“ е съживяването на Кабинета на младия писател и интензивната дейност на младите сътрудници на сп. „Пламък“ в клуб „Дора Габе“.

Не би трябвало да се отмине без внимание и дейността, осъществена от Дружеството на писателите-криминалисти, което събра на една отлично организирана през 1995 г. Международна срещу писатели криминалиста от всички краища на света и, разбира се, блестящо популяризира творчеството на българските творци в тази област.

Изведена беше до успешен край и много важната инициатива за издаване на Антология на българската поезия, за късия разказ в два тома, на детската проза.

ПРОМЕНИ В ЧЛЕНСКИЯ СЪСТАВ

През трите изминали години починаха 30 членове на Съюза, а бяха приети нови 150. Предпочетоха да останат в Сдружението и отпаднаха от нашите списъци 66 души, двама бяха изключени, така че към момента броят на членовете в СБП е общо 503. Възниква въпросът: не сме ли твърде много? Ресурсите на Съюза намаляват, а числото на хората се увеличава. Всички ли новоприети отговарят на изискванията на Устава — да имат не само книги, но и дарба? Разбира се, че не е имало нито в миналото, нито пък ще има в бъдеще пълна гаранция, че покрай даровитите нови членове в Съюза няма да проникнат и хора с по-средни и дори съмнителни дарби. Казвал съм го неведнъж и ще го повтора: все пак това е по-доброто, отколкото да останат вън от Съюза проявените вече таланти. На всичко отгоре нашият Съюз през последните 30 години се беше много сериозно урбанизиран и още по-точно ософиянчил. Около 92% от членовете му живееха в столицата и по правило приемането на кандидатите от провинцията вървеше мудро. Фактът, че почти половината от приетите в Съюза нови членове са от там, говори, че през изтеклите три години беше поправена една въпиюща несправедливост. Въпросът има и друга страна: през последните три години се открии още една от разликите между нашия, традиционен, да го наречем, Съюз и опонентното ни „Сдружение“. Сдруженците провъзгласиха себе си за „елитарни“, а нас — по израза на Любен Дилов — за „озъбена, бездарна паплач“.

Като изключим излишната емоция в тези изблици на ярост, остава голяят факт, че нашите опоненти вече не признават за писатели други освен себе си. Не знам колко си вярват, важното е, че те усилено деформират общественото мнение в тази насока с намерение да изместят от литературната арена Ето в такова „разделно време“ ние не можем да си позволим; пренебрегването на нито едно дарование, на нито едно перо и особено на перата и перцата, пръснали в далечните краища на България, където писателската съвест е нужна повече от всякога.

Така попълването на Съюза със 150 нови имена аз смятам за много сериозна стъпка към неговото обновяване. Литературата е в крайна сметка една пирамида. Необходими са големи натрупвания в основата ѝ, за да се помъчат и върхове. За да израсне един Ботев, са потребни поне 10 Пишурки. За да отскочи един Вазов, са нужни барем една дузина Софрониевци. Талантите не могат да се делят на „елитни“ и „обикновени“, всеки талант е елитен поради факта, че е неповторим, т.е. единствен.

УПРАВИТЕЛЕН СЪВЕТ — СПОЛУКИ И НЕСПОЛУКИ

Избраното на 26 ноември 1993 г. съюзно ръководство — председател и 20-членен УС — се оказа в едно почти безтегловно състояние. Опитите ни да бъде ръководството съдебно регистрирано не успяха. По същия начин бяха завършили и опитите на предишното ръководство начело с Георгиев. Нашите опоненти от основаното на 18.11.1994 г. [???] Сдружение на българските писатели оспорваше легитимността на Съюза ни и полагаше усилия да ни вземат не само името, но и имотите.

В съюзните канцеларии течеше предизвикана по сигнал на „Литфорум“ финансова ревизия, която завърши със заповед за внасяне в бюджета на държавата „незаконно получени наеми“ четири и половина милиона лева. Две пълни години продължиха процедурите по доказване по съдебен ред легитимността на Съюза и на неговото ръководство, докато с решение на Върховния съд този кризисен проблем беше най-сетне уреден. Постигнато беше и отменяването на начета от 4 милиона и половина. Това беше и един успех на ръководството, което даде незабавен и енергичен отпор на опитите за разграждането и разграбването на Съюза.

Новоизбраното ръководство пое кормилото на 26 ноември 1993 година. Оттогава до днес се е събирало общо 32 пъти, 14 пъти — през 1994 година, 10 — през 1995 г. и 8 — през 1996. Бюрото е имало общо 62 заседания. От избраните 21 човека в УС трима от тях внесоха на 20.IX.1994 г. писмено предложение в съда против исканата от Съюза регистрация и веднага напуснаха съвета. Това не се отрази на работата на УС, макар и в намален състав, той успя да се справи с възникналите пред него предвидени и непредвидени задачи.

Искрено благодаря на колегите за това сътрудничество, за похабеното време, старание и нерви. Мисля, че поне половината от досегашния УС би трябвало да остане и в следващия, за да се осъществи нужната приемственост. Недовършени останаха

съвместните с другите творчески съюзи опити за поправка и размразяване на Закона за творческите фондове; за приемането на Закона за българския език; за прилагането на избирателен подход при данъчното облагане на книгата, приемането на Закона за закрила на детско-юношеската литература и т.н. Усилията за поправяне на пораженията, които нанесе извършената през последната петилетка саморазправа с българската култура, следва да продължат, включително усилията за оцеляване на малкия брой неприватизирани досега книжарници.

Особено важно е Съюзът да продължи участието си в пренареждането на ценностите в съвременната литература и в опазването от „разкулачване“ на литературното наследство. Решително трябва да се противопоставим на литературния тероризъм и разврат, на „разстрелването на икони“ и на „програмите“, които го обслужват.

Трябва да се даде най-сетне отпор и на текущите разпада процеси в езика ни, доколкото са се превърнали те в целенасочена политика на т.нар. масмедии: Ето затова е нужен и необходим Съюзът на българските писатели, освен за да съхранява организираната в него жива сила в едно драматично и за народа ни време. Виждате, че хиперинфлацията е вече започнала, масово фалират фирми, мъчно се печели от издателска дейност, така че не чакайте скоро светъл ден и час! Изключвам целенасочените усилия за нашето — нека да употребя най-меката дума „обезвредяване“ — от противостоящите ни сили. В такъв един момент; всяко разслабване на Съюза не е грях, не е предателство, а нещо много по-лошо — то е недопустимо лекомислие (да не си служи с думата „глупост“).

Спасението ни е в единението на съюза Това са в момента българските термопили, възпиращи кръстоносния поход срещу духовната ни самобитност. Странно ми изглеждат при това положение упреците, ЧЕ съюзното ръководство е било замесено в една „уродливо“ и дори „мръсна“ война. Още по-странни са отправните във вестника ни призови за „единение“ със самоотцепилите се наши колеги от Сдружението. Явно, този проблем следва да се осветли, за да се разбере най-сетне мръсна война ли е да се отбраняваш от нападателите си ми наложена законна самоотбрана? Това означава да отговорим на въпроса кой всъщност извърши разлом в Съюза на писателите и какви са последиците от това?

Първият епизод от този разлом е, когато 13 членове на Съюза на българските писатели начело с Георги Мишев, Марко Ганчев, Любен Дилов, Атанас Свиленов, Георги Данаилов и др., обединени в „Клуб «Литературен форум»“, регистрират в съда на 20 юни 1991 г. заедно с фондация „Отворено общество“ дружество с ограничена отговорност „Литературен форум“ с основна цел „издаване на едноименния вестник“. От този момент отвлеченият „Форум“ се превръща, макар и неафиширано, в издание на фондация „Отворено общество“. 1991 е годината.

Следващият втори епизод от поляризацията на Съюза настъпва, когато ръководството на „приватизирания“ „Форум“ напуска съюзната сграда на ул. „А. Кънчев“ заедно с цялото имущество от картини, машини, килими и пр. на стойност 3,5 милиона и се установява с благосклонното съгласие на Министерството на културата на ул. „Княз Александър Батенберг“ 4. Това преселение, според едно публично изявление на главния редактор на „Форум“ станало „чрез помощта на благородни институции и фирми, които нямат нищо общо с литературата“. Едва ли е нужно да ви подсещам, че неназованата благородна институция е „Отворено общество“, фирмата — ДФ „Балкантурист“, която е точила по туй време зъби за варненските ни имоти.

Това е, дами и господа, началото на едностранното отцепване на групи наши колеги в самостоятелна, враждебна на Съюза формация. Враждебна, защото тя връчи вестника в ръцете на една благородна, но все пак чужда институция, превърна го в нейно оръдие и откри огън по българската литература и култура. Целта е размиването ѝ във водопада на т.нар. „попкултура“ и подменяването на националното съзнание у младите в космополитично. Следващата, по-далечна цел — превръщането на страната ни в пазарен полигон с неопределено бъдеще.

Бързам да кажа: тази „инициатива“ не е нито на Марин Георгиев, нито на Атанас Свиленов или на стоящия над тях Радой Ралин. Нито дори на СДС, което по същото време имаше други много по-важни разправи, за да се занимава и с нашите. Отцепването на вестника ни не би било възможно без активната намеса на „Отворено общество“. Неслучайно тя в момента, според изявлението на Иван Теофилов в „Континент“ от 22 ноември т.г., осъществява издръжката на

сдружението, раздава награди, финансира поетичните му десанти и осребрява издателските му инициативи.

Изводът е ясен: „Сдружението“ с неговия „Литературен форум“ са всъщност едно от подразделенията на фондацията. И това е действителната причина за нейната щедрост. Имам предвид, че тя брой 12 милиона за сградата с музея на Яворов, за да я предостави за безплатно ползване от „Форум“ и за канцеларии на сдружението. Има ли някой да вярва, че това ръсене на милиони е току-тъй, за бог да прости?

Знам, фондация „Отворено общество“ минава за филантропическа, че даренията са нейна същност. Но изглежда, че не е точно така, нейният основател е на друго мнение. „Филантропията не ни е присъща“ — казва той; „Нашата цивилизация е изградена върху преследването на личния интерес, а не върху грижата за другите.“ (Цитатът е от биографичния очерк за Джордж Сорос, озаглавен „Дарителят“, от Джеймс Джаксън. Поместен е в сп. „Тайм“ от 10.XI.1995 г.) Сорос не се занимава у нас с филантропия, а с делова работа по създаването на новото гражданско общество, която предполага заличаването на сварените у нас на 10.XI.1989 г. „традиционни в духовната ни сфера структури“, сред които е и Съюзът на българските писатели.

Не е вече тайна защо известни писатели, докато бяха още членове на Съюза ни, преминаха в ръководството на „Отворено общество“, порядъчно добре платени като членове на съвета на фондацията. Да сме наясно — нямам нищо против плащането и надплащането (всички имаме гърла), но около тези хора в съвета на фондацията закръжиха цяла дузина сателитни фигури, свързани с опитите за събарянето на Съюза, в това число за отвличането на „Форум“, блокиране на Закона за творческите фондове, отнемането на втората ни почивна станция във Варна и предизвикването през 1993 г. на финансова ревизия и т.н. и т.н.

Причинените от „Форум“ щети на българската литература са чиста „поръчкова“ задача. Такава задача бе и създаването на „Сдружението“ като алтернативен съюз. Уставът му е приет на 18.11.1994 [???] година и подписан от 27 души во главе с Радой Ралин и, забележете: в него има изрична клауза (раздел II чл.2), която забранява към сдружението да се създават обособени като юридически

личности поделения. Това ни подсети, че така би трябвало да е и в нашия устав, та през 1995 година есента го допълнихме с много оспорвания от сдруженците член 6. След регистрацията му на 12 май 1994 г., както стана вече дума, сдружението веднага предявява пред Министерския съвет претенция всичките имоти на тоталитарния СБП да бъдат актувани, т.е. предадени във владение. (Писмото е изведено на 6 юни 1994 г.). Подписано е от Любен Дилов.

Малко подир това ръководството на сдружението подава молба до съда от името на Съюза на писателите и само благодарение на енергичния от наша страна отпор съдът отказа да изпълни въпросната молба. На 20 септември 1994 г. обаче, когато се явихме на делото за регистрация пред едно от фирмените отделения на Софийски градски съд, както вече стана дума, сварихме депозирани към делото писмени заявления на трима от членовете на УС на Съюза — Иван Цанев, Екатерина Йосифова и Петър Манолов — да не се уважава подадената от нас молба. И тя наистина, с решение от 27.IX.1994 година, не бе уважена. Съюзът остана нелегитимен, ръководството му — без регистрация, ръцете ни вързани. Тогава осъзнахме, че докато членовете на сдружението са и членове на Съюза, те винаги могат да го взривят, и прибягнахме до обезопасителната в нашия устав поправка. И тука ми се иска да прекъсна за момент и да попитам миротворците в нашия Съюз: господа, какво бихте ни посъветвали да правим, ако да бяхте на наше място? Да стоим със скръстени ръце или да отбиваме атаките на преследвачите ни, за което всъщност ни бяхте избрали на 26.XI.1993 г.

Ние избрахме войната, макар и мръсна, но заради вас — аз лично нямах никаква нужда от тази „война“. Лошото е само, че щетите от нея са невъзвратими: втората почивна станция във Варна отиде, макар че тя ни бе отстъпена „завинаги“. Стопи се съюзното имущество с още сто милиона. Удар след удар и всеки нов удар отцепваше не хиляди, а десетки милиони от съюзния бюджет. След всеки налет отчайващо осиромашавахме, особено след блокирането на ЗТФ. Питам отново: трябваше ли да противодействаме, или да се оставим да ни разграждат тухла по тухла.

Има и още една, чисто идейна и чисто вътрешна причина за произведения в Съюза на писателите разлом. Това е пълната несъвместимост между нас и сдруженците по отношение основните

им цели и задачи. Нашият Съюз остана верен на задачите, залегнали в устава му още през 1914 година (не цитирам, а резюмирам), а именно: да подпомага развитието на българската литература, както и създадените с помощта на родния език духовни ценности, които са в основата на т.нар. „национална идентичност“. Сдруженците са за обратното. Доказателство е програмното есе на бившия председател на сдружението Любен Дилов, поместено във „Форум“ от 14 юли 1993 г. В него идеологът им оповести, че с нашия български език, с българската история и православието нямаме никакъв шанс да влезем в Европа. Всеки знае, че литературата се прави с помощта на езика, така че, обявявайки българския език за пречка към нашето поевропейчване, по-точно като, денационализиране, Дилов се отрече от цялата ни стара и нова литература!

Той оповести целта, останалото извърши „Форум“. От 20 май 1991 година, когато вестникът беше включен в пропагандната машина на „Отворено общество“, дори до този момент бившият орган на Съюза се труди неотстъпно, неуморно и без отдых за погребването на българската литература, за такова пренареждане на имената и ценностите в нея, че от социалния и националния ѝ живец да не остане и следа. Филоксерата на космополитизма проникна в повечето учебници по литература, където числото на застъпените съвременни автори беше сведено до пет-шест имена. Евакуират се оттам патриарси като Вазов, Каравелов. Захари Стоянов, Ботев, отчасти Йовков и особено Елин Пелин, Емилиян Станев, Далчев и Дора Габе заради националния привкус в техните творби. Да не говоря за пълното пренебрежение към редица значителни и съвременни автори, които се заместват с нови „светила“ и нови „идоли“, въвн от националната традиция, въвн от голямата проза и поезия на български език. Стотици имена бяха на права бога затъпкани! Стотици заблуди — укорени, и клевети — изречени не само по адрес на литературата ни, на националното, на българина и България, но и към Априлското въстание и персонално към Ботев — да не говорим за разстреляния от упор „пролетарски поет“ Валцаров. На особен прицел е в последно време народът, обвиняван ту в „придобит идиотизъм“, ту в инфантилност и „кретенизъм“ и в какво ли още не. Повтаря се с ужасяваща прилика претопителния поход на фанариотите от втората половина на XIX век, когато бяха подложени на поголовно

унищожение българският език и книгите, написани на същия език. С тая разлика, че тогава те се стремяха към елинизирането на българина, а сега — към космополитизирането му.

Ето водораздела! Онова, което противопостави едни български писатели на други. Нашият Съюз — на привързаното към „Отвореното общество“ „Сдружение“. Този водораздел е необходим за онези, които не искат да се откажат от българския език и българската литература. Това би означавало да се откажат от себе си. Да се отрекат всъщност от всичко, защото за писателя езикът и литературата са наистина всичко.

Би могло да ми се възрази дали сериозно вярвам, че има сила, която да се противопостави на уеднаквяването на света, на непреодолимото засега проникване в страната ни, в живота ни, в държавните институции и в културата ни на „Отвореното общество“. Зная, разбира се, че валякът, който универсиализира сега света с помощта на американската „попкултура“, не може да бъде възпрян дори от такива могъщи и със силна културна традиция държави като Япония, Германия, Франция и т.н. Да не говорим за по-малките като Гърция, Австрия и т.н. Но точно затова в тези държави се създават на едно по-високо образователно, културни, литературно, а и научно развитие охранителни, да ги наречем, зони, запазени периметри за съхраняване и обогатяване на традиционните им духовни ценности, свързани с националната им самобитност. Особено в сферата на литературата и образованието.

Средният човек е оставен да се забавлява както си иска — без друго никой не би могъл да му попречи на кой канал ще си прищрака радиото или телевизора. Но опре ли до книгите, до училището — нещата стават изведнъж много по-различни. Там пазителите на огъня са си осигурили неговото постоянно поддържане. Книгите имат данъчни облекчения, езикът ожесточено се брани, фолклорните ценности грижливо се кътат и т.н.; Ще ви приведа един живописен пример: в съседна Македония за поддържане на литературния живот — издания, писателски срещи, литературни четения и други — въпреки че и там има „Отворено общество“ — държавата харчи колкото нашето министерство за всички отрасли на културата. Докато за поддържане на литературния живот в страната у нас държавата не е изхарчила нито лев.

Ето за това става дума, че без дори да се противопоставяме на „Отворено общество“, ние имаме възможност да се самосъхраним чрез Съюза на писателите, където, така или иначе, е събрана голяма част от мозъчния потенциал на нацията. Имаме ли го този потенциал, литературната ни традиция няма да бъде прекъсната. Литературното наследство няма да бъде пропиляно, езикът няма да остане без защитници. Така се очертава основната ни задача в настъпилата за народа, а и за нас самите ледникова ера.

Немислимо е постигането на тази цел, ако Съюзът не беше запазен от насочените към него размивни и подривни влияния, които, уверявам ви, няма да престанат. Дори след едно „помирение“ с нашите колеги от сдружението. Ако то би се постигнало, то ние поради повеленията на техния устав не ще можем да гласуваме в техните събрания, но ако ние се откажем от член 6 на нашия устав — те ще имат това право и тогава едва ли би могъл някой да се съмнява, че то ще е краят на Съюза ни. Пък да ви кажа, и колегите от сдружението нямат сметка от изчезването на нашия съюз. В момента, в който ние изчезнем, ще отпадне и една от основните им функции — борбата им с нашия Съюз, и цената им ще спадне дори повече от тази на лева. По това, разбира се, може да се спори. Едно е безспорно, изчезне ли Съюзът ни, петстотинте негови членове ще останат без убежище и без защита. Малка част ще могат да проникнат (след съответното разкаяние) в сдружението. Още по-малка част могат да разчитат на милост — те са ни вече заклеймили като „бездарници“ и няма да имат сметка да пропиляват своите ресурси за хора със съмнителна, по тяхната преценка, дарба. Ние ще бъдем господари на положението, докато сме тука — в този, в нашия, във Вазовския съюз на българските писатели.

Да се съединим за неговото укрепване — това е единственият ни изход и единствена надежда.

в. „Български писател“ — 3–9.XII.1996 г.

БЪЛГАРИЯ — НАШЕТО ОТЕЧЕСТВО, НАШЕТО БЪДЕЩЕ

Бих добавил още: България — нашата тревога. Тревога е за голяма част от съвременните българи, защото отечеството ни е не само в икономически, но и в цялостен упадък. Обезценено е и самото понятие „отечество“, както и „България“. Не случайно в парламентарната ни практика това понятие все повече се замества с безличния израз „тая страна“. Така е, защото от крайният интернационализъм, който се развиваше у нас от 1947 година дори до края на 1989-та, преминахме през последните 6 години в краен космополитизъм. Между другото, това бе обявено в едно изказване по радиото от бившия министър на образованието Николай Василев, който заяви, че основната цел на нашето (българското) образование е „да възпитава граждани на света“, т.е. космополити. Веднага след това започна и пренагласяването на образователните „механизми“ в хуманитарната сфера на образованието ни (история, езикознание, литература и т.н.) в съответствие с обявената основна цел. Преди да се свра на тези отродителни по същината си, и не само в училището, но и в цялостната ни духовна сфера процеси, налага се да проследим в исторически план основните характеристики на понятията „национализъм“, „интернационализъм“, „космополитизъм.“

Най-изчерпателното определение на българска почва на понятието „национализъм“ намираме в енциклопедичния речник, обнародван от Л. Касъров през 1905 година. В него френската дума „патриотизъм“, която сега е поголовно заместена от „национализъм“, е преведена. Като „отечестволюбие“, и по-нататък — „гореща любов към Отечеството“, не само любов към земята и народа, в която един човек се е родил, а в стремление да се пожертват частните интереси за обща полза. Това определение ляга в основите на ценностната система на българина от „Третото царство“ (1878—1947).

Отечеството през този период е идеал номер едно на всички българи, а дългът към него — основен дълг на всеки гражданин, както

е, между впрочем, и сега, в момента, в почти всички цивилизовани държави по света. На този граждански дълг се крепи както сигурността, така и благоденствието на държавата, а измяната на отечеството се таксува като най-тежко престъпление. Цялата наша, а в още по-голяма степен — цялата римска история, както и историята на Света, са категорично доказателство, че върховенството на националните интереси е първо условие за оцеляването, силата и благоденствието, дълголетие и добруването на която и да било държава. Идеалното съотношение между граждани и държава се постига при пълното сливане, „идентифициране“ на гражданина с държавата, което е намерило израз у римляните в думата „виртус“.

Веднага ще си позволя един отскок към нашата съвременност и по-точно към всеизвестния печален факт, че родната казарма сега е страшилище за новобранците, а „войниклъкът“ — непоносима тегоба. Защо? Това е така, защото идеалът „отечество“ след установяване на социализма в България през 1947 г. беше отречен и повален. Сигналът за това беше даден през 1948 година в Програмна реч на Вълко Червенков, най-влиятелният през това време държавен ръководител у нас. Именно той обяви, че „национализмът е най-големият враг на социализма“ и заедно с това беше обявен и новият ни национален идеал — „пролетарският интернационализъм“. Следващите години от 1948 до 1988 протекоха в превъзпитанието на целия народи особено на училищната младеж в дебългаризирането на страната ни и претопяването ѝ в международната социалистическа общност, начело със Съветския съюз.

Веднага, още през 1948 г., беше преформулирано в речниците и понятието национализъм като „реакционна буржоазна идеология и политика“, която се проявява в проповядване приоритет на интересите на собствената нация, породени от самото развитие на капитализма (Виж Речник на чуждите думи в българския език, издание на БАН, 1982 г.). Пак там понятието „интернационализъм“ е определено като „доброволно обединяване на нациите, борба против национализма, шовинизма и расизма, против силите на империалистическата агресия“, а усилията за постигането му — най-висша гражданска добродетел.

Онова, което последва, е известно: пренаписана беше историята на България от маркс-ленински позиции, всички средновековни войни

бяха обявени за „грабителски“, а не „обединителни“, заедно с всички водени от българските войни по времето на Третото царство, включително Балканската. Царете и болярите бяха разжалвани, а националните кумири — развенчани. Намерените през 40-те години в Търново кости на цар Иван Александър бяха изхвърлени в Янтра. Разкритите по време на разкопки през 1956 г. кости на Васил Левски в олтара на софийската църквичка „Света Петка Самарджийска“ — унищожени, а гробът заравнен. Всички хуманитарни науки, всяка по своему, бяха приспособени към възложената им основна задача — подмяната на националното самосъзнание на българина с интернационално. Базовият патриотизъм бе обявен за „опълченски“, всичко, което намирисваше на национализъм в литературата, бе прогонено от читанки и учебници.

Крайните резултати от действието на интернационалната претопителна машина през четирите социалистически десетилетия се проявиха по време на първите всеобщи парламентарни избори след 10 ноември 1989 г., когато зад националните политически формирования застанаха едва процент и половина от всички гласоподаватели (в Румъния националистите взеха още в първите избори над 12%, в Унгария — над 15% и т.н.). Тези резултати при по-следващите избори не се промениха съществено, което означава, че извършената в България де национализация се беше дълбоко укоренила заедно с всички съпътстващи този разложителен процес промени в етиката, морала, в разпалването на консумативните нагони и в пълното разхлабване на връзката между държавата и нейните поданици.

Само така можем да си обясним, че след 10 ноември 1989 г. държавата рухна изведнъж и към разграбването ѝ посегнаха без задръжки стотици хиляди ръце. И това бе съвсем естествено, след като за „дълг“ към държавата не беше се говорило, току-речи, цяло едно половин столетие. Говореше се за дълг, но само към Партията, а „отечеството“ се превърна в една остаряла, забравена дума, в един, едва ли не, срамен анахронизъм. Откъде да дойдат задръжките, когато целият традиционен морал беше сринат, а личното добруване или точно високият стандарт на гражданите — обявен за идеал номер едно на мястото на стария — отечествения. Това е Главната причина за текущата в момента национална катастрофа — нихилизма, безродието, възприело сега нова маска — космополитизма.

В Речника на Л. Касъров от 1905 г. космополитизъм е отбелязан с мъглявото понятие „междудържавие“, В Енциклопедията на братя Данчови от 1936 г. „космополитът“ е „лице, което смята цялата вселена за свое отечество, което прекарва живота си в пътуване из различни страни“. Много по-точно е определено това понятие в Речника за чуждите думи в българския език, издание на БАН от 1982 г.: „Космополитизмът провъзгласява човека за гражданин на целия свят, насажда безразлично отношение към отечеството, националната култура и традиция и служи на империалистите като оръдие за политическо и икономическо поробване на свободните народи“.

Като изключим думите „империалисти“, която засега у нас не е прието да се употребява, току-що цитираното определение на космополитизма е твърде изчерпателно. Истината е, че космополитизмът замести „пролетарския интернационализъм“ след разпадането на международната социалистическа общност и то без никаква пауза, и пое неговата асимилаторска роля. Това е така, защото крайната цел и на двете „изми“ е претопяването на малките в по-големите държавни общности, в крайна сметка — в една от тях. Ето защо пролетарският интернационализъм и космополитизъм са еднакво враждебни към родолюбието, или все едно, към национализма, който е всъщност единствената пречка към размиването и поглъщането на малките народи. Излишно е да обясняваме защо космополитизмът, превъплътен напоследък в т.нар. „Отворено общество“, се бори почти навсякъде, където е проникнал, за разграждането на съществуващите по-малки държави. Той се стреми още към изместването на цялата национална култура — музика, литература, кино, театър, история и т.н., от т.нар. „попкултура“. Заедно с това всичките ни традиционни ценности, идеали и т.н. да бъдат подменени с едноличния просперитет, върховенството на отделния гражданин, на индивида. Държавата е единствената материална сила, която би могла да се противопостави на претопителната политика на по-големите, затова „Отвореното общество“ е за разграждането в максимална степен на държавата. И още една разлика: интернационализмът имаше, все пак, някакви скрупули, като маскираше своите крайни цели със „социалистически патриотизъм“ и пр. Космополитизмът не се препъва в никакви скрупули. Пролетарският интернационализъм говореше за отделните култури като за „социалистически по форма, а национални по

съдържание“. Космополитизмът изтиква националните култури без каквито и да било уговорки.

Сега отродителните процеси у нас текат открито, незавоалирано, във всички обществени държавни институции и звена, в това число и в образователната ни система. Опитите (за съжаление успешни) по намаляване часовете за изучаване на родната история, както и опитите за внедряване на нови програми за литературно обучение, преследват затриването на самобитната национална традиция в духовната сфера като прелюдия към установяване бъдещото „отворено общество“. Остава да обсъдим още само един момент: дали пък промените, които внася в живота ни космополитизмът и онези, към които ни води в перспектива, са въобще опасни и осъдителни. Какво лошо има в това да се претопим в една европейска, на първо време, а защо не и американска — в по-далечно бъдеще богата общност? Лошо ли им е на поляците, албанците, ирландците и т.н., живеещи в Щатите, в Германия, в Англия и Франция?

Нужно е първо едно уточнение, когато се поставят на разискване подобни въпроси: че едно е да си се приобщим една чужда народностна общност като равноправен по пътя на емиграцията или по рождение, а съвсем друго — като бивш гражданин на една изчезнала държава или държава под чужд суверенитет.

Вероятно пропагандаторите на космополитизма ще намерят какво да отговорят на тези въпроса — пропагандната ни машина е в това отношение безкрайно изобретателна, а и коварна. Едно, обаче, остава неоспоримо: никъде, освен в България, космополитизмът не намери почва за развитие, а отвореното общество не пусна корен. В нито една от съседните балкански държави! В нито една от предишните социалистически общности като Унгария, Чехия, Полша и т.н. Да не говорим, че няма страна в Света, която да е възприела космополитизма на сериозно и да се е „отворила“ поне отчасти. Напротив, на практика богатите, високоразвитите държави се затварят в своя все по-недостъпна общност. Шенгенските споразумения са един убедителен пример. Този факт би могъл да се тълкува двузначно: или че всички политици по света са политически неграмотни и не си разбират от интереса, или че всички държавници са наясно с т.нар. „Отворено общество“ и непоколебимо бранят своята национална

самоличност, и все едно — своето свободно развитие, съобразно с проверените исторически традиции, природни дадености и обичаи.

След като човечеството оцеля в началото на века от филоксерата на анархизма, трудно ще е размиването му да се постигне чрез утопичното „отворено общество“. Много е още прясно сгромолясването на комунистическата утопия, за да бъде почти веднага заместена с една друга, все така призрачна и противна на елементарното у човека чувство за самобитност и самосъхранение.

Тук би трябвало да отбележим и нещо твърде интересно във философски план. Наистина светът, поради усъвършенстваните комуникации, върви към уеднаквяване, към все по-уедрени, по-панелни структури — на първо място в материалната, а след това и в духовната сфера. Уеднаквяват се в някаква степен вкусовете, идеите, езиците и всичко това във взаимовръзка с текущата в момента техническа революция и установяващата се с бързи крачки от края на миналия век, редом с нея, индустриална цивилизация.

Означава ли, че пълното уеднаквяване на света (идеалът на космополитизма) е неизбежно? Едва ли. Индустриалната цивилизация ще префучи и заедно със свършването на запасите от нефт, ще премине към своя залез, зарязвайки човечеството да се дави сред купищата отровни боклуци, които ще му остави. Природата е изразила убедително своята „воля“ и по въпроса за уеднаквяването, създала е огромното разнообразие на живота върху планетата с една почти необозрима разточителност. 713 вида паяци вместо един, хиляди племена и племенни общности вместо една, милиони хора без нито едно повторение един с друг. Защо? Защото само при многообразието на формите е възможно състезателното начало в живота и това е гигантската пружина, която тласка този живот към съвършенство. Затова е и многообразието на племена и народи. Историческото развитие на света говори, че в състезанието между малки и големи народи най-малките са стигнали най-далече (пример с римляните, гърците и т.н.). Сливането на света в една безлична маса е противоположно — това е основният недостатък на утопията, наречена „Отворено общество“. Силата на света е в неговия „клетъчен“ строеж. Силата на всеки организъм — също. И в материалният свят има нещо подобно. Залезът на тая вселена са черните дупки, натъпкани с безлично, безформено вещество. Зората,

изгревът на Вселената, е освобождаването на това вещество с помощта на големия взрив в един пищно разнообразен, млад и кипящ всемир. Всъщност уеднаквяването на света е болестен признак, това е белег за неговото остаряване, но понеже човекът е уникален с това, че притежава най-развития мозък на тази планета, той би могъл да отсрочи своята старост, а защо не и смърт, ако надвие етическите окови и си осигури вечен живот в междузвездното пространство. Но сигурен съм, че и тогава човек от човека ще се различава може би доста повече, дори, отколкото сега; че той ще има род, семейство и родината.

Възродената идея за род, семейство и родина и ние, българите трябва да осъществим, и то не когато се пренесем в космоса, т.е. в небитието, а сега, инак водовъртежът на стопанския катаклизъм, който ни е завихрил, ще ни глътне. Един пример ще направи нещата по-ясни: след военната катастрофа на Германия в края на Втората световна война тази могъща страна бе само в дрипи, в кърви, рани развалини. Но забележете, германските младежи не напуснаха страната си. Не емигрираха. В периода 1948–1968 г., когато в опепелена Германия кипеше възстановителната епопея бягството на млади хора от страната е под 0,06%. Затова пък, победена Германия за две-три десетилетия отново зае мястото си на най-могъща в Европа държава. У нас само през последните четири години числото на напусналите страната младежи е над 580 000. Но това е почти една трета от младостта на България! В Австрия има закон, който не позволява млади хора да излизат от страната със стипендии на чужди държави. Явно защо. Но около 4000 деца от Родопите вече се учат и отглеждат в арабските страни и в Турция.

В крайна сметка примерът с Германия от петдесетте години е класически пример, че силата на една държава е в единението, в сцеплението на нейните граждани, и че няма засега по-добър цимент, измислен за тая работа от родолюбието, от национализма. Но — веднага ще добавим — в България никога национализмът не е прекрачвал здравословните граници на позволеното. Той никога не се е израздал в нетърпимост към етническите групи, с които е в съжителство от векове (евреи, арменци, цигани, турци и т.н.). Никога не е прераствал в агресия към съседни държави, а в последните 50 години държавата ни публично се отказа от каквито и да било

териториални претенции към нашите съседи — гърци, турци, сърби и румънци.

Трябва да се дава отпор на спекулациите в тази област, в опитите благородният, бих го нарекъл, български национализъм да бъде смесван с агресивния шовинизъм, както се беше превърнало това в учебническа практика от функционерите на пролетарския интернационализъм до 10 ноември 1989 година. А след това от застъпниците на космополитизма. Две думи и по „инструментариума“, който би могъл да бъде приложен за укрепване националното самосъзнание на младото поколение у нас. Първо на първо, оздравителният процес в това отношение не би могъл да протече нормално, ако българското семейство не помогне, ако родителите не вдъхват у децата си обич към баща и майка, към родното място, а заедно с това и към поваленото, а и опозорено Отечество. През последните три десетилетия съвсем целенасочено се изсипаха какви ли не упреци към българите и България. Набивано беше в главите на младите, че народът ни е предал Левски, че сме предателска нация, че ние сме посегнали върху живота на папата, че ние сме най-активните наркотрафиканти на света, че сме агресори „балканци“ и т.н., и то преди разразяването на икономическата криза, която предизвика сегашния хаос и деградацията в морала.

Повалени бяха почти всичките ни светини, Ботев беше обвинен, че не си писал стиховете, а тръгнал да освобождава България, страниците за Левски в учебниците прогресивно намаляват, в една история на България не беше дори споменато в един ред името на Георги Бенковски. В учебниците по литература присъствието на класици като Вазов, Йовков, Елин Пелин и др. беше чувствително намалено. Захари Стоянов беше отстранен. В много от учебниците живецът на българщината, обичта към нея, бе незабелязано отстранен.

Под формата на академизъм някои от учебниците по история бяха така прекроени, че ако има чувство, което да вдъхват със сигурност, то е подозрението, че ние въобще не сме нация и че не съществуваме от 13 века, а едва от няколко десетилетия. Никога драговното отношение на младите хора към държавата, родината, Отечеството, не би могло да бъде възстановено, ако скритият в учебниците нихилизъм не бъде отстранен.

Онова, което е във възможностите на учителя, е да кърпи тези „дупки“ в учебниците, докато учебните програми бъдат пренагласени в един по-градивен план, каквито бяха например учебниците по история и литература до Девети септември 1944 г., когато средната им дълготрайност бе 15–20 години. А колко необозрими възможности има за създаване на самочувствие у учениците, колко поводи да се гордеят, че са българи — като започнем от природните ни красоти и посочим възплетените в исторически факти добродетели на българина.

Трябва да се възстанови и нащърбеният, помраченият престиж на нашите национални герои. Ненормално е 10-годишни деца да знаят кой е Христо Стоичков или Иво Карамански (въпреки че са две противоположности), но да не знаят кои са Левски, Каравелов и Бенковски.

Изходът е сплотяването ни около идеала Отечество. Нашето Отечество, което е и наше бъдеще, ако пък щете — наше единствено спасение. Няма друга по-надеждна рецепта за оцеляване в нашия за дълго време объркан свят.

Библиотека за ученика — XII.1996 г.

ЖИВОТЪТ ПРЕМИНА В БИТКИ

— Днес какъв „див“ разказ бихте написал, г-н Хайтов?

— Времената днес се не по-малко мъжки, отколкото бяха някога. Много подлещи има, много паразити, но въпреки това мъжете не са се свършили и се вижда кой е баба и кой слагач.

— **Виждате ли мъжкар в българската политика?**

— Има, но по правило истинските мъже не достигат лесно до върховете. Сплотената посредственост не ги пропуска.

— **На прага ли сме на някаква революция?**

— Не. Но се опасявам сегашният основателен, законен протест на хората да не се пренасочи в погазване на установените парламентарни правила. Парламентът напълно си заслужава и упреците, и недоволството от него, но до произвол не бива да се стига.

— **Прогнозирате ли диктатура в България?**

— Диктатурата е за предпочитане пред хаоса. А той се създава от политиците ни, които в по-голямата си част обслужват „цехови“ и лични интереси. Има сред тях и свестни момчета. Но най-силно доверие ми вдъхва Добрев. Той е истински мъж и притежава най-рядкото качество — не робува на парата. Знае нещата в анатомията им и за кратко време би могъл да овладее нещата.

— **Г-н Хайтов, не залагате ли на губеща кауза?**

— Да, може би каузата на този човек да е обречена и във времето да не е перспективна. Но казвам онова, което мисля. Все едно как ще рефлектира върху мене, защото искам да съм на чисто със съвестта си. Много видях, много разбрах през живота си и съм много разочарован от бавното политическо развитие на българина.

— **Какво ви подмина в живота?**

— Нищо. Изживях пълноценно живота си в битка. Без бой не съм отстъпвал. Впускал съм се във всякакъв вид конфликти, когато съм вярвал, че мога нещо да направя. Било за оцеляването на природата, за българския език, за гроба на Левски. Не съм се церемонил с моите опоненти (Смее се). Но когато съм виждал подадена ръка, намирал съм

и воля за помирение. С проф. Генчев се бяхме хванали гуша за гуша за гроба на Левски. Но накрая застанахме на обща, национална позиция. И сега — все едно, че нищо не е било.

— **Ако трябва да застанете пред дявола, за какво бихте си говорили?**

— Бих го питал — има ли Господ? Или е вярно това, което богомилите са твърдели, че всъщност сатаната е този, който управлява материалния свят? В човешката дума има семената и на злото, и на доброто и в зависимост от условията надделява едното или другото. Знам ли като ми мине тъмната сянка пред очите, какво мога да направя? Никой не познава себе си докрай, докато не се подложи на проверка!

— **Все пак вие излъчвате житейско спокойствие. Откъде идва?**

— От осъзнатата философия на фатализма. Вярвам, че нещата, които се случват с мен, или които върша, са предопределени. И аз, и всичко около мене е подвластно на провидението. Първият ми сблъсък с „Вселенската програма“ бе срещата ми с баба Ванга още на 16 февруари през 1950 година. Аз съм един от живите пищеци хора, който пръв отиде при нея. Бях още лесничей. Имах семейно-любовни проблеми. Като ме видя баба Ванга, направо ми цитира точни цифри от една свързана с работата ми криминална акция. Това ме попари, слиса ме. И като почна по имена — за баща ми, за майка ми, за кого ли не от моите близки. Но когато премина към това, което ще се случи с мен в бъдещето, направо ме изуми: „Не ти виждам пагоните другата година.“ „С какво ще се храня“, попитах. „С книги!“, ми каза тя. А до този момент не бях написал и ред. В началото на следващата година ме уволниха, сдадох и пагон, и длъжност... Всичко, което баба Ванга ми каза за бъдещето ми, се случи точно.

Така установих за себе си, че животът ни е програмиран. И вече съм спокоен, а вътрешното равновесие е безценно. Не ме е страх, че като изляза оттук, може да падне керемидата на главата ми. Знам, че каквото е орисано, това ще стане.

— **Коя е най-красивата жена за вас?**

— Тази, в която съм влюбен.

— **Защо?**

— В повечето случаи красотата е за зло, а не за добро. Голямата красота е опасно нещо за самата жена. Много ръце посягат към нея. Такава жена придобива гигантско самочувствие, тя загубва ориентация за същината на нещата и става жертва на своето предимство. Има една страхотна еврейска поговорка: „Дай, Боже, късмета на грозната ми дъщеря“. Багряна беше привлекателна и на 80 години. Аз живея 37 години с една жена. Като че вчера съм се запознал с нея. Ето това е чар.

— **От какви мъже човечеството е страдало най-много?**

— От ниските, а ла Наполеон. Ниските мъже са нагнетени със страхотна вътрешна енергия. Не случайно, като изключим Де Гол, по-голяма част от диктаторите са под 1,65 м. В живота си аз съм патил най-много от късичките хора.

— **Греховете ви какви са?**

— Пропуснах да кажа на майка си и баща си, че ги обичам. Това ще ми тежи до края на живота.

— **Мечтаете ли да имате Вазовата народна любов?**

— Не. Задоволявам се с насладата от писането. Това е висша наслада на света, която може да се равнява само с упоението от любовта.

— **За какво не ви стигна времето?**

— Халосах голяма част от времето си в търсене на гроба на Левски и пожертвах най-зрелите си шест години, вместо да напиша два тома с разкази. Това няма да си го простя.

— **Какво може да ви изкуши?**

— Фасул със зеле, стотвен по майчината ми рецепта. С това човек може да ме купи. С две думи, обичам онова, което мама е готвила. За мен едно от най-великите изобретения на човечеството след електричеството е пастърмата.

— **На коя философия се подчинявате?**

— Попитах веднъж един кошничар в Котел: „Как си, какво правиш и колко получаваш за тази кошница?“ А той ми отвърна: „Колкото — толкова, докъдето е — дотам, каквото е — това е!“ В тези думи почувствах най-висшия израз на човешката мъдрост и смирение.

в. „Труд“ — 1.11.1997 г. [???

НЕ СИ ХВЪРЛЯЙТЕ ЛАНСКИТЕ РИЗИ

— Г-н Хайтов, известен сте, че не се церемоните много с опонентите си. Дали придобиването на академично звание няма да промени с нещо полемичния Ви стил?

— Стилът е природа, а нея дори да искаш — не можеш, нито за лошо, нито за хубаво да промениш.

— Писателите продължават да се делят на два, че и на повече лагери. Без да навлизаме в подробности, кой, според Вас, носи вина за това разделение?

— Роенето в писателската общност е всеобщия разлом, който обхвана след 1990 г. целия ни национален организъм, во главе с църквата. При установилото се по туй време политическо многобожие това можеше да се очаква, но не в този епидемичен размах. Големият тласък на тези омаломощаващи духовната ни сфера процеси беше извършен в услуга на чужди интереси, с чужди пари. С парите на многоизвестната фондация „Отворено общество“ на г-н Сорос. Примерът с отцепилото се от Съюза на писателите „Съдружие“ е типичен. То се превърна в поделение на фондацията, а тя пое неговата издръжка и се почна „разстрелването на иконите“ — на малки и големи имена в литературата.

— Дарителска фондация може да си позволи да издържа дори не един творчески съюз, това е, тъй да се каже, в природата ѝ.

— Може, разбира се. Може да пръска пари за черните очи на тоя или оня — така доскоро мислехме всички, но ето че самият г-н Сорос ни разочарова, заявявайки неотдавна в свое интервю, че той от дарителство, т.е. от филантропия не се интересува. А междувременно стана достатъчно ясно от какво се интересува. Където и в която и страна да е отишла фондацията му, тя прониква като начало в духовната сфера и се впуска по-нататък в икономиката и финансите (несъмнено и в политиката). Както е сега у нас.

— Каква е според вас крайна цел на това проникване?

— Целта е същата, както и в останалите страни от просъветския някога югоизточен блок, където фондациите на г-н Сорос действат — установяване на американското пазарно и геополитическо влияние.

— **Откъде сте сигурен, че финансовите операции на г-н Сорос в България не биха подобрили положението ни, ако той би участвувал с инвестиции?**

— Господин Сорос преди да се вгнезди у нас, е преминал току-речи по целия свят и следите, които е остави там, не ни навеждат към вярата, че у нас ще се случи някакво чудо, т.е. да си надвием на беднотията. Опасявам се, че ние ще кретае отсега нататък като вечни длъжници на световните банкови институции.

— **Как да си обясним при това положение, че и Вие сте кандидатствали за спонсорство от „Отворено общество“?**

— Лично за себе си не съм кандидатствал, но и да го бях направил, не мисля, че следва да ми се вменява като вина, след като дълго време „Отворено общество“ у нас минаваше за месианска институция. Другите ѝ качества — истинските, се проявиха напоследък. Имам предвид перфектния механизъм за лишаването ни от национална самоличност и способността ѝ да нанася зашеметяващи финансови „удари“ на страните, в които се е установила.

— **Твърди се, че отделни творци, под формата на контактни групи, радаят за обединението на творческите съюзи. При какви условия вие бихте подкрепили начинанието им?**

— Има такива групи. Не изключвам възможността някоя подобна да извърши сливането на двете писателски общности (имам предвид Съюза и „Сдружението“), но в такова нещо аз няма да участвам, дори ако г-н Сорос поеме персоналната издръжка на всички писатели. Изходът е в друго: да си направим една федерация, както е навсякъде, с единен творчески фонд, и да браним заедно професионалните си интереси пред държавата, която ни е отписала от своите тефтери и не зная дали някога ще ни подаде ръка.

— **Имате навярно предвид замразения закон за творческите фондове. Вие не правихте ли постъпки пред правителството на Виденов за „размразяването“ му?**

— Правихме постъпки, но нищо не мръдна: нито малкото книжарници успяхме да спасим, нито диференцирането на данъците

върху книгата да осъществим, нито Закона за творческите фондове да размразим.

— **А кой всъщност замрази този закон?**

— Главната заслуга е на бившия председател на Народното събрание. „Дебелият Ал“ — един неудачник в литературата, който ѝ отмъсти за това, че тя не пожела да му се отдаде.

— **Вие бяхте казали в едно Ваше интервю, че дори да Ви отсекат главата, тя ще се търкаля и ще вика „Да живее България“. Сега отново създавате възможност да Ви обвинят в национализъм.**

— Обвиненията не ме разколебават. На всичко отгоре, те са косвено признание на скромните ми усилия в защита на националната ни самоличност чрез опазване на българската литература. Ще ви цитирам нещо, да видим, ще познаете ли кой го е изрекъл: „Един народ може да има чисто свое нещо само в литературата. Литературата, която е изразение на чувствата, гения и индивидуалността на един народ, е единствената гаранция, която може да го заварди от сливане с друг елемент и от унищожение.“

— **Трябва да е от Вазов.**

— От него е. Обнародвано е във в. „Народен глас“ на 5 октомври 1883 г. Зная го наизуст, защото в тези думи на Патриарха се съдържа величайшата истина: че единственото оръжие за оцеляването на една малка нация е нейният език и литература. Ето, за това „чисто свое“ е битката между соросианското, да го наречем, „Сдружение“ на писателите и „националистите“ от основания от Вазово време съюз.

— **Ще ми се да Ви попитам, защо все пак правителството на Виденов не се зае с писателските ви проблеми? Може би не са счели Съюза ви за достатъчно ляв?**

— Не сте много далеч от истината. Сред върхушката от „Позитано“ имаше хора с коминтерновска нагледа, които изтръпваха една ли не, че и вестникът ни, и Съюзът „задълбочавали по националната линия“. Те попречиха и на създадената в подкрепа на културата ни фондация още в нейния зародиш.

— **И въпреки това ви заклеймяват като „червен“?**

— До 1991 г. в изложенията на Радой Ралин аз бях оплюван като „легионер“, „профашист“ и пр., а сега дирижираната от него агитка

отстоява точно обратното — „националист“, „патриотар“, „червен“ и т.н. В тая игра правила няма.

— **Кога напоследък сте изпитали национална гордост?**

— Когато научих че изолираният от всички самороден църковник Боян Саръев е открил православна семинария в Кърджалийско.

— **А срам?**

— Когато разбрах, че Народното събрание гласи да сложи начело на т.нар. „борд“ вносен директор, чужденец. Това е съкрушително признание, че доверието в собствените ни възможности се е напълно изчерпало.

— **Издадохте и трети том за гроба на Левски. Означава ли това, че всичко около този многооспорван гроб е вече ясно?**

— Думата „всичко“ е рискована, но без угризение може да се твърди, че установените около този гроб научни факти са напълно достатъчни, за да бъде той официално оповестен.

— **От кого зависи оповестяването?**

— След официалното решение на БАН от 24 април 1986 г. Да се обяви църквичката „Св. Петка Самарджийска“ пред ЦУМ за гроб на Левски, нещата заседнаха в ЦК на БКП, а след това в президентството. Изпратили сме изложение на 2 април т.г. и до настоящия президент г-н Стоянов, но все още отговор нямаме. Говоря за изложението на една инициативна група, която предлага обявяването на гроба да стане през месец юли т.г. по случай 160-годишнината от рождението на Апостола.

— **Да не стане като с Паисиевата история?**

— Ще пишем и до министърката на културата, която е специалист по национални, исторически и други паметници.

— **Ако и от това нищо не излезе?**

— Ще продължа с една нова, четвърта книга, в която ще изясня поименно ролята на абсолютно всички, взели пол една или друга форма участие в опитите за закриване (или за потушаване) истината за гроба на Васил Левски. Голямата истина, без оглед на последствията.

— **Имате ли представа как ще се отрази бордът върху българската култура?**

— Бордът неизбежно ще осакати образованието, а това ще се отрази непоправимо и на културата ни. Бордът за българина е все едно болен от пневмония да се хвърли да лови кръста в реката на

Богоявление. Това е капитулация без война. Ние дори армията си няма да можем да поддържаме, а това на бурните наши Балкани е живо безумие. Първи македонците ще хукнат да си прибират Пирина, не говоря за другите, по-силните. На всичко отгоре точно сега нашето Народно събрание се кани да парафира международната конвенция за малцинствата, което ще падне на различните видове сепаратисти и автономисти като мехлем. Не се замислиха нашите управници защо страни като Франция и Турция не подписаха конвенцията. Ето я Турция до нас — мъдрата наследница на Османския султанат. Тя не подписва, а ние — подписваме.

— **Антонина Желязкова не е на същото мнение.**

— Желязкова е една механична кукувица. В зависимост от копчето, което ще ѝ натиснат, може да изкука всичко необходимо.

— **Не забравяйте, че тя е съветник на президент?**

— Президентът, когото тя е съветвала, е от същата механична серия.

— **Но ако бъдем в НАТО, нещата не се ли променят?**

— Когато бъдем, обадете ми се да почерпя.

— **А Европа?**

— Ако Европа беше сериозно за нас загрижена, нямаше да допусне хаоса, който ликвидира селското ни стопанство, сподирилото го разграбване на страната, а и това, което става тук и там около нас.

— **Не вярвате ли, че нещо все пак се прави?**

— Прави се. Много неща вече се правят, и то за хубаво, но все пак не си хвърляйте ланските ризи.

в. „24 часа“ — 26.VI.1997 г.

СЛЪНЧАСАЛА ЛЪЖА

— Господин Хайтов, на 24 юни във в. „Новинар“ излезе статия, озаглавена „Залезът на писателския съюз“, в която люто ви мъмрят за това, че лошо ръководите съюза. Намирате ли, че това има връзка с избирането ви за академик?

— Че беше тоя избор горчива хапка за мнозина — беше. Но в случая не мисля това да е причината за „лютата“, както я нарекохте, статия в „Новинар“. Статията е поредният опит да се разчисти пътят на моето предсрочно сваляне като председател на общо събрание, замислено от организаторите му за края на лятото.

— **Кои визирате като организатори?**

— Това са традиционните „приятели“ на сдружението и техните съмишленици, действащи в съюза като „пета колона“. Те не можах да се примирят с приемането на „позорния“, както е квалифициран в „Новинар“, чл. 6 от Устава ни. Той отне възможността на членовете на отцепилото се от нас „Сдружение...“ да участват в нашите събрания и — разбира се — да се домогват по този начин и до ръководството на СБП. Използват някои наши затруднения в момента, за да атакуват чрез един от челниците на вътрешната опозиция бившия председател на фонда Димитър Яръмов.

— **Но статията в „Новинар“ е от Ива Николова...**

— Статията е от Ива Николова, но Яръмов ѝ е диктувал обвинителните уж материали, събирани от него, докато е бил председател на фонда.

— **Защо „уж“? В статията се борави с доста факти и доста цифри.**

— Известно е, че най-дръзките лъжи се изковават с помощта на цифри. Кажете, коя от цифрите да проверим?

— **Фрапират някои от цифрите за продадените картини. Това например, че Светлин Русев дал оценка за картината на Денко Узунов „Цветя“ в размер на 4000 долара, равняващи се на 220 000 лева по тогавашния курс, а вие сте я „шитнали“ за 100 000 лева...**

— В дадената на 3 март 1994 година оценка от Светлин Русев картината „Цветя“ от Дечко Узунов не е оценена за 4000, а както можете сами да се убедите, 2000–3000 долара. По тогавашния курс, 55 лева за долар, това ще рече между 110–165 000 лева. Картините не можеха обаче да бъдат продавани въз основа на консултацията, направена само от Светлин Русев. За целта беше необходимо да се сформира официално назначена от СБП експертна комисия. И тази именно комисия, в лицето на художниците Ал. Алексов и Г. Трифонов, определи в протокола си от 22 май 1994 година за „Цветя“ 100 000 лева, т.е. долната граница от оценката на Русев. Аз не съм имал основание да променям тази оценка.

— **А картината „Зимен пейзаж“, продадена според „Новинар“ — т.е. според Яръмв — за 38 000 лева?**

— Ето ви протокола на комисията от 22 май 1994 г., картината под т. 2 „Зимен пейзаж“ — 51/70 см, е оценена и продадена също за 100 000 лева. Яръмв започна кампанията за картините още през 1994 г., та стана нужда Контролната комисия да проучи и да докладва за случая пред Управителния съвет. Ето ви протокола ѝ от 6.IX.1994 година: 239 картини сме имали по това време, били са продадени около 56, като сборната цифра е със 148 000 лева в повече от определената в оценките и на Светлин Русев, и на назначените от СБХ експерти. Това са подписите на началника на финансовата служба по това време Иван Николков, на юриста Иван Гълъбов и на председателя на контролната комисия — Д. Гулев.

— **Знае ли Яръмв за този протокол?**

— Как не. Той беше публично четен пред Управителния съвет, но господинът разчита на това, че хората вече са забравили онова, с което той неведнъж ги е занимавал, още повече той го прави сега чрез подставено и при това недобросъвестно лице. Какво по-лесно от това да дойде тази г-жа Николова в Съюза на българските писатели и да провери подадените ѝ материали? Може ли изобщо да се говори за завъртяна „далавера“ около тъй нареченото акционерно дружество „Български писател“, когато същото не стигна въобще до регистрация, защото съюзът по това време все още не беше признат за легитимен. Останахме си с едното намерение и за това намерение в статията се говори като за далавера! Госпожа авторката е уж писателка,

публициста, членка на съюза, гони 50-те, не е дете, а откъде извади толкова отровна плюнка — да се чудиш! Нечистоплътна история.

— Може би намекът ѝ за приема в Президентството на 24 май имате предвид? Че не са ви пратили покана...

— Нямах предвид това, но и то е кърфишек. Че тя — Николова — не знае ли, че нито един от творческите съюзи не беше поканен на този прием? И що за довод срещу Н. Хайтов е това, че не са го били поканили на прием? Може би ще ни посъветва колежката, когато ще се избира председател на съюза, да се пита първо в Президентството дали кандидатът би могъл да разчита на покани за 24 май... Лъжа са и приказките за „раздутия“ чиновнически апарат в съюза. Той не се състои от 30, а от 14 човека. Не са 2 милиона, а около 500 хиляди парите за поддръжката на автомобила. Съюзът съвсем не е „най-богатият“, а на два пръста от дъното, както съм го заявил и в моя доклад пред общото събрание. Къщата в Созопол никога не е давана под наем. Апартаментът в Сандански — също. Станцията в Хисар бе дадена от Пелин Пелинов, не от сегашното ръководство. Критикуваният договор за мебелното ателие в Асеновград (хубав или лош) е подписан и от Яръмов. А какво лошо има в двата червени фенера, отбелязващи на ул. „Ангел Кънчев“ 5 китайския ресторант? Може би Яръмов-Николова ще ни препоръчат фенерите да бъдат зелени, за да не им напомнят комсомолските им младини. Варненската ни почивна станция не е дадена на фирмата „Коки“ за 40 хиляди, а за 45 хиляди долара. Защо Яръмов не се съобразява поне със собствените си „компромат“?

— Вярно ли е, че сте обидили Яръмов, като сте го нарекли „идиот с идиот...“?

— А как бихте нарекли един човек, който си е уредил като председател на фонда наемите от Созопол да се препращат на личната му сметка и докато прави тая хитринка, обвинява другите около себе си в далавери?

— Говорите за Яръмов?

— Точно за него. Мога да кажа, че той подписа протокол за ремонт във Варна за 800 хиляди лева, след проверката се оказа, че в него са включени несъществуващи разходи за около 400 хиляди. Протоколът е от 18.I.1994 година. Мога да докажа, че той гласува в Управителния съвет да се образува акционерно дружество със сърбите,

а след това почна да го атакува. Пак той сега (чрез г-жа Николова) се опитва да ме клепа, че съм бил отчел в доклада си на общото събрание увеличение на приходите за мандатния период с 18 милиона, без да направя корекция, свързана с курса на долара. Но как да не съм го „отчел“, като съм го направил? Ето ви черно на бяло написано! Отчел съм не десетократно, а шест и половина пъти увеличение, „като смятаме и коректива на инфлацията през 1994 година“.

— **Не забравяйте, че Николова, а не Ярѐмов подписва все пак тази статия...**

— Не забравям. Тя отколе се е включила в хайката срещу съюза, както и зам.-главният ѝ редактор Валентин Даневски. Няколко пъти напоследък се учат да бръснат върху моята брада. Имал съм работа с много опоненти, но професионално безотговорни, както в случая с „Новинар“, отдавна не беше ми се случвало.

— **Нищо ли вярно няма в статията?**

— Има. Вярно е, че имаме трудности с летуването на писателите тази година във Варна и се налага да я обявим за нулева, но трактовката, че за всичко това е виновен Хайтов, е чиста измама. Факир да си, всеки арендатор може да ти наруши договора и да те постави в шах при съществуващия в правораздаването колапс. Що се отнася до писателите, почивката на един от тях за 14 дни в една стая струва на СБП точно 140 долара. Пресметнете какво са ни стрували летуващите миналата година 42 души със семействата си. Над 7000 долара. Но станцията е собственост не на 40, а на 500 души. От тях 450 не стъпват на море, известно защо. Бива ли с десетте милиона, които могат да се припечелят чрез станцията, да се разпределят само на 40 души, и то в обстановката на силно застрашен в приходната му част съюзен бюджет? Изприказвах ви всичко това не заради инсинуациите, а затова съм навикнал, но да знаят все пак членовете на съюза как стоят нещата специално във Варна.

в. „Български писател“ — 8.VII.1997 г.

ЖИВОТВОРЕН ИЗТОЧНИК НА РОДОЛЮБИЕ И НАЦИОНАЛНА ГОРДОСТ СЛОВО, ПРОИЗНЕСЕНО В СОПОТ НА 19.VII.1997 Г.

Уважаеми дами и господа,
почитатели на патриарха на българската литература — Иван
Вазов.

Събрали сме се по случай 147-годишнината от рождението на големия български поет, прозаик и общественик Иван Минчев Вазов, в едно време, когато устоите на всичко старо се рушат, събарят и взривяват, а новото, което се задава, все още не е дало желаните — или по-точно — обещаните резултати.

Когато всички литературни ценности са подложени на нужна и ненужна преоценка, включително и на творчеството на Вазов. Разбира се, не за първи път се правят опити за неговата ревизия. Мнозина от вас ще си припомнят как след 9 септември 1944 година, когато страната ни влезе в обсега на така наречения „Източен блок“, Базовият патриотизъм беше обявен за „опълченски“, а присъствието му в учебните програми на училищата намалено почти наполовина. Преустановена беше и практиката най-добрите му стихотворения да се изучават наизуст. Защо? Защото десетилетия подред, дори до 1944 година, подрастващите поколения в страната ни се възпитаваха в родолюбие главно с произведенията на Вазов. След установяването на просъветския у нас социалистически режим това родолюбие беше пренесено в жертва на пролетарския интернационализъм, а идеалът, наречен „Отечество“, подменен с безродието и nihilизма.

Дами и господа! Не се чудете на катаклизмите, които изживява сега България. Те станаха възможни, след подменянето на националните ни ценности. След 10 ноември мнозина се надявахме, че заедно с демокрацията звездата на Вазов (пък и на другите национални

поети и писатели) отново ще засвети със стария си блясък, но стана точно обратното. Този път в името на агресивния космополизъм Вазов изтърпя още едно съкращение в учебните програми, а творчеството му беше подложено на системно развенчаване. Появи се дори в един литературен вестник статия от български, божем, писател, който обвиняваше патриарха, че поезията му се мерела на „килограм“.

Всичко това е достоверно указание, че Родолюбието у нас е все още грях, че крепящите се върху него наш суверенитет е отново подложен на тежко изпитание. Аз няма да пророкувам как ще завърши този процес на усилен — а на моменти — ожесточена денационализация, но със сигурност твърдя, че сега Вазов (има предвид неговото многостранно творчество) ни е потребен повече от всякога като животворен източник на родолюбие и национална гордост.

Ще ми се по този повод да припомня едно изявление на Патриарха в неговата статия от 5 октомври 1883 година, където четем: „Един народ може да има чисто свое нещо само в литературата. Литературата, която е изражение на чувствата, гения и индивидуалността на един народ, е единствената гаранция, която може да го заварди от сливане е друг елемент и унищожение.“

Това го е изрекъл Вазов в едно време, когато средствата за претопяването ни бяха направо мизерни. Нейно величество Телевизията не беше още заела своето водещо място. Радиото не съществуваше и средствата за въздействие върху съзнанието на човека от нашата побъркана планета се изчерпваха само с книгите. С литературата. Сега обаче всички тъй наречени „масмедии“ са в пъклен ход за нашето обезбългаряване Всеки ден, всеки час те ни обливат с водопади от ерозираща ни информация, която изпилва последните останки от национално съзнание, самочувствие и ни втълпява — кога направо, кога заобиколно, — че ние, българите, сме една непълноценна сбирщина, че трябва да посипем главите си с пепел и да молим за прошка, че сме се родили българи.

Ето, в това коварно време думите на Вазов за едничкото „свое“, на което се крепи народността ни, т.е. на литературата, придобиват особено значение. Сто и повече години след произнасянето на тези слова с положителност може да се твърди, че народно-патриотичната литература, която Вазов създаде в началото на нашия век, допринесе за

оцеляването на държавата ни много повече от цялото въоръжение на армията. Чрез неговите книги беше изграден българският дух в тази армия. Боримечката, дядо Йоцо, баба Илийца, Опълченците на Шипка, „Чичовци“ — възпитаха в самопожертвувателност поколения войници и военачалници, отстояващи славата на българското оръжие. Вазов и неговите събратя — писателите изградиха онова, което се нарича с простишки думи „национален дух“, без което племето не става на род, а народът не дораста до нация.

Сега Вазов е отново под обстрел. Без шлем и ризница, без каска и патрони, той воюва за Родината си и в момента — редом с нас и много по-често без нас, — нацепените на парчета съвременни български писатели. Воюва и с прозата си, и с поезията си, и със своята огнена публицистика. „Журналисти (четем в едно от посланията на тази публицистика от 12 февруари 1883 г.), Вие се губите в областта на високата политика. Слезте близо до нашите нужди има една жажда да се утоли, има един позор да се премахне. Замислете се малко. Народът жадува за свое, вие му поднасяте чуждото...“

Не настръхвате ли, като чувате: българската интелигенция се е продала. Утре друг благодетел ще каже: българският народ не съществува. Какво има да отговорите на това? Какво имаме ние наше, свое, вечно? Ние не правим нищо, за да разлюлеем ония велики струни на човешкото сърце, които се наричат народна гордост. Мръднете малко, де! Кажете нещо, де!

Мисля, че същото това би ни казал Патриархът на българската литература и сега, ако можеше да извика от гроба, защото малко са, които „мърдат“, още по-малко осмеляващите се да „разлюлеят“ народната гордост. Повече сега пеят дитирамби на новите ни „благодетели“ и се отричат от народа си по три пъти преди да пропеят първи петли.

Дори да имаше сред съвременните журналисти и писатели способни да „мърдат“ и „казват“, както Вазов е призовавал преди сто и четири години — как да го направят, когато в процеса на националното ни възпитание (и развращаване) литературата е вече десета дупка на кавала. Книгите се печатат в по хиляда бройки, а телевизията плакне мозъците на три милиона. Когато Вазов е там „персона нон грата“. Ако някой е видял напоследък негово произведение да се е появило по

синия екран — да ме поправи. По телевизията всичко можете да видите и чуете, само не българска класика. Телевизията е под контрола на тези, които са я купили и превърнали в терминатор на българския дух.

Нещо подобно е положението и в Националното ни радио, доколкото е останало в него нещичко „национално“.

Новият министър на просветата неотдавна направи изявление, че образованието ни от трийсетте години е било дори малко над европейско равнище. Ако добре съм чул, това означава, че Вазов може отново да се върне като крайъгълен камък в литературната сфера на това образование — ако това е така, не е изключено скоро да отпразнуваме завръщането на Патриарха в родното училище и от да твърдя, че това ще бъде истински народен празник. Разбира се, не подценявам пораженията, нанесени от nihilизма върху най-младото ни поколение, но в едно съм сигурен: няма по-изпитано средство за лекуването на тези поражения от възстановяването в училищата ни на здравословната вазовска литературна среда. Може да ми бъде възрази, че това не е възможно, защото „вазовският език е остарял“. Но да не би някой да мисли, че езикът, на който Шекспир е написал своите безсмъртни драми и сонети е същият, на който англичаните говорят днес? Да се е превърнало това в пречка за игрането на тези драми или за четенето на тези сонети? Разбира се, че не всичко писано от Вазов и от големите български пера преди него и след него, е „безсмъртно“, но това важи за абсолютно всички велики писатели.

Има ли творец, да е създавал само шедьоври? Не е имало и няма и да има, но това с нищо не намалява, например, цената на създадените от Вазов велики творби, като безсмъртната „Епопея на забравените“, галерия от неувяхващи образи в „Чичовци“, в „Под игото“, пътеписите и разказите му, и в едно поне 30 стихотворения, които ще вълнуват всеки българин, докато има роден език, на който Вазов да се чете.

Това е така, защото Базовата магия на словото има неизменното свойство да пали, сгрява, вдъхновява и въодушевява. Има сила да вдъхва упование в помрачената българска звезда. Тази магия е надживяла поета, ще надживее и нас, а и тежките сегашни времена, защото — както го е казал самият Вазов — Не се гаси, туй що не гасне!

Цялата работа е в едно: ще си служим ли и занапред с българския език? Аз вярвам. Вярвам, че „Епопея на забравените“ отново ще се учи наизуст, думата България ще звучи гордо и напето, както е звучало името на Вазов, който се е превърнал в символ и слава, в нерв и съвест на охуленото ни Отечество.

в. „Зора“ — 28.X.1997 г.

НИТО ЕДИН ИЗЧЕЗНАЛ НАРОД НЕ Е ВЪЗКРЪСНАЛ

— **Господин Хайтов, от известно време не гастролирате по страниците на вестниците?**

— Бях в отпуск. После работата ме завъртя — това е причината за затишието. Но както стана ясно, има и хора, които се грижат името ми да се чува.

— **Говорите за интервюто на Димитър Яръмов, в което сте обвинен в доста земни грехове.**

— Да, макар че не смятам да му отговарям. Казаното от Яръмов не е позиция, за да отвърна с контрапозиция. Това си е най-обикновено замеряне с развалени яйца. В този случай не ударът е важен, а вонята. Сега обаче ще приложим Устава на СБП и изявленията на Яръмов ще бъдат дискутирани на управителен съвет. За злепоставяне на съюза независимо от това кой го е извършил санкцията е само една — изключване.

— **Може ли да се тълкува въпросното интервю в контекста на конфликтите между разделената писателска общност?**

— Не, Яръмов не е от фигурите, които разиграват ходовете си върху шахматната дъска. Той не е дори от пешките. Затова алтернативното писателско сдружение едва ли го използва. Просто той е Господин Никой.

— **Мислите ли, че е възможно обединение на двете писателски сдружения?**

— Нищо, което през последните 10 години се е разцепило в България, не се е съединило отново. Нали виждате какво става в църквата. Ами перцата и крилцата а земеделската партия? Нали сме в големия сезон на роенето.

— **Доколко то е естествено?**

— По-скоро трябва да се запитаме до каква степен е режисирано и форсирано от вътрешни и геополитически фактори. В България и в целия свят процесът, известен като глобализация, набира висока

скорост. Става дума за всемирното уеднаквяване в технологиите, пазарите, комуникациите... И най-вече в духовната сфера — за сметка на ценностите, характерни за всеки народ. Националното самосъзнание, националната идентичност изчезват. Е, по-удобно е и по-евтинко ще ни е да гълтаме вносната духовна храна. Но цената е страшна — падаш в бездната на времето и край. Всеки народ е неповторим — и това се възпроизвежда в културата, която той създава, в изкуството, от което се ползват и Други нации. Ще бъде истински кошмар, ако всички заговорим на един и същ език, заслушахме едни и същи щатски хитове и загледаме едни и същи американски филми. Всъщност те може и да не са американски, но да са създадени според техните понятия за свобода и световен ред.

— **Някой би възразил, че всичко това се случва според неоспоримата логика от края на века.**

— Раждането и умираването на човека също е логично и естествено. Но да сте забелязали някому да му е все едно дали ще умре по-рано или по-късно? Освен ако не е психопат и самоубиец естествено.

— **Темата за обезличаването ли ви мъчи най-много в момента? Защо не искате да говорим за литературата?**

— Ами защото не бива да се бърби за шумата, когато режат корена. Нито един изчезнал народ не е възкръснал. А всичко, което се случва в материалното всекидневие, е поправимо. Макар че то е резултат, на единна, предварително разработена стратегия.

— **Какво по-конкретно имате предвид?**

— През зловещата за България 1990 г. беше възприета тактиката на руския генерал Брусилев, създадена от него по време на Първата световна война и използвана най-пълноценно от Сталин през Втората. Нейният основен принцип е: „Хвърляй пушечно месо, докато неприятелят отсреща лудне от разкъсана човешка плът,“

— **Да не би да визирате шокотерапията?**

— Никаква терапия не беше това, е беше и си остава най-голямата ни грешка. Никой като нас не може да събори така светкавично държавната си колиба, преди да е построил друга. Доскоро нямаше никакви реформи — макар, че се говореше непрекъснато за тях — а неудържимо разграбване в условията на нарочно създаден хаос.

— **Смятате ли, че той е бил добре планиран?**

— Да, разбира се — още на кръглата маса. Протоколите с нейните решения са все още засекретени. Но съм сигурен, че всички програми и реформи са скроени с чужда помощ. Така както са предвидени светкавичното тридневно изчезване на Държавния контрол, разгромът на разузнаването, армията и полицията, блокирането на цялата правораздавателна система. Водата трябваше да бъде размътена, за да не се види кой каква риба ще лови.

— **Не мислите ли, че бордът ще оправи бъркотията?**

— Бордът не е в наши ръце, за да твърдя каквото и да било за него със сигурност. Той се направлява от тези, които ни спуснаха концепцията за шоквата терапия, за надробяването на земята, което връща земеделието ни някъде към ранното средновековие. Да си спомним, че чехите отхвърлиха предложението на Световната банка и Международния валутен фонд да ги кредитират. А ние все просим и просим. Но само Господ знае къде потъват заемите.

— **Фен ли сте на идеята да влезем в НАТО?**

— По темата ме интересува само едно: каква е цената, които трябва да платим, за да влезем в блока. Чак тогава бих запитал дали можем да го направим. Нали се досещате, че не говоря само за материални измерения?

— **Не виждате ли поне нещо добро, което се случва около нас?**

— Виждам и оценявам добронамерените усилия на правителството да възстанови законността в страната. Не са за подценяване и усилията му да привлече чужди капитали, опитите за нормализиране на търговията и ограничаването на спекулата.

— **Кога продължението на „Дневници“-те ви ще се появи на книжния пазар?**

— Подготвям излизането на две по-дебели книги — за периода от 1984 до 1992 г. Всички участници в събитията с истинските си имена. След като прочетат за какво става дума, някои хора може би ще оспорват дали тези дневници са водени именно по време на описаните случки, или след това са създадени, имитирайки автентичност. Не смятам, че да издадеш подобни дневници е някакъв героизъм. Нито пък е скандално. Нали знаете — има автори, които сами си организират скандалите, за да заковат задържат читателския интерес.

— **Какво е най-тежкото ви обвинение в деня към имената от деня?**

— Е, не казвам на никого, че е, да речем, убиец. Но разкривам как се стигна до геноцида, до изгриването на кокъла докрай. Говоря за обезбългаряването на страната поради намаляването на коренното ѝ население, за ниската раждаемост и високата смъртност.

в. „Стандарт“ — 10.XI. 1997 г.

БЕЗСМЪРТНИЯТ

Неотдавна бе направен опит да се преиздаде биографията на Христо Ботев, писана в края на века от Захари Стоянов. Казвам „опит“, защото инициаторите се отказаха от своето намерение, когато прочетоха тази иначе хубава книга и доловиха, че тя е написана за човека, а не за легендата Ботев...

Тази биография сега ни звучи прекалено предметно, сблъсква ни с представи, изостанали от развитието на образа в народното съзнание. Този вид свързани с народната съдба героически образи живеят и се развиват във времето по собствена „логика“. Такава е съдбата на избраните от народа герои, които възплъщават добродетелите му и олицетворяват неговите идеали... Те с времето зреят. Все повече големият и светлеят, както образите на митичните юнаци Марко и Момчил, затова всеки опит да ги „овеществим“ и приведем към обикновената мярка е осъден на неуспех. Помислете само: колцина български писатели са питали за Ботев? Странно малко. Оня, който би дръзнал да нарисува Ботев, трябва да се състезава с народното въображение, с легендата „Ботев“, с магията Ботев. Затова до Ботев, с малки изключения, са се докосвали повече самонадеяните, отколкото талантливите творци.

Добре ли е това, или зле?

Не мисля, че е зле. Колкото повече легенди имаме, подобни на легендата „Ботев“, толкова по-добре. Легенди като ботевските са национално богатство. Колкото повече герои имаме като Ботев, които не се побират в човешките мащаби — толкова по-добре... Този вид легенди са жизненонеобходимы, защото най-добре подхранват народното въображение и усилват народната вяра.

А защо Ботев се е превърнал в легенда?

Със сто и няколко души, повечето хванали за първи път пушка в ръцете, той дръзна да се удари с една макар и разклатена империя за свободата на своето отечество. Войводата на тази чета не е бил нито

глупак, нито луд, за да не знае срещу каква сила се опълчва и да не разбира, че отива на явна смърт.

Но го е направил, самопожертвал се е в разцвета на своята младост, съединявайки в едно думи и дела, песен и борба. Ботев не освободи България, но той извърши едно освобождение не по-малко велико и значително: той освободи българина от ниското му самочувствие. Вдъхна му смелост, сложи му криле и му даде идеали, и на тези криле ние се носим ето вече повече от сто и двадесет години.

Но ето че в лютата геополитическа зима, която обхвана страната ни, и започналото трескаво подменяване ценностната ни система с вносни сурогати — свободата на Отечеството, зарад която Ботев се подложи на черкезките куршуми, не е вече идеал за адептите на космополитизма.

И започна „разстрелването“ на легендата Ботев, упреците, че не си гледал поезията, а отишъл да мре за една химера, а след това — неговото замълчаване и опитите за тихото му заравяне в народната памет.

Въпреки тези опити, свързани с разстрелването на българската държавност и национална самоличност, Ботев издържа на всички изпитни. Той продължава да е олицетворение на българския дух, свобода и гений.

Той продължава да е пример и надежда за тези, които вярват в звездата на България, защото поезията, която написа, и кръвта, която проля, го направиха безсмъртен.

23.11.1997 г. [???

ТУРИХМЕ СЪДБАТА СИ В ЧУЖДИ РЪЦЕ

— Вие винаги сте ратували за българщината, за запазване на нашата духовност. Но сегашните социални условия въобще не стимулират ценностната ориентация на съвременника. Това масово кризисно съзнание не го ли води до социален скептицизъм, до затваряне в най-тесен семеен или приятелски кръг?

— Ценностната ориентация на нашия съвременник се влияе в момента не само и не толкова от социалните условия, т.е. от немотията, в която се гърчим, а от течащите в момента процеси на цялостно подменяне на традиционната ни ценностна система и особено в отношението ни към държавата. Лоша, хубава, тя беше идеал номер едно, най-ценното достояние на един народ, единствената надеждна гаранция за неговото свободно развитие.

— **Защо говорите в минало време?**

— Защото идеята за собствена държавност беше подменена с идеята на космополитизма, на безродието. Това оповести български министър, който се изгърва в едно свое изявление (ако не се лъжа, беше в началото на 1992 г.) и каза, че българското училище трябвало да възпитава отсега нататък не просто българи, а граждани на света. Така започна разграждането на държавата, даде се простор на хаоса и турихме съдбата си в чужди ръце, децата си в чужди люлки. Културата ни стана първата жертва на безвластието, защото главно чрез нея в момента тече усиленото заместване на традиционните ни духовни ценности с чужди, бързото изтриване на националната ни самоличност: В тази обстановка съхраняването на вазовската народностна традиция в литературата е изконна потребност за всички нормално мислещи и чувстващи българи. А такава все още има. Вие бяхте на връчването на наградата на името на Вазов в Сопот, видяхте ги. Но телевизията отказа да изпрати екип.

— **Там знаеха ли за възстановяването на наградата на името на народния поет?**

— Знаеха, но забраниха да се снима. Съюзът на българските писатели негласно е обявен във от закона. Ако гледате редовно предаването „Книжна борса“ на БНТ, ще се убедите, че членуващите в нашия съюз вече не съществуват за т.нар. син екран. На телевизията само името ѝ остана „българска“, и то пък „национална“. В момента тя е най-могъщият и ефективен инструмент за изтриване на националната ни самоличност. Сега тя е жива гилотина на съвести, воли, пориви, памет. Всичко, което мирише на българщина, тя го сече.

— **Не допускате ли, че това може да се промени с новата медийна комисия?**

— Копчето на гилотината ще го натиска една ръка, това ще е резултатът от така наречения медиен закон. Останалото, по е живот и здраве, ще го видим със собствените си очи.

— **Не сме ли виновни и самите ние за кризисното състояние, в което е изпаднала културата ни? За личния избор, който правим, завършвайки един или друг канал? Пошличките занимания за бедни възможности ще ни надвият ли?**

— Не зная дали ви се е случвало да сте на полето лятно време — по време на жътва, само по риза, и зад баира изведнъж да връхлети градоносен облак. Изсипва се порой от ледени парчета, пребива те... и подминава. Колцина успяха да предвидят градоносната буря и да се подготвят?

— **Кога, да си послужи с вашия израз, усетихте, и ледени късове осакатяват гръбнака на държавата?**

— Когато бяха сринати разузнаването и контраразузнаването по времето на Желев.

— **Димитър Подвързачов казва, че за много хора държавата произлиза от „държа“, а отечеството от „тече“. Не е ли и днес така?**

— В най-пълна степен важи точно за днес. Изтекоха в джобовете на разни пехливани и отечеството, и държавата. Разрухата на страната е последица от един, и то истински, заговор срещу държавата и народа си. Кредитните милионери са само една брънка от това организирано крушение. За първи път се назоваха някои имена, но никой не задава въпроса кой създаде фалиралите банки и им предостави авоарите на народната банка. Тя не разбра ли за какво се употребяват раздадените от нея милиарди? Нима властниците, начело на държавата тогава, не са

знаели нищичко за започналото бурно източване на валутните ни запаси? Явно силите, които допуснаха погрома над държавата, са достатъчно крепки и влиятелни, за да не може да блесне цялата истина.

— Свидетели сме на интензивен политически туризъм — и вътрешен, и външен. Има ли днес у нас културен туризъм?

— У нас сега има само един вид туризъм — политически, с прибежки от ляво на дясно и от дясно на ляво, с временни спирки около центъра. Слушайте какви „национални“ проблеми чопли националното ни радио. Събрали преди няколко дни в програма „Христо Ботев“ четирима писатели и полуписатели да разискват колко бил мижав нашият вестник, колко бил негоден като ръководител председателят на СБП Николай Хайтов, как разпродавал движимото имущество на организацията, как едва ли не опропастявал българската литература. Как не обелиха дума в националния ефир за пропастта, в която пъпли ограбеният и изпаднал в нищета български народ?

— Как си обяснявате внезапния интерес на радиото към вас?

— Едно влиятелно в момента доверено лице на президента Петър Стоянов (надявам се без негово знание) стои зад тази кампания. Разбира се, и старото заветно желание на някои кръгове да унищожат Съюза на българските писатели и да го прелеят в т.нар. сдружение.

— Решихте, че чуждите инвестиции ще спасят икономиката ни. Но с чужда помощ можем ли да храним своята духовност?

— Икономика, която се „крепи“ на чужди помощи заеми, не е икономика. Що се отнася до духовността, ако тя не се самозахранва, нищо не може да я спаси.

— На много ваши събрата им се наложи да танцуват между воюващите или ту с едните, ту с другите. Вие май че предпочитате самотния дансинг?

— Никога не съм бил любител на танците.

— Има ли в България духовна просия?

— Подаянието и просията на този свят винаги са били най-сигурното доказателство за упадъка на обществото, което ги практикува. Може и да е имало изключения, но нашата страна не е сред тях.

— Гората като реалност и символ е свързана с целия ви живот, с цялото ви творчество. Има ли днес габрови дървета и

габрови шумки, които да ви връщат надеждата, че свирчиците на габровите шумки могат да извършат „... едно малко, но полезно чудо, като са превърнали крамолната горска шумотевица в песен!“?

— Габъри все още има, но след изсичането на иглолистните дървета, което вече е започнало, ще дойде и техният ред. Това ще бъде краят на българската природа, която осъдихме на гибел с новия закон за реституцията на горите.

— Гората е в кръвта ви. Сега пък живеете на улица „Люботрън“. Ако се върнем към поетиката на „Шумки от габър“, как би звучал този люботрън в съвременния оркестър на социалната гора?

— Макар и „любо“, трънът си е винаги трън. Опрем ли да възпяваме тръните, това ще бъде лебедовата песен на агонизиращата българска литература и култура.

— И все пак няма ли нещо, което да крепи надеждите ви?

— Вярвам, че хората вече проглеждат и виждат не само че е имало градушка, но и знаят откъде ни дойде. А това ще пробуди в главите им ново, необходимо за оцеляването ни съзнание.

в. „Дума“ — 24.XII.1997 г.

ЗДРАВЕЙ, НАДЕЖДО

Появяването на нов вестник отсега нататък винаги ще е повод за радост и надежда, след големия бум на вестикарството след 1990 година, което завърши с почти пълен крах. Имам предвид, че могъщи вестници, започнали с рационална крачка и суверенна конструкция, бързо бяха комерсиализирани, купени и се превърнаха в шарени парцали, предназначени да забавляват и отклоняват вниманието на читателите от съдбоносните за тях и нацията проблеми. „Съдбовни“, защото от няколко години насам нашата страна заедно с обширни територии, спадащи до неотдавна към т.нар. Източен блок, са включени в процеса на преразпределение на световните енергийни ресурси.

Кипналата по този повод геополитическа гигантомания преминава у нас при почти пълното мълчание на т.нар. преса, да не говорим за занимаващите се главно с естетически онанизъм, изцяло манипулирани електронни масмедии.

А какво по-точно се премълчава, какъв е проблемът? Става дума за завихрящите се в момента по цялото северно и южно полукълбо демографски проблеми, за бързо нарастващото население върху земята — от една страна и още по-бързо изчерпващите се хранителни и енергийни ресурси, които тя крие в недрата си и на които се крепи съвременната брутално-консумативна, техническа цивилизация.

През първите два милиона години от своето съществуване човечеството завърши с един милиард жители. През следващите сто години този милиард се удвои, а само за трийсетте години между 1930–1960 г., той се утрои. При сегашното средно нарастване на населението с 1,7% (данните черпя от американски източник) земното население ще нарасне до 2015 година на 8 милиарда, а до 2055 година ще надхвърли 16 милиарда гърла. И тогава натискът върху световната енергийна база ще стане неудържим, защото тя (както е известно) е на изчерпване. Особено що се касае до световните запаси от петрол. В същото време нови, задоволително ефективни енергоизточници все

още не са изобретени, а световната консумация на материали и енергия се увеличава почти скокообразно, особено в богатите страни. И то в условията на едно в крайна степен деморализирано, консумативно общество. Естествено е, че тази диспропорция между наличен ресурс и консумация ще доведе рано или късно до световен катаклизъм и сри в на цялата крепяща се за сега главно на петрола, техническа цивилизация.

Ето как в наше време възниква проблемът с преразпределението на остатъчните световни ресурси, което е в пълен ход след елиминирането на Съветския съюз — вторият (след Запада и САЩ) властови полюс в съвременния политически свят. Един проблем, който все повече се прелива и със съдбата на по-малките, зле въоръжени, и особено — славянските народи. Те бяха обявени веднъж (от Хитлер) за тор на чистите раси, а сега тихомълком ги насочват към обречения Трети свят.

И не само защото място на трапезата на т.нар. богати народи за тях няма, но защото са „обременени“ с непростими и несъвместими със съвременното либерално общество източно-християнски идеи и ценности.

За какво става дума? Думата е за това, че в наше време пред нашите очи бяха възродени индивидуалистичните идеи на Джон Лок, според когото „по законите на природата, всеки индивид е призван да изиграе своята роля на свободно движещ се атом от обществото, преследвайки кариерата си и стараяйки се да натрупа колкото се може повече богатство“. Според този реформатор „Личният интерес е просто единствената основа на обществото“ и единственият заслужаващ поощрението на държавата поведенчески критерий на индивида (човекът-атом).

Идеите на Джон Лок усилено се вграждат в момента под новото им външно преображение в „тачеризма“, либерализма и в една поизострена форма те стават официалната платформа на изграждането на новото в Света общество, „в дивашка война на всеки срещу всеки“ (изразът е на американските журналисти Джеръми Рифкин и Тед Хоуърд).

Тази необявена война е вече започнала и първите жертви са вече покосени (удвоената смъртност в някои гладуващи страни), в това число и в родна България. На идеите, които движат тази война, ако

може да се нарече „идея“ осветеното право на силния да сдъвче слабия — се противопоставя християнският морал и култура на източноправославното славянско.

Противопоставят се ислямът, будизмът и т.н. Те не могат да приемат хедонизма и епикурейството за единствено достоен за човека идеал, и оттам идва нарастващият сблъсък в духовен план между различните нации и народи, чийто предупредителен грохот започва да се чува и усеща по всички краища на Света.

Ето, затова ни е нужен сега един вестник с непречупен гръбнак, за да ни отвори очите за онова, което става около нас, за истинския смисъл на течащите около нас банални на пръв поглед събития, които се изчерпват с една-две заучени фрази „реформа“ и „приватизация“.

Ще може ли този вестник да издържи на изпитанията, които го очакват или ще изчезне в калабалъка на нулите — ще видим, но сега за сега той е за нормално мислещите хора от интелектуалната сфера — една ободряваща Надежда.

И чакаме отговор: може ли идеалът на гъсеницата да изяде цялата зелка — да стане общочовешки идеал? Може ли да се заличи границата между злото и доброто, теглена още от Мойсей? Границата между човека и звяра?

„Славянски университетски вестник“, бр. 1 — 1998 г.

БЕЗ ЧОВЕЩИНА СВЕТЪТ ЩЕ ИЗЧЕЗНЕ

— **Кой от многото проблеми, свързани с кризисната обстановка у нас, г-н Хайтов, смятате за най-болезнен и нетърпящ отлагане?**

— Осъзнавайки важността на икономическата проблематика, мисля, че дори нещата в материалната сфера в стратегически план отстъпват по важност на болестните процеси в духовната сфера, в която процесите и промените, макар и по-безболезнени на вид, са необратими.

Опасно разранена е в момента душата на българина, а оздравяването ѝ е ключов проблем и за решаването и на останалите въпроси със сиренето, хляба, производителността и т.н. Сгазената нравственост, рухналите морални задръжки, затъпканите национални ценности и идеали, това а най-болезнените проблеми, а не просто „Структурната реформа“. Структурната реформа е функция от моралното равнище, на което тя ще се решава сега и в бъдеще.

— **Оздравяването на морала, доколкото разбирам, е за вас проблем от първа величина.**

— Хаосът кога възникна? Когато бе сгазена закоността. Тогава се появи корупцията, започна големият обир. Отхвърча тапата на бутилката и злият дух излетя от нея. Как ще озаптим сега тая отвързана стихия, наречете я корупция, наречете я мафия, както си искате? Само със сила? Но трябва някой да приложи силата, закона и да понесе рисковете от това. Да понесе и изкушенията да бръкне и той в меда. А това е по силите само на хора с морал и чувство за дълг към обществото, хора, способни да сложат спирачки на собствения си ламтеж. Помислете, и ще видите — нищо свястно не може да започне без поне малко добронамереност, честност и дълг. Казано накратко — без поне малко човещина... Нравоучително звучи, нали? Отвратително, необичайно, но е така.

— **Не бих казал.**

— И да го бяхте казали, не бих се изненадал. Вие сте се родили след 1947 г., когато думата „човещина“ изчезна от вестниците и учебниците и се появи само веднъж през 1986 г. В едно есе на акад. Ефрем Каранфилов, за да изчезне след това отново, дори до днес. Посочете ми в кой вестник сте забелязали напоследък това пропъдено от езика ни понятие? Ако си помислите, че това е случайност — лъжете се, това е симптом за потъпкването на цялата ни традиционна, осветена от вековете общочовешка, библейска, да я наречем, нравственост отпреди сталинизацията на страната ни след 1943 г. Коя беше главната добродетел през това време? Вярност към Партията. Ето, така бяха оперирани вътрешните органи на поколението политици, което отвърза корупцията и се натъпка с чужди пари.

— **Забравяте, че явлението, т.е. корупцията, не подмина нито една от държавите със сходна с нашата съдба от предишния Източен блок.**

— Да, но забравяте съизмерението. В една Чехия например инфлацията не можа да прескочи 8-те процента, а у нас стигна над 1500. В Словакия — същото, в Унгария нещата в общи линии останаха под контрола на държавата, т.е. законността, но то е, защото католицизмът в тези страни не допусна да подмени традиционния морал с болшевишките норми за гражданско и личностно поведение.

— **Ако е за човещина, не виждам много-много да се говори и сега, когато става дума за печата.**

— Добре, че сте го забелязали. Една от големите загадки за мене е защо в сферата на морала не бе направено нито едно организирано усилие за възстановяване на потъпканите от времето традиционни ценности. Напротив, дори и в остатъчната им форма. Тези ценности сега усилено се подменят с чужди. Забравихме си песните, езика, литературата. Кой идеал сочим ние сега на младежта? Кажете ми? Всеки да избира от телевизионната серия каквото му се хареса. Отечеството не е вече идеал — добре. Държавата — също, проявите на доброта будят учудване, състраданието — смях, мъжеството ни препраща към хайдушките времена, смятат се за отживелица. Кое остава, питам? Какви са новите нравствени опори? Никой не ти казва, не продумва. Границите между добро и лошо, между слава и позор са така размити, че се плакнем само в една мътилка на търсене уж, на избор уж и човек се чувства като обрулено листо, без опора, без цел и

посока. Защо самоубийствата на тези, които не намират смисъл в живота, се увеличават скокообразно? Защото единствената цел, която повече хора сега преследват — забогатяването на всяка цена, не може да ни доведе до нито повече от самоизяждането.

— **Изходът, според вас?**

— Аз нямам самочувствието на Мойсей, който е повел някога своя народ към спасителния изход, но зная със сигурност, предусещам го с всичките си сетива, че не може да очакваме при подобен на сегашния духовен разпад човештината да се възроди и да дръпне напред претоварената с толкова грехове и грешки обществена машина.

— **Коя обществена сила виждате начело на една оздравителна инициатива, да не употребявам думичката обновление, като знаем колко е износено това понятие?**

— Това са хората, които все още носят доброто в себе си, независимо дали са във властта, или са вън от нея. Фактът, че по отношение възстановяването на законността през изминалата година беше отбелязан напоследък, говори, че възможностите в това отношение не са отчайващо пропилиени. Едно само ме смуцава — че всичко е предоставено на властта, в крайна сметка на едно министерство, но липсва с малки изключения гражданската обществена инициатива.

— **За личната говорите или за организираната?**

— И за двете. Т.нар. интелектуалци, общо взето, мълчат, а е известно, че без участието на интелигенцията (големия капитал на нацията, ако и той не е все още спазарен) оздравителните кърпежи няма да получат размах. Имаме пред очи историческия и нашия, и на съседните ни балкански и европейски общества.

Откъде започна нашето възраждане? От една „нишчица“ на Отец Паисий. Кой инжектира това възраждане? Хора на перото като Софроний Врачански, Неофит Бозвели, Петко Славейков, Каравелов, Фотинов и кой ли още не. Те дават тласък и посока на възраждането, но преди всичко като нравствено оздравяване. Поучителното евангелие „Софрониево“ например, което си е един жив учебник по нравственост, е написано знаете ли кога?

— **Началото на 19 век, доколкото си спомням...**

— През 1806 година, когато в България вилнеят кръвопролитните кърджалийски ужаси. На пръсти се броят

неограбените, неизгорените по това време села и градове. Всичко е опепелено и върху тази купчина пепел едно селско попче се залавя да вдъхне на хората вяра, упование, състрадание и справедливост. Гонят го, бесят го, бият го, но той си написва поученията на един завладяващ сега български език. И преобновява основите на възрожденския морал на българина.

— **По същия ли апостолски начин смятате, че преобновяването на морала би могло да стане и сега?**

— В ерата на телевизията механизмите за обществено въздействие са напълно различни от ония през софрониевското време. Тогава всичко се е надържало на книгите и устната проповед. Сега превъзпитанието на човека е главно в ръцете на електронните масмедии, като се има предвид, че родното училище напоследък открито абдикира от това си много важно предишно задължение.

— **Вярвате ли наистина в силата на превъзпитанието?**

— Какво има тук да се вярва, когато силата му е доказана още от спартанците, след това от римляните, по-късно го потвърждават, и то блестящо, османците, които демонстрираха на човечеството най-съвършенната технология за преобразяването на човека — еничерството. Ами по-новите примери — да изброявам ли — и най-новият с адептите на болшевизма, която сега под една иди друга окраска ни разплакват (с извинение) майката. Трите велики сили: училището, печата и телевизията, ако бият в една цел, за броено време могат да превърнат сегашните млади в орангутани и обратно. В орангутани или в каквото си поискат. И то само с помощта на тъй приятните за всички ни ежечасни мозъчни промивки.

— **Не пренебрегвате ли закодираните в човека наследствени генетични заложи?**

— Когато е за градеж в човека — вродените заложи могат да бъдат голяма пречка, но щом е за разграждане, за отприщване на тъмните нагони, вродените задръжки са от много малко значение.

— **И тогава?**

— Ако повече хора съединяват своите „капчици“, т.е. идеи усилия, за омекотяване на политическия монопол върху информативните и образователни потоци, това не е невъзможно. Има страни, които са вече намерили тоя баланс. Междувпрочем, битката за овладяване на информационните потоци се води денонощно, кръвно и

безкръвно, по цялата планета и в крайна сметка тази битка ще определи съдбата и на стопяващия се пред очите ни български народ.

— **Ако сега се появи един Паисий, каква мислите, че ще бъде съдбата му.**

— Ще споделя, струва ми се, съдбата на своята История. Пък и триста паисиевци дори да имахме, не се ли обединят зад една държавническа; спасителна идея, трудно е да се очакват светли бъднини. А точно в това е главната беда — разединението, „автоматизацията“ в интелектуалните среди — или да го кажем на по-съвременен език — всадената вече сред нас омраза и възникналите, а и насъсквани противоборства и лишаването на личността от изпробваните с времето традиционни опорни точки. Хаосът и разрухата в душевността.

— **Всичко ли е загубено?**

— Ако смятах, че всичко е загубено, не бихме седнали да разговаряме. Ето, най-новите социологически данни говорят за едно възстановяване интереса към българската литературна класика. Това не е само от носталгия. Хората търсят вътрешната опора — връщат се към провереното, познатото. Това означава, че литературата ни има бъдеще, че изкуството е насъщна потребност, а традиционната ни култура не е за изхвърляне. Че в тая култура и главно в езика е внизана и съдбата на България.

— **Чувам сега, че на вашия съюз на писателите му вземат сградата.**

— Сградата се реституира, но съюзът остава. Това е засега достатъчно. Той ще надживее бурята.

— **Не се ли виждате макар отчасти в ролята на Дон Кихот?**

— Всеки писател е малко или много Дон Кихот, иначе литература не се прави. Писателят трябва да вярва. Длъжен е, защото основната му роля (както по-светли умове са го изrekli) е да „поддържа светлите човешки надежди“. Дон Кихот е сега в реанимацията, но той ще излезе оттам, отново ще запрати копие то си към дървените криле на вятърните мелници и отново ще бликнат осланените надежди за очовечеването. Защото без Човещината светът ще представлява само една топка изстинало желязо.

в. „Кеш“ — 27.II-5.III.1998 г.

3 МАРТ — НАЧАЛОТО НА СВОБОДАТА

Текат годините, търкалят се и все повече ни отдалечават от ония велик ден в нашата история — 3 март 1878 година, когато на Руско-турската освободителна война бе сложен край с подписването на мирния договор в Сан Стефано.

По силата на този договор след пет века османско робство България отново придобваше правото на самостоятелно държавно съществуване. Цената на това забележително за всеки българин събитие бе заплатена с живота на двеста хиляди руски офицери и войници, геройски загинали по бранните полета на север и юг от Стара планина. Българското опълчение, на което бе поверено в разгара на войната отбраната на Шипченския проход, прояви в тридневната битка с армията на Сюлейман паша такава самопожертвувателност и храброст, че заслужи възхищението на своите руски командири и на всички, които имаха присърце справедливата кауза на русите и българите в тази война. В краткото, но важно за изхода на войната тридневно сражение при Шипка българските доброволчески дружини проявиха не само традиционните войнишки добродетели на българина, но те потвърдиха политическата зрелост на целия български народ, доказана с едно кръвопролитно въстание (Априлското), избухнало една година преди отварянето на Освободителната война, в което според Скайлер и Макгахан бяха убити между 30 и 60 хиляди, а според историка на въстанието Д. Страшимиров — около сто хиляди души българи.

Цяло столетие измина от тези съдбоносни за народа ни събития, но споменът за тях вълнува и сега всяко българско сърце. Вълнува ни не само героизмът, проявен от нашите освободители при петмесечната обсада на Плевен, в боевете при Шейново, Шипка и Стара Загора. Вълнуващ е и фактът, че българският народ посреща своя ден първи на свободата с непохабена жизненост и воля за свободен живот въпреки петвековното политическо безправие и угнетение. Въпреки

непрестанните опити националното ни чувство да бъде смазано и да бъдем превърнати в безлична и безропотна рая.

Кое всъщност даде сила и твърдост на българина да оцелее? Вярата, езикът, традициите, богатата му духовна култура? Разбира се, че всичко това влиза в числото на подпорните, които му позволиха да надживее петвековното османско владичество, но по-важно от всичко е може би вложеният в самата природа на славянина стремеж към свобода. За това качество на склавоните, както са били наричани те в антично време, четем в старите византийски хроники: „Те не носеха шлемове. Даже някои от тях, от храброст, влизаха в битките голи до пояса. Застрастени в свободата, докато бяха зад Дунава, управляваха се демократически, а когато го преминаха, всякога са отказвали да се подчинят на римските закони, предпочитайки да бъдат смачкани от един сънародник, отколкото да живеят щастливо под чуждо управление.“

Мнозина се питат как при това свободолюбие на българина той се е оставил петстотин години под османско владичество? Питат се най-често онези, които не знаят българската история и по-точно историята на тъй наречното „тъмно робство“. Работата е в това, че макар България да е била поробена, българинът не е престанал да мисли и да се бори за свободата си. Доказателство за това са многобройните, за съжаление изолирани едно от друго въстания, избухнали по различно време в различни краища на страната ни, и особено хайдутството, за което и до днешен ден имаме само една приблизителна, и то предимно фолклорна представа.

За съжаление самите ние не познаваме добре тези героични страници, защото хайдутството все още не намира своето заслужено място в нашата история. Може би това е така, защото някои съизмерват значението на историческите събития с количеството на спечелените битки, превзетите градове и преброените жертви, а не вземат предвид психологическия ефект от една макар и обречена борба, каквато е непрестанно клокочещата хайдутска битка по всички краища на родината.

Ненаправно тази борба, възпята в народните песни превъплътена в художествени образи, се е превърнал здравна онази духовна храна, с която българинът е преживявал и дочакал свършека на робството. Ето защо когато руските освободителни войски извозваха свободата на

България, тази свобода заваря един народ за когото тя беше изстрадана мечта. Пътят на държавно и социално развитие, което нашият народ пое след своето освобождение на Трети март 1878 година, потвърди това и продължава да го потвърждава в наши дни. Политическата конюнктура сега у нас ни тласка към едно недопустимо на моменти изопачаване смисъла, целта и резултатите от Руско-турската освободителна война като едно събитие, изцяло продиктувано от голите завоевателни интереси на Руската империя. Но нали тази война бе предизвикана от страшните кланета в България и изведена с дипломатическата благословия на тогавашните велики сили, и на първо място Великобритания, Германия и Австрия. Всяка от тях взе своя „пай“ от „османското наследство“. И може ли сега само на Русия да се отричат мощното чисто морални подбуди за освобождаването на поробените, едноплеменен на Русия български народ? Но какво да кажем в такъв случай за участието на Великите сили в освобождаването на Гърция от турското робство през 20-те години на миналия век? И него ли да приемем само като резултат от голите политически интереси на тези сили и на голата дипломатическа игра? Да не споменаваме тук героизма и нравствения подвиг на ангажираните с освобождението ни през 1876–1878 година руски войски, което си остава чиста жертва пред олтара на голямата човештина, все едно през каква крива или права политическа призма ще погледнем на тази жертва.

Въпрос на голямата човештина е също и дължимата от наша страна вечна признателност към падналите за освобождението ни войници по време на Руско-турската освободителна война. Признателност, за която няма давност, не тече във Времето никакъв срок и не подлежи на никаква ерозия.

в. „Български писател“ — 3.ІІІ.1998 г.

ДО ЦЕНЗУРА ПРИБЯГВА КОЛЕБЛИВАТА ВЛАСТ

— **Господин Хайтов, нужен ли е според вас закон за печата?**

— Не. Един закон за печата може да изиграе само ролята на пранги за сковаването на този печат. Цялата ни предишна практика в исторически план е доказала това — закон за печата се прави само в случаите, когато властта иска да сложи ръка върху него и да има съответните лостове за контролирането, т.е. за цензурирането му.

— **Нужни ли са все пак някакви вътрешни правила за журналистическата гилдия, които да препятстват публикуването на компромати или „сензационни новини“ и „разкрития“.**

— Сега действащите закони са достатъчни за санкционирането на клеветниците, които си служат с печата. Достатъчно е само да се прилагат. За какво са необходими нови закони, след като съществуващите не прилагаме? Що се отнася до компроматите и фалшивите сензации, те са понякога продукт на липса на професионализъм и на нуждата за боравенето със словото култура. За съжаление това с нов закон не би могло да се оправи. Никой не е успял да го направи въпреки многобройните опити, и то не само у нас.

— **У нас и преди е имало Комитет за печата...**

— Комитети преди 9 септември 1944 г. не е имало, нито министерства, занимаващи се с печата. Комитетите, ведомствата, ръководещи печата, се пръкнаха у нас по съветски образец след 1944 г.

— **Кога в обществото се появява първият цензор?**

— Когато човекът е проговорил, а след това — прописал. С възникването на словото възниква и нуждата от създаване на съответните обуздаващи го, механизми, необходими най-вече на властниците за задържане и усиляне на влиянието им.

— **Смятате ли, че властта и цензурата неизбежно свързани?**

— Не е точно така. Цензурата е патерица, към която посяга само несигурната в себе си власт. Сигурната власт не прибегва до цензурата. До цензура прибегва обикновено колебливата власт. Недалновидната.

— **Защо недалновидната?**

— Защото цензурата рано или късно се обръща срещу такава власт.

— **Вас цензурирали ли са ви?**

— Разбира се. Аз не познавам пишещ човек, който да не е бил в една или друга степен цензуриран.

— **За преди 10 ноември ли говорите?**

— Разликата между цензурата преди 10 ноември и сега е във формата. Преди беше явна, а сега — скрита. Макар да няма закон за печата, цензурата е в ход. А мога да си представя какво ще стане, ако се сложи на врата на пишещите чатала на един фарисейски закон за печата.

— **Значи според вас няма съществена разлика между явната цензура някога и скритата — сега?**

— Точно това казах. Разликата сега е само в новите, по-косвени, но по-изкусни начина да накараш някого да пише това, което ти е кеф, или да млъкне. Мога да ви напиша цял трактат на тази тема от собствен опит.

— **Въпросният закон за печата се представя като изискване на Европейския съюз.**

— И Законът за земята го свързваха с някаква уж европейска поръчка, но сега всеки вече знае, че това е най-злополучният в историята ни закон, който унищожи българското земеделие.

— **А какви последици би имал един закон за печата?**

— Елиминирането на печата като градивна обществена сила, ще остане само казионната телевизия, неограниченият ѝ монопол да върши каквото и както си поиска без сегашния коректив в лицето на печата.

11.ІІІ.1998 г.

ЛИТЕРАТУРАТА Е МЪЧЕНИЧЕСТВО

ИЗ ВСТЪПИТЕЛНОТО СЛОВО НА АКАД. НИКОЛАЙ ХАЙТОВ, ПРЕДСЕДАТЕЛ НА СБП, ПРОИЗНЕСЕНО НА ТВОРЧЕСКАТА ДИСКУСИЯ ПО ПРОБЛЕМИТЕ НА СЪВРЕМЕННАТА БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Катастрофични в някои отношения промени в материалната и особено в комуникативната сфера дадоха силно отражение и в доста по-консервативната духовна сфера. Литературната критика на практика изчезна. Замести я търговската реклама. Литературната критика се среща само от време на време и се употребява за илач. На един колега бе възложено през последните два месеца и половина да гледа предаването „Книжна борса“ по телевизията и знаете ли какъв бе резултатът от това? — 94 на сто от показаните автори от трите ни писателски общности, само 6 на сто (по-малко от една десета) са членове на нашия съюз, Съюзът на българските писатели. Малко по-добре, но сходно е положението с отзивите на нови книги в печата. Друг е въпросът за качеството на въпросните блицинформации по радиото и телевизията, подчинени в по-голямата си част на чисто комерсиални, политически и по-точно с партизански интереси. Няма съмнение, че Съюзът и членуващите в него творци са подложени на съвсем очевидна дискриминация, и то без следи от видимо насилие. Това е истината. Иначе не може да се обяснят специалните режими в Телевизията и Радиото, на които е подложена по-голямата част от българските писатели затова, че си позволяват да членуват в набедения за тоталитарен СБП. А не, да речем, в Сдружението, под патронажа на „Отворено общество“.

Тъжно е, че е така, но които не вярва, може да погледа телевизията, да послуша радиото, да понадникне във вестниците и ще се убеди, че осветяването поне в някаква степен на литературната ни критика е една от първите необходимости за нашата литературна действителност.

На всичко отгоре свидетели сме на систематични опити цялата тъй наречена „социалистическа литература“ да бъде зачеркната с изключение на неколцина фаворити, а също и на опити чрез нов

прочит на литературната ни класика да бъдат изхвърлени зад „борда“ някои от най-стойностните ни и самобитни автори, които са възпитавали десетилетия подред младата ни генерация в чувство на родолюбие и национална самоличност. Или, както се казва още — идентичност. Да ви обяснявам ли какви са далекобойните последици от ерозирането, а в известни случаи — на пълното затриване на това чувство у съвременните млади, което е всъщност и целта на въпросната строго целенасочена — и ще добавя без угризение на съвестта — щедро финансирана ерозия. Все в посоката на ерозия действа и потопът от преводна порно- и кримикнижнина, в който се дави в момента сериозната, художествена както преводна, така и родна литература. Преминете през площад „Славейков“ и вижте в това най-съвършено огледало на книжния ни пазар дали ще откриете поне три-четири стойностни книги, било то на съвременни литературни събрата или на класици.

Да не говорим за жестокото данъчно обременяване на родната книга, което я прави непродаваема, когато бъде издадена, а издаването ѝ е пък друго чистилице. Масова е в момента „литературна мимикрия“ — писането по подражание на преуспяващите чужди автори, а също и графоманските купища книги, които правят истински даровитото произведение неоткриваемо. Литературен печат единствено би могъл да даде убежище на талантливите автори и път на техните произведения, но веднага излиза на преден план и въпросът за печата, за неговото субсидиране и възможности за мимикриране и манипулиране.

Сложна работа е лекуването на тези язви, но не и невъзможно. Че сме болни — болни сме, но когато имунната система не е докрай изчерпана, оздравяването е възможно. Но има и един много особен въпрос: възможно ли е имунната система на литературата ни да оцелее под плътната сянка на най-голямото у нас духовно сметище — българската, уж национална телевизия, която въздейства пряко и върху пет милиона потенциални читатели едновременно, а най-добри наши автори издават книгите си в по 1000 екземпляра? Когато литературното образование постепенно стеснява кръга си, българските автори в учебниците остават все по-малко, а подборът им не е в най-чистите ръце. Ето и пресния случай с пренаписването на историята ни с нашите източни съседи. Лоша или добра, ако задейства тази странна,

меко казано, инициатива, това ще ни изправи пред една бъдеща, и то радикална корекция и на литературното ни образование. Цели автори трябва да изчезнат като неудобни, „несъвременни“, например Ботев, Каравелов, Вазов, Захари Стоянов, а че и Йовков с неговите „военни разкази“. Но като изчезнат те, какво остава? Какво остава от нашата въплътена в художествена тъкан национална памет? Каква духовна храна ще даваме на следващите ни млади поколения? Риторичен е, разбира се, въпросът ми, защото проблемът за духовната храна има едно генерално, макар и все още силно оспорвано решение, а то е — радикалното задоволяване на всичките ни духовни потребности с тъй наречената попкултура, която залива света без разлика на малки и големи народности.

Проблемът, както виждате, е световен, но това не го прави по-малко болезнен. Той стои пред нас с цялата си оловна тежест, с тая разлика, че докато всички останали, дори малки като нас народи правят всичко възможно да поддържат националната си идентичност в духовната сфера, пред нас, българите, подобен въпрос не само че не стои, но се смята за еретичество и национализъм. Забележете, че думата „национализъм“, която е равностойна на родолюбив, е точно толкова мръсна дума, колкото по времето на Вълко Червенков, който оповести през 1947 година, че (цитирам): „Най-големият враг на социализма и интернационализма е национализмът.“ Същите тези думи имат сега същата сила, ако заместим думичките „социализъм“ и „интернационализъм“ с космополитизъм.

Аз само набелязвам нещата, проблемите, не обсъждам кое е лошо и кое добро, но за всички, надявам се, да е ясно, че българската държавност е подложена на тежко изпитание. Отечеството не е вече идеал номер едно. Други са вече идеалите, ако въобще може да се говори за идеали в един грубо материализиран свят, в който границите между доброто и злото, кривото и правото, лошото и хубавото, позволеното от непозволеното са така размити, че дълго време ще мине, докато отново ги възстановим, ако, разбира се, имаме необходимото време. Т.е. ако потопът, в който се давим сега, не ни погълне. Ето, затова са нужни сега писателите, затова са ни нужни повече от всякога талантивите им произведения, за да защитим националната ни самобитност и правото на съществуване. Защото няма друго средство за оцеляването ни като народ. Казал го е Иван

Вазов в една своя бележка във в. „Независимост“ от 5 октомври 1883 година:

„Един народ може да има чисто свое нещо само в литературата, която е изражение на чувствата и гения, и индивидуалността на този народ и тя е единствената гаранция, която може да го заварди от унищожение“.

Ясно и просто. Който има очи — да гледа, който има уши — да слуша. В това е и смисълът за съществуването на съюзите на писателите — да съхраняват езика ни и да помагат за развитието на литературата ни като единствен инструмент за запазване на нашата индивидуалност, неповторимост и духовност — или все едно — нашето присъствие на този свят.

И да приключа, госпожи и господа: борбата за присъствие на този свят, да не употребявам изтърканата дума „оцеляване“, няма да е лека. Надявам се всички да го забелязвате и чувствате. Мнозина от нас са вече купени или ще бъдат купени, за да обслужват други възгледи, каузи — местни и геополитически, явни и тайни кроежи. Кой с бордови заплати, кой с дипломатически и други постове, или събразни за издаване и преиздаване на произведенията им, раздаване на награди, неограничен достъп до електронните масмедии, което означава известност и съпроводящите по-голямата известност — по-високи тиражи и т.н., и т.н. Друга част от писателите ще бъдат размазани от растящия недоимък, трети ще изнемогват под пресата на комерсиалното книгоиздаване и високо данъчно облагане, четвърти ще станат жертва на премълчаването и обругаването, пети ще се пропият, но, госпожи и господа, родната литература въпреки това няма да изчезне. В четирилетната ми литературна практика никога не съм се така често натъквал на ярки млади таланти, както през последните четири-пет години, и то на таланти, произхождащи от така наречената провинция, където ерозиращата литературната ни стихия е по-слаба. В Русе, Пловдив, Ивайловград, дори в Родопите и Дунавските градове и др. бликат таланти, за съжаление малко известни или неизвестни — казах ви по какви причини.

Тежкото време предизвика раждането на повече дарования. Ето затова българската литература няма да изчезне, докато пишем и говорим на български език, защото самото писане е за одарените светъл и неудържим нагон за самоосъществяване, равен по сила на

закона за самосъхранението, а творчеството е единствената за тях пълноценна форма на живот. Така че творете, пишете, не падайте духом и не забравяйте, че другата дума за литературата е „страдалчество“, че орисията на родените поети и прозаисти е била винаги мъченическа; че самото писателство е мъченичество в творчеството и в гражданския смисъл на думата. В края на краищата ние сме свободни да пишем по съвест, макар и в нищета, ако имате за това необходимия характер. Та спомнете си как са писали праотците на българската литература като Софроний Врачански, дивния публицист Петко Рачев Славейков, Любен Каравелов, несретника Ботев, емигранта Вазов, заточеника Талев и т.н. Те са писали със секира над главата им, а нам поне това ни е спестено.

в, „Български писател“ — 19.V.1998 г.

ДИМИТЪР ТАЛЕВ ОСТАВА — ДА МУ МИСЛЯТ ЖИВИТЕ

Много от творците на българската литература, назовани в учениците „съвременни“, надживяха своите произведения, въпреки усилените опити за балсамирането им с помощта на свои и чужди. Един от малцината, избегнали неулимолимата Съдба, е авторът на „Железният светилник“, „Гласовете ви чувам“ и „Илинден“ — Димитър Талев. Доста са годините, които ни делят от деня, в който този майстор на прозата се пресели във Вечността. Много вода изтече от тогава. Светът около нас — оцелелите живи — на два два пъти се преобръща с главата надолу и все, още не се е наместил на двата си крака.

През това шеметно време, когато една натъпкана с кахъри година се равнява на 10—15 от мирновременните стари, когато ветровете духат много по-силно, а ръждите стопяват желязото много по-бързо, книгите на Талев храбро устояват на ноктите на времето, все така са интересни, вълнуващи и необходими. Именно необходими — защото докосването до тях ни преуверява в обновителната сила на художественото слово, повдига ни стъпканото самочувствие, а и малко от предишната вяра в звездата на боледуващата сега България.

Три са най-малко откритите се във времето основни истини, свързани с творчеството на Талев.

Първата е, че талантливо написаната книга си остава най-трайното нещо в живомърдащият свят, редом с големите върхове в музиката и изобразителното изкуство.

Втората е, че за дълговечието на една литературна творба е без каквото и да било значение дали е писана в разкошен кабинет върху маса от махагон, или на коляно, в изгнание, както Вазов е писал „Под игото“, Ботев — великите си песни, а Талев — „Железният светилник“, на софрицата за ядене в едно мижаво село. Неговият пример доказва, че когато на таланта му дойде време да ражда, все едно дали е социализъм, или капитализъм, плурализъм или

деспотизъм, творбата си идва по реда, за да изпълни своето, повече или по-малко, велико предназначение.

И най-сетне: когато Талев палеше „Железният светилник“, насрещните политически ветрове не вещаеха нищо добро нито за автора, нито за неговата нова книга. Коминтерновската „концепция“, че македонците не са българи, беше в най-тържествуващият си разцвет и не позволяваше, дори в исторически план, да се говори, че сме един народ. Насрещният политически вятър духаше, но Талев си пишеше. Събираха се тъмни облаци над пиринското население, треснаха и гръмотевици, но Талев си пишеше. Всеки би изгубил ума и дума, но широкочелият мъж със строгото лице ваеше своите образи, макар и без никакви изгледи написаното да се отпечата. Без да се озърта, ослушва, пресмята и приспособява, както по-чевръстите негови литературни събратя вече го бяха сторили.

Димитър Талев не отстъпи при цялата си политическа уязвимост нито сантиметър от суверенната своя литературна теория, от съвестта си, от овладялият го творчески нагон и болка за бъдещето на земята, която го е родила и отгледала.

Талев, по примера на Вазов, доказва с неувяхващото си творчество, че не може един писател да е истински, ако съдбата на народа му не е негова съдба. Така е и тъй ще бъде и в дните на всемирния телевизионен порой, който ни плакне денонощно и успешно се опитва да ни излъска и заобли като кокоши яйца. Всъщност, единствената надеждна преграда срещу този почти планетарен, обезличителен процес си остават комай книгите. Книгите-светилници като на Талев, съхраняващи не само образа на българина, но и тайната на неговото оцеляване.

в. „Български писател“ — 1.IX.1998 г.

ВСИЧКО Е СМЕТКА И БОРБА ЗА ПРЕЦАКВАНЕ

— Г-н Хайтов, как изглеждат днешните ни нрави? Какво ви безпокои?

— Нека да сме наясно — нравственият срив, в който се тим сега, не е от вчера. Той започна още с подмяната на общочовешките, християнските и традиционни за българина ценности с класово-партийни. Облагородяващото влияние на църквата беше неутрализирано, а култът към Отечеството заедно с длъжностите към него — подменен с култ към Партията и СССР. И какво стана, след като Партията бе отместена от историческата сцена? Въздух! Нямаше в името на какво човек да си удря спирачките, за да не лъже, да не краде, на всичко отгоре и държавата беше обявена за анахронизъм. С две думи — десетилетия поред ние размивахме границата между доброто и злото, за да се стигне дотам, всеки да върши всичко без угризение на съвестта. Да лъже, да краде и убива, да изнасилва...

Бури сяхме, за да жънем ветрове!

В католическите страни от бившия източен блок — Полша, Чехия, Словакия и Унгария, Църквата запази своето влияние и сега тия същите страни се нареждат една след друга чак след 25-о място в света по корупция, докато ние сме на пето, след Русия...

— Сега ли осмисляте тези неща, или сте си давали сметка и преди?

— За нормално мислещите хора не бе загадка, че подмяната на традиционния модел ще доведе рано или късно до сътресения, но че тези сътресения ще настъпят взривоподобно, това, мисля, никой не го е допускал. Не съм и подозирал, че след възстановяването на парламентарната демокрация у нас няма да бъдат направени абсолютно никакви усилия за възраждането на общочовешките ценности и норми на поведение, потъпкани след 1944 г. Тъкмо обратното, сварената на 10 ноември 1989 г. болшевишка нравственост продължи своето възшествие, но вече под маската на неолиберализма,

който признава един култ — преуспяването, и една-единствена добродетел — личната инициатива. Можеш да крадеш, да лъжеш и мамиш, през живо месо да газиш, това не е беда. Значение имат само задвижените капитали. Така у нас бе възстановено средновековното „юмручно право“ като единствена комай регулираща живота ни сила.

— За днешния ни хал и духовна оскъдица имат ли вина и хората на изкуството?

— Не преувеличавайте тяхното значение! Те са далеч от парата, която върти света. Нали знаете поговорката „Пара свири, пара играе“? Хората на изкуството стават за антураж, за ловни дружинки, за президиуми по митинги, понякога и за прикритие, но реалната власт е далеч от тях...

— Дали народът ни заслужава съдбата си?

— Ролята на съдбата за малките народи се играе от големите, т.нар. велики сили. Спомнете си кой преначерта през 1942 г. картата на света, та се озовахме в „източния лагер“. Тримата големи — Сталин, Чърчил и Рузвелт. Кой доста по-късно прекрой същата карта и попаднахме в чистилището на неолиберализма? Буш и Горбачов. Твърдя го без колебание — от времето на цар Иван Александър насам до наши дни българският народ само два пъти е вземал самостоятелни и независими от великите сили решения. Едното е за самостоятелна църква, а второто — за Съединението на България.

— Но нали парламентите, които редят съдбините на страната ни, са избирани от народа?

— Кой парламент у нас, веднъж избран, се е съобразявал с народа?

— Какво ни пречи да променим съдбата си? Нима не можем да излъчим по-кадърни държавници?

— Народът ни, изглежда, не е успял да развие държавнически рефлексии. Половин хилядолетие под турците не сме ги упражнявали, 7 десетилетия след това свободен живот са мишо време за развиването на такива граждански добродетели, а последните 4–5 десетилетия преминаха в пълна политическа дрямка. Не е имало време да се открие потомствената управленска върхушка, каквата има в Гърция, ако щете — в Румъния и особено в Турция. Ние отглеждаме много хубави домати, но не и политици (с малки изключения), а добре отгледаните обикновено ги съсичаме, изгаряме или избесваме...

— **Какво мислите за сегашния ни политически елит?**

— Може да се говори за политическа върхушка, но елитните мъже в нея не са много. Още повече че сегашната върхушка е зачената в болшевишката утроба на социалистическа България и кара-кара все я избива на партизанщина...

— **Какво по-точно ѝ липсва?**

— Повечето нямат достатъчно национално самочувствие пък и съзнание, че са българи. Срамуват се от страната, която управляват, от народа си. Откъде да им дойде мотивация да поработят за неговите интереси?

— **Да не говорим, че някои наши политици стават особено подозрителни, като стане дума за национална идея, българщина и достойнство...**

— Защото не е изгодно. Известно е, че глобализацията, която покрива сега цялата планета, недолюбва малките народи, държавниците им и нелепото им желание и те да са барабар Петко с Големите. При това положение не е странно, че думата „нация“ звучи подозрително за карриеристи, приспособления и гюветчии.

— **В крайна сметка какво поколение отглеждаме сега — като същност, ценности, бъдеще?**

— Същото каквото вчера и завчера. Никаква разлика. Поколение, необременено от никакви задръжки.

— **Как виждате България след 20, 50 години?**

— Горедолу каквато е сега, ако не се погрижи да върне израстващите в лоното на човешината...

— **А дали въобще ще я има България?**

— Ще я има! Българи стига да има.

— **Открихте ли с годините що за племе сме ние?**

— Даровито, трудолюбиво, но пречукано, попарено, прекършено духом и телом от редуващите се върху него катаклични събития и катастрофи.

— **Определяте като свой принцип „Описвай само това, което те прави по човек“. За какво не искате да пишете?**

— Не искам да пиша нищо, което отнема или помрачава човешките надежди. Всъщност на повечето хора по земята това е единственото им достояние.

— **А кое от днешната ни действителност е любопитно, интересно за изследване?**

— Интересно ми е само онова, което буди възхищение. А във философски план няма нищо по-интригуващо от взаимовръзката Свободна воля — Провидение. Свободен ли е човекът да взема свои решения, или е една генетично навита пружина с точно програмирана съдба?

— **И какъв е вашият отговор?**

— Аз съм фаталист. Мисля, че човекът е частица от вселенската програма, а волята му е толкова свободна, колкото са въртящите се около протона електрони. И още нещо — човекът не е свободен от себе си, от своята наследственост, от възпитанието, което го е моделирало, от бушуващите в него хормонални потоци, от какво ли не още... Зная освен това, че ако подхванете детето от люлката, можете да направите от него каквото си поискате, особено ако телевизията ви е подръка.

— **Защо телевизията?**

— Защото телевизията в момента е най-съвършеното училище за престъпници и за отродяване от традиционните ценности...

— **Над какво работите сега?**

— Каквото ми текне. Стига да ми е забавно.

— **Имате ли собствени грехове към „Съюза на писателите“?**

— Грехове може и да имам, угризения нямам. Мисля, че сторих всичко по силите ми да не изчезне най-старият в България творчески съюз и съм доволен, защото след „обезвреждането“ на Националния исторически музей Съюзът на писателите остава единствена преграда срещу опитите да бъде заличено националното ни съзнание. Слаба или силна преграда е това, важното е, че сме на Шипка.

— **И няма изгледи скоро да спре враждата във вашето съсловие...**

— Писателите враждуват помежду си не повече от всички останали събратя по муза. Ако има нещо в повече, това са поръчките сблъсъци с цел самоунищожаване на двете писателски общности. Точно по програмата „Свети синод“, БЗНС и кой ли не...

— **С идването на мъдростта какво си отива?**

— Отлита времето, необходимо за прилагане на мъдростта.

— **За какво не сме прогледнали още?**

— За много неща оставаме слепци, като например, че тоя свят, цивилизован или не, се движи от ламтежа, че милосърдието в междудържавните отношения е маска, филантропията — илюзия, че всичко е сметка и борба за прецакване. Страшна заблуда е, че Европейският съюз ще ни реши въпросите. Българинът трябва да прогледне и да разбере, че единствено той може да си помогне, инак е свършен. Остава ли се други да му вържат гащите, ще остане без гащи.

— **Истината, която за вас не подлежи ми съмнение?**

— Свята за мен е истината, че държавата е единственото изпробвано през хилядолетията пособие за развитие, оцеляване и ловуване на която и да било нация, че „отвореното общество“ е много по-опасно и разрушителна утопия от комунизма, че не е възможно да се строи добруващо общество само с помощта на силата и свободната инициатива. Без идеали и човештина животът ще е една суха шушулка.

И ако човечеството не заживее отново с библейската девственост, то ще се превърне барутен погреб, готов да гръмне всяка минута. След десетина години ще имаме нови десет атомни сили в света. И тогава Господ да ни е на помощ, ако не ударим спирачките.

9.IX.1998 г.

ГЛОБАЛИЗМЪТ БУДИ ТРЕВОГИ

— Г-н Хайтов, бихте ли споделили впечатления си от евроазиатската среща на писатели и журналисти в Истанбул, на която бяхте Поканени да присъствате и вие? Кои страни бяха изпратили свои представители?

— Срещата беше организирана от фондация „Време“, на турски „Заман“. Има и такъв много влиятелен вестник в Турция, който е издание на, доколкото знам, същата фондация. В конференцията взеха участие главно писатели и журналисти от балканските държави, с изключение на Сърбия, и доста внушителна група от Русия и Грузия.

— **Какво беше „мотото“ на конференцията?**

— Толерантност и човещина! Малко странно звучи, но това му беше, лично за мене, интересно. Знаете, че сега във времето на неолиберализма тази и други подобни на нея думи звучат необичайно, като например думите „милосърдие“, „доброта“, „състрадание“, пък, ако щете, и „съвест“. Ако сте забелязали, у нас думата „съвест“ от доста години насам изобщо не се появява в печата. Да не говорим за „срам“. Това говори за нравствения срив, който ние, българите, изживяваме в момента и който е всъщност първопричината за големия срив в материалната сфера и особено за небивалата корупция.

— **За съжаление тая проклета корупция не е само у нас...**

— Така е, има я навсякъде, но у нас тя се е превърнала в една ужасяваща стихия. В Турция също я има, както я има в САЩ и в Италия, но ето че там, а Турция, тя е пробутала и ответните защитни рефлексии сред интелигенцията и особено в кръговете, които вземат участие във фондацията „Време“. Те си дават сметка каква проказа е за една страна общочовешките норми за поведение да бъдат сринати и вземат мерки за противодействие. И още нещо: един от ръководителите на „Време“ изрази учудване пред мен във връзка с това, кому е потребно турската общественост да научава за България от новините на „Ройтер“, а българите да се информират за Турция от емисиите на CNN, когато можем да вършим тая работа без подобни

посредници? Ето, тази идея на фондацията за пряко общуване в интелектуалната сфера е за мене много перспективна, подкупваща, а и много навременна...

— **Някаква конкретна информация разменихме ли?**

— Разбира се, имаше и конкретна информация, всеки от участниците, а те бяха над 45, говори за проблемите на печата в комуникациите в своята страна, за проблемите на цензурата и т.н.

— **Има ли у тях подобни проблеми?**

— Този вид проблеми са в момента универсални, можем да ги наречем глобални. Навсякъде се очертава една в съща мила картинка. Съсредоточаване в ръцете на средства за масово осведомяване — радиото и телевизията — на почти цялата огнева мощ на информацията в широкия смисъл на думата. Включвам в това понятие и емоционалното въздействие на художествените програми. Литературният свят остава на трета, пета и дори на девета позиция. Особено книгите. Навсякъде интересът към книгите е просто символичен, писателите са в девета, общественото им въздействие е съвсем мизерно в сравнение с могъщия обхват на телевизията, в която се мултиплицира главно графоманщината. И точно това тревожи в момента целия почти интелектуален свят в страната, които бяха представени а конференцията. Разликата е в това, че у нас тези проблеми не се разискват, това са проблеми „табу“.

— **Защо мислите, че са „табу“?**

— Защото у нас са свързани с ерозията на българската държавност, с упадъка в духовната сфера, с разминаването на националното съзнание и т.н.

— **Смятате ли, че и в Турция нещата са такива, каквито са и у нас?**

— О-о, не! Стремителното уеднаквяване на света, известно под думата „глобализация“, засяга наистина цялото човечество, но различните държави са в различна степен уязвими. Турция е от най-малко уязвимите, защото националните традиции там са могъща сила, не както е в България, която мина първо под ваяка на сталинизма, след това на т.нар. „Отворено общество“ и космополитизма. И въпреки това турците не стоят със скръстени ръце. Те имат същите проблеми с телевизията, с тая разлика, че съотношението между собствените, националните и „вносните“, чуждите програми е далеч по-поносимо,

отколкото при нас. На практика ние въобще нямаме национално присъствие — нито в радиото, нито в телевизията.

— А как стои въпросът със свободата на словото в другите страни?

— Както и у нас, писателите и журналистите могат да пишат каквото си поискат, но няма къде да го пласират. Входът на телевизията е строго охраняван, вестниците са обвързани, но това не беше във фокуса на конференцията. По-друга бе тревогата, която ни събра.

— И на практика какво би могло да бъде за нас значението на конференцията?

— Аз не си въобразявам, че ние тук, в България, ще успеем да разлюлеем общественото мнение. Както е известно, семената на духовното поприще поникват много бавно, важното е да има хвърлено семе. Туй е важното!

в. „Български писател“ — 29.IX.1998 г.

АКО ПРИЗНАВАМЕ „МАЛЦИНСТВАТА“ ПО РЕЛИГИОЗЕН ПРИЗНАК, НА ЗЕМЯТА ЩЕ ВЪЗНИКНАТ ХИЛЯДИ НОВИ ДЪРЖАВИ

Не случайно Франция, Белгия и Турция се държат много предпазливо към конвенцията, която ние ще гласуваме в парламента.

За някои може би е малко изненадващо, че Съюзът на българските писатели се ангажира с обръщение към президента, премиера и председателя на НС по повод предстоящото гласуване в парламента на конвенцията за малцинствата. На пръв поглед това не е свързано с литературата.

Според мен обаче, то е безусловно свързано с оцеляването или поне със сигурността на нацията. А, това е достатъчен повод за тревога за всички българи.

Моите страхове са, че малцинствения статут дава възможности за самоопределение, за автономия, горе-долу какъвто е случаят сега в Косово.

Ако подобна „процедура“ започне и у нас, това би означавало, на практика пълна ревизия на всички граници на Балканите, нови крамоли, съперничества, нови погроми и войни. Няма държава на Балканите, без малцинствени проблеми. Не случайно държави като Франция, Белгия и Турция се държат много предпазливо към Конвенция за малцинствата, която ние се каним да гласуваме в Парламента.

Но Франция дори да допусне грешка с една необмислена ратификация, тя като силна държава може да поправи нещата. Докато при нас подписването на конвенцията без необходимите обезопасителни уговорки означава сами да пъхнем главата в примката, без никакви изгледи сами да я отмахнем от врата, ако някой рече да я подръпне.

А конвенцията влиза в парламента, дето се вика до дни. Много обезпокоително е също и че все по-често се включва числото на

малцинствените групи у нас и т.н. „помаци“, както от някое време се назовават родопските българи мохамедани. През 1993 година писах в часовете вестници по този въпрос, след новината за основаването на „помашка партия“ на Камен Буров в Жълтуша.

С основаването на тази Партия всъщност, която така и не успя да се развие, продължиха кампанийните опити за определянето на среднородопските българи-мохамедани като малцинствена група. Ръководеше ги тогавашния президентски съветник по етническите въпроси Михаил Иванов. Тогава пред очите ни се разигра един чисто политически театър, един безцеремонен опит на професионални дестабилизатори да откъснат от българската народностна общност най-коренното население в този край — българите-мохамедани. Това беше 1993 година, но никой не обърна внимание на предупреждението и ето сега, сблъскваме се отново с въпросът с т.н. „помашко малцинство“. И никой не желае да си припомни, че самия Велик Везир Митхад паша обяснява във френския вестник „Ла ревию Сиантифик дьо ла Франс е дьо Л’етранже“ от 8 юни 1878 година, че „помациите са българи-мохамедани, наследници на потурчените българи“.

При последното преброяване у нас 143 000 среднородопски българи мохамедани обявиха, че майчиният им език е български, т.е., че са българи.

Какво по-точно доказателство е необходимо, че те са неотделима част от българската нация, от България, и че всичко друго, което се върши от тяхно име и тяхна сметка е една жестока спекулация?

Може би някой ще каже, какво толкова голямо значение имат тези 143 000, нека дори да са 200 000 заедно с тези, които не са се обявили за българи, ако една такава микромалцинствена група се обяви за автономна? Откъсването на тази малцинствена група е опасно като прецедент и повод за „сепарирането“ на България на няколко още части, което би означавало нашия край.

Освен това отечеството на българите мохамедани са Родопите, а в Родопите се намират две трети от най-ценните запаси от иглолистна дървесина в страната, може би най-голямото природно богатство на България. Ако сложим в сметката и че три-четвърти от извършеното през последните 40 години строителство е съсредоточено в Родопите — каскадите „Антон Иванов“, Доспат и пр., с огромните им водоеми, нужни за напояването на Тракийското поле, бихте могли да си

представите какво би станало, ако държавата ни загуби контрол върху всичко това. Оставям настрана стратегическото значение на Родопите за отбраната на страната; стената на един само от язовирите да бъде взривена, половината Южна България ще бъде буквално удавена за по-малко от час и половина. Да не мислим за евентуалната следваща стъпка на една автономна помашка минирепублика, която би могла да се присъедини, ако поиска, към която си ще друга държава, на което някой, най-малко ние, обезоръжените българи — бихме могли да се противопоставим.

Но нека да видим, има ли някакво отношение верската принадлежност на живущите в Турция етнически елементи или групи? Никакво. Те са си турски граждани по конституцията, без разлика на кой бог се кланят. И никому не е идвало на ум, не само в Турция, но и във всички държави по света религиозният признак да се превръща в „малцинствен“. Няма толкова луди хора по света, защото върху отеснялата ни планета тогава трябва да възникнат хиляди нови държави.

Ето защо не мога да повярвам, че може да се стигне до лекомислено решаване на този проблем. Да бъдат помаците признати от българския парламент за небългарска малцинствена група. Подобно харакири би означавало началото на края на държавата и нацията ни. Нямам никакво колебание по този въпрос.

2.X.1998 г.

НЯМА ЧИТАТЕЛИ, ИМА ПОТРЕБИТЕЛИ НА КРИМИНАЛЕТА

— Г-н Хайтов, неотдавна Христо Калчев заяви пред в. „Монитор“, че поради крайното русофилство на Вазов книгите му трябва да бъдат забранени за изучаване в училищата. Вашият коментар?

— Според мен Калчев би трябвало да помисли не е ли по-добре книгите на Вазов да бъдат просто изгорени. Сетне можем и гроба му да заличим, че да няма никакви пречки по пътя ни към Европа.

— **Питам ви сериозно.**

— Сериозно се е говорило за забрана на книги по времето на инквизицията, на Хитлер и пр., но сериозно да разискваме този въпрос сега е наистина несериозно.

— **Не сте съвсем прав, защото е факт, че в училищата романът на Вазов „Под игото“ е на практика забранена книга.**

— Това е друго — един изтърван министър на образованието би могъл всичко да забрани, но писател да настоява за инкриминиране на друг негов събрат, това не е в реда на нещата.

— **Какво друго?**

— Е-е, да речем: „Срало пате на лед, вдигнало се парица“ — има една такава народна поговорка. Друг е въпросът, ако Калчев се беше включил овреме в известната кампания по разстрелването на иконите, която откри през 1992 година Любен Дилов-старши. Спомняте си, надявам се, че за „икони“ бяха нарочени тогава и Вазов, Ботев, Вапцаров, щипнаха и Смирненски, Елин Пелин и особено Левски — най-голямата икона. Ботев беше обвинен, че си зарязал стиховете и фукнал да отървава България от непобедимата Османска империя. Министерството на вътрешните работи плати на Марин Георгиев да изобличи Вапцаров, че му били криви краката, а Рашко Сугарев обвиним Вазов, че пишел поезия „на килограм“. Радой пък написа сценарий за Левски и го замеси в три убийства. На Захари Стоянов отрязаха тогава от учебната програма „Записките“. Ако г-н Калчев се

беше обадил по време разстрелването, можеше да поспорим, но, сега станалото — станало.

— Искате да кажете, че Ботев, Вазов. Елин Пелин, Вапцаров, Смирненски вече са заличени от нашата култура?

— Един момент — сложете и Йовков, той пък е в немилост заради разказа му „Шибил“, че документирал робството и хайдутството в нашата литература. А то не било робство, а „присъствие“ — и ето че дивният разказ „Шибил“ е бракуван. Понеже хайдутите не се таксуват сега за дисиденти, а за разбойници, сами разбирате, че е вече неуместно да се изучава такъв разказ в сегашното българско училище. В края на краищата става дума за един кръстоносен поход срещу българската литературна класика, която е общо взето, издърпана от училищата.

— Класиците са си класици. Но произведенията ви все пак остават.

— Остават, но къде? Едно произведение, което не се чете, не се изучава, печата, разпространява и продава, е погребано. Като изхвърлиш една книга от училищата, кой ще се сети да я купи при сегашната вкусова безпътица?

— Може би възрастните?

— Възрастните са я чели, остарели, умрели и край на столетната литературна приемственост, на „маята“, която правеше от децата — българчета.

— Ще кажат. Хайтов пак проповядва крайния си национализъм и песимизъм.

— Песимистично или не — това е. Документирана е въпросната картинка в последното, социологическо изследване на „Галъл“: шест пъти са повече читателите на криминална литература от „потребителите“ на литературната ни класика. Да не говорим за съвременната българска литература.

— Всъщност има ли я, или не?

— Отделете един-два часа, прегледайте какво се продава на сергиите дори само на площад „Славейков“ и ще се убедите, че само около три и половина процента са художествена литература от български автори. Останалото е потоп от преводна порно- и криминална книжнина, в който се дави нашего брата писателят, с изключение на автори като Калчев, които бързо се харчат и не остават

по сергиите. По-добре е, разбира се, Калчев да се харчи, вместо Стивън Кинг и подобните му рапани на българския книжен пазар, които изпоядоха мидите. Лошото е, че рапаните са проникнали и в драматургията, в театъра и къде ли не.

— Смятате, че Стефан Цанев и Недялко Йорданов са прави в това отношение?

— Прави са и още как. Това, което става в литературата, театъра, и киното е в рамките на един всеобщ културен катаклизъм на традиционните ценности, на предизвестената смърт, на националната ни култура, на която са се крепели досега и остатъчната ни духовна самоличност.

— Защо „предизвестена“?

— Нека да не почваме от „а“ и „б“. Та нали още през 1992 година един мастит наш колега обяви, че с нашия български език, култура, история и православие, ние никога няма да влезем в Европа. Прочетете го черно на бяло този текст. В органа на „Отворено общество“ „Литературен форум“ от юни или юли 1993 година и ми кажете: смятате ли, че въпросното „гледиче“ е чиста случайност. Смятате ли, че случайно 92% от витрините в София са на чужди езици? Че над 52% от думите, с които си служат вестникарите сега са напълно заменяеми чуждици. А са били някога само около 8% във в. „Марица“ от преди 120 години!

— Все пак, съгласете се, сега не можем да говорим, както сме говорили преди 120 г.

— Но като станат чуждиците 90%, няма ли да означава този прогрес подмяна на целия български език? Пълно скъсване със създадената на този език художествена словесност? На всичко по-ценно, свързано с българската литературна класика, „маята“ на българщината? Не ви ли мирише това на предизвестена смърт?

— Това ли ви тревожи най-много в момента?

— Разбира се.

— Повече от корупцията? От приватизацията? От Косово?

— Точно така, защото пораженията в духовната сфера на един народ са невъзвратими, за разлика от тези в материалната. Изчезнем ли от духовната карта на света — това може да се смята за окончателно. Не е забелязано досега в историята възкресението на нито един народ,

изчезнал поради духовна недостатъчност. Затова болестните процеси в културата ни са нашето Косово.

— **Какво мислите за Косово?**

— Възхищавам се на братята сърби и много съжалявам, че нашият парламент не успя да се разграничи от НАТО в намеренията му да бомбардират. Чудя се и на европейците, че пред очите на света се канят да участват в един произвол. Напук на каквито и да било международни норми. Как може, така де, да обявиш една държава за „виновна“ и, дето се вика, без съд и присъда — да пусне авиацията да я срине.

— **Като председател на СБП как бяхте коментирали думите на Калчев, че най-много мизерници имало в Съюза на писателите и в Светия синод?**

— За Светия синод не знам дали е коректно да се говори за мизерници. Що се отнася до Съюза на писателите, може да се помисли. Но нека се има предвид, че Калчев е също приет за писател в този съюз.

в. „Монитор“ — 6.XI.1998 г.

УМ ЦАРУВА, УМ — РОБУВА

— Г-н Хайтов, ако приемем, че годините са тухли, какво иззидяхте досега?

— Тухлите са 79, но не са моя заслуга, а на времето, което слага и не пита. Иззиданото се вижда отпосле.

— **Виждали ли сте толкова лъжлив и безсрамен свят?**

— Не. Никога не съм допускар, че личната и обществената нравственост и морал, градени хилядолетия, могат да бъдат пометени пред очите ни за броени месеци.

— **Как би се чувствал днес Капитан Петко войвода?**

— В своето време Капитан Петко войвода се е борил с един Турчев, сега турчевците са на всяка крачка.

— **Ние кроихме, а друг ши дрехите на обществото ни. Едно мислехме, когато обръщяхме хастара на социализма, за да се получи нещо по-добро, а какво излезе: в края на ХХ век шетат армия от просяци, туберкулоза, детска проституция, наркомания...**

— Едно кроихме, друго шихме, а ушитото след това така разпорихме, че оставихме народа без дреха. Тежката пазарна зима сега ще му види сметката. Не зная дали ви е известно, че всяка година България се топи с един град от 25 хиляди жители.

— **Казвал ли ви е някой, че очите ви са чакърести, като на героя ви Ибрям Али: гледате ли някого, сякаш пъпа му с ножица подстригвате?**

— Бяха ми чакърести очите и нещичко от тях има и сега, но вече не ги употребявам за „ножица“. Излишно е човек да си пилее нервите, да се хаби, защото душманите това и чакат.

— **Вземате ли пари от сегашните чорбаджии книгите си за издавате?**

— Просията не е в моята генетична програма. Дори ред повече да не напиша, няма да се реда на опашка за пари.

— **От какво се боите?**

— Единствено от съдбата. Уверил съм се, че ние, хората, сме изцяло в ръцете ѝ. Фаталист съм и твърдя, че свободната воля не съществува.

— **На какво ви прилича България днес?**

— На крепост, която се е предала с обещание за милост и след това е предадена на щурмоваците за разграбване и избиване на обитателите ѝ.

— **Мнозина разбраха къде е на прасето гъделът и го гъделичкат неуморно, трупат, богатееят. Е, това ли е заветната цел на човека с преброените дни?**

— Отговарям само за себе си. Моята заветна цел нито е имала някога, нито ще има сега нещо общо с гъдела за трупането на богатства. И това е дарба, но дадена другиму.

— **Ако приемем, че сега светът пак си събува потурите, тогава какво обува?**

— Обува джинси. Американските джинси. Това е новата световна мода.

— **Веднъж изрекохте думи-присъда: българинът ненавижда онзи, който може. Не е ли тази причината все келяви бради да ни красят?**

— Завистта на българина — това е национално бедствие. Тя е особен вид самоизяждане, което изсмуква половината ни творческа енергия и ни прави негодни за каквото и да е общо дело.

— **Не прилича ли днешният творец на Влашо — онзи ваш обуцар, който работел пътища без пари?**

— Хората на изкуството с божа дарба се подчиняват на един творчески нагон независимо от материалните изгоди. Говоря за истински надарените; за които рисуването, писането, музицирането... е призвание.

— **Имате ли угризения за нещо? Бедяха ви, че сте откраднали „Диви разкази“.**

— Няма човек без угризения, но моите не са свързани с трети лица. Колкото до „краденето“ на „Диви разкази“, не си спомням някой да го е документирал. Както например беше документирано преписването на около 300 народни пословици от Радой Ралин. Взел ги Радой от сборника на П.Р. Славейков и ги турил в своите „Люти

чушки“. Да не давам още примери за доказани черно на бяло литературни кражби.

— **Защо се пръкват толкова много ваши неприятели сред пишещите братя?**

— Не могат да ми простят, че съм успял в нещо. „Диви разкази“ освен 15-те издания у нас, има още 40 в чужбина. Издадена е на 22 езика. Такъв тиражен бум в кратката проза не е постигнал друг наш съвременен писател. Това е достатъчно, за да бъда мразен от амбициозните. Не могат да ми простят и успехите на „Козият рог“ и „Капитан Петко войвода“. Не ми прощават и неотклонните граждански позиции. Мразя безродниците, те ми го връщат. И количеството на „доброжелателите“ ми расте. Въпреки това бях избран за председател на СБП с повече от две трети от писателските гласове. Значи приятелите не са по-малко. Да са ми живи и здрави и враговете — те ми поддържат формата.

— **С какво запомнихте Сиврията?**

— Станислав Сивриев, лека му пръст, беше не само талантлив, но и доблестен писател. И човек с чиста съвест. Той изрече неща, които не се харесаха на тогавашното „висше общество“ и бе хвърлен на кучетата. Той загина от бронейните патрони на клеветата. В своя дневник съм разказал точно кой и как го погуби.

— **Будят ли ви още Калинкините сребърни чанове?**

— Събуждам се най-често от нощни пукотевици. Току припука по някое време шмайзер. От новите... Отдавна не съм чувал гласа на сребърни чанове.

— **Коя черта от характера си не харесвате?**

— Доверчивостта си не харесвам. Тя най-често ме подвежда. Но човек не може да излезе от кожата си.

— **Защо отбягвате телевизията?**

— Имам чувството, че телевизията ме отбягва. Надявам се, че сте забелязали същото да се случва и с други автори „нон грата“. Чувам — имали списък кои са железни и кои не. Те спряха филм за мен, направен със средства на телевизията, филм по случай 70-годишнината ми. Дадох му висока оценка и вече 10 години си стои във фризера на БНТ. Ако и това не е цензура — здраве му кажи!

— **Може да го пуснат за 80-годишнината ви?**

— Съмнявам се.

— Вие сте всепризнат майстор на художествения разказ, разказите ви са пълни с характерни, бих казал — неповторими думи, като глагола драговали, например. Защо ви няма в учебниците по литература? Децата биха се учили и на мъдрост, и на хубост от разказите ви.

— В някои учебници ме има, но не и в новите... И в тази област „селекционерите“ работят. Щом на Вазов, Йовков и Смирненски посегнаха, какво остава за такива като мен творили по време на социализма.

— **Какво все не достига на човека да е добър?**

— Трябва да е някаква хромозома. Защото добрият човек вари го, печи го, все си е човек, а лошият и гюлова ракия да го изкъпеш все си е гадина. За щастие рядко се срещат само лоши хора. И доброто и лошото се е вмъкнало в човека. Възпитанието и условията на живот повикват едното или другото. Защо сега цъфти лошото, сам знаете.

— **Споменахте думичката „възпитание“. Има ли я още?**

— Сега възпитанието на младите у нас е предоверено на телевизията. Телевизията е своего рода школа за престъпници обаче. Критичен съм и към образованието през последните десетилетия, защото понятията добро и лошо яха превърнати в класово-партийни понятия. Ето печалните резултати от поведението на днешните държавници. Всичките са рожби на това класово-партийно възпитание.

— **Има да им се радваме!... Г-н Хайтов ще се намери ли един български Влашо да изработи пътека към добруването или то ще си остане мираж?**

— Рано или късно ще се разбере, че живот без добрини и човещина е безсмислен.

— **Разказът „Козият рог“ завършва с думите на отец Аверки: „Много неправди, а една Мария! Затуй не се е оправил този свят!“ В българската история е пълно с героични хора и въпреки това все робски ярем ни надяват.**

— Робският ярем не ни го надяват, а ние сами си го надяваме. Никога свободният човек не става роб, независимо с колко вериги го връзват. Този, който робува, си заслужава робията. Това е моята истина.

в. „Земя“ — 30.XI.1998 г.

ДУХОВНА КРЕПОСТ НА БЪЛГАРИЯ

— С какво чувство посрещате 85-годишнината от основаването на СБП?

— С радостно чувство, разбира се. То идва и от това, че и аз съм помогнал за оцеляването на Съюза през 1993–1994 г., когато регистрацията му беше на два пъти отказана, а „Сдружението“ направи опит да прибере имотите ни.

— Смятате ли, че СБП е вече стъпил на краката си?

— Въпреки седемте реституции и замразяването на Закона за творческите фондове, което срина 90 на сто от бюджетните ни постъпления, преодоляхме кризисното си състояние. Доходите ни сега са по-скромни, но достатъчни, за да не изчезнем от духовната карта на България.

— На кое всъщност разчита Съюзът за своите доходи? Издателството, доколкото зная, все още не е печелившо.

— Засега разчита на собствените си имоти, след като другите бяха реституирани, а вложените в тях подобрения на сума 3 248 000 долара отидоха за бог да прости.

— Имаше срещу вас обвинения в печата, че сте „загубили“ имотите на СБП, в смисъл че сте ги разпродали. Каква е истината?

— Истината е, че нито един от имотите на Съюза досега не е продаден или по някакъв начин „изгубен“. Напротив, нотариалните документ на три от общо седемте имота, които Съюзът владее в момента, са подписани от мене, т.е. добавени са към предишните четири — това са имотите във Варна, Сандански и Асеновград. Аз купих навремето също така и имота на ул. „А. Кънчев“ 10, където сега е съюзната книжарница. Моя е инициативата за внесената в устава поправка (чл. 12, буква „ж“), по силата на която съюзните имоти могат да се продават само с решение на общото събрание, и то с две трети от гласовете. Мисля, че е ясно едно — ако бях имал намерението да

разпродавам имотите, нямаше да прехвърля председателските си пълномощия на Общото събрание.

— **А защо ги приказват тогава тези неща?**

— Най-обикновена диверсия за създаването на недоверие, на суматоха и настроенията против Управителния съвет и специално срещу мене.

— **С какво си го обяснявате?**

— С опитите да бъде отменен член 6 от устава, който забранява членуването и вашия съюз на членове на други писателски съюзи и специално на тези от „Сдружението“. Тогава нашият Съюз би могъл да се влее в техния, а те — да овладеят съюзната база и да ни ликвидират. Това е подтекстът на призива за „обединение“. Зад тези призови е въздесъщото „Отворено общество“, това не е никаква тайна. Аз съм една от главните пречки срещу осъществяването на тези намерения и затова съм на прицел. Знаете, че чл. 6 беше приет с 276 гласа срещу 56, т.е. с повече от две трети от гласовете. И въпреки това не се посвениха някои от нашите критици да го обявят за „позорен“, приписвайки този позор в някаква степен на мнозинството, което го е приело.

— **Смятате ли, че подписката на 51 членове на СБП има някаква връзка с това?**

— Връзката е съвсем ясна и категорична. Тя е — сегашното ръководство да бъде подменено, останалото е лесно — с премахването на чл. 6 обединението не е проблем.

— **Но те ви обвиняват, че втора година вече не сте свикнали предвиденото в устава годишно събрание?**

— Тези мои обвинители забравят, че от 26 ноември 1993 г., когато встъпих като председател на Съюза, досега са се състояли седем общи събрания, докато уставът предвижда за двата мандата от по три години да бъдат проведени 6 общи събрания. Сметнете и ще видите — преизпълнили сме уставната норма с едно цяло годишно събрание, и то преди да е изтекла третата година от сегашния ми мандат. И после вижте какво, ако един съюз няма кой да го бие, безсмислено е да съществува.

— **Но да се върнем към седмото общо събрание. Искате да кажете, че е проведено в аванс.**

— Така се налагаше. Трябваше да се прекроява уставът, да се съобразяваме с новите условия, а без общи събрания това не става.

Никъде в устава не е казано, че събранията са календарно закотвени.

— **И все пак какъв е шансът да се свика общо събрание?**

— Шансът е стопроцентов, ако това поискат 1 /3 от членовете на Съюза, което е, мисля, 167 човека.

— **Но можело, казват, и 1 /10 от членовете да поискат това по Закона за лицата и семейството.**

— Може, ако си нямахме устав. След като имаме устав, и то надлежно утвърден, ние ще се ръководим от устава. Това правило не е имало досега изключение в съдебната практика. И слава богу, защото винаги поне 50 души има недоволни от което си щете ръководство и те могат да свикват извънредни събрания по два пъти в годината. А всяко общо събрание сега струва около 5 милиона — това е месечната издръжка на Съюза.

— **Сегашната подписка приключена ли е за вас?**

— За мене тя е приключена, защото 8 човека — освен всичко друго — пожелаха подписите им да бъдат заличени. Те на са били точно информирани, че става дума за извънредно изборно събрание за подмяна на ръководството. Те са имали съзнанието, че слагат подписите си за редовно годишно събрание.

— **Ако ги заместят с нови осем подписа?**

— С нови 124, до цифрата 167, ако не бъркам сметката!

— **Как си обяснявате, че в някои публикации сред „бунтуващите се“ е включено и името на Дончо Цончев, който не е заставал досега срещу вас.**

— Самият Дончо ми се обади, че никой от вестника — мисля, че беше „Сега“ — не го е попитал „бунтува“ ли се, или не, преди да му сложат калпака с лъвчето. Позвънете му да ви обясни. Вестниците пишат каквото си искат, стига да е шумотевицата по-силна. Всеки скандал е добре дошъл.

— **Кои вестници имате предвид? „Новинар“?**

— В момента според мен „Сега“ е на предна позиция. Там се е преместила Ива Николова заедно със своите суфльори и съветници като Димитър Яръмов, доскорошния главен редактор на издателско „Български писател“ Гончев и т.н. Последната статия в „Сега“, най-пасквилната от всички до момента, е писана, доколкото знам, от Николова Скрила си е името, не зная от какво се плаши.

— **Навярно от вас.**

— Аз нищичко не мога да ѝ направя. Изключването за клевета е в ръцете на Управителния съвет, не е в мои ръце. А пък и що за наказание е това — да те изключат. Провъзгласяват те автоматично за „дисидент“, ставаш приятен на силните мира сега и тъй нататък.

— **Ще отговорите ли на тази статия, тя беше доста...**

— Не! По-нормално е редакцията на вестника да провери, макар със закъснение, фактите и сама да прецени как би трябвало да постъпи. Искам да кажа, ако „фактите“ в пасквила не се потвърдят. Ако аз лично започна всичко да оспорвам и опровергавам, няма да ми остане време да мигна.

— **След разговора по „Хоризонт“ на БНР на 25 ноември с участието на Кирил Гончев и Георги Константинов не смятате ли, че в екипа ви не всичко е в съзвучие?**

— Никъде нито е имало, нито ще има идеално съзвучие. Мисля, че в това отношение екипът ни е все още екип, и не ми се вярва, ако възникнат различия, да не ги оправим въпреки организирания натиск отвънка.

— **А защо вие така упорито браните позицията си; говоря за разграничението между СБП и Сдружението? Обединението между двете писателски общности не предлага ли някакви изгоди?**

— Предлага, как не! За присъединилите се ще има курсове, семинари, лекции в чужбина, валутни командировки, премиери, изложби... Стига да хвърлиш патрондаша, да вдигнеш бялото знаме и кошарата ти е отворена. Там хубаво хвалят, пуцат ги по телевизията, въртят ги около фондациите, по-качествена е чорбата... Но всеки решава за себе си. За мене друга позиция освен тази, на която стоя от 50 години насам — няма! Ако ще пропадам — ще пропадам с всички, които пишат на български и милеят за озлочестена, бита и пребита майка България.

Нашият съюз е комай единственото в момента олицетворение на тази България, затова няма да участвам под никаква форма в неговото харизване или закриване. Нека да изкара още поне 185 лета.

— **Зачита — отделно?**

— Отделно!

в. „Български писател“ — 8.XII.1998 г.

СПАСЕНИЕТО Е В РЪЦЕТЕ НА САМИТЕ ФЕРМЕРИ

— Г-н Хайтов, тази година е особено трудна за българските фермери. Мнозина от тях вероятно ще се отчаят, ще загърбят селото и фермерството и ще потърсят друго препитание. Какво бихте казали на онези, които ще останат и ще продължат да се борят за своето оцеляване и успех?

— Бих им обърнал внимание върху всеизвестния факт, че борба за по-добро бъдеще на земеделското производство в България не е възможна, ако земеделските производители не са организирани. Говоря за европейския тип съсловна организация, каквато намираме в най-завършена форма в Швейцария. Този вид организации са богати, много влиятелни и държавата не само се съобразява с тях, но ги и покровителствува! Те налагат законодателни решения, влияят върху митническата политика, засягаща износа и вноса на земеделски продукти.

— Не смятат ли, че политическите решения, поне засега, не спомагат за процъфтяването на фермерското производство у нас, в България?

— Не. У нас никой не се занимава сериозно с проблемите на земеделието в градивен план. А земеделската партия в България е в пълен разпад. Няма и особени изгледи да се възстанови, като се има предвид, че броят на хората, занимаващи се със земеделие, непрекъснато намалява. При последното преброяване около 330 хиляди души обявиха, че се занимават със земеделие. Тази цифра непрекъснато се намалява с измирането на възрастното население, така че изгледите за формиране на мощна земеделска партия у нас намаляват, както и политическата подкрепа на земеделието в парламентарната и властовата върхушка.

Видяхте какво стана със зеленчуковия пазар това лято и колко безпомощна се оказа нашата митническа политика към местното производство. Само един здрав, силен съюз на фермерите може да

помогне за възстановяването на изпадналото в кома, разпокъсано на 12 милиона кърпки българско селско стопанство.

— Има ли исторически аналог сегашната криза в земеделието ни?

— Не. Никога, доколкото ми е известно. Сега около една трета от обработваемата земя пустее (над 32%) — кога е било това? Селскостопанската продукция непрекъснато намалява, за да стигне през миналата година с 54,4% по-малко от 1990 година. Това е катастрофа!

— И как си го обяснявате Вие?

— Всички знаят, че дребноплощното земеделие е обречено, непродуктивно, примитивно. Ние никога няма да можем да издържим на конкуренцията на едроплощното, механизирано, европейско селско стопанство. Не случайно Унгария, Чехия и Словакия не върнаха земята в реални граници, а преобразуваха бившите ТКЗС в акционерни дружества. Само ние извършихме лудостта, събраната в блокове земя да я надробим на милиони парчета. Продукцията на това мозаично земеделие струва скъпо. Ето защо ние трудно ще стъпим на европейския пазар и ще ядем македонски и турски домати.

— И все пак — какъв е изходът?

— Изходът е в ръцете на държавата, но тези ръце са вързани от пренаситената със земеделска продукция Европейска общност. Тя няма сметка от нов конкурент на земеделския пазар. Нейните интереси диктуват ние да бъдем потребители, а не производители! Там е болката. Затова европейската диктовка в сферата на селското ни стопанство е в стопроцентова наша вреда. А правителството няма изглежда никакво намерение да се противопоставя на този диктат. Затова казвам, че спасението на нашето фермерско земеделие е в ръцете на самите фермери. Не са ли организирани, единни — бял ден няма да видят, ако се надържат само на земята. Фермерите трябва да вземат в ръце и търговията със селскостопанските продукти, които произвеждат, за да могат да контролират ценовата безпътица в момента. Точно това е в Швейцария — най-капиталистическата страна в Европа.

— Кои черти на българина му помагат и кои му пречат?

— Българинът е трудолюбив, много интелигентен, инат и предприемчив. Това е добрата му страна. Но като гражданин той е на

нулево равнище — единак и затова ще бъде винаги плячка на развихрилите се у нас спекула и партизанство. Да отиде някой в Швейцария, да види и копира. Да не чака американците или ФАР да го учат какво да прави. Ние упражняваме земеделие от 5000 години.

— **Ще има ли бъдеще у нас планинското и полупланинското земеделие?**

— Половината земеделие в Швейцария е високопланинско, но идете да видите как цъфти и го попитайте защо Разковничето е отдавна намерено, но това е отделна, много интересна тема, която изисква специален разговор. Ще ви кажа засега само това, че планинското земеделие би могло да процъфтява само в съзвучие с пасбищното животновъдство. Ние имаме най-отличните надпланински пасбища в Европа, но те стоят в момента непипнати. Те подивяха. Трябва да се култивират. Много работи трябва, ако има държава да се загрижи. Вместо това, ще се хвърлят милиарди за още един съвършено излишен родопски язовир. Защо правителството ще прави язовир, когато старите, сварените, са определени за продажба?

— **Накрая нещо от вас да кажете?**

— Ще кажа, че страшни задгранични и вътрешни мафиотски, комерсиални интереси диктуват и предопределят нашата българска политика, но въпреки това, не бива да се мълчи, защото няма друг начин за борба и оцеляване.

сп. „Български фермер“, бр. 1 — 1999 г.

В БЪЛГАРИЯ ЦАРИ ЛИТЕРАТУРЕН РАЗВРАТ

— Г-н Хайтов, защo 2 години нямаше отчетно събрание на СБП? Това бе едно от главните обвинения към вас на вътрешно-съюзната опозиция?

— Според Устава годишно събрание трябва да се прави по едно събрание. За 3 години мандат, например трябва да има 3 събрания. Не е уточнено кога трябва да се свикват те. През изминалите 5 години ние сме направили 6 събрания. Т.е. имаме дори едно в повече. Тогава какъв е проблемът?

— В петък съобщихте, че Евролевицата иска да ви махне, а лидерът ѝ Александър Томов давал 100 млн. лв. за свалянето ви от председателското кресло?

— В доклада казах, че изглежда има нещо вярно в упорито пълзящия слух, че Евролевицата обещава 100 млн. лв. на писателите, ако нейните активисти дръпнат Съюза към нея. Предположих, че желанието за смяната на ръководството сега е само брънка от този план. Към Евролевицата има група от някакви културни експерти, своеобразен съвет. Той се оглавява от Димитър Яръмов, който по време на първия ми мандат бе избран за председател на Творческия фонд. Аз го залових, че получава наема от дома в Созопол на личния си адрес, вместо на сметката на съюза. От тогава той стана водач на опозицията. Културните експерти към Евролевицата са подписали обръщение за насрочване на извънредно отчетно-изборно събрание. Петко Братанов, който известно време е бил около тези експерти, ми каза, че Александър Томов е обещал 100 млн. лв, ако те успеят да провалят съюза. Повтарям, това е само слух. Може да е казал 50 млн., а може и нищо да не е казал. Възможно е евролевите писатели просто да се фукат.

— Обвиняват ви, че вие еднолично се разпореждате с имотите на съюза.

— Това е чиста манипулация. През 1994 г внесох поправка в нашия Устав, според която с имотите трябва да се разпорежда общото събрание, а не Управителният съвет, защото председателите преди мен бяха продали няколко имота. Бях сигурен, че това ще стане и след като моят мандат свърши. Обаче ме преизбраха. Реших, че имотите не бива да стоят занемарени. Затова реших да поискам пълномощия от Управителния съвет и общото събрание двата имота в Хисаря и Созопол да бъдат достроени. За възстановяването на нашата станция в Созопол са необходими 200 000 долара. Този, който я дострои, за определен период ще има право да я ползва, за да си върне инвестиции. Нашата идея беше през това време базата да се ползва и от писателите. Въобще обаче не се стигна до гласуване на това предложение. На събранието 8 души, които бяха леко пийнали, викаха, репликираха всяко предложение. Създадох смут и бъркотия. Това беше ударна група, която направи невъзможно да се проведе нормално събранието. По-кротките хора като Валери Петров дори си тръгнаха.

— **Къде е имуществото от реституирана къща в Смолян?**

— То беше оценено от лицензиран оценител. След като домът бе реституиран, го събрахме в складове. Нямаше какво да правим имуществото, освен да го продадем. Това е решение на Управителния съвет. Друг изход нямаше.

— **Изчезнали са протоколите от продажбата на картини, които е притежавал съюзът?**

— Всички протоколи, направени от специализирана комисия от Съюза на художниците, се пазят. Нито една картина не е продадена тайно. Те бяха 500. Още предишното ръководство бе решило да продава, но искаше и да подаряват. Има още 273 картини. Достатъчно, за да продават тези, които идват след нас.

— **Вярно ли е, че китайското културно аташе ви е посъветвало негова сънародничка да стопанисва бившия ресторант на СБП?**

— Да. Ресторантът беше свободен и се даваше под ваем. Тогава се яви китайката, която искаше да направи в него китайски ресторант. Тя предложи добра оферта и ние се съгласихме. Оказа се обаче, че никой не влиза в заведението заради голямата конкуренция. И китайката си тръгна. Дойде реституцията и ни изхвърлиха и оттам.

— **Упрекват ви, че сте загубили къщата, дарена от писателя Настев на „Шипка“ 6?**

— Как няма да я загубим, като имаше реституция! 5 г. се водеха дела, но накрая ни я отнеха.

— **Като че ли открий време сте трън в очите на някого?**

— Има нещо такова. През 1950 г. бях директор на горското стопанство в Сапарева баня. По-късно то се сля със стопанството на Станкедимитрово, сега Дупница. И аз станах технически ръководител. Имаше там един счетоводител, който беше и околийски кореспондент на „Работническо дело“ в Дупница. Той колеше, той бесеше. И тръгна да обикаля сечищата, за да види дали правилно си върша работата. Аз пък не мълчах, защото той нищо не разбираше. Веднъж отидох на кино с една двуколка и реших да завържа коня в двора на лесничейството, където бяха складовете с фуражи. И там видях, че същият счетоводител краде царевица. На едно съвещание, когато се заяде с мен, разкрих тази история. Вече бях изключен през 1949 г. от партията като враг с партиен билет, по времето, когато Сталин беше още жив. Тръгнаха слухове, че съм бил легионер. Този човек написа дописка в „Работническо дело“, кръстена „Вредителството на един специалист“. Телеграфически ме освободиха от длъжност.

— **Сега на кого сте враг?**

— На никого. Но съм сред хората, които си въобразяват, че могат да спасят от заличаване и разпускане Съюза на българските писатели. Убеден съм, че той е необходим, защото години наред поколенията са се възпитавали с „Под игото“, „Епопея на забравените“ и разказите на Йовков. Днес такива ценности няма. Сега като продумаш за отечество, те гледат накриво и те псуват на „националист“.

— **Кой иска да унищожи българската култура?**

— Новата политика на глобализма. Така ще стигнем до духовното закриване на българите. Като изчезне националната култура — ти си никой.

— **Каква е днес ценностната система на българина?**

— Да сте чули да се говори за добро, за съчувствие? Дори християнските норми не са вече на мода, те са анахронизъм. Скоро четох в „Демокрация“ как някой се възмущава, че дали на студентите да развият тема от разказа „По жицата“.

— **Отразяват ли се тези процеси в съвременната литература?**

— Отвсякъде се леят кървища, пишат се само екшъни Някои наши писатели не само подражават на американските, но пишат под чужди имена, за да си осигурят пазар за книгите. Започна литературен разврат — целенасочен и продиктуван от комерсиалните интереси на осиромашелите писатели. Чудят се в кой ъгъл да се заврат, та някой да им обърне внимание. Разпространителите днес не бръснат Йовков, Гогол, дори английските класици. Те се интересуват само от евтина криминална литература. Цялата ни култура се срина. Особено вредна в това отношение е телевизията. Дори аз се хващам, че като почнат на екрана да се колят и дерат, сядам да гледам. За да си отвлека мисълта. Това е страшен опиум. Как да се съпротивлява по-младият човек?

— **Докъде ще стигнем?**

— До пълното затриване на националното чувство. Вече хората се срамуват от думите България и българщина. Аз гледам внучките си. Те нямат никакво чувство за отечество и дълг. За това е виновно училището. През 1992 г. в програмна реч министър Николай Василев каза, че вече ще възпитаваме учениците като граждани на света. Т.е. повече няма да им казваме „Обичайте България“.

— **Вярно ли е, че писатели от Сдружението искат да дойдат при вас?**

— Не е изключено. Това е един от начините да се подсили групичката на опозиционерите. И като вземат ръководството в свои ръце, вече няма да има кой да произнесе думите национална литература. Няма да има кой да опонира на тези, които смятат, че Вазов не е велик, че Захари Стоянов трябва да бъде прогонен от училищата, че трябва да забравим за „Шибил“ на Йовков. Ще се направи пълна ревизия на литературната класика.

— **Кога ще се проведе отчетно-изборното събрание?**

— Не сме уточнявали. До края на месеца Управителният съвет ще реши.

в. „Монитор“ — 2.ІІ.1999 г.

ДА ЗАСЕЕМ СЕМЕТО НА ИСТИНАТА

От всички най-висши ценности за човека, след собствения му живот, а понякога и преди него, е свободата. Свободата на личността, на рода, на племето, на народа да разполага със себе си, сам да реши съдбата си, да се самоосъществява съобразно вътрешните си импулси.

Много ценности са се променяли през вековете, менят се и в настоящия момент, но идеалът свобода — като върховна ценност, все още никой не е посмял да свали от пиедестала му. Племенните, а по-късно и държавните общности са възникнали главно, за да охраняват този идеал — отечеството. Най-успешно това се е осъществявало, когато интересите на държавата и нейните граждани са се сливали в пълно единство, както е било при спартанците и още по-рядко — при римляните през републиканския им период. В латинския език съществува специално понятие за обозначаването на това единство — „виртус“. С идеала „виртус“ е свързана и най-висшата гражданска добродетел — готовността за самопожертвувателност пред олтара на Отечеството — казано по Вазовски — осъществена в най-висшата ѝ форма от националните ни герои Васил Левски, Христо Ботев, Стефан Караджа, Хаджи Димитър и много други патриоти и българолюбци през втората половина на миналия век. Тази добродетел винаги е била култивирана чрез създаваната с помощта на езика художествена словесност.

На героите, загинали за отечеството, са отдавани във всички времена почести като на полубогове, въздигали са им паметници, и са възпявали техните дела като пример за подражание, винаги с една и съща строго прагматична върховна цел — оцеляването на племето, народа и на държавната му територия.

Казано накратко, една от първите грижи на всяка племенна или държавна общност от стародавни времена и до днес е да възпитава подрастващите в родолюбие. Тази държавна грижа дори е отразена в конституциите на някои от съседните ни държави, като например Гърция, където черно на бяло е казано, че основната задача на

гръцкото училище е да възпитава граждани на Гърция, т.е. да възпитава в Родолубие. Само за сравнение ще отбележа, че неотдавна един български министър на образованието оповести, че основна задача на българското училище е „не просто да възпитава българи, а граждани на света“, т.е. да ги възпитава в космополитизъм. И веднага започна приложението на новата учебно-възпитателна „линия“ с реформа в литературното ни образование. Започна и постепенното изтегляне на ярко националните автори, начело с Вазов, Захари Стоянов, Елин Пелин, Каравелов, Ботев, с чиито произведения бяха възпитават подрастващите поколения от възстановяването на Третото българско царство насам, а много от най-силните им произведения бяха подменени с творби на чужди автори.

Вторият начин за притъпяване полезното възпитателно въздействие на изящната словесност, е нейното преподаване по един трудно достъпен начин. Вече отмина дискусиата около изявлението на просветния министър, че ще подготвя преписването на учебниците ни по история съвместно с източната си съседка, с оглед на по-меката трактовка на турското иго или робство, както все още се назовава то в някои исторически съчинения. Макар и приглушен, изводът е ясен: няма съмнение, че идеята, т.е. робството да бъде представено като плодотворно в една или друга степен присъствие, не би могла да бъде изведена докрай, ако не се извършат съответните манипулации и в литературата. Цялото творчество на Ботев, на Любен Каравелов, Софроний Врачански, Петко Славейков, Вазов, а и на Йовков с неговите военни разкази, ще стане неуместно и дори несъвместимо с новото космополитно възпитание. С други думи, ще настъпи срыв и в цялата ни традиционна национална, да я наречем, художествена словесност — последната нишка, на която се крепи остатъчното българско национално самочувствие, остатъчната българска, национална самоличност (идентичност).

Историците сигурно биха ме поправили, че историята има също много сериозен дял в националното възпитание, с което напълно съм съгласен. Но все пак нека да не забравяме, че историята и литературата са поникнали от един и същи корен — историческите предания и песни. Те са се предавали от поколение на поколение в мерена реч, какъвто е примерът с юнашкия епос у нас, с песните за Крали Марко и юнак Момчил, докато да дойде в много по-късни времена редът на

писаната история. С други думи, художествеността е основното, когато иде реч за възпитание на отделни хора, на цяло поколение, на цели народи. Защото самото естество на художествената словесност е уникално, способно да предизвиква определени емоционални преживявания с голяма трайност и значение за цялостното формиране на човешката менталност. Едно дори елементарно заустяване на одата за Левски от „Епопея на забравените“ или „Опълченците на Шипка“ в крехка възраст, е достатъчно да ни направи българи за вечни времена. Такива сме повечето от поколението, изучавало тези песни наизуст, да не говорим за другите настолни книги като „Под игото“, „Българи от старо време“, „Записки по българските въстания“ и много други — по-малко или по-ярки творби на художествената ни словесност. Германци, гали, викинги, преди да придобият своя словесност са били твърде обособени племенни, а по-късно и държавни общности на основата на техния героичен епос. А в безпаметното турско робство, когато не сме имали нито достатъчно училища, нито литература, нито държава, духовната самобитност на българина се е оформила върху юнашкия епос и художествено пресътворените в легенди и предания исторически събития.

Изобщо цялата практика на цивилизованото сега човечество потвърждава правилото, че за трайно присъствие на един народ във времето може да се говори само в духовен план — и преди всичко чрез духовните ценности, създавани с помощта на езика и художествената словесност. Или както го е формулирал в края на миналия век Иван Вазов: „Един народ може да има чисто свое нещо само в литературата, която е изражение на чувствата, гения и индивидуалността на същия народ, и тя единствено може да го заварди от унищожение“.

С какво продължава да присъства всемогъщата някога императорска Русия в нашия съвременен, да се надяваме и в бъдещия живот? Присъства с Пушкин, с гениалните произведения на Гогол, Лермонтов, на Тургенев и Толстой, на Чехов. Шолохов и др. които създадоха световни образци на художествена словесност, макар литературните молци да се опитват сега да им гризат парцалите.

Какво би останало от британската империя с всичките ѝ крале и кралици, ако да не беше Кралят на драматургията Шекспир, осигурил им безсмъртие във времето?

Особените резки промени, които настъпиха не само у нас, но и по целия свят, днес са свързани преди всичко с националното възпитание, а оттам и с националната самоличност (идентичност) на съвременните малки народи. Досега националната идентичност на народите в духовен план се крепеше главно на националните художествени традиции и възпитание. Но ето че пред очите ни художествената словесност в лицето на литературата навсякъде по света и особено у нас, изпадна в кома. Навсякъде забелязваме едно и също: невиждан отлив от четенето, от книгите, от литературата, след настъпването на ерата на всемогъщите телекомуникации и електронните медии. Всемогъщи, защото всяко предаване, в това число и всяка пошлятина, се гледат от милиони телевизионни зрители, а която и да било книга, дори на значителен български писател, у нас не би могла да разчита на повече от хиляда бройки тираж. Това означава, че на практика писателите са вече извадени вън от живота, вън от играта, просто не съществуват. Техният обхват на въздействие в сравнение със зашеметяващите „екшъни“, „трилъри“, пък и на най-мизерните словца, произнесени по синия екран, е едно към пет хиляди! И то при условие, че книгата на родния български автор успее да се докопа до някоя от тротоарните или площадни сергии.

При това положение телевизията, подпомагана от радиото, може да прави с подрастващите, пък и със зрелите и най-възрастното поколение, каквото си поиска, при това без никакво усилие, да не говорим за най-подвластните на телевизионната магия и поквара — невръстните деца и юноши.

Едно убежище, една надежда за литературата ни при това положение остава училището, където се преподава, както и навсякъде по света, родната литература и се осъществява по този начин националното възпитание с помощта на художествената, родна словесност.

За съжаление реформаторите на българското образование са на път да изолират децата ни, които преминават през училищата, от несъответстващата на космополитните им задачи национална литература. Достатъчно е да изчезнат от христоматиите произведенията на най-именитите национални писатели или пък часовете за литературно образование да бъдат орязани, което вече се и прави. Няма автор, дори да е от ранга на патриарха на българската

словесност Иван Вазов, който би могъл да надживее подобно подрязване на корените за повече от десетина години. Та Цани Ганчев (чиято повест „Зиналата стена“ е художествено равностойна на „Под игото“) така и не получи достъп до българските христоматии, заради лошата орисия да си отиде рано от този свят. И изчезна един бисер от българската литературна съкровищница.

Какво правят в това усилено време другите малки народи? Какво правят гордите с античната си култура гърци, умните евреи, мъдрите турци, смелите сърби, току-разделените от Чехия здраво мислещи словаци и дори обрадваните от младото си самодържавие братя македонци?

Братята македонци харчат от хазната си всяка година само за организиране на Стружките поетични вечери сума равностойна на едногодишния бюджет на българското културно министерство! В Сърбия не бе затворена нито една книжарница. В Словакия творческите фондове за подпомагане на литературата бяха съхранени и увеличани за разлика от нашите, замразени, комай, завинаги още през 1992 г. Турците не обръщат особено внимание на литературата, защото ислямът, които изповядват, изключва при тях риска от каквото и да било народностно претопяване.

Заслужава да се опише онова, което прави Израел за укрепване на младата си държава — и то в духовен план. Да се опише в учебник по оцеляване на по-малките народи — толкова премерени, премислени, съдържателни и ефективни са мерките за усилване на еврейската държавност срещу размивните влияния на покултурата и космополитизма в собствената ѝ страна.

Дори най-богатите в света държави вземат, неистови мерки за съхранение на своята национална самобитност и възпитание на младите в патриотизъм. Погледайте американските филми и ще видите: има-няма кино във филма, има-няма в него изкуство, но американско присъствие, американска реклама, американско внушение за величието на страната и съвършенството на нейните Институции и възхвала на нейните строители е заложена едва ли не във всеки кадър. От всеки говедар, искам да кажа каубой, те правят герой. А американският либерализъм е единствената идея, заслужаваща вниманието на цивилизования свят. Това правят те, докато Франция с нокти и зъби брани езика си от поамериканчване, а германците мълком

въздишат, докато германският им дух все повече се изпарява под американската развлекателна ютия. САЩ индустриализираха културата и я направиха свой търговски патент. Киноиндустрията е и най-силното им оръжие, и бизнес. В това отношение тя превъзхожда по чиста печалба дори оръжейната им индустрия.

Дори най-повърхностния поглед към развитието на нещата в духовната сфера налага заключението, че светът бързо и припряно се прегрупира. Индустриалната революция заедно с усъвършенствуваните съобщителни връзки налагат и едно механично уеднаквяване на света. Пита се, не е ли възможно едно прилично съвместяване между уеднаквяването в материалната сфера и запазването на автономност в духовната? Инак всички култури следва да бъдат заличени с изключение на една. Всички езикови кладенци — затрупани, с изключение на един. Това противоречи на природния закон за разнообразието.

Разнообразието в културата е възможно само при многообразието и на човешките общности, на способните на самобитно творчество националности, чието право на присъствие се измерва не с материалното им благоденствие и войскова сила, а с творческата им продуктивност на духовното поприще. Не са случайни думите на Достоевски: „Красотата ще спаси света“. Никой все още не е опровергал руския мъдрец и лично аз не вярвам, че някой някога ще ги опровергае.

Но нека се върнем към суровата наша действителност. А тя е: Ние сме една преднамерено разградена държава, без армия и църква, без собствено ковчежничество. Зарязала здравеопазването, образованието, разкъсвана от вътрешни и наложени отвън противоречия, поела пътя на тъй нареченото „Отворено общество“. Само едно със сигурност се знае у нас за това „Отворено общество“ — то е против традиционната държавност, която уж съсредоточавала в себе си повече от потребните и властови възможности и така застрашавала гражданската свобода на своите поданици. Ето защо традиционната държава в досегашната ѝ форма трябвало да бъде разградена, а властовите ѝ функции в по-голямата си част поети от гражданите институции — на първо място от стотиците народности в последно време фондации и фондацийки.

Ето, в името на тази идея, проникнала у нас с фондация „Отворено общество“, още през 1989–1990 г. политическата върхушка започна разграждането, а и разграбването на държавата ни, преди някой да бе разбрал истински каква е действителната цел на това „общество“ („отварянето“ към пролетарския интернационализъм се преобрази като отваряне към космополитизма, защото посоката се определя от мултинационалния капитал). Само че кой от близките ни и далечни съседи тръгна по този път? Коя друга като нас държавица е хукнала да се отваря към настръхналия, вплетен в битки и явни и тайни противоречия, разделен на много бедни и много богати свят? Кой от нашите съседи намали армията си, осланяйки се на чужда — при една така и незаявена закрила? Коя от нашите съседки изостави националния си ресурс да бъде разграбен? Няма такава! Защото всички отлично разбират, че „Отвореното общество“ на тази планета е инструментът на новата утопия и новото робство.

Човечеството е многоклетъчен, многонационален организъм. След като е излязъл от амебното си състояние, той не може да се набута отново в една, па макар и огромна клетъчна обвивка... Държавните общности са доказали през хилядолетията своята функционалност и всеки опит да бъдат те разтворени в едно-едничко общество, е точно толкова опасно недоразумение, каквото е и комунизмът. Светът си е свят, хората никога няма да се превърнат в ангели, още по-малко — народите, затова винаги ще е необходимо всеки народ да разчита преди всичко на себе си в борбата за естествения отбор. За всичко друго нека да се отваря, както си поиска, но ключът за собствената му граница трябва да е под собствената му възглавница. Както направиха нашите събратя от бившата сателитна група — словаците. Не гътнаха и един войник от армията. Запазиха се от мафиозната поквара, корупцията е под контрол, „Отвореното общество“ не успя да припари до управленческите механизми на държавата, както стана това у нас всичките му многопечални от това последствия, най-съществената от които е протичащото и в момента затриване на националната ни култура като преход към по-нататъшни опити за преливане и претопяване на българите в световния казан.

Има ли някой в държавата ни да знае кой захрани стотиците фондации с огромните пари, които те въртят, и в чий интерес това се прави? Не става дума за благотворителната им дейност, за която

всички са наясно, че е проблем на Министерството на културата. Проверило ли е Министерството на културата поне една от тези фондации, ако то е все още министерство, а не поделение на някоя от тези все по-загадъчни (и по всяка вероятност) все по-опасни фондации? „Опасни“, защото за разлика от сенчестите и открито мафиозни структури, те не подлежат на проверка и атака. Невъзможно е някой да влезе и обследва сейфовете на „Отворено общество“ или на многобройните други чужди фондации с демократична демокрация. Няма у нас такава власт, макар че всяка цивилизована държава е длъжна да контролира дейността на разположените на територията структури с идеална цел — тези кръвосмесителни мелези на опасни и много опасни религиозни секти, чиято разложителна дейност форсира претопителната за нас стихия на болестта? И така, възможно ли е България, както е икономически размачкана, да бъде духовно претопена при наличието на пълна апатия към нейната бъдеща съдба и почти пълното изчерпване на силите ѝ за каквото и да било съпротивление? Възможно ли е да бъдат обуздани образователното министерство, телевизията, радиото, след като сменящите се в управлението основни партии — т.нар. „левица“ и „десница“ — не проявяват воля за отпор срещу мъртвата хватка на тези процеси?

Нещата много от високо се дирижират и мнозина мислят, че са вече необратими. И все пак резерви има. И те могат да дойдат като обществен отпор откъм глухата засега „провинция“, където процесите на нравственото разложение не са така гибелни, все още им здрава национална тъкан, която може да бъде задействана.

Вярвам, че това време е близо и то ще дойде. Не за пръв път България е на ръба на пропастта. Сега носим теглото, вече е близо и страданието, а то винаги мъждука с пламъчето на чувството за национално самосъхранение. И ще бъде светлина! И нещата отново ще си дойдат на мястото! Нашата човешка длъжност обаче е да сеем семето на истината за да може то да поникне. „История славянобългарская“ на Паисий доказва, че здравите семена, в есен или зима, в лято или пролет винаги никнат.

в. „Зора“ — 9.ІІ.1999 г.

БЪЛГАРИЯ Е ГРЕШНА ПРЕД ЛЕВСКИ

— Г-н Хайтов, какво трябва да знае българинът за Васил Левски днес?

— Неговите завети, писмата му до Каравелов, разговорите му с най-близките. Васил Левски е бил за република. Той си я е представял с етнически общости на равни начала с българите. Сега разни задгранични ни натискат за малцинствата, за правата на човека. Това Левски го е написал още в 1872 г. Той се е борил ние да станем Народна Република България, в която турци, цигани, евреи, арменци и всички останали да живеят в мир и любов като братя. Неговите завети не са погазени. Вярно, ние станахме не република, а царство. Но и по това време си живеехме заедно.

— Кои от личните качества на Апостола, трябва да помним като българи?

— Честност и безкористност. Това са най-неудобните качества за наше време.

— А защо, като са водили Левски към София, никой не се е опитал да го спаси?

— Това го приказват българи, които не знаят, че по това време са били извършени масови арести във връзка с разкриването на обира в Арабаконак от Димитър Общи. По-голяма част от всички хора в оня край — Тетевенско, Ловчанско и т.н. са били в затвора. Организацията е била обезглавена. По пътя не е имало нито един оцелял комитет, за да може да свика хората и да им връчи по една пушка да освободят Левски. Българите са нямали хабер, че докато си орат нивите, по пътя карат с около 200 конни стражари Левски. Знаели са само няколко души от Търново. Когато идват в София, го слагат в каушите на Военния затвор. И това също гору-долу остава в тайна за целия град. Вярно, пуска се слух, че там е Левски. Но можете ли вие да нападнете целия софийски гарнизон от 12 000 души и да извадите Левски? Не е могло да стане.

— Един от заветите на Левски е: „Нам свобода и човешки правдини ни трябват“. Какво друго не бива да забравяме?

— Да организираме живота си така, както живеят всички свободни народи. Затова хората се бият, затова се стараят да пазят националния си суверенитет. България има грях към Левски, както към кой друг. Макар да знаем почти всичко за него, нищо не правим. Защо мълчим, защо не казваме истината. Днес национализъм е мръсна дума у нас. Не дай си Боже, да кажеш, че си патриот и обичаш България. Докато съм жив, ще отстоявам каузата си за гроба му. Затова написах и третата си книга за Левски преди година. Сега довършвам още една — „Сам юнак на коня“. Рано или късно истината за Левски ще излезе на бял свят.

— **Вие от години се занимавате с гроба на Алостола...**

— През 1956 г. при разкопки в църквата „Света Петка Самарджийска“ до ЦУМ (слава Богу, тя е запазена), от дясната страна на светия престол са намерили скелет. Зад него е имало писмено предупреждение, че е на Левски. Въпреки това не се знае и къде са тези кости.

— **През 1986 г. по този въпрос имаше шумен обществен спор...**

— Да, имаше научно съвещание на БАН. Форумът зандан, че гробът на Левски наистина е в църквата. Реши се, че целият и интериор трябва да се приспособи към това разкритие. Тогава председател на академията беше Ангел Балевски. Пратено бе писмо до Комитета по култура. Имам и официалния документ, с който комитетът реши, че ще се съобрази с мнението на БАН.

— **Кой попречи да бъде съхранен гробът?**

— Заповедта дойде директно от ЦК на БКП. Никола Стефанов, който тогава бе началник на кабинета на Тодор Живков, обяви на БАН, че учените повече не бива да се интересуват от гроба на Апостола. Дали това беше решение на Живков или на въпросния Стефанов, не зная. Най-големият позор в нашата история е, че ние, българите, допуснахме покушение върху една светиня.

— **Имате ли обяснение за това?**

— През 1956 г. е било предвидено около Ларгото (площада пред сградите на Президентството и Министерския съвет) да се вдигне паметник на Ленин: Но управниците са се сепнали, да не би като

обявят църквата за гроб на Левски, да се проточи върволица от почитателите. И, не дай си Боже, опашката да е по-голяма от тази, която отива да се поклони на Владимир Илич. Сталин умря през 1953 г, но сталинизмът у нас беше в пълна сила тогава. После Людмила Живкова застана зад нашата версия. Но инициативата приключи със смъртта и през 1981 г Ако отидете в музея на Солун, първото нещо, което ви посреща на входа, е сандъче с пясък и кости. И надпис: „Това са костите на Филип Македонски“, бащата на Александър Македонски. Въпреки че археолозите гърци впоследствие признаха, че нямат категорични доказателства, че са негови.

— Подозирате ли съветска намеса в покушението над гроба на Левски?

— Много е възможно. След като са намерили костите археолозите са докладвали на своя директор акад. Миатев. Дали са му писмен доклад, имам го и аз. В него пише, че гробът на Левски е в „Света Петка Самарджийска“ — в олтара, отляво на светия престол. Но Миатев е оставил документа без резолюция. Няма съмнение, че още тогава той е докладвал на Тодор Павлов. А той беше съветски човек. И по всяка вероятност си е направил съответните консултации и в ЦК, и в СССР. Те бяха против нашата национална политика, бяха за интернационализъм. Така слагат край и дават писмено нареждане гробът да бъде затрупан. Какво друго е това, освен начин да се потулят всички следи?

— Бяхте приятели с Андрей Луканов. Той подкрепяше ли вашата инициатива?

— Луканов не допускаше до себе си хора. Но когато стана премиер, аз му връчих едно изложение, за да го предаде на президента Петър Младенов. Казах му: „Ето документи за гроба на Левски. Удобно време е вие, опозиционерите в партията, да покажете още един грях към България, който е бил сторен в онова време.“

След време, когато се заинтересувах, Луканов ми каза, че го дал на Младенов, той пък го дал на Александър Лилев, а Лилев го дал на завеждащия идеологията по това време Йордан Радичков. Вероятно това заявление Радичков го е върнал. Аз не го потърсих. Но резултат нямаше. После потърсих отговор на писмото си до Желю Желев. Никой не го беше пипнал. Писал съм на всички български министри на културата и президенти. Единствен Петър Стоянов отговори чрез една

от секретарките си. Ходих при нея, говорихме дори за втора научна конференция. После ръководството на новата църква „Св. Петка Самарджийска“ на столичната ул. „Раковски“ ме извика, И поиска да сложи знак, че там са останките на Левски. Скулпторът Михаил Пенчев направи чудесен знак, осветихме го. Но 3 дни след монтирането му изчезна. Не знам как.

А заветът на Левски е бил да има гроб. Когато са го водели за София в една каруца, той е казал: „Каквото и да става, поне костите ми да си останат в България.“ Предпочел е да го обесят, вместо да го заточат в Диарбекир.

19.11.1999 г. [???

ПРОТИВ БОМБЕНИТЕ УДАРИ

След като чух, че започват ударите срещу Югославия, почти не повярвах на съобщението. Толкова е смайваща демагогията на НАТО, че дори и речта на Клинтън. Толкова невероятно изглежда всичко. Пряко се нарушава суверенитетът на тази страна, без каквито и да са скрупули. Това е погазване на елементарните норми на международното право и отношения, на общонародния морал. Обявява се война, както се казва, официално. Не, няма такова нещо. Напада се и толкоз. За първи път сме свидетели на едно безцеремонно нарушаване пред прага на XXI век. Тази формулировка означава не само удар срещу Югославия, но и срещу илюзиите на хората, че може да има някакъв правов или друг порядък в отношенията между държавите. Хората се убедиха, че няма и ООН, че тази организация въобще не съществува. Вижда се, че Европа е капитулирала пред САЩ окончателно. Това казва още Стефан Цвайг през 30-те години преди започването на Втората световна война. Германия, Франция, Англия, Италия са на колене. Това те правят с надеждата, че печелят някакво предимство. Но това са напразни илюзии. След като прегазят Югославия, тези предимства ще изчезват и те ще изпаднат в ролята на американски васали. Затова се възхищавам още повече от сръбския народ и неговите ръководители и от Милошевич, защото те измиват лицето на славянството в това тежко за него време. Те са и сериозното историческо доказателство, че славянството има достойнство и бъдеще.

в. „Дума“ — 26.ІІІ.1999 г.

ЖЕЛЕВ Е НЕИСКРЕН И ОПАСЕН

— Господин Хайтов, тези дни бившият български президент Желю Желев написа в един вестник, че вие сте били домакин на първата среща на опозицията на 13 ноември 1989 г. с тогавашния член на Политбюро Андрей Луканов. Истина ли е?

— Срещата бе у нас, на ул. „Латинка“ 15 в София. Но аз не бях неин инициатор. Уговарянето ѝ бе станало между съпругата ми Жени Божилова и Блага Димитрова, с която Жени бе в приятелски отношения. Мисля, че разговорът им е бил на 12 ноември. Тогава аз бях в Асеновград. Когато на следващия ден се върнах около 17 ч., Жени ми каза за насрочената за 19 часа среща с по-първите хора на тогавашната неформална опозиция. Каза ми още, че сред тези хора ще бъде и Желю Желев. Преди това ние с него имахме сблъскване по повод гроба на Левски. Обясних на жена ми, че е направила голяма грешка и че за нейната чистосърдечна инициатива рано или късно ще плащам аз.

— **Защо реагирахте така?**

— Сигурен бях, че срещата ще бъде протълкувана от Желев като личен мой опит да се набъркам в политиката. И че това ще предизвика ответна реакция в моя вреда.

— **Оправдаха ли се опасенията ви?**

— Стана точно така, както си мислех. Радой Ралин, съгласувано с Желев, организира подписка на 85 „интелектуалци“ (повечето набедени за такива), които отправиха изложение до Луканов като министър-председател, до Лилов, до Петър Младенов и прочие да не бъде допускан като бивш легионер до „ръководни държавни длъжности“ и т.н. За съжаление в 17 ч. на 13 ноември няха възможност да отменя срещата. Още повече, аз съчувствах на чистосърдечното желание на Жени да свърже зародилата се тогава опозиция с властта. Тоест с нашия съсед от по-долния етаж на „Латинка“ 15 Андрей Луканов.

— **Вие, както Желев, а и други твърдят, че сте били приятели...**

— Андрей Луканов нямаше приятели. Жени обаче и съпругата на Андрей — Лили, бяха и си останаха близки. Затова общувахме. И до Света гора ходихме заедно, но довереник на Луканов не бях, нито съм се опитвал да бъда. Много различни бяхме, а и в някои отношения несъвместими. Той беше от главата до краката в политиката, а пък аз от политиката изпитвам непреодолимо отвращение.

— **Значи отричате писмото от Желев, който твърди, че по думите на Йордан Василев вие много сте настоявали именно Желев да бъде поканен на срещата?**

— Разбира се. Желю послъгва. Има си хас аз да го каня вкъщи, като го знаех колко е несигурен, неискрен и направо опасен. Ето го и сега, какви небивалици е изтърсил в публикацията си във в. „Труд“. Бил решил да не отиде на срещата у дома. Като е решил, защо все пак дойде? Да не го е някой заставил? Блага му била виновна като че той е непълнолетен. И какво значи това: поначало бил отказал да присъства на срещата, а идва с първите? Въобще не бях разговарял за т.нар. мемоари на Желев, но той го е подкарал през просото. Недоумявам как е могъл да съчини такава лъжа, че на срещата Луканов се появил по „анцуг и пантофи“. Луканов закъсна с около час, защото беше на заседание на Политбюро. И оттам направо влезе у нас. Само беше сменил самото си с хубава плетена жилетка. Прекосил града по чехли? Та нали бяха 15 души на срещата. Как си позволява Желев да преиначава неща, които хора като Тончо Жечев, Валери Петров, Марко Ганчев, Блага Димитрова видяха с очите си? Луканов се появи при нас с черни обувки.

— **Може би Желев е забравил?**

— Не допускам да е толкова зле с паметта. Макар че прави и други очевидни грешки. Както например твърди, че на срещата у нас бил Чавдар Кюранов. Беше не той, а синът му Деян. Жилището не е на „Латинка“ 4, а на № 15. Жена ми се е обаждала само веднъж на неговата госпожа. И въобще не се е стигнало до кандърми, както Желю твърди. Защото Жени е имала предвид, че Желев е вече уведомен от Блага. Драматично описаното „проплакване“ на жена ми си е чисто Желюва измислица. Много по-неприятна обаче е лъжата, която сега Желев повтаря, че между него и Луканов никога не е имало тайна

среща, както твърдял „исусоподобният шарлатанин“ Едвин Сугарев. Напротив, тайната среща на Луканов с Желю се състоя на другия ден. Това го знам толкова добре, колкото е истина, че сега разговаряме с вас. Сугарев може да е всякакъв, но не е лъжец. Той бе узнал за срещата по своя линия. Между другото час и половина след завършването на срещата у дома на 13 ноември, т.нар. органи вече са били уведомени. И то не от Луканов.

— **За кого намеквате?**

— Не намеквам. Направо ви казвам, че някои от присъстващите у дома се е погрижил за това. Най-вероятно това е бил самият Желев.

— **Не отивате ли твърде далеч?**

— Не, разбира се. Ако имате предвид отдалечаването ми от истината, голямата истина за Желев. През цялото време, докато играеше ролята си на опозиционен лидер и дисидент, Желев поддържаше необявени връзки с власт. Луканов също пазеше тези връзки в тайна. Той например скри от нашето семейство втората си необявена среща с Желев. А веднъж след като тръгна кампанията по въздигането на Желев за президент, аз му казах, че дъската, на която стъпват, е много гнила. Тогава Луканов отговори „Все пак Желев е за предпочитане, той е наш.“ И странно, същото заяви Желев. Веднага след избирането му за президент той каза по телевизията, че е и си остава марксист. Надявам се, че мнозина ще си спомнят за тази мигновена, но показателна Желюва изповед. Кандидатурата на Желев за президент бе вдигната внезапно след едно негово завръщане от Париж. Там бяха двамата с Луканов.

— **Изненадан ли сме от поведението на Желев през годините?**

— За мене не беше изненада, че Желев е човек на властта и че цялото му дисиденство е една най-обикновена рутинна игра. Иначе как може да си обясните, че прочутата компилация на Желев за фашизма беше издадена от комсомолското издателство по личното писмено нареждане на Людмила Живкова? Последвалите след излизането на книгата уволнения, наказания и пр. бяха чиста маскировка. Иначе как да си обясним, че след всичките тия скандали Желев неочаквано се появи в Окръжния народен съвет в Смолян и сключи контракт за написването на някакъв си научен труд? Взе си аванса и повече не стъпи в Смолян. Нито изпълни подписания договор, нито пък върна добрата сумичка. Мисля, че преписката по този договор се намира в архивите на ОНС.

Ако не са я смотали. Свидетелите обаче се живи — председателят и секретарят по онова време на отдел „Култура“ в ОНС Смолян. Тези неща не се правеха за враговете на властта правеха се за сигурните хора, за любимците. Да не изреждам други подобни факти... Сега ми идва наум как получи Желю „компроматата“ за неговия най-талантлив съперник — Берон.

— **Как?**

— По една случайност зная, и то в подробности в най-съществената му част. А именно, че това беше съгласувана оперативка между тогавашните органи на сигурността, които бяха изцяло под контрола на БКП и на самия Желев. Действие за сломяването и елиминирането на Петър Берон.

— **Защо Желев се е страхувал от него?**

— Защото Берон е човек честен и е с опасно независим характер. Той, ако бе останал начело на държавата, никога нямаше да влезе в колаборация с партийната върхушка, която реши раздържавяването и разграбването на България. Затова Желю си нацапа ръцете с кръвта на Берон, и то на права Бога. Берон не бе осъществил сътрудничество с тайните служби. Хиляди хора имаха същите туристически досиета като него.

— **Не сте ли прекалено озлобен към д-р Желев заради вашия отдавнашен спор за гроба на Васил Левски?**

— Беше хубаво да е така, но не е. Първо, Желю никога не е играл роля в този спор. Той беше написал една статия, че не трябвало да се търси гроба на Левски, че това било „патриотарство“. С други думи, той беше на страната не само на „историческата гилдия“ (както се изразява в своя мемоар в „Труд“), но главно на страната на партийните идеолози — академиците Топенчаров и Д. Косев. За никаква наука тук не може да става дума. Познанията на Желев по история са по-малко от скромни.

— **Той ви обвинява в кощунство с делото на Левски...**

— Какво кощунство може да има в това, че аз съм решил да изясня за себе си и за българската общественост въпроса с гроба на Левски? След като самият Левски е мечтал да има гроб и това негово желание и завет, които са черно на бяло документирани? Самият Левски е искал да му се знае гробът. Топенчаров, Косев и Желю не искат.

— **И Николай Генчев.**

— Генчев искаше да угоди на Косев, да му помогне в прикриването на най-позорното в нашата история посегателство върху гроб — унищожаване по идеологически съображения костите на Левски. След като са били намерени на 30 май 1956 г., по време на разкопките в олтара на църквичката „Света Петка Самарджийска“ в подлеза при софийския ЦУМ. Този позор прие върху себе си и Желев, оттам се породиха враждебни настроения към търсачите на гроба. Затова ги нарича патриотари. А като стана президент, сложи оловен похлупак върху решението на БАН от 26 април 1986 г. За обявяване гроба на Левски. Така Апостола остава и досега без гроб. За съжаление не е това най-големия грях на Желев.

— **А кой е?**

— Докато Желев беше президент на България, у нас бяха положени основите на голямата разруха. Тогава минаха законите за обявяването на народната банка за „самостояйна“ и бе открит пътят на банковия грабеж. Да не мислите, че той не е знаел какво се крои? Разузнаването беше в негови ръце, преди да го разруши. Защо не върна закона след като имаше това право? Защо не гъкна? Не излезе в печата, а си мълча като бълха в гащи. Та нали по негово време бе извършено второто родопско „потурчване“ с помощта на самото Президентство. Тогава се положиха предпоставките за обявяване на помаците за малцинство. Хубаво е, че експрезидента започна да си печата мемоарите. Да видим как ще ги довърши с това високо самочувствие за непогрешимост и като че ли вродената неговата склонност да подстригва истината. Забравя, че между бакенбардите и истината има голяма разлика.

— **Може би има още кой да го помни?**

— И още как. Спомням си едно негово изказване, политиката се прави с пари. А той, представете си, нямал. Може и защото даваше по едно време президентската си заплата на сираците. И изведнъж след това — бам, прави си партия за милиони. И продължава да я поддържа с много повече милиони. Откъде паднаха тия пари у скромния до неотдавна трогателно бедния философ?

— **Помните ли какво точно се е говорило на срещата у вас през ноември 1989-а? За възродителния процес или за друго?**

— Въобще не си спомням да се е говорило за „възродителния процес“. Но съвсем точно си спомням, че бе поставен на едно от първите места въпросът за възстановяването в партията на първите изключени от нея дисидентстващи членове на БКП. И докато траеше разговорът, телевизията предаде новината, че заличаването на партийните наказания е факт. Настъпи оживление. След това се чете възванието, предназначено за първия разрешен от властите митинг. Мина подписка и, горе-долу това беше. Берон повече говореше, Желев бе олицетворение на хрисимо дълбокомислие. Това, което той пише сега в мемоарите си, е опит за късна героизация на едно управленско поведение с много тежки въпросителни.

в. „Стандарт“ — 27.III.1999 г.

ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕТО КОСОВО

Моето поколение бе свидетел на много военни зрелища: завършека на Първата световна война, Втората световна и собственото ни участие в нея. Видяхме как германците започнаха бомбардирането на Лондон, както и ответните, още по-ожесточени удари на англичаните върху германски градове.

Макар и ужасяващи тези удари обаче, не произведоха онова тягостно впечатление, както сегашните върху Югославия. Навярно защото страните по време на Втората световна война бяха вплетени в смъртна битка и всичките им действия се възприемаха като част от войната. Сега няма война, а ударите се сипят като на война. Налага се усещането за саморазправа, за побой над живи хора, които са вързани, с тази разлика, че вързаният в случая е суверенна държава! И се удря тази държава с откровен цинизъм, напук на всички общоприети норми за междудържавни отношения. Ето защо е вледеняващо впечатлението от ударите на НАТО сред тези, които засега за далече или встрани от тези удари. Налага се кошмарното чувство, че традиционният световен ред и всичките му полезни застраховки за по-малките и слаби народи е вече спомен. И пред тях се очертава отсега, една-единствена възможност или да се подчинят безпрекословно на военния картел, наречен НАТО, или да бъдат разрушени от суперсилата, която стои зад него. Защото стария ред вече не съществува, в действие е произволът на юмручното право, преживят от цивилизованото човечество още в ранното средновековие.

Знаят се, разбира се, многобройните публични доводи, поради които се нанасят ударите върху Югославия — доводите, които се разтръбват от натовската пропаганда; за засташените човешки права на албанската етническа група в Косово, за разразилата се хуманитарна катастрофа и т.н. Само че трудно може да бъде затулена с тези пропагандни крпки истината, голата истина: катастрофата възникна пред очите, но след започването на натовските удари. Да не отваряме дума, че сценария за тези удари като част от дългосрочната

стратегия за омиротворяването, или по-точно — за овладяване на Балканите, която е сложена в действие още преди босненската криза. Точно както войната в Ирак беше предвидена десет години преди нейното обявяване. Какво да се прави? Трудно могат да се противопоставят европейците, а в още по-малко степен „балканците“ на започналата от края на Първата световна война американска инвазия в Европа. Но още по-трудно ще бъде и на едните, и на другите, ако станат съучастници в изграждането на новия Натовски ред. Не става дума за възпиране на една велика сила към желаната от нея световна хегемония, което е до голяма степен естествен процес. Става дума за нещо много по-страшно: за разразяването на хаоса в международните отношения, които може, да, рано или късно, да завърши с взривяването на планетата Земя. Ето защо ударите над Югославия са ужасяващи, защото вещаят оварваряването и гибелта на целия свят.

в. „Земя“ — 5.IV.1999 г.

ЕВРОПА СЪЧИНИ МИТОВЕТЕ ЗА „БАЛКАНСКАТА ОМРАЗА“

— Г-н Хайтов, какво си отиде заедно с поета Дамян Дамянов?

— Едно мизерно телце, от което бликаше поезия от всяка негова сбъркана клетка. Извираше доброта и красота. Не познавам друга такава победа на човешкия дух, каквато бе при Дамян Дамянов. От него не се отрони капка завист, в стиховете си не вплете грам лъжа. Мисля, че само съпругата му го разбра и оцени истински.

— **Май смъртта подсеща как лошо живеят и бързо гаснат повечето от нашите големи творци...**

— Такъв е обичаят у нас открай време. Попитайте някого къде са гробовете на Петко Рачев Славейков, Захари Стоянов или който и да е от нашите големи писатели или духовни първенци и ще се убедите, че смъртта в България е смърт завинаги. А докато си жив и си извършил нещо хубаво, винаги ще ти го вадят през носа.

— **Защо съвестта на обществото не се трогва от съдбата на хората, които правят духовната ни история?**

— Не е от тежкия живот. Запомних времена с по-тежък живот от сегашния, но хората бяха по-чисти. Сегашният упадък на нравите и човештината се безпримерни. От десетилетия се подготвяше този срив и най-сетне стана. Рухнаха традиционните общочовешки и национални ценности. Помогнаха ни и отвън и ето ни сега — ожесточени, озлоби и, езичници. Свидетели станахме как бюстовете на духовните ни първенци бяха катурнати и насечени на вторични суровини, но почти никой не мръдна и пръста си. Не зная колко от тях бяха възстановени. А вие говорите за липса на внимание към живите ни творци.

— **Що за народ сме, щом и пред заплахите от война не можахме да се обединим?**

— Тука не съм съгласен с вас. Известно е, че по-голямата част от народа ни беше за безкръвно решение на косовския конфликт. Така за

пръв път от много време насам той прояви позагубения свой рефлекс към национално самосъхранение. Това не беше война като война, а необвързани с международното право, брутални, наказателни, разрушителни удари от хунски тип.

— Омразата и нетърпимостта между различните етноси на Балканите ще изчезнат ли сред края на войната?

— Нетърпимостта и омразата между различните националности и етнически групи не са патент само на балканските обитатели. Ще ви припомня удивителната нетърпимост между англичани и ирландци, между различни етнически групи в Испания, Турция, САЩ (между цветнокожи и бели) и т.н. Истината е, че Европа съчини митовете за проклетата „балканска омраза“. Знае се по какъв повод и за какви цели. Как можаха сърби и македонци, сърби и хървати, сърби и албанци при Титова Югославия да живеят в сговор и мир, а сега изведнъж да не могат да се търпят? А да сте чули за етническа вражда в границите на Цар-Борисова България? Нямахте да чуете, ако не бе потрябвало това на поборниците за нов световен ред. Друг е въпросът колко е нов и колко е „ред“.

— Може ли въобще да се говори за победител е тази война?

— НАТО успя да сложи ръка на Косово, но това все още не е победа. Що за победа е това да опепелиш една страна без никакъв личен риск с помощта само на командваната с едно пръстче, роботизирана техника? Победител, ако има в случая, това е сръбският народ, който бранеше мостовете си под бомбената градушка. Малко са хората в света, способни на подобно нещо в този наш изнежен и, да не кажа, разкапан свят. Косово, това са съвременните термопили, проходът към останалия свободен свят. Тук НАТО претърпя своята най-ужасна загуба — престижът си на отбранителен съюз. Той прояви своята завоевателска природа и изправи на нокти народите по целия свят.

— С какво лице се показаха нашите интелектуалци?

— Много порядъчно. Никога у нас толкова и от най-високо качество хора не са се обединявали зад един хуманен протест — протестът срещу натовските „удари“.

— Но имаше и други, които се поставиха в услуга на властта?

— В един поляризиран до крайност свят като нашия — това е естествено. Не всеки има смелостта да изрича онова, което мисли, а сигурно има и такива, които искрено се включиха на тоя щепсел.

— **Кога най-сетне ще стихне враждата между хората на духа?**

— Хората на духа не са ангели, за да изискваме от тях да не враждуват. Особено в такова преломно, междуособно време като нашето. Всички сме разнищени от тая проклета немотия, безверие и анархия, а самоизяждането е все по-засилващ се, организиран процес.

— **Защо пък „организиран“?**

— Защото се е превърнал в геополитически инструмент за своеобразно, етническо пречистване. Ние се топим с всеки ден, седмица и месец — демографски, физически и умствено, което в никоя друга страна от бившия източен блок не се наблюдава, освен в Русия. Там населението само за една година е намаляло с 9 милиона, от тях — около 4 милиона измръзнали през миналата зима. Като че ли обществото ни няма рефлекс да се противопостави... Корупцията се оказа безкрайна и все повече се засилва, а тя е в основата на тъй наречената „атомизация на обществото“, на противопоставянето на всеки срещу всеки, на епидемичните разцепления — църковни, писателски, партийни, човешки. Рояци БЗНС-та, съюзи и секти, докато цепнаха на две и самата православна църква. Фактът, че всичко това се прави с пари говори, че „атомизацията“ не пада от небето.

— **Не се ли уморихте да водите битки в СБП?**

— Скандали текат, където има много пари и хубави жени. В съюза няма вече нито лев, а хубавите жени са вече заети. Скандалите около съюза са мит, както и останалите отвличащи вниманието сензации. Що се отнася умората — на здравия човек му е нужно и полезно да врява. Страшна е обаче мисълта, че слънцето над България е в залеза и не е сигурно, че утре пак ще ни огрее.

— **Преди време бяхте убеден, че България лесно няма да изчезне...**

— Бях. Но вече не смея да го повтарям... Та нали виждате, че се топим. Демографски, умствено, физически. Петнадесет самоубийства в последно време само в Родопите! Но това е прокоба. Трезвият родопчанин да посяга на живота си!? Кога е било? Нещо подобно на китовите в Австралия.

— **Вярно ли е, че следватe литературната си философия: „описвай само онова, което те прави по-човек“.**

— Без тази философия писателският труд губи всякакъв смисъл. А той винаги е бил в търсенето на истината и в борбата за очовечаването на човека.

— **Не се ли разминават много границите между добро и зло?**

— Човечеството е утвърдило от хилядолетия насам традиционните свои ценности и е начертало границите между злото и доброто. Новите неолиберални ценности, дето сега се опитват да ни ги вътълпят, са рецидив на пещерния канибализъм.

— **Не сте ли твърде консервативен?**

— Не. Аз съм неолиберален с обратен знак.

— **Смятате ли че християнска Европа ще допусне заличаването на християнския морал?**

— „Геният на трезвеността вече работи, за да заличи Европа — последната Гърция на Историята от скрижалите на времето“. Това са думи на бележития световен писател хуманист и пророк Стефан Цвайг, писани през 1936 г, в неговото есе „Уеднаквяването на света“. В него той е предрекъл и завладяването на Европа от Америка, което сега наблюдаваме със собствените си очи.

— **Разбрах, че работите над новата си автобиографична книга „През сито и решето“ и отново се захващате с гроба на Левски...**

— Не съвсем. В книгата, над която сега работя, наистина има специална глава, посветена на опитите ми да увековеча истината за гроба на Левски. Но това е само елемент от книгата. Като цяло тя представлява една равносметка на собствения ми живот, на всичко онова, което съм преживял и проумял. Ние живяхме в жестоко, но велико време. Видяхме гигантския опит да се материализира една прастара утопия, наречена комунизъм. Видяхме и големия крах на този опит, който разголи човека така, че ще бъде истинско престъпление да не остане никаква следа от това разголване. За първи път пиша книга заради себе си. Ако тя предизвика някаква сензация, няма да е добрата книга, която очаквам. Една книга не може да бъде едновременно и добра, и сензационна в съвременния, пазарния смисъл на думата. Убеден съм в това!

в. „Монитор“ — 24. VI. 1999 г.

ПОЗИЦИЯТА Е РИСК

Г-н Хайтов, вие сте един от най-интервюираните хора у нас. Имате ли досега нещо неказано, което бихте искали да споделите по случай юбилейната ви годишнина?

— Неказаните неща засягат главно моите разочарования от публицистиката, която съм писал. За четиридесет години съм обнародвал над 1600 статии, репортажи и очерци, посветени на един или друг проблем от нашата действителност, Е, как едно нещо поне не влезе в работа и не мръдна обичайния порочен кръг, в който се въртим! Изчел съм и публицистиката отпреди Освобождението — Славейковата, Каравеловата, Ботевата. От нея лъха също тягостно усещане: проблемите — ясни, лекуването им — посочено, резултат — нулев. Явно е, че нашата действителност е комай непоправима. Ще се окаже, че публиката жули шумата, а корените на злото остават непокътнати.

— Коя е първата ви публицистична проява?

— Статията „Кози или гори“. Десетки статии написах след това за опазването на горите, природата, околната среда и прочие. Но нищо на милиметър не мръдна. Има ли поне една глава сега, която да мисли за унищожението на горите в България? Не виждам! Зная, че когато един народ е подложен на измиране от недояждане и стрес, трудно е да го накараш да мисли за друго освен за физическото си оцеляване. Но все пак! Имаше време, когато не беше така, а апатията си беше все същата.

— Към горите?

— Към горите и всичко останало. С гроба на Левски бе същото, отровената „околна среда“, с ширещото се безродие, с упадъка на нашата духовност и претопителните процеси, които ни подяждат всеки ден и всеки час. Ще не ще, човек идва до късното заключение, че развитието на човешките общества става по някакви неотменими закони „свише“. Примери в историята — колкото щеш: в залеза на Римската империя, когато тя започва да се разлага и да вонява на труп,

явява се един блестящ публицист и сатирик — Ювенал, който сочи злото, бичува и предупреждава, но не успява да предварди или забави гибелта на римското общество, на Империята.

— Ако знаехте това преди 40 години, щяхте ли да си пилеете времето за публицистика?

— Сигурно бих го направил, за да не се чувствам подлец, че виждам грешката, порока или недъзите, които ни разяждат, но мълча, за да не си развалям рахатлъка. В личен план публицистиката е отдушник. Конвулсивна тръпка в съзнанието и подсъзнанието, която изхвърля навън „злобата на деня“, за да живее човек в мир със съвестта си.

— Не мислите ли и за прозата, която сте написали, както за публицистиката?

— Художествената проза, а и поезията са нещо абсолютно различно от публицистиката. Колкото пъти се зачета в „Епопея на забравените“ от Вазов, толкова пъти в очите ми напират сълзи от изживяното сладостно, обновително за душата ми вълнение. Същото се отнася и за хубавите разкази и повести. Когато прозата и поезията са истински, когато са изкуство, те са безсмъртни, те са най-съвършени оръдия за облагородяването на човека. В рамките на възможното, разбира се, защото оловните инстинкти в хората са неизкореними. Така че едно зрънце човек да постигне в прозата и поезията, струва си цялата мъка.

— В кое от това, което сте написали, смятате, че има най-много изкуство?

— Времето ще отговори на този въпрос, ако, разбира се, някой не му „попречи“.

— Има ли сила, която да попречи на Времето?

— Вие сякаш не виждате, че най-ценното в българската литература е подложено на систематично изстребление. Отрича се Министерството на образованието от своите литературни програми и който и да си — па макар и Йовков и Вазов или Захари Стоянов — изчезваш.

— Но пазарът винаги ще стимулира издаването на хубавата книга...

— Ако под „хубава“ разбирате сериозната книга, а не някой бисер на модната сега клозетна поезия и проза — много се лъжете.

Телевизията през последните две-три десетилетия извърши истински преврат в естетическата нагласа и потребности на предишния „масов читател“. Грубите, опияняващи усещания, които тя предлага в своите трилъри и „екшъни“, обсебиха цялото младо поколение и го откъснаха от книгата — по всяка вероятност — за дълго. Говоря за сериозната книга, а не за порнографската и криминалната и въобще за развлекателната литература, която ще продължава да се чете и да закопава пълноценната. Пълноценната книга иска пълноценни читатели, а те отсега нататък ще бъдат все по-малко и по-малко. Просто поради притъпяването на вкуса им. В това не бива да се съмнявате.

— Смятате ли, че има при това положение опасност пълноценната литература да изчезне поради липса на потребление?

— Няма да изчезне, защото е възникнала не заради читателските, а заради авторските потребности. Дареният писател пише преди всичко за себе си. Писането за него е изповед, непреодолим творчески импулс. Затова литературата няма да свърши, освен ако изчезне езикът, на който е написана. А у нас това е напълно невъзможно.

— Вашите разкази ги има вече в превод, доколкото зная, на 22 езика, така че...

— Това не е утеха. Изчезне ли езикът — това ще е краят и на България, и на литературата ни, на всичко.

— Минава ли ви през ум, че това може да се случи?

— Как да не минава? Слушам онази вечер изказването на президента Стоянов по телевизията. Оплака се президентът, стори ми се — искрено, от липсата на активно българско лоби в САЩ, което да развенчае утвърждащата се там „парадигма“, че България е една изкуствена, нова държава, възникнала върху развалините на Османската империя, че тя трябва да се прибере в границите, определени ѝ от Берлинския конгрес през 1878 година. Подейства ми това като електрически шок. Значи някъде там, на края на света, в приятелските Съединени щати прискърцва някаква машинка зад гърба ни и пресмята дали отново да се възстанови Източна Румелия, или да се добави към нея и делиорманският Тузлук. И тогава става ясно защо американците хвърлиха толкова пари чрез фондацията на Сорос в Родопите, за да сепарират „помашко малцинство“. През 1991 година

това Започва — преди Босна и преди Косово. Което означава, че нашето орязване е оттогава още замислено и просто е трябвало да се извърши, и като се даде паролата за автономия — „помашкият етнос“ да бъде готов. Точно както се разпали сепаратизмът в Косово, за да се създаде повод за намесата на Атлантическия пакт в защита на човешките уж права...

— Но нали сме вече съюзници на НАТО и чакаме в преддверието на Европейския съюз?

— Може да си чакаме. НАТО, както виждате, си отри подметките върху нас, ала не бърза да ни приютява. От чакане в преддверията на ЕС табаните ни се изприщиха. Шитнаха ни от Босненската софра. Какво може да означава това, освен че сме под карантина и тепърва ще се решава на две да ни преполовят или на три.

— А може ли сегашната наша прозападна политика да ни оставят в сегашните граници?

— Да не гадаем, но лоши предчувствия ми навява „Западът“ от начина, по който постъпва сега с нас, забранявайки, да речем, смъртното наказание и осигурявайки простор на хаоса — така че да се топим и самоизяждаме, да няма закон и страх от закона, а и обществена сила, способна на отпор, след като армията ни беше разпусната, а от държавата ни остана само гербчето й... Това са „юбилейни“ мисли, които се роят сега в главата ми.

— А кое ви е направило най-силно впечатление от събитията, протекли през последните години?

— „Ударите“ върху Сърбия бяха за мен най-тягостното събитие. Не само заради това, че яха технически смайващи и че откриха ерата на произвола в международния живот. Впечатли ме най-силно тържествуващата радост, която грееше в очите на ръководни лица на САЩ и НАТО, когато коментираха успешния ход на операцията и нанесените разрушения. Имах усещане, че това са извънземни хуманоиди, които не познават чувството на състрадание. А тъкмо то отличава човека от хиената. Смайващо е, смразяващо е това усещане, особено като си представиш, че в ръцете си тези хора държат най-мощната досега разрушителна техника, достатъчна да опепели цялата планета. Допущам, че ако биха могли да го извършат без опасност за себе си, не биха се поколебали. Както Труман не се поколеба да затрие

наведнъж 200 хил. в Хирошима и след това повтори същото в Нагасаки.

— Вие сте в края на своя председателски мандат. Оправдаха ли се вашите усилия в укрепването на Съюза на българските писатели? Не сте ли разочарован? Имам предвид последното общо събрание на писателите, което бе скандализирано от шепа, да ги наречем, „инакомислещи“.

— Не може в един писателски съюз да няма „инакомислещи“ и въобще недоволници — това ми е отдавна известно. Така че скандализирането на Общото ни събрание не бе изненадващо. Поех ръководството на този съюз с точно определена задача — да го извадя от неговата „нелигитимност“ и да не допусна започналото присвояване на имотите му от отцепилите се към „Отворено общество“ колеги. Направих и едното и другото. Освен това три четвърти от съюзните имоти не бяха узаконени — узаконени са вече и те. Съюзът, за разлика от всички останали творчески съюзи, „сдружения“ и пр. Продължава активно да противодейства на опитите за пълно размиване на родната литература и култура. Това ми е достатъчно, за да не съжалявам за изгубените 6 години. Десетина талантиливи поети и белетристи да се възползват от онова, което свърших, е достатъчно. А съм напълно сигурен, че те не са десет, а няколко пъти по десет. На всичко отгоре имам и своите удовлетворения. Когато се наложи по време на „кововската криза“ родните интелектуалци да кажат кои са „за“ и кои „против“ въздушните „удари“ срещу съседна Сърбия, на сдруженците при Сорос им се наложи да извикат дружното свое ура за „ударите“. Бих изгорял от срам, ако нашият Съюз не бе спасил честта на българската интелигенция, заклеймявайки т.нар. „удари“. Само това ми е дори достатъчно, за да не съжалявам, че участвах в неговото преизграждане което стана между 1993–1999 година.

— Не смятате ли, че има опасност вашите приемници, които ще бъдат избрани на задаващото се Отчетно-изборно събрание да слоят Съюза със „Сдружението“? Чувал съм, че това е вашият кошмар.

— Не ми е това кошмар, но рискът си е риск, ако Общото събрание се предовери на човек, способен да ни изтъргува... Познавам доста хора, които биха се опитали да организират прибежка в лагера на соросианците.

— Смятате ли, че ще се намерят необходимите две трети от гласовете на Общото събрание, според както е записано в Устава, за да се осъществи вливането му в „Сдружението“?

— Възможно е отменяването на чл. 6 от Устава, който забранява едновременното членуване в двете писателски общности, ако нашият Устав не се допълни с един нов член, който да запрещава решаването на тези въпроси при условие, че на Общото събрание не присъстват половината поне от членовете на Съюза плюс един.

— **Сега не е ли така?**

— Не е. Според сегашния Устав, ако в насрочения за Общото събрание час не се появят поне половината членове, то се отлага с 60 минути и тогава се провежда независимо от броя на явилите се до този момент. Може да са 100 човека, може да са 10 и дори петима. А винаги може да се организира желаната посещаемост и да се постави за решаване дори и въпросът за закриването на Съюза, макар и от 80 човека.

— **Това направо е опасно.**

— Но е теоретически, а и практически напълно възможно. Затова първата работа на Общото събрание в началото на октомври трябва да е вписването в Устава на още един член, който да забранява решенията за разпушането на Съюза, поправките в Устава и продажбата на съюзните имоти да се вземат от събрание, на което присъстват малко от половината членове плюс един.

— **Ако все пак не дойдат достатъчно?**

— Събранието ще се отложи, докато дойдат. Инак може да си решават каквито искат въпроси, но без трите горепосочени: промени в устава, закриване на съюза и продажбата на недвижимите му имоти.

— **Не бяхте ли поставили тези неща в дневния ред на предишното Общо събрание на 29 януари т.г.?**

— Поставени бяха, но не се стигна до решение.

— **Защо?**

— Да сте внимавали, ако сте били на събранието... Тогава не се стигна всъщност до нито едно решение, включително по предложението за току-що формулираната поправка на Устава. Някому тази поправка не се хареса — това е логичният извод. Не ми се вярва обаче този номер да се повтори.

— **Това ли смятате като най-важна задача на Общото събрание?**

— Не по-малко важен е изборът на нов Управителен съвет, в чиито ръце са на практика съдбините на Съюза. Не мисля, че той може да бъде попълнен само от явни или прикрити симпатизанти на „Сдружението“, които биха сдали ключовете на Съюза. Очаквам поне половината от сегашния състав на УС да бъде преизбран, за да се осъществи необходимата приемственост. Пълното подменяване на УС в сегашната обсадна обстановка би било чисто безумие.

— **Ще отговорите ли на критиката, която ви отправи бившият административен секретар Христо Ганов? Вие обещахте да направите това чрез в „Български писател“.**

— Управителният съвет възложи на председателя на контролната комисия да се занимае с тази критика и да изрази своето становище пред Общото събрание. Той вече изслуша моя отговор на въпросната критика.

— **Благодаря ви.**

в. „Български писател“ — 7.IX.1999 г.

МОГА ДА СЕ ЗАРАДВАМ И НА КАМЪКА

— **Господин Хайтов, кой спомен изплува обикновено на рождения ви ден?**

— Милото родно селско училище от детските ми години, защото и тогава, а и сега 15 септември е първият учебен ден. С каква тръпка беше съпроводен този първи ден на учебната година! Не помня какво бях направил, учителката ме накара да си подам дланите на ръцете да ги жулне с тънката си пръчица, но като замахна, аз си дръпнах ръцете и през отворения прозорец отхвърчах за у дома си.

— **Имало ли е моменти, в които сте изхвърляли тефтерчето си с телефони и адреси и сте били готов да скъсате с приятели и близки?**

— Нито веднъж. Никога не се знае кой телефон ще ти потрябва и кой приятел ще ти подаде ръка. Приятелството мъчно се изгражда, трябва да се воюва за него докрай и то прави живота смислен.

— **Случихте ли с деца?**

— Случих. Не са ме никога посрамвали и не са ми никога нищо поискали. Издържат се само на себе си.

— **Различен смисъл ли влагате в понятието „писател“ сега и преди 30–40 години?**

— Най-пълно се е покривало за мене понятието „писател“ с Вазов и свалям шапка на всеки, който има поне частица от неговото светено родолюбие и дарба. Безродният писател е половин писател дори когато е с талант.

— **Имаме ли чувството, че филмовата поредица „Капитан Петко войвода“ в най-успешният български филмов сериал и че той върна вярата на българина в себе си?**

— Едно знам, че две десетилетия след неговото създаване филмът се гледа като да е вчера заснет и заложената в него драма сякаш още повече вълнува зрителите, навярно защото много нещо наумява за съвременните драми на човека, а и на Отечеството ни. Няма съмнение, тоя филм устоя на времето и няма да се изненадам, ако при

едно сериозно проучване се окаже на първо място сред останалите наши филмови поредици. Мисля, че това е коронното произведение на често пренебрегвания режисьор Неделчо Чернев и особено на войводата Васил Михайлов. Той си остави сърцето в този филм и доказва, че е актьор с неограничени възможности.

— **Ако утре се появят три добри феи и ви предложат връщане в младостта, какво бихте променили, или донатаманили в живота си?**

— Бих дал половината си живот само и само да направя замисления филм за отец Матей Миткалото и Левски по подобие на „Капитан Петко войвода“. Да възкреса тези образи в техния първичен блясък, както стана това с капитана.

— **А сега не бихте ли го направили?**

— Няма кой да ми го позволи. България сега няма нужда от герои, а от покорство и смирение.

— **Какво ви тежи най-много в днешния ден?**

— Помрачените хоризонти над България, топящият се, разнищен, слиян и сачисан български народ, съдъван от партизанщината, която го дояжда, противопоставя хората един на друг в непрестанно сеене на проклетата омраза, която отравя цялата ни действителност. Отчайващо е понякога. А инак турци, като се изселят от България, там са най-добрите. Евреите ни, като емигранти в Израел — там са най-добрите. Попаднат ли българи в задгранична следа — най-бързо се оправят. Жилав, изобретателен народ, а в собствената си родина — безпомощен и се оставя всеки да го прилъгва и препискава. Това е, което ми тежи.

— **Отдаваме ли значение на суетата, присъща на творците?**

— Отдавна съм го надживял това тъй наречено „жадуване“ и му зная всичките клопки. Толкова ценни, даровити хора погуби суетата пред очите ми, особено посягащите към властта поети и писатели. Унищожи ги тази суета да бъдат „горе“, да седят до „първия“, да му правят компания при ловните излети, да му целуват ръката, а един беше се проснал да му целува багажника на автомобила във Варна. И да видиш майтап: същите, или почти същите хора, същото правят сега с новите „първи“ без капка стеснения или угризение. И после се чудим защо нашите „интелектуалци“ не вършат работа. Добре че животът сам си отсява хората, които му трябва.

— **Какво имате предвид?**

— Имам предвид, че напоследък все повече се откроява една внушителна група, главно пишещи хора: публицисти, поети, писатели, историци, художници, които не мълчат и не играят по чужда свирка. Много се радвам, че една част от тях са членове на анафоресания (отлъчения) Съюз на българските писатели, и то от новоприетите му членове.

— **Има ли неща, които все още ви сварват неподготвен въпреки големия ви житейски и творчески опит?**

— Не е възможно човек за всичко да бъде подготвен. Пък и сега цялата координатна система в човешките отношения се промени, след като традиционните ценности на българина бяха заличени, а „успехът“ беше провъзгласен за единствена мярка на сила, смисъл и добро — в името на своя личен успех сега всеки може да ти тегли ножа и да отмине с вирната глава. Ние все още не оценяваме по каква пропаст се пързалиме с тоя им „идеал“ и с новия ни доларов господ.

— **Имате ли още претенции към Съдбата, смятате ли се за онеправдан от Провидението, в което съм чувала, че сляпо вярвате?**

— Моята вяра в Провидението не е сляпа, а здраво мотивирана. Имам предвид протоколираното ми и документирано първо предсказание на Ванга на 16 февруари 1951 г. което се изпълни през следващите две години параграф по параграф. И затова срещата ми с тази жена е най-забележителното нещо в живота ми, единственото чудо, станало в мое присъствие. Публикувал съм го в дневника ми. Съдбата много ме е удряла, но сега разбирам, че в това се изразява и нейното галене За две неща съм й особено благодарен — че ме е дарила със здраве и с умението да се радвам на дребните неща. Аз и на камъните мога да се радвам като на живо нещо, да не говоря за живата природа и сладостните съзерцания, които тя предлага.

— **Кой ви в научил на това?**

— То не е само „наука“ и нагласа на нервната система, но, разбира се, като всяко друго нещо трябва да се упражнява, да се развива. Имах един чичо Рангел, с когото ходех през летните нощи да пасем мулетата. Завиваше ме в неговия ямурлук (би съм тогава петшестгодишен) и ме караше да слушам пърхането на шумките около нас и свистенето на иглиците на боровете. По това той познаваше какво ще

е времето с дни напред. Той ме научи да се заслушвам и заглеждам и ми направи най-голямото добро. Ако ви трябва извод, мисля, че се досещате за него. Нашите деца сега се учат да гледат и слушат само телевизията — това е истинско бедствие.

— Попадали ли сте скоро на нови следи от гроба на Левски?

— Представете си — да! Обади ми се по телефона една вечер мъжки глас, стори ми се на болен човек, и ми разказа, че има две приятелки, археоложки, участвали през 1956 г. в разкопките на софийската църквичка „Свети Петка Самарджийска“. Продиктува ми всичко, каквото е чул от тях за костите на Левски, как са били завързани в празен циментов чувал, опаковани и изнесени, кому са били дадени и т.н. Каза ми още, че не иска да носи тая тайна на оня свят и ми даде няколко белега, по които мога да установя — ако някога потрябва — неговата самоличност...

— Бихте ли се съгласили със своя опонент, ако той се окаже прав?

— Разбира се, при условие че успее да ме убеди. Неведнъж съм се съгласявал със своите противници.

— Ще се кандидатира ли отново за председател на Съюза на българските писатели?

— Имам хиляди начини да прекарам остатъка от живота си много по-смислено, интересно и полезно.

— Имате ли хоби?

— Колекционирам стари снимки, стари книги и стари писма. Това е голям университет и голяма наслада.

— Какво ще направите със сбирките си?

— Не съм измислил.

— Кои автори четете — наши и чужди? Коя книга обичате да препрочитате?

— Според настроението всяка вечер отварям различна книжа, за да се отвлека от ежедневието и да отбия мислите си в по-приятно направление. Имам около 50 такива настолни книги, зачета ли се в тях, излизам от тоя досаден свят на „вратове“ и политици менте и прониквам в друга Вселена. Едната е „Чичовци“ от Вазов, другата „Пелопонеската война“ от Тукидид и още „Магелан“ от Стефан Цвайг. Голяма работа са разказите на Елин Пелин „Под манастирската лоза“, „Старопланинските легенди“ на Йовков и даже речникът на

библейските понятия. Списъкът може да се продължи с „Аз, Клавдий“ от Гор Видал, преведен от моята съпруга Жени Божилова, „Айвънхоу“ от Валтер Скот, „Българският Великден“ на Тончо Жечев, ранните разкази на Богомил Райнов и много други.

— **Кои са качествата, които са ви дали възможност да се състезавате?**

— Поставя ли си някаква приятна цел, преследването ѝ е още по-приятно. Отвън изглежда като фанатична упоритост, а то е жажда за наслада. Волята си впрягам само за неприятни неща. Повярвам ли докрай и не се отмествам. Вали, гърми и аз съм си там и това ме прави доволен от себе си и ми създава вътрешен уют.

в. „Стандарт“ — 14.IX.1999 г.

И ДНЕС МОГА ДА НАЦЕПЯ КУБИК ДЪРВА

— Г-н Хайтов, как се чувства един творец на 80 години?

— Горещо-долу така като и на 70 години. Мога да нацепя и кубик дърва ако ми дадете.

— **Къде ще празнувате юбилея си?**

— Довечера в интимна среда — ще събера деца и внуци да се поогледаме. На 21 септември пък е премиерата на новото издание на „Диви разкази“ и „Шумки от габър“. Изданието е страхотно, имам чувството, че са първи път държа книга в ръката си.

— **Чу се, че имате нов ръкопис?**

— Да. Казва се „През сито и решето“. Сега го дооглеждам. Живот и здраве, ще видим къде да го издам.

— **Разочарован ли сте от нещо?**

— О-о, разочарование и огорчения могат да се намерят един милион. Пълно е с сплетни, приказки и интриги. Аз обаче ги приемам до копчето. Не ги приемам навътре. Тренирам 50 години, така че съм видял и чул какво ли не. Човек свиква.

— **Успешна ли беше за вас тази година?**

— Слава Богу, всичко върви нормално. Аз не съм от хората, които се оплакват. Важното е да върви работата.

— **Предстои общо събрание на Съюза на българските писатели на 9 октомври. Какво очакване да се случи?**

— Това, което е записано в дневния ред — да се избере един нов управителен съвет, нов председател.

— **Какъв трябва да е новият председател?**

— Трябва да е поне малко почтен. Но да го е доказал, а не тепърва да ни кара да се убеждаваме в това. Всичко друго може да се прощава. Сега структурата на СБП не е такава, каквато беше преди. Председателят няма кой знае каква власт. Всичко е в ръцете на управителния съвет. От 10 души УС, като ти се опрат 11, си с вързани ръце. Така че сега по-важен е изборът на УС, а не толкова на председателя.

— **Каква е равносметката ви като председател на СБП?**

— Доволен съм. Съюзът не беше легитимен. На 2 пъти преди това писатели ходиха да го впишат, но им бе отказвана регистрация. Така цели 5 години! Беше опасно, защото можеха да ни измъкнат имотите. Слава Богу, успяхме да го регистрираме. Освен това две трети от собствеността на съюза — това са 10 обекта, пръснати из цялата страна, не беше узаконена в стойностно отношение. Бяха вписани на някакви хвърчащи листа, хаос. Това ми стига! Няма какво да искат от мен. Да взема да им напиша книгите — не мога. А и не бива. Заплатата ми е 140 лева, това е максимумът, и то сега, след неколkokратни увеличения.

— **Останаха ли ви приятели в съюза?**

— Сигурен съм, че поне половина биха гласували за мен, ако пак се кандидатирам. Хайде сега, някои може да са разочаровани и да са се поддали на пропагандата, която тече по вестниците, за щастие не и във вашия. Но половината са с мен.

в. „Труд“ — 15.IX.1999 г.

ЗАТРИХА НАЦИЯТА

— Г-н Хайтов, как ще прекарате рождения си ден?

— В интимна семейна обстановка, Ще бъдат децата ми с внуците. Имам двама синове — Александър, скулптор и Здравец, архитект. Тук са и двамата, не напират да пътуват по чужбина, консерватори са като мен. И са сурови момчета. Нищо не са ми поискали, не разчитат на мен за къщи и коли. Каквото си изчукат, това е Достойни мъже И една дъщеря в Смолян имам Журналистка е там, бори се с живота. Доволен съм от тях.

— Сбъдна ли се в живота ви предреченото от Ванга?

— С Ванга се видях на 16 февруари 1951 г. Бях в много тежко настроение. Бях разбрал, че в Персенското стопанство, където бях директор, е имало ревизия и са ме начели 3 милиона лева, Понеже бях изключен от партия, такива като мен ги бастардисваха без много церемонии. Опасявах се, че ще ме духнат от Сапарева баня, където току-що бях назначен. Касиерът на горското стопанство, като ме видя така притеснен, ми предложи да ме заведе при Ванга, Да ме облекчи, да ми каже тя страшно ли е или не. Отидохме в Петрич и тя — още като се зададохме, ми казва: „Леле, по ръба за затвора ходиш! Е, колко пари искат да връщаш?“ Аз закръглявам: „Триста хиляди.“ „Не са 300, а 284 хиляди са!“ С един удар ме тупна по главата! Цифра, която само аз знам. Как може тя да има хабер за нещо, което само двама-трима знаеха в Персенк, някъде в Родопите, на кучето под опашката! И така ме спечели, защото отидох със съмнения, все пак съм човек с висше образование. И като почна да ми говори за делото и как ще се спася, и как касиерът ми ще отиде за 10 години, и как главният счетоводител ще се оправдае, макар че той е виновен. Така и стана. Питам я за смърт, болести. „Не се бой, казва тя, над тебе е светло.“ Абе, уж светло, ама от тогава непрекъснато съм в гонитба. Но въпреки това на мен винаги ми е било светло на душата. Защото приемах нещата с фанатизъм — каквото е трябвало да стане, ще стане. И помня, че съм роден под хубава звезда.

— **Значи, като не вярвате в Господ и в дявола, вярвате в провидението?**

— Провидението е Господът. Пък да ви кажа, и дяволът е Господа. Всичко е програмирано. На баща ми един косъм на лявата вежда върви нагоре, а на дясната — надолу. И понеже не ги режеше, отдалеч можеше да видиш кой идва. Моите също — като не ги подрежа, единият върви нагоре, другият — надолу. Значи и космите нямат свободата да растат, както си щат. Това е провидението всъщност — програмата, заложенa в теб, която трасира пътя ти напред.

— **Програмирано ли беше Вашето оставане в съюза на писателите? Защо не отидохте с отцепниците в сдружението?**

— Радой Ралин започна един преграден огън още на 20 януари 1991 г. Той написа едно изложение от 14 страници и го даде на негови гавази. Те се курдисаха в кафенето на писателите. Подписаха го 85 души. Изкарваше ме легионер, рязъл съм партизански глави, преписал съм „Диви разкази“ и такива работи. Писмото беше до Андрей Луканов, който беше министър-председател, до Отечествения фронт, до всички издателства. Оттогава Ралин пускаше обвинения срещу мен във вестник „Демокрация“, за да ме отклони, да не би да отида в синьото направление. Отровиха около мен атмосферата и аз — какво?, няма да отида да се моля. Щом повярвах, здраве да е. По едно време Стефан Савов искаше да се видим, канеха ме в Демократичната партия. Може би съвсем друго направление щеше да вземе животът ми, но по-хубаво, че не се намърдах в политиката. Като виждам каква каша е, не е за мен.

— **Наистина ли мразите исляма?**

— Всъщност аз съм защитавал турците — капитан Петко никога не е бил предаван от турци! Те имат добродетели — адамлък, човещина. Могат да бъдат всякакви — и глави могат да режат, и тирани да бъдат. Ама кой ли не може да е. За тиранията всички носим семенце в душата. Включително и най-цивилизованите народи.

— **А защо воювате срещу Сорос? Фондацията помогна на мнозина, които заслужаваха, но нямаха средства.**

— Помогна наистина. На някои души от елита, които поведоха стадото. Всичко това — добре. Но през 1990 г. в Родопите започва кампания за етническо проучване от специални групи, за да изследват дали са българско племе. И кара-вара, с помощта на Желев, който се

притури към тези усилия, ги изкараха, че не са от български произход. Те бяха финансирани от Сорос. В този момент се усъмних във филантропията му. И ето сега на дневен ред са малцинствата. Имаме македонско, помашко, признати официално. И утре — дано не стане! — възможно е за нула време те да се отцепят. И да се осъществи сепаратизъм, който иска да върне България към границите на берлинския конгрес. Сега българите мохамедани в Родопите са повече от българите християни. Стане ли един референдум, Източна Румелия ще бъде отцепена за нула време. Това ме кара да мисля, че Сорос има далекосрочни геополитически цели.

— **Така ли си представяте бъдещето?**

— Изтръпвам за поколението, което сега се възпитава. Всяка вечер са по 3–4 часа пред телевизията, тази гилотина, която им поднася отрова. Тя е основното бедствие в България. А не икономическата разруха. Тя все някак ще се преодолее. И ако някой се съмнява, че възпитанието на масата може да донесе беди, да вземе пример обира на България. Защо не стана в другите бивши социалистически страни? И там имаше готов апарат да обере държавата. У нас той започна от 1984 г. — с Указ 56 се изтеглиха парите и се внесоха в чужди банки. Една тройка са били отговорни начело с Мирчо Спасов. Как стана обирът? Обявиха със закон Народната банка за самостоятелна. И веднага я обреха. Поне 5000 души участваха в това. Народни представители, банкови чиновници. Един не се обади. Защо, питам. Като гледам годините им, всички са оформени като хора през 50-те години, когато моралът беше партиен. Нямаше крадци и убийци, а верни на партията. Няма срам, няма грях! Ето това поколение, което нямаше чувство за принадлежност към родината, погуби основния идеал — дълга към отечеството. И сега вървим към физическото унищожени на нацията. От специално възпитаното комсомолско поколение. От гладиаторите.

в. „24 часа“ — 15.IX.1999 г.

ПРИЕМАМ ЗАВИСТТА КАТО ГРАДУШКА

— Г-н Хайтов, какъв подарък искаме да получите за юбилея си?

— Получих предварително най-хубавия подарък — 15-ото издание на „Диви разкази“ заедно с десетото на „Шумки от габър“, събрани в едно томче. То излиза с емблемата на издателство „Захари Стоянов“. Имам усещането, че за първи път държа истинска книга в ръцете си. Това ще извади очите на тия, които ме „обичат“. Стига ми тая награда, не ми трябва друга.

— Имате ли самочувствие на жив класик в българската литература?

— Живи класици няма. Времето след 15–20 години ще каже кой е такъв, ако е останала следа от него.

— Издайте тайната, която ви прави толкова жизнен и младолик!

— Вероятно моята жизненост се дължи на вътрешната ми хармония и равновесие. Нямам никакви угризения, имам сравнително чиста съвест.

— Е, чак пък никакви угризения да нямате, не е ли пресилено?

— Моите са от частен, а не от обществен характер. Например, че не съм се отнесъл към баща ми с максималната любов и признание, че не съм усладил душата на майка ми. Но смъртни компромиси не съм правил. Когато човек е с лоша съвест, тя се отразява на вътрешните органи. Няма по-голямо благо от това да се чувстваш комфортно в себе си, това мога да ви кажа от пирамидата на моите 80 години, а те не са толкова много! (Смее се).

— А през следващите 50 години какво ще правите?

— Дано Бог ми даде още пет. Берекет версим. Хубаво е да живееш, додето ти сладят работата и яденето. Работа е единственото нещо, което отличава човека от животното. Това е божественото у човека. А иначе той е гнусен, гнусен... Натъпкан е с мизерии, с

блудства. Вижте какво става в Москва! И не е нужно да ходите дотам — вчера дъщерята на един мой покоен приятел бе ограбена и пребита в центъра на София, за да ѝ вземат 18 лева. Не съм допуснал, че такава мизерия може да се пръкне у човека.

— **Коя мизерия е по-страшна — битовата или духовната?**

— Духовната, защото тя върви от поколение на поколение. Държавата, за съжаление нея никъде я няма, трябва да се погрижи за възпитанието на младите. В момента те се учат от телевизията, а тя как да ги възпита, като от екрана текат гной и кърви. Изчезна човещината в нашата родина. Тук новият идеал са парите и това ще ни закопае.

— **Какво ново пишете?**

— Написах каквото писах и то се казва „През сито и решето.“ Влачих го 17 години. Сега не искам три месеца да го видя. После ще го редактирам, ще орежа сланината и ако някой издател прояви интерес, книгата ще тръгне към читателите.

— **На какво казвате ситото и решето?**

— На собствените ми преживелици. Макар че моите патила не са гигантски...

— **Вие сте от писателите, които направиха страхотен диалог с читателите.**

— Наистина е страхотен. Казвам го без притеснение. Няма друг автор с друга книга като „Диви разкази“, която да има 15 издания само в България, 32 в чужбина на 22 езика и всичко в 1 млн. 340 хил. бройки. Няма! Затуй ми завиждат някои от моите по-амбициозни колеги и името Хайтов им действа като удар с електрически ток. Приемам завистта като градушка. Бие и пет пари не дава, но е само градушка. Тези, които ми се гневят, са нищожни хора, даже някои от тях са дегенерати на чашката. Много се радвам, когато доловя, че съм събудил у някого омраза. Това е наказанието за мръсника. Да го накарам да го е яд.

— **Много ви одумваха в последните години...**

— А, да са живи! Ако мен не беше ме одумвал лесовъдът Георги Пенев и не беше ми скроил да ме уволнят, щях да се пенсионирам като лесничей и никой нямаше да ме бръсне и знае. Щях сега да съм си пенсионер, който сутрин отива да си купи киселото мляко и толкоз. А той ме принуди да започна да пиша и да блаженствам 45 години, като изливам онова, което ми е на душата. Има и мъка в писанието, но има

и такава божествена наслада, каквато никой не може да ти достави. Сравнявам го със зачеването на дете, то е съпроводено с много любов и нежност.

— **Ще се кандидатира ли отново за шеф на СБП?**

— Няма!

в. „Новинар“ — 15.IX.1999 г.

СТИГА МИ ПРИЗНАНИЕТО НА ЧИТАТЕЛИТЕ

— През лятото сте били в родното си село, стават ли там някакви промени, как живее родопският селски народ?

— Моето родно село Яврово вече се е стопило. Шават още трийсетина старци, стотина кози, една крава няма, един кон, един човек от града не се завърна да сее и оре. При две хиляди декара обработваема площ сеят се около стотина декара леща, картофи — и това е. Дете от 32 години насам не се е раждало, но лошото е, че в същото положение са всичките съседни, големи навремето села като Добралък, Лилково, Ситово, Добростан и много други. Всяко едно от тези села даваше по една рота новобранци. Земята в моето село още не е раздадена, но не я и искат — страхуват се от бъдещото данъчно облагане, което се е превърнало в кошмар. Единствената промяна, която наблюдавам, е запасяването с ковчези и предварително изкопаване на гробове, защото подледената земя през зимата мъчно се рови, а и трудно се намират по-млади хора да занесат мъртвеца.

— **Тъжна картина.**

— Не е за приказване. Но и в полско село да отидеш — и там няма деца. В Белоградчишка община — на другия край на България — има 52 села и само две от тях са с училище. Това означава, че селска България на практика я няма. Няма прилив на хора от града към селото, както се очакваше.

— **Смятате ли, че демокрацията е виновна за това?**

— Ако беше демокрацията, и в Чехия щеше да е същото, както е у нас, ама не е. Знаете, че там кооперативните стопанства бяха заменени с кооперации, а в частни ферми се превърнаха само земите над 500 декара. Нашият злощастен Закон за земята — най-вредният навярно в историята ни, надrobi обработваемите площи на милион парчета от по 2–3 декара и осуети за вечни времена механизиранията обработка. Върна се мотичното земеделие от феодализма, много по-скъпо струват произведените продукти и затова на собствените си

пазари ние, българите, купуваме вносни домати, грозде, картофи и лук. Това е катастрофа. Война да ни беше прегазила, нямаше да се случи подобна разсипия. А земята е комай единственото ни природно богатство. На какво друго да надържаме, за да скочи производството? На съсипаната и разграбена индустрия или на отровеното море? Никога не бих повярвал, че има демокрация у нас, докато не привикат на съд създателите на престъпния Закон за земята, който обрече страната ни на вечна мизерия.

— **Кого да съдим, като беше приет от Народното събрание?**

— Приет под чужда диктовка. Сляпа диктовка, защото, като ни обрича на бедност, няма как да си върнем бордовете на международните лихвари, които ни го наложиха. Всичко това, дето са ни съветвали европейци и американци, ще се окаже бошлаф, освен ако някоя от великите сили не си е наумила да очисти земята ни от българи. Имам предвид страхотната смъртност и още по-ужасяващото намаление на раждаемостта. През осемдесетте години в България са се раждали около 140 000 деца, а миналата година — 62 000. Сметнете за колко време ще изчезнат и тези, дето са в Балкана, и онези — в полето, и най-сетне — безработната пролетарска маса в града.

— **И все пак не казахте какво мислите за днешната наша демокрация, за изборите.**

— Вие сериозно ли вярвате, че от изборите зависи кой ще управлява България? Не знаете ли, че същинските управници на „тази страна“ не зависят нито от тези, нито следващите, нито от предишните избори. България се управлява още от 1991 година насам от силите, които разединиха Югославия и опепелиха Сърбия. Международният валутен фонд, ЕС и пр. са видимите инструменти на това управление. Та ние един престъпник самички не можем да обесим, защото не разрешава ЕС. А кого от идеалните банкови крадци сме пъхнали в затвора, кой може да тегли черта сега у нас между мафия и управление?

— **Вие самият как преживявате в тази стресова обстановка?**

— Аз се задоволявам с малко — филмите ми от време на време се въртят, преводите на съпругата ми Жени Божилова се преиздават и не мога, а и не съм от тези, които се оплакват. Но е притеснително да гледаш около себе си как мизеруват и гладуват даровити поети и писатели.

— **Защо творческата интелигенция изпадна в това тежко положение?**

— Защото цялата ни култура е в срив, а интелигенцията ни е свързана с културата. Ликвидаторите на културата ни няма да оставят почти нищо от заварената интелигенция, защото се смята, че тя е рожба на социализма. Изключение се прави само за еничарите, които ще извършат черната работа по ликвидацията.

— **Като председател на съюза сигурно знаете колко трудности имат сега творците на словото. Тези дни четох едно стихотворение от Велин Георгиев за „армията от пазачи“, в която си вадят препитанието и поета като него.**

— Творците на истинска, сериозна, традиционна литература са наистина в сериозно затруднение, защото именно тя, сериозната литература, е в колапс. В замяна на това клозетната порнопоезия и проза са в цъфтеж, защото се поощряват, дават ѝ се награди, печатат я, рекламират я, а издателите я предпочитат. С две думи казано — на мода е литературният разврат, а участниците в него са под особена протекция.

— **Говори се, че писателите от сдружението не са толкова изпаднали.**

— Те са под държавна закрила, но неотдавна Сорос обяви, че престава да се занимава с филантропия, и по всяка вероятност и там ще настъпи стагнация, ако не е вече настъпила.

— **Вече е насрочено отчетно-изборно събрание на СБП, смятате ли, че това ще ни поднесе някакви особени изненади?**

— Рискови моменти могат да се случат само ако мнозинството в Управителния съвет се комплектува от привърженици на идеята за „сливане“ със соросианците от сдружението. Тогавя в съюза може да настъпи катаклизма т.е. преливане в сдружението, заедно с имотите ни, а след това презаписване на членовете с оглед освобождаването на обединения съюз от самостоятелно мислещите хора.

— **Аз не виждам как може да се осъществи този план, когато са нужни за това две трети от гласовете на Общото събрание.**

— Направо грешите, ако си мислите, че работата ще зависи от Общото събрание. Тя ще започне от Управителния съвет, който може постепенно да приеме в съюза стотина съмишленици на сдружението, ще промени по този начин съотношението на силите в Общото

събрание и тогава ще му сервират „обединението“. Така че рисковите моменти се въртят около Управителния съвет.

— **Интересно какви хора вие сам бихте предложили в Управителния съвет?**

— Първо, трябва да са малко или много известни, с проверена почтеност — и то е най-важното — и с делови качества, и да не шокират с ярко номенклатурно минало.

— **Тези дни ще честваме вашата 80-годишнина. Има ли какво да ви учуди на тая възраст?**

— За учудване — няма какво да ме учуди. Познавам оттук-оттам човешката природа и са малко нещата, които могат да ме изненадат, особено в атмосферата на нравствено разтление, в която сме сега накиснати. Щом Върховният съд оня ден легализира една доказано противобългарска организация; направете си изводите на какво сме доредже.

— **Очаквате ли официално признание за юбилея?**

— Никой не ми дължи признание! Едно-единствено признание има значение, това е признанието на читателите, а от това аз все още не мога да се оплача.

— **А така наречената общественост?**

— В България има партии, няма за съжаление общественост.

— **Ще се появи ли ваша книга по случай сегашния, ви юбилей?**

— Издателство „Захарий Стоянов“ пусна в обръщение петнадесетото издание на „Диви разкази“ и десетото на „Шумки от габър“, и то в една много изящна форма. Това ми е напълно достатъчно.

— **А за по-нататък?**

— Да е здраве, да са живи приятели, всяко нещо ще си дойде на мястото.

— **Пожелавам ви весел празник, родопско дълголетие и нови произведения, ако са вече написани, ако не — да ги напишете!**

— Иш-Аллах!

в. „Земя“ — 15.IX.1999 г.

„СИЛА, СИЛА, СИЛОВИТА, АЛА НЕ Е ВЕКОВИТА“

— От житейската висота на 80-те години от какво не се отказвате и какво остава завинаги у Вас?

— Не се отказвам от вярата си в звездата на България, от убежденията си, от истината, на която служа и която осмисля живота ми. Ще направя всичко, за да остана верен на себе си. Това, макар и скъпо да се заплаща, ми осигурява чисто сърце. Нямам угризения — това е най-голямото ми достойнство в личния живот.

— Вашият живот и творчество са свързани с тази красива и богата планина. Какво е Родопа за Вас: съдба, свят, драма или оптимистична болка?

— Тя е и болка, и съдба, и свят, и драма. Като гледам как чезнат родопските села и се топи родопското население — кръв капе от сърцето ми. Всичко пустее, запустялото буренясва, а такива облагородяващи човека свойства има тази планина, какви песни се раждат в нея и какви широки сърца! Не говоря за богатствата, за горите и водата, за красотата на дивната ѝ природа и за човещината ѝ. В тази планина хората не подивяват, а дивите — опитомява. Затова, който е стъпил в нея, не може да я забрави.

— Вие сте утвърден творец и писател, но не по-малко сте човек, който обича да се рови в миналото. Откъде този интерес и как съчетавате и двете любви?

— Две работи едновременно не могат да се съчетаят без никаква загуба за едната или за другата, защото времето е точно премерено. Отделих пълни шест години — от 1984 до 1990 — за гроба на Васил Левски, например, и така останаха неотработени две книги с нови разкази. Платих си и гражданския данък, не мълчах, докато погребвах културата на България. Що се отнася до „ровенето“ на миналото и вие, и аз, и кой ли не знае, че нашите народностни корени са в миналото. Откъснем ли се от тях — няма да се видим един с един.

— **Какво мислите за днешната съдба на българщината в Родопите?**

— Родопската карта е отново в ръцете на евроатлантически геополитици. Кой, как и кога ще се опита да я разиграе, не знам, но няма да е за добро. Мъти се план да се събере България в границите, определени от Берлинския конгрес и скоро ще опре до реанимирането на Източна Румелия. Ако нашите управници не се мобилизират, за да предвядат подобно катастрофално развитие на събитията. Ние сме сега като голо охлювче, след като му е свалена армейската черупчица. С палец само да ни настъпят и ще свършим. Опасността е сериозна и не е никак случайна. Още през 1990 година започна ударна подготовка за сепарирането на българите-мохамедани, за изрязването им от нашия национален организъм. Желю Желев потроши сума държавни пари за това пъклено дело и така се отплати на ДПС за подкрепата, която му даде при избирането му за президент. Но българите-мохамедани не са лесна хапка. Те са се вече приспособили на бързите и чести обрати на политическия климат у нас и както си кротуват и мълчат, току виж, че надживеят плановете за тяхното поглъщане.

— **Сега българите-мохамедани отново са подложени на силен натиск — дали ще опазят своя родов корен?**

— Сигурен съм в това, въпреки че държавата ни се отрече така безцеремонно от тях и ги остави на произвола на съдбата.

— **Как гледате на опитите да се подмени названието българимохамедани с българимюсюлмани?**

— Не правя съществена разлика между двете наименования. Тревожи ме друго: нито едното, нито другото през последните три-четири години се употребява в българския печат. Пазят се наплашените наши журналисти от думата „българи“. И за това ругателното „помаци“ стана почти единственото наименование за обозначаване на родопските българи с мохамеданско вероизповедание.

— **Вие сте и председател на СБП. Какъв е сега този най-стар творчески съюз у нас?**

— Основан през 1913 година Съюзът на българските писатели сега има 500 членове. Повече от 200 са приети през 1993 година, през двата мои мандата. Мнозина от тях израснаха като поети и публицисти с национално значение с техните произведения, които написаха. Той беше заклеймяван като „червен“, „тоталитарен“ от властимащите, но

сега тези заклинания се поукротиха и стана ясно, че най-тоталитарни са пишещите събрата — и като минало, и като поведение и политическа окраска, отцепилите се в Сдружението на Сорос. Те са вече привързани към властта и действат по команда. Когато им наредиха да викнат дружно „Ура“ за ударите върху Югославия направиха го под строй. Не ми е известно някой от тях да е казал нещо по адрес на управляващите за безобразията на властта. Нашият съюз е въвн от тази партизанщина и за това си плащаме в твърда валута. Поставени сме в пълна изолация — от никъде нямаме подкрепа. Но, както е казал народа „Сила, сила силовита, но не е вековита“. Ще излезем от тоя блокада на властта. Нашият съюз си остава като единствена национална суверенна институция, която пази литературните и културните традиции в България.

— Адаптират ли се творците към днешното време и защо не се чува гласът на българската интелигенция по съдбовните въпроси?

— Адаптират се и творците към днешното време, разбира се, но по различен начин. По-меките и слабохарактерните удариха на пиене. Наливат се, мнозина деградират, самоотравят се и се самоубиват. Мнозинството се бият мъжки за място под слънцето. Гласът им, обаче, не се чува, защото и глас да имат, и кураж да се провикнат — нямат достъп нито в радиото, нито в телевизията. Тя за голяма част от нашата интелигенция е абсолютно забранена зона. В тоталитарното Живково време един Кеворк Кеворкян си говореше и си плещеше, каквото си поиска. От тая щастлива слободия сега няма ни помен, така че, не се чудете, че гласът на българската интелигенция не се чува. Този глас ще заглъхва все повече и повече.

— Партизанщината българска болест ли е?

— Не би могло да се каже, че е чисто българска болест, защото в една или друга степен тя се вихри навсякъде по широкия свят, но сега, в разграбена България, партизанщината се превърна в язва номер едно. Точно както беше през трийсетте години, преди преврата на 19 май 1934 година. Тогава забраниха партиите и България за едно късо време процъфтя и се нареди по стопански растеж на шесто или седмо място в Европа. Защото спря нейното масово разхищаване, а демокрацията с нищо не пострада: имаше си парламент, само че избран изключително по мажоритарната система и държавата стана държава. Сега

партизанщината, както ни е загризала, може да ни и довърши. Със сигурност мога да кажа, че такава партизанщина, каквато сега се вижда и преди девети септември не е имало. Тя раздели хората, противопоставя ги един на друг, затова е този несекващ хаос в страната ни — да няма ни съд, ни прокурор, ни закон. Един поне от престъпниците, източили доларовите наличности на Народната банка, все още да не е изправен до стената!

— **Как да си обясним наличието на толкова много книжовници в Родопите?**

— Генетичният подбор на живата сила, на хората в Родопите, при трудните условия, в които са били заставени да съществуват, ги е превърнал в жилава, балканска порода хора с големи физически, умствени и други творчески дарби. Родопчанинът се е научил да отглежда не само най-млечните овце, но и да създава най-мелодичните песни и най-увлекателни народни приказки. Мелодиката в родопските говори е от най-съвършените. Затова са толкова много разказвачите и певците в Родопите. Мисля, че има някакво магично излъчване от тази планина, което действа облагородяващо върху родените и живеещите в Родопите хора. В тая планина аз не съм видял одремал, заспал човек. Политическата поляризация е най-слаба в Родопите. Там и престъпността е най-слаба и сега, в този момент, когато цяла България е обхваната от разпалени страсти и красти. С това аз си обяснявам многото родоизследователи и книжовници, и писатели в Родопите.

— **С какво сте запомнили „Родопски устрем“?**

— Беше много балансиран като вестник, без присъщите на сегашния „печат“ грубости, нервности и крайности.

— **Оптимист ли сте за България?**

— Не мога да допусна мисълта, че България ще отиде по дяволите, въпреки мрачните години, в които живеем, въпреки намалената наполовина раждаемост и кошмарната немотия, която се задава на хоризонта поради безработицата. Не виждам занапред смислен живот, ако бих допуснал скорошния край на обичната ми Майка България.

— **Нещо, което да Ви се иска от себе си да кажете?**

— Иска ми се да кажа на приятели, познати и непознати: Знайте, братя, че ако не си останем българи, ще бъдем само етнически боклук

за наторяване на чужди раси и породи, без своя земя, без своя родина и свое име.

в. „Родопски вестник“ — 17.IX.1999 г.

ВЯРВАМ В БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА

— **Как се чувствате на 80 години?**

— Добре, силите и здравето още не са ми изневерявали, мога да работя на попрището, което съм избрал. От най-ранно детство съм свикнал с труд и изпитвам удоволствие да преодолявам трудности и бариери. Слава Богу, още не усещам бремето на годините.

— **Голяма част от творчеството Ви е посветена на Родопите. Какво е за вас родното Ви село?**

— Моето Яврово нося постоянно в себе си и при първа възможност отивам. Там обичам да пиша. Всеки трябва да питае силна обич към мястото, където първо мляко е закусал, както казва поетът.

— **Ако някога младият лесничей не беше уволнен, щеше ли да се залови с перото?**

— Едва ли. Аз обичам гората... По онова време изобщо не подозирах, че може да имам дарование да пиша, макар че много общувах с книгата. И понеже в душата ми имаше доста несъгласия, реших да ги изразя в печата.

— **Окуражи ли Ви първата публикация в печата „Кози или гори“?**

— За мене беше по-важна реакцията на обществеността, а тя доста разбуни духовете и ми показа, че мога да бъда полезен и по друг начин. Неусетно се увлякох от публицистиката, но бях далеч от мисълта да пиша разкази и книги.

— **А първата Ви книга „Съперници“?**

— Това беше през 1957 г. Развълнува ме: държах я в ръцете си и не вярвах на очите си. Но скоро тя ми донесе и разочарования: стоеше на витрината с побелели корици и никой не я купуваше. Тиражът ѝ беше скромнен 3000, но името ми никому нищо не говореше. Мислех си, че уволненият лесничей се е забъркал там, дето не му е работа.

— **Но „Диви разкази“ през 1967-а грабна и специалисти и читатели. Те станаха причина критиците да Ви нарекат жив**

класик в българската литература, да Ви наредят до Йовков и Елин Пелин.

— Най-добър съдник за всяко творение е безкомпромисното време. Колкото ѝ да се трудиш, нямаш ли някаква дарба, не става. И без работа не става — Бог дава, но в кошара не вкарва...

— **Преди 5–6 години редица издания хлопнаха врати за горещите полемични статии на Хайтов. И днес ли е така?**

— Съществена разлика няма. И сега съм добре дошъл в някои вестници, а други открито ме пренебрегват. Никому не връзвам кусур, всеки има право на своя философия.

— **Вие болеете за съдбата на българската книга, българския език и българщината въобще, чиито хал е незавиден. Забелязвате ли промяна напоследък?**

— Не, за жалост нещата продължават да се влошават. Загиваме не само като нравственост и духовност, но и физически, като нация. Раждаемостта е спаднала катастрофално — два пъти в сравнение с 1989-а. При този демографски срив сме обречени на изчезване от картата на планетата. Оставам с убеждението, че тези неща днес най-малко притесняват политици и държавници.

— **Няма друг български писател като Вас с такова осезаемо присъствие в киното. То още ли Ви изкушава?**

— Разбира се. Годици работих по филма за Васил Левски, но тази моя идея още не е срещнала подкрепа. Имам и други замисли, но в момента България няма собствено кино, продължава да внася дълнопробна филмова продукция и краят на това нашествие не се вижда.

— **От няколко години сте на кормилото на Съюза на българските писатели. Направихте толкова много за регистрацията и укрепването ѝ, за опазване на недвижимите имоти с цената на усилия, енергия и незаслужени огорчения. Съжалявате ли, че седнахте на този горещ стол?**

— Ни най-малко. Усещах какво ме очаква и се радвам, че успех да спася голяма част от писателските имоти. Наистина всичко е свързано с тичане и неприятности, но съм доволен, че направих нещо за колегите и за тези, които ще дойдат след нас.

— **Създава се впечатлението, че на общите събрания повече се говори за материалната база и твърде малко за творческа**

дейност. Така ли е?

— Така е. Трябваше да положим твърде много усилия за спасяване на съюзното стопанство, инак съюзът си отиваше. Никога не съм подценявал творческата работа на колегите, но най-малко ние, ръководството, ще пишем книгите на колегите си. Дай Боже те да пишат хубави, силни и правдиви творби, пък времето ще си каже тежката дума за достойнствата им.

— Какво е според Вас състоянието на СБП пред поредното отчетно-изборно събрание през октомври?

— Ние си оставаме най-голямата и авторитетна писателска организация със свои печатни органи — в. „Български писател“, сп. „Пламяк“ и детското издание „Славейче“. Е, парите често ни притесняват, но намираме начин да оцелеем, въпреки че държавата съзнателно ни загърби. Но и подкрепяното от нея Сдружение на българските писатели не благоденства — и на тях им подхвърлят трохи, колкото да ги залъгват. Как да е, и господата от „Сан Стефано“ 29 разполагат с „черен“ списък от имена, в това число и моя милост, които нямат право на достъп до малкия екран. От мен се страхуват, защото не знаят какво мога да изтъряся. Години наред националните електронни медии слугуват на управляващите и не престават да отродяват народа ни от неговите изконни национални стойности.

— За 42 години оставихте 50 книги, „Диви разкази“ е издадена 15 пъти. Подготвяте мемоарна автобиографична книга по повод 80-я си рожден ден. А бъдещите Ви творчески планове?

— Завършват това юбилейно издание и ми се иска малко отмора. Грандиозни планове нямам, но писането няма да замразя.

— Как виждате българската литература в началото на идващия XXI век?

— Оптимистично, защото, както казва поетът, „днешната плесен един ден ще бъде безкрайно далеко“. Вярвам в щастливата звезда на българската литература.

— Неотдавна в Западните покрайнини някои българи Ви обвиниха в просръбски позиции. Смуцават ли Ви подобни оценки?

— Аз съм преди всичко българин и съвсем не ми е безразлична съдбата на нашите сънародници там. Някои спекулират с мои изказвания, но не бива да защитаваме интересите на нашите хора по

пътя на конфронтация с Югославия. Отхвърлих категорично натовските бомби срещу тази братска славянска страна. Но не приемам и геноцида към която и да е етническа група. Наша задача е да помагаме за укрепване на българщината зад граница, но и да поддържаме приятелски отношения с всички съседи. Всяка друга политика не отговаря на нашите интереси.

— **Съжалявате ли за нещо?**

— Да, за неосъществените ми замисли в киното и загубеното време в публицистиката.

— **Какво ви свързва с Пазарджишкия край?**

— Там имам много приятели и приятелки и винаги се чувствам приятно. Много ми харесват културните традиции и прекрасната атмосфера в този чудесен край.

в. „Знаме“ — 17.IX.1999 г.

АНКЕТА

1. Представете се възможно най-кратко. Какво бихте искали да знаят читателите за Вашето обществено и професионално битие?

— За онези, които са чели „Диви разкази“, гледали са „Козият рог“ и „Капитан Петко войвода“, мисля, че името Николай Хайтов няма да е изненада.

2. Най-лаконичното Ви определение за себе си? Коя характеристика, дадена Ви от друг, бихте възприели като най-голяма обида? И коя би ви зарадвала?

— Аз съм, навярно, един от последните влюбени в Отечеството си българи, който изживява драмата му като своя, затова най-грозната за мене дума е „изменник“. Признанието, което би ме зарадвало, е, че съм останал верен на себе си.

3. Какви са възгледите ви за развитието на обществото? Готов ли сте и на най-висока цена да отстоявате истините си? Каква е допустимата степен на конформизъм?

— Воювам за своята истина без поколебаване от четирийсет и повече години и няма да вдигна бялото знаме, докато мога да си служа с перото. Конформизмът при мен е възможен, доколкото не ме измести от основните ми позиции.

4. Една от датите в най-новата ни история, която не е оценявана еднозначно, е безспорно 10 ноември 1989 година. Как я възприехте в личен план и готов ли сте днес да ѝ дадете оценката си? В случай, че предпочитате лаконичните отговори: с какви мисли заспахте на тази дата през 1989 г.? И с какви се будите днес, десет години по-късно?

— Датата 10 ноември за нас беше неизбежна. Не е бедата в това, че настъпи тая дата и свързаният с нея поврат, известен като „преход“. Бедата ни е, че преходът беше подкаран по най-лошия от многото възможни пътища. Ето затова заспах вечерта на 10 ноември с надежда, а сега не ми се иска да се събуждам.

5. Кое беше неизбежното и задължителното, което трябваше да стане в онова време? И какво можеше да бъде избегнато? Или просто спестено.

— У нас в „онова време“ нищо не можеше да бъде избегнато, защото нашето развитие беше предопределено от системата в СССР, която не можа да се обнови, както бе извършено това по един чудесен начин в социалистически Китай.

6. Във вярна посока ли тръгна преходът, или още в началото нещо беше сбъркано?

— Самото начало на „прехода“ у нас беше много погрешно. Имам предвид преднамереното унищожаване на държавната власт, за да настъпи хаос и в този хаос да се извърши по-скорошно преразпределението на обществения ресурс. Фактът, че други като нас държави, като Чехия, Словакия, Унгария, намериха много по-успешен преход, говори, че е било напълно възможно и у нас да бъде същото, т.е. средната заплата да е около 250 долара. И най-лошото е, че след взривяването на държавата страна та веднага загуби и суверенитета си и сега сме по-скоро протекторат на Международния валутен фонд, отколкото истинска суверенна държава, каквито са нашите съседки Турция, Гърция, Сърбия и т.н.

7. Оценката Ви за водещите фигури в събитията на и около 10 ноември 1989 година?

— Тези водещи фигури проиграха себе си, проиграха и България.

8. През последните години бяхме свидетели на усилен духовно-обществен трафик: преминаване от партия в партия, смяна на позиции, възгледи, настроения. Какво е това според Вас — безхарактерност, конформизъм и приспособленчество, или идейно развитие и израстване?

— Последните десетина години от нашето развитие са години главно на политическа проституция, която сведе суверенитета на страната ни някъде около нулата, на каквото положение бяхме, между прочем, и под съветския „чадър“. Дали това е в резултат на конформизъм, приспособленчество и т.н., не е важно, по-важното е, че съдбата на България и българите не е в собствените ни ръце. Ние сме сега като голите охлювчета — всеки може да те настъпи и размаже.

9. Вие лично в какво се променихте и стана ли 10 ноември 1989 г. водоразделна дата в живота Ви, в общественото и

творческото Ви битие?

— Аз лично изтрезнях от всякакви илюзии, но не позволих датата 10 ноември да стане „водоразделна“ в личното ми, творческо и обществено битие. Сложих само една безопасна игла на вътрешния си джоб.

10. Чувствате ли се сега повече гражданин, по-свободен човек, от чиято воля зависят повече неща в живота ни?

— Чувствам се българин. Това изчерпваше всичко преди, изчерпва го и сега. По-свободен съм (да не си кривя душата), инак това, дето си го приказваме сега, никога няма да бъде напечатано. От моята воля обаче сега зависят много по-малко неща, защото в миналото обсегът на моето обществено въздействие бе на практика неограничен (средно сто хиляди читатели и три милиона кино и телевизионни зрители). Сега книгите излизат (знаете по какви причини) в 1000 бройки и няма книжарници, в които да ги продават. В телевизията ме избягват, кино не правя. Като „националист“ никой не би ме субсидирал, така че при пълната свобода, която имам, аз съм и в пълна, безусловна изолация, в каквата са по-голяма част от необвързаните с политическата върхушка писатели. Графоманите в това отношение излязоха много сръчни и те главно сега държат ключовете и на издателствата, и на телевизията. Между впрочем, в никое време писателите не са били на почит по простата причина че никоя власт не може да търпи до себе си друга власт, та макар да е духовна.

11. Разделихте ли се с някои свои илюзии? И ако отговорът е „да“ — с кои? Нужни ли са ни илюзии в днешния ден? А в утрешния?

— Разделих се окончателно с илюзията, че светът отива към съвършенство. Напротив, той става все повече подвластен на ламтеж буен и брутален. Илюзиите са нужни на подрастващите и младите, за да могат да просъществуват. Грижата за това е възложена на телевизията. С помощта на нейната пудра и помада могат и мъртъвците да възкръснат.

12. Вярвате ли в справедливостта? Как изглеждаше тя вчера, днес, а утре?

— Кривдата и правдата са в борба от Зората на човечеството, но никога злото не е окончателно победило, нито пък доброто. Злото и

доброто са като отрицателните и положителните заряди в електричеството — без тях не протича ток, няма движение. Но това не означава, че справедливостта ще изчезне напълно. Тя си има свои рицари, които осмислят живота си в борбата с неправдата и злото. Мисля, че в тази борба е истинската красота на живота.

13. Нужен ли ни е оптимизъм днес? И как си го представяте по-конкретно?

— Искрено казано, оптимизмът е нужен, инак хората ще рухнат. Но лично на мене той ми действа като белергамин — отпуща ме и ме прави безпомощен в едно диво време, което не прощава и с нищо не се съобразява. Накратко казано, спете с тояга под възглавката и няма да сбъркате.

14. Вашата оценка за състоянието на сферата, в която работите? Преди и през последното десетилетие?

— Духовната сфера, в която работя като литератор, е подложена на небивало досега размиване, заличаване и подменяне с т.нар. „попкултура“, т.е., с известната ни, комерсиална по същината си, развлекателна култура, която успешно задоволява и забавлява масовия потребител и затова е на път да изтласка собствената ни култура. За лошо или за добро — така е навсякъде. Разликата между нашия и другите народи е, че те, всеки по свой начин, се съпротивляват на това уеднаквяване, а и обедняване на духовната съкровищница на човечеството, докато ние, българите, смъкнахме гащите, преди да сме чули командата „сваляй“. Тук сваляне на гащите започна през 40-те години още, но сега сме на върха.

15. Посочете най-добрите си сполуки от периода до 1989 година. И през годините на прехода.

— „Диви разкази“, „Шумки от габър“ — в прозата; „Кучета“ — в драматургията; „Козият рог“ — в киното; „Капитан Петко войвода“ — в телевизията; „Бодливата роза“ и „Гробът на Левски“ — в публицистиката. В годините на „прехода“ — обнародването на моя „Дневник — 1951–1992 г.“.

16. Какви промени настъпиха в личното и в общественото Ви битие? Като не броим това, че всички остаряхме с десет години...

— Не мога да се издържам с писателски труд от 1992 година, след пазарната ликвидация на сериозната и в същото време достъпна българска книга. В това положение са почти всички писатели, с

изключение на неколцината фаворити на миналата и сегашната власт. Уравновесявам нещата с един по-опростен начин на живот. Що се отнася до промените е обикновеното ми битие, същественото е, че не се оттеглих от арената и като председател на Съюза на писателите правя каквото ми е по силите за оцеляването му като една от последните в страната ни институции, която стои зад националните ни традиции в културата и главно в литературата.

17. Какво от обществения живот през времето на социализма загърбихте с охота? И за какво от тогавашната духовна атмосфера може да се съжالياва?

— Привилегиите — и в широкия, и в тесния смисъл на думата, — които деформираха живота на цялото ни общество и го заредиха с опасни напрежения, затова ми се иска да не си го спомням. Може да се съжالياва за липсващото ни сега държавническо отношение към културата, особено проявено по времето на родолюбката и реформаторката Людмила Живкова. Тя направи много за прозападната ни ориентация и е подло да се премълчава нейната роля в това отношение. Първите ни стъпки към Запада са нейните стъпки, а не на Александър Йорданов и Леа Коен.

18. Доближихме ли се до Европа като култура, икономика, бит, взаимоотношения, перспективи? Или се отдалечихме? Какво означава „европеец“ в собствените Ви представи? И чувствате ли се такъв?

— До 1990 година бяхме в по-равноправни отношения с Европа в културно, стопанско, търговско и пр. отношение. Сега ние сме закошарените зад шенгенската решетка бедни роднини. Просяците никой не допуша до себе си. Нашето европеизиране по тази причина е чиста илюзия. Да не говорим, че то, доколкото е несъответно на нашия национален характер и традиции, ще ни нанесе страшни поражения. Пример в това отношение е мораториумът у нас върху смъртното наказание, което даде на престъпността епически размах и се превърна в угроза за оцеляването ни като народ. Половината убийства стават от съзнанието, че самият убиец не е застрашен от смъртна присъда. Ама европейските норми били такива! Убеден съм, че не е до нормите, а до една геополитическа маневра. „Европеец“ в моите представи е този, който разчита на себе си и поставя държавните интереси над своите.

На мене никога не ми е минавало на ум да се считам за друг, освен за българин, без това да е нащърбявало самочувствието ми на европеец.

19. Разграничете институциите „цензор“ и „редактор“, „автор“ и „графоман“, „творец“ и „пленник на суетата“.

— Според мене нямат нужда от разграничаване, защото винаги редакторът, авторът, графоманът и даже творецът могат да се превърнат в цензори, а цензорите — в автори и в редактори.

20. Приемате ли спокойно и толерантно „теле-културата“, която засипва днес духовните валенции на огромна част от обществото? Или се бунтувате срещу нея?

— За „телекултурата“ стана вече дума. Това е гилотината на традиционната българска духовност — казвал съм го и го повтарям с пълно убеждение. Това е най-голямото бедствие, което се разразява сега над България — методичното заличаване на традиционните национални ценности, на които се крепи племенната ни самоличност, и всаждането сред младите на вълчия морал, който ни разединява.

21. Как оценявате духовния живот на нацията ни в годините на прехода?

— Казах и повтарям: ще се храним отсега с вносните широко рекламирани трици, безконечни сериали, трилъри, екшъни и тук-там по някое зрънце изкуство, което остава незабелязано за затъпяващата все повече аудитория.

22. Вашите идеи за укрепването на духа и за националното утвърждаване на българина? Представата Ви за укрепването на България? И за развитието на творческия ѝ потенциал?

— Никой все още не е измислил как да се противопостави на „попкултурата“. Тя е като вируса на СПИН — особено в страна като нашата — с угаснали за оцеляването рефлексии. И все пак ключът за един по-щастлив обрат е във възстановяване суверенитета на страната в поносими граници, за да опазим ако не повече, то поне националната си култура и заедно с това националната си самоличност.

21. Отговорете ми на онзи глобален въпрос, който пропуснах да ви задам. И на един мъничък, но интимно съкровен за вас.

— Глобална е засега само тревогата за бъдещето на България. Възможно е да се появи един Ивайло, та нека да е и Стамболов, все едно син или червен, че да сложи край на хаоса, в който се давим.

7.IX.1998 г.

ЕТО ВИ ИСТИНАТА

— Г-н Хайтов, на Общото събрание на 29 януари т.г. обявихте след изказването на Христо Ганов, че ще му отговорите в нашия вестник. След това съобщихте в неотколешното юбилейно интервю във в. „Български писател“, че въпросите на Хр. Ганов са били предоставени за обсъждане в УС и че сте възложили на Контролната комисия да направи съобщение пред следващото Общо събрание по този въпрос. Няма да скрия, че това се посрещна с разочарование от мнозина.

— Защо?

— Тълкува се като безсилие от ваша страна, че на други сте предоставили да ви мият лицето. Хората, които са ви дарили с доверието си, искат да чуят вашата дума.

— Искаше ми се да спестя време, но явно не става, затова нека първо да ви обясня, че на заседанието на УС на 4 август т.г., след като запознах колегите с тази папка тука, Ганов оттегли своите тъй наречени „въпроси“. Предоставям ви стенограмата от заседанието, можете да си я прочетете и да се убедите.

— **Какво всъщност го застави да си промени отношението?**

— Видя своите подписи под документите, свързани с неговите „питания“. Ще ви ги предоставя, както са в папката, подредени по реда на въпросите, след като ги прелистим един по един. Те доказват, че Христо Ганов се е опитал да измами общото събрание на 29 януари т.г., като е задал въпроси, на които сам е знаел отговорите и в решаването на които е участвал лично. Същевременно си поставя за цел да пробуди в писателската аудитория подозрение в нечестни действия от моя страна и да провали по този начин направените от мене предложения на събранието. На обикновен език това се нарича „инсинуация“. Хубавото ѝ е, че не се преследва от закона. Питаш, не обвиняваш, а всъщност — риташ човека точно в слабините.

— **Но ако му бяхте отговорили тогава, пред събранието?**

— Ганов беше си добре пресметнал, че аз не нося със себе си архива на Съюза, пък и няма да има време за това — видяхте как набързо, припряно и нервно завърши събранието. Но може пък да е за добро, като се има предвид, че тези дни ще е новото общо събрание, случая с Ганов може да послужи за поука. Така че казвайте откъде да почнем.

— **С първия въпрос, а именно, че сте обещали пред общо събрание, че ще осигурите от „спонсори огромни средства за Съюза“, а не сте внесли „нито стотинка“.**

— Обърнете се, ако обичате, и погледнете шкафчето зад вас. Там са наредени протоколите на общите събрания, станете и проверете, ако искате още сега, има ли нещо такова казано, на което и да било събрание. Ако намерите — изобличете ме! Аз съм заявявал, че ще намеря извънбюджетни средства, за да възстановя съюзния вестник, което и направих. Това са всичките ми обещания! Останалото е тука, ето в тая справка. Справка за непредвидени в приходната част на бюджета на Съюза постъпления в резултат на лично мои усилия, сключени договори във от регулярните ни сделки с имотите и пр, възлизащи на обща сума 382 822 000 лева стари пари. В това число 15000 щатски долара, постъпили в издателство „Български писател“ по силата на сключен от мене договор с фонд „13 века България“ и реализиран от директора на издателството Петър Анастасов. Повечето от наличната в издателството техника за предпечатна подготовка е доставена с тези пари. Към справката съм приложил и копия от сключените договори. Нека да са на разположение и на читателите на вестника, които биха искали лично да се запознаят с тая същата документация. Разбира се, във ваше присъствие.

— **Мислите, че някой нещо би могъл да вземе?**

— Разбира се. Та нали навремето бившият председател на фонда Димитър Яръмов завлече със себе си, след като напусна поста си на 7 септември 1994 година, по-голяма част от договорите на Съюза, и то в оригинал. Включително проектодоговора с една сръбска фирма за образуване на акционерно дружество. Но четете втория въпрос.

— **Вторият въпрос е питане, защо не била образувана писателската фондация за литература и култура, което предложил главния секретар Никола Инджов?**

— На това Инджов би трябвало да отговори. Защо аз? Но ще отговоря на другото питане — защо било закрито сп. „Славейче“. Ето го списанието, излиза. А това е една от книжките, излезли след събранието на 29 януари т.г., само че изданието е съвместно. Едно списание бе закрито — „Летописи“. Но това стана по желание на ръководителите на фирмата, защото то бе обособено като фирма, „Съвременник“ е също съвместно издание, но излиза. „Пламяк“ си е „Пламяк“.

— **Въпросите от трети до осми, както се вижда от стенограмата на събранието, се отнасят до продажбата на движимото съюзно имущество — в Смолян, „бунгалата“ в Ситняково, някакъв „Пикап“, инвентарни предмети от бившия съюзен ресторант и пр. Как стоят нещата по този въпрос?**

— Обзавеждането на реституираните сгради, които Съюзът ползваше до излизането на „Закона Лучников“, не можеше да не бъде продадено. Оценено беше, както си му е редът, платено, както си му е редът, и — точка. Важното е, че това не стана по приумиците на тоя или оня, а по решение на УС и бюрото, с безрезервната подкрепа на Христо Ганов — първо като административен секретар, второ — като член на УС от ноември 1996 г. насам, и трето, в качеството му на член на изпълнителното бюро и протоколчик на заседанията на същото дори до 16 юни 1997 година, когато длъжността му беше съкратена и той бе прехвърлен в щата на вестника. Само че излезе в дългосрочен отпуск по болест и така дочака пенсионирането си като административен секретар. Ето ги протоколите с подписа на Ганов под съответните решения за разпродажба на движимо имущество, единия от 3 януари 1996 г., вторият от 19 март 1996 г., третият от 3 април 1996 г. Има и един от 4 май 1995 г.

— **Потвърди ли подписите си Ганов?**

— Разбира се. Ето и подписа му за продадения „Пикап“ (то беше всъщност „Баркас“). Датата е 10 март 1997 г. Също и решение за продажба на хладилна камера — и то с подписа на Ганов, датата е 7 април 1997 г. Имаше питане на Ганов и за продажба на имущество от ресторанта на „Ангел Кънчев“ 5 — ето го решението с участието на Ганов от 2 април 1998 г. Решението за продажба на двете „бунгала“ в Ситняково е от 4 май 1995 г., сложете го и него към останалите. Също и лиценза на оценителя, който е съставил ценоразписа на

предназначените за продаване и изхвърляни от употреба вещи и предмети. То е под № 610 от 10 май 1993 г. и подписано лично от вицепремиера Божков. Тези подписи не означават само, че Христо Ганов е бил в течение на всички случаи на всички „случаи“, за които уж ме пита, но че той носи и пълна отговорност заедно с мене, ако в решенията, взети от УС или Бюрото, има нещо, което да не е в реда на нещата...

— **За картините имаше въпрос, номериран в тука „девети“.**

— Той е по-особен. Вижте как го е формулирал Ганев: „Моля, да се представят протоколите от продажбата и особено тези за продажбата на картини на Димитър Иванов, тогава служител на «Мултигруп»“. И пита по-нататък Хр. Ганов, обръщайки се към аудиторията: „Не се ли поражда съмнение в намаление цената на картините?“ Исква човекът протоколите — ето ги. Първият е с дата 13 февруари 1995 г. и се отнася до продажбата на 10 картини на обща стойност 5800 щ. долара. Вторият протокол е от същата дата, само че картините са 7, а цената им — 1880 щ. долара. Или общо по двата протокола са продадени 17 картини за 6780 щ. долара. А сега най-интересното: Продавачът на картините не съм аз, а административният по това време секретар — Христо Ганов, чийто подпис фигурира в края на двата протокола. Същият, който изразява съмнение, че цената на продадените картини може да е намалена, което — още една неприятна изненада, се оказва напълно вярно. В текстовете и на двата протокола е изрично написано, че продажбата е станала по ценоразписа, изготвен от Светлин Русев, а справка в същия ценоразпис удостоверява, че не е така: продажната цена на картините, пласирани от Ганов, е с 1330 щатски долара по-малко от цените, определени от Русев.

— **Смятате, че тази разлика е останала у Ганов?**

— Не съм и помислил подобно нещо. Докато не видя нещо с очите си или не пипна с ръката си, не го вярвам, каквито и улики да съществуват за подозрения. Мисля, че Ганов не е злоупотребил, но защо му е трябвало да ме кисне в тая мръсотийка.

— **А за ваша картина, дето питаше Ганов, че била продадена за 800 долара между тези на „Мултигруп“? И въобще вярно ли е, че Димитър Иванов е купил от Съюза картини?**

— Димитър Иванов не е купувал картини от Съюза — може да се провери в документацията на Съюза. Това е истината. А когато попитах Ганов за каква моя продадена картина става дума, той не успя да си спомни нищо и оттегли казаното пред Общото събрание. Има ли смисъл да вървим докрай с въпросите на Ганов?

— **Е, нека поне за по-главните да кажете, за Застрахователната компания „Сила“ ли беше? И там имаше намеци за някакъв сговор със застрахователите.**

— Ето ви протокола за сключване на договора със застрахователите — датата е 20 декември 1996 г., документът е протоколиран от Хр. Ганов, защото съдържа решението на бюрото. Ето и полицата № 2020536 — вижте на гърба — бодрия подпис на Хр. Ганов.

— **Имаше обвинения за Варна, че не сте си свършили работата, пропуснали сте да преследвате наемателката, да вземете вещите, парите — да не чета точните думи, това е смисълът.**

— Все едно какво ще прочетете за Варна. Аз имам веднъж Решение на УС на СБП, в което е участвал и Христо Ганов. С него са одобрени всичките ми действия, „свързани с прекъсването на договора с фирмата ЕТ «Коки тур» за почивната станция във Варна и нейното овладяване.“ Ето ви и — десет ли са, петнайсет ли са — изложения и писма до следствието във Варна и прокуратурата да бъде наемателката разследвана за липсващото в станцията имущество и пр., и пр. Да не ви цитирам изходящи номера и дати, ще напълним страница. Цялата връзка вземете. Само едно от писмата вижте.

— **Защо?**

— Защото е заварено от Хр. Ганов. Писмото до военна прокуратура изх. № 127 от 25 март 1997 г. Това пък е документът, който показва, че и водената в случая кореспонденция му е била напълно позната и въпреки това ме е обвинил в бездействие, което причинило на Съюза не знам колко щети. Карал е през просото. Мисля, че става ясно. Инак не би говорил за имота ни в Асеновград, че вече го нямало, или как беше там във въпросите... А всъщност успях да убедя общинарите в Асеновград да ни го подарят, а от 30 декември 1997 г. имаме и нотариален акт. За 30 милиона имот, който ни беше преди отказан. Че накрая Ганов ме обвини и за някакво загубено дело за имот на ул. „Шипка“, който всъщност е реституиран от съда, но

нищо не казва за спечеленото дело за завещания ни апартамент на ул. „Цар Асен“ 59, което е принос на сегашното ръководство. Питайте Ганов кой започна издирването на завещанието за този забравен имот? Достатъчно е, мисля! Предавам ви папката и кажете имате ли други въпроси?

— **Какво ви е заключението?**

— Нали за това направихме преглед на цялата история и ви предоставих цялата документация. Приведох ви доказателства за класически опит на омаскаряване с точно определена задача — да бъде един председател на Съюза охулен, обезвреден, а Общото събрание — смутено и провалено, както и стана. Хр. Ганов има основен дял в тази подривна дейност на т.нар. „опозиция“.

— **Защо туй ваше доверено лице се обърна срещу вас? Ако не искате, не отговаряйте...**

— Ще ви отговоря, защото, ако замълча, някои ще си помислят, че съм го малтретирал, бил или с нещо оцетил, а това не е така. Аз изсипах върху Ганов цялото си доверие, на което бях способен, и той през първия мандат — да не си кривя душата — поработи сравнително добре. Ганов се провали, когато му нарасна славата и той си въобрази, че държи шперцовете за влизането в Съюза. Заваляха шишета, започнаха почерпки и работата заляня. Пропадне някоя кандидатка, отиде при Ганов за обяснение и той започва да се отрива с мене. Такъв беше случаят с Цветана Сестримска — една колежка от Пловдив, на която обяснил, че кандидатурата ѝ пропаднала, защото аз съм я бил срязал на заседанието на съвета, нещо абсолютно невярно. Предупредих го да не ме злепоставя, той уж обеща, но повтори, потрети и тогава стана късото съединение — изваждането му от бюрото. Това Ганов не можа да ми прости и оттогава заветната му цел е да се върне в Съюза на бял кон.

— **Смятате ли, че ще го изберат отново в УС?**

— Това е божа работа. Общо взето, аз имам високо мнение за съюзния „електорат“.

— **Кой сега върши работата на административен секретар?**

— Един златен мъж — Петър Деспотов — изпълнителният директор, който си легна на мястото като дялан камък. Часовник, ама от тия — швейцарските!

— **С кое от вашата работа през двата ви мандата на съюзен председател най-много се гордеете?**

— Не става дума за гордост, а за удовлетворение от реално постигнати неща, които могат да се „пипнат“ или видят. Едното е изпреварването на съдебните постъпки на „Сдружението на български писатели“, за да ни вземат името и имотите. Второто е възстановяването на нашата легитимност, след като година, две, три проживяхме във от „Правния мир“. И третото, което с удоволствие си спомням, е спасяването на територията около почивната ни станция във Варна, за която 12 стари „собственици“ бяха подали заявления да си я вземат и насмалко не си я получиха. Тъй както ви го казвам — нищо не казвам. Голямото, мъчното, деликатното нещо, което се крие зад тези думи, може да изпълни две цели повести от рода на Друмевата „Загубена Станка“. То беше равне за документи, писане, тичане, издирване! Някои от тях открихме в един приготвен за вторични отпадъци чувал. Помагаше ми, разбира се, през всичкото време юрисконсултът Иван Гълъбов. Той е свидетел на онова, което стана, докато взехме нотариален акт за Варна, след 40-годишно дремане на предишните съюзни ръководство. Това е имот за два милиарда стари пари! Фактически съюзната собственост беше узаконена по мое време. Включително още три-четири други обекта — в Асеновград, в Сандански, в София и т.н. Аз и преди съм работил в Съюза, но „моето“ време е от 1993 до 1999, когато отново успяхме да изправим на крака СБП.

— **След последните опити да ви охулят, не съжалявате ли за прахосаното време за възстановяването на Съюза?**

— Много е досадно и неприятно да прочетеш статия, писана от съюзен член, когото не си дори виждал, за да му сториш лошо или хубаво (говоря за статията на Кралев „Български писател“). Цяла вестникарска страница напълнил с размишления, подозрения и що ли не, но се не сетил една дума да отрони за стореното през двата мандата на сегашното ръководство — подложено и то на глобално отричане, подозрение и обвинения за щяло и нещяло. Чудом се чудя каква е тая ненавист и злина? Стъписвам се понякога, но си давам сметка в кой свят живеем и че никой не ми е виновен, нито длъжен, задето съм се хванал на хорото. Каквото съм направил — то не е за хатъра на тоя или оня, а за институцията, наречена Съюз на българските писатели,

където все още мъждука кандилцето на националната ни самобитност. Ей за това кандилце е всичкото. Искам да кажа, борбата да ни го духнат.

— **Та нали самите „духачи“ ще загубят?**

— Много се лъжете, ако си мислите, че трудовете на онези, които искат да разединят съюза и да го слоят със Соросовото „Сдружение“, ще останат незаплатени. Хората оттатък бариерата плащат, не се майтапят, не го и скриват. Затова е и оживлението около нашите избори и са толкова много кандидатите за председатели, въпреки че заплатата на съюзния шеф сега е само 140 лева, колкото на чистачката в писоара на пл. „Райко Даскалов“.

— **Колко кандидатури има сега?**

— Десетина ли, петнадесет ли — не. Не знам.

— **Между тях има и сериозни, какво ще кажете за кандидатурата на Иван Динков.**

— Той като поет може да е голям, но кандидатурата за председател на Съюза изисква и друго. За да разберете точно какво — ще ви разказа как Динков получи половината от Базовата награда. Комисията бе взела решение наградата да бъде присъдена на покойния Дамян Дамянов. Отивам в отпуск, неочаквано се връщам след няколко дни и разбирам, че е настъпила промяна: нова идея била предложена — наградата да се подели на две — едната половина на Дамян, другата на Стефан Цанев. Цанев отговаря веднага с писмо, че благодари за доверието, но не иска да дели с достойния Дамян. И тогава на сцената се явява Динков. Кой и как го е лансирал — не ми работа да знам, но Динков прие да вземе половината награда, както и стана. Така Дамянчо остана с половин награда точно когато беше в болницата и тези пари най му трябваха. Не съдя никого. Маркирам само случката и ще добавя това, че ръководството на Съюза овреме научи за дележа, можеше да го „стопира“, защото в правилника за даване на наградата никъде не се споменава за дележ, но хайде да не чупим хатъра на Динков — не се намесихме. Би трябвало да се очаква, че Динков ще оцени тази проявена към него добронамереност, но само няколко месеца подир това поетът се появи на едно от първите места в подписката на Гончев за преждевременното събаряне на „некадърното“ съюзно ръководство. И тогава казах на моите колеги, че сме

миломайковци и че си заслужаваме... На една хуманна общност, каквато е Съюзът, е потребен по-различен председател.

— **А за Димитър Яръмв какво ще кажете?**

— И той ли е кандидат?

— **Така се чува.**

— Дано не сте чули добре. И Яръмв не е най-подходящият за водач на писателите, където има много по-именити, авторитетни и известни чрез словото си хора. Него ще го запомня с опита му през лятото на 1994 г. да получава наемите от съюзните имоти в Созопол на личния си адрес, докато беше председател на фонда. Лихвите на парите тогава бяха много високи и от преседяването на тези пари в спестовната каса можеше да падне никое и друго левче. Заради това левче той бе заставил наемателя на Творческата ни база в Созопол да му превежда наема лично. Яръмв си призна това пред УС на заседанието на 7 септември 1994 г., на което напусна длъжността председател на фонда. Отбелязано е в стенограмата, така че съмнение няма. Моето изумление не идва от факта на самото посягане, а от неговия размер, което говори, че този човек е без всякакъв замах. Той, ако би станал председател на Съюза, няма да му отсеке главата с брадва, а ще го дупчи с карфица.

— **Сред кандидатите е и литературният критик Янев?**

— Кой Янев? От Пловдив? Софийският Янев, не пловдивският?

— Ако е вярно — интересно...

— **Кое ви е интересно?**

— Интересно ми е, че е умен уж човек, а е изгубил мярката за себе си. Янев стана съучастник в съставянето на първия „демократичен“ учебник по българска литература, на който главен съставител е Йордан Василев. В този учебник с помощта на Янев се извърши „разстрелването“ на голяма част от живите и покойни български писатели като част от всеобщия поход срещу „иконите“, т.е. осветените ценности и личности в нашата национална литература. Мене ако пита, Симеон Янев не бива да доближава седалището на Съюза на писателите по-близо от 3000 метра, докато тая работа не бъде забравена. Най-силното ми впечатление от този учебник, в който имаше обширна студия от Янев за Талев, е че в нея никъде не се споменава за огромния художествен талант на автора на „Железният светилник“, а навсякъде се говореше най-вече за това колко старателно

набирал своите „исторически“ материали. Не ми се вярва писателите да са забравили това, макар че много взе да излинява паметта и на млади, и на стари.

— **А какво бихте казали за Александър Миланов?**

— На него му стига, че повреди един съюз на времето — Съюза на преводачите... Да не говорим за дейността му във Фонд „13 века България“, една стотинка не отклони към закъсалия по онова време Съюз на писателите за неговите издателски инициативи.

— **Много ми се искаше да ви попитам за кандидатурите откъм вашата страна.**

— Още не са се открили достатъчно. А и ще има време на събранието, надявам се... Освен ако на Диловци не скимне отново да го сринат.

в. „Български писател“ — 5.X.1999 г.

ВСЯКА БЪЛХА ВДИГА СКАНДАЛ, ЗА ДА СИ ПРОДАВА КНИГИТЕ

— **С какво искате гилдията да започни двата ви мандата като шеф на СБП?**

— Главно с това, че предотвратих затриването на съюза. Към средата на 1993 г. съдът отказа съдебното му регистриране и дори до края на следващата година той остана „вън от правния мир“, както юристите се изразяват. Точно тогава шепа отцепници, тайно регистрирали свое отделно „сдружение“, поискаха от Министерския съвет да ги въведе във владение на нашите, на съюзните имоти. Аз обаче успях да извоювам регистрацията на съюза чрез Върховния съд и предварих заграбването на имотите ни — девет на брой по онова време, оценени за 2,5 милиарда лв. от старите пари. Сега оставям 11 и всичките узаконени. Лошото е, че реституцията ни отне собственост, в която съюзът беше вложил стотици милиони и това беше голям удар.

— **В тази битка за имоти в гилдията намират и най-големия ви грях — промяната на устава на СБП, която накара писателите да избират — в „съюза“ или в „Сдружението“, при общите имоти или не...**

— Разцеплението на писателите не е моя заслуга, както стана вече дума. Това е една злонамерена лъжа. Тайното отцепване на няколко души от съюза поставя началото на сегашното, Соросовото „Сдружение“. Това става на 20 юни 1991 г., по установения съдебен ред, цели две и половина години преди моето избиране за председател. Вижте ето това документче и се убедете. Дори до пролетта на 1994 г. аз не съм подозирал, че има „Сдружение български писатели“ и че то е подало заявление до Градския съд да им бъде дадено нашето име — „Съюз на българските писатели“, за да ни приберат имотите. Видя се, че много трябва да се пазим от отцепниците и тогава се наложи да въведем в устава член 6 — най-добрата ми идея от 6 години насам, ако трябва да бъдем точни...

— **С това ли се гордеете най-много от председателството ви?**

— С това, че работих 6 години за Бог да прости (150 лева месечна заплата), без да намали това енергията ми за постигане на главната цел: запазването на един писателски съюз, предназначен да съхранява националните традиции в литературата, езика и да гради чрез тях народностната ни самоличност, или както е прието да се казва — идентичност.

— **От какво се срамувате?**

— Срамувам се, че проявих миломайковщина и оставих безнаказани опитите на шепа властогонци и клеветници да взривяват съюза отвътре. Този троянски кон ще отвори много беди на съюза ни, ако не бъде натирен въвн от крепостта.

— **Говори се, че няма пълно единодушие във вашия сегашен екип по въпроса за разделянето.**

— Искам да кажа, че битката за чл.6 ще дава тон и на битката за новия председател.

— **А „сдружението“ има ли свои кандидати?**

— Разбира се: това са всички наши членове, които са уж за „обединението“ на двете писателски общности. Но за всички тях тепърва ще научим на самото събрание...

— **Ако знаехте при избора ви през 1993 г. колко критици от гилдията ще отнесете — бихте ли се нагърбили с ръководството на СБП?**

— Нямаше сила, нито заплаха да ме спре, когато се уверих, че съюзът, на когото Вазов е бил някога председател, е увиснал на косъм. Пък и друго: на мене в живота ми слади само онова, което съм го извоювал в борба. Що се отнася до „критиките на гилдията“, трима, пет, десет души все още не са „гилдия“, а точно толкова бяха викачите срещу мен. Мене викането не ме смуцава, нито козните, нито плюнките — аз идвам от гората, където са ме кастрили с брадва. То един Левски са го били натопили с помия до брадата, та аз ли да очаквам милост?

— **В мемоарната ви книга има страници, в които нищите тези конфликти?**

— Има достатъчно страници, но без да се занимавам с дребосъците и графоманите, които очакват да бъдат по този начин популяризирани. Всяка литературна бълха сега вдига скандал, за да й се продават книгите. Моята програма за в бъдеще е да си шлифовам

ръкописа на „През сито и решето“, така че „да пейне“, както казваше някога чичо ми Рангел. Още не съм си наситил крастата за писане.

— **Извън гилдията се възмущават от такова пълноводие на писатели, след като няма ни една книга, която да е станала хит на десетилетието. Защо за тези години не се появиха новите „Диви разкази“, или „Време разделно“, или пък новата „Хайка за вълци“?...**

— Има едно нещо в литературата, което се нарича отлежаване. Необходима е дистанция във времето, за да може събития, което се е случило сега, да ферментира и да се превърне в обект или предмет на художественото произведение. Казвали са го писатели като Толстой и други гиганти на световната словесност. Това десетилетие ни връхлетя като гръмотевица. Всички са попадали под дървото и се ослушват дали няма да греене следващата и тогава да се изправят. В такъв момент на всеобщ стрес не може да се родят големи художествени платна — романи, повести, дори разкази. По-скоро такова нещо може да се появи в поезията, понеже на поетите кибритът е по-сух, по-интуитивни са и може от днес за утре да се напише стихотворението.

— **Докога ще продължава тая ферментация?**

— Едно десетилетие е малко, едно поколение е много по средата е истината.

— **Но така се затрива и обезмисля едно поколение е литературата!**

— Е, да. Лошо е изобщо стечението на обстоятелствата около българската книга. Някога аз съм имал тиражи по 100 000, и то за първо издание — на „Петко войвода“, „Хайдути“. Сега като ми кажат 1000 бройки, си хвърлям шапката.

в. „Труд“ — 9X1999 г.

ДА ОПАЗИМ БЪЛГАРСКАТА КУЛТУРНА САМОБИТНОСТ

ДОКЛАД НА УС НА СБП ЗА ДЕЙНОСТТА И СЪСТОЯНИЕТО МУ ЗА ВРЕМЕТО ОТ НОЕМВРИ 1996 ДО СЕПТЕМВРИ 1999 ГОДИНА, ПРОЧЕТЕН ОТ АКАД. НИКОЛАЙ ХАЙТОВ

Уважаеми колеги, дами и господа, Като заставам сега пред вас, си давам сметка, че това поредно Общо събрание с посочения дневен ред е поредна страница на многодетната история на Съюза на българските писатели, основан през 1913 г. Какво ли няма в тази история — и изпитания, и радости, и възходи и падения, както се казва. Сигурно и вие сте забелязали колко бързо и непрекъснато животът се превръща в минало.

Това съзнание ме предизвиква още в началото да насоча вниманието ви към мястото на нашия Съюз в съвременното т.нар. гражданско общество, което уж се установява сега у нас. Това място е по-особено не само поради възрастта на Съюза ни (близо 86-годишен) и не само поради творческия характер на нашата организация, а най-вече заради принципите, от които се ръководи този Съюз, записани в неговия устав и в някаква, макар непълна степен реализирани в дейността му. Тези именно принципи предизвикват яростта, ирониите, нападките, с които ни засипват някои автори и някои вестници. Особено последните шест години, през които по вашата воля имах честта да бъда председател на тази организация. Ако имахме време, бих ви прочел повече от 140 заглавия от вестниците, в които най-често присъства и моето име. Далеч съм от мисълта да свързват отношението към нашия съюз, най-често наричан „Хайтовия“ съюз, само с отношението към мене самия заради моите обществени, творчески, граждански и литературни позиции, които отстоявам.

Изминалите шест години бяха години на напрежение, на публични реплики и обвинения, на заклеймявания и квалификации, инсинуации и лъжи дори във вестници и издания, в които работят наши съюзни членове. Задавали ли сте си въпроса защо? Ще кажете,

че това е част от общата обществена атмосфера и нрави, част от неизбежната пяна на времето, пък нека да е и заради някои наши грешки и вина.

Каква е нашата вина? Нашата вина е, че ние защитаваме самобитността на нашата литература, която е символ на нашата национална идентичност. А сега понятието национална идентичност не е на мода. Ние защитаваме българската литература във всичките прояви на нейните демократични и родолюбиви традиции, неизменната ѝ връзка със социалната и историческа съдба на българите, защитаваме нравствените добродетели на народа ни, неговото достойнство и история, защитаваме чистотата на българския език, като се мъчим, по изречение на Вазов, да го „избришем от калта“. Ние не зачеркваме цели десетилетия от литературата ни, а гледаме на нейната история като на непрекъснат процес, не делим писателите на „ваши“ и „наши“, мъчим се да се противопоставим на новата още по-грозна и дива политизация при оценката на книжовното наследство. Ние сме против т.нар. „разстрелване на иконите“ на българската художествена словесност, защото няма такъв народ по света, който, по съображения, да се отказва от най-видните си синове, от най-видните си писатели или от някои техни произведения. Ние сме против зачертаването на имена и творби. А такова зачертаване има. Вижте някои антологии от най-новото време, вижте учебниците по история и по литература, вижте ни читанките и христоматиите и т.н. Ето това са нашите „вини“. И още: ние не се продадохме, не протегнахме ръка, не се помолихме, пък и не получихме по друга инициатива нито една стотинка, повтарям, нито една стотинка, нито от фондации, с българско или небългарско име, нито от партия, нито от каквато и да е организация.

Всичко това някои не могат да ни простят. Ние запазихме достойнството на Съюза на българските писатели. В България може да има много или поне няколко писателски съюза. Но българската литература е една. Ако утре, дай боже, български автор получи Нобелова награда, чия награда ще бъде тя — на Сдружението или на Съюза на българските писатели? Не! Тя ще бъде на българската литература. По всичко това може много да се говори. Но най-общо вие разбирате за какво става дума. Ще си позволя да препоръчам на бъдещото съюзно ръководство, което днес ще изберем, да не

изневерява на тези принципи, защото всички ние като български писатели трябва да осъзнаваме и нашата отговорност, а ако щете, нашата мисия. Ние трябва да се противопоставяме на всички, които вървят към заличаване на нашата културна самобитност, защото това посегателство към суверенитета на държавата ни, към заличаване на нейната самоличност, към разтварянето на българската култура като бучка захар в някаква глобална теория за съвременната световна култура. Националните култури в този свят на комуникациите общуват помежду си, но това общуване не може да бъде за сметка на националната специфика. Защото тъкмо с националната си неповторимост и особености сме интересни и за други народи, за други цивилизации. Нека не забравяме, че сме една от най-старите държави в Европа. И нека не забравяме заветите на нашите възрожденци, които свързваха понятието „род“ най-напред с понятието „език“. А езикът е единственото писателско „оръжие“.

Ето тук, в началото на нашето изложение, намирам за необходимо да обърна вниманието върху тези според мене изключително важни неща, защото разпадните процеси, които текат в съвременното ни общество, са много по-сериозни, отколкото ние предполагаме. Пораженията им ще се проявят в дълбочината на времето и могат да наранят нравствено цели поколения. Тук всяко добродушие от наша страна би било фатално и би било равно на явен отказ да изпълним своя дълг като писатели. Толкова по всичко това! Моля да обърнете внимание на масата на секретариата се намира папка с нотариалните актове на съюзните места. Всеки би могъл да я разгледа по време на почивката и да се увери, че твърденията по вестниците за „изгубените на Съюза права“ над имотите му за „приватизиране“ цели етажи са чиста лъжа, и да си правите съответните изводи за хората, които целенасочено разпространяват и размножават.

Всеки опит нещо да се направи за Съюза беше съпроводен с два-три опита — насрещни. Направеното да се развали. Бяхме ли при шефа на изпълнителната власт на три пъти през 1995 и 1996 г. с предложение да купим сградата на „Ангел Кънчев“ 5? След това с предложение за промяна в Правилника към Закона за собствеността? Колко пъти беше на косъм да дадат на Съюза да купи три книжарници в столицата, но тъмна сила някаква го развали. Основахме ли фондация

със записани 40 милиона дарения, кой на другия ден пресуши слонсорския ентузиазъм на дарителите? Ще кажа само: не „сините“, не „оранжевите“, а хора от нашата, и то вътрешната ни среда. Може ли да възникне законен въпрос защо не бяха те своевременно разобличени. За съжаление, когато подмолните им действия станаха ясни, нанесените поражения бяха невъзвратими. Разшумяването им щеше само да подхрани водената от някои други вестници кампания за дестабилизирането на Съюза. Не е ли странно, че след избора ми за втори мандат в „Демокрация“ преустанови обстрелването на Съюза, но манипулативната кампания срещу него не престана. Тя беше поета от други вестници, придружена с деморализация и удари отвътре, за което може да си поприказваме, ако се наложи, и по-нанатък.

Съюзното ръководство прояви една и съща слабост към всичките си фирми, а тя е, че не осъществи в достатъчна степен контрол върху нито една от тях. Вкопчени бяхме в борбата за оцеляването, след това ни завихри реституцията и време за проверка не остана. Потрошихме силите си в отбрана, а не в контрол. Все пак Съюзът е подпомогнал издателството с 9 000 000 заеми.

Говорих в доклада от 29 януари каква е помощта, оказана на издателството от Съюза и от мене лично, затова няма да се повтарям. Ще добавя само, че настъпва време, когато трябва не само да се помага, но и да се търси отговорност в случаите, когато нещата са вървели през просото. Непростимо е, ако при обсъждането на издателските ни проблеми не споменем приноса в издаването на български автори на ръководените от писатели две големи издателства, а именно — „Захарий Стоянов“, ръководено от Иван Гранитски, и „Христо Ботев“ от Николай Петев. Първото е издало 87 книги от български автори, в по голямата ся част членуващи в Съюза на писателите, в разстояние на две само години, със съответните крупни финансови рискове.

Това е мощно рамо за изпадналата в немилост родна литература. Лично за мене този „бум“ в издателската ни практика е най-голямото литературно събитие през последното десетилетие у нас и което е още по-добре — не е единствено. Издателство „Христо Ботев“, оглавявано от Николай Петев, още преди създаването на „Захарий Стоянов“ се очерта като бастион на българската литература и култура. През 1998 и 199 г. то издаде произведенията на 33 съвременни български автори.

Почти всяка седмица то организираше премиера на нова българска книга в продължение на цели две години, превръщайки по този начин издателството в един вечерен литературен университет, в едно време, когато враговете на българската книга я бяха отписали от мира се го.

Към тези двама фанатични радетели на българската книга Управителният съвет на Съюза изразява своята искрена признателност за тяхното радетелство и че в тези тежки времена за родната литература и култура те поеха нейния кръст.

Дейността на Творческия фонд при Съюза се покрива всъщност с току-що изнесената информация за съюзните имоти, бюджета и разпределението му. За никого не е тайна, че могъщият някога Творчески фонд — знае се от кога и по какви причини — не съществува. Той борави със съюзните средства, осъществявайки с тях и своята социална дейност. Дори отчисленията по Закона за творческите фондове за издавани книги, публикации и пр., които трябва да се плащат от членовете на СБП, не постъпват в съюзната каса, с изключение на отчисленията от театрите. Да не говорим за членския внос. В края на отчета на главния секретар е изразено недоволство, че сме допуснали „споровете за имотите ни да затъмнят творческите ни проблеми“. Нямам впечатление като цяло УС да е изразявал съмнение в качеството на свършената от Г. Константинов работа. Самият той също я излага като многообразна и успешна, не виждам това положение кога, как и с какво „имотните“ спорове са попречили на творческата ни работа, ако изобщо може да са говори за „имотни спорове“. Ако има нещо несвършено в това отношение, колегата Константинов би трябвало първо да потърси вината у себе си или да посочи кой кога и с какво му е попречил. Ние сме на мнение освен това, че имотните и бюджетните проблеми на Съюза, не са второ качество задачи в сравнение с „творческите“ проблеми. Та възможно ли е решаването на който и да било творчески въпрос без потребените за него пари? Управителният съвет не вижда при това положение защо ще трябва да се слага каруцата пред коня и да се омаловажават по този начин сполуките на ръководството на Съюза в имуществената сфера, на която се надържат всички останали и „творчески“, и нетворчески съюзни дела.

Госпожи и господа колеги, това, което чухте в първата част на моя отчет, можете да го запомните или да го забравите. Нищо от това

няма да загубите, нито ще спечелите, но обърнете внимание на размислите върху направения току-що разбор на работата на УС. Няма защо да се лъжем — само един грешен ход в предстоящия избор на Управителен съвет и председател може да погуби Съюза! Безпаричието може да се преодолее, данъците може да се променят, имуществената ни база може да се организира печелившо и успешно, но само при едно условие — ако запазим своите имоти и главно свободата на действие, т.е. пълна независимост от политиката, измамната филантропия и властта. А това е невъзможно, ако нарушим сцеплението в Съюза и позволим в него да проникват троянски коне. Фатална грешка ще бъде освен това, ако освободите бъдещия УС от всички досегашни негови членове, които имат право на избор. В него трябва да останат и стреляни врабчета, които да осъществяват приемственост с миналото. Години ще загубите иначе в лутане, макар новоизбраните да бъдат най-способни и безупречни. Последна дума за най-важното — „линията“ на Съюза. Тази линия не бива да се променя, защото е казал Патриархът Вазов: „Един народ може да има чисто свое нещо само в литературата. Литературата, която е изражение на чувствата, гения и индивидуалността на един народ, е единствената гаранция, която може да го заварди от сливане с друг елемент и унищожение.“ Така че, господа, доверете се при избора, който след малко ще трябва да направите на хора, които няма да ви подведат и да изневерят на завещанието на Патриарха и да ви сливат с други „елементи“. Така че трябва да сме особено внимателни, когато някои сирени ни уверяват, че било „голяма драма“ и голяма наша вина, че не сме успели да се „имплантираме в реалната ситуация днес“, и винят досегашния Управителен съвет, че „често пъти с действията си докапсулира Съюза“.

Нашият съюз не е ли реален, или някой предпочита да се включим в по-реална ситуация, наречена „власт“. Много е скъпа цената за включването в тази реалност, а тя е — да изчезнем, за да не пречим на космополитизма да овършее своя световен харман. Трябва да се доверим при избора на хора доказани, които няма да изневерят на току-що произнесеното преди 136 години завещание на Патриарха Вазов. Що се отнася до разискванията, които ще последват подир моя доклад, нека всеки да каже каквото мисли. Разисквайте, нападайте колкото искате, но ако уважавате събранието и себе си, ограничете се с

неща, които знаете и можете да докажете, да не загубим малкото време, което имаме, в бродирание на паяжини и упражнения в красноречие. На добър час, благодаря за вниманието!

в. „Български писател“ — 12.X.1999 г.

НЕ МОГА ДА ПРОСТЯ ЧОВЕШКАТА ЛАКОМИЯ

— **Честит юбилей! От висотата на 80 години как, смятате — променя ли се светът към по-добро?**

— Светът старее и върви неизбежно към упадък. Изчерпват се ресурсите на планетата, разрушава се природата, човечеството затъва в отпадъци, а оварваряването на нравите е факт. Това не предвещава нищо хубаво.

— **Кои от човешките слабости не можете да простите?**

— Безмерната лакомия на човека, която е в основата на всички злини.

— **Кои са били най-трудните ви години?**

— Най-трудните години са сегашните — без държава и закон, в плен на хаоса и разрушението.

— **Колко често ви се случваше „да чупите с глава стъклото“, за да успявате?**

— Цял живот съм си удрял главата в стената и няма край.

— **Случва ли ви се да правите компромиси?**

— Ако ви каже някой, че не прави компромиси — не вярвайте. Цялата работа е в мярката.

— **Успя ли да ви накърни хорската завист?**

— Хорската завист преследва всеки. Създаде ми е много мъчнотии, но не ме е нито спряла, нито увредила.

— **За какво благодарите на Съдбата?**

— Благодаря на Съдбата, че ме е дарила със здраве — и мене, и близките ми.

— **Смятате ли, че сте пропуснал нещо в живота?**

— Пропуснах, пропилях много време за глупави неща.

— **Какво в себе си не можете да победите?**

— Нищо от това, което природата е вложила в мене като характер, като генетичен код.

— **Много мъдрост има във вашите книги. Кои според вас са най-важните неща в живота?**

— Най-важното нещо е да запазиш уважението към себе си, за да постигнеш вътрешно равновесие.

— **За какво ще се отнася новата ви книга — „През сито и решето“?**

— За живота ми и неговата равносметка.

— **С коя мисъл заспивате най-често?**

— Благодаря на Бога, че виждаш, чуваш и можеш да се радваш на белия Божи свят.

в. „Нещата от живота“ — 13—27.X.1999 г.

ЩЕ ПРЕДВАРДИМ ЛИ ЗАЛИЧАВАНЕТО НИ КАТО ДЪРЖАВА И ПРЕТОПЯВАНЕТО НИ КАТО НАРОД?

— Г-н Хайтов, бяха ли по-различни тези общински избори от предишните и как ще коментирате резултатите?

— Най-интересното при тези избори, на което никой не обърна внимание, е, че среднородопските българи мохамедани в бившия Смолянски окръг не дадоха нито една община на кмет на протурското Движение за права и свободи (ДПС). Това означава, че след усилените опити през последните десет години за турцизирането и арабизирането им не бяха претопени. Без шум и препирни те дадоха един мълчалив, но категоричен отпор на кампанията за тяхното отцепване от българския им корен. Това за мене е най-знаменателният и радостен извод от току-що завършилите общински избори. И първият знак, че у нас започват да се появяват признаци за сцепление на национална почва.

— А защо това беше премълчано от социолозите и коментаторите?

— Защото повечето от тях са политически неграмотни и без чувство за национална принадлежност, а е възможно и да не им изнасят получените от вота резултати.

— Смятате ли, че вотът е Кърджали е етнически?

— Какво значи етнически вот? Преведено на български, той означава народностен вот — чисто недомислие, да не казвам глупост. Хората в Кърджали не са гласували по ротно, а поединично, защо се търси под вола теле?

— Очаквате ли сепаратични действия от страна от ДПС?

— На кърджалийския електорат поне в момента не му е до сепаратизъм, на всичко отгоре този вид действия у нас се дирижират от по-отвисоко и по-отдалече.

— Според вас има ли цензура в българския печат?

— У нас и децата вече го знаят, че цензурата върху печата е далече по-стегната и страшна отколкото при т.нар. тоталитаризъм. Разликата е само във формата. Сега никой никому не е забранил да пише книги, но печатането им на практика е невъзможно, защото е губещо. Особено за сериозната книжнина. Този вид цензура е практически неотразима: тя запуши гърлата на почти всички поети, писатели, публицисти и журналисти. С вестниците кройката е друга: с две-три изключения всички са пряко зависими от властовата върхушка, както и националната телевизия, и така се получава един поток от строго подбрана еднопосочна информация. Малкото независими и по правило малотиражни вестници не могат ефективно и резултатно да бъдат изкупувани, когато потрябва, какъвто беше случаят с в. „Монитор“ във Варна.

— **Да, но ще има следствие...**

— За всички е ясно, че то никога няма да достигне до действителния автор на поръчката точно както е при поръчковите убийци. Пък и да стигне, цензорите не могат да бъдат кой знае колко уязвени, докато телевизията е под пълен държавен контрол, която се превърна в една истинска адска машина за дезинфекция.

— **Надявам се не мислите, че цялата журналистика у нас е манипулирана?**

— Журналистиката с чатал на врата не е журналистика, това мога само да ви кажа, защото почти цялата е купена, спонсорирана или дирижирана от властта.

— **Не смятате ли, че създаващото се у нас гражданско общество би могло да се противопостави, да отслаби държавната или по-точно партизанската намеса в направляването на информационния поток?**

— Тъй нареченото гражданско общество е една от най-подлите измами у нас. Ако чуете, че някой е успял да го пипне и види, нека да ми се обади.

— **А стотиците фондации у нас не са ли клетки на гражданското общество?**

— Три четвърти от фондациите са бандитски формирования, надявам се в това поне да не се съмнявате.

— **А останалата четвърт?**

— Там са разузнаванията, сектите и остават само няколко добронамерени фондации, за които може да се предполага, че се занимават със своите идеални цели. Но те пък нямат почти никакво влияние върху текущите събития, още по-малко върху народностната ни съдба. Да ми посочите една фондация, която да е помогнала на някого да си намери правото? Или да се защити от поголовния рекет в живота на обикновените хора?

— Г-н Хайтов, върна ли се страхът у хората днес и ако отговорът е да — защо и за какво?

— Много са страховете на българина, но най-смазващият е страхът за хляба при голямата и увеличаваща се безработица. След това идват страховете за здравето. От десет години говорихме за здравната реформа, без да се придвижим напред нито на милиметър, а побързахме да срутим старата система на здравеопазване? И защо?

— И защо според вас?

— Да ме прости Господ, но не мога да гарантирам, че това не е един от способите да се облекчи без друго изнемогващият пенсионен фонд. Нравственото израждане, на което сме свидетели, е така напреднало, че никаква гадост не би ме изненадала. Народът ни се намира всъщност в една безшумна гражданска война, която пролича най-вече по време на изборите и тази тиха, несекваща война е всъщност голямото бедствие на българина. Тя сблъсква хората, разединява ги, смразява ги и изсмуква последните им защитни сили за взаимодействие.

— Не забелязвате ли в последните избори някакво окопитване?

— Всичко го забелязваха. Изпадналият и ошашавен българин започна лека по лека какво става с него и около него. Целият въпрос е сега дали окопитването ще предотврати заличаването ни като държава и претопяването ни като народ.

— Тъй и тъй говорим за икономика, не бихте ли казали какво разбирате по думата реформа, безспорно най-употребяваната дума на десетилетието?

— Под тази дума аз разбирам безредното разграбване на страната ни, наричано още приватизация и което се върши под носа на цялата ни общественост, без никой да може да гъкне.

— **А какво бихте казали за нашумелия въпрос за закриването на АЕЦ „Козлодуй“?**

— Без да съм Ванга или друг пророк, мога да ви кажа: единственият начин на министър-председателя Костов да остане със знак плюс в историята на България е да не харизва АЕЦ на Европейския съюз. Това е неговият Рубикон. Редкият му шанс да се докосне до званието държавник. Пропусне ли го, втори шанс няма да има. Знаете ли какво крепеше досега относително високата оценка в съзнанието на незасегнатите от партизанската зараза българи? Крепеше се главно на отказа му да увеличи броя на косовските бежанци в България, което се опитваше да наложи Талбот. Тогава той отскочи с две глави над заобикалящата го парламентарна сбирщина. С АЕЦ случаят, разбира се, е по-драматичен, но ако добре го отиграе, макар и с глава в торбата, той ще остане в политическото битие на българина и през следващото десетилетие. Това е големият му шанс да се прояви като спасител на последното скъпо непродадено нещо, което има за България непреходна, икономическа и стратегическа стойност. Като махнем АЕЦ, остават ни двеста хиляди ораля с 250 000 селяни. С това ли ще влизаме в „Европейския съюз“?

— **Но тогава пък няма да ни приемат, ако откажем ликвидирането на атомната централа...**

— А кой може да гарантира, че ликвидирането на атомната ни централа не е прелюдия към ликвидирането ни като държава — прастарата мечта на някои от нашите съседи, а и на протезиращите ги „велики сили“, които ни размотават напоследък както си искат. Що се отнася до приемането ни в ЕС, дори панталоните си да смъкнем до петите, това няма да стане по-рано от 2010 г., ако въобще някога стане, т.е. задоволим ли най-сетне европейските стандарти, знае ли някой какви още стандарти ще измислят? Колкото и цивилизована да е съвременна атлантизирана Европа, тя си един хищник. Да не говоря за световните заемодавци, които ни зашиха джобовете.

— **Интересно кое ви дава основание да говорите с такава увереност по въпроси, които не спадат към обичайната ви литературна сфера?**

— Аз имам колосален жизнен опит и на това отгоре една проклета интуиция, която никога не ме е лъгала. Стреляно птиче съм.

Осемдесет години са ме дупчили сачмите на живота. На решето са ме направили. Това е създадо у мене необходимите защитни рефлексии.

— **Искал ли е някой някога мнението ви на държавно равнище, все едно по какъв въпрос?**

— Толкова прозорливи хора у нас не забелязвам — нито е имало, нито ще ги има.

— **Пишете ли нещо ново в момента?**

— В момента подготвям за печат и допълвам книгата ми „През сито и решето“, която представлява равносметка на живота ми.

— **Благодаря за това интервю!**

в. „Пари“ — 12.XI.1999 г.

НЕ СТОРИХ ПОКЛОН

— Г-н Хайтов, 80 години живот, при това активни и бурни години, носят ли Ви усещане, че в изтичащото столетие Вие не сте пропуснали нищо важно? Че просто сте побратим на това красиво и страшно столетие?

— През годините, които преживях, много важни неща съм пропуснал, но две от най-важните успях да постигна — да реализирам словесната си дарба и да запазя своя вътрешна независимост, макар и с цената на много тежки преживелици и битки. Останах верен на себе си и смятам това за най-голямо свое постижение в живота. По направо казано — никому не сторих поклон.

— Каква всъщност е Вашата оценка на ХХ столетие? Какво е личното Ви събитие или събития в него?

— Най-характерното за настоящото столетие са коренните промени в живота на хората, промени, предизвикани от техническата революция. Тези промени прекроиха цялата икономическа основа на света, а също и традиционната християнско-библейска душевност на хората, особено в нашата страна. Ясно открояващата се до 1950 година трудова нагласа на българина изчезна и бе заменена с консумативната нагласа, със стремежа към наслада, под който знак преминава и сега, в края на столетието животът на 95 процента от младите хора. Границата между „добро“ и „зло“ са опасно размити, нравите се оварваряват и цивилизованото, уж, човечество деградира. Поголовната дехуманизация е факт, престъпността застрашително нараства, а корупцията е световна беда. Характерно явление за края на нашето столетие е човекът без спирачки, възпитан през втората половина на ХХ век. Този човек с помощта на телевизията възведе насилието в култ. Мисля, че това е началото на края, на съвременната цивилизация. Накратко казано оценката ми за отиващото столетие е, че това е последното столетие на човечината в традиционния смисъл на думата.

Що се отнася до личното ми събитие през това столетие, то е, че обстоятелствата ми дадоха възможност да развия дарованието си за

писане и да оставя по този начин някаква диря след себе си. Още по-определено мога да кажа, че моят „звезден миг“ в живота бе състояният се на 4 юли 1954 г. наказателен процес срещу мене в качеството ми на лесничей, който завърши с 8-годишна присъда (покъсно отменена). Тази присъда стана причина за дисциплинарното ми уволнение и така бях заставен да се прехвърля в литературното поприще. Поуката е, че дори едно лошо само по себе си събитие може да има щастливи последици.

— Тъй като останахте и до днес единственият представител на понятието „писател-лесовъд“, а да не подминаваме и факта, че сте били и действащ инженер в горите, интересно е да определите какви събития в горското дело, което тази година навършва 120 години, смятате за значими?

— Едно от най-значителните събития в горското дело, на които аз лично съм бил свидетел, е стопанската експлоатация на държавните гори. Тя бе въведена в началото на трийсетте години от инж. Димитър Загоров, един гениален лесовъд, който ликвидира незаконните сечи и контрабандата в горите на България и наложи железен ред в горското стопанство. Това стана след преврата на 19 май 1934 година, когато политическите партии бяха забранени и корупцията със зеленото злато на България прекратена.

Що се отнася до най-значителното с положителен знак събитие в горското дело по времето на социализма, това е големият размах в залесяването и превръщането на нискостъблените гори във високостъблени, за което средноинтелигентният български гражданин ни е чул, ни разбрал. Лесовъдите не умеят да правят пропаганда и направеното от тях остана в забвение.

Най-значителното събитие в началото на века е усиленото укрепяване на поройните зони в България и залесяването им. Освобождението от турско робство ни бе сварило като една опорочена, обезлесена страна. Първите лесовъди излекуваха поройните рани на родината в Казанлъшко, Асеновградско и къде ли не. Но и това стана тихомълком, намери се само един лесовъд — Петър Манджуков, който остави специално написани записки за първите залесители, които аз издадох в книга преди тридесетина години. Никой обаче не се сети да я преиздаде. Казах ви, че нашата горска пропаганда си остана на нулево равнище през целия много сложен, труден горскостопански живот.

— **А какво според Вас е най-голямото гороломство от началото на века до днес?**

— Това, което се върши сега в момента, е най-голямото вероломство, защото се сече не с брадва и трион, а с моторни резачки, и се изнася не на магарешки самари, а на бързоходни камиони, посред бял ден. Това се нарича масова механизирана контрабанда, възникнала като резултат от беззаконието и корупцията в нашата страна.

— **През втората част на века човекът стъпи и на Луната, побди едно знаме там, но се върна на земята и продължи да живее тук, където страданията не са малко. Какво всъщност крепи живота на нашата планета?**

— Животът на планетата ни се крепи на водата и кислорода в атмосферата, а и на самата атмосфера, без която щяхме да бъдем опалени като главни. Това наше съкровище, наречено Земя, е както изглежда велика находка, рядка, може би единствена във безкрайния всемир, която ние, хората, сами с голяма бързина унищожаваме в буквалния смисъл на думата. Отравяме я и я заравяме с боклуци. Изтребихме три четвърти от животинския мир само през текущото столетие, да не говоря за зелената покривка на земята, подложена и тя на унищожение.

— **Казвате, че и днес, на 80 години, без затруднения нацепвате кубик дърва. А през тази година „колко“ кубици слова сте подредили?**

— Тази година завърших новата си книга „През сито и решето“, която сега подготвям за печат. Вътре са и моите бурни лесничейски години.

— **Какви са вашите „железни аргументи“ в подкрепа на лесовъдската професия днес?**

— Няма за лесовъдската професия „железни аргументи“. Никой не се интересува от тях, а телевизията, главната ни „учителка“ в момента, се занимава със съвсем друго нещо — да показва голи кълки и кръвопролития екшъни, които възпитават у нас настоящите и бандити и насилници. В страна като нашата, където убиването и пребиването на хора е ежедневие, изсичането на горите преминава в пълна и зловеща тишина. Това са „железните аргументи“ сега.

— **А дали ще има в бъдеще други?**

— Сигурно. Не зная дали аз ще го видя, но този вандализъм не може да трае вечно. Хората върху планетата дишат един въздух. VIP-персоните в богатите държави може би ще се досетят, че дишат същия въздух, както и обитателите на третия свят и ще направят, може би, необходимото усилие да съхранят зелената покривка на планетата. С цената на един само бомбардировач може да се оправи екологията на цяла една България.

сп. „Гора“ — XI.1999 г.

СЛОВО

Уважаеми Господин Президент,
дама и господа,

От доста време насам е в обръщение — главно в литературните среди, твърдението, че няма съвременна българска литература, т.е. писатели, които да са написали през последните пет десетилетия силни и стойностни произведения, които да бъдат мерени с европейска мярка. С наградите, които Държавният глава г-н Петър Стоянов току-що връчи на тук събралите се творци, главно писатели и поети от различни поколения и различни творчески съюзи възниква едно много авторитетно признание, че българската литература не е преустановила своето развитие, че духовният живот на нацията ни не е в колапс, а в движение.

Благодаря на Президента г-н Петър Стоянов и на Правителството, което подкрепи неговото предложение за даването на току-що връчените награди, за този много навременен, държавнически жест, и дай си Боже, това да е първата стъпка към подобряване положението на тружениците на попрището на родната култура.

Прочетено при връчването
11,30 ч. в Президентството

СПИСЪК НА ЖУРНАЛИСТИТЕ, КОИТО СА УЧАСТВАЛИ В ИНТЕРВЮТАТА, ПОМЕСТЕНИ В НАСТОЯЩАТА КНИГА

Евелина Илиева — в. „Труд“
Иван Матанов — в. „24 часа“
Димитър Дженов — в. „Детайл“
Борис Данков — в. „Дума“
Светла Христова — в. „Вяра“
Елеонора Турлакова — в. „Неделник“
Цецо Василев — в. „Неделник“
Пенка Момчилова — БТА
Наташа Манолова — БТА

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.